

φιλαρέτον απ. βιβλιον
Πρωτοσυμκελευσοντος Ιεροκηκουκονο Νικοπόλεων
αντερ η Ηγετίρων

Τὸ ἔλεγχοεριδ

Τόμος ἀναμνήστικος
ὅντι τῆς ἐκατονθεντικονταστηρίδι τὸν ἔθνερσιάς
προλόγος
τῆς ε. μητροφολίτη Νικοπόλεως καὶ Στυλιανοῦ

«Τηλεοράσεις ὡς ἡ Χειρος ήτας μηνοθερισσοστικετε,
καὶ τὴν οὐδὲν συγῶ δύλειας ἔγενεσθε. γέδε
το πνεῦμα κυρίς ἐκεὶ ἐλευθερίαν.

(β' Κορ. γ' ΙΙ. Γαλ. ε' 1).

Ακδόσιος Ι. Μητροφολεως Νικοπολεως
2206'

ΤΑ ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ

Xάρις τῷ Θεῷ ἡμῶν
ἐπὶ τῇ χαρισθείσῃ ἡμῖν ἐλευθερίᾳ
(Ποβλ. Ρωμ. σ' 17)

ἀρχιμανδρίτη
 φιλάρέτος Α. ΒΙΤΑΛΗ
 Μεωβοσικαλλεύοντος Ιεροκήρυκος Νικοπόλεως
 οὗτος είναι Ηγείρων

Τὸ Ελαγγοθέριον

Τόμος ἀναμνηστικὸς
 ἐπὶ τῷ ἔκατον θεοφυλακτηρίδι τῆς Εὐαγγελίας
 πρώτος

Τύπος. Μητροθόλιτος Νικοπόλεως καὶ Στυλιανοῦ

«Τὸ έλευθερίαν δὲ, καὶ χρηστὸν μηδὲ μάλιστρον θέρευσασ, απίκετο
 καὶ τὴν θάλην τυρῶν διάλειψας ἐνέχεσθε. γένεθλιον
 τὸ πνεῦμα κυρίος ἔκει ἐλευθερία».

(6^{ος} Κορ. 17. Γαλ. 5^{ος}).

Ἐκδόσεις Ἱ. Μητροθόλεως Νικοπόλεως
 Επόβητος

Eik. 1.

«Νυν δέ ἐλευθερωθέντες ἀπό τῆς
ἀμαρτίας (καὶ τῆς ἀδικίας τοῦ κό-
σμου) δουλωθέντες δὲ τῷ Θεῷ ἔχε-
τε τὸν καρπὸν ὑμῶν εἰς ἀγιασμόν, τὸ
δὲ τέλος ζωὴν αἰώνιον».

(*Απ. Παῦλος, εἰς Ρωμ. σ' 22*)

Eik. 2.

Τῇ Ὑπεριάχῳ Στρατηγῷ τὰ γυνητήρια,
ώς λυτρωθεῖσα τῶν δειγῶν εὐχαριστήρια,
ἀναγράψω σοι ἡ πόλις σου, Θεοτόκε.
Ἄλλ’ ώς ἔχουσα τὸ κράτος ἀπροσμάχητον,
ἐκ παντοίων μὲν κινδύνων ἐλευθέρωσον,
“Ινα κράζω σοι· Χαῖρε, νύμφη ἀνύμφευτε.

Εὐαγγελίζου, δὲ Ἐλλάς, χαρὰν μεγάλην
αἰνεῖτε, δὲ Ἐλληνες, Σταυροῦ τὴν νίκην.

Τῷ Θεοδοξάστῳ Ἑλληνορθόδοξῷ

ΙΕΡΩΚΛΗΡΩ

τῷ, ὑπὲρ Πίστεως καὶ Πατρίδος, εὐκλεῶς
προμαχήσαντι καὶ δυσιασθέντι κατὰ τὴν

Ἐθνεγερσίαν καὶ μετέπειτα χάριν τῆς

Ἐλευθερίας

Εὐγνωμόνως ἀφιεροῦται

‘Υμεῖς γάρ ἐπ’ ἐλευθερίᾳ ἐκλήθητε ἀδελφοὶ μόνον μὴ τὴν ἐλευθερίαν εἰς ἀφορμὴν τῆς σαρκὸς, ἀλλὰ διὰ τῆς ἀγάπης δουλεύετε ἀλλήλοις».

(Γαλ. ε' 1,13).

Πρὸ τοῦ ἡρώων τῶν γιγάντων, οἵτινες ἐκληροδότησαν εἰς ἡμᾶς πατρίδα ἐλευθέραν, πρὸ τοῦ ἡρώων ἐκείνων ἀριπρεποῦς, σεμνοῦ μεγαλείου... ἐκεῖ ἀρέσκεται νὰ περιφέρηται ἡ φαντασία μον πλανωμένη καὶ νὰ θεῶμαι πανηγυρικὴν τὴν τέλεσιν τῆς ἑορτῆς τῶν Ἐλευθερῶν.

(ΣΠ. ΛΑΜΠΡΟΣ)

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Καὶ ἡ καθ' Ἡμᾶς Ἀποστολικὴ Μητρόπολις τῆς Νικοπόλεως, δόφειλετικῶς, συμμετέσχεν ἐκθύμιας τοῦ παγκοίνου ἑορτασμοῦ τῆς 150ετηρίδος ἀπὸ τῆς Ἐθνεγερσίας τοῦ ἡγίου '21.

Περικλείουσα ἐντὸς τῆς δικαιοδοσίας αὐτῆς τό τε θρυλικὸν Ζάλογχον καὶ πλεῖστα ἔτερα ιστορικὰ τοπία, γεγονότα καὶ πρόσωπα, ἔξεχουσαν θέσιν κατέχοντα εἰς τὴν Ἰστορίαν καὶ εἰς τὴν Πινακοθήκην τοῦ "Ἐθνους", ἔδει ταῦτα νὰ ἔξαρθῶσι, καὶ προεκόντως νὰ πρεβληθῶσι, τό γε νῦν, πρὸς ὑψηλὸν παραδειγματισμὸν, πάντων τῶν ἐπιγενομένων.

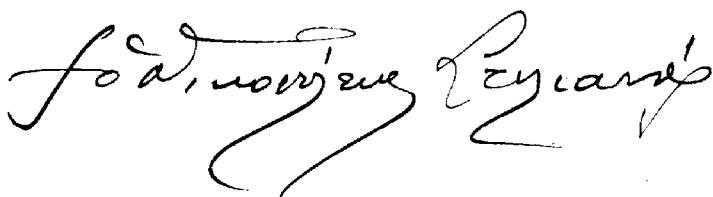
Κληθέντες παρὰ τοῦ ἐν Τριάδι Θεοῦ - Σωτῆρος ἡμῶν «ἐπ' ἐλευθερίᾳ», δόφειλομεν ἐν παντὶ ν' ἀποδεικνύμεθα ἄξιοι αὐτῆς, διὰ τῆς εὐλαβοῦς καὶ ἀμετακινήτου προσπλάνεως, «ἄχρι θανάτου», εἰς τὰς ἀτιμήτους ἀξίας καὶ Ἑλληνορθοδόξους ἡμῶν παραδόσεις, δι' ὧν, τῷ δόντι, ἐπέζησε καὶ ἀλευθερώθη ἀπὸ τοῦ μακραίνοντος τυραννικοῦ ζυγοῦ τὸ "Ἐθνος", καὶ διὰ τῆς ἀξιοποίησεως τῶν πλείστων καὶ ἀνυπερβλήτων θυσιῶν, εἰς τὰς ὁποίας ἐθελουσίως καὶ γενναιοφρόνως ὑπεβλήθησαν — χάριν τῆς ἐλευθερίας τῆς Πατρίδος—οἱ, ἀείμνηστον κλέος καταλημόντες, Ἐλευθερωταὶ ἡμῶν καὶ τετιμημένοι ἡμέτεροι Πρόγονοι.

Ἐορτάσαντες, καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τοῦ λήξαντος ἔτους 1971, μετὰ ὑψηλοῦ πατριωτικοῦ πνεύματος, συγκινήσεως ἀπροσμετρήτου καὶ ἀγαλλιάσεως ψυχικῆς, καὶ ἐν τῇ καθήματι Μητροπολιτικῆς Περιφερείᾳ δια τοπικὰ γεγονότα εἴ-

χομεν ἐγκαίρως ἐπισημάνει καὶ προγραμματίζει, χωροῦμεν
ἵδη εἰς τὴν ἔκδοσιν τοῦ παρόντος ἀναμνηστικοῦ τόμου, ἐπι-
γραφομένου «ΤΑ ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ», καὶ περιέχοντος οίονει εύν-
τομον ἔκθεσιν πεπραγμένων, οὕτινος τὴν ἐπιμέλειαν καὶ τὴν
καθ' ὅλου παρουσίασιν διείλομεν εἰς τὸ ἐν Κυρίῳ πνευματι-
κὸν ἡμῶν τέκνον, Πανοσιολογιώτατον Ἀρχιμανδρίτην κ.
Φιλάρετον Βιτάλην, Πρωτοσυγκελ. Ἱεροκήρυκα τῆς
καθ' Ἡμᾶς Ἰ. Μητροπόλεως, τὸν δοποῖον καὶ διαθέρρως ἀπὸ
τῆς θέσεως ταύτης εὐχαριστοῦμεν, ευγχαίροντες ἀμα πα-
τρικῶς καὶ εὐχόμενοι αὐτῷ εὐκλεπτι συνέχισιν τοῦ πνευμα-
τικοῦ καὶ ευγγραφικοῦ ἀξιεράστου αὐτοῦ ἔργου.

Ἐν τῷ ἴ. Ἐπισκοπείῳ Πρεβέζης
τῇ 2α Ἰανουαρίου 1972

Ο ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΗΣ

A large, flowing handwritten signature in black ink. The signature appears to read "Ιερώνυμος Λαζαρίδης". The script is cursive and elegant, with long loops and fluid lines.

●—————
Α'. ΕΟΡΤΙΟΙ
ΕΚΔΗΛΩΣΕΙΣ

Αἱ τοιαῦται ἡμέραι δὲν λησμονοῦνται εὔκόλως, οὐδὲ παύουσιν ἐορταζόμεναι ποτὲ ἀμφιετηρίδες τοιαῦται.

ΣΠ. ΛΑΜΠΡΟΥ

Ex. 3.

1. "Ἐκπαλαι εῖθισται, ὅπως τελῶνται μεγαλοπρεπεῖς ἑορταὶ καὶ πανηγύρεις, εἰς ἔκφρασιν δοξολογίας καὶ εὐχαριστίας τῷ Θεῷ, καὶ εἰς ἔξαρσιν ἐξαιρέτων γεγονότων, τὰ ὅποια ἐπισυνέθησαν ἐντὸς τῆς ἴστορίας, καὶ ἀφοροῦν εἰς τὴν σωτηρίαν ἡμῶν, τῆς φίλης Πατρίδος κ. τ.δ. Ἐντεῦθεν καὶ ἀρχαιόθεν ἐλέχθη, καὶ ἀείποτε τονίζεται, προσφυῶς· «βίος ἀνέρταστος μακρὰ ὄδος ἀπανδόκευτος» (Δημόκρ. παρὰ Στοθ. 154.38, Πλοντ. 2. 1102β).

2. Εἰς τοὺς ἡμετέρους ἀρχαίους προγόνους πολλάχου δηλοῦται οὗτος ὁ ἔόρτιος αὐτῶν οἴστρος, ώς καθήκοντερὸν καὶ ἀπαράβατον. Ὁ πὲρ ζώντων τε καὶ τεθνεώτων, μάλιστα ὑπὲρ Πατρίδος, «έορτάζουσι μεγάλας ἀνάγοντες θυσίας» (Ἡρόδ. 2, 60). Εἰς τὸν περίφημον ὠσαύτως ἐπιτάφιον τοῦ Περικλέους ἀναγινώσκομεν τὰ ἐξῆς βαθυστόχαστα: «Δίκαιον γὰρ καὶ πρέπον δὲ ἄμα δίδοσθαι αὐτοῖς (τοῖς προγόνοις) ἐν τῷ τοιῷδε τὴν τιμὴν ταύτης τῆς μνήμης. Οἰκουντες γὰρ τὴν χώραν αἱεὶ οἱ αὐτοὶ διαδοχῇ τῶν ἐπιγιγνομένων παρέδοσαν ἐ λ ε υ θ ἐ ρ α ν μέχρι τοῦδε δι' ἀρετήν. . . Καὶ μὴν καὶ τῶν πόνων ἐπορισάμεθα πλείστας ἀναπαύλας τῇ γνώμῃ, νομίζοντες μέν γε ἀγῶσι καὶ θυσίαις διετησίοις» διτὶ δέον νὰ δοξάζηται τὸ Θεῖον καὶ ἡ Πατρίς, οὐ μὴν καὶ αὐτοὶ οἱ Τούτων ἄξιοι νὰ τιμῶνται προσηκόντως, τοὺς ὅποίους οἱ ἐπιγενόμενοι χρέος ἔχουσι, ὅπως, «ζηλώσαντες καὶ κρίναντες τὸ εὔδαιμον τὸ

έλευθερον τὸ δ' ἐλεύθερον τὸ εὗψυχον» (Θουκ. 36, 1. 38, 1. 43, 4), ἀγωνισθῶσι περαιτέρῳ, εἰς τὰς ἡμέρας αὐτῶν, διὰ τὴν ἐπακριβῆ παραφυλακὴν ἀπάντων τῶν ὑψίστων καὶ τρισαγίων ἴδεωδῶν.

3. Καὶ ἐν τῇ Ἀγίᾳ Γραφῇ παρομοίως βλέπομεν νὰ προβάλληται ἐπιτακτικῶς ἡ ἀνάγκη περὶ ἑορτασμοῦ ἔξαισίων, θρησκευτικῶν τε καὶ ἐθνικῶν, ἵστορικῶν γεγονότων. 'Ο Προφήτης Ναοὺμ λ.χ. προστάττει (β' 1): «ἔόρταζε τὰς ἑορτάς σου ἀπόδος τὰς εὐχάς σου» τῷ Θεῷ. 'Αλλαχοῦ δ' ἀναγινώσκομεν περὶ τοῦ «αἱνεῖν καὶ ἔξομολογεῖσθαι καὶ λειτουργεῖν ἐν ταῖς πύλαις ἐν ταῖς αὐλαῖς οἴκου Κυρίου... τὰς ἑορτὰς τὰς γεγραμμένας ἐν τῷ νόμῳ Κυρίου» (Β' Παρ. λα' 2 - 3). «Ἐσται ἡ ἡμέρα ὡμίνη αὐτῇ μνημόσυνον καὶ ἑορτάσετε αὐτὴν ἑορτὴν Κυρίῳ εἰς τὰς γενεὰς ὡμῶν νόμιμον αἰώνιον ἑορτάσετε αὐτὴν... καὶ ἡ ἡμέρα (αὐτῇ) κληθήσεται ἁγία» ('Εξόδ. β' 14 - 16). Ταῦτα δ' ἔξι ἐπόφεως προφανῶς θρησκευτικῆς. 'Αλλὰ καὶ ἔξι ἐθνικῆς τοιαύτης ἔξι ἵσου ἰερὰ εἶναι καὶ θεωρεῖται ἡ ὑποχρέωσις, ὅπως τιμῶμεν καὶ ἑορτάζωμεν τὴν τῶν Ἐλεύθερων τιμὴν τῆς παμφιλτάτης ἡμῶν Πατρίδος ἡμέραν, ως μεγάλην τε καὶ ἐπιφανῆ· «Πανηγυρίσατε ἐν αὐτῇ πάντες οἱ ἀγαπῶντες αὐτὴν» ('Ησ. ξε' 10). «Συστήσασθε ἑορτὴν ἐν τοῖς πυκάζουσιν ἔως τῶν κεράτων τοῦ θυσιαστηρίου» (Ψαλμ. ϕιλ' 27).

4. "Οθεν, μέλημα ἡμῖν κύριον πρέπει νὰ εἶναι τούτο μὲν «πατρῷον εἴορτάς διαφυλάττειν» (Β' Μακ. σ' 6), τοῦτο δὲ αὐτὰς πάνυ ἀξίως καὶ σεμνοπρεπῶς διεξάγειν, διότι ἂν τοῦτο δὲν γίνεται ἡ ἀπλῶς «πρὸς τὸ θεαθῆναι τοῖς ἀνθρώποις» (Ματθ. καγ' 5) πράττεται, ἀνευ τοῦτος ἔστι τῆς σχετικῆς δεον-

τολογίας, τῆς ἀπαιτουμένης συναισθήσεως, τότε ἀφεύ-
κτως ὑφίσταται ὁ ἔσχατος τῶν κινδύνων τῆς παρὰ Θεοῦ

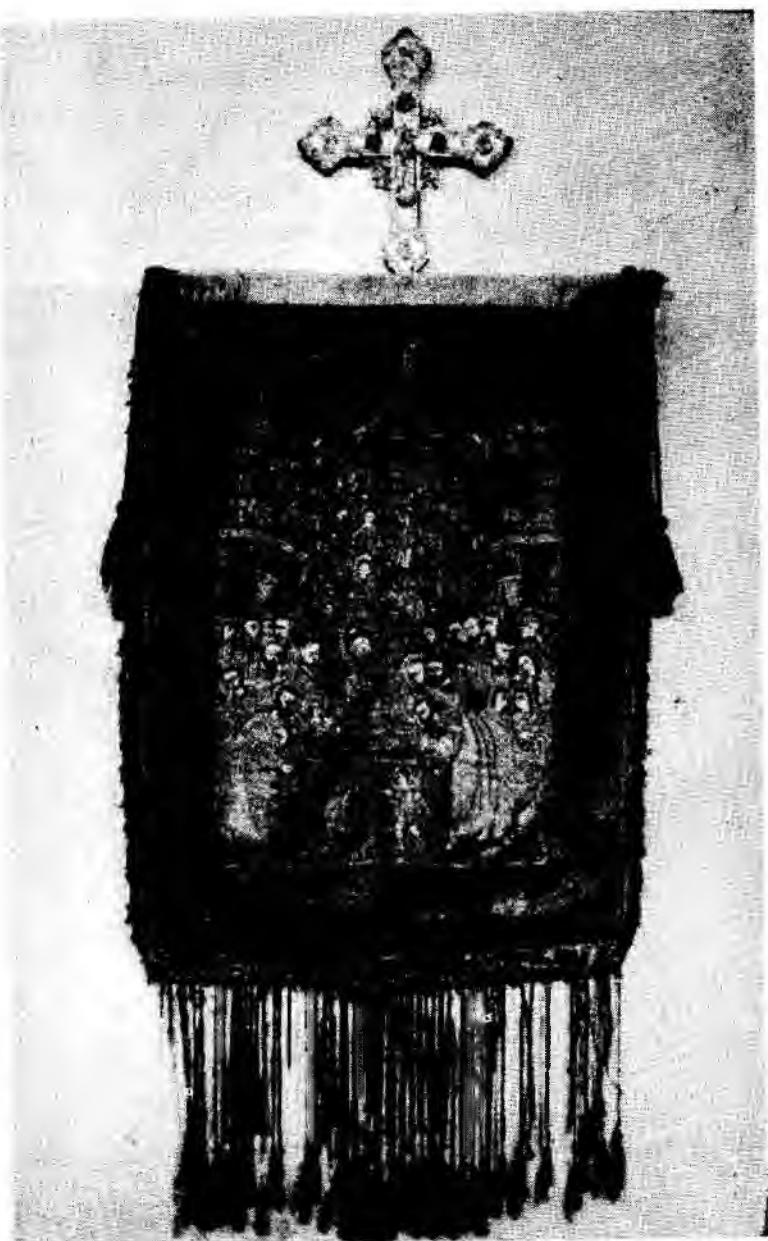

Eik. 4.

ἀποδοκιμασίας τῶν ἔօρτῶν καὶ τῆς κατακρίσεως τῶν ἔօρ-
ταζόντων!

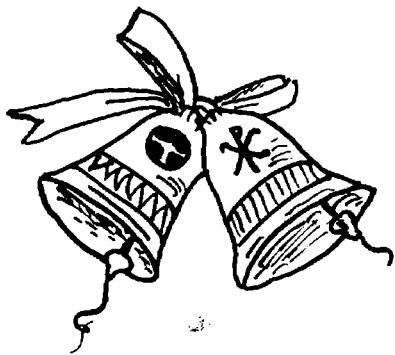
‘Η ἐπ’ αὐτοῦ ἀδέκαστος τοῦ «βλέποντος τὰς τῶν ἀνθρώπων καρδίας» Θεοῦ, ἐνώπιον τοῦ ‘Οποίου οὐδὲν κρυπτὸν ὑφίσταται — «οὐκ ἔστι κτίσις ἀφανῆς ἐνώπιον αὐτοῦ, πάντα δὲ γυμνὰ καὶ τετραχηλισμένα τοῖς ὀφθαλμοῖς αὐτοῦ» (Ἐθρ. δ' 13), — ἐτυμηγορία εἶναι αὕτη· «Τὰς ἔορτὰς νύμων μισεῖ ἡ ψυχή μού!» (Ἡσ. α' 14). Διὰ τοῦτο «μετατρέψω τὰς ἑορτὰς νύμῶν εἰς πένθος καὶ πάσας τὰς ὠδᾶς νύμῶν εἰς θρῆνον... ἀκούσατε δὲ ταῦτα οἱ ἐκτρίβοντες εἰς τὸ πρωΐ πένητα καὶ καταδυναστεύοντες πτωχοὺς ἀπὸ τῆς γῆς» (Ἀμ. η' 4). «Ἴδού ἐγδὲ ἀφορᾶτο νύμῶν τὸν ὕμιον καὶ σκορπιῶν ἔνυστρον ἐπὶ τὰ πρόσωπα νύμῶν, ἔνυστρον ἑορτῶν νύμῶν, καὶ λήψιοιαι νύμᾶς εἰς τὸ αὐτό!» (Μιχ. β' 3).

5. Ἐν τῷ ἀπείρῳ ἐλέει τοῦ μεγάλου Θεοῦ καὶ Σωτῆρος - Ἐλευθερωτοῦ νήμῶν τε καὶ τῆς γλυκυτάτης Πατρίδος νήμῶν, τῆς ἀθανάτου Ἑλλάδος, συνεστήσαμεν καὶ νήμεις ἑορτάς, ἀστινας, μετὰ τῶν ἀπὸ μακροῦ ἥδη καθιερωμένων, σεμνοπρεπῶς ἐπετελέσαμεν, καὶ ἐδοκιμάσαμεν συγκινήσεις βαθείας, δοξάσαντες ἐπὶ πᾶσιν καὶ εὐχαριστήσαντες ἐκ μέσης ταπεινῆς νήμῶν ψυχῆς τῷ ἐν Τριάδι Ἀγίῳ Θεῷ, δεηθέντες καὶ δεόμενοι, ὅπως ἀξίους καθιστῷ πάντας νύμᾶς ἐσαεὶ τοῦ παρ’ Αὐτοῦ χαρισθέντος νήμῶν πολυτιμοτάτου ἀγαθοῦ τῆς Ἐλευθερίας, τὴν δὲ παραφιλτάτην νήμῶν Πατρίδα διαπαντὸς Ἐλευθέρων, τετιμημένην δ’ ἐν παντί, ως «φῶς τοῦ κόσμου μού» (Ματθ. ε' 14) καὶ κοιτίδα τοῦ ἀληθοῦς Πολιτισμοῦ, διατηρῆ, μέχρι τῆς τοῦ κόσμου συντελείας, ώς τάχιστα δὲ ἐπ’ Ἐλευθερίᾳ καλέσῃ καὶ μετ’ αὐτῆς συνενώσῃ καὶ τὰ μαρτυρικὰ ἐκεῖνα μέρη τοῦ Ἑλληνισμοῦ, τὰ διακαιόμενα, ἐπὶ αἰῶνας, ἐκ τοῦ ἴσχυροτάτου πόθου τῆς Ἐλευθερίας

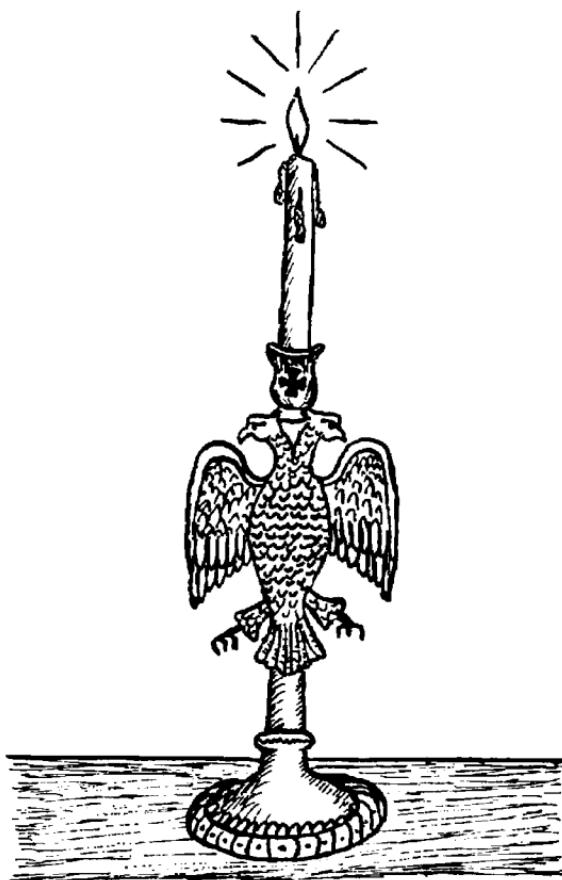
Eik. 5.

καὶ μήπω τυχόντα ἄχρι τοῦδε — ἐλέει τῶν... μεγάλων τοῦ κόσμου — τοῦ δικαίου αὐτῶν! .. Οὗτως ὥστε, ἐλευθερουμένων καὶ τούτων — ἐκ τῶν πρώτων δὲ τῆς εἰσέτι δοκιμαζομένης καὶ ἀγωνιζομένης Κύπρου, ως καὶ τῆς πολυπαθοῦς Βορείου Ἡπείρου, — νὰ συστήσωμεν καὶ ἑτερας τῶν Ἐλευθερίων τούτων λαμπροτάτας Ἔορτάς.

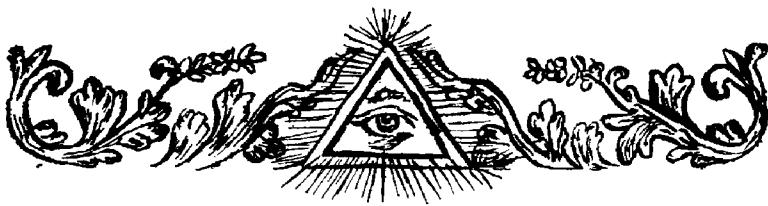
I.

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΙΣΜΟΣ

Eik. 6.

α) Συνοδική 'Εγκύρωση

1. 'Εν ὄψει τῆς μεγάλης καὶ ἴστορικῆς ἐπετείου τῶν 150 ἑτῶν ἀπὸ τῆς ἐνάρξεως τῆς μεγάλης 'Ελληνικῆς 'Επαναστάσεως τοῦ 1821, ἡ ἀγιωτάτη 'Εκκλησία τῆς 'Ελλάδος, παραλλήλως πρὸς τὴν Πολιτείαν, ὑπέρτατον ἐθεώρησε χρέος, ὅπως ἐκθύμησι συμμετάσῃ εἰς τὸν ἐπιβεβλημένον τοῦτον, ἐπὶ Πανελλήνιου ἐπιπέδου, ἕορτασμόν.

Οὕτως, ἐν φῷ καὶ ἡ καθ' ἡμᾶς 'Αποστολικὴ 'Ι. Μητροπόλοις Νικοπόλεως, διὰ τοῦ Σεβασμιωτάτου Μητροπολίτου αὐτῆς κ. Στυλιανοῦ, ἥρξατο ἀπὸ μακροῦ προσανατολιζομένη, διὰ τὸ ἐν προκειμένῳ δέ ο ν γενέσθαι, εἰς τρόπον ὥστε καὶ αὗτῇ νὰ ἐνεργήσῃ ὅτι δεῖ, πρὸς ὀλόλαμπρον καὶ παρ' αὐτῆς συνεօρτασμόν, ἀφίκετο ἡ παρὰ πόδας σχετικὴ ἐγκύρωις τῆς 'Ιερᾶς Συνόδου, δι' ἡς δῆλον καθίστατο, ὅτι ἔδει καὶ ἡ 'Ελλαδικὴ 'Εκκλησία καθ' ὅλουν νὰ ἐμφανίσῃ ἐν ἑνιαῖον πρόγραμμα, ἐφ' φῷ ἀπῆτετο ἡ ὑποβολὴ αὐτῇ, ἐντὸς τακτῆς προσθεσμίας, ἐνὸς χρονοδιαγράμματος ἕορτίων ἐκδηλώσεων τῆς 'Ιερᾶς Μητροπόλεως.

2. 'Η ἐν λόγῳ συνοδικὴ ἐγκύρωις (ὑπ' ἀριθ. 1701, ἀρ. πρωτ. 678/9-2-1970) ἐπὶ λέξει ταῦτα διελάμβανεν, ἀπευθυνομένη «Πρὸς τοὺς Σεβασμιωτάτους 'Ιεράρχας

τῆς 'Εκκλησίας τῆς 'Ελλάδος».

«'Επικειμένου τοῦ έօρτασμοῦ, κατὰ τὸ προσεχὲς ἔτος 1971, τῆς 150ετηρίδος τῆς 'Εθνικῆς 'Επαναστάσεως 1821, ἡ Διαρκὴς 'Ιερὰ Σύνοδος ἥχθη εἰς τὴν ἀπόφασιν, ὅπως πέμψῃ ὑμῖν προσηρτημένως σχέδιον 'Εκκλησιαστικῶν ἐκδηλώσεων, παρακαλέσῃ δ' ἄμα ὑμᾶς, ὅπως, ἐντὸς δεκαπενθυμέρου ἀπὸ τῆς λήψεως τῆς παρούσης, ὑποβάλητε Αὐτῇ τὰς ὑμετέρας προτάσεις, ἐν χρονοδιαγράμματι, περὶ τῶν σχετικῶν ἐκδηλώσεων καθ' ὅλον τὸ ἔτος 1971 τῆς καθ' ὑμᾶς 'Ιερᾶς Μητροπόλεως.

Εἰς τὰς ὑμετέρας προτάσεις δέον ὅπως μνημονεύηται δι τόπος ἐκδηλώσεως, τὸ ίστορικὸν γεγονός, ὁ χαρακτὴρ τῆς ἐκδηλώσεως καὶ ὁ χρόνος αὐτῆς.

Τὰ ἀνωτέρω στοιχεῖα εἶναι ἀπαραίτητα προκειμένου νὰ συγκροτηθῇ τὸ ὅλον ἑօρταστικὸν πρόγραμμα τῆς 'Εκκλησίας ἐγκαίρως».

3) 'Απάντησις - Χρονοδιάγραμμα.

1. Εἰς τὸ ὡς ἄνω συνοδικὸν ἔγγραφον ἡ ἀπάντησις τοῦ Σεβ. Μητροπολίτου Νικοπόλεως κ. Στυλιανοῦ (ἀριθ. πρωτ. 310 τῆς 24-2-1970) «Πρὸς τὴν 'Ιερὰν Σύνοδον τῆς 'Εκκλησίας τῆς 'Ελλάδος» ἦτο αὕτη·

«'Απαντῶντες εὐσεβάστως εἰς τὴν ὑπ' ἀριθ. 678/1701/9-2-ἐ.ξ. 'Τμετέραν ἐγκύκλιον, διαπέμπομεν συνημμένως τὸ παρ' ἡμῖν καταρτισθὲν χρονοδιάγραμμα ἑօρτιών ἐκδηλώσεων κατὰ τὸ ἐπίον ἔτος 1971 ἐν τῇ καθ' ἡμᾶς 'Επαρχίᾳ, ἐπὶ τῇ 150ετηρίδι τῆς 'Ελληνικῆς 'Επαναστάσεως, διὰ τὰ καθ' Τμᾶς».

2. 'Εξ ἄλλου τὸ ἐπισυναφθὲν τῷ ἀνωτέρῳ ἐγγράφῳ «χρονοδιάγραμμα ἑօρτιών ἐκδηλώσεων κατὰ τὸ 1971 ἐν τῇ 'Ιερᾷ Μητροπόλει Νικοπόλεως, ἐπὶ τῇ 150ετηρίδι τῆς

‘Ελληνικής ’Επαναστάσεως 1821» διελάμβανεν ἐπὶ λέξει τὰ ἔξης·

«1. Τῇ Κυριακῇ τῆς Ὁρθοδοξίας (7ῃ Μαρτίου)
’Αρχιερατικὴ Θ. Λειτουργία καὶ Μνημόσυνον ἐν τῷ Μη-
τροπολίτικῷ ’Ι. Ν. ’Αγ. Χαραλάμπους Πρεβέζης ὑπὲρ
ἀναπαύσεως τῶν ἀοιδίμων ’Εθναρχῶν ’Ιεραρχῶν τῆς ’Ε-

Εἰκ. 8.

παρχίας Νικοπόλεως καὶ ἀποκάλυψις Μαυσωλείου αὐτῶν ἐν τῷ Κοιμητηρίῳ τῆς πόλεως, ἐν φύλακοις διακομισθῶσι καὶ ἐναποτελθῶσι τὰ ἔξι αὐτῶν τῇδε κακεῖσε εὑρισκόμενα λείφανα.

2. Τῇ 21ῃ Μαρτίου, ἐν ἡμέρᾳ Κυριακῇ, τέλεσις ἐ-

πιμνημοσύνου Δεήσεως ἐν τῷ Ἱ. Ν. Κοιμήσεως Θεοτόκου, τοῦ φρουρίου Ῥωγῶν, ὑπὲρ ἀναπαύσεως τοῦ ἀοιδίμου Ἐπισκόπου Ῥωγῶν καὶ Κοζύλης Ἰωσήφ, τοῦ ἔθνομάρτυρος, καὶ ἀποκάλυψις τῆς ἔξωθεν τοῦ καθολικοῦ ἐντοιχισθησομένης μαρμαρίνης πλακὸς πρὸς τιμὴν τοῦ ἡρωϊκοῦ τούτου Ἱεράρχου.

3. Τῇ 4ῃ Ἀπριλίου, ἐν ἡμέρᾳ Κυριακῇ, Ἀρχιερατικῇ Θ. Λειτουργίᾳ καὶ Μητρούσυνον ἐν τῷ ἐν Πρεβέζῃ Μητροπολιτικῷ Ἱ. Ναῷ καὶ ἀποκάλυψις τῆς ἔξωτερης αὐτοῦ, ἐν περιόπτῳ θέσει ἐντοιχισθησομένης, ἀναθηματικῆς στήλης «Κληρικῶν τῆς Ἱ. Μητροπόλεως εὐεργετησάντων τὴν Πατρίδα καὶ δι' αὐτὴν θυσιασθέντων».

4. Τῇ 11ῃ Ἀπριλίου, ἐν ἡμέρᾳ Κυριακῇ τῶν Βαΐων, ἀποκάλυψις ἐντοιχισθησομένης μαρμαρίνης πλακὸς εἰς περιόπτον θέσιν ἐν τῇ ἴστορικῇ Ἱ. Μονῇ Ἀγίου Δημητρίου Ζαλόγγου, εἰς μνήμην τοῦ ἥρωος Ἀρχ. Γερασίμου, τοῦ Ζαλογγίτου, ἀνατινάξαντος (1826) μετὰ τοῦ Ἰωσήφ Ῥωγῶν τὴν πυριτιδαποθίκην τοῦ Μεσολογγίου.

5. Τῇ Κυριακῇ τῆς Ηεντηκοστῆς, 6ῃ Ἰουνίου, Ἀρχιερ. Θ. Λειτουργίᾳ ἐν τῷ Μητροπολιτικῷ Ἱ. Ν. Πρεβέζης ὑπὲρ ἀναπαύσεως τοῦ γενναίου ἀρχιστρατήγου τῆς Ρούμελης καὶ εὐκλεοῦς τέκνου τῆς Ηρεβέζης Ὁδυσσέως Ἀνδρούτσου, τοῦ θυριλικοῦ Ἡρώος εἰς τὸ Χάνι τῆς Γραβιᾶς, μαρτυρικῶς δὲ τελειωθέντος τῇ 5ῃ Ἰουνίου 1825, καὶ τέλεσις ἐπιμνημοσύνου Δεήσεως, ὡς καὶ κατάθεσις στεφάνων, πρὸ τοῦ ἐν Ηρεβέζῃ ἀνδριάντος αὐτοῦ.

6. Τῇ 24ῃ Αὐγούστου, Ἀρχιερατικὴ Θ. Λειτουργίᾳ ἐν τῷ Ἱ. Ν. Ἀγίου Κωνσταντίνου Πρεβέζης, ἔξωθεν τοῦ ὄποιου εὔροηται τὸ ἱ. Προσκυνητάριον, τὸ φέρον τὴν ἐπιγραφὴν «ΕΝΤΑΤΘΑ ΕΔΙΔΑΞΕΝ Ο ΑΓΙΟΣ ΚΟΣΜΑΣ Ο ΑΙΤΩΛΟΣ», ἐν ᾧ ἀποτεθησαύρισται καὶ ἡ σεβασμία Αὐτοῦ Εἰκών.

7. Τῇ αὐτῇ ἡμέρᾳ, ἀπόγευμα, πανηγυρικὴ συγκέν-

τρωσις ἐν τῇ Αἰθούσῃ τῆς Πνευματικῆς Ἐστίας τῆς Ἱε-

Εικ. 9.

ρᾶς Μητροπόλεως «Ο "Αγιος Λημήτριος", καθ' ήν θὰ παρουσιασθῇ εἰδικὸν πρόγραμμα καὶ διάλεξις μὲ θέμα:

«Ο 'Εθνομάρτυς καὶ Ιεραπόστολος Κοσμᾶς ὁ Αίτωλός».

8. Τῇ 14ῃ Σεπτεμβρίου, ἐν Παπαδάταις, ἔνθα ἐδίδαξε καὶ ἴδρυσε Σχολεῖον ὁ "Αγιος Κοσμᾶς, ὁ Αίτωλός, τέλεσις Ἀρχιερ. Θ. Λειτουργίας καὶ ἐν συνεχείᾳ λιτάνευσις τῆς ιερᾶς Αὐτοῦ Εἰκόνος ἐκ τοῦ ἐνοριακοῦ Ναοῦ τῆς καμποπόλεως, μέχρι τοῦ νεοδημήτου Ναϊσκου Αύτοῦ, ἐν ᾧ τόπῳ ἐδίδαξε, καὶ τέλεσις αὐτόθι «Δεήσεως».

9. Τῇ Κυριακῇ 26ῃ Σεπτεμβρίου, 'Αρχιερ. Θ. Λειτουργία ἐν τῷ 'Ι. Ν. Κοιμήσεως Θεοτόκου, τῆς πάλαι ποτὲ διαλαμψάσης Μονῆς καὶ Ἐπισκοπῆς Κοζύλης, ἐν συνεχείᾳ δ' ἀποκαλυπτήρια μαρμαρίνης πλακὸς ἐντοιχισθησομένης ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ Ναοῦ (ἔξωτερως) εἰς μνήμην τοῦ ἑβδομάδος Ιεράρχου Ναυπάκτου τῆς Νικοπόλεως 'Ιωάννου, τοῦ 'Αποκαύκου, αὐτόθι —μετὰ τὴν ἀπὸ τοῦ θρόνου παραίτησιν αὐτοῦ— μονάσαντος καὶ μετὰ τὴν κοίμησιν αὐτοῦ ταφέντος, τέλη 1232. (*)

10. Τῇ 20ῃ 'Οκτωβρίου, ἐν τῇ ἀρχαίᾳ Νικοπόλει, τέλεσις ἐπιμνημοσύνου Δεήσεως, ὑπὲρ τῶν γενναίως ἀγωνισθέντων καὶ ἡρωϊκῶς πεσόντων αὐτόθι ἐν τῷ ιερῷ ἀγῶνι ὑπὲρ ἀπελευθερώσεως τῆς Προεβέζης ἀπὸ τοῦ τουρκικοῦ ζυγοῦ, καὶ στεφάνωμα τοῦ μνημείου τῶν 'Ηρώων.

11. Τῇ 21ῃ 'Οκτωβρίου, τέλεσις ἐπισήμου Δοξολογίας ἐν τῷ Μητροπολιτικῷ 'Ι. Ν. Προεβέζης ἐπὶ τῇ ἐπετείφ τῆς ἀπελευθερώσεως αὐτῆς.

12. Τῇ 26ῃ 'Οκτωβρίου, ἑόρτιοι ἐκδηλώσεις ἐν τῇ ιστορικῇ Μονῇ τοῦ Ζαλόγγου καὶ ἐν τῷ Μνημείῳ τῶν 'Ηρωΐδων Σουλιωτισῶν».

Πάντα τ' ἀνωτέρω συμπεριελήφθησαν εἰς τὸν ὑπὸ τῆς 'Εκκλησίας τῆς Ἑλλάδος ἐκδοιθέντα πανηγυρικὸν τόμον, τιτλοφορούμενον «Δίπτυχα τοῦ νέου Ἐλληνισμοῦ ἐκ-

*. Καίπερ πρὸς τοῦτο τὰ πάντα εἶχον προετοιμασθῆ, ἀνεβλήθη δι' εύθετώτερον χρόνον, καθ' ὃσον λόγῳ βροχοπτώσεων κατέστη ἀδιάβατος ἡ πρὸς αὐτὴν ὁδός.

κλησιαστικὰ πρόσωπα καὶ γεγονότα, ἥτοι τὸ α' τεῦχος τοῦ προγράμματος ἐορτασμοῦ τῆς ἑθνικῆς 150ετηρίδος, καταρτισθὲν ὑπὸ τῆς ἐπὶ τῆς θείας Λατρείας Μονίμου Συνοδικῆς Ἐπιτροπῆς καὶ ἐγκριθὲν ὑπὸ τῆς Ἱερᾶς Συνόδου τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, περιλαμβάνον τὰς καθ' ἄπασαν τὴν Ἐκκλησίαν τῆς Ἑλλάδος ἐορτὰς ἀπὸ Α' Ἰανουαρίου ἕως ΛΑ' Δεκεμβρίου Α^ῷΟΑ'» καὶ ἐν σελ. 38, 48, 73, 89, 155, 211, 234, 253.

3. Βεβαίως, πέρα τῶν διαληφθέντων ἐν τῷ ὡς εἴρηται χρονοδιαγράμματι, καὶ ἔτερα λόγου ἄξια καὶ ἑθνικοῦ καρδικῆρος γεγονότα θὰ συνεωρτάζοντο, κατ' ἔθνος δ' εἰς ἡμέρας τακτάς, ἀτινα, διὰ λόγους προφανεῖς, δὲν συμπεριελήφθησαν. Ἐκτὸς αὐτοῦ ἥτο καὶ τὸ πρόγραμμα τῆς Νομαρχίας Πρεβέζης μεστὸν ἐορτίων ἐκδηλώσεων.

Μετασχὼν ὁ γράφων, ὑπὸ τὴν ἴδιοτητα τοῦ Ἐπιπρόσωπου τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως, τῆς μεγάλης ἐν τῇ Νομαρχίᾳ ταύτῃ Ἐπιτροπῆς ἐπὶ τῷ Ἐορτασμῷ τῆς 150ετηρίδος εἰς τὸν Νομὸν Ηρεβέζης, καὶ προεδρεύσας κατὰ τὰς ἐν τῷ Γραφείῳ τῆς Πρωτοσυγκελλίας τῆς Ι. Μητροπόλεως γενομένας συνεδρίας πρὸς καταρτισμὸν τοῦ οἰκείου προγράμματος,¹⁾ ὑπεδείξαμεν τοῦτο μὲν τὴν ἀνάγκην,

1. Ταῦτα ἥσαν: 1-1-71 Νομὸς Πρεβέζης: α) Συμπλήρωσις 150ετηρίδος ἀπὸ τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως 1821. Ἐκδηλώσεις: 'Ομιλίαι - Εορτασμός. β) 23-2-71 Πάργα: Ἀπελευθέρωσις πόλεως Πάργας ἐκ τοῦ Τουρκικοῦ Ζυγοῦ. γ) 25-3-71 Ζάλογγον: Μάχη Ζαλόγγου 1897. δ) Ν. Πρεβέζης: Ἐπέτειος 25ης Μαρτίου 1821. ε) 15-4-71 Πάργα: Πώλησις ὑπὸ τῶν Ἀγγλῶν τῆς Πάργας εἰς Ἀλῆ Πασάν. ζ) 11-5-1971 Πρέβεζα: Ἐξέγερσις Πρεβεζαίων κατὰ τῶν Τούρκων (1878). η) 8-6-71, Πρέβεζα: Ἰδρυσις «Θεοφανείου Σχολῆς» ὑπὸ Φιλικοῦ Α. Θεοφάνους. θ) 8-6-71, Πρέβεζα: 'Ομιλίαι εἰς τὸν Νομὸν διὰ τὸν ρόλον τοῦ «Κρυφοῦ Σχολείου». ι) 20-7-71, Αμμουδιά: Θάνατος Κυριακούλη Μαυρομιχάλη (1822). ι) 22-8-71, Πάργα: 'Εορτασμὸς πρὸς τιμὴν τοῦ Παργίου ἥρωος τῆς Ἐπαναστάσεως Κ. Κανά-

ὅπως γίνη ἐκατέρωθεν πειά τις σύντμησις τῶν προτεινομένων πρὸς ἑορτασμὸν ἐκδηλώσεων, τοῦτο δὲ νὰ ἔξαρθῶσι πολλῷ μᾶλλον ἴστορικὰ γεγονότα σχέσιν ἔχοντα πρὸς τὴν ἐπαρχίαν ἡμῶν, ἐμπερικλείοντα δὲ μεῖζονα σημασίαν, τούθόπερ καὶ ἐγένετο.

ρη καὶ ια) Γενικός 'Εορτασμὸς τὴν 9-5-1971 εἰς Θεσπρωτικόν.

Κατόπιν τῆς γενομένης προτάσεώς μου ἐγένετο ἀποδεκτὸν καὶ συνεχωνεύθησαν αἱ ἐκδηλώσεις ἐν Ζαλόγγῳ τοῦ Ἀρχιμ. Γερασίμου καὶ τῆς ἐν αὐτῷ μάχης (1897). Ἐπίσης αἱ τρεῖς ἐν Πάργᾳ συνεχωνεύθησαν εἰς μίαν ἐκδήλωσιν. Καὶ ἡ τοῦ «Κρυφοῦ Σχολειού» εἰς τὴν ἡμετέραν ἐκδήλωσιν τῶν Καπηχητικῶν.

II

ЕФАРМОГИ ТОТ ПРОГРАММАТОΣ

Eik. 7.

Α' Πεντάδη

1. Συνήθεις έόρτιοι έκδηλώσεις, διεξαχθεῖσαι καὶ κατ' αὐτὸ τὸ ἔτος, μεγαλοπρεπέστερον ἀεφαλῶς, ἥσαν:

α) Τῶν Τριῶν Ιεραρχῶν.

Τῇ 29ῃ Ιανουαρίου 1971, ὥ. 6ην μ.μ., ἐψάλη ἐν τῷ Μητροπολιτικῷ Ἱ. Ναῷ, χοροστατοῦντος τοῦ Σεβ. Μητροπολίτου Νικοπόλεως κ. Στυλιανοῦ, ὁ μέγας έόρτιος ἑσπερινός, τὴν δ' ἐπομένην πρωΐαν, ἡμέραν Σάββατον, ἐτελέσθη μετὰ τὸν "Ορθρον, ἡ πανηγυρικὴ Θ. Λειτουργία, μετ' ἀρτοκλασίας καὶ τοῦ πανηγυρικοῦ λόγου, ἐκφωνηθέντος ὑπὸ τοῦ ὑποφαινομένου, θέμα ἔχοντος «Ἡ μεγαλωσύνη τῶν Τριῶν Ιεραρχῶν, ὡς πρότυπον διὰ τὴν ἀνάδειξιν ἡμῶν ἐν τῷ παρόντι καὶ τῷ μέλλοντι αἰῶνι». Μεθ' ὅ ἐπηκολούθησε μνημόσυνον ἱερὸν ὑπὲρ μακαρίας μνήμης καὶ ἀναπαύσεως τῶν ἀνιδίμων Διδασκάλων καὶ Εὐεργετῶν τῆς Παιδείας τοῦ Γένους ἐν τῇ περιφερείᾳ τῆς Νικοπόλεως Πρεβέζης.

β) Τῇσι Ὀρθοδοξίᾳ.

Τῇ 7ῃ Μαρτίου 1971, Κυριακῇ Α' τῶν Νηστειῶν, ἐν μονωκκλησίᾳ, εἰς τὸν αὐτὸν καθεδρικὸν Ἱ. Ναὸν τῆς Πρεβέζης, προεξάρχοντος τοῦ Πρωτοσυγκελ. Ἱεροκήρυκος — ἄτε τοῦ Σεβ. Μητροπολίτου, ὡς Συνοδικοῦ, μετέχοντος εἰς Ἀθήνας τῆς Συνοδικῆς Θ. Λειτουργίας,— τῇ συμμετοχῇ σύμπαντος τοῦ Ἱερατείου τῆς πόλεως, διεξῆχθη πανδήμως ὁ λαμπρὸς ἕστασμὸς τῆς Ὁρθοδοξίας καὶ ἡ πανηγυρικὴ Θεία Λειτουργία τοῦ Μ. Βασιλείου. Ὁ προεξάρχων τῆς Ηανηγύρεως ἐκήρυξε καὶ τὸν Θεῖον λόγον, θέμα ἔχοντα «Ἡ διὰ τῶν αἰώνων γενομένη προδοσία τῆς Ὁρθοδοξίας καὶ ὁ θρίαμβος αὐτῆς». Ἐν τέλει ἐτελέσθη Μνημόσυνον ιερὸν διὰ τοὺς ἐπὶ φιλογενείᾳ καὶ τῇ ἄλλῃ ἀφετῆ διακοινέντας Ἀρχιερεῖς - Ἐθνάρχας τῆς ἐπαρχίας, Ἱερομονάχους, Ἱερεῖς, Μοναχοὺς καὶ λοιποὺς Εὐεργέτας τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως, τῶν Ἱ. Ναῶν, τῶν Φιλανθρωπικῶν Ἰδρυμάτων καὶ λοιπῶν Κληροδοτημάτων.

Περὶ τούτου, κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο, ἐδημοσιεύσαμεν σχετικῶς εἰς τὸ περιοδικὸν τῶν Ἰωαννίνων «Ἡπειρωτικὴ Ἑστία»,²⁾ ἐξ ἡς ἀποσπῶμεν καὶ «εἰς μνημόσυνον τῶν κατάλογον — παρ' ἡμῶν ἐπὶ τῇ βάσει παλαιοτέρων καταρτισθέντα καὶ συμπληρωθέντα — καὶ μὲν ἐν αὐτῷ συμπεριλαμβάνονται καὶ πρόσωπα, ἄτινα τὰ μάλιστα συνηγωνίσθησαν καὶ εἰργάσθησαν διὰ τὴν τῆς Πατρίδος γλυκεῖαν ἐλευθερίαν.

«Ἀμβροσίου Ἱερωνύμου, Ἰωακείμ, Νεοφύτου, Κων-

2. "Ἐπιθ.: "Ἐτ. Κ" (1971), τὴν ἐν λόγῳ ἡμετέραν ἔργασίαν, ἐν σελ. 46—55, τιτλοφορουμένην «Τὰ διὰ τοὺς Εὐεργέτας τῆς Πρεβέζης τελούμενα κατ' ἔτος ἱερὰ Μνημόσυνα.

σταντίνου, Γαβριήλ, Κοσμᾶ, Δωροθέου, Ναθαναήλ, Ἰω-
ακεὶμ καὶ Ἀνδρέου τῶν ἀοιδίμων Ἀρχιερέων Νικοπό-
λεως.

Ίωακεὶμ Ἀρχιερέως, Ζαγοριανοῦ.
Ίεροθέου Ἀρχιερέως, Μπάλκου.
Σπυρίδωνος Ἀρχιερέως, Γκινάκα.
Ίγνατίου Ἰερομονάχου, Βέμη.
Ηαναγιώτου Ἰερέως, Τζουράκη.
Ἀναστασίου Θεοφάνους.
Δημητρίου Μπάλκου.
Γεωργίου Μηνᾶ.
Θεοδώρου, Ἀποστόλου καὶ Ἐλένης Βαρζέλη.
Ἀργυροῦς Λεληγιάννη.
Κωνσταντίνου, Κονδύλως Ηαρούση.
Ροζίνης Ἀντωνοπούλου.
Ἀναστασίου Χρόνη.
Σπυρίδωνος, Σοφίας καὶ Γεωργίου Γκανία.
Σπυρίδωνος καὶ Ἀδαμαντίας Καραμάνη.
Θεοδώρου καὶ Αἰκατερίνης Τσιντώση.
Πηνελόπης Καραγιαννοπούλου.
Θεοδώρας Μπαρονάκη.
Θεοδώρου καὶ Ἀθανασίου Ζυγούρη.
Γεωργίου, Σπυρίδωνος καὶ Ἀγγελικῆς Αύγερινοῦ.
Θεοδώρου καὶ Φορτουνάτας, Θωμᾶς καὶ Εύδοξίας
Βασιλᾶ.
Πέτρου, Μαρίας, Δημητρίου καὶ Πηνελόπης Σκέ-
φερη.
Ίωάννου καὶ Ἰωάννας Ἀθανασιάδου.
Ἀθανασίου καὶ Ἀγγελικῆς Ἀθανασιάδου.
Σωτηρίου Ἀλεφαντοπούλου.

Χαραλάμπους Βίτσα.

Αναστασίου Καλοῦ.

Βασιλείου, Γεωργίου, Αγγελικῆς, Μαρίνης καὶ Ἀποστόλου Τσακαλώτου.

Βασιλείου Λέπα.

Αντωνίου Θεοχάρους.

Νικολάου καὶ Μαρίας, Γεωργίου, Αναστασίας καὶ Εύσταθίου Περδικάρη.

Χριστοφόρου - Εἰρήνης καὶ Ἀποστόλου Ροΐζου.

Σπυρογεωργίου, Κοσμᾶ καὶ Σπυρίδωνος Ρέντζου.

Σπυρίδωνος Γιακούμη.

Κωνσταντίνου Κολοβοῦ.

Γεωργίου, Περικλέους - Κλεοπάτρας καὶ Καίσαρος Κονεμένου.

Αθανασίου καὶ Αδαμαντίας Ταράνα.

Χρυσούλας Κανίκη.

Έλενης Κολοκοτρώνη.

Κωνσταντίνου Τσαμπᾶ.

Αλεξάνδρας Μαζαράκη.

Θεοδώρας Μουτοσίτσα.

Γρηγορίου καὶ Χρήστου Τσόκου.

Ιωάννου Φουρνιώτη.

Χρήστου καὶ Μαρίνης Ψιλοδημήτρη.

Αναστασίας Σταϊκου.

Λαμπρινῆς Νικάκη.

Ἀποστόλου Ναστούλη.

Ιωάννου Βερίτση.

Εὐαγγέλου Κωνσταντῆ.

Βαρθάρας Χαλντούπη.

Θεοδώρου καὶ Αἰκατερίνης Μπούρου.

Κωνσταντίνου Προμικηρίου.

Αγγελικῆς Μπατσούλη.
Βασιλικῆς Ἀμερύ.
Ἀναστασίου, Γεωργίου καὶ Ἐλένης Ποταμιάνου.
Ιωάννου Ζουμπούλη.
Νικολάου καὶ Γερασίμου Βρεττοῦ.
Δημητρίου, Ἀθηνᾶς καὶ Κωνσταντίνου Κοψιδᾶ.
Γερασίμου Βεντούρα.
Εύρυδίκης Μπερετούλη.
Ἀνδρέου Συγγροῦ.
Ιωάννου Παχούμη.
Γεωργίου Ἀθέρωφ.
Αἰκατερίνης Γρίβα.
Εὐαγγελίας Καραβέλλα.
Ἀντωνίου, Θωμᾶ, Χρυσούλας, Ἐλένης Πάρλα.
Κυράννης, Μαρίας Βέτση.
Νικολάου, Μιχαήλ, Ἀγγελικῆς, Ἀθηνᾶς, Θεοδώρου, Παρασκευῆς, Κωνσταντίνου καὶ Γεωργίου Μπάκα.
Παναγιώτου καὶ Σεφάς Ἀργυροπούλου.
Γεωργίου Σμπόνια.
Σπυρίδωνος καὶ Ἀγλαΐας Λαζάρου.
Σπυρίδωνος, Γλυκερίας καὶ Εἰρήνης Πεταλᾶ.
Ἀποστόλου, Δημητρίου, Βιργινίας καὶ Ἀννης Μαυρογεώργη.
Εὐγενίας, Εὐφροσύνης Καρυστινοῦ.
Εὐγενίου Κοντογιάννη.
Ἡλία καὶ Χριστίνης, Κωνσταντίνας, Αἰκατερίνης
'Ακρίδα.
Δημητρίου Φασούλη.
Παναγιώτου καὶ Ἀγγελικῆς Τσούμα.
Ιωάννου καὶ Ἐλισάβετ Κολιαδήμα.
Θεοδώρου Ποστακίδου.

Δημητρίου Ζάγου.

Κωνσταντίνου, Εύστρατίου, Λάμπρου, Μαρίας, Δημητρίου και Ἀναστασίας Γιαμαρέλου.

Σωτηρίου, Χρήστου και Φωτεινῆς Ματζαμόροτου.

Βελισσαρίου και Νικολάου Περδίκη.

Βασιλικῆς Μιχαούλη.

Χαραλάμπους, Εύτυχίας και Ἀγγελικῆς Καστάνη.

Ἀνδρέου Μαντζούκη.

Στυλιανῆς Βελκίδου.

Παύλου, Αλημητρίου και Μιλτιάδου Χάρου.

Κοσμᾶ Τσακαμπίκα.

Δημητρίου Φλωρᾶ.

Εὐαγγελίας Μιχαηλίδου.

Χρήστου Σωτηρέλη.

Νικολάου, Ἀχιλλέως, Ἰωάννου και Βικτορίας Σάκκουλα.

"Ολγας Γιώτη.

Μαρίνης Ζήκα.

Ἀναστασίας Τσανοῦ.

Κωνσταντίνου και Μαρίας Σερβερῆ.

Ἀθανασίου - Εὐαγγελίας και Πανωραίας Καστάνη.

Κωνσταντίνας Κολόκα.

Σπυρίδωνος, Θέκλης Ἀντωνάτου.

Δημητρίου και Ζαχαρούλας Σταυροπούλου.

Βασιλείου, Θεοδώρου, Κωνσταντίνου, Ἀργυρίου,
Καλλιόπης, Ματρώνης και Ἀγγελικῆς Μπάλκου.

Τῶν ἀειμνήστων ίδρυτῶν και εὐεργετῶν τῶν ἐκκλησιαστικῶν, φιλανθρωπικῶν, ἐκπαιδευτικῶν ίδρυμάτων και αληφοδοτημάτων τῆς Πρεβέζης, σὺν ἅπασι τοῖς θεοφιλῶς ἐν αὐτῇ διακονήσασι Ἱερομονάχοις, Ἱερεῦσι τε και Μοναχοῖς, εἴη αἰώνια και ἀγήρως ή μνήμη!»

γ) Τής 25ης Μαρτίου.

Η μάχιμοτερή Θεία Λειτουργία πανηγυρικῶς καὶ μετὰ τοῦ προσήκοντος θείου Κηρύγματος ἐπετελέσθη κατὰ τὰ εἰωθότα, ἐν τῷ ἐνοριακῷ Ἱ. Ναῷ Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου καὶ τό, ἐν συνεχείᾳ, Μνημόσυνον τῶν Κτιτόρων - Εὐεργετῶν τοῦ αὐτοῦ Ἱ. Ναοῦ. Εἴτα ἐφάλη ἐν τῷ Μητροπολιτικῷ Ναῷ ἡ κεκανονισμένη ἐπίσημος Δοξολογία,

Εἰκ. 10.

καθ' ἣν ἀπηγγέλθη καὶ ὁ πανηγυρικὸς λόγος. Καὶ ὀκολούθως, ἐν τῷ Ἡρώῳ τῆς Πόλεως (Φρουρίου Ἀγίου Ἀνδρέου) μετὰ τὸ ψαλὲν Τοισάγιον, κατετέμησαν στέφανοι ὑπὸ τῆς Α. Σεβασμιότητος καὶ τῶν λοιπῶν Ἀρχῶν καὶ Ὀργανώσεων εἰς τοὺς ὑπὲρ Ηίστεως καὶ Ηατοίδος πεσόντας. Τὴν δὲ 12ην ὥραν ἔλαβε χώραν ἡ κεκανονισμένη παρέλασις εἰς τὸν χῶρον τῆς παραλίας.

δ) Τοῦ Ζαλόγγου.

Τὸ οἰκεῖον πρόγραμμα³⁾ ἔξεδωκεν ἡ Νομαρχία Πρεβέζης. Διεξήχθη δὲ λαμπρῶς ἡ ἐν λόγῳ ἑορτῇ, τὴν Κυριακὴν 3ην Ὁκτωβρίου. Μετὰ τὴν Θ. Λειτουργίαν

3. Καὶ ἐνταῦθα σύμπτυχις τοῦ ἑορτασμοῦ ἐν Ζαλόγγῳ, ἀντὶ τῆς 26ης Ὁκτωβρίου, ὅτε διεξήχθη μόνον ἡ θρησκευτικὴ πανήγυρις τοῦ ἀγίου Μεγαλομάρτυρος Δημητρίου. Τὸ διὰ τὸν ἑορτασμὸν τῆς 3ης Ὁκτωβρίου πρόγραμμα τῆς Νομαρχίας Πρεβέζης διελάμβανε, σὺν τοῖς ἄλλοις, τὸ ἀκόλουθα: «Ἡ ἡρωϊκὴ ἐθελοθυσία τῶν Σουλιώτων εἰς τὸ Ζάλογγον ἀποτελεῖ τὴν εὐγενεστέραν ἔκφρασιν τῶν πατριωτικῶν αἰσθημάτων τῆς Ἡπειρωτικῆς Φυλῆς. Κυρίως ἡ διὰ τοῦ κατακρημνισμοῦ ἀποφυγὴ τῆς ἀτιμώσεως καὶ τοῦ ἔξανδραποδισμοῦ ἀποτελεῖ τὸ μέγιστον δίδαγμα τῶν αἰώνων, τὸ φωτεινὸν παράδειγμα διὰ τὸ πρὸς τὸν Θεόν, τὴν Πατρίδα, τὴν Κοινωνίαν καὶ τὴν οἰκογένειαν καθῆκον, καὶ διδάσκει τὸν δρόθον τρόπον ζωῆς καὶ θανάτου τῆς Ἑλληνίδος ὅλων τῶν ἐποχῶν.

Εἰς ἀνάμνησιν τοῦ ἀνεπαναλήπτου τούτου ἱστορικοῦ γεγονότος, θέλουσι λάθει χώραν ἑορταστικαὶ ἐκδηλώσεις τόσον εἰς τὴν ἔδραν τοῦ Νομοῦ, τὴν πόλιν Πρεβέζης, δύσον καὶ εἰς τὴν Κοινότητα Ζαλόγγου.

ΣΑΒΒΑΤΟΝ 2-10-1971

ΩΡΑ: 17.00 Κατάθεσις στεφάνων εἰς τὸ Ἡρώον τοῦ Ὁδ. Ἀνδρούτσου, ὑπὸ τῶν μαθητῶν τῶν Σχολείων πόλεως Πρεβέζης καὶ τῶν Ὁργανώσεων τῶν νέων.

‘Ομιλία πρὸς τὴν νεολαίαν ὑπὸ τοῦ Καθηγητοῦ κ. Τρύφωνος Μπιέτζελου ἐπὶ τῆς σημασίας τῆς μοναδικῆς εἰς τὸν κόσμον ἡρωϊκῆς θυσίας τῶν Σουλιώτων.

ΩΡΑ: 20.00: Λαμπαδηφορία Στρατοῦ, Μαθητῶν, Προσκόπων, Ἀλκίμων καὶ ‘Οδηγῶν.

ΚΥΡΙΑΚΗ 3-10-1971

ΩΡΑ: 10.00: “Ἐπαρσις Σημαίας. Διοξολογία εἰς τὸν Ἱερὸν Ναὸν Ἅγιου Δημητρίου, Ἱερᾶς Μονῆς Ζαλόγγου, χοροστατούντος τοῦ Σεβασμιωτάτου Μητροπολίτου Νικοπόλεως καὶ Πρεβέζης κ.κ. ΣΤΥΛΙΑΝΟΥ.

‘Εκφώνησις τοῦ πανηγυρικοῦ τῆς ἡμέρας ὑπὸ τοῦ Δικηγόρου Πρεβέζης κ. Σπύρου Δήμα.

ΩΡΑ: 10.55: ‘Ἐπιμνημόσυνος δέησις καὶ κατάθεσις στεφάνων. Ρίψις στεφάνων ὑπὸ νεανίδων τῆς περιοχῆς ἐκ τοῦ Βράχου, εἰς τὸ βάραθρον τῆς θυσίας.

ΩΡΑ: 11.15: Δεξίωσις ὑπὸ τοῦ Σεβασμιωτάτου Μητροπολίτου Νικο-

εἰς τὸν Ἱ. Ναὸν τοῦ Ἀγίου Δημητρίου τῆς Ἰστορικῆς
Μονῆς Ζαλόγγου, ἐπηκολούθησεν ἄνοδος εἰς τὸν ὑπερκεί-

Εἰκ. 11.

μενον ταύτης Βράχου, ἔνθα ὥψοῦται ἐπιβλητικὸν τὸ Μνη-
μεῖον τῶν Ἡρωΐδων Σουλιωτισσῶν.⁴⁾ Αὐτόθι, ἐπὶ πα-
ρουσίᾳ τοῦ Τφυπουργοῦ Περιφερειακῆς Διοικήσεως Ἡ-

πόλεως καὶ Πρεβέζης κ.κ. Στυλιανοῦ, ἐν τῇ Ἱ. Μονῇ
Ἀγίου Δημητρίου Ζαλόγγου.

Ἐπίσκεψις Ἐκθέσεως Ζαλόγγου, εἰς τὴν αἴθουσαν τῆς
Ἱερᾶς Μονῆς Ἀγίου Δημητρίου.

ΩΡΑ: 12.30': Γεύμα παρατιθέουν ὑπὸ τῆς Κοινότητος Ζαλόγγου,
ἐπιμελεῖά τοῦ Προέδρου αὐτῆς κ. Χρ. Καρρά, ἔθνικού
ἄγωνιστού καὶ ὀπλαρχηγοῦ Ε.Δ.Ε.Σ., εἰς τὸν χώρον
τῶν μαθητικῶν κατασκηνώσεων, καὶ μόνον εἰς

πείρου κ. Διοικ. 'Αγγελοπούλου, τοῦ Στρατηγοῦ Διοικητοῦ τῆς VIII Μεραρχίας 'Ηπείρου, τοῦ Νομάρχου Πρεβέζης κ. Σωτηρίου Μασούρου, τοῦ Στρατιωτικοῦ Διοικητοῦ N. Πρεβέζης κ. Ιωάννου Χούλη, τῶν λοιπῶν 'Αρχῶν καὶ πλήθους Λαοῦ, χοροστατοῦντος τοῦ Σεβασμιωτάτου Μητροπολίτου Νικοπόλεως κ. Στυλιανοῦ (Προέδρου τῆς 'Επιτροπῆς 'Ανεγέρσεως τοῦ Μνημείου τούτου τῶν Ἡρώδων) ἐψάλη ἐπίσημος Δοξολογία, μετ' ἐπιμημοσύνου Δεήσεως, κατέτεθησαν στέφανοι, ἀπηγγέλθη ὁ κατάλληλος τῇ περιστάσει πανηγυρικός, ἐγένετο ἀναπατάστασις τοῦ χοροῦ Ζαλόγγου ὑπὸ μιθητριῶν καὶ νεανίδων, αἵτινες ἔρριψαν συμβολικῶς στεφάνους εἰς τὸν καίνοντα κάτωθεν κρημνόν. 'Η ὅλη δ' ἐօρτὴ ἔκλεισε διὰ τοῦ 'Εθνικοῦ "Τμοῦ.

ε) Τῇσι ἀπελευθερώσεως τῇσι Πρεβέζης.⁵⁾

Αὕτη ἔωρτάσθη τοῦτο μὲν διὰ τελέσεως, ἐν τῇ ἀρχαίᾳ Νικοπόλει, τὸ ἀπόγευμα τῆς 20ῆς Ὀκτωβρίου 1971, Τρισαγίου, ἐν ἀρχιερατικῇ χοροστασίᾳ τοῦ Σεβ. Μητροπολίτου Νικοπόλεως κ. Στυλιανοῦ, καὶ στεφανώματος τοῦ Ἡρώου τῶν Πεσόντων κατὰ τὴν μάχην τῆς Νικοπόλεως (1912), τοῦτο δὲ διὰ Δοξολογίας, ψαλείσης, χοροστατοῦντος τοῦ Μητροπολίτου, ἐν τῷ Ι. Ναῷ τοῦ 'Αγίου Χαραλάμπους, τὴν ἐπομένην 21ην Ὀκτωβρίου, ἡμέραν καθ' ἥν, πρὸ 59ετίας, ὁ 'Ελληνικὸς Στρατὸς εἰσῆλθε θριαμ-

τοὺς δι' εἰδικῶν προσκλήσεων κληθησομένους.

'Εκτέλεσις καλλιτεχνικοῦ μουσικοῦ προγράμματος ὑπὸ τῆς Φιλαρμονικῆς Πρεβέζης. 'Απαγγελίαι ποιημάτων.

4. Βιτάλη Φιλαρέτου, 'Αρχιμανδρίτου, 'Η 'Ιερὰ Μονὴ Ζαλόγγου, ἐν 'Αθήναις 1959, σελ. 104 ἔξ., 144 ἔξ.

5. Τὸ οἰκεῖον Πρόγραμμα ἔξεδωκεν δὲ Δῆμος Πρεβέζης.

βευτὴς εἰς τὴν παρ' αὐτοῦ καταληφθεῖσαν πόλιν, ἣν ἐλεύθερον παρέδωκεν εἰς τὴν μητέρα Ελλάδα.

ς) Τῆς 28ης Οκτωβρίου.

Ἐν τῷ αὐτῷ Μητροπολιτικῷ Ἰ. Ναῷ, ἐν ω ἀπόκειται, ἐπὶ καλλιτεχνικοῦ ξυλογλύπτου Εἰκονοστασίου, ἡ σεβασμία Εἰκὼν τῆς Ἐλευθερωτρίας Θεοτόκου, διεξήχθη

Εἰκ. 12.

καὶ κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο λαμπρὰ πανήγυρις, συμψαλείσης καὶ τῆς Ἱ. Ἀκολουθίας τῆς Ἅγίας Σκέπης μετὰ τῆς Ἐλευθερωτρίας. Ἐν συνεχείᾳ ἐγένετο αὐτόθι καὶ ἡ ἐπίσημος Δοξολογία, χοροστατοῦντος τοῦ Σεβ. Μητροπολίτου κ. Στυλιανοῦ, ὡς καὶ τὰ λοιπά, ὅσα προανεγράφησαν κατὰ τὴν τῆς 25ης Μαρτίου ἑορτήν.

2. Ὁ τῆς 150ετηρίδος ἐπίσημος γενικὸς ἑορτασμὸς

'Εθνικοὶ Τοπικοὶ Χοροί, ὑπὸ τοῦ 'Ομίλου Συρρακιώτῶν Πρεβέζης καὶ τοῦ Μ.Σ.Α.Ν. Ν. Κερασοῦντος, ΩΡΑ: 16.00': 'Εθνικὸν Στάδιον Πρεβέζης κτλ. κτλ.».

ἔλαβε χώραν ἐν τῇ κωμοπόλει τοῦ Θεσπρωτικοῦ. Τὸ οἰκεῖον πρόγραμμα ἔξεδωκεν, ὡς ἀρμοδία ἐν προκειμένῳ, ἡ Νομαρχία Πρεβέζης καὶ τῇ ἡμετέρᾳ συμπράξει, ὡς προεδηλώθη, ἥτις καὶ εἰς τὸ ἐπίσημον αὐτῆς ὅργανον ἐδημοσίευσε σχετικῶς ὑπὸ τὸν τίτλον «Μεγαλειώδης καὶ

Εἰκ. 13.

περίλαμπρος ὁ ἑορτασμὸς τῆς 150ετηρίδος εἰς τὸν Νομὸν Πρεβέζης». ⁶⁾

Ἐνταῦθα ἀπλῶς σημειοῦμεν, ὅτι προηγήθη ἀρχιερατικὴ Θεία Λειτουργία, κατ' αὐτὴν τὴν ἡμέραν, 9ην

6. «Ζάλογον», Διμηνιαία ἔκδοσις Νομαρχίας Πρεβέζης, ὅργανον διοικητικῆς καὶ πνευματικῆς δραστηριότητος, ἔτ. Δ' (1971), ἀφίέρωμα στὸ '21, σελ. 39—42.

Μαΐου 1971, Κυριακήν τοῦ Παραλύτου, ἐν τῷ ἀρχαιοπρεπεῖ Ἰ. Ναῷ Γενεσίου τῆς Θεοτόκου, ἀγιογραφημένῳ, καθ' ἃ δηλοῦται ἐκ τῆς διασωζομένης εἰς τὸ ὑπέρθυρον ἐπιγραφῆς τοῦ κλεινοῦ καὶ ἐθνικοῦ Ἱεράρχου Ναυπάκτου, "Ἄρτης καὶ Πρεβέζης Ἰγνατίου.⁷⁾

Μετὰ ταῦτα, αὐτόθι, χροοστατοῦντος τοῦ Σεβασμιωτάτου Μητροπολίτου Νικοπόλεως, συμπαραστατουμένου ὑπὸ τοῦ Πανοσιολ. Πρωτισυγκ. Ἱεροκήρυκος Ἀρχιμ. Φιλαρέτου, τοῦ Παν. Ἀρχιμ. Μελετίου Συζημακέση, Ἀρχιερατικοῦ Ἐπιτρόπου Φιλιππαίδος, λοιπῶν Ἱερέων καὶ Διακόνων, ἐπὶ παρουσίᾳ Κυθερνητικοῦ Κλιμακίου ὑπὸ τὸν Ἄρχοντα Δημ. Τάξεως κ. Παν. Τζεβελέκον, καὶ ἄλλων Ἐπισήμων τῆς Ἡπείρου ἐν γένει, ἐψάλη ἡ ἐπίσημος Δοξολογία, καθ' ἥν τὸν προστήκοντα λόγον εἶπεν ὁ ἐν Πρεβέζῃ Δικηγόρος κ. Γ. Ἀνδρέου. Μετὰ δὲ τὸ Τρισάγιον πρὸ τοῦ Ἡρώου τῶν πεσόντων καὶ τὴν ἐπίσκεψιν τῶν ἐπισήμων εἰς τὸ «Κρυφὸ Σχολεῖο» καὶ τὴν ἰστορικὴν ἔκθεσιν τῆς Νομαρχίας, ἐγένετο ἐπιβλητικὴ παρέλασις, πρὸ τῆς ὁποίας ὁ Ἄρχοντας κ. Τζεβελέκος, ώς ἐκπρόσωπος τῆς Ἐθνικῆς Κυθερνήσεως, «ἀπένειμε τὸ δί' ἀποφάσεως τῆς Νομαρχίας ὁρισθὲν βραβεῖον⁽⁸⁾ διὰ τὴν καλλιτέραν

7. Ἐπιθι: Βιτάλη Φιλαρέτου, Ἀρχιμανδρίτου, Ὁ ἐθνεγέρτης Ἰγνατίος ὁς Μητροπολίτης Ναυπάκτου, Ἀρτῆς καὶ Πρεβέζης, ἐν περιοδ. «Σκουφᾶς» Ἀρτῆς, ἔτ. ΙΣΤ' (1971), σελ. 539.

8. Ἡ ὑπ' ἀριθ. 397 (ἀριθ. πρωτ. 34295/21-12-1970) ἐγκύλιος τῆς Νομαρχίας Πρεβέζης, εὑρύντατα κοινοποιηθεῖσα, ἐν οἷς καὶ πρὸ την Ἰ. Μητρόπολιν Νικοπόλεως μὲθέμα: «Προκήρυξις Πανελλήνιου Διαγωνισμοῦ συγγραφῆς ίστορικοῦ ἔργου ἐπὶ τῇ 150ετηρίδι ἀπὸ τῆς Ἐπαναστάσεως 1821» διελάμβανεν:

«Ἐχομεν τὴν τιμὴν νὰ γνωρίσωμεν ὅτι μεταξὺ τῶν προγραμματισθεισῶν ὑπὸ τῆς Νομαρχίας ἐκδηλώσεων ἐπὶ τῇ 150ετηρίδι ἀπὸ τῆς Ἐθνικῆς Ἐπαναστάσεως τοῦ 1821 ἀπεφασίσθη καὶ ἡ προκήρυξις Πανελλήνιου διαγωνισμοῦ διὰ τὴν συγγραφὴν ίστορικοῦ ἔργου, ἔχοντος ὑ-

συγγραφὴν ἴστορικοῦ ἔργου μὲν θέμα τὴν συμβολὴν τοῦ
“Ἡρωις τῆς ἐπαναστάσεως Ὁδυσσέως Ἀνδρούτσου εἰς
τὸν ἀγῶνα τῆς Ἐθνικῆς Ηαλιγγενεσίας εἰς τὸν συγγρά-
ψαντα ταύτην Πανοσιολιγιώτατον Ἀρχιμανδρίτην Πρω-
τοσύγκελλον καὶ Ἱεροκήρου χα τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως
κ. Φιλάρετον Βιτάλην, τὸν ὅποιον συνεχάρησαν ἄπαντες
οἱ παρευρισκόμενοι ἐπίσημοι». ⁹)

πόθεσιν τὸν ἀγῶνα, τὴν δρᾶσιν καὶ τὴν προσφορὰν ἐν γένει εἰς τὴν Ἐ-
πανάστασιν τοῦ 1821 τοῦ ἀγωνιστοῦ αὐτῆς Ὁδυσσέως Ἀνδρούτσου.

Πρὸς τὸν σκοπὸν προκλήσεως ἐνδιαφέροντος καὶ προσελκύσεως ἐν-
διαφερομένων, κατηρτίσθη σχετικὴ προκήρυξις, περιέχουσα τοὺς ὄρους
συμμετοχῆς ἐν οἷς καὶ χρηματικὸν ἔπαθλον 5.000 δρχ. διὰ τὸν συγγρα-
φέα οὐτινος τὸ ἔργον ἥθελε προκριθῆ, ὀντίγραφον τῆς ὅποιας πέμπομεν
συνημμένως, μὲ τὴν θερμὴν παράκλησιν τῆς ὑφ̄ ὑμῶν εὐρείας δημοσιό-
τητος ταύτης.

9. «Ζάλογγον», ἔνθ' ἀνωτ., σελ. 40.

Γεράσιμος Καζαντζάκης
Ὑπογραφὴ τοῦ Ἐθνομάρτυρος,
Μητροπολίτου Αθηνῶν Γερμανοῦ
(Ἀρχιεπ.: Άριξ. Φιλ. Βιτάλη)

Β' Ειδεικόν

Αἱ ἐπὶ μέρους εἰδικαὶ ἑόρτιοι ἐκδηλώσεις, τὰς ὁποίας ἀποκλειστικῶς διωργάνωσε, καὶ διεξήγαγεν ἡ Ἱερὰ Μητρόπολις Νικοπόλεως, εἶναι αἱ ἔξῆς, πέρα τῆς γενικῆς δι' ἄπασαν τὴν Ἐπικράτειαν ἀρχιερατικῆς Θ. Λειτουργίας, ἥτις παρ' ἡμῖν ἐγένετο πανηγυρικῶς ἐν τῷ καθεδρικῷ Ἱ. Ναῷ τοῦ Ἀγίου Βησσαρίωνος Φιλιππιάδος, ἔνθα ἀνεγνώσθη παρὰ τοῦ γράφοντος, ἀντὶ ό. Κηρύγματος, ἥπ' ἀριθ. 1786 (ἀριθ. πρωτ. 7388/19-12-1970) ἐγκύκλιος τῆς Ἱερᾶς Συνόδου τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, ἀπευθυνομένη «Πρὸς τὸν ὁρθόδοξον Ἑλληνικὸν Λαόν».(¹⁰)

α) Τοῦ Ῥωγῶν Ἰωσήφ.

1. Ἐν τῇ περιφερείᾳ ἡμῶν εύρισκεται τὸ περίφημον βυζαντινὸν φρούριον τῶν Ῥωγῶν, περὶ τοῦ ὁποίου ἄλλοτε ἐγράψαμεν εἰς τε τὴν τοῦ Π. Δρανδάκη, Μεγάλην Ἑλληνικὴν Ἐγκυροπαιδείαν(¹¹) καὶ εἰς τὴν τοῦ Α. Μαρτίνον, Θρησκευτικὴν καὶ Ἡθικὴν Ἐγκυροπαι-

10. «Δίπτυχα», ἔνθ' ὀντ., σελ. ιγ' - κα'.

11. Εἰς τὸν Δ' τόμ. τοῦ Συμπληρώματος Μ.Ε.Ε., σελ. 382 - 383.

Eik. 14.

δείαν⁽¹²⁾ σχετικὸν ἀρμόδον, εἰς τὸ δποῖον διελάθομεν καὶ τ' ἀκόλουθα:

«Μεταξὺ τῶν χωρίων Πέτρας καὶ Ν. Κερασοῦντος, ἐπὶ τῆς ὄχθης τοῦ ποταμοῦ Λούρου, κεῖνται τὰ ἐρείπια τοῦ περιφύμου κάστρου τῶν Ῥωγῶν. Πέριξ δ' αὐτοῦ, τοῦ ὄχυρωτάτου ἄλλοτε φρουρίου, κατὰ τὸν μεσαίωνα, ἥκμασεν ἀξιολογωτάτη πόλις φέρουσα τὸ ὄνομα Ῥωγοὶ ἢ Ἀρωγοί. Αὕτη, ἀπὸ τοῦ Ι' αἰῶνος, ἐπὶ Κωνσταντίνου Γ' τοῦ Πορφυρογεννήτου (913—959), μετὰ δὲ τὴν καταστροφὴν τῆς Νικόπολεως, ἐπελθοῦσαν τὸ 929, ἐτιμήθη ἐπισκοπῆ ἀξίᾳ. Ἐν ταῖς «Ἀναγραφαῖς» τῶν ἐπισκοπῶν τοῦ Ι' αἰῶνος ἦτοι εἰς τὰ νέα «Τακτικὰ» τοῦ Πορφυρογεννήτου καὶ τοῦ Τσιμισκῆ, ἐμφανίζεται, τὸ πρῶτον, ἡ Ἐπισκοπὴ Ῥωγῶν ὑπὸ τὴν δικαιοδοσίαν τοῦ μητροπολίτου Ναυπάκτου τῆς Νικοπόλεως... Ἀργότερον, φαίνεται, ὅτι τῇ Ἐπισκοπῇ Ῥωγῶν συνηγόνη καὶ ἡ Ἐπισκοπὴ Κοζύλης, ἡτις συνέστη πρὸς περισυλλογὴν παντὸς δυναμένου νὰ περισυλλεγῇ ἐκ τῶν τῆς Νικοπόλεως σπαραγμάτων. Ἐντεῦθεν ὁ ἀρχιερεὺς αὐτῆς φέρεται ὡς Ῥωγῶν καὶ Κοζύλης ἐπίσκοπος. Τελευταία μνεία τῆς ὑπὸ ὅψιν Ἐπισκοπῆς ἀναγράφεται κατὰ τὰ τέλη τοῦ ΙΙΙ' αἰῶνος.

Γνωστοὶ ἱεράρχαι Ῥωγῶν καὶ Κοζύλης εἶναι οἱ: Δωρόθεος (1590—1601), Ἰωάσαφ (1645), Παρθένιος (1720) καὶ Δανιὴλ (1792) μετατεθεὶς εἰς τὴν Μητρόπολιν Οὐτζίτζης. Ἀγνωστον πότε ἐπούμανε τὴν Ἐπισκοπὴν ταύτην ὁ Νήφων, καταστὰς Ἱερομάρτυς. Οἱ μετέπειτα φερόμενοι ὡς ἐπίσκοποι Ῥωγῶν εἶναι ἀπλῶς τιτουλάριοι. Ἐκ τούτων γνωστοὶ εἶναι: ὁ Μακάριος (1814—

12. Ὁρα, τόμ. 10ον, στ. 867 - 68.

18), δοηθὸς ἐπίσκοπος τοῦ μητροπολίτου Ναυπάκτου, "Αρτης καὶ Πρεβέζης, ώς ἐπίσης ὁ ἐθνομάρτυς Ἰωσὴφ (1820—1826) μὲ ἔδραν τὴν "Αρταν, καὶ ὁ Διονύσιος Ψαριανός, ἐξ "Ανδρου, δοηθὸς ἐπίσκοπος τοῦ ἀρχιεπισκόπου Ἀθηνῶν Σπυρίδωνος, ἐνθεν προήχθη εἰς μητροπολίτην Σερβίων καὶ Κοζάνης.

'Εντὸς τοῦ ως εἴρηται φρουρίου τῶν Ῥωγῶν, ἀπὸ ἀρχαιοτάτων χρόνων, ὑπῆρχε μονὴ, τιμωμένη τῷ ὄνόματι τῆς Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου, ὑπὸ τὴν δοπίσαν ὑπέκειτο, ώς μετόχιον, κατὰ τοὺς χρόνους τῆς ἀκμῆς αὐτῆς, ἡ μετέπειτα, καὶ σήμερον ἔτι ὑφισταμένη, μονὴ τοῦ Προφήτου Ἡλιοῦ ('Ἡλιοθουνίων), ἥσ τοῦ Ῥωγούνος Ἱερόθεος (1857) τοὺς Ῥωγούνας κατέστησε μετόχιον, ἀντιστραφέντων τῶν ὅρων».

2. Αὐτόθι, συνῳδὰ τῷ χρονοδιαγράμματι, τῇ 21ῃ Μαρτίου 1971, ἐν ἡμέρᾳ Κυριακῇ, ἔλαβε χώραν ἐόρτιος ἐκδήλωσις, δι' ἣν εἶχε παρὰ τῆς Ἰ. Μητροπόλεως καταρτισθῆ τοῦτο τὸ πρόγραμμα:

ΙΕΡΑ ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΣ
ΝΙΚΟΠΟΛΕΩΣ

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ

ΕΟΡΤΙΟΤ ΕΚΔΗΛΩΣΕΩΣ ΕΝ ῬΩΓΟΙΣ
ΕΙΣ ΜΝΗΜΗΝ ΤΟΥ ΕΘΝΟΜΑΡΤΤΡΟΣ
ΕΠΙΣΚΟΠΟΤ ῬΩΓΩΝ ΙΩΣΗΦ († 1826)

Α'. Τῇ Κυριακῇ, 21ῃ Μαρτίου 1971, εἰς ἀνάμνησιν τῆς θυσίας ὑπὲρ τῆς Πίστεως καὶ τῆς Πατριόδος τοῦ Ἐθνομάρτυρος Ἐπισκόπου Ῥωγῶν καὶ Κοζύλης χωροῦ Ἰωσὴφ (13-4-1826), θὰ λάβῃ χώραν ἐν τῷ φρουρίῳ

τῶν Ἄρχων ἑόρτιος ἐκδήλωσις, ἐπ' εὐκαιρίᾳ τοῦ ἑορτασμοῦ τῆς 150ετηρίδος, κατὰ τὸ ὡς ἔπειται πρόγραμμα:

α' Πέρας προσελεύσεως τῶν ἐπισήμων ὥ. 12 μ.

β' Τέλεσις, εὐθὺς ἀμέσως, ἐπιμνησύνου Δεήσεως, χοροστατοῦντος τοῦ Σεβ. Μητροπολίτου ἡμῶν κ. Στυλιανοῦ.

γ' Ὁμιλία ὑπὸ τοῦ Παν. Πρωτοσυγκελλεύοντος Ἱεροκήρυκος Ἀρχμ. Φιλαρέτου Βιτάλη.

δ' Ἀποκάλυψις ὑπὸ τοῦ Σεβ. Μητροπολίτου μαρμαρίνης πλακὸς - ἀναμνηστικῆς τῆς θυσίας τοῦ Ἄρχων Ἱωσήφ.

ε' Κατάθεσις στεφάνου παρὰ τοῦ Σεβασμιωτάτου.

ζ' Ἄ πόλυ σις.

Β'. Προσκαλοῦνται εἰς τὴν ὡς εἴρηται ἑόρτιον ἐκδήλωσιν, πλὴν τοῦ ὀνομαστικῶς ἐνταλμησομένου Ἱερατείου:

α' Ὁ κ. Νομάρχης Πρεβέζης.

β' Ὁ κ. Στρατιωτικὸς Διοικητὴς Νομοῦ Πρεβέζης.

γ' Οι κ.κ. Δήμαρχοι Πρεβέζης, Θεσπρωτικοῦ, Φιλιππιάδος μετὰ τῶν Δημοτικῶν Συμβουλίων.

δ' Οι κ.κ. Πρόεδρος καὶ Εἰσαγγελεὺς Πρωτοδικῶν Πρεβέζης μετὰ τῶν κ.κ. Δικαστῶν.

ε' Ὁ κ. Διοικητὴς Χωροφυλακῆς Πρεβέζης.

ζ' Ὁ κ. Λικενάρχης Πρεβέζης.

ξ' Ὁ κ. Διοικητὴς τῆς Πυροσθετικῆς Ὑπηρεσίας Πρεβέζης.

η' Οι κ.κ. Προϊστάμενοι τῶν Δημοσίων Ὑπηρεσιῶν Πρεβέζης.

θ' Οι κ. κ. Γυμνασιάρχαι τῶν Γυμνασίων Πρεβέζης, Φιλιππιάδος, Θεσπρωτικοῦ καὶ Λούρου, μετὰ τῶν κ. κ. Καθηγητῶν καὶ ἀντιπροσωπείας μαθητῶν - μαθητριῶν ἐκ τῶν ἀνωτέρων τάξεων.

ι' Οι κ.κ. Ἐπιθεωρηταὶ καὶ Διδάσκαλοι - Διδασκά-

λισσαι τῆς Πρεβέζης καὶ τῶν πέριξ τῶν 'Ρωγῶν χωρίων μετ' ἀντιπροσωπειῶν ἐκ μαθητῶν καὶ μαθητριῶν τῶν ἀνωτέρων τάξεων.

ια' Οἱ κ.κ. Πρόεδροι Κοινοτήτων Λούρου, Στεφάνης, Πέτρας, Στρογγυλῆς, 'Αγίου Σπυρίδωνος, Νέας Κερασοῦντος, μετὰ τῶν περὶ αὐτοὺς Κοινοτικῶν Συμβουλίων.

ιβ' 'Ο εύσεβὴς καὶ φιλόπατρος Λαὸς τῆς Πρεβέζης καὶ τῆς περιοχῆς 'Ρωγῶν.

ΕΚ ΤΗΣ Ι. ΜΗΤΡΟΠΟΛΕΩΣ

3. Κατὰ τὴν γενομένην ἐπιμνημόσυνον Δέησιν ἡκολουθήθη ἡ ἔξῆς τυπικὴ διάταξις:

Ο ΔΙΑΚΟΝΟΣ: Εὐλόγησον Δέοποτα.

Ο ΑΡΧΙΕΡΕΥΣ: Εὐλογητὸς ὁ Θεὸς ἡμῶν πάντοτε νῦν καὶ ἀεί...

Ο ΧΟΡΟΣ: Ἀμήν.

Ο ΑΡΧΙΕΡΕΥΣ: Εὐλογητὸς εἰ Κύριε δίδαξόν με τὰ δικαιώματά σου.

Τῶν 'Αγίων ὁ χορός, εὗρε πηγὴν τῆς ζωῆς καὶ θύραν παραδείσου· εὔρω κάγὼ τὴν ὄδὸν διὰ τῆς μετανοίας· τὸ ἀπολωλὸς πρόθατον ἐγώ εἰμι· ἀνακάλεσαι με, Σωτήρ, καὶ σῶσόν με.

Ο α' ΑΡΧΙΜΑΝΔΡΙΤΗΣ: Εὐλογητὸς εἰ, Κύριε...

Οἱ τὸν Ἀμνόν, τοῦ Θεοῦ κηρύξαντες, καὶ σφαγιασθέντες ὅσπερ ἄρνες, καὶ πρὸς ζωὴν, τὴν ἀγήρω ἄγιοι, καὶ ἀΐδιον μετατεθέντες, τοῦτον ἐκτενῶς, Μάρτυρες, αἰτήσασθε ὁφλημάτων λύσιν ἡμῖν δωρήσασθαι.

Ο β' ΑΡΧΙΜΑΝΔΡΙΤΗΣ : Εύλογητὸς εἰ, Κύριε...

Οἱ τὴν ὄδόν, τὴν στενὴν βαδίσαντες, τεθλιμμένην πάντες οἵ ἐν βίῳ· οἵ τὸν σταυρόν, ὡς ἕντες ἀράμενοι, καὶ ἔμοι ἀκολουθήσαντες ἐν πίστει, δεῦτε ἀπολαύετε, ἢ ήτοι μασα ὑμῖν unctionēia, καὶ στέφη τὰ οὐράνια.

Ο ΠΡΩΤΟΠΡΕΣΒΥΤΕΡΟΣ : Εύλογητὸς εἰ, Κύριε...

Ἄναπαυσον ὁ Θεὸς τὸν δοῦλόν σου, καὶ κατάταξον αὐτὸν ἐν Παραδείσῳ, ὃπου χοροὶ τῶν Ἀγίων Κύριε, καὶ οἱ δίκαιοι ἐκλάμψουσιν ὡς φωστῆρες· τὸν κεκοιψημένον δοῦλόν σου ἀνάπαυσον, παρορῶν αὐτοῦ πάντα τὰ ἐγκλήματα.

Ο ΑΡΧΙΕΡΕΥΣ : Δόξα. Τριαδικόν.

Τὸ τριλαμπὲς τῆς μιᾶς Θεότητος, εὐσεβῶς ὑμνήσωμεν βοῶντες· "Ἄγιος εἰ, ὁ Πατὴρ ὁ ἀναρχος, ὁ συνάναρχος Τίος, καὶ θεῖον Πνεῦμα· φώτισον ἡμᾶς, πίστει σοι λατρεύοντας, καὶ τοῦ αἰωνίου πυρὸς ἔξαρπασον.

ΟΙ ΙΕΡΕΙΣ (όμοῦ) : Καὶ νῦν. Θεοτοκίον.

Χαῖρε σεμνή, ἡ Θεὸν σαρκὶ τεκοῦσα εἰς πάντων σωτηρίαν, δι' ἣς γένος τῶν ἀνθρώπων εὔρατο τὴν σωτηρίαν· διὰ σοῦ εὑροιμεν Παράδεισον, Θεοτόκε, ἀγνὴ εὐλογημένη.

Ο ΑΡΧΙΕΡΕΥΣ καὶ οἱ παρ' Αὐτῷ Ἀρχιμανδρῖται:

'Αλληλούϊα, 'Αλληλούϊα, 'Αλληλούϊα. Δόξα σοι, ὁ Θεὸς (ἐκ γ').

Ο ΧΟΡΟΣ : "Ηχος πλ. δ'.

Μετὰ τῶν Ἀγίων ἀνάπαυσον, Χριστέ, τὴν ψυχὴν τοῦ δούλου σου, ἔνθια οὐκ ἔστι πόνος, οὐ λύπη, οὐ στεναγμός, ἀλλὰ ζωὴ ἀτελεύτητος.

Ο ΑΡΧΙΕΡΕΥΣ : "Ηχος δ' .

Μετὰ πνευμάτων δικαίων τετελειωμένων, τὴν ψυχὴν τοῦ δούλου σου, Σῶτερ, ἀνάπταυσον, φυλάττων αὐτὴν εἰς τὴν μακαρίαν ζωήν, τὴν παρὰ σοί, φιλάνθρωπε.

Ο α' ΑΡΧΙΜΑΝΔΡΙΤΗΣ :

Εἰς τὴν κατάπαυσίν σου, Κύριε, ὅπου πάντες οἱ "Αγιοὶ σου ἀναπαύονται, ἀνάπταυσον καὶ τὴν ψυχὴν τοῦ δούλου σου, ὅτι μόνος ὑπάρχεις ἀδάνατος.

Ο ΑΡΧΙΕΡΕΥΣ : Δόξα Πατρί.

Σι εἴ δὲ Θεὸς ἡμῶν, δὲ καταβὰς εἰς "Αδην, καὶ τὰς ὁδύνας λύσας τῶν πεπεδημένων· αὐτὸς καὶ τὴν ψυχὴν τοῦ δούλου σου, Σῶτερ, ἀνάπταυσον.

Ο β' ΑΡΧΙΜΑΝΔΡΙΤΗΣ : Καὶ νῦν.

Ἡ μόνη ἀγνὴ καὶ ἄχραντος Παρθένος, ἡ Θεὸν ἀφράστως κυήσασα, πρέσβευε τοῦ σωθῆναι τὴν ψυχὴν τοῦ δούλου σου.

Ο ΔΙΑΚΟΝΟΣ : Ἐλέησον ἡμᾶς ὁ Θεός, κατὰ τὸ μέγα ἔλεός σου, δεόμεθά σου, ὑπάκουσον καὶ ἐλέησον.

"Ἐτι δεόμεθα ὑπὲρ μακαρίας μνήμης καὶ αἰώνιου δόξης τοῦ ὑπὲρ τῆς εὐσεβοῦς ἡμῶν Πίστεως καὶ τῆς Πατρίδος γενναίως ἀγωνισαμένου καὶ ἡρωϊκῶς τελειωθέντος Ἰωσῆφ Ἀρχιερέως καὶ ὑπὲρ τοῦ συγχωρηθῆναι αὐτῷ πᾶν πλημμέλημα ἔκούσιον τε καὶ ἀκούσιον.

"Οπως, Κύριος ὁ Θεός, τάξῃ τὴν ψυχὴν αὐτοῦ ἔνθα οἱ δίκαιοι ἀναπαύονται· τὰ ἐλέη τοῦ Θεοῦ, τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν, καὶ ἀφεσιν τῶν αὐτοῦ ἀμαρτιῶν, παρὰ Χριστῷ τῷ ἀθανάτῳ βασιλεῖ καὶ Θεῷ αἰτησώμεθα. Τοῦ Κυρίου δεηθῶμεν.

Ο ΧΟΡΟΣ : Κύριε, ἐλέησον.

Ο ΑΡΧΙΕΡΕΥΣ :

Ἐύχαριστοῦμέν σοι, Κύριε ὁ Θεὸς ἡμῶν, ὅτι σοῦ μόνον τὸ ξῆν ἀθάνατον, καὶ ἡ δόξα ἀκατάληπτος, καὶ τὸ ἔλεος ἀμέτρητον, καὶ ἡ φιλανθρωπία ἄφατος, καὶ ἡ βασιλεία ἀδιάδοχος, καὶ οὐκ ἔστι προσωποληψία παρὰ σοί, Κύριε· πᾶσι γάρ ἀνθρώποις τὸ κοινὸν τοῦ βίου ἔταξας χρέος, τοῦ ὕδου πληρωθέντος. Διό σε ἵκετεύομεν, Κύριε ὁ Θεὸς ἡμῶν· Τὸν δούλον σου Ἰωσὴφ Ἀρχιερέα τῶν Ῥωγῶν, ἀδελφὸν καὶ συλλειτουργὸν ἡμῶν γενόμενον, τὸν ὑπὲρ Πίστεως καὶ Πατρίδος γενναῖος ἀγωνισθέντα καὶ ἐν Μεσολογγίῳ θυσιασθέντα, ἐπ' ἐλπίδι οὗτος ἀναστάσεως ζωῆς αἰώνιου κοιμηθέντα, ἐν κόλποις Ἀβραάμ, καὶ Ἰσαάκ, καὶ Ἰακὼβ ἀνάπταυσον καὶ ὥσπερ ἐπὶ τῆς γῆς ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ σου λειτουργὸν αὐτὸν κατέστησας, οὗτος καὶ ἐν τῷ οὐρανῷ σου θυσιασθρῷ ἀνάδειξον, Κύριε· ἐπὶ ἀνθρώπων πνευματικῇ ἀξίᾳ κατακοσμήσας, ἐπὶ Ἀγγέλων τῇ σῇ δόξῃ ἀκατάρριτον τήρησον· αὐτὸς ἐπὶ τῆς γῆς τὴν ζωὴν αὐτοῦ ἐδόξασας, αὐτὸς δὲ καὶ τὴν ἔξοδον τοῦ βίου αὐτοῦ ἐν τῇ εἰσόδῳ τῶν Ἁγίων σου ποίησον, καὶ τὸ πνεῦμα αὐτοῦ μετὰ πάντων τῶν ἀπ' αἰῶνός σοι εὐαρεστήσαντων συναριθμησον. Ναί, Κύριε, ὁ Θεὸς ἡμῶν, ὁ μέγας Ἀρχιερεὺς, καὶ δίκαιος κριτής, τὸν μεθ' ἡμῶν σοι δουλεύσαντα καὶ ἐθνομάρτυρα γενόμενον ἀδελφὸν ἡμῶν Ἰωσὴφ Ἀρχιερέα, τῆς ἐκεῖθεν ζωῆς κληρονόμον ἀνάδειξον; καὶ τῶν ἐντεῦθεν πλημμελημάτων αὐτοῦ λήθην ποίησον, ὡς ἀμαρτίας ἐλεύθερος, καὶ ἡμῶν τὸν βίον ἐν εὑμενείᾳ διάγαγε· ἵνα σοι εὐχαρίστως ὑπηρετοῦντες, τῶν ἡτοιμασμένων τοῖς σε θεραπεύοντιν ἐπιτύχοιμεν. Ὅτι σὺ εἶ ἡ ἀνάστασις, ἡ ζωὴ καὶ ἡ ἀνάπταυσις τοῦ ὑπὲρ Πίστεως καὶ Πατρίδος ἡμῶν εὐκλεῶς ἀγωνισαμένου καὶ μαρτυρικῶς τελειωθέντος δούλου σου Ἰωσὴφ Ἀρχιερέως, ἀδελφοῦ καὶ συλλειτουργοῦ ἡμῶν γενομένου, Χριστὲ ὁ Θεὸς ἡμῶν, καὶ σοὶ τὴν δόξαν ἀναπέμπομεν, σὺν τῷ ἀνάρχῳ σου Πατοὶ καὶ τῷ παναγίῳ καὶ ἀγαθῷ, καὶ ζωοποιῷ σου Πνεύματι, νῦν

καὶ ἀεί, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἐμῆν.

Μεθ' ὁ ἐγένετο ἡ Ἀπόλυσις καὶ ἐπηκολούθησεν
ἡ Ὁμιλία, οὕτως·

4. α' Προσήλθομεν καὶ ιστάμεθα εἰς τὸ ἀρχαῖον
τοῦτο βυζαντινὸν φρούριον τῶν Ῥωγῶν, Σεβασμιώτατε
Ποιμενάρχα, ἀξιότιμοι Ἀρχαὶ τοῦ Νομοῦ καὶ εὐλαβεῖς
Προσκυνηταί, προσήλθομεν ὥδε, κατὰ πρόσκλησιν τῆς

Εἰκ. 15.

Μητρὸς ἡμῶν Ἐκκλησίας τῆς Νικοπόλεως καὶ κατ' ἐπιτα-
γὴν ἴερὰν τῆς ἑλληνοχριστιανικῆς ἡμῶν συνειδήσεως. Καὶ
τελοῦμεν τὴν σεμνὴν ταύτην Τελετήν, δεόμενοι ἐκ βαθέων
τοῦ Μεγάλου Ἀρχιερέως καὶ Ἀρχιπούμενος ὑπὲρ μακα-

φίας ἀναπαύσεως καὶ αἰωνίου δόξης τοῦ ἀλήστου μνήμης ἀρχιερέως Ῥωγῶν καὶ Κοζύλης κυροῦ Ἰωσῆφ, τοῦ τῆς Ἑλληνικῆς Ηαλιγγενεσίας, κατὰ τὸ περικλεὲς 1821, γενναίου ἀմβλητοῦ καὶ ἐθνομάρτυρος.

Πρὸς τὴν ἔκπαγλον ταύτην καὶ πανσέβαστον Μορφὴν τῆς τε Ἐκκλησίας καὶ τῆς Ἑλλάδος, ἃς στρέψωμεν εὐλαβῆ καὶ εὐγνώμονα τὴν σκέψιν, πάντες ἡμεῖς, οἱ σύμερον, κατ' ἔξοχήν, τιμῶντες ταύτην ἀξιοχρέως. Πρόπει σήμερον νὰ συγκινηθῶμεν βαθύτατα, μέχρι δακρύων, καὶ

Εἰκ. 16.

νὰ διδαχθῶμεν πολλαχῶς. Ἐπιθάλλεται, ὅπως ἀναβαπτισθῶμεν εἰς τὴν κολυμβήθραν τῶν πατριωτικῶν συναισθημάτων καὶ βιωμάτων, τῶν τρισαγίων ἰδανικῶν τῆς ἐνδόξου ἡμῶν Φυλῆς. Εἶναι ἀνάγκη χριστιανικῶς τε καὶ ἐθνικῶς, πάντες, καὶ δὴ ἡ φέρελπις Νεότης τῆς Ἑλλάδος, ὅπως στηριχθῶμεν, καὶ ἐμπνευσθῶμεν παρ' αὐτοῦ, τοῦ νῦν πάνυ δικαίως τιμωμένου ἐθνικοῦ Ἱεράρχου Ἰωσῆφ τοῦ Ῥωγῶν, ἐφ' ὃ δοξάζεται ὁ ἐν Τριάδι Θεός, σεμνύνεται

ή 'Εκκλησία καὶ ή καθ' ήμᾶς θεόσωστος 'Επαρχία, ἐγκαυχᾶται δ' ή φιλτάτη Πατρίς.

β'. 'Εξ Ἀμπελακίων τῆς Θεσσαλίας ὁρμώμενος καὶ σπουδάσας ἐν αὐτῇ καὶ εἰς τὴν Τσαρίτσανην, ἐνωρὶς διεκρίθη ὡς ὑπέρμαχος τῆς τε θρησκευτικῆς καὶ τῆς ἐθνικῆς ἐλευθερίας. Διὰ τὰ ὑψιστα δὲ ταῦτα ἴδεώδη ἀπεφάσισεν, ὅπως διαθέσῃ ἀπάσας αὐτοῦ τὰς δυνάμεις καὶ δλόκληρον τὸ εἶναι. Καὶ ἐπειδὴ δὲν ὑπῆρχεν ἄλλος τρόπος πρὸς τοῦτο, ἔσπευσε καὶ ἐνετάχθη δλοπροθύμως εἰς τὴν θεοστεφῆ

Εἰκ. 17.

φάλαγγα τῶν Κληρικῶν τῆς 'Εκκλησίας, ἀείποτε ἐπὶ τῶν ἐπάλξεων ἀγωνιζομένων καὶ θυσιαζομένων «ὑπὲρ Πίστεως καὶ Πατρίδος».

Τῷ 1814 σοθαρῶς διεκινδύνευσεν ὁ 'Ιερομόναχος 'Ιωσήφ, καθ' ὃτι ἐγένετο στόχος, ἐπὶ ἐκτάκτῳ ἐθνικοθρησκευτικῇ δραστηριότητι καὶ ὁ αἰμοβόρος 'Αλῆ πασᾶς διέτοξε καὶ τὸν συνέλαθον, μεν' δὲ συνραν αὐτὸν δέσμιον μέ-

χρις Ἰωαννίνων πρὸς ἐκτέλεσιν! Τότε, ώς ἐκ θαύματος, διεσώθη ἐκεῖ, τῇ ἐπεμβάσει τοῦ πολλὰ ἰσχύοντος παρὰ τῷ τυράννῳ Μάνθου Οἰκονόμου. 'Αλλ' ἀντὶ τῆς Θεσσαλίας, ἔρχεται τώρα εἰς τὴν "Αρταν, ἔνθα προσλαμβάνεται ώς Πρωτοσύγκελλος τοῦ ἑθνικοῦ Ἱεράρχου Προφυρίου.

Μετ' οὐ πολὺ, ἐκλέγεται παρὰ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου καὶ χειροτονεῖται ώς Ἐπίσκοπος Ῥωγῶν καὶ Κοζύλης. 'Αλλ' ἐκ τῶν περιστάσεων —συνεπείᾳ τῆς Ἐθνεγερσίας— μετακινεῖται ἀναγκαστικῶς ἐκ τῆς "Αρτης, συνεκστρατεύει μεθ' ἑτέρων ἀγωνιστῶν ἀνὰ τὰ ὅρη τῆς

Εἰκ. 18.

"Αρτης καὶ τῆς Ἀκαρνανίας, πολεμῶν τούρκους, ἐνισχύων τοὺς ὁμοεθνεῖς ἐλευθερωτάς, καὶ προάγων τοιουτορόπτως τὸ κατὰ τοῦ δυνάστου πανελλήνιον κίνημα χάριν ἀνακτήσεως τῆς παμποθήτου ἐλευθερίας.

Τελικῶς ὁ Ῥωγῶν Ἰωσῆφ ἐγκαθιδρύεται εἰς τὸ ἴστορικὸν Μεσολόγγιον, τοῦ ὅποίου ἡ ψυχὴ καθίσταται εἰς

άπάσας τὰς ἀγωνιώδεις ιδία στιγμὰς αὐτοῦ. Γίνεται ἐν αὐτῷ «τοῖς πᾶσι τὰ πάντα», ἵνα ἐμψυχώσῃ τοὺς ἡρωῖκους προασπιστὰς αὐτοῦ, καὶ ἐνθαρρύνῃ πολλαχῶς τὰ γυναικόπαιδα.

Αἱ ἑθνικαί, ἄλλ' ἐν ταύτῳ καὶ αἱ θρησκευτικαί, ὑπηρεσίαι τοῦ Ἐπισκόπου 'Ρωγῶν εἰς τὴν ἔπαλξιν ταύτην τῆς Ἑλλάδος εἶναι ὄντως πολύτιμοι καὶ ἀνώτεραι πάσης περιγραφῆς. Κατ' ἔξοχὴν εἰς τὴν δευτέραν πολιορκίαν τοῦ Μεσολογγίου ὁ φλογερὸς οὗτος πατριώτης Ἱεράρχης ἀνεδείχθη πράγματι θρυλικὸς ἀγωνιστής, καὶ κατὰ τὴν ἡρωϊκὴν ἔξοδον ἀπέβη ἐθνομάρτυς. Διότι, ἀνετίναξε τὴν πυριτιδαποθήτην τοῦ Ἀνεμομύλου —ως ἄλλος Σαμουὴλ τοῦ Κουγκίου— ἵνα μὴ παραδοθῇ ἀμαχητὶ καὶ ἀναιμάτως τὸ ἀπόρρητον τοῦτο φρούριον τῆς Λυτίκης Ἑλλάδος. 'Ο ἕδιος δὲ ἔπαθε. Καὶ αἱμόφυρτος, ἡμίκαυστος, ἀπηγχονίσθη παρὰ τῶν συλλαβόντων αὐτόν, ζῶντα εἰσέτι, τούρκων εἰς τὸν Ἀνεμόμυλον!

γ'. Τοιοῦτος, ἐν ἀδροτάταις γραμμαῖς, ὑπῆρξεν ὁ, πάνυ δικαίως καὶ ἀξίως, τιμώμενος σήμερον παρ' ἡμῖν γεράσιμος τῆς Ἐκκλησίας καὶ τοῦ Ἐθνους Ἱεράρχης, ὁ 'Ρωγῶν καὶ Κοζύλης Ἱωσήφ. "Εδει, ἐπὶ τοῦ ἴστορικοῦ τούτου κάστρου τῶν 'Ρωγῶν τὸ δεδοξασμένον αὐτοῦ ὄνομα ν' ἀπαθανατισθῇ. Διότι, ἐντεῦθεν κατ' ἔξοχὴν ἔξεπήγασεν, ἐκ τῆς ἱερᾶς Μονῆς τῆς Παναγίας καὶ τῆς πάλαι ποτὲ διαλαμψάσης ἐπισκοπῆς 'Ρωγῶν, ὁ πυρφόρος ἐνθουσιασμός, ὁ ἄμετρος ἐθνικὸς παλμός, ὅστις ἐν παντὶ καὶ πάντοτε συνεῖχε τὸν σθεναρὸν καὶ ἀτρόμητον Ἱεράρχην.

Καὶ νῦν, ὅτε ἡ Αὔτοῦ Σεβασμιότης ἐτοίμως ἔχει, ἵνα προθῇ εἰς τὴν ἀποκάλυψιν τῆς ἀπαθανατιζούσης ὅδε τὸ τετιμημένον ὄνομα αὐτοῦ ἐπιγραφῆς, ἃς κύψωμεν ἐν συγκινήσει, καὶ ἃς καταθέσωμεν τὸν βαθύτατον σεβασμὸν σὺν

τῇ εὐγνωμοσύνῃ ἡμῶν, διότι καὶ ἐκ τῆς πολυτίμου θυσίας καὶ αὐτοῦ ἀνέθορε εἰς τὸν ἔνδοξον ἡμῶν τόπον ἡ γλυκεία ἐλευθερία, ἣς εἴλη ἀξιοῖς ἐσαεὶ νὰ ἀποδεικνυώμεθα. Ἀμήν.

5. Ἐν συνεχείᾳ δὲ Σεβ. Μητροπολίτης προύχωρησε καὶ ἀποσύρας τὴν κυανόλευκον, ἐποίησε τὰ ἀποκαλυπτήρια τῆς μαρμαρίνης πλακός, ἐπὶ τῆς ὁποίας ἡ ἔξης ἐπιγραφὴ ὑπάρχει:

«ΕΝ ΤΑΤΤΗ ΤΗ ΠΑΛΑΙ ΠΟΤΕ ΜΟ-
ΝΗ ΚΑΙ ΕΠΙΣΚΟΠΗ ΡΩΙΩΝ ΑΡΧΙΕΡΑ-
ΤΕΤΣΕΝ 1820—1826 Ο ΕΘΝΟΜΑΡΤΤΣ
ΙΩΣΗΦ ΣΠΟΤΛΑΙΟΤΑΣ ΠΡΟΣΕΝΕΓ-
ΚΩΝ ΤΠΗΡΕΣΙΑΣ ΤΗ ΠΑΤΡΙΔΙ ΕΝ
ΜΕΣΟΛΟΓΓΙΩ ΑΓΩΝΙΣΘΕΙΣ ΚΑΙ
ΘΤΣΙΑΣΘΕΙΣ † 13-4-1826».

6. Καταθέτων δὲ τὸν ἐκ δάφνης στέφανον, κάτωθεν αὐτῆς, ἀπηύθυνεν ἐν συγκινήσει ταύτην τὴν προσκλαλιάν:

‘Αοιδιψε Ἐθνομάρτυς Ἱεράρχα τῶν Ρωγῶν.

Κλῆρος τε καὶ Λαός, Ἀρχοντες καὶ ἀρχόμενοι, ἐκθύμως συνεδράμομεν σήμερον εἰς τὸ ἀρχαῖον τοῦτο βυζαντινὸν κάστρον τῶν Ρωγῶν, εἰς ἔκφρασιν τιμῆς καὶ σεβασμοῦ πρὸς τὴν σὴν ἀξιέραστον Ἱεραρχικὴν προσωπικότητα.

Φωτόλουστος αὕτη καὶ πανένδοξος, φέρουσα ἐσαεὶ τὸν ἐθνεμάρτυρος φωτοστέφανον, καταστολίζει τὸν ἴστορικὸν τοῦτον χῶρον, ἔδραν τῆς ποτὲ διαλαμψάσης Ἐπισκοπῆς Ρωγῶν καὶ Κοζύλης, ψιλῷ ὄνόματι τῆς ὁποίας ἐτιμήθης παρὰ τῆς Μητρὸς Ἐκκλησίας ἐν τῷ ἐπισκοπικῷ ἀξιώματι.

Μετὰ συγκινήσεως δὲ ἥκούσαμεν πού τινος τὸν ἔπαινόν σου, διὰ τῆς περιστατικῆς δμιλίας τοῦ προλαλήσαντος Πανοσιολ. Ἀρχιμανδρίτου π. Φιλαρέτου. Καὶ ἐθναυμάσαμεν τὰ ἐθνικοθρησκευτικά σου παλαίσματα, τοὺς ἀγῶνας καὶ τὴν καθ' ὅλου ἔξοχον συμβολήν σου εἰς τὴν ἐπο-

ποιίαν τοῦ ἀγίου '21, δι' ἃς ἀπετινάχθη ὁ ἐπαχθέστατος ζυγὸς τοῦ τυφάννου, καὶ ἐπανεκτήθη ἡ ἀτίμητος ἐλευθερία, ἀντὶ ποταμοῦ αἷματος καὶ πλείστων θυσιῶν, μεταξὺ τῶν ὅποιων καὶ ἡ ἴδικὴ σου ἐν Μεσολογγίῳ ἔξαιρεται καὶ μεγαλύνεται δικαίως ὑπὸ τῆς ἱστορίας καὶ τῆς Πατριόδος.

Εἰκ. 19.

Τοῦτο δὲ τὸ ὄλοκαυτώμα τῆς θυσίας σου προσηγένεθη ώς ἡ τελευταία οίονεὶ λειτουργίᾳ τῆς Θεοφιλίας σου ἐπὶ τῆς γῆς, καὶ δὴ ἐπὶ τῶν ἐπάλξεων τοῦ ὑπερτάτου «ὑπὲρ Πίστεως καὶ Πατριόδος» χρέους.

Οὐδὲν, ἀπὸ μέρους τοῦ Ἱεροῦ Κλήρου καὶ τῆς Ἐκκλησίας τῆς Νικοπόλεως καταθέτων σοι τόνδε τὸν ἀπέριττὸν δάφνινον στέφανον, ἀναβοῶ·

Ίωσὴ φοιτητῶν τοῦ Θεοφιλεστάτου Ἐπισκόπου Ρωγῶν καὶ Κοζύλης αἰωνίᾳ ἡ μνήμη·

Ο ΧΟΡΟΣ: Ἔψαλε τοῦτο τὸ τελευταῖον, καὶ ἐπηκολούθησε τὸ «Δι' εὐχῶν».

**β) Τῶν ἑθναρχῶν Ἱεραρχῶν καὶ τῶν Κληρικῶν τῆς
Μητροπόλεως.**

1. Ἡ ἐκδήλωσις αὗτη οὕτως ἐπογραμματίσθη·

**ΙΕΡΑ ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΣ
Ν Ι Κ Ο Π Ο Λ Ε Ω Σ**

**ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ
ΕΟΡΤΙΟΥ ΕΚΔΗΛΩΣΕΩΣ
ΤΗΕΡ ΤΩΝ ΕΘΝΑΡΧΩΝ ΙΕΡΑΡΧΩΝ
ΚΑΙ ΔΙΑΚΕΚΡΙΜΕΝΩΝ ΚΛΗΡΙΚΩΝ ΤΗΣ
ΕΠΑΡΧΙΑΣ ΤΑΤΤΗΣ**

Πολλοὶ εἶναι βεβαίως, ὅλλ' ἀτυχῶς ἀφονεῖς ἐν τῇ ιστορικῇ πορείᾳ τοῦ παρόντος βίου, οἱ πολλαχῶς διαχριθένες Ποιμενάρχαι - Ἐθνάρχαι καὶ λοιποὶ φιλογενεῖς καὶ φιλάνθρωποι Κληρικοὶ τῆς καθ' ἡμᾶς θεοσώστου Ἐπαρχίας.

Τοὺς γνωστοὺς τυγχάνοντας ἡμῖν καὶ σὺν αὐτοῖς ἄπασι τούτοις θὰ τιμήσωμεν, κατὰ τὴν προσεχῆ Κυριακήν, 4ην Ἀπριλίου 1971, κατὰ τὸ ώς ἔπειται πρόγραμμα:

α. "Ω. 7.30' π.μ. ἡ Ἀκολουθία τοῦ "Ορθόδοξου καὶ ἐν συνεχείᾳ ἡ ἀρχιερατικὴ Θ. Λειτουργία θὰ τελεσθῇ εἰς τὸν Μητροπολιτικὸν 'Ι. Ναὸν τοῦ Ἅγιου Χαροκλάμπους, χοροστατοῦντος τοῦ Σεβ. Μητροπολίτου ἡμῶν Νικοπόλεως κ. Στυλιανοῦ, ὅστις καὶ θὰ εἴτῃ τὸν προσήκοντα λόγον.

β. "Ἄμα τῷ πέρατι τῆς Θ. Λειτουργίας θὰ ψαλῇ αὐτόθι τὸ ίερὸν Μνημόσυνον διὰ τοὺς ως εἰρηται τιμωμένους.

γ. 'Ἐν συνεχείᾳ, ἐν τῷ προαυλίῳ τοῦ αὐτοῦ 'Ι. Ναοῦ, θὰ ἐπακολουθήσωσι τ' ἀποκαλυπτήρια τῆς ἀναθηματικῆς στήλης.

δ. Ἐν τῷ Γραφείῳ τοῦ Ναοῦ τούτου δοθήσεται ἀκολούθως μικρὰ δεξίωσις.

ε. Είτα, τὴν 12ην ἀκριβῶς μεσημβρινήν, εἰς τὸ Κοιμητήριον τῆς Πόλεως θάψαλῇ Τρισάγιον, καὶ θὰ ἀποκαλυψθῇ ὑπὸ τοῦ Σεβ. Μητροπολίτου ἡ ἐπιτύμβιος πλάξ αναμνηστική, διὰ τοὺς δοιδίμους Ἀρχιερεῖς τῆς Νικοπόλεως, ὅπισθεν τοῦ Ἀγίου Βήματος τοῦ ἐν αὐτῷ Ναϊδίου.

ζ. Κατάθεσις στεφάνων γενήσεται παρὰ τοῦ Σεβ.

Εἰκ. 20.

Μητροπολίτου καὶ τῶν Ἀρχῶν τοῦ Νομοῦ καὶ τῆς Πόλεως, εἰ εὐαρεστῶνται.

"Οθεν παρακαλοῦνται, ὅπως εἰς τὰς ἄνω ἐκδηλώσεις, πλὴν τοῦ Ἱερατείου τῆς Πόλεως, ἐντελλομένου εἰδικῶς, ὅπως παραστῶσιν: Ὁ κ. Νομάρχης Πρεβέζης, ὁ κ. Στρατιωτικὸς Διοικητὴς Ν. Πρεβέζης, οἱ κ.κ. Πρόεδρος καὶ Εἰσαγγελεὺς Πρωτοδικῶν, ὁ κ. Δήμαρχος Πρεβέζης, ὁ κ. Λιμενάρχης, οἱ κ.κ. Διοικηταὶ Χωροφυλακῆς, Πυροσθετικῆς καὶ τῶν Στρατιωτικῶν ἐν Πρεβέζῃ Μονάδων, οἱ κ.κ. Προϊστάμενοι τῶν Δημ. Ὅπηρεσιῶν, οἱ κ.κ. Διευθυνταὶ τῶν Ὑπατεζῶν, οἱ κ.κ. Γυμνασιάρχης καὶ

Καθηγηταὶ τοῦ Γυμνασίου, Ἐπιθεωρηταὶ μετὰ τῶν Διδασκάλων τῶν Δημ. Σχολείων, ἡ Φιλαρμονικὴ Πρεβέζης, καὶ ἄπας ὁ εὐσεβὴς καὶ φιλακόλουθος Λαὸς τῆς Πόλεως.

Ἐν Πρεβέζῃ τῇ 1-4-1971
ΕΚ ΤΗΣ Ι. ΜΗΤΡΟΠΟΛΕΩΣ

2. Τοιουτορόπως, τὴν Κυριακὴν ταύτην, Ε' τῶν Νηστειῶν, εἰς τὸν Καθεδρικὸν Ἱ. Ναὸν ἐτελέσθη ἡ ἀρχιερατικὴ Θ. Λειτουργία, μετὰ κηρύγματος τοῦ Σεβασμιωτάτου. Ἐπηκολούθησε τὸ ίερὸν Μνημόσυνον ὑπὲρ ἀναπαύσεως ἀπάντων τῶν Ἐθναρχῶν Ἰεραρχῶν καὶ λοιπῶν διακεκριμένων Κληρικῶν καὶ Μοναχῶν τῆς ἐπισκοπῆς ταύτης παροικίας. Ἀκολούθως δ' ἔξελθὼν ὁ Μητροπολίτης, σὺν παντὶ τῷ ίερῷ Κλήρῳ τῆς Πόλεως, τῶν ἐπισήμων καὶ τοῦ Λαοῦ, εἰς τὸ προαύλιον τοῦ Ναοῦ, ἔστη πρὸ τῆς, διὰ τῆς κυανολεύκου κεκαλυψμένης καὶ ἐν αὐτῷ ἐντετοιχισμένης μαζιμάρινης πλακός, ἀπευθύνας ταύτην τὴν μικρὰν προσλαλιάν:

Ἐν συνεχείᾳ τῆς Θείας Λειτουργίας ἐν τῷ πανσέπτῳ τούτῳ Μητροπολιτικῷ Ἱ. Ναῷ, καὶ μετὰ τέλεσιν τοῦ ίεροῦ ὑμῶν Μνημοσύνου, προσῆγλθομεν ὥδε, ἀείμνηστοι ἀδελφοὶ καὶ συλλειτουργοί, ἵνα ἐπισήμως ἀποκαλύψωμεν τήνδε τὴν ἀναμνηστικὴν στήλην, ἐν ᾧ ἀνεγράψαμεν τὰ τετιμημένα ὑμῶν ὄνόματα, τὰ ὅποια καὶ παραδίδομεν ἐφεξῆς εἰς κοινὸν σεβασμὸν καὶ ὑψηλὸν παραδειγματισμὸν πρὸς ἀπάσας τὰς ἐπερχομένας γενεάς.

Τμεῖς, οἱ γνωστοὶ ὑμῖν διαπρεπεῖς Κληρικοὶ τῆς Ἐπαρχίας ταύτης, μετὰ τῶν λοιπῶν, ὃν τὰ ὄνόματα οἴδεν δι παντογνώστης Θεός, καὶ ἐνέγραψεν ἐν βίβλῳ ζωῆς, εἰργάσθητε ἐνζήλως καὶ ἐκθύμως ἀπό τε τοῦ φρικτοῦ Θυσιαστηγίου καὶ ἐν τοῖς ἔργοις τοῖς ἐθνικοῖς καὶ τοῖς φιλανθρωπικοῖς, δι' ὃν εὐηργετήθη ἡ Πατρὶς καὶ ἐξυπηρετήθησαν οἱ ἐνδεεῖς ἀδελφοὶ τῆς Πρεβέζης.

"Οθεν, τιμῶντες σήμερον πάντας ὑμᾶς, ὑπισχνούμεθα, ὅτι καὶ τὸ ὑπέροχον ὑμῶν παράδειγμα θὰ ἔχωμεν πάντοτε πρὸ ἡμῶν πρόδος μίμησιν καὶ συνέχισιν τοῦ θεα-ρέστου καὶ ἐθνωφελοῦς ἕργου σας, καὶ τὴν δόξαν σας καὶ' ἀξίαν καὶ ἐν παντὶ θὰ ἐκδιηγούμεθα. Ἡ θυσία ὑμῶν ὑ-πῆρξεν ὄντως θυσία ὑπὲρ τῶν ἀγίων ιδεωδῶν τῆς τε 'Α-γιωτάτης ἡμῶν Ἐκκλησίας καὶ τοῦ εὐλογημένου ἡμῶν Ἐθνους.

Εἴη αἰώνια καὶ ἀγήρως ἡ ἀγία ὑμῶν μνήμη».

ΠΑΝΑΓΙΩΤΑΚΗΝ ΤΗΣ ΗΜΕΡΑΣ ΤΗΣ ΛΥΨΗΣ
HAI MINIMMIN TON CH THOSA I NI AGA-
PKIM AIAKRISIEN TELIN SYLAVON MUNICIPAL
EHN FIOURHAT RIA KAI FIOURMENIA. ΜΗΘΟΙ
ΜΠΡΑΗΟC ΠΡΕΒΕΖΑΙΟC ΜΗ ΕΡΓΟΝΟΛΗΚ
ΛΕΤΗΣ ΣΠΡΕΒΕΖ ΉC *1848 ΠΑΝΑΓΙΩΤΑΚΗς ΙΖΟΙ
ΕΑΜΗΔΟΙΚΟΝΟΜΟC *1836 ΗΝΩΣΙΟC ΒΕΜΗΣ ΚΕΝ
ΜΟΝΑΧΟC *1875 ΧΡΙΣΤΟΔΟΞΟC ΕΠΑΝΗΣΗ
ΟΙΚΟΝΟΜΟC ΑΡΧΙΕΡΑΤΙΚΟC ΕΠΙΦΡΟΝΟC ΦΕ-
ΠΠΙΑΔΟC ΚΡΕΟΥΡΓΗΘΕΙΟC ΠΑΡΑΤΩΝ ΚΟΜ-
ΜΟΥΝΙΣΤΩΝ *1964 ΓΡΗΓΟΡΙΟC ΝΑΥΚΗ ΚΡΕΥC
ΩΣ ΧΑΥΤΩΝ *1944

Εἰκ. 21.

'Ἐν συνεχείᾳ, κατὰ παράκλησιν αὐτοῦ, ὁ Νομάρχης Πρεβέζης κ. Σωτήριος Μασούρος προύχώρησε καὶ εὐλα-
βῶς ἀπεκάλυψε τὴν ἐν λόγῳ ἐπιγραφήν, ταῦτα ἐμφαί-
νουσαν·

ΑΝΑΘΗΜΑΤΙΚΗ ΣΤΗΛΗ ΕΙΣ ΤΙΜΗΝ ΚΑΙ
ΜΝΗΜΗΝ ΤΩΝ ΤΗΣΔΕ ΤΗΣ ΕΠΙΑΡΧΙΑΣ
ΔΙΑΚΡΙΘΕΝΤΩΝ ΕΤΛΑΒΩΝ ΚΑΗΡΙΚΩΝ
ΕΠΙ ΦΙΛΟΠΑΤΡΙΑ ΚΑΙ ΦΙΛΑΝΘΡΩΠΙΑ

ΙΕΡΟΘΕΟΣ ΜΠΑΛΚΟΣ: ΠΡΕΒΕΖΑΙΟΣ,	
ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΗΣ ΑΡΤΗΣ ΚΑΙ ΠΡΕΒΕΖΗΣ	+ 1848
ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ ΤΖΟΥΡΑΚΗΣ, ΟΙΚΟΝΟΜΟΣ	+ 1836
ΙΓΝΑΤΙΟΣ ΒΕΜΗΣ, ΙΕΡΟΜΟΝΑΧΟΣ	+ 1875
ΧΡΙΣΤΟΔΟΥΛΟΣ ΠΑΛΙΑΤΣΟΣ, ΟΙΚΟΝΟΜΟΣ	
ΑΡΧΙΕΡΑΤΙΚΟΣ ΕΠΙΤΡΟΠΟΣ ΦΙΛΙΠΠΙΑΔΟΣ	
ΚΡΕΟΥΡΓΗΘΕΙΣ ΠΑΡΑ ΤΩΝ ΚΟΜΜΟΥΝΙΣΤΩΝ	+ 1944
ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ ΝΑΤΣΗΣ, ΙΕΡΕΥΣ, ΩΣΑΥΤΩΣ	+ 1944

4. Ἐξ ἄλλου, βραδύτερον, ἢτοι τὴν 12ην μεσημβρινὴν ὡραν, εἰς τὸ Κοιμητήριον τῆς πόλεως «Ο Ἀγιος Χριστοφόρος», ἐν ἐπισήμῳ τελετῇ, συνῳδὰ τῷ προορηθέντι Προφράμματι, ἐπὶ παρουσίᾳ τῶν Ἀρχῶν καὶ τοῦ Λαοῦ τῆς Πρεβέζης, χεροστατοῦντος τοῦ Σεβ. Μητροπολίτου Νικοπόλεως κ. Στυλιανοῦ, τῇ συμπαραστάσει τοῦ Ἰ. Κλήρου, ἐψάλῃ Τρισάγιον (κατὰ τὴν προεκτεθεῖσαν διάταξιν ἐν τῇ τελετῇ εἰς τὸ φρούριον τῶν Ρωγῶν), μεθ' ὅ δι Ποιμενάρχης ἀπτύμυνεν εἰς τοὺς ἀοιδίμους Προκατόχους αὐτοῦ Ἱεράρχας τὴν ἀκόλουθον προσλαλιάν:

‘Αγιώτατοι Πατέρες καὶ Ποιμενάρχαι τῆς Νικοπόλεως,

‘Ἐν εὐλαβείᾳ πολλῆς ἴσταμεθα ἐν τῷδε τῷ Κοιμητήριῳ τῆς Πόλεως, ἔνθ’ ἀναπαύονται τινῶν ἐξ ὑμῶν τὰ τίμια Λείψανα, καὶ ἐκ κέντρου ψυχῆς ἡμῶν ἀπευθύνομεν πρὸς τὸν Ἀρχιποίμενα Κύριον θεομοτάτας δεήσεις ὑπὲρ ὑμῶν, ἀναμιμνησκόμενοι τοῦ κόπου τῆς πατρικῆς ἀγάπης, μεθ’ ἡσ̄ ἀδιαλείπτως περιβάλλετε, οὐρανόθεν ἥδη, τὴν χριστόλεκτον ταύτην Πούμνην.

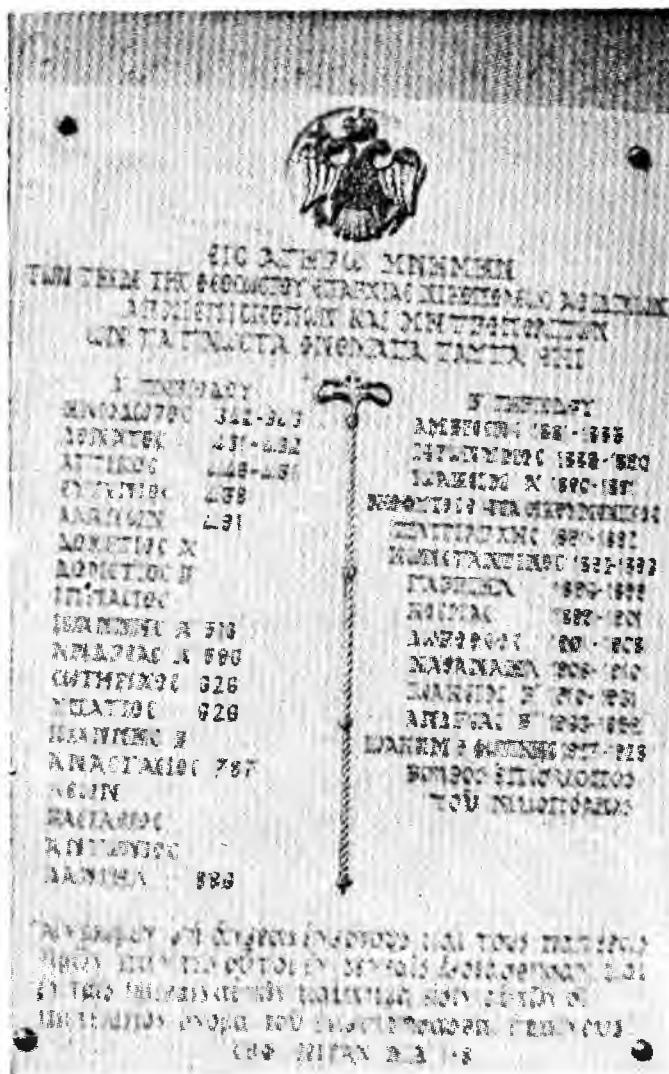
Διὰ τῆς ἐντοιχίσεως καὶ ἀποκαλύψεως σήμερον ταύτης τῆς, ἐπὶ μαρμαρίνης πλακός, καλλιτεχνικῆς ἐπιγραφῆς, ἐν ᾧ, χρυσοῖς γράμμασιν, ἀνεγράψαμεν τὰ ὑμέτερα πάμφωτα ὄνόματα, δὲν πράττομεν ἀπλῶς ἐν καθηκοντίον, ἀλλ' ἐν ταύτῳ ζῶσαν καὶ ἔκπαγλον παρουσιάζομεν, ἐνώπιον τῶν ἀρχῶν καὶ ἔξουσιῶν τοῦ Νομοῦ καὶ παντὸς τοῦ συμπαρόντος εὐσεβοῦς καὶ χριστεπωνύμου πληρώματος, τῆς Ἀποστολικῆς ταύτης Μητροπόλεως, τὴν ἐξ αὐτῆς, θείᾳ βουλῇ, ὑμετέραν κυριαρχικὴν διέλευσιν.

Ἐκαστος ἐξ ὑμῶν, κατὰ τὴν ἴδιαν δύναμιν, ἔργον καλὸν εἰργάσατο ἐν τῇ ἐπισκοπικῇ ταύτῃ παροικίᾳ. Ἡ ποιμαντορία δ' ὑμῶν πάντων ὑπῆρξε κατὰ πάντα θεοφιλῆς καὶ διὰ τὸν περιούσιον λαὸν τοῦ Κυρίου εὐεργετική. Σεμνούμεθα, ὅτι τέσσαρες ἐξ ὑμῶν ἀπέβητε πάγχροντα στόματα τοῦ Λόγου καὶ τῆς Ἀγιωτάτης Ἐκκλησίας ὑμῶν καύχημα, καθ' ὃσον ὡς Πατέρες Θεοφόροι, συμπαρέστητε ἐκνύμιως εἰς ἵσαριθμους ἀγίας Οίκουμενικὰς Συνόδους, ἐν αἷς ἐκρατήνατε, διὰ τῆς τιμίας ὑμῶν ψήφου καὶ τῶν καλλινίκων ὑμῶν ἀγώνων, τὴν ἀτίμητον ἡμῶν Ὁρθοδοξίαν. Ἀλλὰ καὶ πάντες ἐν γένει, ὡς προϊστάμενοι καλῶν ἔργων, ὡς πιστοὶ καὶ ἀκριβεῖς θεματοφύλακες, ὡς Ἐθνάρχαι μάλιστα κατὰ τὴν ζεφερόν τευχοκρατίαν, διεπρέψατε πολλαχῶς.

Ἐκφράζοντες τοίνυν τὸν βαθύτατον σεβασμόν, ἐνώπιον τῶν φρεινῶν ὑμῶν Μορφῶν, καταθέτοντες δὲ τὸν ἀπέριττον τοῦτον στέφανον, πρὸς Ὑμᾶς τοὺς δαφνοστέφεις καὶ τετιμημένους Ἱεράρχας τῆς Ἀποστολικῆς Νικοπόλεως, ἐκζητοῦμεν, δι' ἡμᾶς καὶ τὸ Ποίμνιον ἡμῶν, τὰς ὑμετέρας εὐλογίας καὶ τὰς πρὸς τὸν Δομήτορα τῆς Ἐκκλησίας ἐν Τριάδι Θεὸν διαπύρους δεήσεις σας ὑπὲρ σωτηρίας καὶ εὐοδώσεως πάντων ἡμῶν, ἐν οἷς πράττομεν ἀγαθοῖς, ἀναφωνούντων:

Εἴη ἀμάραντος καὶ πανένδοξος ἡ μνήμη Ὑμῶν Ἀγιώτατοι Προκάτοχοι, Ἱεράρχαι τῆς ἐνδόξου Νικοπόλεως.

Τοῦτα δ' εἰπὼν προέβη εὐθὺς εἰς τὴν ἀποκάλυψιν

Εἰκ. 22.

τῆς μαρμαρίνης καλλιτεχνικῆς πλακός, ἐπὶ τῆς ὁποίας,
χρυσοῖς γράμμασιν, ἀναγράφονται·

ΕΙΣ ΑΓΗΡΩ ΜΝΗΜΗΝ
 ΤΩΝ ΤΗΣΔΕ ΤΗΣ ΘΕΟΣΩΣΤΟΥ ΕΠΑΡΧΙΑΣ
 ΝΙΚΟΠΟΛΕΩΣ ΑΟΙΔΙΜΩΝ ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΩΝ
 ΚΑΙ ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΩΝ
 ΩΝ ΤΑ ΓΝΩΣΤΑ ΟΝΟΜΑΤΑ ΤΑΤΤΑ ΕΙΣΙ

Α' ΠΕΡΙΟΔΟΥ		Β' ΠΕΡΙΟΔΟΥ	
ΗΛΙΟΔΩΡΟΣ	342—343	ΑΜΒΡΟΣΙΟΣ	1881—1885
ΔΟΝΑΤΟΣ	431—432	ΙΕΡΩΝΥΜΟΣ	1885—1890
ΑΤΤΙΚΟΣ	448—451	ΙΩΑΚΕΙΜ Α'	1890—1891
ΕΥΓΕΝΙΟΣ	458	ΝΕΟΦΥΤΟΣ Ο	
ΑΛΚΙΣΩΝ	491	ΕΙΤΑ ΟΙΚΟΥΜΕ-	
ΔΟΜΕΤΙΟΣ Α'		ΝΙΚΟΣ ΠΑΤΡΙ-	
ΔΟΜΕΤΙΟΣ Β'		ΑΡΧΗΣ	1891—1892
ΙΩΝΙΑΣΙΟΣ		ΚΩΝΤΙΝΟΣ	1892—1896
ΙΩΑΝΝΗΣ Α'	516	ΓΑΒΡΙΗΛ	1896—1899
ΑΝΔΡΕΑΣ Α'	596	ΚΟΣΜΑΣ	1899—1901
ΣΩΤΗΡΙΧΟΣ	626	ΔΩΡΟΘΕΟΣ	1901—1908
ΥΠΑΤΙΟΣ	626	ΝΑΘΑΝΑΗΛ	1908—1910
ΙΩΑΝΝΗΣ Β'		ΙΩΑΚΕΙΜ Β'	1910—1931
ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΣ	787	ΑΝΔΡΕΑΣ Β'	1936—1952
ΛΕΩΝ		ΙΩΑΚΕΙΜ Ο ΦΩ-	
ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ		ΤΙΚΗΣ	1927—1928
ΑΝΤΩΝΙΟΣ		Βοηθός ἐπίσκοπος	
ΔΑΝΙΗΛ	886	τοῦ Νικοπόλεως	

«Αἰνέσωμεν δὴ ἄνδρας ἐνδόξους καὶ τοὺς πατέρας
 ἡμῶν πάντες οὗτοι ἐν γενεαῖς ἐδιξάσθησαν, καὶ
 ἐν ταῖς ἡμέραις αὐτῶν καύχημα· εἰσὶν αὐτῶν οἱ
 κατέλιπον ὄνομα τοῦ ἐκδιηγήσασθαι ἐπαίνους».

ΣΟΦ. ΣΕΙΡΑΧ ΜΔ' 1—8

‘Ηκολούθησε κατάθεσις στεφάνων ὑπὸ τῆς Αὔτοῦ Σεβασμότητος, τοῦ κ. Νομάρχου, τοῦ κ. Στρατιωτικοῦ Διοικητοῦ N. Πρεβέζης καὶ τοῦ κ. Δημάρχου Πρεβέζης, μεθ' ὅ ἔληξεν ἡ ἐν λόγῳ σεμνὴ τελετή.¹³⁾

13. Διὰ τὴν ἀπουσίαν τοῦ Σεβ. Μητροπολίτου —όντος Συνοδικοῦ

γ) Τοῦ Ἀρχ. Γερασέμου Ζαλογγίτου.

1. Τὴν μεσημβρίαν τῆς Κυριακῆς τῶν Βαΐων, 11ην Ἀπριλίου 1971, ἐν τῇ ἵστοριᾳ Ἱερᾶ Μονῆ Ἀγίου Δημητρίου Ζαλογγού, προεξάρχοντος τοῦ Παντοῦ. Πρωτοσυγκελεύοντος Ἱεροκήρυκος Ἀρχιμανδρίτου Φιλαρέτου, ἄτε τοῦ Σεβ. Μητροπολίτου μετέχοντος — ώς Συνοδικοῦ — τῆς Συνοδικῆς Λειτουργίας καὶ τῶν ἑορτῶν ἐν Μεσολογγίῳ, ἐγένετο ἡ ἑόρτιος ἐκδηλώσις διὰ τὸν Πρωτοσύγκελλον καὶ Ἀρχιμανδρίτην Γεράσιμον, τὸν Ζαλογγίτην, ἐθνομάρτυρα καταστάντα κατὰ τὴν ἔξοδον τοῦ Μεσολογγίου, συμφώνως τῷ παρὰ πόδας προγράμματι:

ΙΕΡΑ ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΣ
Ν Ι Κ Ο Π Ο Λ Ε Ω Σ

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ

Ἐορτίου ἐκδηλώσεως ἐν τῇ Ἱ. Μονῇ Ζαλογγού ὑπὲρ τοῦ Πρωτοσυγκέλλου Γερασίμου, τοῦ Ζαλογγίτου

Εἰς ἀνάμνησιν τῆς θυσίας τοῦ Πρεθεζαίου Κληρικοῦ, Ἀρχιμανδρίτου Γερασίμου, τοῦ Ζαλογγίτου, διατελέσαντος Πρωτοσυγκέλλου τοῦ ἐθνικοῦ Ἱεράρχου Πορφυρίου, ἀγωνισθέντος δὲ γενναίως παρὰ τὸ

— εἰς Ἀθήνας δὲν ἐγένετο, κατὰ τὴν Κυριακὴν τῆς Ὁρθοδοξίας, ώς εἶχεν ἐξ ἀρχῆς προγραμματισθή, ἡ ὧς ἄνω σεμνὴ τελετή. Ἀνέφικτος, ἐπὶ τοῦ παρόντος, κατέστη ἡ μετακομιδὴ τῶν λειψάνων τῶν ἀοιδίμων τῆς Νικοπόλεως Ἀρχιερέων ἐξ Ἀθηνῶν (τῶν Γαβριὴλ Ἰατρουδάκη, Ἰωακεῖμ Βαλαστάδου, Ἀνδρέου Μαντούδη), τῶν Ἀμβροσίου Κωνσταντίνου καὶ Ναθαναὴλ Παπανίκα, ἀποκειμένων τοῦ μὲν πρώτου ἔξωθεν τοῦ Μητροπολιτικοῦ ¹, Ναοῦ Ἀγίου Χαραλάμπους, τοῦ δ' ἔτερου ἔξωθεν τοῦ ². Ναοῦ Ἀγίου Νικολάου, ἐν Πρεβέζῃ.

πλευρὸν τοῦ ἐθνομάρτυρος Ἐπισκόπου Ρωγῶν Ἰωσήφ, καὶ θυσιασθέντος, κατὰ τὴν γενομένην, τῇ Κυριακῇ τῶν Βαΐων, ἥρωϊκὴν Ἐξοδον, ὁρίζομεν τὰ ἔξῆς, διὰ τὴν προσεχῆ Κυριακήν, 11ην Ἀπριλίου 1971.

- α) Πέρας προσελεύσεως ὥ. 12ην μεσημβρινήν.
- β) Εὐθὺς ἀμέσως ἐπιμνημόσυνος Δέησις (κατὰ τὴν ἐν τῷ φρουρίῳ τῶν Ρωγῶν ἀκολουθηθεῖσαν τυπικὴν διάταξιν).
- γ) Ὁμιλία τοῦ Ἀρχιμ. Φιλαρέτου.
- δ) Ἀποκάλυψις παρ' αὐτοῦ τῆς μαρμαρίνης πλακός.
- ε) Ἔνος λεπτοῦ σιγής.
- ζ) Ὁ ἐθνικὸς Τύμνος (παρὰ τῆς Φιλαρμονικῆς Πρεβέζης).

ζ) Δεξίωσις ἐν τῇ αἰθουσῇ τελετῶν τῆς Ι. Μονῆς Ζαλόγγου.

Κατ' αὐτὴν παρακαλοῦνται ὅπως παραστῶσιν αἱ ἄξιότιμοι ἀρχαὶ τοῦ Νομοῦ καὶ ὁ φιλόπατρις λαὸς τῆς Ηρεβέζης, μάλιστα δὲ τῆς περιοχῆς Ζαλόγγου, οἱ Κοινοτάρχαι, τὰ Σχολεῖα κ.τ.λ.

Ἐν Ηρεβέζῃ τῇ 2-4-1971
ΕΚ ΤΗΣ Ι. ΜΗΤΡΟΠΟΛΕΩΣ ¹⁴

14. Καὶ ἡ Νομαρχία Πρεβέζης (ὑπ' ἀριθ. πρωτ. 9281/6-4-1971) ἔξεδωκεν ὀσσύτως «Πρόγραμμα ἐπετείου μάχης Ζαλόγγου καὶ ἐπιμνημοσύνου δεήσεως ὑπὲρ τοῦ "Ηρώος Πρωτοσυγέλλου Γερασίμου Ζαλογύτου».

«Ἐν τῷ πλαισίῳ τῶν ἑκοτίων ἑκδηλώσεων τῆς 150ετηρίδας ἀπὸ τῆς Ἐθνικῆς Παλιγγενεσίας, τελεσθήσεται τὴν προσεχῆ Κυριακήν, 11 Ἀπριλίου 1971, ἐπιμνημόσυνος δέησις ἐν τῇ Μονῇ Ζαλόγγου, ὑπὲρ τοῦ ἥρωος Πρωτοσυγέλλου Γερασίμου Ζαλογγύτου καὶ τῶν εὐκλεῶς πεσόντων κατὰ τὴν Μάχην Ζαλόγγου ἀγωνιστῶν.

Εἰδικώτερον θὰ λάθωσι χώραν οἱ κάτωθι ἑκδηλώσεις:
ΩΡΑ 12.00: Πέρας προσελεύσεως ἐπισήμων.

ΩΡΑ 12.02: Ἐπιμνημόσυνος δέησις, χοροστατοῦντος τοῦ Σεβασμιώτατοῦ Μητροπολίτου Νικοπόλεως καὶ Πρεβέζης κ.κ. ΣΤΥΛΙΑΝΟΥ.

ΩΡΑ 12.15: Ὁμιλία ἐπὶ τῆς σημασίας τῶν ἑορταζομένων γεγονότων ὑπὸ τοῦ Πανοστιολογιωτάτου Ἀρχιμανδρίτου καὶ Πρωτο-

2. Ή όμιλία τοῦ ὁρισθέντος όμιλητοῦ ἔχει ώς ἀκολουθῶς:

α'. Ἐν ἀφάτῳ χαρᾶ καὶ ἀμέτρῳ συγκινήσει ἴσταμεθα, καθηκόντως, εἰς τὸν αἵματοθαφῆ τοῦτον χῶρον τοῦ θρυλικοῦ Ζαλόγγου, εἰς τὰς ἀγίας αὐλὰς τῆς ἴστορικῆς ταύτης Μονῆς τοῦ Ἀγίου Δημητρίου. Καὶ προσαίνομεν, ἀξιοχρέως, εἰς τὰς ἑορτίους ταύτας ἐκδηλώσεις, ἐν τῷ πλαισίῳ τοῦ παγκοίνου ἑορτασμοῦ τῆς 150ετηρίδος ἀπὸ τῆς ἐλληνικῆς ἐθνεγερσίας τοῦ ἀγίου ²¹.

Τελοῦμεν δ' εὐλαβῶς, ἐν ταύτῃ τῇ ὥρᾳ, ταύτην τὴν Ἐπιμημόσυνον δέησιν ὑπὲρ μακαρίας μνήμης, ἀναπαύσεως καὶ δόξης αἰωνίου ἀνδρῶν ἐπιφανῶν τοῦ Ἐθνους ἡμῶν, ἡρώων καὶ ἐθνομαρτύρων τῆς δεδοξασμένης Πατρίδος ἡμῶν, ἀγνώστων καὶ γνωστῶν, οἵτινες κατέλιπον «ὄνομα τοῦ ἐκδητηγήσας θαὶ ἐπαίνους» (Σοφ. Σειρ. μδ' 8), ἐμπράκτως διδάξαντας; τὸ τοῦ ἀρχαίου τῆς Ἑλλάδος σοφοῦ «μητρός τε καὶ πατρὸς καὶ τῶν ἄλλων προγόνων ἀπάντων τιμιώτερον ἐστιν ἡ Πατρίς καὶ σεμνότερον καὶ ἀγιώτερον (Πλατ. Κείτ. 51αβ), ἀφ' οὗ, μετὰ Θεόν, αὕτη, ἡ Πατρίς, ἐν τῇ τάξει τῶν ἀξιῶν, κατέχει τὴν πρώτην καὶ ἐπίσημον θέσιν, οὗ ἔνεκα ἔκπαλαι οἱ Ἑλληνες

συγκέλλου τῆς ¹. Μητροπόλεως Νικοπόλεως καὶ Πρεβέζης κ. Φιλαρέτου Βιτάλη.

ΩΡΑ 12.25: Ἀποκάλυψις Πλακός καὶ Κατάθεσις στεφάνου ὑπὸ τῶν Σεβασμιωτάτου Μητροπολίτου Νικοπόλεως καὶ Πρεβέζης κ. κ. ΣΤΥΛΙΑΝΟΥ, Νομάρχου καὶ Στρατιωτικοῦ Διοικητοῦ Νομού Πρεβέζης.

ΩΡΑ 12.30: Δεξιώσις εἰς τὴν Ἱεράνη Μονὴν Ζαλόγγου.

ΩΡΑ 18.00: Διάλεξις εἰς τὴν Πνευματικήν αἱθουσαν τῶν Κατηχητικῶν Σχολείων τῆς ¹. Μητροπόλεως Νικοπόλεως καὶ Πρεβέζης, ὑπὸ τοῦ Γενικοῦ Ἐπιθεωρητοῦ Μέσης Ἐκπαιδεύσεως κ. Δημ. Καρδακάρη καὶ μὲ θέμα «ὁ Ἰωάννης Καποδίστριας, ὃς ἐθνικὸς ἀναδημιουργός».

Κατ' αὐτὰς παρακαλούνται ὅπως παραστῶσιν: κτλ. κτλ.».

Eik. 23.

μάχονται καὶ θυσιάζονται «ὑπὲρ Πίστεως καὶ Πατρίδος».

β'. Εἰς τὴν περιοχὴν τῆς θρησκείας τοῦ Ἰησοῦ, ἡ Πατρίς, ως ὑψίστη ἀξία, τὰ μάλιστα θεραπεύεται καὶ δοξάζεται. Ἐντεῦθεν, κατὰ τὰς ἀγιογραφικὰς φήσεις καὶ ἀγιοπατερικὰς φωνάς, σπουδαίως ἡ τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησία συμβάλλει, καὶ πολλαχῶς ἀγωνίζεται, μάλιστα εἰς κρισίμους καιρούς, διὰ τὴν προάσπισιν, ἐξυπηρέτησιν, δικαιώσιν τῆς φίλης Πατρίδος. Εἶναι δὲ γνωστὸν πόσον μεγαληγόρως οἱ μεγαλώνυμοι Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας Γρηγόριος ὁ Θεολόγος καὶ Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος ώμιλησαν. Οὗτος μὲν ἔβροντοφώνησε τὸ —ἐν τῷ κόσμῳ τοῦτο προφανῶς— «οὐδὲν Πατρὸς ἴδοις γλυκύτερον· ἐκεῖνος δὲ «Μήτηρ δὲ ἄλλῃ μὲν ἄλλου, κοινὴ δὲ πάντων, Πατρίς. Τὴν Πατρὸς ἴδα τίμησον καὶ τῇ ἀρετῇ βοηθησον αὐτῇ».

γ'. Δὲν εἶναι λοιπὸν ἀπορίας ἀξιον, διατὶ παρ' ἡμῖν Θρησκείᾳ καὶ Πατρίς ἔχουν στενότατα συνυφανθῆ καὶ συνδρόμως, συναλλήλως, δροῦν, ἐργάζονται, ἀγωνίζονται. Ἐντεῦθεν δὲ καὶ ἐρμηνεύεται τὸ διατί, ἀφ' ἣς ἀποφράδος ἡμέρας (29 Μαΐου 1453) ἐδουλώθη τὸ "Ἐθνος ἡμῶν εἰς τὸν βάρθαρον ἀσιάτην, ἀνέλαβεν ἡ Ἐκκλησία τοῦ Χριστοῦ τὰ σκῆπτρα τῆς βασιλείας, ὡς ἐθναρχεύουσα ἀρχὴ καὶ μήτηρ φιλόστορος, ὡς προστάτις καὶ χειραγωγός, ὡς ἀντιλήπτωρ καὶ βοηθὸς τοῦ δουλεύοντος καὶ τὸν ἔσχατον τῶν κινδύνων ἀντιμετωπίζοντος Γένους ἡμῶν. Εἰς τὴν διάθεσιν τοῦ "Ἐθνους ἐτέθη τότε καὶ εὐρέθη, καὶ ἄπασαν τὴν ὑπερτερακοσιετῆ στυγνὴν τουρκοκρατίαν. Τψίστας εἰς τοῦτο ὑπτρεσίας προσήνεγκε. Καὶ ποταμὸν αἷματος ἐν τῇ ἐθνικῇ ταύτῃ διακονίᾳ ἔχυσε διὰ τῶν ἀγιωτάτων ἐθναρχῶν Πατριαρχῶν, Ἀρχιερέων, διὰ τῶν ἐμ-

πνευσμένων αὐτῆς ἐθνικῶν Κληρικῶν καὶ Μοναχῶν. Καὶ οὕτω διεφυλάχθη τὸ "Ἐθνος, ἐσώμη ἡ Πατρίς. Διὰ τὴν Ἐλλήνην οὐδὲν μᾶλιστα σύμβολον τοῦ Ελληνισμοῦ τῆς περιοχῆς, πρὸς αὐτὸν τὸ "Ἐθνος, παρέσχεν ἡ γεραρὰ αὐτῇ καὶ ὑψικάρηνος τοῦ Ζαλόγγου Μονῆς. Ταῦτα, θεοῖς, καὶ αὐτῇ «Κρυφὸ Σχολεῖο», ἀπὸ ἀρχῆς τοῦ ἐλληνικοῦ δράματος, εἰς τὴν παλαιόφατον αὐτῆς μορφὴν — τῶν Ταξιαρχῶν — καὶ εἰς τὴν νέαν ταύτην κατόπιν ἐμφάνισίν της. Εἰς τὸν νάρθηκα αὐτῆς συνηθίζοιτο, γύρωθεν, κατὰ τὰς ἀφεγγεῖς νύκτας, τὰ «σκλαβόπουλα» τοῦ "Ἐθνους, διὰ νὰ λάβουν φῶς μορφωτικόν, φῶς Χριστοῦ, φῶς Ἑλλάδος...". Άλλὰ καὶ εἰς τὸν υστέρους χρόνους ἴδρυσεν ἡ διετήρησεν εἰς ὅλα τὰ πέριξ αὐτῆς χωρία Σχολεῖα, διορίζουσα αὐτὴ καὶ μισθοδοτοῦσα τὸν διδασκάλους.

ε'. Κέντρον ἐπίσης ἔξιχον, κέντρον ζωῆς ἐθνικῆς, ὑπῆρξεν ἡ γερασμία αὐτῇ τοῦ Ζαλόγγου Μονῆς. Καταφύγιον καὶ «κρυψώνας τῆς ἀλεφτουριᾶς» ὅλης τῆς περιφερείας, καθὼς ὁ πειτής διαλαλεῖ:

«Μεσ' στὸν κορφὴν στὸ Ζάλογγο
ψηλὰ στὸν ἄπνι Ταξιάρχην
ἔχουν οἱ κλέφτες σύναξη...»,

πρὸς σύσκεψιν, ὀργάνωσιν τοῦ ἱεροῦ ἀγῶνος, ἀνάφλεξιν τοῦ πόθου, τῆς ὁρμῆς, πρὸς ἐθνεγερσίαν, διὰ τὴν ἀνάκτησιν τῆς παμποθήτου ἐθνικῆς ἐλευθερίας.

ζ'. Διὰ τοῦτο, πολλὰς ὑπέστη ἐπιδρομὰς καὶ καταστροφὰς παρὰ τῶν λυσσώντων τούρκων, καὶ δὴ παρ' ἐκείνου τοῦ φοβεροῦ καὶ θηριώδους Ἀλῆ πασᾶ, λεηλατή-

σαντος καὶ καύσαντος ἐξ ὀλοκλήρου τὴν τῶν Ταξιαρχῶν ἀρχαίαν Μονῆν, εἰς διαδοχὴν τῆς δοπίας ἥλθεν εἴτα ἡ παροῦσα, τοῦ ἀγίου Δημητρίου, οὐσα πρότερον Μετόχιον αὐτῆς ιερόν.

ζ'. Ἐν αὐτῇ ἀναφέρεται, μεταξὺ τῶν ἀδελφῶν καὶ πατέρων τῆς Μονῆς Ζαλόγγου, καὶ ὁ Ἱερομόναχος Γεράσιμος, ὁ Ζαλογγίτης, Πρεθεῖαιος τὴν καταγωγήν.¹⁵⁾ Οὗτος, ὡς εἰς ἄλλην ἐθνικὴν κολυμβήθηραν, ἐν αὐτῇ ἀνεβαπτίσθη καὶ ψυχικῶς ἐγαλθανίσθη εἰς τὰ τρισάγια ἐθνικὰ ἴδεώδη, εἰς τὴν μακρὰν τῆς ἐν λόγῳ Μονῆς ἐθνικὴν παράδοσιν, εἰς τοὺς ἐνδόξους ἀγῶνας καὶ τὰς θυσίας αὐτῆς ὑπὲρ ἐξαναστάσεως τοῦ Ἑθνους.

η'. Μήπως αὗτῇ, σὺν τοῖς ἄλλοις, δὲν ὑπεδέχθη καὶ ἐπ' ἀρκετὸν δὲν περιέθαλψε στοργικῶς τοὺς ἐκ τοῦ θρυλικοῦ Σουλίου ἐκριζωθέντας ἐλευθέρους ἐκείνους πολιορκημένους "Ἐλληνας; Τὰ πάντα, τότε, εἰς τὴν διάθεσιν τῶν ἥρωϊκῶν τούτων Σουλιωτῶν ἡ Μονὴ αὕτη ἔθεσε, στέγην, τροφήν, προστασίαν, πρὸς παρηγορίαν αὐτῶν καὶ κουφισμόν, πρὸς καθησύχασιν καὶ διατίρησιν ζωηρᾶς τῆς ἐλπίδος περί, εἰς πρώτην εὐκαιρίαν, ἐπαναπατρισμοῦ αὐτῶν εἰς τὸ ἔναντι ταύτης θεωρούμενον «κατακαημένο» Σουύλι. Καὶ ἔμεινεν εἴτα μάρτυς ἀψευδής—κατὰ τὴν 20ὴν Δεκεμβρίου 1803—τοῦ ἀπαραμίλλου ἥρωϊσμοῦ καὶ τῆς καταπληκτικῆς θυσίας τῶν γενναίων Σουλιωτῶν, τῶν ἥρωΐδων Σουλιωτισσῶν, τῶν ὅποίων τὸ αἷμα ἀφθόνως ἔρρευσε καὶ ἐπότισε τὴν ἄγονον ταύτην γῆν, ἐξ ἦς ὅμιτος ἀνεβλάστησε, προδρομικῶς, τὸ ἀγλαόκαρπον δένδρον τῆς ἐλευθερίας!

15. Ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ Κωνσταντίνος τὴν δην Αύγούστου 1823 ἐφονεύθη μαχόμενος κατὰ τῶν τούρκων, μετὰ τοῦ ἐπίστης φονευθέντος στρατηγοῦ αὐτοῦ Μάρκου Μπότσαρη, παρὰ τὸ Κεφαλόβρυσον τοῦ Καρπενησίου.

θ'. Ως ἐκ τούτου, ὁ Ἱερομόναχος Γεράσιμος ἐνεπνεύσθη, πολλῷ μᾶλλον, ἐκεῖθεν, τὴν εὐψυχίαν καὶ τὸν ἡρωϊσμόν, τὴν ὑπὲρ πίστεως καὶ πατρίδος ἀγωνιστικὴν διάθεσιν, ἃχρι θανάτου, τὸ ἔξοχον πνεῦμα τῆς θυσίας. Ταῦτα δὲ πάντα τά, ἀπέρ ἀσμένως προσφειώθη, χαρίσματα ἑθεβαιώθησαν κατόπιν εἰς τὴν πρᾶξιν, ὅτε προσελήφθη ὡς Πρωτοσύγκελλος τοῦ ἐθνικοῦ Ἱεράρχου Ναυπάκτου, Ἀρτιης καὶ Πρεβέζης Πορφυρίου, εὑρεθεὶς εἰς τὸ πλευρόν, κατὰ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ ἀγίου '21, τοῦ ἐπίσης ἐθνικοῦ ἀρχιερέως Φωγῶν καὶ Κεζύλης Ἰωσήφ, τοῦ ἐθνομάρτυρος γενομένου, καὶ πρότοιτα παρ' ἡμῖν ἐν τῷ κάστρῳ τῶν Φωγῶν τιμηθέντος.

ι'. Οἱ Ἀρχιμανδρίτης Γεράσιμος, ὁ Ζαλογγίτης, ἥγωντας γενναίως, τὸν ὑπὲρ Πίστεως καὶ Πατρίδος ἀγῶνα, ἐν Μεσολογγίῳ. Αὐτόθι κατ' ἔξοχὴν διεκρίθη πολλαχῶς ἐν τῇ ἐνασκήσει τῶν θρησκευτικῶν καὶ ἐθνικῶν καθηκόντων. Καί, κατὰ τὴν ἀνατίναξιν τῆς πυριτιδαποθήκης τοῦ Ἀνεμομύλου, παρὰ τοῦ Φωγῶν Ἰωσήφ, ἐπειτα ἀπὸ σκληρού, ἄνισον, ἀπεγνωσμένον ἀγῶνα τῶν ὀλίγων μαχητῶν, μεταξὺ τῶν ὅποιων ἦτο καὶ ὁ Ἀρχιμ. Γεράσιμος, μὴ θελόντων νὰ παραδώσουν ἔστω καὶ τυπικῶς τὴν ἱερὰν Πόλιν, αὐτοεθυσιάσθη καὶ αὐτὸς εἰς τὸν βωμὸν τῆς Πατρίδος, περιβληθεὶς τὸν τοῦ ἐθνομάρτυρος ἀγάντινον φωτοστέφανον († 11 Ἀπριλίου 1826).

ια'. Καὶ ή ἴστορία συνεχίζεται. Οἱ τὴν ἱερὰν Μονὴν ταύτην ἀναστηλώσας ἐκ τῆς, κατὰ τὸ 1824, ὑπὸ τῶν κατ' αὐτῆς ἐπιδραμόντων τούρκων καταστραφείσης, Ζαλογγίτης Ἱερομόναχος Ἀνανίας, ἥγονος ἐν αὐτῇ, ἀπὸ τοῦ 1825, διακριθεὶς εἰς ἐθνικοὺς ἀγῶνας καὶ ἡρωϊσμούς, δέχεται πλῆγμα βαρὺ παρὰ τούρκων σπαίδων τῆς Κρυοπηγῆς (Ντουβιάνων). "Ἐν τινὶ Κυριακῇ τοῦ 1840. περιε-

κύκλωσαν οἱ ἄπιστοι τὴν Μονὴν ταύτην. Εὐθὺς δ' ὡς ἔξ-
ηλμεν ὁ Ἡγούμενος Ἀνανίας, μόλις περάνας τὴν Θείαν
Λειτουργίαν, συνελήφθη παρ' αὐτῶν. Δι' ἀλύσεων ἐδέ-
θη. Φρικτῶς ἔθαπανίσθη. Καὶ μαρτυρικῶς ἐτελειώθη.
Μεθ' ὁ ἐντὸς σάκκου ἔθεσαν τὸ σκήνωμα, ἀπορρίψαντες
τοῦτο, ἵνα μείνῃ ἄταφον, εἰς σπῆλαιόν τι τοῦ Ζαλόγγου.
Ἄλλ' εὐσεβεῖς χριστιανοί, μετά τινας ἡμέρας, διὰ μυρίων
προσφυλάξεων καὶ ἐν μέσῳ πολλῶν κινδύνων, ἀνεῦρον
τοῦτο, ὅπερ καὶ ἐνεταφίασαν ἐντὸς τοῦ περιβόλου τῆς Μο-
νῆς ταύτης.

ιβ'. Κέντρον ἐθνικὸν ἔχοησίμευσε καὶ μετέπειτα ἡ
ἴστορικὴ αὕτη τοῦ Ζαλόγγου Μονῆς, κατὰ τὴν ἐν ἔτει
1854 ἐκραγεῖσαν ἐν Ἡπείρῳ ἀτυχῇ ἐπανάστασιν ὑπὲρ τῆς
ἔλευθερίας, ὑποστᾶσα διὰ τοῦτο νέας δοκιμασίας - κατα-
στροφάς, αἵτινες ἐκορυφώθησαν κατ' Ἀπρίλιον μῆνα τοῦ
1897, ὅτε ἔλαβε χώραν ὁ καταστρεπτικὸς ἐκεῖνος πόλε-
μος μεταξὺ Ἑλλάδος καὶ Τουρκίας.

Οἱ Ἑλληνες τῆς περιοχῆς ἔξηγέρθησαν τότε κατὰ
τοῦ τυράννου, ἀναλαβόντες τὴν ἀξιοτίμητον προσπάθειαν,
ὅπως συντελέσωσιν εἰς τὴν ἀποτίναξιν τοῦ τυραννικοῦ
ζυγοῦ καὶ ἐνισχύσωσι τὸ πρὸς τοῦτο ἀγωνιζόμενον "Ε-
θνος".

Ἡ Μονὴ αὕτη ὑπῆρξε τὸ ὄρμητήριον τῶν γενναίων
τῆς Πρεβέζης μαχητῶν. Ἀλλὰ διὰ τοῦτο προύκλήθη καὶ
πάλιν ἡ κατ' αὐτῆς μῆνις τῶν ἐχθρῶν.

Τὴν 24ην Ἀπριλίου 1897 πολυπληθὴς τουρκικὴ
στρατιά, καταστρέψασα τὰ πέριξ χωρία, ἐπέδραμε μετὰ
λύσσης καὶ κατὰ τῆς Μονῆς ταύτης. Αἱ ἐν αὐτῇ Μονα-
χαὶ μετὰ τοῦ γέροντος ἐφημερίου - ἥγουμενεύοντος Ἀνα-
στασίου εἶχον πρό τινος ἐξ αὐτῆς φυγαδευθῆ. Ἀλλ' οἱ
ἐπαναστάται Ἑλληνες παρέμειναν ἐν αὐτῇ, περικυκλω-

θέντες, ώς προασπισταὶ τῆς Μονῆς, ώς ἀκατάβλητοι μαχηταὶ ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας, ἔτοιμοι δχι μόνον ν' ἀγωνισθοῦν, ἀλλὰ καὶ νὰ θυσιασθοῦν ὑπὲρ πίστεως καὶ πατρίδος. Πολλοὶ κατὰ τὴν μάχην ταύτην τοῦ Ζαλόγγου ἡρῷῶνται ἔπεσαν. Ἐλάχιστοι διεσώθησαν. Οἱ μανιακοὶ ἔχθροί, μετὰ τὴν μάχην, καταλαβόντες τὴν Μονήν, εἰσῆλθον καὶ διέπραξαν ἐν αὐτῇ βεβίλους πράξεις, ώς ἄξεστοι καὶ βάνδαλοι. Ἐμόλυναν ἐν πρώτοις ἅπαντα τὰ ιερὰ σκεύη. Ἐξώρυξαν κατόπιν διὰ λόγχης — ώς βλέπομεν ἐντὸς τοῦ 'Ι. Ναοῦ — τοὺς ὁφθαλμοὺς τῶν 'Αγίων, ὃν αἱ σεπταὶ μορφαὶ εἶχον εἰς ὥραιάς τοιχογραφίας ἀπὸ τοῦ 1816 ἀπεικονισθῆ. Ἐκαυσαν ἐντὸς τοῦ 'Ι. Ναοῦ — φαίνονται εἰσέτι ἐπὶ τοῦ δαπέδου τὰ ἵχνη — τὰς δεσποτικὰς καὶ λοιπὰς φορητὰς εἰκόνας, εἰς τὴν ἀνθρακιὰν τῶν ὅποιων ἔψησαν κατόπιν τοὺς ὁβελίας των. Καὶ ἐν τέλει ἔθεσαν πῦρ εἰς ἄπασαν τὴν Μονήν, ἐξ ἣς μόνον ὁ Ναὸς διεσώθη!

Τότε ἐφονεύθη, ἐπὶ τοῦ βράχου τοῦ Ζαλόγγου καὶ δ 'Ιερεὺς Μιχαὴλ Παπαγεωργίου, Ἐφημέριος Ζαλόγγου. Ἐντὸς τοῦ Ναοῦ τῶν Ταξιαρχῶν εὔρισκόμενος καὶ πολεμῶν τοὺς ἐχθρούς, ἀπετόλμησε ἡρῷὴν ἐξ αὐτοῦ ἔξοδον, διὰ τῆς ξιφολόγχης, ὅταν ἐτελείωσαν τὰ πυρομαχικὰ αὐτοῦ. Ἀλλὰ συλληφθεὶς παρὰ τῶν τούρκων, ἐτελείωθη μαρτυρικῶς.

ιγ'. Πάντα ταῦτα φέρομεν, ἀγαπητοί, εἰς τὴν σκέψιν ἡμῶν σήμερον, τιμῶντες τούς τε ἡρωας καὶ ἐθνομάρτυρας 'Ιερομονάχους Γεράσιμου καὶ 'Ανανίαν, τοὺς Ζαλογγίτας, τὸν 'Ιερέα Μιχαὴλ καὶ πάντας τεὺς γενναίους Πρεβεζαίους μαχητὰς τῆς ἐλευθερίας, τοὺς κατὰ διαφόρους καιροὺς σθεναρῶς ἀγωνισθέντας καὶ ἡρῷῶν θυσιασθέντας εἰς τὸν χῶρον αὐτὸν τοῦ Ζαλόγγου.

ιδ'. Αύτῶν ἡ μνήμη εἶθε νὰ εἶναι — πρὸς ὑψηλὸν παραδειγματισμὸν τῶν ἐπιγενομένων — ἀγήρως, ἀειθαλ-λής, «μετ' ἐγκωμίων» (Παρ. ι' 7). τὰ δὲ τίμια αὐτῶν ὄνόματα «μετὰ δόξης μεγάλης καὶ λαμπρότητος αἰώνιου» (Βαροὺχ δ' 24), ἀνεξιτήλως ἔγγεγραμμένα οὐχὶ μόνον ἐν ταῖς πλαξὶ τῶν ἡμετέρων καρδιῶν, καὶ χρυσοῖς γράμμα-σιν εἰς τὰς δέλτους τῆς ίστορίας τοῦ "Ἐθνους, ἀλλ' ἴδιαι-τέρως «ἐν βίβλῳ ζωῆς» (Φιλιπ. δ' 3), ζωῆς ἀλήκουτον καὶ εὐλογητῆς, ἔνθα «εὐφροσύνῃ αἰώνιος» ('Ησ. λε' 10), δό-ξα καὶ ἔπαινος κατὰ πρόσωπον» αὐτῶν (Α' Παραλ. ις' 27).

3. Μετ' αὐτὴν προύχώρησε καὶ ἀπεκάλυψε τὴν κε-καλυμμένην, διὰ τῆς κυανολεύκου, μαρμαρίνην πλάκα, ἐντετοιχισμένην παρὰ τὴν εἰσόδον τοῦ τῆς Μονῆς Ἰ. Ναοῦ 'Αγίου Δημητρίου, ἀναγράφουσαν·

ΕΙΣ ΑΓΙΔΙΟΝ ΜΝΗΜΗΝ ΤΟΥ ΑΡΧΙΜ. ΓΕΡΑΣΙΜΟΥ
ΖΑΛΟΓΓΙΤΟΥ ΕΝ ΜΕΣΟΛΟΓΓΙΩ ΣΥΝΑΓΩΝΙΣΘΕΝΤΟΣ

ΤΩ ΦΩΓΩΝ ΙΩΣΗΦ ΚΑΙ ΥΠΕΡ ΠΙΣΤΕΩΣ ΚΑΙ

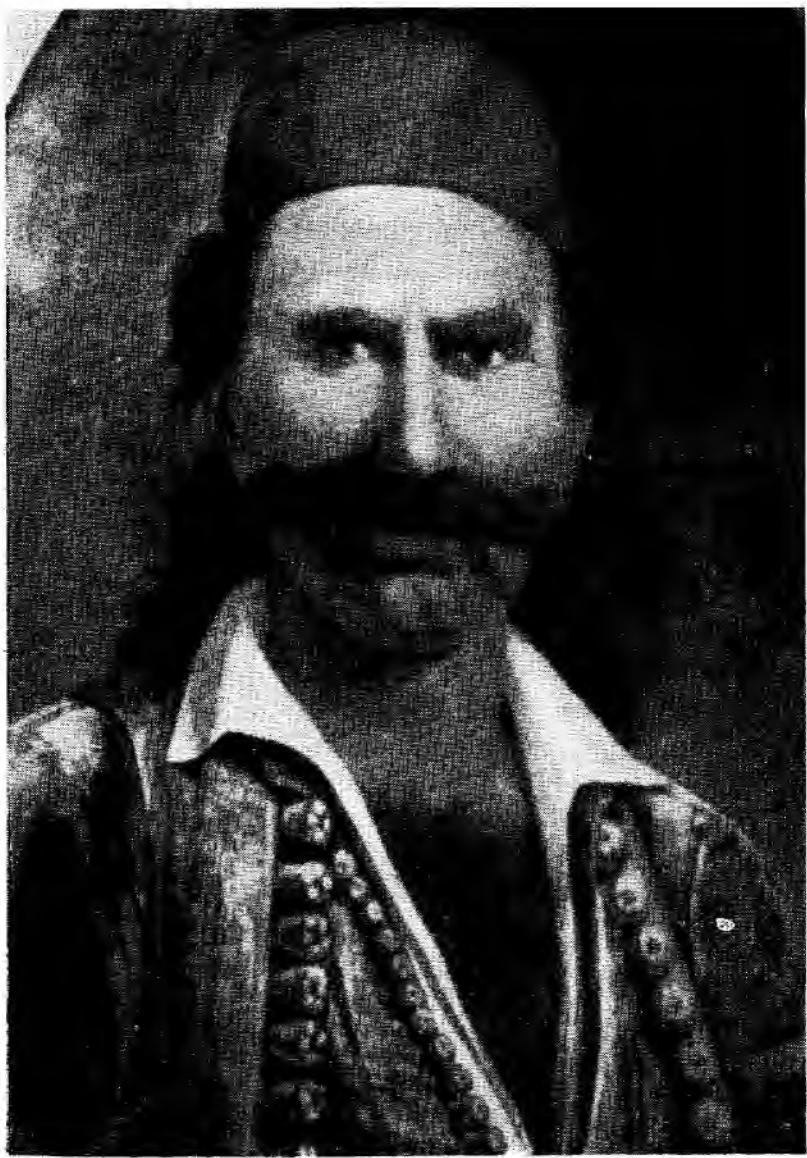
ΠΑΤΡΙΔΟΣ ΕΥΚΛΕΩΣ ΠΕΣΟΝΤΟΣ

† 1826

'Επιρκολούθησεν ἡ κατάθεσις στεφάνων παρὰ τοῦ Πρωτοσυγκελ. Ιεροκήρυκος, ἐξ ὄνόματος τοῦ Σεβ. Μη-τροπολίτου καὶ τοῦ εὐαγγοῦς Κλήρου τῆς Νικοπόλεως, τῶν Ἀρχῶν Πρεθέζης, καὶ γενομένων ἐν συνεχείᾳ τῶν παρὰ τοῦ προγράμματος προβλεπομένων, ἔληξεν ἡ ἐν λό-γῳ ἀπέριττος, ἀλλὰ συγκινητικὴ τὰ μάλιστα, τελετὴ αὕτη.

δ) Τοῦ 'Οδυσσέως 'Ανδρούτσου.

1. Κατὰ τὴν Κυριακὴν τῆς Πεντηκοστῆς, 6ην Ιουνί-ου 1971, ἐν τῷ Μητροπολιτικῷ Ἰ. Ν. 'Αγίου Χαραλάμ-

Εικ. 25.

πους ἐγένετο, κατὰ τὰ εἰδισμένα, ἡ λαμπρὰ Πανήγυρις, μετ' ἀρχιερατικῆς Θείας Λειτουργίας καὶ τοῦ Ἐσπερινοῦ τῆς Γονικλισίας, ὑπὸ τοῦ Σεβ. Μητροπολίτου Νικοπόλεως κ. Στυλιανοῦ. Τέλος, ἐτελέσθη καὶ τὸ Μνημόσυνον τοῦ ἐνδόξου Πρεβεζαίου ἐθνομάρτυρος καὶ ἀρχιστρατήγου τοῦ '21 Ὀδυσσέως Ἀνδρούτσου.

2. Εἶτα, ὥραν 11ην μ.μ., ἐν ἐπισήμῳ παρατάξει καὶ ἐπὶ παρουσίᾳ τῶν Ἀρχῶν καὶ πλήθους Λαοῦ καὶ τῆς μαθητιώσης Νεότητος, πρὸ τοῦ ἀδριάντος τοῦ "Ἡρωος, ἐν τῇ ὁμιλούμῳ πλατείᾳ τῆς πόλεως, ἐφάλη παρὰ τοῦ Σεβασμιωτάτου καὶ τοῦ περὶ αὐτὸν ἴεροῦ Κλήρου Τρισάγιον ὑπὲρ ἀναπαύσευς τῶν ψυχῶν Ὀδυσσέως καὶ Ἐλένης (συζύγου τοῦ "Ἡρωος), ὃν τὰ δόστα φυλάττονται ἀπὸ τῆς 15ης Ιουλίου 1967 ἐν τῇ εἰδικῇ κρύπτῃ ὑπὸ τὸν ἀνδριάντα αὐτοῦ. (¹⁶)

'Η Αὐτοῦ Σεβασμιότης πρὸ αὐτοῦ ἰστᾶσα, φέρουσα ἀνὰ χεῖρας δάφνινον στέφανον, ἀπηύθυνε τοῦτο τό, κατὰ τὴν περίστασιν, προσφώνημα:

'Ἐνδοξότατε Στρατάρχα τῆς Ἐθνεγερσίας,

Δεηθέντες θερμῶς πρός τυνος ὑπὲρ ἀναπαύσεως τῆς ψυχῆς σου, κατὰ τὴν Θείαν Μυσταγωγίαν, τῆς ἀγομένης σήμερον μεγάλης ἑορτῆς τῆς Πεντηκοστῆς, καὶ κατὰ τὸ διὰ Σὲ εἰδικῶς τελεσθὲν ἴερὸν Μνημόσυνον, ἐν τῷ Ι. Ναῷ τῆς Μητροπόλεως, ἐπὶ τῇ σημερινῇ ἐπετείῳ τοῦ μαρτυρικοῦ σου θανάτου, πανδήμως προσήλθομεν, ἐν συνέχειᾳ, ἐνώπιόν Σου μδε, ἔνθ' ὑψοῦται μεγαλοπρεπῆς ὁ ἀνδριάς σου, κάτωθεν τοῦ ὅποιου ἀναπαύονται, ἐν τῇ γενεθλίῳ γῆ, τὰ μαρτυρικὰ λείψανά σου.

Μετὰ συγκινήσεως προσβλέποντες τὴν ὄντως ἀγέ-

16. Ἐπιθι: (Ἄρχιμ. Φιλαρέτου Βιτάλη) Ὀδυσσεὺς Ἀνδρούτσος ὁ πρεβεζαίος "Ἡρως (1790—1825), τόμος ἀναμνηστικός. ἐκδίδοται τῇ ἐπικελείᾳ τοῦ Σεβ. Μητροπολίτου Νικοπόλεως καὶ Προέδρου τῆς Ἐπιτροπείας Στυλιανοῦ, ἐν Ἀθήναις 1968, σελ. 71 ἐξ.

ρωχον καὶ ἀπαστράπουσαν ἐξ ἀϊδίου δόξης μορφήν σου,
σεμνυνόμεθα, ως Πρεβεζαῖοι, διὰ Σέ, τὸν δαφνοστεφῆ

Εἰκ. 26.

Πρεβεζαῖον Ἡρωα τῆς ἐθνικῆς μας Παλιγγενεσίας, τὸν
ἀδαμάντινον ἀρχιστράτηγον τῆς Ρούμελης καὶ ἀπάσης τῆς

’Ανατολικῆς Στερεᾶς Ελλάδος, τὸν θριαμβευτὴν εἰς τὸ θρυλικὸν — ώς τὸ κατέστησας διὰ τοῦ ἀξιοθαυμάστου ἡρωϊσμοῦ σου — «Χάνι» τῆς Γραβιᾶς, τὸν ἀκατάβλητον ’Αγωνιστὴν εἰς πλεῖστα πεδία τῶν μαχῶν, κατὰ τὸν ιερὸν ’Αγῶνα, τὸν μέγαν τῷ ὅντι συντελεστὴν τῆς ἀπελευθερώσεως τοῦ ”Ἐθνους, ἀλλὰ καὶ ἐθνομάρτυρα γενόμενον εἰς τέλος, καὶ ἀδικηθέντα ὅσον οὐδείς!

Τὰ τρόπαια καὶ ἡ θυσία σου, χάριν τῆς ἐλευθερίας τῆς φιλτάτης Πατρίδος μας, ἔπλεξαν διὰ σὲ ἀσφαλῶς ἀμιαράντινον τὸν φωτοστέφανον τῆς δόξης σου, ἡ δὲ ψυχή σου μακαρίζεται ἥδη εἰς τὴν ἀγήρῳ μακαριότητα, πλησίον τῆς τοῦ — ὡσαύτως ἐθνομάρτυρος καὶ ἀγωνιστοῦ τῆς ἐλευθερίας — πατρός σου, τοῦ καπετάν ’Ανδρούτσου, τοῦ ὁπίου ἀντάξιος υἱὸς κατὰ πάντα ἀνεδείχθης.

”Οθεν, ἐπ’ εὐκαιρίᾳ τῆς ἑορταζομένης 150ετηρίδος ἀπὸ τῆς ’Ἐθνεγερσίας, καὶ τῆς σημερινῆς ἐπετείου τοῦ μαρτυρικοῦ σου θανάτου, τελέσαντες ἥδη καὶ ἐνταῦθα τὰς ἐπιβεβλημένας ἐπιμνημοσύνους δεήσεις, καταθέτομεν ὁφειλετικῶς νῦν, ἐν ἀφάτῳ συγκινήσει καὶ εὐγνωμοσύνῃ, τόνδε τὸν ἐκ δάφνης τῆς ἡρωοτόκου πατρίδος σου Πρεβέζης, στέφανον, ἀπὸ μέρους τῆς ἐνταῦθα ἀποστολικῆς ’Εκκλησίας τῆς Νικοπόλεως, ἀπευθύνοντές σοι πανδημεὶ τό:

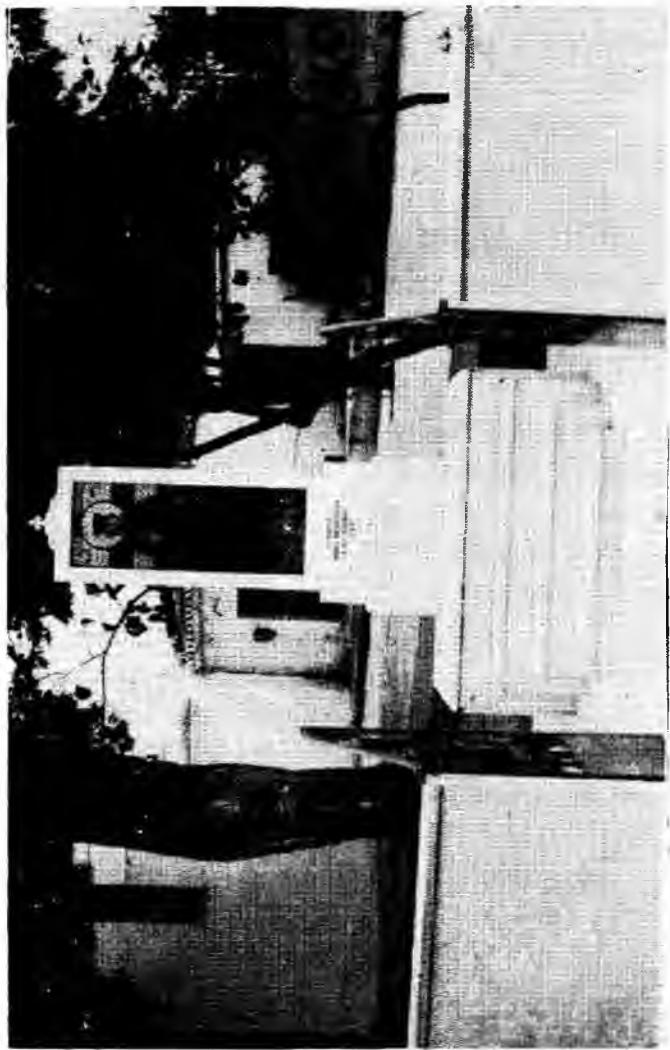
Αἰωνία καὶ ἀμάραντος ἡ μνήμη σου ’Ανδρούτσε ’Οδυσσεῦ, εὐκλεέστατε ἐλευθερωτὰ τῆς ἐνδόξου Πατρίδος ἡμῶν, τῆς ἀθανάτου Ελλάδος.

Εἶπε, καὶ κατέθεσε τὸν στέφανον, τοῦ ’Αρχιπανδρίτου ἐπειπόντος τὸ «Δι’ εὐχῶν τοῦ ἀγίου Δεσπότου ἡμῶν» καὶ τῆς Φιλαρομονικῆς Πρεβέζης παιανισάσης τὸν ’Εθνικὸν ”Τμινον.

ε) Τοῦ Ιεωποστάλου Κοσμᾶ.

1. Συμφώνως τῷ χρονοδιαγράμματι, κατὰ τὴν 23ην καὶ 24ην Αύγουστου 1971, ἡμέραν τῆς ἀγίας αὐτοῦ μνήμης, τόσον εἰς τὴν Πρέβεζαν καὶ ἐν τῷ ἐνοριακῷ ’Ι. Ναφ

τῶν Ἀγίων Κωνσταντίνου καὶ Ἐλένης, ἔνθα φυλάττεται
ἐπὶ τῆς ἀγίας Τραπέζης ἐπὶ ἀργυρᾶς θήκης ἐν ὑποκάμι-

Εἰκ. 27.

σον τοῦ Ἀγίου, ως ἐπίσης καὶ μία ἐκ τῶν ἀρχαιοτέρων
εἰκόνων Αύτεῦ (1817)⁽¹⁷⁾ ὃσον καὶ ἐν τῇ κώμῃ τῶν Πα-

παδατῶν (Θεοπρωτικοῦ), ἔνθα ἐκήρυξε, προεφήτευσε καὶ ἴδρυσε Σχολεῖον, διεξήχθη λαμπρότατος πανηγυρισμός.

Ἐν Πρεβέζῃ, εἰδικῶς, ἡ ἐν λόγῳ πανήγυρις διεξῆχθη μετὰ συρροής εὐλαβῶν προσκυνητῶν, ἐν τῷ ώς εἴρηται Ἱ. Ναῷ, τῇ συμμετοχῇ παντὸς τοῦ Ἱερατείου τῆς πόλεως, προεξάρχοντος τοῦ Παν. Πρωτοσυγκελ. Ἱεροκήρυκος, ὅστις καὶ ἐκήρυξε τὸν θεῖον λόγον, ἀφ' ἐσπέρας μὲν περὶ τῆς μεγάλης καὶ εὐεργετικῆς, ἐξ ἀπόψεως ἐθνικοθρησκευτικῆς, ἀποστολῆς τοῦ Ἱερομάρτυρος Ἀγίου Κοσμᾶ, τὴν δ' ἐπομένην, κατὰ τὴν Θ. Λειτουργίαν, «περὶ τῆς μέχρις αὐτούθυσίας ἐμμονῆς ἡμῶν εἰς τὸ ἐλληνορθόδοξον χρέος μας».

2. Ἐν τῷ μεταξὺ προσύνοησεν δὲ Σεβ. Μητροπολίτης Νικοπόλεως κ. Στυλιανός, τῇ συμπράξει καὶ τοῦ Ἑκκλ. Συμβουλίου τοῦ Ἱ. Ναοῦ ἀγίων Κωνσταντίνου καὶ Ἐλένης, δπως ἀντικατασταθῆ τὸ παλαιόν, ἀκαλαίσθητόν πιος, Ηροσκυνητάριον τοῦ Ἀγίου Κοσμᾶ, τὸ ἔξωθεν αὐτοῦ εὐρισκόμενον, δι' ἐνὸς νέου, καλλιμαρμάρου, τοιούτου. Τούτου σιντελεσθέντος, διὰ τῶν εὐλαβῶν συνδρομῶν τοῦ τε Ἱεροῦ Κλήρου τῆς Ἱ. Μητροπόλεως, τῶν Διδασκάλων τῆς περιφερείας καὶ τινων Χριστιανῶν τῆς Πρεβέζης καὶ τῆς ἀρίστης συνεργασίᾳ τοῦ Καθηγητοῦ Γ. Ἀσημοιύτου, ἐκ Μικόνου — ποιήσαντος τὴν ἐκ ψηφίδων ὀραιοτάτην εἰκόνα — τοῦ γλύπτου ἐν Ἀθήναις ΙΙ. Περάκη καὶ τοῦ μαρμαροτεχνίτου ἐν Πρεβέζῃ ΙΙ. Τοιάπαλη, ἐωρτάσθη, τὴν 19ην Δεκ. 1971, ἐν ἡμέρᾳ Κυριακῆ, ἡ διὰ τὸν Ἀγιον Κοσμᾶν εἰδικὴ τελετή, κατὰ τὸ ώς ἔπειται πρόγραμμα·

17 Ἡ ἐν αὐτῇ ἐπιγραφῇ ἔχει οὕτω: «1817 μηνὸς Μαΐου ἐν Ἀγ. Μαύρᾳ (=Λευκάδῃ) διὰ συνδρομῆς Χρίστου Μαμμάτη χείρ δὲ Βασιλείου Ἀρκαλί».

ΙΕΡΑ ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΣ
Ν Ι Κ Ο Π Ο Λ Ε Ω Σ

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ

ΕΟΡΤΙΩΝ ΕΚΔΗΛΩΣΕΩΝ ΕΝ ΠΡΕΒΕΖΗ, ΔΙΑ ΤΟΝ
ΙΣΑΠΟΣΤΟΛΟΝ ΚΑΙ ΕΘΝΑΠΟΣΤΟΛΟΝ ΕΝ ΑΥΤΗ

ΑΓΙΟΝ ΚΟΣΜΑΝ

Φέρομεν εἰς γνῶσιν τῶν εὐσεβῶν Χριστιανῶν, ὅτι ἡ Ιερὰ Μητρόπολις, κλείουσα τὸν κύκλον τοῦ παρ' αὐτῆς ἐορτασμοῦ τῆς 150ετηρίδος ἀπὸ τῆς ἐθνεγερσίας, ἐν τῇ περιφερείᾳ καὶ δικαιοδοσίᾳ αὐτῆς, θὰ προθάλῃ τὴν πάμφωτον Μορφὴν τοῦ Ἰσαποστόλου καὶ Ιερομάρτυρος Ἀγίου Κοσμᾶ.

Οὕτω, τὴν προσεχῆ Κυριακὴν 19ην Δεκεμβρίου ἀπὸ ώρας 8.30' π.μ. εἰς τὸν Ιερὸν Ναὸν τοῦ Ἀγίου Κωνσταντίνου, ἔνθα τεθησαύρισται ἡ ἀγία εἰκὼν καὶ τὸ ὑποκάμισον τοῦ Ἀγίου, θὰ τελεσθῇ μετὰ τὴν Ἱ. ἀκολουθίαν τοῦ "Ορθρου λαμπρὰ ἀρχιερατικὴ Θ. Λειτουργία, χοροστατοῦντος τοῦ Σεβασμιωτάτου Μητροπολίτου ἡμῶν Νικοπόλεως κ.κ. ΣΤΤΛΙΑΝΟΤ. Μετὰ δὲ τὸ πέρας αὐτῆς, θὰ ἐπακολουθήσῃ λιτάνευσις μικρὰ πέριξ, τοῦ Ἱ. Ναοῦ καὶ θ' ἀναπεμφῆ εἰδικὴ δέησις ἐνώπιον τοῦ νεωστὶ ἀνεγερθέντος καλλιμαρμάρου Ἱ. Προσκυνηταρίου, τοῦ Ἀγίου Κοσμᾶ, ἐν φ' τόπῳ ἔστη καὶ ἐδίδαξε κατὰ τὴν εἰς Πρέβεζαν ἄφιξιν αὐτοῦ.

Τέλος, τὸ ἀπόγευμα τῆς αὐτῆς ἡμέρας, ὥραν 6ην, εἰς τὴν αἱδονισαν τῆς Πν. Ἐστίας «ὁ Ἀγιος Δημήτριος», θὰ πραγματοποιηθῇ πανηγυρικὴ συγκέντρωσις, καθ' ἣν θὰ διμιλήσῃ σχετικῶς ὁ Παν. Πρωτοσυγκελλεύων Ιεροκήρυξ τῆς περιφερείας μας ἀρχιμ. π. Φιλάρετος Βιτάλης, ὅστις θὰ παρουσιάσῃ κατ' ἔξοχὴν τὸν ἄγιον ὡς Ιεραπό-

στολὸν καὶ Ἐθναπόστολὸν τῆς Ἡπείρου καὶ μάλιστα τῆς Πρεβέζης.

Εἰς τὰς ἑορτίους ταύτας ἐκδηλώσεις ὀφεῖλουν πάντες οἱ Πρεβεζανοὶ νὰ προσέλθουν ἐξ εὐλαβείας πρὸς τὸν "Ἄγιον καὶ ἐξ ὄφειλῆς" ιερᾶς.

Ἐν Πρεβέζῃ τῇ 15ῃ Λεκεμβρίου 1971
ΕΚ ΤΗΣ Ι. ΜΗΤΡΟΠΟΛΕΩΣ

3. Γενομένης πανηγυρικῶς τῆς ἀρχιερατικῆς Θείας Λειτουργίας, καθ' ἣν ώμιλησεν ὁ Παν. Πρωτοσυγκ. Ἰεροκήρυξ ἐπὶ τοῦ θέματος «Ἡ ἐν Χριστῷ ἐλευθερίᾳ ἡμῶν καὶ ὁ Ἀγιος Κοσμᾶς», ἥρκισουνθησε λιτάνευσις μετ' ἐξαπτερύγων, φανῶν, λαμπτάδων καὶ τῆς ιερᾶς Εἰκόνος τοῦ Ἰερομάρτυρος Κοσμᾶ, μέχρι τοῦ χώρου τοῦ Προσκυνηταρίου, τοῦ χοροῦ ψάλλοντος τὰ Ἀπολυτίκιον καὶ Μεγαλυνάρια, ποιήματα τοῦ γράφοντος:

'Α πολυτίκιον.

*Ηχος α'. Τῆς ἐρήμου πολύτης.

Τῆς Ἡπείρου τὸν γόνον
Αἴτωλίας τὸ βλάστημα
τῆς Ἑλλάδος ἄμια Πρεβέζης
ποθεινὸν ἐγκαλλώπισμα·
τιμήσωμεν ἐνθέως, ὅ πιστοί,
Κοσμᾶν τὸν μέγαν δοντως φωτιστήν,
τῆς Πατρίδος
ἐν τῇ πίστει,
καὶ ἀρετῇ,
σὺν τῇ ἐλευθερίᾳ αὐτῆς.
Δόξα τῷ σὲ δοξάσαντι Χριστῷ·
δόξα τῷ σὲ ἀναδείξαντι,
ιερομάρτυρα κλεινὸν
καὶ προφηταπόστολον.

Μ ε γ α λ υ ν á ρ i a

Τὸν Κοσμᾶν τὸν θεῖον δεῦτε πιστοί, τῆς Πρεβέζης πάντες, καὶ Ἡπείρου πατρώας γῆς, ἐν φιναῖς ἀσμάτων, καὶ ἐν εὐγνωμοσύνῃ, τιμήσωμεν ἀξίως, ὡς Ἰσαπόστολον.

Τῆς Ὁρθοδοξίας προασπιστής, καὶ ἐλευθερίας, τῆς πατριόδος καὶ τῆς ψυχῆς, κήρυξ ἀνεδείχθη διὸ καὶ ἐτιμήθη, λαβὼν Κοσμᾶς ὁ μέγας, ἕφθαστον στέφανον.

Πάτερ ἐνδοξότατε, τοῦ Θεοῦ, θεοάπον καὶ μύστα, δοκός Κοσμᾶ, καὶ τοῦ Ἰησοῦ, ἵκετεύομέν σε, ἵκέτευε ἀπαύστως, Τριάδα τὴν ἄγιαν, ὑπὲρ τῆς Πίστεως.

Δέξαι εὐαρέστως ἡμῶν λιτάς, καὶ τὰς παρακλήσεις, μετὰ τῆσδε τῆς προσφορᾶς· καὶ ἐκλιπαροῦμεν, τὴν ἄγιαν χάριν, ἐπὶ τὴν Πόλιν ταύτην, Κοσμᾶ πανάριστε.

Μνήσθητι ἡδέως τῶν ἀδελφῶν, μήπω λυτρωθέντων, ἐν Ἡπείρῳ Χριστιανῶν πρόφθατον ἐν τάχει, καὶ δός αὐτοῖς ὑγείαν, καὶ τὴν ἐλευθερίαν, Κοσμᾶ θαυμιάσιε.

4. Ἐνώπιον δὲ τοῦ ἰεροῦ Προσκυνηταρίου μετὰ εἰδικὴν Δέησιν, ἡ Αὔτοῦ Σεβασμιότης ἀπηγόρουνε ταύτην τὴν διάπυρον πρὸς τὸν "Ἄγιον προσευχήν:

"Αγιε τοῦ Θεοῦ, Ἱερομάρτυρς καὶ Ἰσαπόστολε Κοσμᾶ, βαθυτάτῃ εὐλαβείᾳ συνεχόμενε, καὶ ἐν κατανύξει ψυχῆς τελοῦντες, παριστάμενα πρὸ τοῦ ἰεροῦ τούτου χώρου, ἔνθα πρὸ δύο περίπου αἰώνων ἥκοντος ηἱ ἱερὰ καὶ ἐγερτήριος φωνή σου εἰς τοὺς προγόνους μας, κατοίκους τότε τῆς πόλεως ταύτης. Ἄγια ἡ φωνή σου, σθεναρὸν τὸ κήρυγμά σου, παιδαγωγία ἡ διδασκαλία σου ἐφλόγιζε τὰς ψυχὰς τῶν ἀκριβατῶν σου. Ἡτο φωνὴ ἐγρηγόρσεως

τῶν Ἑλλήνων Ὁρθοδόξων εἰς τὴν πατρώαν πίστιν, τὴν ὁρθόδοξον ἀλίθειαν. Ἡτο φῶς ἐν τῷ σκότει τῆς τρομερᾶς δουλείας καὶ ἀνύψωσις τῶν ψυχῶν ἀπὸ τοῦ σκότους εἰς τὸ φῶς, ἀπὸ τῆς δουλείας τῆς ἀμαρτίας εἰς τὴν ἐλευθερίαν τῆς σωζούσης θείας Χάριτος. Ἡτο φωνὴ ἐλπίδος καὶ προσδοκίας τῆς ἀναστάσεως τοῦ ὑποδούλου ἡμῶν Γένους. Δι' ὅ, Ιεραπόστολε Ἀγιε, φέρεις τὰ διάσημα τοῦ Ἐθναποστόλου, διότι ἐφλόγισας τὰς ψυχὰς τῶν Ἑλλήνων διὰ τὴν Ἐθνεγερσίαν, καὶ ἐγαλβάνισας τὰς καρδίας αὐτῶν διὰ τὴν μεγάλην ὥραν τῆς ἔξαναστάσεως τοῦ Ἐθνους. Λόγους διδαχῆς καὶ παρηγορίας προσέφερες, καὶ ἀφθονον πνευματικὴν τροφὴν ἔχορήγεις εἰς τοὺς Χριστιανὸὺς τῆς ἐποχῆς ἐκείνης. Δύναμις ἀναστάσεως ὑπῆρξε τὸ κήρυγμά σου, διὰ τοὺς λιποψυχοῦντας. Ἀλάθητος ὄδηγὸς διὰ τοὺς ἀμφιρρέποντας. Λύτρωσις διὰ τοὺς μετανοοῦντας. Ἐθνικὸν σάλπισμα διὰ τὴν ὑπόδουλον Πατρίδα μας. Τὸν μόχθον τῆς ζωῆς σου καὶ τὸν πόνον τῆς ψυχῆς σου ἐπεσφράγισας διὰ τοῦ σεπτοῦ μαρτυρίου σου εἰς τὴν Βόρειον Ἡπείρον.

"Ἄγιε Πάτερ Κοσμᾶ, ἀπὸ τὰ ὑψη τῆς δόξης σου καὶ τῆς μακαριότητός σου, παρακάλει τὸν Κύριόν μας διὰ τοὺς ἀλυτρῶτους ἀδελφούς μας τῆς Βορείου Ἡπείρου. Τὸ αἷμα σου ἡγίασε τὸν ἐλληνικὸν αὐτῆς χῶρον, καὶ ὡς ἐκ τούτου ἐσφράγισας διὰ τῆς σφραγίδος τὸ ἀνεξίτηλον τοῦ μαρτυρίου σου τὴν ἀναφαίρετον πίστιν καὶ ἐλπίδα μας, διτὶ ἡ Βόρειος Ἡπειρος εἶναι ἐλληνικὴ καὶ θὰ γίνη ἐλληνικὴ. Ἀπὸ τοῦ Γολγοθᾶ τῆς θά ἔλθῃ καὶ ἡ στιγμὴ τῆς ἀναστάσεως, ἡ ἔνωσις ἡ ποθητὴ μετὰ τοῦ Ἐλευθέρου Ἐθνους μας.

Εὐλόγει, "Ἄγιε, τὸ Ἐθνος μας, τὸν φιλόχοιστον Στρατόν, καὶ τὴν Νεότητα, τοὺς κατοίκους τῆς πόλεως ταύτης, καὶ ἡ εὐλογία σου πλουσία καὶ δαιψιλῆς ἀς διαφυλάττῃ πάντας ἡμᾶς: Τὸν ιερὸν Κλῆρον, καὶ τὸν εὐσεβῆ Λαὸν τῆς περιφερείας μου, ἥτις Σὲ ἔχει προστάτην, ὃστε μὲ ὅδηγὸν πάντοτε τὴν διδαχήν Σου νὰ ჩαδίζωμεν

τὴν ὁδὸν τῆς σωτηρίας διὰ τῆς ἐν Χριστῷ ἀγίας ζωῆς.
'Αμήν.

'Η ὅλη ἵερὰ καὶ συγκινητικὴ αὕτη τελετή, εἰς ἣν παρέστησαν αἱ Ἀρχαὶ τοῦ Νομοῦ Πρεβέζης καὶ πολὺς εὐσεβὴς Λαός, ἔληξε, μετὰ τὴν σχετικὴν ἀπόλυσιν, διὰ τῆς ἐπαναλήψεως θερμότερον — ἐνῷ δ' ἡ πομπὴ ἐπέστρεψεν εἰς τὸν Ἱ. Ναὸν — τῆς δεήσεως ταύτης διὰ τοὺς ἀλυτρώτους εἰσέτι ἀδελφοὺς Βορειοηπειρώτας.

«Μνήσθητι ἡδέως τῶν ἀδελφῶν, μήπω λυτρωθέντων, ἐν Ἡπείρῳ Χριστιανῶν πρόφυτοις ἐν τάχει, καὶ δὸς αὐτοῖς ὑγείαν, καὶ τὴν ἐλευθερίαν, Κοσμᾶ ἴσαγγελε.

5. Τὸ ἀπόγευμα, τῆς αὐτῆς ἡμέρας, ἐπραγματοποιήθη πανηγυρικὴ ὄντως συγκέντρωσις ὑπὸ τῶν: Σεβ. Μητροπολίτου Νικοπόλεως, τοῦ Ἱεροῦ Κλήρου, τῶν Ἀρχῶν καὶ τῶν Ηροϊσταμένων Ὑπηρεσιῶν καὶ τοῦ χριστεπωνύμου Λαοῦ, εἰς τὴν αἴθουσαν τῆς Πνευματικῆς Ἐστίας «Ο Ἄγιος Δημήτριος», ἐνθα ἐπραγματοποιήθη ἡ προγραμματισθεῖσα διάλεξις τοῦ Πανοσ. Πρωτοσυγκ. Ἱεροκήρυκος, ἀναπτύξαντος τὸ θέμα: «Ο Ἐδνεγέρτης τῆς ᩩπείρου Κοσμᾶς ὁ Ἰσαπόστολος», δημοσιευόμενον εἰς τὸ δεύτερον μέρος τοῦ παρόντος.

6. Πρὸς τιμὴν καὶ δόξαν τοῦ Ἄγίου Κοσμᾶ, ἀνηγέρθη καὶ Παρεκκλήσιον Αὐτοῦ, κατὰ τὸ ἑορταζόμενον τοῦτο ἔτος, εἰς τὸ χωρίον Ἀσσος τῆς καθ' ἡμᾶς περιφερείας, οὗτινος τὰ ἐγκαίνια θὰ πραγματοποιηθῶσι ἐν καιρῷ εὐθέτῳ.

7. Τέλος, ως ἐπισφράγισμα τῶν καθ' ὅλου ἑορτίων ἐκδηλώσεων ὑπῆρξεν ἡ, κατὰ τὴν 31ην Δεκεμβρίου 1971,

ἀπολυθεῖσα ἐγκύκλιος, ὑπ' ἀριθ. 151, δι' ἣς ἡ Αὐτοῦ Σε-
βασμιότης παραγγέλλει, ὅπως εἰς ἄπαντας τοὺς ἐνορια-
κοὺς Ναοὺς τῆς ἐπαρχίας, ἐπὶ τοῦ τέμπλου — διὰ τοὺς
ἥδη ἀνεγειρομένους — ἢ εἰς ἄλλην περίοπτον θέσιν, ἀ-
ναρτηθῇ ἡ Εἰκὼν τοῦ Ἀγίου Κοσμᾶ. Ἡ ἐν λόγῳ ἐγκύ-
κλιος ἐπὶ λέξει ἔχει οὕτω·

ΒΑΣΙΛΕΙΟΝ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ
ΙΕΡΑ ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΣ
ΝΙΚΟΠΟΛΕΩΣ, ΠΡΕΒΕΖΗΣ & ΦΙΛΙΠΠΙΑΔΟΣ

Ἄριθ. Πρωτ. 2262

Ἐν Πρεβέζῃ τῇ 31ῃ Δεκεμβρ. 1971

Ε Γ Κ Τ Κ Λ Ι Ο Σ 151η

Π ρ δ σ

Τοὺς Αἰδεσιμωτάτους Ἐφημερίους καὶ τὰ ἔν-
τιμα Ἐκκλησιαστικὰ Συμβούλια τῶν Ἱ. Να-
ῶν τῆς καθ' ἡμᾶς Ἀποστολικῆς θεοσώστου
Ἐπαρχίας

Ἐπ' εὐκαιρίᾳ τοῦ, σήμερον λήγοντος, παγκοίνου ἑ-
ορτασμοῦ τῆς 150ετηρίδος ἀπὸ τῆς Ἐθνεγερσίας, μεταξὺ τῶν
ἄλλων ἐκδηλώσεων, ἡ καθ' Ἡμᾶς ιερὰ Ἀποστολικὴ
Μητρόπολις, εἰς τὸ οἰκεῖον πρόγραμμα — ώς γνωστὸν —
συμπεριέλαβεν, ὅφειλετικῶς, καὶ τὴν τὰ μάλιστα ἐθνικὴν
καὶ ἡγετικὴν, διὰ τὴν διάσωσιν καὶ ἀπελευθέρωσιν τοῦ Ἐ-
θνους, Μοσφὴν τοῦ καὶ Ἀγίου γενομένου, ώς Ιερομάρ-
τυρος καὶ Ιεροφάντου τῆς Ἀγίας ἡμῶν Πίστεως καὶ
Ἐκκλησίας, Κ ο σ μ ᾱ, τοῦ Αἰτωλοῦ, ἀλλ' ἐν ταῦτῷ
καὶ Ἡπειρώτου, ώς ἐξ Ἡπειρωτῶν προερχομένου.

Οὗτος εἰργάσθη κατ' ἐξοχὴν εἰς τὴν Ἡπειρον, ἐπο-
μένως καὶ εἰς τὴν περιοχὴν τῆς καθ' Ἡμᾶς ἐκκλησιαστι-

κῆς περιφερείας, ἐθναποστολικῶς, πολλῷ δὲ μᾶλλον ἰεραποστολικῶς, κατὰ τρόπον ἔξαιρετον καὶ ὅλως ἀξιοθαύμαστον. Ἀπέβη τῷ ὄντι νέος σ ω τὴν φιλτάτης ἡμῶν Ἡπείρου, οἱ ἑλληνορθόδοξοι Χριστιανοὶ τῆς ὥποιας πολλαχῶς εὐηργετήθησαν, εἰς τὴν πατρώαν ὁρθόδοξον πίστιν καὶ εἰς τὸ ἀθάνατα ἰδεώδη τοῦ ἔθνους ἀραιότως ἐστηρίχθησαν καὶ ἐκραταιώθησαν, ἀναγνωρίσαντες Αὐτὸν ἀληθῶς φιλόστοργον Πατέρα καὶ Προστάτην, Οὔτινος καὶ πάντες οἱ μεταγενέστεροι ζωηροτάτην — ἐκ παραδόσεως καὶ διηγήσεων τῶν πατέρων αὐτῶν — ἀνάμνησιν διατηροῦν. Ἐντεῦθεν δι' ἄκρας εὐλαβείας περιβάλλουν τὴν ὄντως θεοστεφῆ καὶ φωτολαμπῆ προσωπικότητα τοῦ μεγάλου τούτου Νεομάρτυρος τῆς Ἑκκλησίας ἡμῶν καὶ τρανοφθόγγου Κήρυκος τῶν ἀτιμήτων ἰδεωδῶν τοῦ εὐλογημένου ἡμῶν Ἐθνους.

Τοιουτορόπως, μετὰ τὸν θεσπέσιον καὶ πρωτοκορυφαῖον Ἀπόστολον τῶν Ἐθνῶν καὶ τῆς Ἑλλάδος Ἅγιον Παῦλον, τὸν πεφωτισμένον Ἰδρυτὴν καὶ Θεμελιωτὴν ταύτης τῆς ἡμετέρας Ἀποστολικῆς Μητροπόλεως, τῆς Νικοπόλεως, ἐν Ἡπείρῳ, Οὔτινος μεγάλῃ Εἰκὼν — ὅπου ἐλλείπει — δὲν ἀνυπερθέτως ν' ἀναρτηθῇ ἐπὶ τοῦ Τέμπλου εἰς πάντα μὲν νεόδμητον Ἱ. Ναόν, εἰς δὲ τοὺς λοιποὺς ἐπὶ ἔμφανοῦς σημείουν αὐτῶν, εἰ δυνατόν, δεξιόθεν τοῦ Τέμπλου, ὁ Ἅγιος Κοσμᾶς λαμβάνει, αὐτοδικαίως, πάντα ἔξεχουσαν θέσιν εἰς τὸ παρ' ἡμῖν Ἔορτολόγιον. Ἰδιαιτέρως δ' ὅπου μεμαρτυρημένως διῆλθε καὶ ἐκήρυξε, ώς εἰς Φλάμπουρα, Λούρον, Ἀηδονιάν, Ἀσσον, Ζάλογγον, Παπαδάτες, Νεοχώριον κτλ., ἐπιβάλλεται κατ' ἔτος νὰ διεξάγηται περίλαμπρος πανήγυρις — ώς καὶ ἐν Πρεβέζῃ ἀνέκαθεν τελεῖται — κατὰ τὴν 24ην Αὐγούστου, ημέραν τοῦ μαρτυρικοῦ Αὐτοῦ θανάτου.

Ποδὸς τούτοις παραγγέλλουμεν, ἀφ' ἐνὸς μὲν ἵνα, εἰς ἣν τοιοθεσίαν διασώζεται παράδοσις, δtti ἔστησε Σταυρὸν καὶ ἐκήρυξε, μεριμνήσητε διὰ τὴν ἀνύψωσιν αὐτόνι ἰεροῦ Προσκυνηταρίου, πρὸς εὐλαβῆ ἀνάμνησιν, ἀφ' ἑτέρου δὲ τάχιστα ἡ σεπτὴ Αὐτοῦ Εἰκὼν καταστολίσῃ τὰ τέμ-

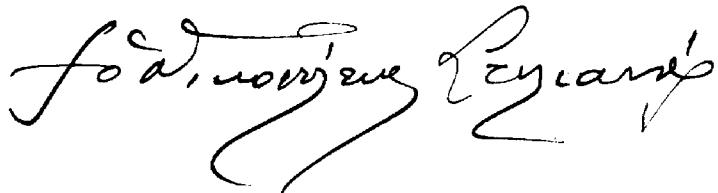
πλα ἥ τὰ καίρια σημεῖα ἀπάντων τῶν ἐνοριακῶν Ἱερῶν Ναῶν. Καὶ πρὸς τοῦτο, εἰς πρώτην εὐκαιρίαν ὁφείλετε νὰ ἔλθητε εἰς ἐπικοινωνίαν μετὰ τῆς καθ' ἡμᾶς Ἱερᾶς Μητροπόλεως, διὰ τὴν παραγγελίαν εἰς ἄριστον Μοναχὸν Ἀγιογράφον τῆς ἐν λόγῳ Ἱερᾶς Εἰκόνος, δι' ἣν πρότυπον θὰ λάβῃ τὴν ἐν τῷ Ἱερῷ Ναῷ τοῦ Ἅγιου Κωνσταντίνου Πρεβέζης ἀποκειμένην, ἀποτελοῦσαν δὲ μίαν ἐκ τῶν ἀρχαιοτέρων εἰκόνων τοῦ Ἅγιου.

Οὗτος δὲ Ἀγιος Κοσμᾶς, Ἡπειρώτης τὸ γένος, θὰ παραμείνῃ πεφωτισμένος Διδάσκαλος ἡμῶν τε ἀπάντων καὶ δὴ καὶ μάλιστα τῆς Νεότητος εἰς τὸ ἀθάνατα ἑλληνοχριστιανικὰ ἴδεώδη, ὅπερ δὲ ἀποθῇ, ὡς πιστεύομεν, δὲ καλύτερος ἑορτασμὸς τῆς εὐλογητῆς ἐκείνης Ἐυνεγερσίας.

Ἐπὶ τούτοις εὐλογοῦντες ὑμᾶς πατρικῶς διατελοῦμεν

Μετ' εὐχῶν διαπύρων

Ο ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΗΣ

III.

ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΚΙΝΗΣΙΣ

α) Διαλέξεις.

1. Καθ' ἄπασαν τὴν περίοδον ταύτην, εἰς τὸν τομέα τῶν Διαλέξων τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως,(¹⁸) πολλοὶ Ὁμιληταί, παρακληθέντες πρὸς τοῦτο, ἀνέπτυξαν ἀπὸ τοῦ σεμνοῦ βήματος τῆς Πνευματικῆς ἡμῶν Ἐστίας «ΟὐΑγιος Δημήτριος», θέματα σχετικὰ πρὸς τὸν διεξαγόμενον

18. Αἱ κατὰ τὴν τελευταίαν τετραετίαν (παλαιότερα ὥρα «ΕΚΚΛΗΣΙΑ» ἔτ. ΜΔ' (1964) σελ. 311, ΜΒ' (1965), σελ. 302—303, ΜΔ' (1966) σελ. 288, ΔΕ' (1967) σελ. 294), πραγματοποιηθεῖσαι Διαλέξεις ἐν τῇ ἀξιολόγῳ ταύτῃ κινήσει, εἶναι αἱ ἔξῆς:

Τῆς ΙΔ' Σειρᾶς (1967—1968)

α) 5-11-1967, τοῦ Ἀρχιμανδρίτου Φιλαρέτου Βιτάλη, μὲν θέμα, «Πιᾶλος ὁ καταδικούμενος Ἀπόστολος!».

β) 12-11-1967, τοῦ Ἐκπαιδευτικοῦ κ. Ἀδαμαντίου Τζαμανί, αλούκα, μὲν θέμα «Σκοποὶ καὶ ἐπιδιώξεις τοῦ κομμουνισμοῦ ἐν Ἑλλάδι κατὰ τὴν 50ετίαν, 1917—1967».

γ) 19-11-1967, τοῦ Ἐκπαιδευτικοῦ κ. Νικολάου Γεωργιάνου, μὲν θέμα «Ἡ θρησκευτικὴ ἀγωγὴ τῶν νέων ἐπιτακτικὸν αἴτημα τῆς ἐποχῆς μας».

δ) 3-12-1967, τοῦ Ἱεροδιακόνου Παύλου, Θεολόγου, μὲν θέμα, «Ἡ νηστεία».

ε) 10-12-1967, τοῦ Θεολόγου Καθηγητοῦ κ. Κωνσταντίνου Τσίντζου, μὲ θέμα «Θρησκεία καὶ κομμουνισμός».

ζ) 17-12-1967, τοῦ Ἀρχιμανδρίτου Προκοπίου, μὲ θέμα «Τὸ Ἀγιον Ὄρος».

ζ) 14-10-1968, τοῦ Φιλολόγου Καθηγητοῦ κ. Μιχαὴλ Κατσα-

έορτασμόν, ἅτινα καὶ διεπραγματεύθησαν λίαν ἐπιτυχῶς, ἐφ' ὃ προύκάλεσαν τὴν ἐπιδοκιμασίαν καὶ τὸν ἐνθουσιασμὸν τῶν πολυπληθῶν ἀκροατῶν. Τινὰ ἐκ τῶν θεμάτων

οὐνη, μὲ θέμα «Περὶ ἀθανασίας τῆς ψυχῆς· θεωρία τοῦ Πλάτωνος εἰς τὸν Φαιδρον».

η) 21-1-1968, τοῦ Μαθηματικοῦ Β. Γυμνασιάρχου κ. Σπυρίδωνος Τσαγκαροπούλου, μὲ θέμα «Ο κοσμικὸς χῶρος καὶ τὸ διαστελλόμενον σύμπαν».

θ) 28-1-1968, τοῦ Μουσικοῦ Καθηγητοῦ κ. Σωκράτους Γιωτοπούλου, μὲ θέμα «Η μουσικὴ εἰς τὴν ἀρχαιότητα».

ι) 31-1-1968, τοῦ Ἐκπαιδευτικοῦ κ. Ὁδυσσέως Μπέντσου, μὲ θέμα «Οἱ Τρεῖς Ἱεράρχαι ὡς θεμελιωταὶ τῆς ἑλληνοχριστιανικῆς ἀγωγῆς».

ια) 4-2-1968, τῆς Θεολόγου - Ἀρχηγοῦ τῆς Παιδοπόλεως Ἰωαννίνων Δίδος Μαρίας Μιχαλοπούλου, μὲ θέμα «Η Μητέρα ὡς παιδαγωγός».

ιβ) 18-2-1968, τοῦ Πρωτοδίκου κ. Ἀθανασίου Νικολαΐδού, μὲ θέμα «Η ἐπικαιρότης τῆς πάρασθολῆς τοῦ ἀσώτου».

ιγ) 25-2-1968, τοῦ Ἰατροῦ κ. Εὐαγγέλου Ματσαΐδονη, μὲ θέμα «Η ὑγειονομικὴ διαπαιδαγώγησις χρήσιμος διὰ τὴν ἀγωγὴν τοῦ ἀνθρώπου».

ιδ) 10-3-1968, τοῦ Ἀρτη Θεολόγου Καθηγητοῦ κ. Δημητρίου Θεοχάρη, μὲ θέμα «Η σύγχρονος οἰκουμενικὴ κίνησις καὶ ἡ Ὁρθοδοξίας Ἐκκλησία».

ιε) 17-3-1968, τοῦ Φιλολόγου Καθηγητοῦ κ. Ἰωάννου Πάντου, μὲ θέμα «Κάλβος καὶ 1821».

ιζ) 25-3-1968, τοῦ Ἀρχιμανδρίτου π. Φιλαρέτου, μὲ θέμα «Οἱ Ἐλεοθέται τῆς Πρεβέζης».

ιζ) 31-3-1968, τοῦ Ἀρχιμανδρίτου π. Φιλαρέτου, μὲ θέμα «Ἀγῶνες καὶ θυσίαι τῆς Ἐκκλησίας τῆς Νικοπόλεως διὰ τὴν ἀνέγερσιν καὶ λειτουργίαν τοῦ ἐν Πρεβέζῃ Γυμνασίου».

ιη) 7-4-1968, τοῦ Προέδρου Πρωτοδικῶν Ἀρτης κ. Ἀντωνίου Πρόκοπου, μὲ θέμα «Δύο Νικοπόλεις: Ἀνω καὶ Κάτω».

Τῆς ΙΕ' Σειρᾶς (1968—1969)

α) 3-11-1968, τοῦ Ἀρχιμανδρίτου π. Φιλαρέτου, μὲ θέμα «Η εὔσεβεια τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων».

β) 10-11-1968, τοῦ Ἀρχιμανδρίτου π. Μελετίου Συρμακέση, μὲ θέμα «Ο Σκιαθίτης κοσμοκαλόγηρος».

γ) 17-11-1968, τοῦ Νομιάτρου Πρεβέζης κ. Σωτηρίου Ἀναστασοπούλου, μὲ θέμα «Προγομιαίον πιστοποιητικὸν ὑγείας».

δ) 24-11-1968, τοῦ ἐν Φιλιππιάδι Φιλολόγου Καθηγητοῦ κ. Γ. Γεωργοπούλου, μὲ θέμα «Η ξενητεία καὶ τὰ τραγούδια της».

τούτων θὰ παρατεθῶσιν εἰς τὸ δεύτερον μέρος τοῦ παρόντος.

2. Αἱ οὐτωσὶ γενόμεναι διαλέξεις, ὅκτὼ τὸν ἀρι-

ε) 1-12-1968, τοῦ Ἱερέως Σταύρου Τσάβου, Θεολόγου, μὲ θέμα «Τὸ πρόδημα τοῦ Ἰουδαίου».

ζ) 15-12-1968, τῆς Συνταξ. Διδασκαλίσσης Ἀθηνᾶς Κούρτη, μὲ θέμα «Τὸ Σχολεῖον καὶ πρωτίστως οἱ Γονεῖς εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τῆς ὁρθῆς ἀγωγῆς τῶν νέων».

η) 22-12-1968, τοῦ ἐν Φιλιππιάδι Θεολόγου Καθηγητοῦ κ. Κωνσταντίνου Τσίντζου, μὲ θέμα «Ἀνθρωπος καὶ ζωή».

θ) 12-1-1969, τοῦ Ἀνθυπολοχαγοῦ Ζαχαρίου Ζαχαρίου, μὲ θέμα «Περιφερειακὴ ἀνάπτυξις καὶ προγραμματισμὸς Νομοῦ Πρεβέζης».

ι) 19-1-1969, τοῦ ἐν Ἀρτῃ Θεολόγου Καθηγητοῦ κ. Δημ. Θεοχάρη, μὲ θέμα «Ἡ Δ' Πανορθόδοξος Διάσκεψις».

ια) 26-1-1969, τοῦ Ἀρχιμανδρίτου π. Φιλαρέτου, μὲ θέμα «Σύγχρονον προβληματισμοὶ καὶ κατευθύνσεις τῆς Ἑλληνορθοδόξου Ἑκκλησίας μας».

ιβ) 2-2-1969, τῆς Δοσῆς - Κατηχητρίας κ. Πολυξένης Δερβέντζα, μὲ θέμα «Ο Χριστός καὶ ἡ οἰκογένεια».

ιγ) 16-2-1969, τοῦ Πρωτοπρεσβυτέρου Θεολόγου π. Ἀντωνίου Κουλούρη, μὲ θέμα «Μιχαὴλ Ἀναγνωστόπουλος, ὁ μεγάλος ἡπειρώτης ἀνθρωπιστής».

ιδ) 2-3-1969, τοῦ Θεολόγου Καθηγητοῦ κ. Μιχαὴλ Αὐδίκου, μὲ θέμα «Τὸ μεγαλεῖν τῆς Ὁρθοδοξίας».

ιε) 9-3-1969, τοῦ Θεολόγου Καθηγητοῦ κ. Ἡλία Κακούρη, μὲ θέμα «Ἄγωνες καὶ ἀγωνίες τοῦ πνευματικοῦ ἀνθρώπου».

ις) 16-3-1969, τοῦ Β. Γυμνασιάρχου κ. Σπυρίδωνος Τσαγκαροπούλου, μὲ θέμα «Ἐπιστήμης».

ιζ) 23-3-1969, τοῦ Φιλολόγου Καθηγητοῦ κ. Ἰωάννου Πάντου, μὲ θέμα «Διδάγματα ἀπὸ τὰ ποιήματα τοῦ Κάλβου διὰ τὴν ἔθνική μας Παλιγγενεσία».

ιη) 30-3-1969, τοῦ Καθηγητοῦ Πολυτεχνείου κ. Κωνσταντίνου Κονοφάγου, μὲ θέμα «Ο δρόμος τῆς Ἐπιστήμης».

ιθ) 27-4-1969, τοῦ κ. Ἰακώβου Οἰκονομίδου, μὲ θέμα «Ἐντυπώσεις ἀπὸ τὰ πανάγια Προσκυνήματα».

ικ) 4-5-1969, τοῦ Καθηγητοῦ τῆς Κοινωνιολογίας καὶ Συγγραφέως κ. Ἀνδρέου Μιχαλοπούλου, μὲ θέμα «Ποία ἡ σχέσις θρησκείας καὶ ἔργασίας διὰ τὴν καλλιέργειαν τῆς ψυχῆς».

Τῆς ΙΣΤ' Σειρᾶς (1969—1970)

α) 2-11-1969, τοῦ ἐν Ἀθήναις Φιλολόγου Καθηγητοῦ κ. Ἀρσενίου Σαμοΐλη, μὲ θέμα «Ἐκκλησία καὶ Παιδεία».

θυμόν, είναι αἱ ἔξῆς, καταχωρούμεναι ὥδε, ἵνα ἐμφανέστερον καταδειχθῇ ἡ γενομένη καὶ εἰς τὸν τομέα τοῦτον ἐργασία:

α' Τῇ 10ῃ 'Ιανουαρίου 1971, ἡ Κατηχήτρια καὶ

β) 9-11-1969, τοῦ ἐν Ἀθήναις Καθηγητοῦ τῆς Κοινωνιολογίας κτλ. κ. Ἀνδρέου Μιχαὴλοπούλου, μὲ θέμα «Ἡ δημιουργία καὶ ἡ ἀποστολὴ τοῦ πνευματικοῦ ἀνθρώπου».

γ) 16-11-1969, τοῦ Φιλολόγου Καθηγητοῦ κ. Μιχαὴλ Κατσάνη, μὲ θέμα «Ἄι ἀνὰ τὸν Ἀμερικανὸν θαλάσσιαν ἐπιχειρήσεις κατὰ τὴν Ἑλληνικὴν Ἐπανάστασιν καὶ τὸ ποίημα τοῦ Γ. Ζαλοκώστα».

δ) 23-11-1969, τοῦ Ἐκπαιδευτικοῦ κ. Νικολάου Γεωργιάνου, μὲ θέμα «Ἡ οἰκογένεια καὶ τὸ παιδί».

ε) 30-11-1969, τοῦ Ἐκπαιδευτικοῦ κ. Γ. Δημητριάδου, μὲ θέμα «Ο κινηματογράφος καὶ αἱ ἐπιδράσεις του».

ζ) 7-12-1969, τοῦ Ἐκπαιδευτικοῦ κ. Ὁδυσσέως Μπέντσου, μὲ θέμα «Ἡ ἡπειροθεσαλικὴ Ἐπανάστασις κατὰ τὸ 1854».

η) 14-12-1969, τοῦ Ἐκπαιδευτικοῦ κ. Ζήση Τούλια, μὲ θέμα «Βασικαὶ διαφοραὶ Ἀνατολῆς καὶ Δύσεως».

η) 21-12-1969, τοῦ Θεολόγου Καθηγητοῦ κ. Μιχαὴλ Αὐδίκου, μὲ θέμα «Ἴησοῦς Χριστός, ἡ γλυκεῖα προσδοκία - σωτηρία τοῦ κόσμου».

θ) 11-1-1970, τοῦ Ἀρχιμανδρίτου Φιλαρέτου, μὲ θέμα «Σύγχρονα θρησκεύματα καὶ Χριστιανισμός».

ι) 18-1-1970, τοῦ Πρωτοπρεσβυτέρου - Καθηγητοῦ π. Ἀντωνίου Κουλούρη, μὲ θέμα «Ο ἐπαγγελματικὸς προσανατολισμὸς τῶν νέων μας».

ια) 25-1-1970, τοῦ Θεολόγου Καθηγητοῦ κ. Ἡλία Κακούρη, μὲ θέμα «Τὸ οἰκογενειακὸν περιβάλλον ὡς παιδαγωγοῦ δύναμις».

ιβ) 1-2-1970, τῆς Δ) σης Κατηχητρίας κ. Πολυξένης Δερβέντζα, μὲ θέμα «Γάμος καὶ χριστιανικὴ οἰκογένεια».

ιγ) 8-2-1970, τοῦ Ἱερού Θεολόγου π. Παύλου, μὲ θέμα «Ο χιλιασμός, φοβερὸς ἔχθρὸς τῆς Ὀρθοδοξίας».

ιδ) 15-2-1970, τοῦ Σεβασμιωτάτου Μητροπολίτου Νικοπόλεως κ. Στυλιανοῦ, μὲ θέμα «Μητέρα».

ιε) 22-2-1970, τοῦ Β. Γυμναστάρχου κ. Σπυρίδ. Τσαγκαρού, μὲ θέμα «Ἡ κριτιμότης τῆς συγχρόνου νεότητος».

ις) 1-3-1970, τοῦ Νομάρχου Πρεβέζης κ. Λουκᾶ Φωκᾶ, μὲ θέμα «Ἐλληνισμὸς καὶ Χριστιανισμός».

ιζ) 15-3-1970, τοῦ Θεολόγου Καθηγητοῦ κ. Δημ. Θεοχάρη, μὲ θέμα «Ἡ ἔξωτερικὴ ιεραποστολὴ τῆς Ὀρθοδοξίου Ἐκκλησίας».

ιη) 29-3-1970, τοῦ Θεολόγου Καθηγητοῦ κ. Κωνσταντίνου Τσίντζου, μὲ θέμα «Ἐλλάς - Χριστός».

ιθ) 5-4-1970, τοῦ Θεολόγου Καθηγητοῦ κ. Σωτηρίου Σούγκα, μὲ θέμα «Ἀγωνιῶσα χριστιανικότης».

Συνταξιούχος Διδασκάλισσα κ. Πολυξένη Δερβένη ήταν από την ομάδα της Επιτροπής Έργων Καθηγητών της Αρχιμανδρίτου Φιλαράκη, με θέμα «Η δράση της Ελληνίδος εις τὸν ἔνδοξον ἀγῶνα τοῦ 1821».

κ) 12-4-1970, τοῦ Τμηματάρχου τῆς Νομαρχίας Πρεβέζης - ποιητοῦ κ. Νικολάου Τέντα, μὲν θέμα «Κρυστάλλης, ὁ σταυραετός τῆς Ήπείρου».

Τὴς ΙΖ' Σειρᾶς (1970—1971)

α) 8-11-1970, τοῦ Ἀρχιμανδρίτου Φιλαράκη, μὲν θέμα «Ἡ εὔσεβεια τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων» (μέρας β').

β) 15-11-1970, τοῦ τμηματάρχου Νομαρχίας κ. Γεωργίου Τρεμπέλη, μὲν θέμα «Ἐλλὰς καὶ Οἰκουμένη».

γ) 22-11-1970, τοῦ Τμηματάρχου κ. Νικολάου Τέντα, μὲ θέμα «Γ. Ζαλοκώστας, ὁ παιητὴς τοῦ κλεόντος καὶ τῆς οἰκογενειακῆς ὁδύνης».

δ) 3-12-1970, τοῦ Ἀρχιμανδρίτου Φιλαράκη, μὲν θέμα «Οἱ ἀρχαῖοι Ἑλληνες δραματίζονται τὴν ἀληθινὴ εὐσέβεια».

ε) 20-12-1970, τοῦ Ἀρχιμανδρίτου π. Καλλιστράτου Λυράκη, Στρατιωτικοῦ Ιεροκήρυκος τῆς VIII Μεραρχίας Ήπείρου, μὲν θέμα «Ἡ προσδοκία τῶν Ἐθνῶν».

ζ) 10-1-1971, τῆς Κατηχητρίας Δασης κ. Πολυξένης Δερβένη, μὲν θέμα «Ἡ δράσης τῆς Ελληνίδος κατὰ τὸ 1821».

η) 24-1-1971, τοῦ Β. Γυμνασιάρχου κ. Σπυρίδωνος Τσαγκαροπούλου, μὲν θέμα «Ῥήγας ὁ πρωτομάρτυς τῆς ἐλληνικῆς ἐλευθερίας».

η) 31-1-1971, τοῦ Θεολόγου Καθηγητοῦ κ. Σωτηρίου Σούγκα, μὲν θέμα «Παιδαγωγοῦσα ἀγιότης».

θ) 7-2-1971, τοῦ Καθηγητοῦ κ. Σωκράτους Γιωτοπούλου, μὲν θέμα «Ο Μπετόθεν ὡς ἀνθρωπος, ὡς χριστιανός καὶ ὡς μουσουργός».

ι) 14-2-1971, τοῦ Θεολόγου Καθηγητοῦ κ. Ἡλία Κακούρη, μὲν θέμα «Θρησκεία καὶ ζωή».

ια) 21-2-1971, τοῦ Καθηγητοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν κ. Δημητρίου Κωτσάκη, μὲ θέμα «Ο ἄνθρωπος μεταξὺ δύο κόσμων».

ιβ) 7-3-1971, τοῦ Ἀρχιμανδρίτου Φιλαράκη, μὲν θέμα «Ο Ἑλληνορθόδοξος Χριστιανικὸς Πολιτισμὸς καὶ τὸ '21».

ιγ) 14-3-1971, τοῦ Καθηγητοῦ τῆς Ἀθηναϊκῆς Γυμναστικῆς Ἀκαδημίας κ. Χαραλάμπους Νέζου, μὲ θέμα «Ἡ ἀφοσίωσις εἰς τὰ ιδανικά δημιουργόδη τῆς ἐθνικῆς μας Παλιγγενεσίας».

ιδ) 21-3-1971, τοῦ Ἐκπαιδευτικοῦ κ. Ὀδυσσέως Μπέντσου, Διευθυντοῦ τοῦ Δ' Δημ. Σχολείου Πρεβέζης, μὲ θέμα «Ἀρματωλοὶ καὶ Κλέφτες Λούρου καὶ Λάμπαρης».

ιε) 4-4-1971, τοῦ Ἀθηναϊκοῦ Καθηγητοῦ τῆς Κοινωνιολογίας κτλ.

β'. Τῇ 24ῃ τοῦ αὐτοῦ μηνὸς Ἰανουαρίου, ὁ Β. Γυμνασιάρχης κ. Σπυρίδων Τσαγκαρός πολεούσας Διευθυντής τοῦ Γυμνασίου Φιλιππιάδος, ἀνέτυξε τὸ θέμα «Ρήγας ὁ πρωτομάρτυς τῆς ἑλληνικῆς Ἐλευθερίας».

κ. Ἀνδρέου Μιχαλοπούλου, μὲν θέμα «Ἡ καλλιέργεια τῆς ψυχῆς διὰ τοῦ συναισθήματος τῆς εὐγενείας».

Τῆς ΙΗ' Σειρᾶς (1971—1972)

α) 14-11-1971, τοῦ Ἀρχιμανδρίτου Φιλαρέτου, μὲ θέμα «Γρηγόριος ὁ Ε', ὁ μαρτυρικὸς Πατριάρχης καὶ Ἐθνάρχης».

β) 21-11-1971, τοῦ ἐν Καρδίτσῃ Δικηγόρου κ. Ἰωάννου Κατσικούδη, μὲ θέμα «Ἡ ἐπίδρασις τοῦ Χριστιανισμοῦ εἰς τὴν διαμόρφωσιν τοῦ δικαίου».

γ) 28-11-1971, τοῦ Β. Γυμνασιάρχου ἐν Ἀθήναις κ. Ἀρσενίου Σαμοΐλη, μὲ θέμα «Ἀνεβαίνοντας στὴν Οἴτη».

δ) 12-12-1971, τοῦ Πρωτοπρεσβυτέρου π. Ἀντωνίου, μὲ θέμα «Νεομάρτυρες καὶ Ἄγιος Γεώργιος ἐν Ἰωαννίναις».

ε) 19-12-1971, τοῦ Ἀρχιμανδρίτου Φιλαρέτου, μὲ θέμα «ΟἘθνεγέρτης τῆς Ἡπείρου Ἄγιος Κοσμάς, ὁ Ἰσαπόστολος».

ζ) 9-1-1972, τοῦ Πρεσβυτέρου π. Δημητρίου Ντούσκα, «Ἐφημερίους ἐν τῷ Μητροπολιτικῷ ἱ. Ναῷ, μὲ θέμα «Οἱ Μακαρισμοὶ τοῦ Κυρίου».

η) 16-1-1972, τοῦ Καθηγητοῦ κ. Σωκράτους Γιωτοπούλου, μὲ θέμα «Θεῖον καὶ Μουσικήν».

η) 23-1-1972, τοῦ ἐν Φιλιππιάδι Φιλολόγου Καθηγητοῦ κ. Γεωργίου Βαρλαμίτου, μὲ θέμα «Ο Ἡσίοδος καὶ ἡ ἐποχή του» (πολιτισμὸς καὶ ἀγωγὴ τῆς ἐποχῆς τοῦ Ἡσίοδου).

θ) 30-1-1972, τῆς Κατηχητρίας Δ)σης κ. Πολυξένης Δερβένη, μὲ θέμα «Ἡραΐδες γυναῖκες τοῦ Χριστιανισμοῦ».

ι) 2-2-1972, τῆς Θεολόγου Διευθυντρίας τοῦ Ἰωσηφογλείου Ἱδρύματος Ἀθηνῶν Διδοῦ Μαρίας Μιχαλοπούλου, μὲ θέμα «Ἐγκώμιον στὴν Μητέρα».

ια) 6-2-1972, τοῦ Ἀρχιμανδρίτου Φιλαρέτου, μὲ θέμα «Ο Ιερὸς Φάτιος καὶ τὸ φοβερὸν σχίσμα τῆς Δυτικῆς Ἐκκλησίας».

ιβ) 13-3-1972, τοῦ Πρεσβ. Ἀντωνίου Αγρέθη, Θεολόγου-Καθηγητοῦ τοῦ Γυμνασίου Θεοπρωτικοῦ, μὲ θέμα «Τεχνικὸς καὶ Πνευματικὸς Πολιτισμός».

ιγ) 27-2-1972, τοῦ Ἀρχιμανδρίτου Φιλαρέτου, μὲ θέμα «Οι τῆς Νικοπόλεως τέσσαρες Ἱεράρχαι, ὡς πρόμαχοι τῆς Ὁρθοδοξίας ἐν Οἰκ. Συνάδοις».

ιδ) 5-3-1972, τοῦ Δ)ντοῦ Γ' Δημ. Σχολείου Πρεβέζης κ. Νικ. Γεωργιάννου, μὲ θέμα «Αἱ ἔθνικοθρησκευτικαὶ ἀξίαι δημιουργοὶ τοῦ ἔθνικοῦ μας ποιητοῦ».

γ' Τῇ 7η Μαρτίου 1971, ὁ Πρωτοσυγκ. Ιεροκήρυξ, ἐπ' εὐκαιρίᾳ τοῦ ἑορτασμοῦ τῆς Ὁρθοδοξίας, κατ' αὐτήν, ώμίλησε θέμα ἔχων «Ο Ἐλληνορθόδοξος Χριστιανὸς Πολιτισμὸς καὶ ἡ Ἐπανάστασις τοῦ 1821».

δ' Τῇ 14ῃ Μαρτίου ἵξ., ὁ Καθηγητὴς τῆς Γυμναστικῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν κ. Χαραλάμπης Νέζος, ἀνέπτυξε τὸ θέμα «Ἡ ἀφοσίωσις εἰς τὰ ἴδανικὰ δημιουργὸς τῆς ἐθνικῆς μας Παλιγγενεσίας».

ε'. Τῇ 23ῃ Μαρτίου, ώμίλησεν ὁ κ. Ὁδυσσεὺς Μπέτσος, Διευθυντὴς τοῦ ἐν Πρεβέζῃ Δ' Δημοτικοῦ Σχολείου, μὲ θέμα «Ἀρματολοὶ καὶ Κλέφτες Λούρου καὶ Λάμπρης (Πρεβέζης)».

ϛ) Τῇ 14ῃ Νοεμβρίου 1971, ὁ Παν. Πρωτοσυγκ. Ιεροκήρυξ παρουσίασε τὸν "Αγιον Γρηγόριον τὸν Ε'" ως μαρτυρικὸν Πατριάρχην καὶ Ἐθνάρχην.

ζ) Τῇ 12ῃ Δεκεμβρίου 1971, ὁ Αἰδεσιμολογιώτατος Πρωτοπρεσβύτερος καὶ Γενικὸς Ἀρχιερατικὸς Ἐπίτροπος τῆς 'Ι. Μητροπόλεως π. Ἀντώνιος Κούλούρης ἡ οὐρανὸς ἀνέπτυξε τὸ θέμα «Νεομάρτυρες καὶ ὁ Ἅγιος Γεώργιος ὁ ἐν Ἰωαννίνοις».

η'. Καὶ τῇ 19ῃ Δεκεμβρίου 1971, ὁ Πρωτοσυγκ. Ιεροκήρυξ ώμίλησεν ἐπὶ τοῦ θέματος «Ο Ἐθνεγέρτης τῆς Ἡπείρου ἄγιος Κοσμᾶς, ὁ Ἰσαπόστολος».

3. Εἰς τὴν αὐτὴν αἰθουσαν τῆς Πνευματικῆς ἥμαν

ιε) 12-3-1972, τοῦ ἐν Ἀρτῃ Θεολόγου Καθηγητοῦ κ. Δημ. Θεοφάνη, μὲ θέμα «Ἄι σχέσεις τῶν γονέων ὡς παράγων ἀγωγῆς».

ις) 19-3-1972, τοῦ Γυμνασιάρχου Πρεβέζης κ. Λάμπρου Καρνασσοπούλου, μὲ θέμα «Ἴριοβληματικὰ παιδιά καὶ τρόποι ἀντιμετωπίσεως αὐτῶν».

ιζ) 30-4-1972, τοῦ ἐν Ἀθήναις Καθηγητοῦ τῆς Κοινωνιολογίας κτλ. κ. Ἀνδρέου Μιχαλοπούλου, μὲ θέμα «Ποία ἡ σχέσις Φύσεως καὶ ὥραίσιου».

Έστίας, πρωτοβουλίᾳ τῆς Νομαρχίας Πρεβέζης, ἐδόθησαν παρὰ διαφόρων Ὀμιλητῶν, καὶ τινες ἄλλαι δημιλίαι - διαλέξεις ἀφορῶσαι εἰς τὸν ἑορτασμὸν τῆς 150ετηρίδος.

β) Κατηγητικά.

1. Κατὰ τὴν παράδοσιν τῶν διαφόρων κατηγητικῶν μαθημάτων ἀνεπτύχθησαν εἰς ἄπαντα τὰ ἡμέτερα Κατηγητικὰ Σχολεῖα καὶ θέματα συναφῆ πρὸς τὸν ἑορτασμόν. Ἐκρύθη τοῦτο σκόπιμον, ἐπειδὴ ἀκριβῶς ἡ μαθητιώσα νεότης ἔδει ν' ἀναβαπτισθῇ ἐθνικῶς ἐντὸς τῶν Ἱερῶν Ναῶν, ἔνθα κατὰ τοὺς ζοφεροὺς χρόνους τῆς τουρκοκρατίας τὰ παιδιά τῆς Ἑλλάδος ἐδέχθησαν ἀφθόνως τὰ ξινηφόρα νάματα τῆς ἀθανάτου ἐλληνοχριστιανικῆς Ἰδεας.

2. Εἰδικῶς ὅμως, εἰς τὴν Αἴθουσαν τῆς Πνευματικῆς Έστίας «Ο Ἄγιος Δημήτριος», ἀριστα διακεκοσμημένην ἐξ ἀνθέων καὶ δαφνῶν, τὴν Κυριακὴν τῆς Σαμαρείτιδος, 16ην Μαΐου 1971, εἰς πανηγυρικὴν συγκέντρωσιν μαθητῶν καὶ μαθητριῶν τῶν Κατηγητικῶν Σχολείων τῆς Ηόλεως, ἐπὶ παρουσίᾳ τοῦ Σεβασμιωτάτου Μητροπολίτου Νικοπόλεως κ. Σ τ υ λ ι α ν ο ῦ, τῶν Ἀρχῶν τοῦ Νομοῦ καὶ τῆς πόλεως Πρεβέζης, πολλῶν Γονέων καὶ Κηδεμόνων καὶ πλήθους εὐλαβοῦς Λαοῦ, ἐωρτάσθη, μετὰ πάσης μεγαλοπρεπείας, ἥ λῆξις τῶν Κατηγητικῶν Μαθημάτων τῆς περιόδου 1970 - 1971, κατὰ τὸ ἀκόλουθον πρόγραμμα:

ΙΕΡΑ ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΣ ΝΙΚΟΠΟΛΕΩΣ
ΚΑΤΙΧΗΤΙΚΑ ΣΧΟΛΕΙΑ

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ

Εύχαιριστηρίου έπος τῇ λήξει τῶν
Κατηχ. Μαθημάτων (16-5-1971)

Πρόσευχη (Εύλογητὸς ὁ Θεός...
(Εύχαιριστήριος πρὸς τὸν Θεόν...
(Χριστὸς Ἀνέστη...)

Όμιλοι: Τῷ τοῦ Γεν. Διευθυντοῦ τῶν Κατηχ.
Σχολείων.

Δόξα στὸν Ἄγιο Θεό μας...	(Χορωδία)
ΑΣΜΑ ΚΑΙΝΟΝ	(ἀπαγγελία)
Στὸ βράχο τῆς πίστεως...	(Χορωδία)
ΧΑΙΡΕ Η ΠΙΣΤΙΣ ΤΟΥ ΧΡΙΣΤΟΥ	(ἀπαγγελία)
Γιὰ τὴ νίκη...	(Χορωδία)
ΧΑΙΡΕΤΙΣΜΟΣ ΣΤΗ ΝΙΚΗ	(ἀπαγγελία)
Τοῦ Τμημος πρὸς τὸν Θεόν...	(Χορωδία)
ΤΟ ΚΡΥΦΟ ΣΧΟΛΕΙΟ	(ἀπαγγελία)
Τοῦ Τμημος τῶν προγόνων...	(Χορωδία)
ΣΤΗΝ ΠΑΤΡΙΔΑ ΜΟΥ	(ἀπαγγελία)
Ἄποχαὶ ετιστήριον τελειοφοίτου Μαθητοῦ.	
Τψιτεῖς...	(Χορωδία)
Η ΝΙΟΤΗΣ (πανηγυρικό)	(ἀπαγγελία)
Ἡ φήμη τοῦ Σεβασμιωτάτου Μητροπολίτου Νικοπόλεως	
Ο Εθνικὸς Τμημος.	

ΕΚ ΤΗΣ Ι. ΜΗΤΡΟΠΟΛΕΩΣ

3. Ως εἶναι ὁφθαλμοφανές, τὸ ὄλον ώς ἄνω πρόγραμμα ἐμφανίζει ἐν τῷ συνόλῳ ἔντονον ἐθνικοθρησκευτικὸν χαρακτῆρα, ἀφ' οὗ τά τε ποιήματα (ἀπαγγελίαι) καὶ τὰ ἄσματα, ἐπιμελῶς ἐκλελεγμένα, εἶναι ἐμπνευσμένα ἀπὸ τὴν ἀγιωτάτην Ἑλληνικὴν Ὁρθοδοξίαν τ. ε. τὸ μεγαλεῖον

καὶ τὴν χαρὰν τῆς θείας Ἀναστάσεως, ὡς ἐπίσης καὶ τὴν Νίκην καὶ Δόξαν τῆς Πατρίδος, ἅτινα πάντα ὑπερτονίζουν εἰς τέλος τὴν μεγαλειώδη ἀποστολήν, τὴν ὥποιαν ἐπωμίζεται καὶ ἡ σύγχρονος Νεότης, ὅπως καὶ αὕτη ἐργασθῇ τελεσφόρως καὶ ἀγωνισθῇ ὑπὲρ Πίστεως καὶ Πατρίδος, φυλάττουσα ἐπακριθῶς τὴν ίερὰν ταύτην παρακαταθήκην.

4. Εἰς τὴν διὰ μακρῶν γενομένων λογοδοσίαν(¹⁹) ἡμῶν ὡς Γενικοῦ Διευθυντοῦ τῶν Κατηχητικῶν Σχολείων παρὰ τῇ Ἱερᾶ Μητροπόλει Νικοπόλεως παρουσιάσθη τὸ κατηχητικὸν ἔργον, ὡς κατ' ἔξοχὴν ἐμνωφελῆς διακονία τῆς Ἐκκλησίας, ἵτις διὰ μέσου τῶν αἰώνων πολυτίμους προσήγεγκεν εἰς τὸ "Ἐμνος" ὑπηρεσίας. Κατὰ τὴν στυγνὴν μάλιστα τουρκοκρατίαν τὸ λεγόμενον «Κρυφὸ Σχολεῖο» δὲν ἦτο παρὰ αὐτὸ τοῦτο τὸ Κατηχητικὸν ἔργον τῆς Μητρὸς Ἐκκλησίας, εἰς τὸ ὅποιον προσέδωκεν ἔντονον ἐμνικοθρησκευτικὸν χαρακτῆρα.

Οὕτω «κατὰ τὸν Μάιο τοῦ 1453, τότε ποὺ ἡ Ἑλληνικὴ αὐτοκρατορία τοῦ Βυζαντίου ἐπεσε στὰ χέρια τῶν βαρβάρων τούρκων, κι' οἱ διωγμοὶ τῆς Ἐκκλησίας καὶ τῆς παιδείας — κρυφὰ καὶ φανερὰ — ἐπαιροναν κι' ἔδιναν, τὸ ἐλληνορθόδοξο χριστιανικὸ φῶς τοῦ "Ἐμνους" μας δὲν ἔσβυσε. Τώρα, περισσότερο τώρα, ἀπ' τοὺς νάρθηκες τῶν μοναστηριῶν καὶ τῶν ναῶν τῆς Ἐλληνικῆς Ὁρθο-

19. Ἐλειτούργησαν συνολικῶς 151 Κατηχητικὰ Σχολεῖα (6 Ἀνώτερα, 19 Μέσα, 3 Ἐργαζομένων, 113 Κατώτερα), εἰς τὰ ὅποια ἐνεγράφησαν μὲν 5.999, τελικῶς δὲ ἐφοίτησαν 5.546 μαθηταὶ καὶ μαθήτριαι. Εἰς αὐτὰ ἐδίδαχαν 125 Κατηχηταὶ ἥτοι 7 Θεολόγοι, 5 Καθηγηταὶ ἄλλων κλάδων, 65 Ἱερέis, 34 Διδάσκαλοι καὶ 14 Διδασκάλισσαι. ("Ορα περιοδ. «ΜΑΘΗΤΙΚΟΙ ΑΝΤΙΛΑΛΟΙ» ἔτ. Β' ἀρ. φύλ. 8, σελ. 6 καὶ «Ημερολόγιον τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἐλλάδος τοῦ Δισέκτου Έτους 1972, ἔκδ. τῆς Ἀπ. Διακονίας», σελ. 376.

Eik. 28.

Ξίας, τ' ὀλόφωτο ἄστρο τῆς Φυλῆς μας ἀκτινοθολεῖ. 'Η Θεία Πρόνοια σ' ἐκατομμύρια ἑλληνικὲς ψυχὲς διατηρεῖ, ἐπὶ τετρακόσια χρόνια, ἀναμμένη τὴν ἐθνικὴν λαμπάδα, ἀπ' τὴν ὁποία ἡ μαρτυρικὴ Ἐκκλησία τοῦ Ἐθνους μας μεταδίνει διαρκῶς «φῶς ἐκ τοῦ ἀνεσπέρου Φωτός». Κάτω ἀπ' τ' ἀκοίμητο καντήλι τοῦ Χριστοῦ καὶ τῆς Παναγίας γίνεται τ' ἀναζωπύρωμα τῆς ψυχῆς, ὅταν ἡ ἀπόγνωσις, ἀπ' τὰ δεινὰ καὶ τὰ μαρτύρια, ἔσθυνε τὴν φλόγα τῆς καρτερίας. Ἐκεῖ,

«μέρα στὸ κρυφὸν εκολειό
ποῦναι ετὴν ἐκκλησία
μαθαίνουνε γιὰ τὸ Χριστὸν
γιὰ τὴν Ἐλευθερία.

“Ἐνα καντῆλι... κι’ ὅμως δὲς
κι’ ἀν λιγοστὸν τὸ φῶς του
ὅμως τὶς ἄδολες καρδιὲς
τὶς ετέλνει πρὸς τὸ Φῶς Του.

Καὶ πέφτει ὁ επόρος εὐλές καρδιὲς
κι’ αὐτὸς θὲ νὰ φυτρώσῃ
καὶ νά σὲ λίγο εὐλές ψυχὲς
ὁ πόθος θὰ φτερώσῃ.

Ν’ ἀποτινάξουν τὰ δεσμὰ
αὐτή τους εἰν’ ἡ ἑλπίδα
καὶ νὰ φουντώσῃ ἡ λευτεριὰ
εὐλές γαλανὴ πατρίδα».

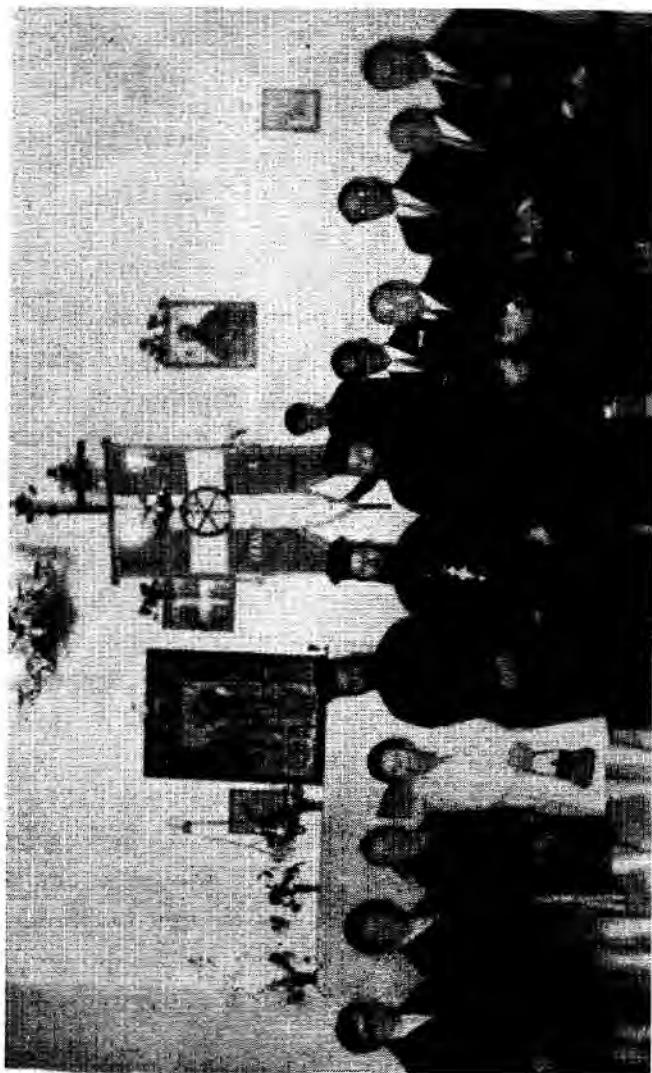
Τὸ κρυφὸν σχολειό, στὴν ἐποχὴ τῆς στυγνῆς τουρκοκρατίας, δὲν ἦταν θρῦλος, τονίζει ὁ ιστορικός. Ἡταν μιὰ ὀλοζώντανη, χειροπιαστή, πραγματικότητα. Οἱ Ἑλλήνες Κληρικοὶ καὶ Μοναχοὶ βάστασαν ὀλόκληρο τὸ βάρος

τῆς ἐθνικού θρησκευτικῆς κατηχήσεως, ἀπὸ γενεὰ σὲ γενεά, τῶν ἑλληνοπαίδων. Τ' Ὁκτωήχι καὶ τὸ Ψαλτήρι, τὸ Μ. Ὁρολόγιο καὶ τ' Ἀνθολόγιο, ὁ Ἀπόστολος καὶ τὰ Προφητικὰ ἀναγνώσματα, ἀποτελοῦσαν τὰ μοναδικὰ διδακτικὰ βιβλία. Ἀλλὰ τί μυσταγωγία γινόταν ἐκεῖ! Καὶ τί συγκινήσεις — ἐνθουσιασμοὶ δημιουργόνταν στὶς παιδικές, νεανικές, ψυχές, σὰν ἔβλεπαν νὰ ξεδιπλώνεται μπροστά τους κάθε φορὰ ἡ χιλιοδόξαστη ἐθνικὴ μας ἴστορία!

"Ετσι ἀπ' τὰ ματωμένα ράσα τῶν λειτουργῶν τῆς Ἐκκλησίας μας φεγγοβούλοῦσε ἡ γλυκειὰ προσδοκία γιὰ τὴν ἀνάστασι τοῦ Γένους. Ἀθόρυβα γινόνταν ἐκεῖ μιὰ συστηματικὴ κατήχησις - διαφώτισις, μιὰ σωστὴ προετοιμασία γιὰ τ' ἀστραπηβόλο ἄναμμα τῆς μεγάλης πυρκαιᾶς. Φωτίζόνταν ἀπ' ἐκεῖ ἡ μαρτυρικὴ πορεία τοῦ Ἐθνους. Στηριζόνταν. Καὶ δὲν μποροῦσε τίποτε, μήτε ὑποσχέσεις κι' αἴματα, μήτε ὅθωμανοὶ καὶ φράγκοι, νὰ δελεάσουν καὶ νὰ κατακτήσουν τὸν ὑπέροχο λαό μας. Μέσα του σιγόκαιε τ' ἄγιο φῶς τῆς λευτεριᾶς, ποὺ τοῦ ζέσταινε τὴν πονεμένη του καρδιά, μέχρι ποὺ ἄναιψε. Κι' ἔφθασε στὰ οὐράνια. Φώτισε τὴν Ἑλλάδα. Ἐκαψε τὴν τουρκιά. Σὰν πύρινος χείμαρρος ξεχύθηκε ἡ Ἐπανάστασις τοῦ 1821. Σιγὰ - σιγὰ τὴν ἄναιψε καὶ τὴν θέριεψε ἡ Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία μας. Τὴν ἀγκάλιασε πέρα γιὰ πέρα ἡ ἀγάπη τοῦ Θεοῦ. Γι' αὐτὸ κ' ἐπέτυχε, μολονότι σοθαρὰ ἐκινδύνευσε. Τὴν ἔκαμε ὀλόφωτη μετέωρο τὸ αἷμα καὶ τὰ δάκρυα, οἱ στεναγμοὶ κι' οἱ μυσίες, ἡ πίστις κι' ἡ προγονικὴ μας ἀρετή.

Αὐτὸ ἦταν τ' ἀποτέλεσμα τοῦ «κρυφοῦ Σχολειοῦ», ποὺ θὰ τὸ λέγαμε σήμερα Κατηχητικό. Ἐκαμε τὴν τουρκοκρατουμένη Ἑλλάδα νὰ πυρπολῆται ὀλόκληρη ἀπὸ ἐθνι-

κοινωνησκευτική ἔξαρσι. Ὑπάλε τὴ λευτεριὰ νὰ στέκεται

Εἰκ. 29.

στὶς ἑλληνικὲς ψυχὲς πιὸ δυνατὴ κι' ἀπ' τὸ θάνατο ἀκόμη. Φύσηξε σ' αὐτὲς τὴν λεπτὴν αὔρα του ἁγίου Πνεύμα-

τος, ποὺ τοὺς δημιουργοῦσε μιὰ ἀνοιξιάτικη ἀτμόσφαιρα, τόσο ἀπαραίτητη γιὰ νὰ διατηρηθῇ καὶ ν' αὐξηθῇ ὁ πόθος γιὰ μιὰ ἐμνικὴ ἀποκατάστασι. Ὁλόρθιο κρατήθηκε τὸ "Ἐθνος ἀπ' τὴν ἄγια πίστι τοῦ Χριστοῦ. Τὰ στήθη τῶν ἀγωνιστῶν ἀπ' αὐτὴν φλογίζονταν καὶ ἀγωνίσθηκαν γενναῖα «γιὰ τοῦ Χριστοῦ τὴν Ηίστι τὴν ἄγια καὶ τῆς Πατρίδος τὴν ἐλευθερία». Ἐτσι τὸ 1821 ἀποτέλεσε ἔνα τεράστιο ψυχικὸ κίνημα τοῦ "Ἐθνους, ποὺ γεννήθηκε κι' ἀνδρώθηκε μέσα στὰ σκιοφωτὰ τῶν ναρθίκων τῶν ἀγίων Μονῶν καὶ Ναῶν τῆς Ἑκκλησία μας.

Κι' εἶναι συγκινητικό, πῶς τὸν οὐρανό της, ἀνάμεσα σ' ἔνα ἄλλο πλῆθος Νεομαρτύρων - 'Αγίων, ἔχομε καὶ πάρα πολλὰ ἐλληνοχριστιανόπουλα, σὲ ἡλικία 10 - 20 χρόνων, βγαλμένα δῆλα ἀπ' τὸ «Κρυφὸ Σχολεῖο», ποὺ προτίμησαν χῆλιες φορὲς τὸ μαρτυρικὸ θάνατο, παρὰ τὴν ἀρνησι τοῦ Χριστοῦ καὶ τὸν ἔξισλαμισμό, ποὺ θὰ ἥταν μαζὶ καὶ ἄρνησι τῆς Πατρίδος.

Θ' ἀναφέρω μερικὰ ὄνόματα σὰν παράδειγμα. 'Ο 14χρονος 'Ιωάννης ἀπ' τὴν Θάσο (20 Δεκ. 1652), ὁ 18 χρονος Τριαντάφυλλος ἀπ' τὴν Ζαγορᾶ (8 Αὔγ. 1680), ὁ πως ἐπίσης κι' ὁ 18χρονος 'Απόστολος ἀπ' τὴν Θεσσαλονίκη (16 Αὔγ. 1686), ὁ νεαρὸς Γεώργιος ἀπ' τὴν Κύπρο (25 'Απριλ. 1752), ὁ 18χρονος 'Ιωάννης (5 Μαρτ. 1784) καὶ ὁ νεαρὸς Μύρων (1793), ὁ 15χρονος Λουκᾶς καὶ δύο 18χρονοι μὲ τ' ὄνομα 'Ιωάννης (1802), ὁ 20χρονος Γεώργιος ἀπ' τὴν Χίο (1807) καὶ οἱ νεαροὶ 'Ιωάννης ἀπ' τὴν Κρήτην (1814), 'Ιγνάτιος (1814) καὶ 'Ανάκιος (1815)⁽²⁰⁾, δῆλοι αὐτοί, καὶ ἄλλοι πολλοί, ἔχυσαν

20. Πα πα δ ο π ο ύ λ-ο υ. Χρυσοστόμου {ἀποθ. 'Αρχιεπισκόπου 'Αθηνῶν, Οἱ Νεομάρτυρες², ἐν 'Αθήναις 1934 πρβλ. καὶ 'Α ν α σ τ α σ ι ο υ 'Ιω., Σχεδίασμα περὶ τῶν Νεομαρτύρων, Θεσσαλονίκη 1971.

μαρτυρικὰ τὸ αἷμα τους στὸ θωμὸ τῆς χριστιανωσύνης, καὶ δέχθηκαν τὸ φωτοστέφανο, καὶ σὰν "Ἄγιοι γιορτάζονται δίκαια ἀπ' τὴν Ἐκκλησίᾳ μας . . .".

5. Μετὰ ἀπὸ τὸ ἀποχαιρετιστήριον λογίδριον τοῦ τελειοφοίτου μαθητοῦ Ἀθανασίου Μπουσίου, ὁ Σεβασμιώτατος Μητροπολίτης κ. Στυλιανὸς ὡμίλησεν ἔξαρας τὸ κατηχητικὸν ἔργον τῆς Ἐκκλησίας, ἐπανέσας πάντας τοὺς διὰ τὴν πλήρη ἐπιτυχίαν αὐτοῦ συμβαλόντας, ἀπένεμε δὲ τὸ μετάλλιον τοῦ Ἀποστόλου Παύλου συμβολικῶς εἰς τοὺς α) Αἰδ. Ιερέα Ἰωάννην Οἰκονόμου, Ἐφημέριον τοῦ πλέον ὁρεινοῦ χωρίου τῆς ἐπαρχίας, β) Γυμνάσια Πρεβέζης, Φιλιππιάδος, Θεσπρωτικοῦ καὶ Λούρου καὶ γ) εἰς τὸν ἐθνικὸν Σύλλογον Διδασκάλων τοῦ Νομοῦ Πρεβέζης.

"Ἡ δὴ δὲ πανηγυρικὴ τελετή, ἥτις ἐδημιούργησε βαθείας συγκυνήσεις, ἐθνικὴν ἔξαρσιν, καὶ θρησκευτικὸν ἐνθουσιασμόν, ἔκλεισε μὲ τὴν φήμην τοῦ Ἀρχιερέως καὶ τὸν Ἐθνικὸν "Τύμον". Ἡκολούθησε δὲ ἡ, εἰς τοὺς διακριθέντας καθ' ἄπαν τὸ ἔτος, μαθητὰς καὶ μαθητίας, ἀπονομὴ χρυσῶν Σταυρῶν μετ' ἀλύσεων, ὡς ὕρασεῖα, καὶ τὸ βιβλίον «Τὸ ιερὸν Τάμα τοῦ Ἐθνους πρὸς τὸν Σωτῆρα Χριστόν».

γ) Θεατρικὴ Παράστασις.

1. Δι' ἐγκυκλίου γράμματος ὁ Μακ. Ἀρχιεπίσκοπος Ἀθηνῶν κ. Ιερώνυμος, ἐγνωστοποίησε καὶ εἰς ἡμᾶς, ὅτι ἡ ἐν Ἀθήναις Ἐταιρείᾳ Χριστιανικοῦ Θεάτρου προτίθεται νὰ ἐπισκεφθῇ τὰς ἐπαρχίας, ἵνα παρουσιάσῃ ἐν δρᾶμα ἐθνικοθρησκευτικοῦ περιεχομένου, συνιστῶν, ὅπως συνδράμωμεν, ὅσον ἥτο δυνατὸν τὴν ἐν λόγῳ Ἐταιρείαν.

2. Πράγματι ἀφιχθεὶς καὶ εἰς τὴν πόλιν ἡμῶν, πρὸς τοῦτο, ἀντιπρόσωπος τῆς ὡς εἴρηται Ἐταιρείας, ἡτήσατο τὴν ἡμετέραν συμπαράστασιν, τὴν ὅποιαν ἐκθύμως καὶ παρέσχομεν, ἐνημερώσαντες σχετικῶς τὸν εὐσεβῆ Λαὸν τῆς Πρεβέζης διὰ τῆσδε τῆς ἀνακοινώσεως.

ΙΕΡΑ ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΣ
Ν Ι Κ Ο Π Ο Λ Ε Ω Σ

Ἐν Πρεβέζῃ τῇ 18 - 8 - 1971

Ἀνακοίνωσις

Φέρομεν εἰς γνῶσιν ὑμῶν, ὅτι ὁ Μακαριώτατος Ἀρχιεπίσκοπος Ἀθηνῶν δι' ἴδιου γράμματος, συνιστῷ θεοῖς ἡμῖν τὴν Ἐταιρείαν Χριστιανικοῦ Θεάτρου, ἡτις συμβάλλει τὰ μέγιστα εἰς τὴν ἔξυγίανσιν τοῦ θεάτρου, ὡς ἐμφανίζεται κατὰ τὴν σύγχρονον, κρίσιμον ἀπὸ πάσης ἀπόφεως, ἐποχήν.

‘Ως δ’ ἔχομεν ὑπ’ ὄψει καὶ ἀπὸ τὸ παρελθόν, ὅτε ἦν λόγῳ Ἐταιρεία παρουσίασε καὶ εἰς τὴν πόλιν μας ἐξαίρετον, ἡθικοκοινωνικοῦ περιεχομένου, ἔργον, καὶ ἐφέτος ἡ προσφορὰ αὐτῆς θὰ εἶναι πολλῷ μᾶλλον ὀφέλιμος, πέρα τῆς παρεχομένης ὑγιοῦς ψυχαγωγίας, καθ’ ὅσον θὰ παρουσιάσῃ ἐντὸς τῶν πλαισίων τῆς ἑορταζομένης 150ετρού διός τό, καθαρῶς ἐθνικοῦ περιεχομένου, δρᾶμα: ‘Ο παπα - Θύμιος Βλαχάβας καὶ ἡ Ἐπανάστασις τοῦ Γένους διὰ τὴν ἐλευθερίαν.

Ἡ ὥραία αὕτη ἐκδήλωσις θὰ λά�ῃ χώραν εἰς τὸ ἐθνικὸν στάδιον τῆς Πόλεως τὴν προσεχῆ Κυριακήν, 22αν Αύγουστου 1971, καὶ ἀπὸ 8ης ἐσπερινῆς ὥρας.

Φρονοῦμεν, ὅτι δὲν πρέπει νὰ μείνῃ κανεὶς ἀμέτοχος τῆς ἐθνικῆς ταύτης θεατρικῆς παραστάσεως.

ΕΚ ΤΗΣ Ι. ΜΗΤΡΟΠΟΛΕΩΣ

3. Καὶ πράγματι. Ἡ ἐν λόγῳ ἐκδήλωσις ἔσχε πλήρη ἐπιτυχίαν καὶ ἔξ απόφεως ἐκτελέσεως καὶ ἐντέχνου παρουσιάσεως τοῦ, κατὰ τὴν ἐκδοσιν τῆς Ἀποστολικῆς Διακονίας τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, δράματος τούτου,⁽²¹⁾ καὶ ἔξ απόφεως κόσμου, ὅστις ἔσπευσε προθύμως, παρηκολούθησεν εὐχαρίστως, συνεκινήθη τὰ μέγιστα, καὶ ἐδιδάχθη τὸ πόσον εἶναι χρόνος ιερὸν νὰ ξῆ καὶ ν' ἀποθνήσκῃ τις διὰ τὰ ὑπέροχα ἐλληνοχριστιανικὰ ἴδεώδη.

21. Ἄνδρας ἄκοντος Ἰηλ., Ὁ Παπα - Βλαχάθας, Λίγο πρὶν ροδίσῃ ἡ αύγη, ἱστορικό δράμα σὲ πράξεις τρεῖς καὶ εἰκόνες δώδεκα, σελ. 11—122.

IV.

ΔΗΜΟΣΙΕΤΜΑΤΑ

α) Μελέται.

1. "Οσον ἐπέτρεψεν ἡμῖν ὁ χρόνος, καθ' ὅσον ἡ πολυμέρεια τῶν καθηκόντων δὲν ἀφύνει περιθώρια πρὸς τοῦτο, ἐνησχολήθημεν καὶ εἰς τὸν τομέα αὐτόν, συγγράψαντες καὶ δημοσιεύσαντες (ἥ, διὰ τὴν ἔλλειψιν ἐπαρκῶν οἰκονομικῶν πόρων, εἰς τὰ ὑπὸ ἔκδοσιν συγκαταλέξαντες) ἵκανὰς περὶ τούτου — ἐκτὸς ἄλλων βεβαίως — μελέτας, καὶ δῆ.

α'. Τὸ ίερὸν Τάμα τοῦ "Ἐθνους πρὸς τὸν Σωτῆρα Χριστόν, ἐπὶ τῇ 150ετηρίδι ἀπὸ τῆς ἐθνικῆς Παλιγγενεσίας τοῦ 1821, ἐν Ἀθήναις 1971.

β'. 'Ο ἀγὼν ὑπὲρ ἐλευθερίας τοῦ "Ἐθνους ἐν τῇ 'Εκκλησιαστικῇ περιφερείᾳ τῆς Νικοπόλεως, 'Ιωάννινα 1971.

γ'. 'Ο Τήνου Γαβριὴλ Συλιβός καὶ ἡ συμβολή του εἰς τὴν 'Ἐθνεγερσίαν τοῦ 1821, ἐν «Ἐπετηρίς 'Εταιρείας Κυκλαδικῶν Μελετῶν», τόμ. Θ' ἐν Ἀθήναις 1971.

δ'. Τὰ διὰ τοὺς ἐθνικοὺς Εὔεργέτας τῆς Πρεβέζης τελούμενα κατ' ἔτος ἐν αὐτῇ Μνημόσυνα, ἐν «Ηπειρωτικὴ 'Εστία» 'Ιωαννίνων, ἔτ. Κ' 1971.

ε'. Προσπάθειαι διὰ τὴν ἐνίσχυσιν τῶν ἐν Πρεβέζῃ Σχολείων ἐπὶ τουρκοκρατίας.

ζ'. 'Ο 'Ελληνορθόδοξος Μοναχισμὸς καὶ ἡ Παλιγγενεσία τοῦ "Ἐθνους.

ζ'. 'Οδυσσεὺς 'Ανδροῦτσος, ὁ θρυλικὸς Στρατηγὸς καὶ 'Εθνομάρτυς τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως 1821 (Βραβεῖον τῆς Νομαρχίας Πρεβέζης ἐπ' εὐκαιρίᾳ τῆς 150ετηρίδος).

η'. 'Ο "Αγιος Γρηγόριος Ε", ὁ μαρτυρικὸς Πατριάρχης καὶ 'Εθνάρχης.

θ'. 'Ο ἐννεαρτης τῆς Ἡπείρου "Αγιος Κοσμᾶς, ὁ Ισαπόστολος.

ι'. 'Ιωσήφ ὁ 'Ρωγῶν καὶ Κοξύλης, 'Εθνομάρτυς τῆς Ἑλληνικῆς Παλιγγενεσίας.

Τὰ τελευταῖα ταῦτα δημοσιεύονται εἰς τὸ δεύτερον μέρος τοῦ παρόντος ἀναμνηστικοῦ τόμου.

β) ***Αρθρα.**

2. Παρακληθέντες πρὸς τοῦτο, ἐγράψαμεν καὶ ἐδημοσιεύσαμεν καὶ τινα ἄριστα, ἐξ ὧν σχετικὰ εἶναι τὰ κάτωθι·

α'. Πίστις ἡ ἀκατανίκητη δύναμις τῶν ἀγωνιστῶν τοῦ '21, δημοσιευθὲν εἰς τὰ περιοδικὰ «Μαθητικοὶ Ἀντίλαλοι» Πρεβέζης, ἔτ. Β' φ. Μαρτίου 1971, τεῦχος 6, «Ο Ποιμὴν» Μυτιλήνης, ἔτ. ΛΣΤ' (1971), ἀρ. φ. 3, ώς ἐπίσης καὶ εἰς τὴν ἑφημ. «Κυκλαδικὸν Φῶς», ἔτ. 22ον (1971) ἀρ. φ. 274.

β'. Τὰ νικητήρια, Αύτόθι ἀρ. φ. 273.

γ'. Λύτρωσιν ἀπέστειλε Κύριος, ἐν ἑφ. «Σίφνος» ἔτ. 1971.

δ'. Μοναχὸς Γεράσιμος ὁ Σίφνιος, Διδάσκαλος τοῦ Γένους.

ε'. 'Η συμβολὴ τοῦ Μοναχισμοῦ εἰς τὸν ιερὸν ἀγῶνα τῆς Ἐθνεγερσίας (ἐν πανηγυρικῷ τόμῳ «Ἡ Φωνὴ τῆς Ἐρήμου» τῆς Ἰ. Μονῆς Ἀγ. Νικολάου Καστορίας, 1971).

ζ'. «Ἐν τούτῳ νίκα!» Ὁ Τίμιος Σταυρὸς ἀκαταμάχητος δύναμις τοῦ Ἐθνους.

ξ'. Σκέψεις μετὰ τὸν Ἐορτασμόν!

3. Ἐξ ἄλλου, κατὰ παράκλησιν τοῦ Διοικ. Συμβουλίου τοῦ ἐν "Ἄρτῃ Μουσικοφιλολογικοῦ Συλλόγου «Σκουφᾶς», συνηγγνώσκεται καὶ εἰς τὸ ὅμωνυμον αὐτοῦ περιοδικὸν ἀνεδημοσιεύθη ἡ ἡμετέρα μελέτη ὑπὸ τὸν τίτλον «Ὁ ἔθνεγέρτης Ἰγνάτιος ως Μητροπολίτης Ναυπάκτου, "Ἄρτης καὶ Ηρεβένης» (ἔτ. 1971).

V.

ΜΑΘΗΤΙΚΑΙ ΕΚΘΕΣΕΙΣ

α) Ηροκήρυξες βραβείων.

1. 'Επὶ τῇ ἐνάρξει τοῦ ἑορτασμοῦ τῆς 150ετηρίδος, ἡ Αὐτοῦ Σεβασμιότης ὁ Μητροπολίτης Νικοπόλεως κ. Στυλιανός, ἀπεφάσισε καὶ προεκήρυξε βραβεῖα διὰ τὴν σύνταξιν τῶν καλυτέρων ἐκθέσεων μεταξὺ τῶν μαθητῶν καὶ μαθητριῶν — τῶν Ε' καὶ ΣΤ' τάξεως — τῶν Γυμνασίων τῆς περιφερείας, ἐπὶ τοῦ ὁρισθέντος παρ' αὐτοῦ θέματος «Ἡ συμβολὴ τοῦ Ἑλληνορθοδόξου Ιεροῦ Κλήρου εἰς τὸν ἀγῶνα τῆς 'Ανεξαρτησίας κατὰ τὸ 1821».

Τὴν ἐν λόγῳ ἀπόφασιν ἐγγνώρισεν εἰς τοὺς κ.κ. Διευθυντὰς τῶν Γυμνασίων διὰ τοῦ παρὰ πόδας ἐγγράφου

ΒΑΣΙΛΕΙΟΝ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ
ΙΕΡΑ ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΣ
ΝΙΚΟΠΟΛΕΩΣ & ΠΡΕΒΕΖΗΣ
'Αριθ. Πρωτ. 32

'Ἐν Πρεβέζῃ τῇ 5ῃ Ιανουαρίου 1971

Π ρ ο δ ι

Τοὺς ἀξιοτύμους κ.κ. Διευθυντὰς τῶν Γυμνασίων
α) Πρεβέζης, β) Φιλιππαδος, γ) Θεσπρωτικοῦ καὶ δ)
Λούρου.

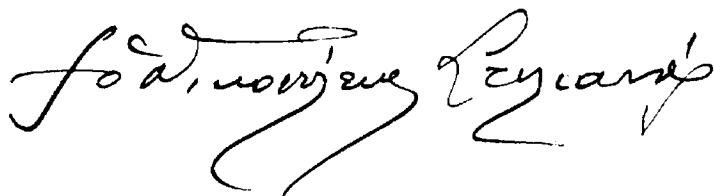
'Ἐπὶ τῷ, κατὰ τὸ ἀρχάμενον ἔτος 1971, ἐπισήμῳ ἑορτασμῷ πανελλήνιως, τῆς 150ετηρίδος ἀπὸ τῆς με-

γάλης Ἐλληνικῆς Ἐπαναστάσεως τοῦ 1821, ἔχομεν τὴν τιμὴν νὰ γνωρίσωμεν ὑμῖν, ὅτι ἀπεφασίσαμεν, ὅπως δρα-
βεύσωμεν δύο μαθητὰς ἡ μαθητρίας ἐκ τῶν ὑμετέρων Γυ-
μνασίων, τοῦ ἑνὸς διὰ δοαχμῶν πεντακισχιλίων, τοῦ δευ-
τέρου διὰ δρχ. τρισχιλίων, ἐπὶ τῷ ὄρῳ, ὅτι θὰ γραφῇ ὑπὸ
τῶν ὑμετέρων μαθητῶν-μαθητριῶν τῶν δύο ἀνωτέρων τά-
ξεων ἔκθεσις μὲν θέμα «Η ΣΤΜΒΟΛΗ ΤΟΤ ΕΛΛΗΝ-
ΟΡΘΟΔΟΞΟΤ ΙΕΡΟΤ ΚΛΗΡΟΤ ΕΙΣ ΤΟΝ ΑΓΩ-
ΝΑ ΤΗΣ ΑΝΕΞΑΡΤΗΣΙΑΣ ΚΑΤΑ ΤΟ 1821», ἔξ
ῶν ἐκθέσεων ἔκαστος ἐκ τῶν ὑμετέρων Συλλόγων τῶν
κ.κ. Καθηγητῶν θὰ προκρίνῃ τὰς δύο καλλιτέρας, ἀστι-
νας καὶ θὰ διαπέμψῃ ἡμῖν, διὰ τὰ καθ' ἡμᾶς περαιτέρω.
Προθεσμίαν δὲ ὁρίζομεν μέχρι τέλους Μαρτίου μηνὸς ἐ.ἔ.

Ἐνχόμιενοι ὑμῖν, ὅπως ὁ ἐν Σπηλαίῳ Τεχθεὶς καὶ ἐν
Ἰορδάνῃ Βαπτισθεὶς Χριστὸς ὁ Κύριος ἡμῶν ἐπιδαψι-
λεύῃ ἀφθόνως χάροιν, εὐλογίαν καὶ ὑγείαν, πρὸς ἐπιτυχῆ
συνέχισιν καὶ ἐπιτέλεσιν τοῦ ὑπερόχου ἐκπαιδευτικοῦ ὑ-
μῶν ἔργου, διατελοῦμεν,

Μετὰ τιμῆς καὶ εὐχῶν

Ο ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΗΣ

Κ ο ι ν ο π ο ί η σ ι 5

1. 'Αξιότιμον κ. Ἐπιθεωρητὴν Μ. Ε. ΛΖ' Περιφε-
ρείας (εἰς "Αρταν) παρακαλούμενον, ὅπως διατάξῃ ἀρ-
μοδίως καὶ διατεθῇ ἐν δίωρον διὰ τὸν ὃς εἴρηται σκοπόν.

2. 'Ο διαληφθεὶς κ. Ἐπιθεωρητής, ἀσμένως ἀποδε-
χθεὶς τὴν ὡς ἄνω παράκλησιν, ἔσπευσε καὶ διέταξεν, ὅ-

πως διατεθῶσι αἱ πρὸς τὸν ὡς εἴρηται σκοπὸν δύο διδαχτικαὶ ὕραι, κατὰ τὴν 18ην Ἰανουαρίου 1971, διὰ τοῦ ὡς ἔπειται ἐγγράφου·

ΒΑΣΙΛΕΙΟΝ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ
ΓΕΝΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΙΣ ΣΧΟΛΕΙΩΝ Μ.Ε.
ΔΖ' ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗΣ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΣ

Ἄριθμ. Ηρωτ. 87

Ἐν Ἀριῃ τῇ 12-1-1971

Π ρ ὄ σ

Τὸν κ.κ. Δ)ντὰς τῶν Γυμνασίων Πρεβέζης, Φιλιππάδος, Θεσπρωτικοῦ, Λούρου.

Κατόπιν τοῦ καὶ ἡμίν κοινοποιηθέντος ὑπ' ἀριθμ. 32)5-1-1971 ἐγγράφου τοῦ Σεβασμιωτάτου Μητροπολίτου Νικοπόλεως καὶ Πρεβέζης κ. Στυλιανοῦ, ἐντελλόμεθα ὅπως οἱ μαθηταὶ τῶν δύο ἀνωτέρων Τάξεων συγγράψωσιν ἐκθεσιν τὴν 18ην τρέχοντος μηνὸς καὶ κατὰ τὰς δύο πρώτας ὕρας τοῦ προγράμματος τῆς ἡμέρας ταύτης μὲν θέμα: «Ἡ συμβολὴ τοῦ Ἑλληνορθοδόξου Ιεροῦ Κλήρου εἰς τὸν ἀγῶνα τῆς ἀνεξαρτησίας κατὰ τὸ 1821».

Αἱ δύο ἐπιλεγησόμεναι ὡς αἱ καλύτεραι ἐκθέσεις ὑπὸ τοῦ Συνλόγου τοῦ καθ' ὑμᾶς Σχολείου θὰ ἀποσταλῶσιν ἀπ' εὐθείας εἰς τὴν Ιερὰν Μητρόπολιν Νικοπόλεως καὶ Πρεβέζης διὰ τὰ περαιτέρω.

‘Ο Γενικὸς Ἐπιθεωρητὴς
(Τ. Σφρ.) Τπογρ.
ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ ΚΑΡΔΑΚΑΡΗΣ

Κ ο ι ν ο π ο ί η σ ι ς:

‘Ιερὰν Μητρόπολιν Νικοπόλεως καὶ Πρεβέζης ἐπὶ τοῦ ὑπ' ἀριθμ. 32)5-1-1971 ἐγγράφου της.

β) Οι βραχευθέντες και αι ἐκθέσεις.

1. Κατόπιν τῶν ὡς ἄνω, ἡ ἐκθεσις ἐγράφη κατὰ τὴν ὁρισθεῖσαν 18ην Ἰανουαρίου, ἡμέραν ἑορτῆς τῶν μεγάλων προμάχων τῆς Ὁρθοδοξίας Ἀγίων Ἀθανασίου καὶ Κυρίλλου, Πατριαρχῶν Ἀλεξανδρείας. Οἱ Σύλλογοι δὲ τῶν οἰκείων Γυμνασίων ἐκ τῶν συγγραφεισῶν ἐκθέσεων τούτων τῶν μαθητῶν καὶ μαθητριῶν, προέκριναν τὰς δύο ἔξι αὐτῶν, κατὰ τὴν ἴδιαν κρίσιν, πλέον ἐπιτυχεῖς, ἀστινας διὰ τῶν Διευθυντῶν αὐτῶν ὑπέβαλον εἰς τὸν Σεβ. Μητροπολίτην πρὸς ἐπιλογὴν καὶ ῳδάθευσιν τῶν ἔξι αὐτῶν ἀρίστων.

2. Ἀληθὲς εἶναι, ὅτι κατὰ τὸν ἐν λόγῳ διαγωνισμὸν οἱ τε μαθηταὶ καὶ αἱ μαθήτριαι τῶν Γυμνασίων κατέβαλον φιλότιμον προσπάθειαν καὶ ἀπέδειξαν, εἰς μεγάλην κλίμακα, ὅτι ἔχουν πλήρη ἐπίγνωσιν καὶ συνείδησιν περὶ τῆς προσφορᾶς τῆς Μητρὸς Ἐκκλησίας εἰς τὸν πάμμεγαν ἐκεῖνον ἀγῶνα πρὸς διατήρησιν καὶ ἀπελευθέρωσιν τοῦ "Ἐμνους. Ἐπειδὴ δ' ἐκ τῶν ὑποβληθεισῶν ἐκθέσεων κατεδείχθη, ὅτι ἀσήμαντος ὑπῆρχε διαφορὰ εἰς τὰς πρώτας τέσσαρας ἐκθέσεις, ἡ Α. Σεβασμιότης, ἐθεώρησε δίκαιον καὶ ἐτροποποίησε τὰ ἔπαθλα. Οὕτως ἐδραθεύθησαν οἱ:
α' Μπούσιος Ἀθανάσιος, τοῦ Γυμνασίου Πρεβέζης διὰ δρχ. 2.500, β' Ηρωτόπατα Ἀναστασία, τοῦ Γυμνασίου Φιλιππιάδος διὰ δρχ. 2.500, γ' Βασιλάκης Μιχαήλ, τοῦ Γυμνασίου Θεσπρωτικοῦ διὰ δρχ. 1.500, δ' Παπαευθύμιος Βασίλειος, τοῦ Γυμνασίου Λούρου διὰ δρχ. 1.500.

'Ἐπίσης, δι' ἵδιου ἐγγράφου, ἐθεώρησε σκόπιμον καὶ ἀπένειμεν ὁ Σεβ. Μητροπολίτης "Ἐ π α τ ν ο ν εἰς τοὺς λοιποὺς τέσσαρας, οἵτινες ὀνομαστικῶς εἶναι οἱ:

- α' Πασσᾶς Λάμπρος, τοῦ Γυμνασίου Πρεβέζης,
- β' Γιαννηγιώργη Σωτηρία τοῦ Γυμνασίου Φιλιππιάδος
- γ' Σιώρου Παρασκευὴ τοῦ Γυμνασίου Θεσπρωτικοῦ καὶ
- δ' Φλούδα Ἀλεξάνδρα τοῦ Γυμνασίου Λούρου. (22)

Τά τε δραθεῖα καὶ τοὺς ἐπαίνους μετέβη εἰς τὰ Γυμνάσια καὶ ἐπέδωκεν ἴδιοχείρως ἡ Αὐτοῦ Σεβασμιότης εἰς τοὺς οὗτοις διαχριθέντας καὶ τιμηθέντας.

3. Αἱ δραθευθεῖσαι ἐκθέσεις ἔχουσι κατὰ σειράν, οὕτως:

α' Τοῦ Ἀθανασίου Μπουσίου.

ΒΑΣΙΛΕΙΟΝ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ ΜΙΚΤΟΝ ΓΥΜΝΑΣΙΟΝ ΠΡΕΒΕΖΗΣ

Μπούσιος Ἀθανάσιος

Τάξις ΣΤ²

Ἐν Πρεβέζῃ τῇ 18-1-1971

«Ἡ συμβολὴ τοῦ Ἱεροῦ Ἑλληνορθοδόξου Κλήρου εἰς τὸν Ἀγῶνα τῆς ἀνεξαρτησίας κατὰ τὸ 1821».

Εἶναι εὐλογημέναι αἱ ἡμέραι ἐκεῖναι κατὰ τὰς ὁποίας τὸ Ἐθνος συνέρχεται καὶ συγκεντρώνεται, διὰ νὰ ἀνασκοπήσῃ τὰ περασμένα, νὰ μελετήσῃ τὰ παρόντα, νὰ ἀτενίσῃ τὰ μέλλοντα, καὶ διαπιστώνει ὅτι πάντα εύρισκεται εἰς τὸν ἐκλεκτὸν δρόμον, τὸν ὅποιον τοῦ ἔχει χαράξει ἡ Θεία Πρόνοια. Τότε ὄλοκληρος ἡ Φυλή μας γίνεται ἔνα ποτὶ διὰ νὰ ἀκούσῃ, ἔνα μάτι διὰ νὰ ἐρευνήσῃ, ἔνας νοῦς

22. (Άρχ. Φ. Βιτάλη) Οἱ δραθευθέντες καὶ ἐπαινεθέντες ἀπὸ τὸν Σεβ. Μητροπολίτην διὰ τὴν ἔκθεσιν, ἐν «Μαθητικοὶ ἀντίλασοι» ἔτ. Β' (1971), ἀρ. τεύχ. 7, σελ. 13.

διὰ νὰ σκεφθῇ, μία καρδία διὰ νὰ αἰσθανθῇ.

Πρὸ 150 ἑτῶν συνετελεῖτο τὸ νέον Ἑλληνικὸν θαῦμα, τὸ ὅποιον εἶχον προετοιμάσει οἱ αἰῶνες τῆς παραδόσεως, τὸ θαῦμα τὸ ὅποιον κατέπληξε καὶ συνεκλόνισε μὲ τὴν τραγικήν του εύμορφίαν καὶ τὸ αἴματοποτισμένον μεγαλεῖον του, ὀλόκληρον τὸν πεπολιτισμένον κόσμον, τὸ θαῦμα, τὸ ὅποιον εἰς μίαν τεραστίαν κολυμβήθραν, γεμάτην ἀπὸ τὰ δροσερὰ καὶ ιερὰ νάματα τῶν ἀναλλοιώτων ἀρετῶν τῶν Ἑλλήνων, ἔξαναβάπτισεν ὀλόκληρον τὴν φυλήν μας. Σίφουνας ἔπεινσεν ἐκείνας τὰς ὕδρας εἰς ὀλόκληρον τὸν Ἑλληνικὸν χῶρον καὶ ἥκούντο καὶ παιᾶνες καὶ θούριοι καὶ δρκοί. Καὶ ἀπὸ τὰ βάθη τῆς Ἰστορίας ὡμίλησε πρῶτος ὁ Αἰσχύλος· «ὦ παῖδες Ἑλλήνων, ἵτε· ἐλευθεροῦτε πατρίδα, ἐλευθεροῦτε δὲ παῖδας, γυναῖκας θεῶν τε πατρώων ἔθη, θήρας τε προγόνων, νῦν ὑπὲρ πάντων ἄγων». Καὶ ὡρκίσθησαν οἱ παῖδες τῶν Ἑλλήνων. Μία ὑποχθόνιος ἀρμονία ἐγέμισε τὴν ἐπαναστατημένην ἀτμόσφαιραν «...ὅτι τῇδε κείμενα τοῖς 'κείνων ὁρήμασι πειθόμενοι». Ὁμίλησαν οἱ τάφοι, οἱ ὅποιοι εἶδον νὰ διέρχωνται ἐπ' αὐτῶν καταιγίδες, σφαγαὶ καὶ δηώσεις καὶ ποταμοὶ αἴματος, ἐθροντοφόρωντσαν καὶ ἐκεῖνοι τὸν ἀθάνατον ὅμνον τῆς πατρίδος·

«Μητρός τε καὶ πατρὸς καὶ τῶν ἄλλων προγόνων ἀπάντων, τιμιώτερον ἐστιν ἡ πατρὶς καὶ σεμνότερον καὶ ἀγιώτερον».

'Αλλ' ἂς μὴ παρασυρώμεθα ἐκ τοῦ ἐνθουσιασμοῦ τῆς ραγδαίας ἔξελίξεως τῶν ἴστορικῶν τούτων γεγονότων καὶ μαχῶν, ἀλλὰ τὴν συμβολὴν τοῦ Ἑλληνορθοδόξου ἱεροῦ Κλήρου εἰς τὸν ἄγωνα τῆς ἀνεξαρτησίας τῆς κατεχομένης ἐπὸ σκότους Ἐλλάδος.

Μὲ τὴν ἀνοκοπὴν τοῦ ὑπερχιλιετοῦ ἐνδόξου βίου τῆς Βυζαντινῆς Αὐτοκρατορίας πλεῖσται συμφοραὶ καὶ δεινοπαθήματα ἐνέσκηψαν εἰς τὸ ὑπόδευτον Γένος. Καὶ πρώτη ἐπελθοῦσα καταστροφή, ἦτο ἡ ἐλάττωσις τοῦ πληθυσμοῦ, μετὰ τὴν σφαγὴν καὶ ἔξολόθρευσιν χιλιάδων ψυχῶν καὶ τὴν φυγὴν τῶν εὐπορωτέρων οὐκογενειῶν εἰς τὴν

ξένην. 'Ακολουθοῦν ώς ἐπιστέγασμα ταύτης, ή οἰκονομικὴ ἔξασθλίωσις κατὰ τὸ δόγμα «πᾶσα ἡ γῆ ἀνήκει εἰς τὸν κυρίαρχον», ή ἀποχέρσωσις τοῦ τόπου καὶ ή παραμέλησις τῶν συγκοινωνιῶν, ή ἐπιβάρυνσις ἀπὸ καταθλιπτικὰς φορολογίας καὶ μάλιστα ὁ κεφαλικὸς φόρος, ή διαφθορὰ τοῦ χαρακτῆρος καὶ οἱ ἐξευτελισμοὶ καὶ τὸ σπουδαιότερον ὁ ἔξισλαμισμὸς τῶν ἑλληνοπαίδων, τὸ «παιδομάζωμα».

'Εν μέσῳ ὅμως τοιούτων συνθηκῶν πῶς εἶναι δυνατὸν νὰ ζήσῃ τις; Καὶ δχι ἀπλῶς νὰ ζήσῃ, ἀλλὰ νὰ διατηρήσῃ ἀσθεστὸν ἐντὸς αὐτοῦ τὸν σπινθῆρα τῆς Ἐθνικῆς συνειδήσεως; Πῶς εἶναι δυνατόν, ἐφ' ὅσον ώς ἄνθρωπος καὶ οὗτος γέμει ἀδυναμιῶν, νὰ διατηρηθῇ Ἑλλην ὑπὸ τοιαύτας συνθήκας;

'Αλλ' ίδού. 'Ο ίερὸς Ἑλληνορθόδοξος Κλῆρος, ἀντιπροσωπευόμενος διὰ τοῦ Πατριαρχείου, πραγματοποιεῖ τὴν πρώτην εὐεργετικὴν ἐμφάνισιν διὰ τὸ ὑπόδουλον Γένος, ἐπιτυγχάνων νὰ ἀποσπάσῃ ἀρκετὰ προνόμια παρὰ τοῦ Σουλτάνου. Καὶ χάρις εἰς αὐτὰ ἀναστηκῶντει θαρραλέως τὴν κεφαλήν του διὰ νὰ προστατεύῃ εἰς ὕραν καταγίδος τὸ χειμαζόμενον ποίμνιον καὶ νὰ φυλάξῃ τὴν ἐνότητα τοῦ Ἑλληνισμοῦ διὰ τῆς Παιδείας καὶ τῆς Ἐθνικῆς συνειδήσεως.

Κατὰ τὰ προνόμια ταῦτα ὁ Κλῆρος εἶναι κάτι τὸ ἀξιοσέβαστον. Δὲν ἔχει μόνον τὴν θρησκευτικὴν ἡγεσίαν τῶν Χριστιανῶν, ἀλλ' εἶναι καὶ πολιτικὴ κεφαλὴ αὐτῶν. Λιὰ τὸν λόγον τοῦτον ἀντιπροσωπεύει ἐνώπιον τῆς Ὀψηλῆς Πύλης τὸ ποίμνιόν του καὶ εἶναι ὑπεύθυνος διὰ τὴν εἰρηνικὴν διαβίωσίν του. 'Εν ἐναντίᾳ περιπτώσει ή θέσις του εἶναι δυσκολωτάτη. Οἱ Πατριαρχαὶ ὑποθάλλονται εἰς πολλὰ βασανιστήρια, εἰς ἀπαγχονισμούς, εἰς ἐξευτελισμοὺς καθὼς καὶ οἱ ἄλλοι ἀντιπρόσωποι τῆς Ἐκκλησίας.

Τοιουτοτρόπως η Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία σὺν τῷ χρόνῳ ἀπέβη κιβωτὸς διαφυλάξεως τῶν Ἐθνικῶν παραδόσεων καὶ ἔστια παιδεύσεως καὶ παρηγορίας τῶν δεινοπαθούντων δχι μόνον Ἑλλήνων, ἀλλὰ καὶ τῶν ἄλλων

ύποδούλων τῆς Βαλκανικῆς, οἱ ὁποῖοι δὲν εἶχαν ἀναπτύξει ἐθνικὴν συνείδησιν.

Ἐνίσχυσε δὲ τὸ δοῦλον "Ἐθνος εἰς τὴν πίστιν καὶ τὴν ἔγκαιρτέρησιν. "Οταν ἡ Ἑλληνικὴ ἑκπαίδευσις ἀπηγορεύετο ὑπὸ τῶν Τούρκων, τὰ κελλιὰ τῶν Μονῶν καὶ οἱ νάροθηκες τῶν ναῶν εἶχον μεταβληθῆνεις Κρυφὰ Σχολεῖα. Ελέχον γίνει φάροι τηλαυγεῖς εἰς τὰς ξοφώδεις καὶ τεταραγμένας νύκτας, τὰς ὅποιας διήνυε τὸ "Ἐθνος, καὶ ὠδήγουν καὶ κατηγόρουν καὶ ἀνεπτέρων τὰς ἐλπίδας σωτηρίας καὶ ἐπαναφορᾶς τοῦ ἐνδόξου παρελθόντος. Ταῦτα εἶχον ἀπομείνει ἀπὸ τὸ μεγαλεῖον τοῦ «χρυσοῦ αἰῶνος», τοῦ αἰῶνος κατὰ τὸν ὅποιον ἐπεκράτει πλήρως ἡ Ἑλληνορθόδοξος ἀγωγή, ἀπὸ τὸ μεγαλεῖον τοῦ Βυζαντίου.

Καὶ εἰς αὐτὰ συγκεντρωμένοι οἱ Ἑλληνόπαιδες ώς εἰς θείαν μυσταγωγίαν, ιστάμενοι εὐλαβικῶς καὶ ἀτενίζοντες ἄλλοτε τὰς σεπτὰς μιօρφάς τῶν Ἀγίων καὶ ἄλλοτε τὴν σεβασμίαν μιօρφὴν τοῦ Ἰερέως διδασκάλου, μιօρφὴν βιβλικήν, ἐκρέμοντο κυριολεκτικῶς ἀπὸ τὰ χεύλη του, καὶ ἥκουν τοὺς λόγους του, οἱ ὅποιοι ἥκουν ώς λόγοι προφήτου, ἐδέσποιζον εἰς τὴν σιγὴν καὶ προεκάλουν τὸν θαυμασμὸν καὶ τὴν ἀπορίαν εἰς τοὺς μικροὺς μαθητάς.

Καὶ ἐσκέπτοντο ὅσα ἥκουν·

«... καὶ ἀπ' ιῶν προγόνων τ' ἄφθαρτα βιβλία,
ποὺ δείχνουν τὰ πανάρχαια μεγαλεῖα...».

Μὰ νά. "Ἐνας ἥχος, ἔνας γλυκὺς ἥχος, ώς ψαλμῳδία, ἥχει. Καὶ γίνεται περισσότερον ἰσχυρὸς καὶ πλησιάζει περισσότερον, καὶ ἀκούγεται πλέον εύκοινῶς ώς ἡ φωνὴ τοῦ Ἰερέως - Διδασκάλου, φωνὴ προφητική·

«Μὴ οκιάζεστε στὰ οκότιν. Ἡ λευτεριά,
αὖν τῆς αὐγῆς τὸ φεγγιθόλο ἀστέρι,
τῆς νύχτας τὸ ξημέρωμα θὰ φέρει».

Εἶναι ἡ τροφὴ διὰ τὴν ἐλπίδα τῆς ἀναστάσεως τοῦ

Γένους, ή Μεγάλη Ιδέα, ή όποια ἐτροφοδότησεν ἐπιφανεῖς ἄνδρας, πολλαπλῶς ὡφελήσαντας τὴν Πατρίδα.

Ἄργοτερον, ὅταν ἡ πίεσις εἰχε κάπως χαλαρώσει, πάλιν δὲν ἄφησεν ὁ Κλῆρος τὴν εὔκαιριαν ἀνεκμετάλλευτον. Οἱ ἐπίσκοποι κυρίως ἐπωτοστάτησαν εἰς τὴν νέαν ὑπὲρ τῆς Παιδείας κίνησιν, εἰς τὴν ἴδρυσιν σχολείων καὶ ἐκπαιδευτηρίων, καὶ διηυκόλυναν τοιουτορόπως κατὰ πολὺ τὴν ἀνάπτυξίν της.

Ἄλλ' ὁ κατ' ἔξοχὴν διδάσκαλος τῆς Τουρκοκρατίας ὑπῆρξεν ὁ Κοσμᾶς ὁ Αἴτωλός, ὁ όποιος ἐλάμπρυνε τὴν Ἐκκλησίαν μὲ τὴν θερμουργόν του δρᾶσιν. Ἐκήρυξε μὲ θέρμην εἰς τὴν γλῶσσαν τοῦ λαοῦ τὸν Θεῖον λόγον μὲ ὑποθήκας ὑπομονῆς καὶ ἐλπίδος. Ἐπειδὴ εἶχεν ἀκλόνητον πίστιν ὅτι διὰ τῆς μοξφύσεως θὰ καλλιεργηθῇ ἡ Μεγάλη Ιδέα, διέτρεξεν ὅλην τὴν Στερεάν καὶ τὰς νήσους, καθὼς ἐπίσης καὶ τὴν Ἡπειρον, ἀπ' ἀκρους εἰς ἀκρην, καὶ ἴδρυσε 200 κατώτερα καὶ δέκα ἀνώτερα σχολεῖα. Θεωρηθεὶς ἐπικίνδυνος διὰ τὴν τουρκικὴν ἔξουσίαν, ἀπηγχονίσθη παρ' αὐτῆς. Διὰ τοῦτο καὶ ἐκηρύχθη ἀπὸ τὴν Ἐκκλησίαν μας νεομάρτυς καὶ ἵσταπόστολος.

Ἄλλὰ καὶ εἰς τὸν ἰερὸν Ἀγῶνα δὲν ὑστέρησε ὁ Κλῆρος, ἀλλ' ἔλαβε ἀρχετὴν πρωτοβουλίαν. Εἰς τὸ σάλπισμα τῆς μητρὸς Ἑλλάδος παρευρέθησαν πρῶτοι οἱ Κληρικοί, αὐτοὶ οἱ όποιοι ἄλλωστε προητοίμασαν αὐτὴν τὴν μεγάλην καὶ ὡγίαν ὥφαν τῆς Ἐθνεγερσίας, εἰς ἣν προσπάθειαν καὶ ἔχυσαν ποταμηδὸν τὸ αἷμα των.

Τὴν 25ην Μαρτίου 1821 ὁ Παλαιῶν Πατρῶν Γερμανός, κατὰ τὴν Θείαν Λειτουργίαν εἰς τὴν Ἅγιαν Λαύραν, τὴν δόποιαν παρηκολούθησαν οἱ πρόκοιτοι τῆς Ἀχαΐας, ηὐλόγησε καὶ ὑψώσε ώς σημαίαν τῆς Ἐπαναστάσεως, τὸ Λάθαρον, τὸ δόποιον παρίστανε τὴν Κοίμησιν τῆς Θεοτόκου. Κατόπιν ἔστησεν εἰς τὴν πλατείαν τοῦ Ἅγιου Γεωργίου Πατρῶν τὴν σημαίαν τῆς ἐπαναστάσεως καὶ ηὐλόγησε τὰ ὅπλα.

Δὲν είναι ὅμως μόνον ὁ ἐπίσκοπος Παλ. Πατρῶν

Γερμανός, ὁ δποῖος εἰσῆλθεν εἰς τὰς τάξεις τοῦ Ἀγῶνος, ἀλλ' ἐτίμησαν τοῦτον καὶ ἄλλοι Κληρικοί, πολλοὶ τῶν δποίων ἀνεδείχθησαν εἰς ἔμνικοὺς Ἀγωνιστάς.

Ο Ἀθανάσιος Διάκος ὁ δποῖος ἦτο Κληρικός, μάχεται ἡρωϊκῶς εἰς τὴν Ἀλαμάναν, μετὰ τοῦ ἐπισκόπου Σαλώνων Ἡσαΐου καὶ πίπτουν ἀφοῦ ἡγωνίσθησαν δῶς λέοντες, ἐκτελοῦντες ἵερὸν καθῆκον, ἀξιοί ἀπόγονοι ἐνδόξων προγόνων.

Ο Γρηγόριος Δικαῖος ἢ Παπαφλέσσας, ἀρχιμανδρίτης καὶ θεοφιουργὸς κήρυξ τῆς Φιλικῆς Ἐταιρείας ἔμεινε πιστὸς εἰς τὰ κηρύγματά τους καὶ διὰ τοῦ ἡρωϊκοῦ του θανάτου εἰς τὸ Μανιάκι ἐπεσφράγισε τοὺς μεγάλους λόγους, τοὺς ὅποιους ἀπηρύθυνε πρὸς τοὺς ἀγωνιζομένους "Ἐλληνας. "Ἡ θυσία του ἐδίδαξε τὸν Ἰμροαήμ, δπως ἄλλοτε ἡ θυσία του Λεωνίδα εἰς τὰς Θεομοτύλας τὸν Ξέρξην, ὅτι δὲν ἦτορ εὔκολον ἔργον ἡ κατάπνιξις τῆς ἐπαναστάσεως, ὁ δε Αἰγύπτιος στρατηλάτης ἔμεινεν ἔκπληκτος πρὸ τῆς θυσίας ταύτης καὶ ἐξήτησε νὰ ἴδῃ ἔστω καὶ νεκρὸν τὸν Παπαφλέσσα.

Ἄλλὰ καὶ πλῆθος ἄλλων κληρικῶν - ἀγωνιστῶν, τῶν δποίων δὲν διεσώθησαν τὰ δύνοματα, συνέβαλε κατὰ πολὺ εἰς τὸν Ἀγῶνα. "Ομως ποίαν σημασίαν ἔχουν τὰ δύνοματα ἔμπροσθεν ὑψηλῶν ἰδανικῶν, ἵεροῦ καθήκοντος;

Σημασίαν ἔχει τὸ ὅτι ἡγωνίσθησαν εἰς τὰς δυσκόλους περιστάσεις καὶ προσέφερον μετὰ προθυμίας τοὺς δύμους των διὰ νὰ στηριχθῇ τὸ ἀσθενὲς "Ἐδνος διὰ νὰ μὴ καταφρεύσῃ ἐντελῶς. Τιμῶνται καὶ οὗτοι οἱ ἀφανεῖς ἡρωες ἐξ ἵσου μὲ τοὺς καθιερωθέντας· δὲν τίθενται εἰς τὸ περιθώριον, καὶ οὐδέποτε παραβλέπεται ἡ ἀξία καὶ ἡ προσφορά των.

Ἐκτὸς ὅμως τούτων ἀξιούμενον ἀπὸ τὴν μνήμην ἡμῶν πράξεις καὶ γεγονότα, τὰ δποῖα παραμειναν, παραμένοντ, καὶ θὰ παραμένουν, ἵερὰ σύμβολα θυσίας εἰς ὀλόκληρον τὴν ἀνθρωπότητα, τὰ δποῖα ἐδίδαξαν καὶ ἐξήγειραν τὸ μῖσος πολλῶν εἰς ὀλόκληρον τὴν ἀνθρωπότητα, τὰ δποῖα ἐδίδαξαν, καὶ ἐξήγειραν τὸ μῖσος πολ-

λῶν λαῶν κατὰ τῆς σκληρότητος καὶ ὡμότητος τῶν Τούρκων.

Τὴν 9ην Ἀπριλίου 1821, οἱ Τοῦρκοι προθαίνοντες εἰς ἀντίποινα διὰ τὴν Ἑλληνικὴν ἐξέγερσιν, ἀπεκεφάδισαν δύο ἐφημερίους τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας, διότι ἡ φρουρούμενη ὑπ' αὐτῶν Εὐφροσύνη Μουρούζη ἐδραπέτευσε.

Τὴν 10ην Ἀπριλίου, Κυριακὴν τοῦ Πάσχα, μετὰ τὴν Θείαν Λειτουργίαν, ὁ διερμηνεὺς τῆς Πύλης συναθροίσας τοὺς ἀρχιερεῖς ἀνέγνωσε φιλομάνιον διὰ τοῦ ὅποιου ἔξεθρονίζετο ὁ Πατριάρχης Γρηγόριος ὁ Ε΄ «ἐπειδὴ ἐφάνη ἀνάξιος τοῦ πατριαρχικοῦ θρόνου, ἀχάριστος καὶ ἄπιστος ποδὸς τὴν Πύλην». Ό Γρηγόριος περιυθρίσθη καὶ ἐψυλακίσθη καί, μετὰ μεσημβρίαν τῆς αὐτῆς ἡμέρας, ἔξῆχθη ἐκ τῆς φυλακῆς, δόπου ἐκακοποιήθη, καὶ ἐκρεμάσθη εἰς τὴν μεσαίαν θύραν τοῦ Πατριαρχείου. Τρεῖς ἡμέρας ἔμεινε τὸ λείφανόν του ἐπὶ τῆς ἀγγόνης καὶ τὴν τρίτην παρεδόθη εἰς τοὺς Ἐβραίους, οἱ ὅποιοι τὸ ἔσυρον διὰ τῶν ὄδῶν τοῦ Φαναρίου χλευάζοντες καὶ βλασφημοῦντες, καὶ τὸ ἔρριφαν εἰς τὴν θάλασσαν. Τὴν αὐτὴν ἡμέραν ἐκρεμάσθησαν καὶ ἄλλοι τρεῖς ἀρχιερεῖς, ὁ ἀριθμὸς τῶν ὅποιων ηὗξήθη κατὰ τὸ τέλος τοῦ Ἀπριλίου, καὶ μετέπειτα καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τοῦ ἀγῶνος.

Αἱ ἀγριότερες αὕται ἐποιξένησαν βαθεῖαν αἰσθησιν εἰς τὴν εὐρωπαϊκὴν κοινὴν γνώμην καὶ προεκλήθη ἡ δυσαρέσκεια κατὰ τῶν Τούρκων.

Καὶ ἡ ἱστορία συνεχίζεται... Τὸ 1866, μία μονή, ἡ μονὴ τοῦ Ἀρχαδίου εἰς τὴν Κοήτην, γίνεται ὀλοκαύτωμα, ὑπὸ τὰ ἔρείπια δὲ αὐτῆς ἐτάφησαν οἱ μοναχοὶ μὲ τὸν ἥρωικὸν ἥγονύμενον Γαβριὴλ καὶ ἄλλους ἀγωνιστάς, μαζὶ καὶ τούρκους, διὰ νὰ πλέξῃ, διὰ μίαν ἀκόμη φοράν, τὸ ἐγκώμιον τοῦ ἴεροῦ Ἑλληνορθοδόξου Κλήρου, διὰ νὰ λάμψῃ τὸ ἀστρον του, ἡ ποοσφορά του εἰς τὸ προσκήνιον ὅχι μόνον τῆς Ἑλληνικῆς, ἀλλὰ καὶ τῆς παγκοσμίου Ἰστορίας.

”Ας σταθῷμεν ὅμως ἐδῶ. Νομίζω ὅτι καὶ ἡ ἀδρο-

μερής αὗτη ἀνασκόπησις εἶναι ἵκανὴ νὰ ἀποκομίσῃ δάφνας εἰς τὸν Ἱερὸν Ἑλληνορθόδοξον Κλῆρον, τὰς ὁποίας ἔδρεψεν ἐκ τοῦ ἑνδόξου βίου του, ἐκ τῶν ἡρωϊκῶν ἀγώνων του ὑπὲρ Πίστεως καὶ Πατρίδος, ἐκ τῆς ἀνεκτικήτου θυσίας του εἰς τὸν βωμὸν τῶν ὑψηλοτέρων ἴδαινικῶν.

Ἐορτάζομεν μίαν ἐπέτειον. "Ἄς γεμίσῃ τὴν ψυχήν μας ἡ λεικότης τοῦ Ηαρούνανος καὶ τὸ Φῶς τῆς Χριστιανικῆς Θρησκείας.

"Ἄς ἐλπίσωμεν, ὅτι ὁ Σταυρός, ὁ ὁποῖος μὲ τοὺς τεραστίους βραχίονάς του ἐναγκαλίζεται ὀλόκληρον τὴν Ἑλληνικὴν Γῆν, καὶ εἰς τὸν ὄποιον ἐπάνω εὐρέθη καθηλωμένη ἡ ἑλληνικὴ Φυλὴ εἰς πλείστας περιόδους τῆς ἴστορίας της, ἄλλοτε ὡς Προμηθεὺς καὶ ἄλλοτε ὡς ὁ Χριστός, θὰ καταστῇ τὸ Ἱερὸν προσκύνημα τῶν νέων γενεῶν, τῶν νέων κοινωνιῶν τῆς Ἑλλάδος, ὅλου τοῦ κόσμου.

"Ἄς ἐνθυμηθῶμεν τὴν ἔνδοξον, αὐτὴν προϊστορίαν τοῦ "Ἐθνους μας. Καὶ ἂς ἐλπίσωμεν, ὅτι ἡ πίστις εἰς τὰ ἰδεώδη μας θὰ στηρίξῃ πάντοτε τὴν Πατρίδα μας, μὲ τὰς εὐλογίας τοῦ Ἱεροτείου, διὰ νὰ ἐξακολουθῇ νὰ ἐκτελῇ τὸν προορισμὸν τοῦ ἀσβέστου φάρου, τοῦ ἀειθαλοῦς φοίνικος, διὰ νὰ γίνῃ ὁ πομπὸς τῶν ἑλληνορθοδόξων Ἰδεῶν ἀνὰ τὸν κόσμον.

"Ἄς ἐνθυμηθῶμεν ἐπίσης ὅτι, μέγα μέρος ἐξ αὐτοῦ, τὸ ὄποιον σήμερον κατέχομεν, καὶ τὸ ὄποιον ὄνομάζεται "Ἐλευθερία, Χριστιανὸς Ὁρθόδοξος, ὑπηροότης Ἑλληνικῆς, τὸ ὄφειλομεν, ἀναμφισβητήτως, εἰς τὸν Ἑλληνορθόδοξον Ἱερὸν Κλῆρον τῆς τουρκοκρατουμένης Ἑλλάδος, ὁ ὄποιος εἶχεν ὥρισει εἰς τὴν ζωὴν του νὰ φυλάξῃ Θεομοτύλας, μὴ μετακινούμενος ἀπὸ τὰς ἐπάλξεις τοῦ χρέους, καθ' ὃσον συναισθάνεται πάντοτε ἀπολύτως, ὅτι ἡ ἀποστολή του εἶναι — καὶ θὰ εἶναι — σταυρός, θυσία, ἄλλα καὶ θρίαμβος! ..

β' Τῆς Ἀναστασίας Πρωτόπαπα.

ΒΑΣΙΛΕΙΟΝ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ
ΜΙΚΤΟΝ ΓΥΜΝΑΣΙΟΝ ΦΙΛΙΠΠΙΔΟΣ

'Ἐν Φιλιππιάδι τῇ 18-1-1971

ΘΕΜΑ: «Ἡ συμβολὴ τοῦ Ἑλληνορθοδόξου
Ἱεροῦ Κλήρου εἰς τὸν ἀγῶνα τῆς ἀνεξαρτησίας
κατὰ τὸ 1821».

Ἡ Ἰστορία, αὐτὸς ὁ γνώστης τοῦ παρελθόντος καὶ
καθοδηγητῆς τοῦ μέλλοντος, διδάσκει ὅτι εἶναι χρέος ὅ-
λων τῶν νεωτέρων Ἑλλήνων τούλαχιστον ἡ ἀναγνώρισις
τῆς συμμετοχῆς καὶ συμβολῆς τοῦ Ἱεροῦ Κλήρου εἰς τὸν
ὑπὲρ ἀνεξαρτησίας ἀγῶνα τοῦ 1821.

Τοῦτο θὰ ἥτο εἰς ἐλάχιστος φόρος τιμῆς διὰ τὰς ὑ-
πηρεσίας τῶν ἐκπροσώπων τῆς Ἐκκλησίας εἰς τὰς ζοφε-
ρὰς ἔκείνας ἡμέρας, ζπου

«ὅλα ἵταν σιωπηλά
γιατὶ τά ὄκιαζε ἡ φοβέρα
καὶ τὰ πλάκωνε ἡ σκλαβιά».

Διὰ νὰ φθάσῃ ἡ Ἑλλὰς εἰς τὴν δημιουργίαν τῆς ἐπ-
αναστάσεως τοῦ '21 ἔχοειάσθησαν μόχθοι, ταλαιπωρίαι,
ὑπομονὴ καὶ ἐπιμονή. Καὶ τότε παρουσιάσθη ἡ Ἐκκλη-
σία ως μέγιστος ἀρωγὸς τῶν ὑποδούλων.

Οἱ Κληρικοί, πιστοί εἰς τὸ καθῆκον των, ἀπετέλε-
σαν τὸ βάλσαμον εἰς τὰς ταλαιπωρημένας ψυχὰς τῶν
Ἑλλήνων. Προσεπάθησαν νὰ τοὺς παρηγοροῦν διὰ νὰ
ἀνθέξουν εἰς τὴν σκληρὰν δουλείαν. Προσεπάθησαν νὰ
τοὺς καλλιεργήσουν καὶ διατηρήσουν τὴν ἔλπιδα μιᾶς
ἀναστάσεως τοῦ Γένους. Τπῆρεξαν οὗτοι διατηρηταὶ τῆς
θρησκευτικῆς καὶ ἐθνικῆς συνειδήσεως, οἱ ὅποιοι συνέθε-
σαν τὸ '21.

Ἐγνώριζον, ὅτι ἀνευ τῆς παιδείας εἶναι δύσκολος

ή προσδοκία καλλιτέρων ήμερῶν. Διὰ τοῦτο μὲ πᾶσαν θυ-
σίαν ἡθέλησαν νὰ μεταδώσουν τὰς πενιχράς των γνώσεις
εἰς τὰ Ἑλληνόπουλα, τὰ ὅποια ἀνὰ πᾶσαν στιγμὴν ἔκιν-
δύνευσον ἀπὸ τὸν ἔξισταμισμόν. Τοιουτορόπως ἐδημιουρ-
γήθησαν τὰ κρυφὰ σχολεῖα, διὰ τὰ ὅποια ὁ ποιητὴς γρά-
φει.

«... ὁ παπᾶς, ὁ δάσκαλος ἔκει
θεριεύει τὴν ἀποσταμένην ἐλπίδα
μὲ λόγια μαγικά».

Εἰς τὰ ἀπομεμακρυσμένα ἐκκλησάκια καὶ εἰς τὰ μο-
ναστήρια ὁ Κληρικὸς ἀνελάμβανε καθήκοντα διδασκά-
λουν, παρ' ὅλον ὅτι ἐγνώριζε τί ἐπρόκειτο νὰ ὑποστῇ, ἐὰν
οἱ Τσοῦχοι τὸν συνελάμβανον.

Καὶ ἡ προσπάθεια αὐτὴ τοῦ Κλήρου ἐπέφερε τὰ εὐ-
εργετικά της ἀποτελέσματα.

'Αλλ' ἔκτὸς τῶν κληρικῶν, τῶν ἔχοντων στοιχειώ-
δεις γνώσεις, ἀνεφάνησαν καὶ οἱ διδάσκαλοι τοῦ Γένους,
τὸ μεγαλύτερον μέρος τῶν ὅποιων ἦσαν κληρικοί. Αὐτοί,
ἔχοντες μεγαλυτέραν δυνατότητα ἔνεκα τῆς μορφώσεώς
των, ἀφερόθησαν εἰς τὸν μέγα σκοπόν. 'Αντελαμβάνον-
το, ὅτι εἶναι πολὺ λυπηρὸν νὰ εύρισκεται ἡ Ἐλλὰς σκλά-
βα τῆς τουρκικῆς βαρβαρότητος καὶ ἀγριότητος· ὑποδου-
λωμένη εἰς τοὺς τούρκους, οἱ ὅποιοι οὐδὲν εἶχον νὰ πα-
ρουσιάσουν ἀξιόλογον, τὸ ὅποιον νὰ δυνηθῇ νὰ συγκρι-
θῇ μὲ τὰς ἐλληνικὰς προσφορὰς εἰς τὴν ἀνθρωπότητα.
Κατέβαλον λοιπὸν πᾶσαν δυνατὴν προσπάθειαν διὰ τὴν
μόρφωσιν τῶν ὑποδούλων, καὶ τὴν ἀπελευθέρωσιν.

'Αλλὰ τὸ πλέον συγκινητικὸν εἶναι ἡ θυσία τόσων
κληρικῶν εἰς τὸν βωμὸν τῆς Ἐλλάδος. Καὶ αὐτὴν ἀκόμη
τὴν ζωὴν των δὲν ἐδίστασαν νὰ θυσιάσουν διὰ τὴν πρα-
γματοποίησιν μιᾶς Ἰδέας. 'Ο Σαμουὴλ εἰς τὸ Σούλι, ὁ
Πατριάρχης Γρηγόριος Ε΄ εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν,
ὁ ἀγιος Κοσμᾶς ὁ Αἴτωλός, ἀποθνήσκουν μαρτυρικῶς διὰ
τὴν πίστιν τοῦ Χριστοῦ τὴν ἀγίαν καὶ τὴν ἀγάπην τους
πρὸς τὴν Ἐλλάδα. Καὶ πλείστα ἄλλα παραδείγματα θυ-

σίας Κληρικῶν τόσον εἰς τὴν προετοιμασίαν, ὅσον καὶ εἰς τὴν διεξαγωγὴν τοῦ ἀγῶνος τοῦ 1821 θὰ ἥδυνατό τις νὰ ἀναφέρῃ.

Δικαιολογημένως λοιπὸν δύναται ἡ Ἐκκλησία νὰ ὑπερηφανεύεται διὰ τὴν συμβολήν της εἰς τὸν μεγάλον ἄγῶνα. Ἀσφαλῶς ἄνευ τῶν ὑπηρεσιῶν τῶν ἐκπροσώπων Τῆς δὲν θὰ εἶχομεν σήμερον ἐλευθέραν τὴν Πατρίδα.

”Ἄς τοὺς εὐγνωμονῶμεν συνεχῶς· καὶ ἂς προσπαθῶμεν νὰ μὴ ἀποθῇ ματαία ἡ προσφορά των.

γ' Τοῦ Μιχαὴλ Βασιλάκη.

ΓΥΜΝΑΣΙΟΝ ΘΕΣΠΡΩΤΙΚΟΥ
Τάξις ΣΤ'

’Ἐν Θεσπρωτικῷ τῇ 18-1-1971

«Ἡ συμβολὴ τοῦ Ἑλληνορθοδόξου Ἱεροῦ Κλήρου εἰς τὸν ἄγῶνα τῆς Ἀνεξαρτησίας κατὰ τὸ 1821».

Τὸ ἔτος 1821 ἦτο τὸ ἔτος, κατὰ τὸ ὁποῖον ἐλάμβανε σάρκα καὶ ὁστᾶ ἡ Μεγάλη Ἰδέα τοῦ Ἐθνους περὶ τῆς Ἐλευθερίας του. Καὶ ἡ Ἐλευθερία, ἡ ὁποία θὰ ἥνοιγε καὶ πάλιν τὰ πτερά της ἐπάνω ἀπὸ τὸ δύστυχον Ἐθνος, διὰ νὰ δικαιώσῃ τοὺς κόπους του, τοὺς ἄγῶνας καὶ τὰς θυσίας, δὲν ἦτο μακράν. Εἶχε σημάνει ἡ μεγάλη ὁρα. Ὁ Ἑλληνικὸς λαὸς εἶχε πλέον ώριμάσει. Ἐγγώριζε τὰς εὐθύνας του, τὸ νόημα τῆς ἐπαναστάσεως. Ἡτο μὲ μίαν λέξιν πανέτοιμος διὰ τὴν πραγμάτωσιν τοῦ τόσον μακρινοῦ, ἀλλὰ καὶ τόσον γλυκοῦ ὀνείρου.

’Αλλ’ εἰς τὴν σκέψιν μας πρέπει νὰ δημιουργηθῇ ἄλλη μία ἀπορία. Πῶς ὁ Ἑλληνικὸς λαὸς ἐκράτησεν ἀσθεστα τὰ ἴδαικὰ τῆς Φυλῆς, τὴν Πίστιν πρὸς τὸν Θεόν, τὴν ἐθνικήν του συνείδησιν, κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς Τουρκοκρατίας; Πῶς μέσα εἰς αὐτὴν τὴν αἵματηρὰν περίοδον

έμεινεν ἀκλόνητος ὁραματιστὴς τῆς ἐλευθέρας Ἑλλάδος; Πῶς πάλιν κατώρθωσε νὰ νικήσῃ ἔνα ἐκ τῶν μεγαλυτέρων ἔχθρων τῆς περιόδου ἐκείνης, τὴν ἀμάθειαν;

Δὲν θὰ ἥτο ὑπερβολὴ βεβαίως, ἐὰν ἐλέγαμεν, ὅτι ἡ Ἑλλὰς παρέμεινεν Ἐλλάς, διότι ἐστηρίχθη εἰς τὸν Ἱερὸν Κλῆρον περισσότερον, ἐν συνεχείᾳ δὲ εἰς τὰ παλληκάρια της.

Τὰ παλληκάρια της εἶχον ἐν σύνθημα. "Η νὰ νικήσουν ἦ νὰ ἀποθάνουν ὑπὲρ Πατρίδος.

"Ο Ἱερὸς Κλῆρος ὅμως ἔπρεπε νὰ νικήσῃ ὅχι μόνον τοὺς ἔχθρούς, ἀλλ' ἔπρεπε νὰ διατηρήσῃ τὴν πίστιν τοῦ "Ἐθνους ἀκλόνητον εἰς τὰ ἴδαινακά του, ἔπρεπε νὰ σώσῃ τὸν Σταυρὸν τῆς Θρησκείας μας, ἥτο ἀνάγκη νὰ βοηθήσῃ τοὺς δυστυχισμένους ὁραγιάδες, οἱ δόποιοι ὑπέφερον τὰ πάνδεινα ἀπὸ τὸν κατακτητήν. Ἀκόμη ἔχρειάζετο καὶ τὰ δηλα νὰ λάθουν οἱ Κληρικοί, διὰ νὰ ὑπερασπίσουν ὅχι αὐτὴν τὴν ζωήν, τὴν τιμήν των, τὴν Ἐκκλησίαν μας, ἀλλὰ νὰ πολεμήσουν τὸν ἔχθρόν, χάριν τῆς ἐθνικῆς Ἐλευθερίας καὶ Ὁρθοδοξίας μας.

Καὶ εἰς ὅλους τοὺς τομεῖς ὁ Κλῆρος ἐπέτυχεν. Εἰς τοὺς χρόνους τῆς σκλαβιᾶς οἱ Κληρικοί μὲ τὸν Σταυρὸν εἰς τὰς χεῖρας των ἐνίσχυντων τὴν Ηίστιν τῶν ὑποδούλων, ἐγέμιζον τὰ στήθη των μὲ ἐλπίδας. Τὸ «κρυφὸ Σχολεῖὸ» ἥτο τὸ σχολεῖον, τὸ δόποιον ἔσωσε τοὺς ἐλληνόπαιδας. Ἔντος αὐτοῦ ἥσαν ἐναποτεθμέναι ὅλαι αἱ ἀρχαί, αἱ ἀξίαι, τῆς Πατρίδος μας. Ἐκεῖ διεφυλάσσοντο τὰ ἰερὰ σύμβολα τῆς Πατρίδος. Ἐκεῖ, γραμμένη μὲ ὀλόχρουσα γράμματα, ὑπῆρχεν ἡ μεγάλη τοῦ Γένους ἱδέα. Καὶ μὲ τὸ φῶς τοῦ καντηλιοῦ ὁ Κλῆρος ἐδίδαξε τὰ μικρὰ ἐλληνόπουλα τὰς μεγάλας, τὰς μοναδικὰς ἱδέας, διὰ τῶν δόποιων ἐσώθημεν. Πατρὶς - Θρησκεία - Οἰκογένεια. Είναι αἱ μοναδικαὶ ἱδέαι, αἱ δόποιαι ὅμοιαι καὶ αἱ τρεῖς δίδουν τὸ ἀκεραιότερον τῶν νοημάτων!

Καὶ κατὰ τὴν μεγάλην στιγμὴν τῆς Ἐπαναστάσεως, πρῶτος μεταξὺ τῶν πρώτων ἐκλήθη νὰ θεμελιώσῃ τὸν βωμὸν τῆς Ἐλευθερίας διὰ τοῦ αἵματός του ὁ Πατριάρ-

χης Κων)πόλεως Γρηγόριος δέ Ε΄. Δὲν ἔδέχθη νὰ ἀκο-
λουθήσῃ τὴν πλαγίαν ὁδὸν, ἢ ὅποια θὰ τὸν ἔφερεν ἵσως
εἰς τὴν Ἐλευθερίαν, διὰ τῆς φυγῆς, ὡς ἐπιμόνως τῷ ἐ-
προτάθη. 'Αλλ' οὕτως θὰ ἔχανε τὴν κυρίαν ὁδὸν τῶν
Μαρτύρων καὶ τῶν ἡρώων, ἀποστερούμενος πάσης ἀξίας
καὶ τιμῆς! Διὰ τοῦτο δὲν ἔγκατέλειψε τὸ ποίμνιόν του εἰς
τὴν δύσκολον ἔκείνην στιγμήν. Εἰς τοὺς προτρέποντας αὐ-
τὸν νὰ φύγῃ διὰ νὰ σωθῇ ἔδιε τὴν ἔξῆς ἡρωϊκὴν ἀπάν-
τησιν «Μὴ μὲ προτρέπετε νὰ φύγω. Μάχαιρα θὰ περάσῃ
τοὺς δρόμους τῆς Κων)πόλεως καὶ τῶν ἄλλων πόλεων.
Θέλετε νὰ φύγω μετημφιεσμένος εἰς ἐν πλοῖον ἢ νὰ κλει-
σθῶ εἰς ἓνα σπίτι κάπουσιν εὐεργετικοῦ πρεσβευτοῦ, καὶ
νὰ ἀκούω ἔκει πῶς οἱ δῆμιοι κατακρεούργοιν τὸν χρηεύ-
σαντα λαόν; "Οχι! Διὰ τοῦτο εἶμαι Πατριάρχης. Διὰ νὰ
σώσω τὸ "Ἐθνος μου. Ο θάνατός μου θὰ ὠφελοῦσε περισ-
σότερον παρὰ ἡ ζωή μου. "Ας μὴ γίνω λοιπὸν ἡ χλεύη
τῶν ζώντων. Δὲν θὰ ἀνεχθῶ νὰ περνῶ ἀπὸ τοὺς δρόμους
τῆς Ὁδησσοῦ, τῆς Κερκύρας ἢ τῆς Ἀγκῶνος καὶ νὰ μὲ
δακτυλοδειχτοῦν λέγοντες: 'Ίδού ὁ φονεὺς Πατριάρχης!»

Ποῖος ἄλλος θὰ ἐπράπτε τὸ καθῆκον του τοιουτο-
τόπως; «Διὰ νὰ σώσω τὸ "Ἐθνος μου». Φράσις περι-
κλείουσα δλα τὰ ψυχικὰ χαρίσματα τοῦ μεγάλου Ἐθνάρ-
χου. Πόσοι ἄλλοι τὸ ἔκαναν; Καὶ ἔπειτα ἀπὸ μίαν ἑδο-
μάδα, τὴν ἡμέραν τῆς Ἀναστάσεως, τὸ σεπτὸν σῶμά Του
ἐκρέματο ἀπηγχονισμένον εἰς τὴν κεντρικὴν πύλην τοῦ
Πατριαρχείου!

Πρῶτος καὶ ὁ Παλαιῶν Πατρῶν Γερμανός, κατὰ
τὴν μεγάλην ὥραν, ὑψώσε τὸ λάβαρον τῆς Ἐπαναστά-
σεως, σύμβολον, τὸ ὅποιον ἔφερε ρίγη συγκινήσεως εἰς τὸ
σκλαβωμένον "Ἐθνος. Ἐφάνταξεν δὲ Σταυρὸς εἰς τὸ κόκ-
κινο πανί. Αἷμα καὶ Θρησκεία. Ἀληθῶς δὲ Κλῆρος ἀπέ-
δειξεν, δτι ὁρθῶς τὸ λάβαρον ὑψώθη μὲ αὐτὰ τὰ σύμβο-
λα. "Εχυσεν ἄφθονον τὸ αἷμά του, καθ' ὅλην τὴν διάρ-
κειαν τῆς Ἐπαναστάσεως.

'Αλλὰ μόνον αὐτοί; 'Ο Ἐπίσκοπος Σαλώνων Ἡ-
σαΐας, δὲ πίσκοπος Ρωγῶν Ἰωσήφ, οἱ Μοναχοὶ τοῦ Ἀ-

γίου "Ορους, οί διακόσιοι Κληρικοὶ τῆς Χίου, οἱ Μητροπολῖται Ἀγχιάλου, Ἐφέσου καὶ τόσοι ἄλλοι.

"Ο ἀρχιμανδρίτης Γρηγόριος Δικαῖος, ὁ ἐπονομαζόμενος Παπαφλέσσας, κατέχει ἔξεχουσαν θέσιν εἰς τὸ πάνθεον τῶν Ἡρώων μας. "Ἐδειξεν ἐμπράκτως, ὅτι ἡ Ἐκκλησία μας ἀποτελεῖ πολύτιμον συμπαραστάτην τοῦ Ἐθνους. Καὶ ἦτο τόσος ὁ ἡρωϊσμός του, ὅταν τὰ στίφη τῶν μουσουλμάνων ἐπέλεσαν ἐναντίον του, ὥστε καὶ αὐτὸς ὁ στρατηλάτης Ἰμπραήμ, ὁ νικητὴς τῆς μάχης, ἐνικήθη, συνεκνήθη ἀπὸ τὸν νεκρὸν ἡρωα. Καὶ ἀφοῦ τὸν ἔστησε ἐπὶ δέντρου, τὸν ἴσπασθη ἐνώπιον ὅλου τοῦ στρατοῦ του!

"Ο Ἀθανάσιος Διάκος, ἀφοῦ ἐπολέμησε γενναίως, συνελήφθη εἰς τὴν Ἀλαμάναν. Καί, ἀρνούμενος νὰ προδώσῃ τὴν πίστιν του εἰς τὸν Χριστὸν διὰ νὰ σωθῇ ἀσπαζόμενος τὸν ἴσλαμισμόν, ὑπέστη μαρτυρικὸν θάνατον.

Εἶναι πολλοὶ αὐτοί, οἱ ὅποιοι ἀπέδειξαν, ὅτι ὁ Κλῆρος ἔσωσε τὴν Ἐπανάστασιν. Διότι Θρησκεία καὶ Πατρὶς πάντοτε συμβαδίζουν. Ἐλλὰς καὶ Χριστιανισμὸς εἶναι δύο ἔννοιαι, αἱ ὅποιαι συνυπάρχουν. Καὶ πάντοτε ὁ Κλῆρος ὅμοι μετὰ τῆς Πολιτείας, δημιουργοῦν, χαράσσουν τὸν δρόμον τῆς Ἑλλάδος, τὸν δρόμον τῶν πεπρωμένων της. Δὲν εἶναι ὀλίγαι αἱ ὑπηρεσίαι, τὰς ὅποιας προσέφερεν ὁ Κλῆρος εἰς τὴν Ἰστορίαν τῆς Ἑλλάδος. Παντοῦ συχνότατα παραδείγματα αὐτοθυσίας βλέπομεν. Φωτεινὸν παράδειγμα παραμένει, αὐτάπαρνήσεως καὶ ἡρωϊσμοῦ ἡ ἀνατίναξις τοῦ Κουγκίου ὑπὸ τοῦ Σαμουὴλ εἰς τὸ Σούλι.

"Ἀλήθεια, πόσα προσέφερεν ὁ Ἱερὸς Κλῆρος; Ἀνεδείχθη μαχητὴς καὶ νικητὴς εἰς πολλὰ μέτωπα. "Ἐδωσε καὶ τὸ αἷμά του τελικῶς διὰ νὰ ἀφήσῃ εἰς ἡμᾶς τοὺς μεταγενεστέρους μίαν Ἑλλάδα ἐλευθέραν καὶ εὐημεροῦσαν. Μεγάλαι θυσίαι, ἀκόμη ὑψηλότερα νοήματα. Ἐκεῖ ὅπου σήμερον ὑπάρχει μνημεῖον «τῷ ἀγνώστῳ στρατιώτῃ» ἐποεπε νὰ ὑπάρχῃ πλησίον εἰς τοῦτο καὶ ἔτερον μνημεῖον «τῷ ἀγνώστῳ Κληρικῷ».

Είναι τιμὴ δι' ἡμᾶς τοὺς Ἑλληνας, τιμὴ διὰ τὴν Ἑλάδα, ὁφειλομένη τιμὴ πρὸς τὸν Ἑλληνορθόδοξον Κλῆρον, σωτῆρα τοῦ Ἐθνους.

Ορθόδοξη Ἐκκλησία! Είσαι ἡ μεγάλη Εὐεργέτις τῆς Φυλῆς μας. Ἐπύργωσες διὰ τῶν θυσιῶν καὶ τοῦ αἵματος τῶν Κληρικῶν σου τὸν ώραιότερον πύργον εἰς τὴν Ἑλλάδα: Τὸν πύργον τῆς Ἐλευθερίας. Διότι ἡ Ἐλευθερία μας μέσα εἰς τοὺς θόλους τῶν Ναῶν σου ἐγεννήθη. Καὶ μέσα εἰς τὰ θυσιαστήρια σου ἔζησεν. Αἰώνια πρέπει νὰ είναι — καὶ θὰ είναι — ἡ εὐγνωμοσύνη καὶ ἡ ἀφοσίωσις τῶν Ἑλλήνων εἰς Σὲ!

δ' Τοῦ Βασιλείου Παπαευθυμίου.

ΒΑΣΙΛΕΙΟΝ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ
ΜΙΚΤΟΝ ΓΥΜΝΑΣΙΟΝ ΦΙΛΙΠΠΙΑΔΟΣ
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΛΟΥΡΟΥ
ΕΞΑΤΑΞΙΟΝ Α.Ν. 129/1967

Παπαευθυμίου Βασίλειος τοῦ Λεωνίδου
Μαθητὴς ΣΤ' τάξεως Γυμνασίου Λούρου.

«Ἡ συμβολὴ τοῦ Ἑλληνορθόδοξου Ιεροῦ Κλῆρου εἰς τὸν ἀγῶνα τῆς ἀνεξαρτησίας κατὰ τὸ 1821».

29 Μαΐου 1453! Ἡμέρα θλιβερὴ καὶ τραγικὴ διὰ τὸ Ἑλληνικὸν Ἐθνος. Ἡ βασιλεύουσα, ἡ πόλις τῶν πόλεων, τὸ μῆλον τῆς ἔριδος, ὁ προμαχὼν τοῦ Ὁρθοδόξου Χριστιανισμοῦ καὶ τοῦ Ἑλληνισμοῦ πίπτει εἰς τὰς θεβηλους χεῖρας τοῦ τούρκου κατακτητοῦ. «Μέγα ἦν τὸ δεινόν». Οἱ ὑπόδουλοι ὑφίσταντο ὑπὸ τῶν ἀπανθρώπων τυράννων ὅ,τι δύναται νὰ φαντασθῇ τις. Ὁ ἀνέσπερος καὶ φωτοβόλος ἑλληνικὸς ἥλιος ἐσκοτίσθη καὶ τὴν λαμπρὰν ἀκτινοθολίαν τοῦ κάλλους του τὴν διεδέχθη ἐκείνη ἡ ἀπασία καὶ βαρεῖα καταχνιὰ τῆς τουρκικῆς ἡμισελήνου καὶ

τὸ φρικτὸν ἄγχος. "Ολα «τάσκιαζε ή φοβέρα καὶ τὰ πλάκωνε ή σκλαβία». 'Ο πρώην μεγαλοπρεπής κατήντησε τώρα ἔνας ἀξιολύπητος καὶ ἀξιούθρήνητος «φαγιᾶς». Καὶ ηρχισε νὰ περιέρχηται εἰς λανθάνουσαν κατάστασιν, ὅσον ἀφορᾷ τὴν πραγματικήν του ὑπόστασιν. 'Η ζωὴ τοῦ Ἐλληνος εύρισκετο εἰς τὴν σκληρὰν διάκρισιν ἐνδὸς αἰμοβόρου κατακτητοῦ. 'Τὸ αὐτὰς τὰς παγερὰς συνθήκας φυκὸν ἦτο νὰ ἔκμηδενισθῇ τὸ Ἐλληνικὸν Ἐθνος. 'Αλλ' ὅμως! Παρὰ τὰ ζοφερὰ σκότη τῆς δουλείας διετηρήθησαν ἀλώβητοι αἱ ἡμικαὶ δυνάμεις τῶν Ἐλλήνων καὶ οὐδεὶς ἐληησμόνησεν ὅτι ἦτο ἀπόγονος τῶν ἀρχαίων Ἐλλήνων καὶ κάτοικος τῆς κοιτίδος τοῦ Πολιτισμοῦ, τῆς Ἐλλάδος, διότι ἀόρατες σκέπτη τοῦ Ἐλληνος ἴστατο η εὐσπλαγχνικὴ - πατρικὴ πρόνοια τοῦ Θεοῦ.

Αὕτη τὸν καθισθηγεῖ, τὸν προστατεύει, τὸν χειραγωγεῖ εἰς τὰ σκότη, καὶ τὸν διασώζει ἀπὸ τὴν καταστροφὴν κατ' ἀξιοθαύμαστον καὶ ἀνέλπιστον τρόπον. Πρὸς τὸν σκοπὸν αὐτὸν χρησιμοποιεῖ τὴν Ὁρθόδοξον Ἐκκλησίαν.

'Η ὑψηλὴ Πύλη εἶχε παραχωρήσει ὥρισμένα προνόμια θρησκευτικῆς ἐλευθερίας εἰς τὸ Πατριαρχεῖον τῆς Κον) πόλεως καὶ γενικότερον εἰς ὀλόκληρον τὴν Ἐκκλησίαν καὶ ἀνεγνώρισεν εἰς τοὺς Χριστιανοὺς δι' αὐτῶν τῶν προνομίων, χωρὶς βεβαίως νὰ ὑποπτεύεται, ὅτι τοιουτοτέροπως βοηθεῖ καὶ προστατεύει τὸν «φαγιᾶ».

'Αλλ' ή, ἔστω καὶ σκιώδης, αὕτη ἀνεξαρτησία δὲν ἔθεσε τέρμα εἰς τὸν ἔξοντωτικὸν πόλεμον κατὰ τῶν ὑποδύλων. Πάντως ὅμως συνετέλεσε τὰ μέγιστα εἰς τὴν σωτηρίαν τοῦ Γένους. Διότι ή Ἐκκλησία εύρεν οὗτο τὴν εὐκαιρίαν ἐθνικῆς δράσεως καὶ προπαρασκευῆς τοῦ ἰεροῦ Ἀγῶνος. 'Ηδυνήθη νὰ καταστῇ ὁ παρήγορος ἄγγελος, ὁ ἀνέλπιστος βοηθὸς τοῦ στενάζοντος ὑποδούλου ἐλληνικοῦ λαοῦ, τὸν ὅποιον ἱστάνετο ὅτι ἵτο «όστεον ἐκ τῶν ὄστεών της καὶ σὰρξ ἐκ τῆς σαρκός της» καὶ νὰ συνεχίσῃ καὶ διὰ μίαν ἀκόμη φοράν τὴν προοδευτικήν καὶ μοναδικήν εἰς τὴν παγκόσμιον ἴστορίαν πορείαν τοῦ ἐλληνοχριστιανικοῦ Ἰδεώδους. Εἰς τὰς δυσκόλους περιστάσεις, εἰς τὰς κρί-

μους στιγμάς τοῦ «ραγιᾶ» ἐπενέβαινε μὲ τὴν καθόλου πνευματικήν της δύναμιν καὶ μὲ τὰ παρήγορα λόγια καὶ τὸν ἐστήριζε. Τὸν ἐνεψύχωνε, διὰ νὰ μὴν ἔξαφανισθῇ εἰς τὸν κυκεῶνα τῶν στιγμῶν τῆς ζωῆς του, διὰ νὰ μὴν ἀποκάμῃ καὶ καμφθῇ εἰς τὰ ἀπαίσια μέσα τῶν τούρχων. Κατέστη ὁ Ἑλληνορθόδοξος Κλῆρος ἡ πηγὴ δυνάμεως τοῦ Ἑλληνισμοῦ. Αὐτὸς τὸν διέσωσε. Ἀνέλαβεν ἐξ ὀλοκλήρου τὴν ἐλληνικὴν παιδείαν. Καὶ ἔκτοτε Παιδεία καὶ Ἐκκλησία συμβαδίζουν ἀδελφωμέναι.

Οὐδεμία ἐλευθερία ἐγκυλίου μορφώσεως ὑπῆρχε εἰς τὸν «ραγιᾶ». Παρὸ δὲ τὸν ὄμιος τὰς δοκιμασίας οἱ ἐλληνόπαιδες μὲ διακαῆ πόθον ἐλευθερίας καὶ ἄψογον - καρτερικὸν παλμὸν κατευθύνοντο πρὸς τὸ «κρυφὸ Σχολεῖο», τοῦ ὅποιου ἡ δρᾶσις ἐδημιούργησε κάτι μεταξὺ θρύλου καὶ πραγματικότητος. Ὁμως ἦτο ἀλήθεια τρανή. Ἀπὸ τὸν παπα - δάσκαλο τοῦ «Κρυφοῦ Σχολειοῦ» ἔπαιρον τὰς ἀπαραιτήτευς γραμματικὰς γνώσεις. Καὶ οὕτω ἐβοηθοῦντο νὰ διατηρήσουν τὴν μητρικὴν των γλῶσσαν, τὰς ὑποθήκας τῶν ἐνδόξων προγόνων. Τὰ Μοναστήρια καὶ οἱ Ναοὶ μετεβλήθησαν εἰς κέντρα πνευματικῆς ἀκτινοβολίας καὶ τροφοδοσίας τοῦ λαοῦ, καταστάντα μὲ τὴν πάροδον τοῦ χρόνου εἰς σπουδαιότατα ἐργαστήρια διαπλάσεως καὶ ἀναστάσεως τοῦ Γένους. Ἐκεὶ μέσα, κάτω ἀπ’ τὸ τρεμάμενο φῶς τοῦ καντηλιοῦ ἐμάνθανε ὁ «ραγιᾶς» «τί ἔχασε, τί ἔχει, τί τοῦ πρέπει». Τὰ μαγικὰ λόγια τοῦ Παπᾶ προεκάλουν τὴν συγκίνησιν καὶ τὴν ἀναβίωσιν τῆς περασμένης λαμπρᾶς ἐθνικῆς ἴστορίας. Διὰ τοῦ «Κρυφοῦ Σχολειοῦ» ἡ Ἐκκλησία διετήρησε ἀσθετον τὴν ἐθνικὴν συνείδησιν, φλογερὸν τὸν πόθον τῆς ἐλευθερίας εἰς τὸν "Ἑλληνα, ἀκοίμητον τὴν φλόγα τῆς ἐθνικῆς του ἀποκαταστάσεως. Ἔγινε τὸ ἀπόρθητον προπύργιον ἀπὸ τοῦ ὅποιου ἐκτυπήθη καὶ ἐκεραυνοβολήθη ὁ βάρθαρος. Καὶ ἀπεφεύχθη ὁ κίνδυνος τῆς ἀφομοιώσεως καὶ ἀπορροφήσεως τοῦ Ἑλληνικοῦ στοιχείου ὑπὸ τοῦ βαρβάρου τοιούτου. Διετήρησε ἔνην τὴν ἐλληνικὴν ψυχὴν μέσα εἰς τὴν τουρκικὴν αὐτοκρατορίαν. Εἰς τὸ «κρυφὸ σχολεῖο» ὁ παπα-δάσκα-

λος ἐνθαρρύνει τὰς ψυχὰς τῶν ἑλλήνων διὰ τὴν ἐλευθερί-
αν μὲ τὰ φλογερά του κηρύγματα: «μὴ σκιάζεσθε στὰ σκό-
τη. Ἡ λευτεριὰ σὰν τῆς αὐγῆς τὸ φεγγοβόλο ἀστέρι τῆς
νύχτας τὸ ξημέρωμα θὰ φέρῃ».

‘Απ’ ἔκει ἀνεφύησαν ἀστραπαί, αἱ ὄποιαι ἐφώτισαν
καὶ κατηγασαν τὰ σκότη τῆς σκλαβιᾶς, κεραυνοί, οἱ ὄ-
ποιοι ἔπληξαν τὸν δυνάστην, θύελλα ἐθνικοῦ παλμοῦ, ἡ
ὄποια ἐκυρίευσε τὰς ἑλληνικὰς καρδίας.

‘Ο Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης, ἀκούραστος αὐτὸς
γλύπτης τῆς ἐλευθερίας, ἀναλαμβάνει, παραμερίζων τὰς
δυσκολίας καὶ ἀδιαφορῶν διὰ τὰς εὐθύνας, τὴν ἀρχηγίαν
τοῦ Ἐθνους, ἐξ οὗ καὶ Ἐθνάρχης. Ιδρύει τὴν Πατριαρ-
χικὴν Ἀκαδημίαν, ἡ ὄποια ἔξελίσσεται εἰς φυτώριον τῆς
ἑλληνοχριστιανικῆς παιδείας καὶ παρασκευάζει τὴν πνευ-
ματικὴν ἡγεσίαν τοῦ Ἐθνους. Βραδύτερον ἐξ αὐτῆς καὶ
ἐξ ἄλλων Σχολείων, τὰ ὄποια ἴδρυθησαν παρὰ τῆς Ἐκ-
κλησίας, ἔξερχονται οἱ μεγάλοι καὶ σοφοὶ Διδάσκαλοι τοῦ
Γένους, ὅπως π.χ. ὁ φλογερὸς ἐθναπόστολος Κοσμᾶς ὁ
Αἴτωλός, Εύγένιος ὁ Βούλγαρης, Ἡλίας Μηνιάτης, Νι-
κηφόρος Θεοτόκης, Γεώργιος Γεννάδιος κ.ἄ. διὰ νὰ προ-
ετοιμάσουν καὶ αὐτοὶ μὲ τὸν τρόπον τους τὸν Ἐλληνα
διὰ τὴν Ἐπανάστασιν. Ἐξησφάλισαν οὗτοι διὰ τῶν κη-
ρυγμάτων των καὶ τῆς καθόλου δραστηριότητός των, τὴν
ἐθνικὴν συνένωσιν ὅλων τῶν Ἑλλήνων οἱ ὄποιοι ἐσυνει-
δητοποίησαν τὴν ἀνάγκην νὰ ἀγωνισθοῦν μίαν ἡμέραν
νπέρ Πίστεως καὶ Πατρόϊδος.

‘Η Ἐκκλησία, διὰ τῶν σεμνῶν της Κληρικῶν, δὲν
παρεσκεύασε μόνον τὸν ἀγῶνα, ἀλλὰ καὶ τὴν σημαίαν τῆς
Ἐπαναστάσεως πρώτη τὴν ὑψωσε, διὰ τῶν χειρῶν τοῦ
Παλαιῶν Πατρῶν Γερμανοῦ. Τὸ ἐπίλεκτον μέλος της, ὁ
Παπαφλέσσας, ὑπῆρξε ἐκ τῶν πρώτων βασικῶν στελεχῶν
τῆς Φιλικῆς Ἐπαναστάσεως. Καὶ αὐτός, ἐπέμενε, περισσότε-
ρον ἀπὸ κάθε ἄλλον, διὰ τὴν ταχυτέραν ἐναρξιν τῆς Ἐπα-
ναστάσεως. Καὶ ὅταν ἔξερράγη, προσέφερε τὰ πάντα ἡ
Ἐκκλησία, ἡμικὴν καὶ ὑλικὴν βοήθειαν. Ἀλλὰ καὶ εἰς αὐ-
τὰς ἀκόμη τὰς θυσίας δὲν ὑστέρησεν.

Οἱ τοῦρκοι, ὅταν πλέον ἥρχισεν ἡ Ἐπανάστασις, ἀντελήφθησαν, ὅτι βασικοὶ μοχλοί τῆς ἦταν οἱ Κληρικοί. Διὰ τοῦτο καὶ καταδιώκουν μὲ μανίαν τὸν Ἑλληνορθόδοξον Κλῆρον. Ἀπαγχονίζουν τὸν Πατριάρχην καὶ ἄλλους Συνοδικοὺς Ἀρχιερεῖς. Καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τοῦ Ἀγῶνος πάρα πολλοὺς Ἀρχιερεῖς, ὅπως τῶν Ρωγῶν Ἰωσήφ, πάρα πολλοὺς Κληρικούς καὶ Μοναχούς, γνωστοὺς καὶ ὄγνώστους, κρεούργοιν καὶ ἀπαγχονίζουν. Τίποτε ὅμως δὲν σταματᾷ τὴν ὁρμὴν τῶν Ἑλλήνων. Διότι τὸ δέντρον τῆς ἐλευθερίας τὸ ἐφύτευσεν εἰς στερεὸν πλέον ἔδαφος ἡ Ἐκκλησία. Καὶ τώρα διὰ τοῦ αἵματός της τὸ ποτίζει διὰ νὰ ἀνδρωθῇ. Νὰ ἀποκτήσῃ κλώνους. Καὶ κατόπιν νὰ καρποφορήσῃ. Ἡ ἀγχόνη τοῦ Πατριάρχου, ἡ σούβλα τοῦ Διάκου, γράφουν τὰς πρώτας διαθήκας τῆς ἀνεξαρτησίας, διὰ νὰ τὰς συνεχίσουν ὁ ἔνδοξος θάνατος τοῦ Παπαφλέσσα, τὸ ὄλοκαύτωμα τοῦ Ἀρκαδίου ἀργότερα, τόσαι καὶ τόσαι ωσίαι Ἑλλήνων Κληρικῶν.

Ἐνώπιον τῆς ἥρωϊκῆς αὐτῆς στάσεως τοῦ Ἱεροῦ Κλήρου τῆς Ἑλλάδος ἡ βάναυσος ψηφικεία τοῦ Μωάμεθ σαστίζει. Ἀρχίζει νὰ φοβῆται. Καὶ ἀπομακρύνεται σιγά σιγά, διότι ἀντιλαμβάνεται, ὅτι δὲν εἶναι δυνατὸν τὸ ἑλληνοχριστιανικὸν Ἰδεῶδες νὰ κρύπτεται εἰς τὸν τάφον. Ἀπαιτεῖ ἐλευθερίαν καὶ ἀνεξαρτησίαν, ἵνα συνεχίσῃ τὴν ἔνδοξον πορείαν του.

Ἡ ἀνεξαρτησία λοιπὸν τῆς Ἑλλάδος κατὰ τὸ 1821 καὶ κατόπιν, ἐπετεύχθη κατ' ἀρχὴν χάρις εἰς τὰς ἀόκνους ποοσπαθείας καὶ ἀνυπερβλήτους ωσίας τῆς Ἑλληνορθόδοξου Ἐκκλησίας μας. Αὕτη ἀνέλαβε τὸ 1453 τὴν κιβωτὸν τῶν ὑψηλῶν ἰδεῶν καὶ ἰδανικῶν τοῦ Ἑλληνος, τὴν διεφύλαξε σώαν, καὶ τὴν ἥνοιξε, ὅταν ἐπρεπε νὰ τὴν ἀνοίξῃ, κατὰ τὸ 1821, ἰδιαίτερα, διὰ νὰ θαυματουργήσῃ ὁ Ἑλλην. Ἀνέλαβε τὴν κηδεμονίαν του. Τὸν ἔσωσε ἀπὸ τὴν καταστροφὴν καὶ τὸν βέβαιον ἀφανισμόν του. Τὸν καθυδάργησε εἰς τὰ σκότη. Τὸν ἐνεψύχωσε. Καὶ τέλος, τοῦ ἔδωσε, διὰ μαγικοῦ τρόπου, τὴν σκυτάλην τοῦ Ἀγῶνος, διὰ νὰ νικήσῃ καὶ νὰ μεγαλουργήσῃ.

Σεμινύνεται, κατὰ συνέπειαν, δικαίως, ὁ Ἐλληνισμὸς διὰ τὴν ἀγίαν μας Ὁρθόδοξον Ἑκκλησίαν καὶ διὰ τὸν ἐν αὐτῇ Ἱερὸν Κλῆρον. Διὰ τοῦτο δὲ καὶ ὁ σεβασμὸς καὶ ἡ εὐγνωμοσύνη μας ἔναντι αὐτῶν εἶναι — πρέπει πάντοτε νὰ είναι — ἀπαραμείωτος.

VI.
ΕΠΙΜΕΤΡΟΝ

Κατὰ τὴν περίοδον ταύτην συνέβησαν καὶ δύο ἄλλα λόγου ἄξια γεγονότα εἰς τὴν ἐπαρχίαν τῆς Νικοπόλεως, ὃν τὸν ἑορτασμὸν λαμπρῶς ἐποίήσατο ὁ εὐσεβὴς αὐτῆς Λαός, διόπερ καί, ἐν θέσει παραδοτήματος, θὰ εἴπωμεν ὅδε τὰ προσήκοντα, ώς συνεορτασθέντα.

α) Ἐγκαίνια νέας πτέρυγος ἐν τῷ Ἑκκλ. Γηροκομείῳ.

1. Τὸ ἐν Πρεβέζῃ Ἑκκλησιαστικὸν Εὐγηρίας "Ιδρυμα, ἔργον καὶ τοῦτο τοῦ Σεβασμιωτάτου Μητροπολίτου Νικοπόλεως κ. Στυλιανοῦ, προσονομαζόμενον, τιμῆς ἔνεκεν, «Μ π ἀ λ κ ε i o ν», ώς χρηματοδοτηθὲν καὶ εἴτα τὰ μέγιστα, διὰ μεγάλης ἀκινήτου καὶ κινητῆς δωρεᾶς τῆς ἀειμνήστου Μεγάλης αὐτοῦ Εὐεργέτιδος 'Α γ γ ε λ i κ ᾱ s M π ἀ λ κ o ν, προικοδοτηθέν, ἀνηγέρθη κατὰ τὸ ἔτος 1960.

Περὶ αὐτοῦ καὶ τῆς λειτουργίας αὐτοῦ ἐγράψαμεν ἄλλοτε τὰ προσήκοντα εἰς ἴδιαν μελέτην, εἰς ἥν καὶ παραπέμπομεν.⁽²³⁾

Οὐ μὴν ὁ Σεβασμιώτατος 'Ιδρυτὴς αὐτοῦ, μὴ ὃν ίκανοποιημένος, ἐπεδίωκε τὴν ἐπέκτασιν αὐτοῦ. Σκεπτό-

23. Βιτάλη Φιλαρέτου, Ἀρχιμανδρίτου, Τὸ Ἑκκλησιαστικὸν Μπάλκειον Γηροκομείον Πρεβέζης (1960—1970), ἐν Ἀθήναις.

μενος καὶ ἐνεργῶν περὶ τούτου, ἀπηυθύνθη εἰς τὸν ἐν Ἀθήναις ἀπὸ ἑτῶν διαιμένοντα καὶ εὐμοιροῦντα Πρεβεζαῖον, Ἐφοπλιστὴν καὶ τέως Τπουργόν, κ. Ἀναστάσιον Γ. Ποταμίανον, οὗτινος ἐπεκαλέσθη τήν, ἐπὶ τοῦ προκειμένου, συνδρομήν.

‘Ο ἐν λόγῳ, λαβὼν ὑπ’ ὄψιν ζωηρὰν περὶ τούτου ἐπιθυμίαν τῶν ἀειμνήστων γονέων αὐτοῦ Ιεωργίου καὶ

Εἰκ. 30.

Ἐλένης, ἀσμένως ἀπεδέχθη τὴν τοῦ Σεβασμιωτάτου Μητροπολίτου παράκλησιν. Καὶ οὕτως ἐνεργήσας ὅτι ἔδει ἀφίκετο εἰς τὴν Πρέβεζαν καὶ ἐν ἐπισήμῳ τελετῇ, μετὰ τέλεσιν Θ. Ἀγιασμοῦ ὑπὸ τοῦ Σεβ. Μητροπολίτου γενομένου, κατέθεσε τὸν θεμέλιον λίθον τῆς νέας πτέρυγος τοῦ

ώς εἰρηται φιλανθρωπικοῦ τούτου τῆς Ἐκκλησίας Ἰδρύματος.

2. 'Αφ' ἡς δ' αὕτη ἡ νέα πτέρυξ — Ποταμιάνειος κληθείσα προσφυῶς — «ώκοδόμηται καὶ ἀπήρτισται διὰ δαπάνης τοῦ φιλογενοῦς Ἀναστασίου Ποταμιάνου ἐν τῇ γενετείδῃ αὐτοῦ πόλει τῆς Πρεβέζης εἰς μνήμην τῶν Γονέων αὐτοῦ Γεωργίου καὶ Ἐλένης» ἐγένοντο τὰ ἐπίσημα ἔγκαίνια, τῇ Κυριακῇ 24ῃ Ὁκτωβρίου 1971, ὥ. 12.30' μ., ἐπὶ παρουσίᾳ τοῦ Μ. Εὐεργέτου καὶ τῶν οἰκογενῶν αὐτοῦ, ἀφ' ἑνὸς καὶ ἀφ' ἑτέρου τῶν Ἀρχῶν τοῦ Νομοῦ καὶ τῆς Ηόλεως καὶ πλήθους κόσμου.

Μετὰ δὲ τὴν τέλεσιν τοῦ θείου Ἀγιασμοῦ, οὗτως ωμήλησεν ἡ Αὐτοῦ Σεβασμιότης·

«Οταν, κατὰ τὸν Μάϊον τοῦ 1960, ἐτελοῦντο ἐπισήμως τὰ ἔγκαίνια τῆς πτέρυγος τοῦ Ἐκκλησιαστικοῦ Μπαλκείου Γηροκομείου, παρουσίᾳ τῶν Ἀρχῶν τῆς πόλεως, ὁραματιζόμην τὴν ἔξελιξιν καὶ ἀνάπτυξιν αὐτοῦ, ηὐχόμην δ' ὅπως ὁ φιλάνθρωπος Κύριος παρουσιάσῃ ἀνταξιον εὐεργέτην τῆς ἀειμνήστου Μ. Εὐεργέτιδος, ὃστις μὲ γενναιοδωρίαν καὶ ἀγαθὴν διάθεσιν θὰ ὠλοκλήρωνε τὸ ἔργον ἐκεῖνο πρὸς ἀνακούφισιν καὶ περίθαλψιν περισσοτέρων ἐνδεῶν γερόντων. Καὶ ὁ μέγας Εὐεργέτης καὶ ὀλοκληρωτὴς τεῦ ἔργου παρουσιάσθη. Εἶναι ὁ ἀξιότιμος κ. Ἀναστάσιος Ποταμιάνος, Ἐφοπλιστής. Οὗτος ἀνέλαβεν, ιδίαις δαπάναις, τῇ παρακλήσει μου, ἐπὶ τοῦ οἰκοπέδου τοῦ παραχωρηθέντος ὑπὸ τοῦ Ἐκκλησιαστικοῦ Συμβουλίου τοῦ Ἰ. Ν. Ἀγίου Νικολάου, ν' ἀνεγείρῃ τὸ λαμπρὸν τοῦτο οἰκοδόμημα, τὸ ὄπειον ἔξωπλισε μὲ δλα τὰ σύγχρονα μέσα, ὥστε νὰ καταστῇ πρότυπον Εὐγηρίας Ἰδρυμα. Ἐντὸς αὐτοῦ, ὁ τρόφιμος, ὁ ἀπόμαχος τῆς ζωῆς, ὁ ἔγκαταλειψμένος ἀπὸ πάντας, ὅχι διμως καὶ ἀπὸ τὴν στεργὴν τῆς Ἐκκλησίας, θὰ ενρίσκῃ στέγην, τροφήν, περιποίησιν, στοργὴν καὶ φροντίδα. Ἡ οἰκοδομὴ τοῦ ἔργου

ἐστοίχισε περίπου δύο ἔκατομμάρια δραχμάς, ἐπὶ σχεδίου μοναστηριακοῦ, προσθημοσμένου πλήρως πρὸς τὸν ἰερὸν χῶρον καὶ τὸ τοπίον τοῦτο. Ἀνηγέρθη ἡδη καὶ ἔχει ἀνοικτὰς τὰς θύρας, ἵνα δεχθῇ τὸν γέροντα καὶ τὴν γραῖαν, διὰ νὰ τοὺς θερμάνῃ καὶ καταστήσῃ χριστιανικόν, ἀνώδυνον, εἰρηνικὸν τὸ ὑπόλοιπον τῆς ζωῆς των. Ἀνηγέρθη κατόπιν ἐκφρασθείσης ἐπιθυμίας τῆς ἀειμνήστου, μητρὸς τοῦ κ. Ἀναστασίου Ποταμιάνου, Μ. Εὐεργέτιδος Ἐλένης Ηποταμιάνου, ἣς ἡ προτομή, μετὰ τοῦ συζύγου της Γ. Ηποταμιάνου, εύρισκεται ἔμπροσθεν ἡμῶν, αἱ δὲ ψυχαὶ των, περιῆπτάμεναι κατὰ τὴν εὔσημον ταύτην στιγμήν, ἀγάλλονται διὰ τὴν πραγμάτωσιν τῆς βουλήσεώς των ὑπὸ τοῦ ἀξίου νιοῦ τον Ἀναστασίου.

Πάλιν καὶ πολλάκις ἐκφράζομεν τὰς εὐχαριστίας ἡμῶν εἰς τὸν ἀξιότιμον κ. Ἀν. Ποταμιάνον διὰ τὴν μεγάλην ταύτην προσφορὰν εἰς τὴν πόλιν μας. Τὸ ὄνομά του γράφεται χρυσοῖς γράμμασιν εἰς τὴν ἴστορίαν τῆς ἀγαθοεργίας. Πάντες εὐγνωμόνως θ' ἀναφέρουν τὸ ἔργον του καὶ ἴδιως ἐκεῖνοι, οἵτινες θὰ περιμάλπωνται εἰς τὸ τῆς Εὐγηρίας τοῦτο. Ἰδρυμα μνημονεύοντες διαπαντὸς τοὺς ἀειμνήστους Γονεῖς του, Γεώργιον καὶ Ἐλένην, ὃν ἡ μνήμη ἔσται αἰωνία».

Μεθ' ὁ ἀπένειμεν αὐτῷ τὸ μετάλλιον τοῦ Ἀποστόλου Παύλου καὶ ἐπέδωκε ψήφισμα, δι' οὗ ἀνακηρύσσεται Μέγας εὐεργέτης τῆς Ι. Μητροπόλεως Νικοπόλεως καὶ τοῦ Ἐκκλησιαστικοῦ Εὐγηρίας Ἰδρύματος.

Μετὰ ταῦτα τὸν λόγον ἔλαβε πρῶτος μὲν ὁ Δήμαρχος Πρεβέζης κ. Ὁρέστης Τσακαλῶτος, ὅστις ἀπὸ μέρους τοῦ Δήμου ηὐχαρίστησε καὶ συνεχάρη τὸν κ. Ἀν. Ποταμιάνον, εἰς ὃν καὶ ἐπέδωκε ψήφισμα εὐχαριστίας τοῦ περὶ αὐτὸν Δημοτικοῦ Συμβουλίου, δι' ἃς προσήνεγκε τῇ πόλει πολυτίμους ὑπηρεσίας, δεύτερος δὲ ὁ ἐν Ἀθήναις Δικηγόρος κ. Ἀναγνωστόπουλος, ἀναφερθεὶς εἰς τὴν προϊστορίαν τῆς οἰκογενείας Ηποταμιάνου καὶ εἰς τὴν

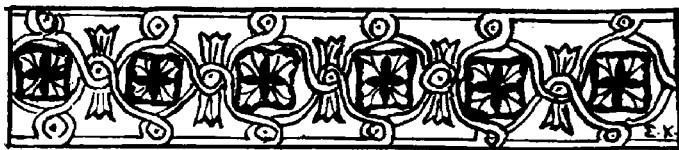
άξιόλογον, δι' ἣς ἐτίμησε τὴν Πρέβεζαν, προσφοράν, συγχαρείς, ἀπὸ μέρους τῆς Πανηπειρωτικῆς Συνομοσπονδίας τὸν ἐκλεκτὸν αὐτῆς γόνον κ. Ἀν. Ποταμιάνον.

Τέλος, οὗτος ὁ Μ. Εὐεργέτης, συγκεκινημένος, ἀνταπάντησεν εὐχαριστῶν ἐπὶ πᾶσι καὶ συγχαίρων κατ' ἔξοχὴν τὸν Σεβ. Μητροπολίτην Νικοπόλεως κ. Στυλιανὸν διὰ τὸ θεάρεστον τῆς φιλοπτωχείας αὐτοῦ ἔργον, ὅπερ καὶ διὰ τοῦ Ἐκκλησιαστικοῦ τούτου Ἰδρύματος κατεργάζεται.

Ἐν κατακλεῖδι ὁ Σεβ. Μητροπολίτης ἀνέγνωσε τὸ ἔξῆς τηλεγράφημα τοῦ Πρεβεζαίου ἐπιτίμου Ἀρχηγοῦ τοῦ Γ.Ε.Σ. καὶ Ἀντιστρατήγου κ. Θρασυβούλου Τσακαλώτου:

«Μετέχω χαρᾶς Ὄμηρος Σεβασμιότητος, Δήμου, Εὐεργέτου καὶ εὐεργετουμένων. Λυπούμαι μὴ δυνάμενος ἀνταποκριθῶ τιμητικὴν πρόσκλησιν καὶ παραστῶ σημερινὰ ἔγκαινια εὐεργετικῆς δωρεᾶς ἀγαπητοῦ συμπατριώτου μας κ. Ποταμιάνου. Παρουσία Σας ίστορικήν Μητρόπολιν φωτίζει δυναμένους ἐνισχύσονταν εὐεργετικὰς προσπαθείας Σας. Εὔχομαι δῆτας ἡ φωτεινὴ ποιμαντορία Σας προσκαλεῖ δυναμένους Ποιμένους Σας καὶ λαμβάνωσι ἐκ τοῦ πνεύματός Σας φῶς Εὐεργέται καὶ Φιλάνθρωποι, ὅποιοι παρουσιάζουν σινεχῆ φωτεινὰ ἔργα Σας. Μὲ βαθὺν σεβασμόν».

β) Έορτὴ τοῦ Σεβ. Μητροπολέτου.

1. Ὁ Σεβ. Μητροπολίτης Νικοπόλεως κ. Στυλιανὸς ἐξελέγη ώς Ἀρχιερεὺς παρὰ τῆς Ἱερᾶς Συνόδου τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, τῇ 29ῃ Σεπτεμβρίου 1952, τούθιόπερ σημαίνει, ὅτι διατρέχει ἡδη τὸ 20ὸν ἔτος τῆς ἐν Πρεβέζῃ ἀρχιερατείας αὐτοῦ.

Τοῦτο ἀκριβῶς λαβόντες ὑπ’ ὄψιν παράγοντές τινες τῆς Πρεβέζης καὶ ὁ αἰδέσιμος ἐφημεριακὸς Κλῆρος τῆς περιφερείας, ἀπεφάσισαν, δπως ἐπ’ εὐκαιρίᾳ τῶν ἀγομένων ὀνομαστηρίων τοῦ ἥγαπημένου καὶ σεπτοῦ Ποιμενάρχου, διατρανώσουν καὶ ἐπισημότερον ἐκδηλώσουν τὰ αἰσθήματα τῆς εὐλαβείας, φιλοστοργίας, υἱικῆς ἀγάπης καὶ τιμῆς.

2. "Οθεν, τῇ 26ῃ Νοεμβρίου 1971, μετὰ τὴν ἀρχιερατικὴν Θείαν Λειτουργίαν, τελεσθεῖσαν μετὰ πάσης μεγαλοπρεπείας ἐν τῷ Μητροπολιτικῷ Ἰ. Ναῷ τοῦ Ἀγίου Χαραλάμπους, πρὸ τοῦ «Δι’ εὐχῶν», πρῶτος ὁ ἐν Φιλιππιάδι Ἀρχιερατικὸς Ἐπίτροπος καὶ Πρόεδρος τοῦ αὐτοῦ Ἐκκλησιαστικοῦ Συμβουλίου, Παν. Ἀρχιμ. Μελέτιος Συρμακέσης, προύχωρησε πρὸ τοῦ Σεβ. Μητροπολίτου, ίσταμένου ἐν τῷ Θρόνῳ, καὶ ἀπευθύνων Αὐτῷ τούτους τοὺς λόγους:

Eik. 31.

«Τὸ 1952, τὴν 29ην Σεπτεμβρίου, Σεβασμιώτατε
Λέσποτα, ἐσήμανε διὰ τὴν Ἰερὰν Μητρόπολιν Νικοπό-
λεως, Πρεβέζης καὶ Φιλιππιάδος ἡ μεγάλη τῆς ὁρα, ὅτε
τὸ πανάγιον Πνεῦμα ἔξέλεγε τὴν θεοτίμητον Σεβασμιότη-
τά Σας ως Ποιμενάρχην καὶ "Ἄγγελον αὐτῆς. Ἐπὶ τῇ
20ετηρίδι τῆς λαμπρᾶς καὶ διαυγοῦς ἀρχιερατείας Σας
ὁ Ἱερὸς Κλῆρος τῆς Ἱερᾶς αὐτῆς Μητροπόλεως, ἐν εύ-
λαβείᾳ πολλῇ, σεβασμῷ καὶ τιμῇ, Σᾶς προσφέρει δι' ἐ-
μοῦ τὴν Ἱερὰν ταύτην Εἰκόνα τῆς Θεομήτορος, ἵνα σκέπῃ
καὶ κατευθύνῃ τὰ φωτεινὰ διαβήματά Σας. Ζῆθι, Σεβα-
σμιώτατε, κατευδοῦ καὶ ἀρχιεράτευε. Ἡ Ἱ. Μητρόπο-
λις Νικοπόλεως ἐν τῷ σεπτῷ Τμῶν προσώπῳ εὗρε χά-
ριν παρὰ Κυρίῳ»,

ἐπέδωκεν αὐτῷ μίαν ὠραιοτάτην Εἰκόνα, βυζαντι-
νῆς τεχνοτροπίας, ἀρίστης τέχνης, ἐμφαίνουσαν τὴν Ἱερὰν
Μορφὴν τῆς Θεομήτορος, ἡς τὸ πλαίσιον εἶναι διακεκο-
μημένον διὰ βυζαντινῶν σταυρῶν, δικεφάλων ἀετῶν καὶ
τῆς ἀμπέλου, κάτωθεν δ' αὐτῆς εὑρίσκεται κεχαραγμένη,
διὰ κεφαλαίων γραμμάτων, ἡ ἔξης ἀφιερωτήριος ἐπι-
γραφή·

«ΤΩ ΣΕΒΑΣΜΙΩΤΑΤΩ ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΗ ΝΙΚΟΠΟ-
ΛΕΩΣ ΚΩ ΚΩ ΣΤΥΛΙΑΝΩ, ΕΠΙ ΤΗ 20ΕΤΗΡΙΔΙ ΤΗΣ
ΛΑΜΠΡΑΣ ΑΡΧΙΕΡΑΤΕΙΑΣ ΑΥΤΟΥ ΤΗΝ ΠΑΡΟΥ-
ΣΑΝ ΑΝΑΤΙΘΗΣΙΝ ΑΥΤΩ ΠΑΝΕΥΛΑΒΩΣ ΔΕΟ-
ΜΕΝΟΣ ΕΝΘΕΡΜΩΣ ΤΗΣ ΘΕΟΜΗΤΟΡΟΣ ΕΤΗ
ΜΑΚΡΑ.

Ο ΠΕΡΙ ΑΥΤΟΝ ΕΥΛΑΒΕΣΤΑΤΟΣ ΚΛΗΡΟΣ

26 - 11 - 1971».

Τὴν ἐπάργυρον ταύτην εἰκόνα, κατασκευασθεῖσαν ἐ-
πὶ τούτῳ εἰς τὰ Ἰωάννινα, ἔγνω ὁ εὐλαβὴς Ἱ. Κλῆρος,
ὅπως προσφέρῃ εἰς τὸν Ποιμενάρχην αὐτοῦ συμβολικῶς,
καθ' ὃσον γνωρίζει ὅποιαν ἀδυναμίαν τρέφει οὗτος πρὸς

τὴν Ὑπεραγίαν Θεοτόκον, ώς προερχόμενος ἐκ τῆς νήσου Τήνου, ἔνθα τὸ ίερὸν αὐτῆς Ἐγκαλλώπισμα, ἡ Μεγαλόχαρη.

Μετὰ τοῦτο ὁ Αἰδεσιμώτατος Ἐφημέριος τοῦ Μητροπολιτικοῦ Ἰ. Ναοῦ Ἀγίου Χαραλάμπου Πρεσβύτερος Δημήτριος Ντούσκας, ἐκπροσωπῶν ἐν προκειμένῳ ἄπαντα τὸν Ἐφημεριακὸν Κλῆρον τῆς περιφερείας, οὗτος προσεφώνησε τὸν ἑορτάζοντα Σεβ. Μητροπολίτην

«Χαρὰν ἀπροσμέτρητον καὶ συγκίνησιν ζωηροτάτην αἰσθανόμενα σήμερον, Σεβασμιώτατε Μητροπολῖτα, ἐπ' εὐκαιρίᾳ τῶν σεπτῶν ὀνομαστηρίων Σας. Εἰς τὴν Ἰστορικὴν ταύτην Μητρόπολιν τῆς Νικοπόλεως ὑπηρετεῖτε θεαρέστως ἐπὶ 19 ὀλόκληρα ἔτη καὶ ἥδη διατρέχετε τὸ 20ὸν ἔτος τῆς Ἀρχιερωσύνης Σας, καὶ ἔχετε τρανῶς ἀποδείξει ὅτι ἡ Ἀρχιερωσύνη δὲν εἶναι ἀνάπτυσις. Εἶναι θυσία· εἶναι σταυρὸς εἶναι ἀκάνθινος στέφανος. Εἶναι ἀνηφορικὴ συνέχεια τοῦ λυτρωτικοῦ ἔργου τοῦ Θεανθρώπου τοῦ ὁποίου ἡ ζωὴ ἐπὶ τῆς γῆς ἦτο συνεχῆς ἀγῶν κατὰ τῆς ἀμαρτίας καὶ τῆς πλάνης καὶ ὑπὲρ τοῦ φωτισμοῦ καὶ τῆς σωτηρίας τῶν ψυχῶν, ὑπὲρ ὃν καὶ εἰς τέλος ἐθνισιάσθη ἐπὶ τοῦ Σταυροῦ.

Ο περὶ Ὑμᾶς Ἐφημεριακὸς Κλῆρος τῆς περιφερείας ὑμῶν Νικοπόλεως καὶ Πρεβέζης, πιστεύει ἀκραδάντως, ὅτι εἰς τὴν σεπτὴν καὶ θεοτίμητον Σεβασμιότητά Σας εὗρε τὸν ἄξιον, τὸν γνήσιον, τὸν φιλόστοργον Ποιμενάρχην καὶ πατέρα, ὁ ὁποῖος ἔχει πανέτοιμον καὶ τὴν ψυχὴν του νὰ θυσιάσῃ ὑπὲρ τοῦ λογικοῦ ποιμανίου του. Αὔτοῦ τοῦ συγκινητικοῦ συναισθήματος διερμηνεύεις γίνομαι σήμερον κατ' ἐπιτακτικὸν χρέος καὶ ἐκφράζω τοῦτο πρὸς Ὑμᾶς Σεβασμιώτατε, ώς ἐλάχιστον δεῖγμα τῆς ὄφειλομένης τιμῆς καὶ εὐγνωμοσύνης μας διὰ τὰς ἔξαιρετικὰς ὑπηρεσίας τὰς ὁποίας προσεφέρομεν κατὰ τὸ μακρὸν τοῦτο διάστημα τῆς Ποιμαντορίας Σας, εἰς τὸν τόπον αὐτόν, εἰς τὸν ίερὸν Κλῆρον τῆς Μητροπόλεως, καὶ γενικῶς εἰς

ὅλον τὸ λογικὸν ποίμνιον τῆς Μητροπολιτικῆς ταύτης περιφερείας, τιμήσαντες καὶ ἀγαπήσαντες τὸν τόπον αὐτόν, δύσον οὐδεὶς ἄλλος.

Μὲ τὸ ἐνδιαφέρον Σας, μὲ τὸ παράδειγμά Σας καὶ μὲ τὰ δύο μεγάλα ὅτλα, τὸν Τίμιον Σταυρὸν καὶ τὴν ἀκλόνητον πίστιν Σας, ἔγινατε στήριγμα τῶν ταλαντεούμενων τῇ πίστει, προστάτης τῶν ὁρφανῶν καὶ τροφεὺς τῶν πεινόντων, δύναμις εἰς τοὺς οἰκονομικῶς καὶ ἡθικῶς ἀδυνάτους, ὁδηγὸς καὶ φωτισμὸς εἰς τοὺς ἡθικῶς τυφλούς, στοργικὸς πατήρ εἰς πάντας. Καὶ τοιουτορόπως ἀπέβητε τὸ σεπτὸν πρόσωπον τῆς συμπαθείας καὶ ἐκτιμήσεως. Τοῦτο ἀποδεικνύει τὸ ὅλον ποιμαντορικὸν ἔργον Σας. Τὸ φανερώνουν καὶ διαλαλοῦν οἱ Βράχοι τοῦ Ζαλόγγου, ἔνθα ἐπυργώσατε μεγαλεπήδολον τὸ μνημεῖον τῶν ἡρωΐδων Σουλιωτισῶν φάρος τηλαυγῆς ἐθνικοῦ μεγαλείου, ἀγάπης καὶ στοργῆς, ποὺ καταδεικνύει τὸν δρόμον τοῦ ὑπερτάτου καθήκοντος πρὸς τὴν πατρίδα καὶ τὴν ἐλευθερίαν.

Τὸ ὁμολογοῦν τὰ ὑπὸ τὴν προστασίαν Σας πνευματικὰ καὶ μօρφωτικὰ Ἰδρύματα, ὅπου εὑρον τὴν ψυχικὴν ἀγαλλίασιν οἱ πονεμένοι τῆς ζωῆς, τὸ Γηροκομεῖον Ηρεβέζης, οἱ Παιδικοὶ Σταθμοί, τὰ Νηπιοτροφεῖα, τὰ Μαθητικὰ Ἐκκλησιαστικὰ Οἰκοτροφεῖα καὶ τόσα ἄλλα Ἰδρύματα.

Τὸ βεβαιώνουν οἱ εὐλαβεῖς προσκυνηταί, ὅταν ἐπισκέπτονται τὰς Ἱερὰς Μονὰς τοῦ Ἅγιου Δημητρίου εἰς τὸ Ζάλογγον καὶ τῆς Ἅγιας Πελαγίας, τὰς ὅποιας μετὰ πολλῶν κόπων καὶ μόχθων ἀνεκαινίσατε, διὰ τῆς ἰδρύσεως ὁρφανοτροφείου καὶ οἰκονομικῆς Σχολῆς, πρᾶγμα τὸ ὅποιον οὐχὶ μόνον ζωὴν ἔδωκεν εἰς τὰς ώς ἄνω Μονάς, ἄλλα καὶ εἰς τὴν πέριξ περιφέρειαν.

Ἄλλὰ μήπως ἡ παρουσίασις καὶ ἴδρυσις ἀνδριάντος τοῦ ἥρωος Πρεβεζαίου καὶ Ἀρχιστρατήγου τῆς Ρούμελης κατὰ τὴν Ἐθνικὴν ἡμῶν παλιγγενεσίαν, τοῦ Ὀδυσσέως Ἀνδρούτσου, ποὺ τιμᾷ τὴν πόλιν καὶ τὸν Νομόν μας,

δὲν φέρει τὴν σφραγίδα τῆς Ὄμετέρας ἀκαταπονήτου
Σεβασμιότητος;

Ἡ πολυετής, θεοφιλής καὶ καρποφόρος διακονία

Eik. 32.

Σας ώς Ἀρχιερέως μας, παρέχει εἰς πάντας χρηστὰς ἐλπίδας περὶ τῆς καθόλου πνευματικῆς προκοπῆς μας, περὶ τῆς προόδου καὶ ἀναπτύξεως τοῦ τόπου μας.

Δὲν θέλω νὰ ἀναφέρω περαιτέρῳ ἐν πρὸς ἐν τὰ ὅσα
ἄγια, σεμνὰ καὶ δίκαια ἐποάξατε ὑπὲρ τῆς Ἐκκλησίας
καὶ τῆς Ἐπαρχίας ταύτης, ἀντὶ τῶν ὅποιων Σᾶς προσφέ-
ρομεν τὴν βαθυτάτην εὐγνωμοσύνην μας.

Λογίζομαι εὐτυχής καὶ αἰσθάνομαι ἴδιαιτέραν τι-
μήν, διότι κατὰ τὴν εὔσημον ταύτην ἡμέραν τῶν Σεπτῶν
Ὀνομαστηρίων Σας, κατὰ παράκλησιν καὶ ἔξουσιοδότη-
σιν σύμπαντος Ἐφημεριακοῦ Ἱεροῦ Κλήρου τῆς περιφε-
ρείας μας, τολμῶ καὶ ἐμφανίζομαι ἐνώπιον Σας καὶ ὑπο-
βάλλω εἰς τὴν σεπτήν Ἀρχιερατικήν Σας Κορυφὴν τὰς
όλοκαρδίους νίκας εὐχάς μας, δεόμενος τοῦ Δομήτορος
τῆς Ἅγιας Ἐκκλησίας μας ὅπως σκέπῃ καὶ διὰ παντὸς
διαφυλάττῃ Ἄγιας, Σεβασμιώτατε, σῶον, ἔντιμον, ὑγιαῖ,
πρὸς συνέχισιν ἐπὶ μήκιστον τῆς ποιμαντορίας Σας ἀξιῶν
Ἄγιας ὁ Κύριος «τοῦ καθορᾶν τὴν νοητὴν ὀλκάδα τῆς
Ἐκκλησίας ἀεὶ οὐριοδομοῦσαν καὶ πρὸς λιμένα ἀσφαλῆ
κατευθυνομένην».

‘Ακολούθως δὲ Δήμαρχος Πρεβέζης κ. Ὁρέστης
Τσακαλῶτος λαβὼν τὸν λόγον ἐξέφρασεν, ἐπ’ εὐκαιρίᾳ
τοῦ ἑορτασμοῦ, τὴν χαρὰν καὶ τὴν συγκίνησιν, ἀλλὰ καὶ
τὴν ἄπειρον εὐγνωμοσύνην τοῦ Λαοῦ τῆς Πρεβέζης δι’ ὅ-
σα εὐεργετικά, κατὰ τὴν 20ετίαν, ἐνήργησεν εἰς ἄπαντας
τοὺς τομεῖς ὁ Σεβ. Μητροπολίτης, εἰς τὸν Ὁποῖον ἐπέδω-
κεν τὸ χρυσοῦν μετάλλιον χριστιανικῆς Ἀρετῆς τῆς πόλε-
ως καὶ τόδε τὸ ψῆφισμα·

«Ἐν Πρεβέζῃ καὶ ἐν τῷ Δημοτικῷ Καταστήματι σή-
μερον τρίτην (3) τοῦ μηνὸς Νοεμβρίου τοῦ 1971, ἔτους
ἡμέραν τῆς Ἐεδομάδος Τετάρτην καὶ ὥραν 5ην μ.μ. συν-
ῆλθεν εἰς συνεδρίασιν τὸ Δημοτικὸν Συμβούλιον Πρεβέ-
ζης κατόπιν προσκλήσεως τοῦ κ. Προέδρου αὐτοῦ ἐπιδο-
θεῖσαν εἰς ἕνα ἔκαστον τῶν συμβούλων συμφώνως τοῖς
ἄριθμοις 91 καὶ 121 τοῦ Δημοτικοῦ Κώδικος, εἰς ἣν παρ-
έστη καὶ ὁ Δήμαρχος κ. Ὁρέστης Τσακαλῶτος.

Διαπιστωθείσης νομίμου ἀπαρτίας δεδομένου δτι

ἐπὶ συνόλου 7 μελῶν εὑρέθησαν παρόντες 6 Γ. Νιαλαμάγκας, Ε. Βασιλᾶς, Ι. Συνέσιος, Γ. Καβάγιας, Δ. Φραντζῆς καὶ Δ. Γιαννουλᾶτος, τοῦ κ. Σ. Λαϊνᾶ ἀπονοτάξοντος.

‘Ο κ. Δήμαρχος ἔξέθεσεν δὲ· ‘Ο Μητροπολίτης καὶ Ποιμενάρχης μας κ.κ. Στυλιανὸς Σεβασμιώτατος Νικοπόλεως καὶ Πρεβέζης, ἔκλεισε πρό τινος τὸ 19ον ἔτος τῆς ἐν Πρεβέζῃ ἀρχιερατείας του καὶ ἥδη διατρέχει τὸ 20όν.

‘Ως εἶναι παγκοίνως γνωστὸν ἀφ’ ἡς ἐνεθρονίσθη ἐνταῦθα ἐργάζεται ἀόκνως μεν’ ὑπερβάλοντος ξήλου καὶ ἀγάπης πρὸς τὴν Πρέβεζαν καὶ τὴν καθ’ ὅλου περιφέρειάν μας.

Τὸ ἐκκλησιαστικόν, ἐθνικόν, φιλανθρωπικόν, κοινωνικὸν καὶ ἐκπολιτιστικὸν ἔργον του εἶναι ἔκτὸς πάσης περιγραφῆς.

Δὲν ἐφείσθη ποτὲ οὐδενὸς κόπου διὰ ζωτικὰ θέματα τοῦ τόπου μας κηδόμενος πάντοτε τῆς ἀληθοῦς προσόδου καὶ εὐημερίας τοῦ λαοῦ τῆς Πρεβέζης.

Διὰ τοῦ λίαν εὐεργετικοῦ καὶ δημιουργικοῦ ἔργου του καὶ τοῦ πολυσχιδοῦς ἐνδιαφέροντός του συνεδέθη ὁ Ποιμενάρχης μας ἀρχήτως μετὰ τῆς Πρεβέζης καὶ ἀνεδείχθη φιλόστοργος πατήρ, προστάτης καὶ μέγας εὐεργέτης.

Κατόπιν τῶν ἀνωτέρω καὶ ἐπ’ εὐκαιρίᾳ τῆς ὀνομαστικῆς του ἑορτῆς (26 Νοεμβρίου) καὶ τῆς εἰσόδου του εἰς τὸ 20ὸν ἔτος τῆς ἐνταῦθα ἀρχιερατείας προτείνω ἀφ’ ἐνὸς μὲν νὰ ἐφράσωμεν ἀπεριόριστον εὐλάβειαν, ἀγάπην καὶ ἐκτίμησιν εἰς τὸν σεβάσμιον Ιεράρχην μας ἀφ’ ἑτέρου δὲ ως δεῖγμα ἐλαχίστης τιμῆς καὶ εὐγνωμοσύνης ἀνακηρύξωμεν αὐτὸν ἐπίτιμον δημότην, ἀπονέμοντες ἄμφα καὶ χρυσούν μετάλλιον Χριστιανικῆς Ἀρετῆς.

Τὸ Συμβούλιον σκεψθὲν

Θεωρεῖ τὴν ἀποδοχὴν τῆς προτάσεως τοῦ κ. Δημάρχου ἐπιβαλλομένην ἐνέργειαν ἀπονομῆς τιμητικῆς διακοίνεως πρὸς τὸν ποικιλοτρόπως συνδραμόντα τὸν λαόν, τὴν πόλιν καὶ τὴν περιφέρειαν Πρεβέζης

Ψ η φ ί ζ ε ι

1. 'Ανακηρύσσει διμοθύμως ἐπίτιμον δημότην τὸν Σεβασμιώτατον Μητροπολίτην Νικοπόλεως καὶ Πρεβέζης κ.κ. Στυλιανὸν εἰς ἐκδήλωσιν ἐλαχίστης τιμῆς, εὐγνωμοσύνης καὶ ἀναγνωρίσεως τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ, ἐθνικοῦ, φιλανθρωπικοῦ, κοινωνικοῦ καὶ ἐκπολιτιστικοῦ ἔργου του.

2. 'Εγκρίνει τὴν ἀπονομὴν εἰς αὐτὸν Χρυσοῦ μεταλλίου Χριστιανικῆς ἀρετῆς.

3. 'Εξουσιοδοτεῖ τὸν κ. Δήμαρχον ἵνα σὺν τῇ ἀπονομῇ τοῦ μεταλλίου ἐπιδώσῃ εἰς τὸν Σεβασμιώτατον Ποιμενάρχην μας κεχυρωμένον ἀντίγραφον τῆς παρούσης, ἥτις ἔλαβεν αὐξόντα ἀριθμὸν 461.

'Ο Πρόδρος
Γ. Νταλαμάγκας

Τὰ μέλη
Ε. Βασιλᾶς
Ι. Συνέσιος
Γ. Καθάγιας
Δ. Φραντζῆς
Δ. Γιαννουλᾶτος

'Ακριθὲς ἀντίγραφον

'Ο Δήμαρχος Πρεβέζης

Τ. Σφρ. 'Τπογρ.

ΟΡΕΣΤΗΣ ΤΣΑΚΑΛΩΤΟΣ»

Μετὰ ταῦτα ώμίλησεν ὁ παριστάμενος Στρατηγὸς ἔ.ἄ. 'Ἐπίτιμος ὁ 'Αρχηγὸς τοῦ Γ.Σ.Σ. κ. Θρασύβουλος Τσακαλῶτος, εἰπὼν τὰ ἔξης·

«Σεβασμιώτατε,

Αἰσθανόμεθα ἴδιαιτέραν χαράν, οἱ συνάδελφοί μου καὶ ἐγώ, διότι ἥλθομεν ποντά σας ὡς συμπολεμισταί σας, διὰ νὰ συνεορτάσωμεν εἰς τὸν ιερὸν τοῦτον χῶρον διὰ τὴν

ένορτήν σας καὶ τὴν εῖσοδόν σας εἰς τὴν 20ετίαν τῆς εὐ-
εργετικῆς ποιμαντορίας σας.

”Έχω δὲ πραγματικὴν συγχίνησιν, διότι μᾶς συνδέει
ὅ ἀκατάλυτος δεσμὸς κοινῶν προσπαθειῶν τόσον κατὰ τοὺς
ἀγῶνας τοῦ ”Εθνους μας ὅσον καὶ ἐν εἰρήνῃ καὶ μέχρι^τ σήμερον.

’Ακόμη διότι ἡ καλὴ τύχη ἡθέλησε νὰ διαδεχθῶ τὸν
πρῶτον πολίτην τῆς πόλεως, καὶ νὰ παρουσιάσω τὰ αἰ-
σθήματα τῶν συμπολεμιστῶν σας πρὸς Σᾶς, ἀνοίγοντας
καὶ μερικὰς σελίδας τῆς ’Ιστορίας.

Καὶ ἔξομοιογοῦμαι ἀκόμη ὅτι πάντοτε μὲ συγκινεῖ
τὸ προσκύνημά μου εἰς τὸν Ναὸν τοῦ ἀγίου Χαραλάμπους,
διότι φέρει τὴν σκέψιν μου διαρκῶς πρὸς τὰ μικρά μου
χεόνια.

Σεβασμιώτατε,

’Ο καθένας μας κρατεῖ στὴν ψυχή του κάποιο ἔντο-
νο γεγονός, τὸ ὅποιον τὸν συνέδεσε μὲ τὰ νεανικά του χρό-
νια.

Καὶ ἐγὼ ὅταν εἰς ἡλικίαν 14 ἐτῶν, μὲ ὑπόδουλον ἀ-
κόμη τὴν πατρίδα μας ”Ηπειρον ἐκλήθην, ὑπὸ ἀγίου ἀ-
δελφοῦ, ὃ ὅποιος συνεορτάζει σήμερα μαζί μας ἀπὸ τὴν
δεύτερη πατρίδα του τὴν ’Αμερική, πρὸς φοίτησιν εἰς τὸ
’Αθερώφειον τῆς ’Αλεξανδρείας καὶ ἐν συνεχείᾳ στὴ
Στρατ. Σχολή, δύο φῶτα μετέφερα βαθύτατα μέσα στὴν
καρδιά μου τὰ ὅποια διετήρησα ἀσθεστα καὶ θὰ διατηρή-
σω μέχρι τέλους τῆς ζωῆς μου. Τὸ φῶς τοῦ ἴερου τούτου
Χώρου, ὃπου εύρισκόμην διαρκῶς ἔμπροσθεν τῆς ’Τπερ-
μάχευ Στρατηγοῦ. Καὶ τὸ φῶς τὸ ἐθνικόν, τὸ ὅποιον μᾶς
ἐφώτιζε ἀπὸ τὴν ’Ιερὰν Μητρόπολιν.

Μὲ τὸ ἔνα ἐκρατυνόμεθα στὴν πίστι μας καὶ τὴν ἐλ-
πίδα γιὰ τὴν ἐλευθερία μας. Τὸ ἄλλο ἐφώτιζε μιὰ πρα-
γματικὴ ἐλεύθερη γωνιὰ τῆς τουρκοκρατουμένης Πατρί-
δος μας, ὅπως ἦτο ἡ Μητρόπολις, ἀφοῦ ἐκεῖ ὑπὸ τὴν προε-
δρείαν τοῦ ἑκάστοτε Ποιμενάρχου τὸ ’Ελληνικὸν κομιτᾶ-

τον κατηγύθυνε τὸν ἀγῶνα ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας μας, καὶ πᾶσα ἀπόφασίς του κατὰ παντὸς ὁ ὅποιος ἡμπόδιζε τὴν Ἐθνικὴν προσπάθειαν, ἀκόμη καὶ καταδικαστικὴ εἰς θάνατον ἔξετελεῖτο ἀμετακλήτως.

‘Η Ἑλληνική, στὸ ὑπόδουλο ἔδαφος, αὐτὴ γωνιὰ ἔδιδε στερεὰ τὸ χέρι πρὸς τὸ Ἑλληνικὸν ἴστορικὸν’ Ακτιον.

Τὸν Ἱερὸν αὐτὸν χῶρον τοῦ Μητροπολιτικοῦ Ναοῦ παρακολουθεῖτε μὲ συνεχῆ μέριμναν, ἵνα μὴ ὁ φθιοροποιὸς χρόνος μεταβάλῃ τὴν πολαιάν του μορφήν. Καὶ ἀπὸ τῆς εὐλογημένης ἡμέρας τῆς ἐννθρονίσεώς σας, ἀνελάβατε τὴν φωτεινὴν πορείαν τῆς ἴστορικῆς Μητροπόλεως καὶ καταστραφεῖσαν κατωρθώσατε μὲ ἐπιμονή, κόπους καὶ παρακλήσεις νὰ ἀναστηλώσητε, ὥστε ἐν τῷ αὐτῷ χώρῳ νὰ φωτίζῃ τὸ φῶς της.

Πολεμιστὴς ἄφοβος ἐπὶ πολυετίαν ἐπὶ τοῦ πεδίου τῆς μάχης καὶ ἀπειλούμενος ὑπὸ κομμουνιστικὴν κυριαρχίαν, συκοφαντούμενος ἀπὸ ἐκείνους τοὺς ὅποιους ζημιοῦν τὰ εὐλογημένα ἔργα Σας, παρεξηγούμενος ἀπὸ μυωπας, ἐμείνατε καὶ μένετε στοιχὸς καὶ ἀσυγκίνητος — μὲ κάποιαν βέβαια φυσικὴν πικρίαν — δίδετε τὴν εὐεργετικὴν σφραγίδα σας ὅπουδήποτε καὶ ἀν παρίστασθε εἴτε εἰς χριστιανικὰ συνόδους, εἴτε εἰς Ἐθνικὰ συνέδρια.

‘Η Πρεβέζα ἀδικηθεῖσα εἰς βοήθειαν ἀπὸ τὸν πολιτικὸν κόσμον — ὅχι ἀπὸ ἀνικανότητα ἢ ἔλλειψιν πατριωτισμοῦ, ἔξαιρω τοὺς κομμουνιστὰς — ἀλλὰ ἀπὸ αὐτὴν ταύτην τὴν πολιτικὴν νοοτροπίαν δικτατόρων πολιτικῶν ἀρχηγῶν, ἥτις ἔχει νὰ φωτίζεται καὶ νὰ βοηθῆται μόνον ἀπὸ τὸ δικό Σας φῶς τοῦ Πατρὸς καὶ Ποιμενάρχου διὰ κάθε κάτοικόν της καταφεύγοντα εἰς Τμῆμας καὶ διὰ τὸ σύνολον. Τὰ ἔργα Τμῶν μεμαρτύρηκαν περὶ τούτου.

Καὶ δὲν ᾧτο ἄλλως γίνεσθαι, ἀφοῦ Σεῖς, Σεβασμιώτατε, κρατεῖτε ἐν τῇ ἴστορικῇ ταύτῃ Μητροπόλει τὸ φῶς, τὸ καταυγάζον τὸν Νομὸν Πρεβέζης, τὸ ὅποιον οὐδεὶς ὅσον καὶ ἀν ἥθελησε ἢ προσεπάθησε πολιτικός, ιδιώτης ἄρχων ἢ ὑφιστάμενος δὲν ἥδυνήθη νὰ ἐπισκιάσῃ. Πάντοτε ἀνευ φόβου, πάντοτε ἀνευ πάθους, πάντοτε μὲ τὴν πα-

τρικήν καὶ τὴν ἀδελφικήν σας ἀγάπην διὰ πάντα προσερχόμενον εἰς ὑμᾶς. Πάντοτε ἐπερήφανος καὶ διαρκῶς ἐπαίτης πρὸς πᾶσαν κατεύθυνσιν δημοσίαν ἢ ἴδιωτικήν διὰ τὴν εὐημερίαν τοῦ ποιηνίου Σας Καὶ τὸ χρῆμα σας διέφευγε ἀπὸ τῆς χειρός σας ώς ὁ ὄνδραργυρος!

Σεβασμιώτατε,

Ἐπιτρέψατέ μου, εἰς τὸν πανίερον τοῦτον χῶρον καὶ κατὰ ταύτην τὴν ἡμέραν τῆς χαρομοσύνου ἑορτῆς καὶ ἀναμνήσεων, νὰ στρέψω τὰ φύλλα τῆς Ἰστορίας εἰς τὴν ἀφετηρίαν τοῦ 1940 καὶ μέχρι σήμερον διὰ νὰ τὰ φέρω εἰς γνῶσιν ἢ μνήμην τῶν συνεκκλησιαζομένων, καὶ ἴδιαίτατα πρὸς τὴν μαθητικῶν νεολαίαν. Ὁφελοῦν τοὺς κληρονόμους τῆς αἵματοθαμμένης Ἰστορίας μας.

Αγαπητά μου παιδιά,

Εἶναι δόθη ἡ συνήθεια, στοὺς ἑορτασμοὺς σὰν τὴν σημερινὴ ἡμέρα, νὰ καταφεύγωμεν στὴν Ἰστορία, πὸν κυριολεκτικὰ ἀνασταίνει τὰς σκέψεις μας. Θὰ ἀνοίξω μερικὲς σελίδες, καὶ θὰ φέρω εἴτε εἰς τὴν μνήμην σας, εἴτε πρὸς γνῶσιν σας ὀλίγας παραγράφους ποὺ μᾶς ἐνδιαφέρουν σήμερα. Ὅμως πρῶτον θὰ κάμω μιὰ ἀναδρομὴ στὸ παρελθόν. Ἡ σημερινὴ ἑορτὴ δὲν εἶναι μιὰ ὄνομαστικὴ ἑορτή. Εἶναι ἑορτὴ μιᾶς εὐεργετικῆς 20ετοῦ ποιμαντορίας. "Αν συνέπιπτε αὐτὴ στὸ χρόνο ποὺ ἥμιουν ἐγὼ στὴ θέσι σας, τὰ Σχολεῖα θὰ ἔκλειον τούλάχιστον γιὰ ἔνα δίωρον. Οἱ καθηγηταί μου Κορεμπᾶς καὶ Χρ. Κοντὸς θὰ ὠριζον στὸ πρόγραμμά των 2ωρον ἐθνικὴ Ἰστορία εἰς τὸν Ναὸν τοῦ Ἀγίου Χαροκόπους. Τὰ καταστήματα θὰ ἔκλειον. Αἱ οἰκίαι θὰ ἐστολίζοντο μὲ σημαίας καὶ οἱ μαθηταὶ καὶ οἱ κάτοικοι θὰ κατέκλυζον Ναὸν καὶ περίθολον.

Θὰ μοῦ ὑπομνήσῃ ἵσως κάποιος ὅτι ἔχομεν Νόμους καὶ Διατάγματα. Ἀπαντῶ ἐπεράνω τούτων ἴσχύει ὁ μεγάλος Νόμος τῆς ἀγάπης καὶ τῆς εὐγνωμοσύνης!!

Καὶ ἂς ἀνοίξωμεν τώρα πρῶτον τὴν σελίδα τοῦ

1940. Στὴν ἐθνικὴ συνολικὴ ἀνάτασιν — ὅπότε μόνον οἱ κομμουνισταὶ ἔμειναν ἀσυγκίνητοι πειθαρχοῦντες εἰς τοὺς αὐθέντες τῶν — ἡ Πρέβεζα παρουσίασε μίαν μοναδικὴν ἔξαιρεσιν καὶ ἓνα σκληρὸν προβάδισμα. Ἐδῶ δὲν ὑπῆρξε καμμία, ἀπολύτως καμμία παραφωνία, ὅλοι οἱ κάτοικοι τῆς, ἀνεξαιρέτως, συμμετέσχον στὴν Ἐθνικὴ ἀνάτασι. Οἱ τότε κομμουνισταὶ — εἴθε νὰ τοὺς ἔχουν παράδειγμα καὶ οἱ σημερινοὶ σύντροφοί των — παρουσίασαν τὴν αὐτὴν αὐτοθυσίαν ἀδιαφροῦντες διὰ τὰ ἀτιμα κηρύγματα τοῦ προδότου Ζαχαριάδη. Καὶ ἀκόμη ἡ Πρέβεζα εἶχε τὸ σκληρὸν προνόμιον νὰ ὑποστῇ 120 καταστροφικοὺς βομβαρδισμούς.

Τότε ἡ Ἑλλὰς ἀφοῦ ἐμεσουράνησε ἄρχισε τὸν Ἀπρίλιο τοῦ 1941, ὑπὸ τὴν ἐγκληματικὴν βίαν καὶ τῶν δύο φαρισαίων νὰ ἀναβαίνῃ τὸ Γολγοθᾶ τῆς διὰ νὰ σταυρωθῇ καὶ νὰ ἀναστηθῇ διὰ τῆς πίστεως καὶ τοῦ αἵματος τῶν τέκνων τῆς.

Τότε, τὴν 28ην Ἀπριλίου τοῦ 1941, μία φάλαγξ πυροβόλων στεφανωμένη ἀπὸ δόξαν, ἀνήρχετο τὸν ἀνήφορον τοῦ Γολγοθᾶ ὁδηγούμενη ἀπὸ ἡγήτορα ἀντάξιον τῶν Ἱερῶν ἐκείνων ἡμερῶν συμπατριώτην μας συνεχίζοντα τὴν ἐθνικὴν πορείαν τοῦ ἀγωνιστοῦ πατρός του, τὸν Ἀνδραγηνὸν Χρηστοθασίλην.

Καὶ ὁ φλογερὸς Ἀρχιμανδρίτης, δρομεὺς τοῦ πεδίου τῆς μάχης καθηγίασε τὰ πυροβόλα μὲ τὰ ἔξης προφητικὰ λόγια.

«Μὲ συγκίνησι βαθειὰ καὶ πόνο ψυχῆς τελῶ τὸν ἀγιασμὸν στὰ δοξασθέντα αὐτὰ πυροβόλα, τὰ ὅποια ἔδωκαν τὴν ἀναφαίρετη νίκη στὴν ἔνδοξη μαρτυρικὴ πατρίδα μας. Στεφανωμένα μὲ δάφνης στεφάνι, βεβαιώνοντα καὶ διὰ τῆς σιγῆς τῶν ὅτι μετὰ τὸν Γολγοθᾶ ποὺ ἀνεβαίνει ἡ Ἑλλάδα μας, θὰ ἔλθῃ πάλιν ἡ μυριοπόλητη ἀνάστασις καὶ θὰ ἀντηχήσῃ καὶ πάλιν ἡ γνώριμη φωνή Του γιὰ νὰ βροντεφωνήσουν τὸ νικηφόρο ἀγῶνα τοῦ Ἐθνους».

Ἡ εὐχὴ ἡ ἡ προφητεία ἃν θέλετε τοῦ Ἀρχιμανδρίτου ἐπαλήθευσε, ἀλλὰ κάπου ἀλλοῦ.

απερήσπισαν δχι μόνον τὴν
τά και τὴν ἐλευθερία τῶν Συμμά-
χων φρική και μέχρι τὴν μακρυνὴ Κο-
ρέα, κτυπώντας σημεριώδεις κατακτητάς.

Άλλα, κατὰ ανεξερεύνητον θείαν βούλησιν, και ἐπ'
αὐτοῦ τούτου τοῦ ἑδάφους ἐνὸς τῶν κατακτητῶν στὸν θρυ-
λικὸν Ρουβίκωνα ὅπου τὰ τέκνα τῆς Ἑλλάδος ἔχνσαν τὸ
αἷμά των γιὰ τὴν ἐλευθερία και αὐτοῦ τοῦ Ἰταλικοῦ
λαοῦ.

Άλλὰ ἀς παρακολουθήσωμεν τὴν πορεία τοῦ φλο-
γισμένου Ἀρχιμανδρίτου μας ἀνοίγοντας τὰ διάφορα κε-
φάλαια τῆς Ἰστορίας μας. "Ας ἀνοίξωμεν τὸ κεφάλαιον
Κατοχῆς.

Ἐπηκολούθησε ἡ ἀπαίσια κατοχή! Ὁ 29ετής Ἀρ-
χιμανδρίτης σφραγισμένος ἀπὸ τὴν θείαν δωρεὰν τῆς πί-
στεως και τῆς θυσίας και ἀκόμη ἀπὸ τοὺς δικούς του ἐ-
θνικοὺς δραματισμούς, εὑρέθηκε σὲ μιὰ ταραγμένη περιο-
χὴ τοῦ Αιγαίου, τὴν ἵποιαν ξηλοτύπως ἐφρούρουν οἱ κα-
τακτηταί.

Καὶ ἐκεῖ ἐπὸ τὴν σκέπην τῆς Παναγίας, ἐπεδόθη εἰς
ἀκροθατισμοὺς τοῦ θανάτου ὁδηγῶν και τὴν οἰκογένειά
του στὴν ἴδια θυσία.

Κυνηγημένος ἀπὸ κατακτητὰς και κομμιουνιστὰς δι-
έφυγε τὸν θάνατον μόνον κατὰ θείαν βούλησιν, ἡ δούια
δι' ἄλλα ἔργα προσώριζε τὸν ἄφοβον Ἀρχιμανδρίτην. Ὁ
ἀνοιγεὶς τάφος του ἔγινε φῶς εἰς τοὺς κατοίκους τῆς δρά-
σεώς του. Οἱ Σύμμαχοι ἐτίμησαν τὸν φλογισμένον Ἀρχι-
μανδρίτην. Ἡ μαρόη του πορφύρα (μὴ σᾶς ξενίζει ἡ ἀν-
τίθεσις. Διὰ θυζαντινῆς πορφύρας καλύπτεται τὸ ράσο)
και ἡ σφρυγὴ τοῦ «ὄχι» του εἰς Β. Ἡπειρον ἀγῶνος ώς
και τῆς κατοχῆς είχον καταστῆσει τὸν νεαρὸν Ἀρχιμαν-
δρίτην πολύπειρον και πολυμαθῆ εἰς τὰ ψυχολογικὰ τεχνά-
σματα τοῦ ἀγῶνος. Καὶ ἐπέζησε.

Καὶ ἔξεσπασε ὁ συμμοριτοπόλεμος. Ποιὸς ἀπὸ μᾶς
δὲν ἔνθυμεῖται τὰ ἀποτελέσματα τῆς κατοχῆς και μὲ ποίαν
σατανικότητα και μὲ ποῖα ἀπατηλὰ ἔθνικὰ συνθήματα ἔ-

κάλυπτον τὰ ἀπαίσια σχέδιά τους αφού οι μητρα-
λεῖαι παρασύραντες καὶ ἀγνοῦσ· ἐμὲ δὲ τὸν πόλεμον πάτερα
δι' οἰονδήποτε τρόπον ἐπιθυμοῦντες αφού οι μητρα-
λεῖαι κατακτητῶν! ..

'Η ἀνωτάτη Στρατ. 'Ηγεσία εἶπεν ότι δὲν ἔπειτε
μὲ μιὰ μονοκονδυλιὰ νὰ διαγράψῃ πάντα ἐνταχθέντα εἰς
τὸ ΕΑΜ καὶ ἐδημιούργησε τὴν Ἐθνικὴν Σχολὴν Μακρο-
νήσου, τόσον παραξηγηθεῖσαν ἀπὸ τὰς συκοφαντίας τῶν
κομμουνιστῶν οἱ ὅποιοι διεῖδον τὸν κίνδυνον ἐναντίον των.
Καὶ εἰς πεῖσμα συκοφαντιῶν, δολίων, μυώπων, συνοδοι-
πόρων καὶ ἀνοήτων, ἐλειτούργησε ἡ Ἐθνικὴ 'Εκκλησία καὶ
ἀπέδωσε καρπούς.

'Αξιωματικοὶ καὶ ρασοφόροι ἀριστεῖς τοῦ πεδίου
μάχης, γνῶσται τῶν κομμουνιστικῶν τεχνασμάτων ἔλα-
βον τὴν ὑψηλὴν ἀποστολήν, ὑπὸ τὴν ἄμεσον ἐποπτείαν τοῦ
Δ)τοῦ τοῦ Στρατοῦ καὶ τὴν διοίκησιν ἵκανοτάτου 'Ηγήτο-
ρος τοῦ Συν)ρχού Μπαϊρακτάρη βαπτισθέντος εἰς τὰ νά-
ματα τῆς Μ. 'Ανατελῆς, νὰ δημιουργήσωσι ἐκ τῶν λεγο-
μένων 'Εαμιτῶν, σταυροφόρους κατὰ τῶν ἀθέων.

"Ἐνας ἐκ τῶν Ἐθνικῶν διδασκάλων, πύρινος εἰς δι-
δασκαλίαν καὶ θρονοφωνῶν ώς ἀπὸ 'Ωραίας Πύλης ὁ
φλογισμένος 'Αρχιμανδρίτης.

Τὸν ἥκουσα διδάσκοντα μὲ ψυχικὴν μεταρρύσιωσιν καὶ
τοὺς διδασκουμένους εἰς ψυχικὴν ἀνάτασιν. Καὶ οἱ μαθη-
ταὶ ἐκεῖ Ἑλληνόπαιδες ἐσχημάτισαν τάγματα σταυροφό-
ρων, ἀλλεπάλληλα, τὰ ὅποια πλαισίωσαν τὰ μαχόμενα, ὑ-
πὲρ βωμῶν καὶ ἐστιῶν, τέκνα τῆς Ἑλλάδος.

Πέντε ἐκ τούτων διείσδυσαν εἰς τὸ νικηφόρον Α.Σ.
Στρατεῦ κατὰ τὴν κρισιμωτέραν καιπήν τοῦ ἀγῶνος τὸ
1948, ὅτε τὸ Βίτσι κατέρρεε καὶ ἡ ἐλευθερία μας διέτρε-
χε τὸν ἔσγατον κίνδυνον. 'Αντικειμενικὸς σκοπὸς ὁ Γράμ-
μος. Καὶ ἔνα ἐκ τούτων, τὸν Αὔγουστον τοῦ 1948, τὸ ἐπι-
κληθὲν ως τίτλον δόξης, τάγμα Μακρονησιωτῶν ἐποβά-
δισε εἰς θυελλώδη ἔξοδημησιν ὑπὸ ἀνταξίους 'Ηγήτορας
καὶ Διοικητὴν τὸν γενναῖον 'Αν)ρχην Πολιτάκην καὶ κατέ-
λαβε τὸν προθάλαμον τοῦ Γράμμου, τὸ ὑψωμα 1322

Στρατοῦ ἀνήγειρε πανύψηλον
τοῦ οὐρανοῦ τὸ 2520 τοῦ Γράμμου Ἐκκλησάκι τῆς
Παναγίας.

Ἐπειτα ἀπὸ βετίαν σκληρῶν ἀγώνων ἡ ὑπέρμαχος Στρατηγὸς ἔθεσε τὴν πλάκα τοῦ τάφου ἐπὶ τῶν συμμοριτῶν τὴν 28ην Αὐγ. τοῦ 1949 στὸ Γράμμο, κατευθύνοντα τὰ βήματα τοῦ νικηφόρου ἀπ' ἄρχης Α.Σ. Στρατοῦ.

Καὶ ἐπηκολεύθησε ὁ ἀγὼν τοῦ ἐπαναπατρισμοῦ καὶ ἡ ἐπανόρθωσις τῶν καταστροφῶν. Τὸ Α.Σ. Στρατοῦ ἀνέλαβε τὸ μεγαλύτερον βάρος. Ἀλλ' ἐν πολλοῖς ἀπουσίαζον οἱ πρὸς τοῦτο ἀρμόδιοι καὶ δυνατοὶ Ἱεράρχαι. Ὁ Δ) τῆς τοῦ Α.Σ. Στρατοῦ κατέφυγε πρὸς τοῦτο εἰς τὸν Ἐθνάρχην τῆς Ἡπείρου τὸν μέγαν Ἀρχιεπίσκοπον ἀείμνηστον Σπυρίδωνα ἐπικαλούμενος καὶ τὴν πλήρωσιν τῆς Μητροπόλεως Πρεβέζης.

Καὶ ἤκουσε ἀπὸ τὸ εὐλογημένον του στόμα: «Μπρὸς Θρασύθουλε, θὰ σᾶς στείλω τὸν καλλίτερον ποὺ ἔχω».

Καὶ ποιὸς εἶναι αὐτός, Μακαριώτατε; Ὁ Στυλιανὸς Κορνάρος. Τὸν ἔχω παρακολουθήσει καὶ στὴν ἐθνική του πορεία, ἀλλὰ καὶ στὴν τῆς Μακρονήσου ἀπόδοσιν. Καὶ ἡ σφραγὶς τῆς δωρεᾶς: «Ο Ποιμενάρχης μας ἡθέλησε κατὰ τὸ τρέχον ἔτος νὰ ἐκπληρώσῃ ἔνα διακαῆ πόθον τὴν ἐπίσκεψίν του εἰς τὸ Οίκουμενικὸν Πατριαρχεῖον καὶ προσκύνημα εἰς τὴν ἀγίαν τοῦ Ἑλληνικοῦ Γένους Σοφίαν καὶ τὸν τάφον τοῦ ἀγ. Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου. Τοῦρκοι οἱ φύλακες εἰς τὸν Ναὸν τῆς ἀγίας Σοφίας, καὶ ἔκτὸς καὶ ἐντός. Καὶ μοῦ διηγήθη κάποιος συμπαραστάτης του εἰς τὸ προσκύνημα. «Τί τὸν ἔπιασε τὸν Δεσπότη σας καὶ ἄρχισε νὰ ψάλῃ δυνατῇ τῇ φωνῇ «Τῇ ὑπέρμαχῳ Στρατηγῷ τὰ νικητήρια» καὶ μόλις ἐπρόφθασα νὰ ἡρεμήσω μὲ ἀρκετὸ φιλοδώρημα τὸν συνοδεύοντα τοῦρκον. Καὶ προσέθεσε: Τόλμη; Θάρρος; Ἀποκοτιά; γιὰ νὰ μὴν εἰπῶ παραφροσύνη.

Τοῦ ἀπίντησα. Τίποτε ἀπὸ αὐτά. Ἀλλὰ μὲ ἡρώτησε καὶ συνεπλήρωσα: «Ἀπλούστατα ὁ Στυλιανός, ὁ Κορνάρος εἶναι ὁ ἀντίπους τοῦ Σπυρίδωνος. Ἀναλόγως τοῦ

τόπου καὶ τοῦ χρόνου παρουσιάζεται
σημένης ψυχῆς του.

Συμπατριῶται. 'Ο 29ετής 'Αρχιμανδρίτης, ὃ ἄφο-
βος καὶ στωϊκὸς ἀγωνιστὴς τῆς κατοχῆς, ὁ ἐθνικὸς Διδά-
σκαλος τῆς Μακρονήσου, ὁ ψάλτης τῆς ἀγίας τοῦ Θεοῦ
Σοφίας μᾶς ποιμαίνει ἀπὸ 20ετίας μὲ τὴν γνωστὴν αὐ-
τούθυσίαν καὶ ἀκούμητον εὐεργετικὴν ἀνησυχίαν του γιὰ
τὸ ποιμνιόν του. Σᾶς διάβασα ὀλίγας παραγράφους. "Ο-
μως ἀφήνω στὴ σκέψη τοῦ καθενὸς νὰ προσθέσῃ τὴν τότε
ἀτμόσφαιρα τὴν ψυχικὴν ἀνάτασιν, τὴν ἀγωνίαν καὶ τὰς
ἀναστατώσεις γιὰ νὰ συμπληρώσετε τὴν ἀκριβῆ εἰκόνα.

Σεβασμιώτατε: Τόσον ἔγῳ ὅσον καὶ οἱ παριστάμε-
νοι συνάδελφοί μου Παπαδημητρίου, Καραδήμας καὶ
Παπακωνσταντίνου, είχον τὸ προνόμιον νὰ παρακολουθή-
σωσι ἀπὸ κοντὰ τὰ βίματά σας ὡς ἐθνικοῦ ἀγωνιστοῦ,
καὶ αἰσθάνενται ἀγαλλίασιν συμπαριστάμενοι εἰς τὸν ἰε-
ρὸν τοῦτον Χῶρον καὶ κατὰ τὴν εἰσοδόν Σας εἰς τὴν 20-
ετῆ Σας εὐλογημένην εὐεργετικὴν πορείαν Σας, ὡς Ποι-
μενάρχου.

Σεβασμιώτατε,

'Ο Στρατηγὸς κ. Παπαδημητρίου θὰ σᾶς παραδώ-
σῃ ἐκ μέρους τῶν συμπολεμιστῶν σας μίαν ἀργυροῦν συμ-
βολικὴν πλάκα. 'Εκεὶ ἀναγράφονται ὀλίγαι ἀπὸ τὰς πο-
λεμικὰς ἀρετὰς σας. 'Ο ἀγιασμὸς τῶν πυροβόλων καὶ ἡ
εὐχὴ σας. 'Η εὐτυχὴς ἡμερομηνία τοῦ προσκυνήματός
σας εἰς τὴν ἀγία Σοφία.

Καὶ ὅπως εἶναι τὸ δρῦὸν συνοδεύεται ἡ πολεμικὴ ἀ-
ρετὴ μὲ τὸν ἀχώριστον σύντροφόν του στέφανον δάφνης.

Προσφέρεται μὲ σεβασμό, μὲ θαυμασμό, μὲ ἀγάπη
καὶ μὲ ὀλόθρευμον τὴν εὐχήν.

Πολυχρόνιον ποιήσαι Κύριος ὁ Θεὸς τὸν εὐσεβέ-
στατον καὶ ἀγαπητότατον Ποιμενάρχην ἡμῶν, τὸν σήμε-
ρον τιμώμενον».

Μετὰ τὴν παράδοσιν τῆς ἀργυρᾶς πλακὸς ἀναγινώ-

σκει δ ἴδιος ἀν)γος κ. Τσακαλῶτος τὸ δίπλωμα ἀπονομῆς τοῦ ἀναμνηστικοῦ χρυσοῦ μεταλλίου ὑπὸ τοῦ Δήμου Ἀθηναίων εἰς τὸν Μητροπολίτην μας.

«Ο ΔΗΜΟΣ ΑΘΗΝΑΙΩΝ

Ηροτάσει τοῦ Δημάρχου Δημητρίου Ρίτσου καὶ διμοφώνῳ ἀποφάσει τοῦ Δημοτικοῦ Συμβουλίου Ἀθηναίων ληφθείσῃ κατὰ τὴν συνεδρίασιν αὐτοῦ τῆς 20ῆς Σεπτεμβρίου 1971

‘Α π ο ν ἐ μ ε ι

Τῷ Σεβασμιωτάτῳ Μητροπολίτῃ Νικοπόλεως καὶ Πρεβέζης Κυρίῳ κ. ΣΤΤΛΙΑΝΩ

Τὸ χρυσοῦ ἀναμνηστικὸν μετάλλιον τοῦ Ἀθηναῖκοῦ Ἀγῶνος 1821 - 1833 ἐπ’ εὐκαιρίᾳ τοῦ ἔορτασμοῦ τῆς ἐπετείου τῆς ἀνακηρύξεως τῆς πόλεως τῶν Ἀθηνῶν ὡς πρωτευούσης τοῦ Ἑλληνικοῦ Κράτους ἐν τῷ πλαισίῳ τῆς ἑκατοστῆς πεντηκοστῆς ἐπετείου τῆς ἐνάρξεως τοῦ ἀπελευθερωτικοῦ Ἀγῶνος τοῦ 1821.

‘Ἐν Ἀθήναις τῇ 2α ’Οκτωβρίου 1971

Ο ΔΗΜΑΡΧΟΣ

Ο ΠΡΟΕΔΡΟΣ
ΤΟΥ ΔΗΜΟΤΙΚΟΥ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ

ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ Ν. ΡΙΤΣΟΣ

ΜΙΛΤΙΑΔΗΣ Π. ΚΟΡΩΝΟΠΟΥΛΟΣ

Τὸ ἐν λόγῳ μετάλλιον, καθ’ ἄ ἐγνώσθη ἀφοδίως, ἐπεδόθη τῷ ἔορτάζοντι Μητροπολίτῃ εἰς ἀναγνώρισιν τῶν καθ’ ὅλου ἐθνικῶν αὐτοῦ ὑπηρεσιῶν καὶ δὴ εἰς τὴν Μα-

κρόνησον, ἀπὸ τῆς θέσεως τοῦ Στρατιωτικοῦ 'Ιερέως.

Μετάλλιον ἀναμνηστικὸν ἐπέδωκεν, ἐν συνεχείᾳ, καὶ ὁ συμπαριστάμενος Στρατηγὸς κ. Ἰωάννης Παπαδημητρίου, διατρανώσας καὶ οὗτος εἰς σύντομον προσλαλιῶν τὰ αἰσθήματα τῆς εὐλαβείας, ἐκτιψήσεως καὶ τῆς ἀγάπης, ὡς παλαιὸς αὐτοῦ συμπολεμιστής.

Τέλος, μικρά τις μαθήταια, τελοῦσα ὑπὸ τὴν κατεύθυνσιν τῆς Κατηχητοίας κ. Πολ. Δερβέντζα, Συν(χου Δ)σης, καὶ ἐκπροσωποῦσα τὰ Κατηχητικὰ Σχολεῖα τῆς δῆλης περιφερείας, προσῆλθεν ἐνώπιον τοῦ ἕορτάζοντος Ποιμενάρχου, εἰς ὃν εἶπεν εὐλαβῶς καὶ ἀπὸ στήθους τὰ κάτωθι, ἐπιδώσασα εἴτα αὐτῷ ὠραιοτάτην ἀνθοδέσμην:

«Σεβασμιώτατε Πατέρα καὶ Ποιμενάρχα μας,

Μὲ ίδιαιτέραν συγκίνησιν καὶ χαρὰν καὶ τὰ Κατηχητικὰ Σχολεῖα τῆς Μητροπόλεως μας συμμετέχουν αὐθόρμητα σήμερα εἰς τὸν λαμπρὸν ἕορτασμὸν τῶν σεπτῶν ὄνομαστηρίων Σας καὶ τῶν εἷκοσι χρόνων, ποὺ διανύετε τῆς ἀρχιερατείας Σας εἰς τὴν περιφέρειάν μας.

Κατὰ τὸ μακρὸν τοῦτο χρονικὸν διάστημα εὐηργετήθησαν πλουσιοπάροχα ἀπὸ τὸ εὐλογημένο πατρικό σας χέρι καὶ τὴν φλογισμένην ἀπὸ χριστιανικὴν ἀγάπην πατρικὴν καρδίαν σας ὅχι μόνον ἡ Πρέβεζα, οἱ μεγάλοι κατὰ τὴν ήλικία, ἄλλὰ καὶ ἡ νεότητα, τὰ πνευματικά σας παιδιά, μὲ τὰ μαθητικὰ συσσίτια, τὰ οἰκοτροφεῖα, τὰ ὀρφανοτροφεῖα, καὶ τὶς ἄλλες εὐγενικὲς καὶ φιλάνθρωπες χειρονομίες σας. Καὶ ίδιαιτέρα ἀναφέρω τὴν εὐλογημένη προσπάθεια τῶν Κατηχητικῶν μας Σχολείων, ποὺ ἀποθέλεονται καὶ ἀθόρυβα κατεργάζονται τὸν πνευματικό μας καταρτισμό, τὴν ἀσφαλῆ προσέγγισι τῆς νεολαίας στὸν Κύριο, τὴν ψυχική μας ἀναγέννησι καὶ σωτηρία.

Δι’ ὅλα αὐτά, Σεβασμιώτατε, ἐπιτρέψατε ἀπὸ μέρους ὅλων τῶν μαθητῶν καὶ μαθητριῶν τῶν Κατηχητι-

κῶν Σχολείων τῆς περιφερείας μας νὰ Σᾶς προσφέρω συμβολικὰ τὰ ἀπέριττα αὐτὰ ἀνθη, τὰ ὅποια ἐκφράζουν τὸν σεβασμόν μας, τὰ εὐγενικὰ καὶ στοργικὰ συναισθήματά μας ἀπέναντι στὸ ἵεραρχικὸ πρόσωπό σας, τὶς ἄπειρες εὐχαριστίες μας καὶ τὶς ὀλόθεομες εὐχές μας, διὰ νὰ ξῆστε, Σεβασμιώτατε Πατέρα μας, μὲ ἀκλόνητον ὑγείαν καὶ εὐλογίαν Θεοῦ ἐπὶ πολλὰ ἀκόμη χρόνια, καὶ νὰ συνεχίζετε κοντά μας τὸ ποιμαντικό Σας ἔργο, νὰ δείχνετε σ' ὅλους μας τὴν ἀπέραντη φιλοστοργία καὶ πατρικὴ ἀγάπη Σας. Καὶ νὰ δώσῃ ὁ Χριστός σ' ὅλους τὴν χαρὰ νὰ γιορτάσωμε καὶ τὰ πενήντα χρόνια τῆς ἀρχιερωσύνης Σας».

Εἰς ἄπαντα τ' ἀνωτέρῳ ὁ Σεβασμιώτατος Μητροπολίτης Νικοπόλεως κ. Στυλιανὸς λίαν συγκεκινημένος ἀπήντησεν οὕτως·

«Βαθυτάτη συγκίνησις συνέχει τὴν καρδίαν μου τὴν ἱερὰν ταύτην στιγμήν, καὶ' ἦν γίνομαι ἐν τῷ ἐλέει τοῦ Κυρίου μέτοχος τόσων εὐγενῶν ἐκδηλώσεων ἐπὶ τῇ εἰσόδῳ εἰς τὸ εἰκοστὸν ἔτος τῆς ποιμαντορίας μου ἐν τῇ Ἀποστολικῇ ταύτῃ 'Ι. Μητροπόλει.

Ίερὸς Κλῆρος, ἀξιότιμοι Ἀρχαί, εὔσεβὴς Λαός, μαθητιώσα Νεότης καὶ ὑμεῖς οἱ τετιμημένοι Στρατηγοί - συμπολεμισταί μου, ἀφιχθέντες ἐπὶ τούτῳ, ἐπιδεικνύετε τὴν πρόση με πλημμυρίζουσαν ἐν τῇ καρδίᾳ ὑμῶν ἀγάπην καὶ τιμήν.

Ἄλλεπάλληλοι αἱ ἐκδηλώσεις ἐν τῇ ἔορτίῳ ταύτῃ στιγμῇ παρὰ πάντων ὑμῶν πρὸς τὴν ἐμὴν Ταπεινότητα.

Ἐύχαριστῷ ἀπέριως τὸν εὐάγγῃ Ίερὸν Κλῆρον διὰ τὰς ὄλοκαρδίους νίκας αὐτοῦ εὐχὰς καὶ τὴν προσφορὰν συμβολικῶς τῆς ἀγίας Εἰκόνος τῆς Θεομήτορος, πρὸς ἣν παιδιόθεν, ἐκ τῆς γενετείρας μου Νήσου Τήνου, ἔνθα τὸ Πανελλήνιον Αύτῆς Προσκύνημα, στηρίζω τὰς ἔλπιδας μου, καὶ Ἡς τὴν θαυματουργὸν χάριν καὶ βοήθειαν ἐπικαλοῦμαι καὶ αὖθις θερμῶς καὶ ἐπ' ἐμὲ καί, ἐπὶ τὸν 'Ι. Κλῆρον καὶ τὰ Κατηχητικὰ ὑμῶν Σχολεῖα.

Εύχαριστω ἐγκαρδίως τὸν ἀξιότιμον κ. Δήμαρχον Πρεβέζης διὰ τὸ εὐγενὲς ψήφισμα καὶ τὸ χρυσοῦν χριστιανικῆς ἀρετῆς τῆς πόλεως Μετάλλιον, τὸ ὅποιον μοὶ ἀπένειμεν, ἀποφάσει τοῦ περὶ αὐτὸν Δημοτικοῦ Συμβουλίου. Ἄρα γε ἡ προσφορά μου ἀνταποκρίνεται πρὸς τὴν προσγενομένην μοι τιμὴν;

Εύχαριστω ἐκ ψυχῆς τὸν τετιμημένον Στρατηγοὺς κ.κ. Θρασ. Τσακαλῶτον, Ἰω. Παπαδημητρίου καὶ Η. Καραδήμαν, οἵτινες, παρὰ τὴν τοῦ χειμῶνος κακοκαιρίαν, ἀψηφίσαντες κόπους, μὲ τὸ αἰσθῆμα τῆς πολλῆς των ἀγάπης, παρευρίσκεσθε τιμητικῶς εἰς τὴν ἑόρτιον ταύτην ἔκδήλωσιν. Καὶ τὸ συγκινητικότερον, μοὶ ἀπονέμετε τὸ ἀργυροῦν μετάλλιον εἰς ἓνα παλαιὸν συμπολεμιστήν σας Κληρικόν, ὃστις συμμετέσχε μὲ τὸν Σταυρὸν ἀνὰ χεῖρας εἰς ὅλας τὰς ἥρωϊκὰς τοῦ "Ἐθνούς ἔξορκήσεις ἀπὸ τοῦ ἔτους 1940 ἕως 1951.

Μὲ συγκίνησιν αὐτὴν τὴν στιγμὴν ἀναπολῶ τὸ ἔτος 1940, καθ' ὃ, Στρατιωτικὸς Ἱερεὺς τοῦ VIII Συντάγματος, εὐρισκόμην εἰς τὰς πρεφυλακὰς τοῦ Μαλι - Σπάτ. Ὁ Διοικητής, ὃν πάντοτε συνώδευνον, μοὶ συνέστησεν εἰς μίαν στιγμὴν ὃπου αἱ σφαῖρες ἐσύριζον πέριξ καὶ ἀνωθεν ἥμῶν, νὰ πέσω ἐπὶ τῆς γῆς ποηνής. Τοῦ ἀπῆντησα, διτὶ ἡ Ἐκκλησία πρέπει νὰ είναι πάντοτε ὁρθία πρὸς ἐμψύχωσιν καὶ φρονηματισμόν. Μὲ ἐνηγκαλίσθη εὐθὺς καὶ μὲ ἥσπασθη ἀπαντῶν μὲ δυνατὴν φωνὴν, ὥστε ν' ἀκούουν δοι: «Νά! γιατί νικῶμεν. Διότι ἔχομεν τὴν εὐλογίαν τοῦ Θεοῦ καὶ τὴν πίστιν μας ἰσχυρὰν πρὸς Τὸν ἐν πολέμοις κραταὶὸν Κύριον τῶν Δυνάμεων».

Μοῦ δημιουργεῖτε μὲ τὴν εὐγενῆ παρουσίαν σας ζωηρὰς ἄμα καὶ ἐθνικὰς ἀναμνήσεις ἐνὸς παρελθόντος, τὸ ὅποιον ἔξεδαπανήθη εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τῆς Ἐκκλησίας καὶ τῆς Πατρίδος.

Διεφωτῶμαι ὅμως τὴν ἴερὰν ταύτην στιγμήν, ἐὰν πλήρως ἐπετέλεσα τὸ καθῆκον μου. Ἐὰν δχι, ζητῶ συγ-

γνώμην καὶ παρακαλῶ ὅλους ὑμᾶς, ὅπως προσεύχεσθε, ἵνα τὸν ὑπόλοιπον χρόνον τῆς ἀρχιερατείας μου ἐκτελέσω πιστῶς, ἐν ἀφοσιώσει καὶ ταπεινοφροσύνῃ καὶ ἀρετῇ. Αὐτὸ δι' ἐμέ, δηλονότι ἡ προσευχή σας μὲ τὴν ἀγάπην σας, θὰ εἶναι τὸ ὅραιότερον δῶρον ἐπὶ τῇ εὐσήμῳ ταύτῃ ἡμέρᾳ».

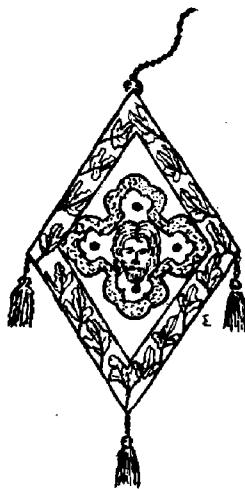
Μεθ' ὁ ἐψάλλει παρὰ πάντων ἡ «φήμη» καὶ οὕτως ἔληξεν ἡ ἐν λόγῳ ἑορτὴ διὰ τοῦ «Δι’ εὐχῶν τοῦ Ἀγίου Δεσπότου ὑμῶν...» τοῦ Σεβ. Μητροπολίτου ἀπονείμαντες τιμητικῶς τὸ μετάλλιον τοῦ Ἀγίου Παύλου, τῆς Ἀποστολικῆς Ἐκκλησίας τῆς Νικοπόλεως εἰς τὸν Νομάρχην Πρεβέζης κ. Σωτ. Μασούδον, Στρατιωτικὸν Διοικητὴν N. Πρεβέζης κ. Ἰω. Χούλην, Δήμαρχον Πρεβέζης κ. Ὁρ. Τσακαλῶτον.

Καὶ ἡ Ἱερὰ Σύνοδος, τέλος, τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, διὰ τοῦ ὑπὸ ἀριθμ. πρωτ. 8107)14 Δεκεμβρίου 1971, ἐγγράφου αὐτῆς πρὸς τὸν ἑορτάσαντα οὗτον Μητροπολίτην, ἐσπευσε καὶ ταῦτα ηὔξατο:

«Ἄσμενοι κομισάμενοι τὸ ὑπὸ ἀριθμ. 7870)30-11-1971 ἐγγραφὸν τοῦ κ. Δημάρχου Πρεβέζης, ὑποβάλλοντος ἀντίγραφὸν τοῦ ὑπὸ ἀριθμ. 461)71 ψηφίσματος τοῦ Λημοτικού Συμβουλίου Πρεβέζης, δι’ οὗ ἀνεκρηρύχθη ἡ ὑμετέρᾳ προφιλής Σεβασμιότης Ἐπίτιμος Δημότης τῆς πόλεως ταύτης, εἰς ἀναγνώρισιν τῆς πολυσχιδοῦς ποιμαντορικῆς αὐτῆς δραστηριότητος καὶ τῶν πολλαπλῶν ὑπηρεσιῶν ἀστινας ἐπὶ δέκα καὶ ἑννέα συναπτὰ ἔτη προσφερεν αὐτῇ τῷ θεόθεν λαχόντι αὐτῇ χριστωνύμῳ ποιμνίῳ, χρεῶν ἡγησάμεθα ὅμοιογῆσαι τὴν χάριν καὶ ἀπὸ μέσης συγχαρῆναι ὑμῖν καρδίας ἐπὶ τῇ ἐπαξίᾳ ταύτῃ τιμῇ, τῇ ἐκ τοῦ ὑμετέρου προσώπου πρὸς τὴν ἀγιωτάτην ἡμῶν διαβανούσῃ Ἐκκλησίαν, ἀδελφικῶς τε ἐπευχηθῆναι ὑμῖν πᾶσαν ἀπὸ τοῦ Δομήτορος τῆς Ἐκκλησίας Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ

Χριστοῦ ἐνίσχυσίν τε καὶ κραταιώσιν πρὸς ἀκλινῆ ἐπὶ ἔ-
τη ὡς πλεῖστα συνέχισιν τῆς καματώδους ποιμαντορίας
ὑμῶν ἐπ' ἀγαθῷ τῆς τοῦ Χριστοῦ Ἑκκλησίας καὶ τοῦ ἐμ-
πειστευμένου ὑμῖν ποιμνίου.

Ἐπὶ τούτοις κατασπαζόμενοι τὴν ὑμετέραν Σεβα-
σμιότητα ἐν Κυρίῳ, διατελοῦμεν μετ' ἀγάπης».

Β' ΕΟΡΤΙΑ
ΜΕΛΕΤΗΜΑΤΑ

«‘Ως ἐλεύθεροι καὶ μὴ ὡς
ἐπικάλυμμα ἔχοντες τὴν ἐλευ-
θερίαν, ἀλλ’ ὡς δοῦλοι Θεοῦ»

ΑΠ. ΠΕΤΡΟΣ (Α' 6, 16).

Κατὰ μεγαλόστομον τρόπον ἡκούσθη πρὸ ἔτους, ὡς ἄλλο ἐγερτήριον σάλπισμα, ὅπως ἀναπετάσωμεν ὅλοι οἱ Ἑλληνες τὰς μεγάλας πύλας τοῦ Ἐθνους διὰ νὰ ἑορτάσῃ ἀπαν τὸ Ἑλληνικὸν τὰ Ἐ λ ε υ θ ἐ ρ ι α!

Καί, εἰς τὸ ἐπιτακτικὸν τεῦτο ἐθνικὸν πρόσταγμα, συνεμορφώθη κάθε ἔλληνικὴ ψυχή, δεξαμένη τοὺς γλυκεῖς καρποὺς τῆς ἐλευθερίας, τοὺς ὅποιους ἐδωρεοφόρησεν εἰς ἡμᾶς τὸ Θεόθεν εὐλογηθὲν καὶ ἀξιοῦμνητον καταστὰν κίνημα τῆς, κατὰ τὸ 1821, Ἐθνεγερσίας.

Ἐντεῦθεν μετὰ πάσης λαμπρότητος εἰς ὄλοκληρον τὴν ἔλληνικὴν Ἐπικράτειαν διεξήχθησαν ἑορτασμοί, οἵτινες /ἀν καὶ/ *σέδημιούργησαν* εἰς πάντας τεὺς νεοέλληνας βαθυτάτας συγκινήσεις, πολὺν ἐνθουσιασμόν· καὶ παρέσχον εἰς πάντας ὑψηλὰ διδάγματα ἥρωϊσμοῦ καὶ φιλοπατρίας. /Ἐν τούτοις ἐστερούντο, κατὰ μέγιστον ποσοστόν, ἐνὸς ἐκ τῶν πρωταρχικῶν γνωρισμάτων τῶν ἀγωνιστῶν τοῦ '21, δῆλα δὴ τῇς εὐσεβείας!

Μὲ ἄλλους λόγους, τοῦτο τὸ τελευταῖον, τοῦτ' ἔστι ἡ πατρῷα εὐσέβεια, ταύτιζομένη ἀπὸ λύτως πρὸς τὴν Ὁρθοδοξίαν, δὲν ἐτονίσθη, ἀτυχῶς, ὡς ἔδει, εἰς τε τοὺς παντγυρικοὺς λόγους, τὰς διαφόρους ἀνακοινώσεις καὶ τὰ σχετικὰ δημοσιεύματα (ἀρθρογραφίας, σχόλια κ.τ.δ.)!

Ἄλλ' ἀκριβῶς ἡ — ἡθελημένη, κατὰ πᾶσαν πιθανότητα ἡ οὕτη — παράλειψις αὕτη ἀποτελεῖ κατάφορον πα-

ραποίησιν τῆς ἀληθείας, ώς αὕτη κατασφαλίζεται ἐν τῇ ἴστορίᾳ τοῦ Ἐθνους, καὶ προξενεῖ εὐλόγως θλιβεράς, τῷ δόντι, σκέψεις...

Ἐπιβάλλεται ὅμως, ἵνα, οἱ νόοι τε οὗτοι — καὶ μὴ ὅντες ἄπιστοι καὶ ἀδιάφοροι! — οἱ φύσει καὶ θέσει τεταγμένοι εἰς τὸ ὅρθο τοῦ μετανοούμενος ἀληθηρόθόροξος, ἐκτὸς καὶ μακρὰν τῆς ὁποίας τὸ ψεῦδος καὶ τὸ σκότος κυριαρχεῖ, καὶ πᾶς τις διανοούμενος ἐλληνόθρόδοξος, ἐνστερνισθῶμεν τὸ ὑψιστον τοῦτο χρέος, καὶ διαφωτίσωμεν ἐπακριθῶς τόν, κατὰ παράδοσιν, εὐσεβῆ ἐλληνικὸν Λαόν, περὶ τοῦ ἐν λόγῳ θέματος, ἥτοι τῆς εὐσεβείας καὶ ἀκριβείας ἐν τῇ Ὁρθοδοξίᾳ, ὡς κραταιᾶς καὶ ἀητήτου δυνάμεως, διὰ τῆς δοποίας τὸ Ἐθνος ἡμῶν, μετὰ μακραίωνα στυγνοτάτην, βαρβαρικὴν καὶ ἀποτρόπαιον δουλείαν, διεφυλάχθη ἐν ζωῇ. Ἐγιγαντώθη. Καὶ — ἀνευ οἰασδήποτε ἀνθρωπίνης, ἐκ τῶν ἰσχυρῶν τοῦ κόσμου, συμπαραστάσεως — ἀνέκτησε, διὰ λουτροῦ αἷματος, τὸ πολύτιμον ἀγαθὸν τῆς Ἐλευθερίας.

Αὕτη είναι ἡ, μοναδικὴ καὶ κρυσταλλίνη, ἀλήθης εἰ α!

Ἡ ἀληθής, καὶ οὐχὶ ἡ τυπικὴ καὶ ἐπίπλαστος — ἡ ἐν πολλοῖς ὑποκριτικῇ! — εὐσέβεια, καθ' ἀριθμήλως ἀποδεικνύεται, αὕτη ὑπῆρξεν ἀποκλειστικῶς ἡ γενεσιούργης αἵτια, ἡ ἀκατάβλητος δύναμις τῶν ἡρωϊκῶν ἡμῶν Προγόνων. Οὗτοι δὲ αὐτῆς, διὰ τῆς βοηθείας τοῦ Θεοῦ καὶ μόνον, διεσώθησαν ἐν τῷ κατακλυσμῷ τῆς τουρκοκρατίας. Καί, ἔξηγέρθησαν, ὅτε ἦλθε τὸ πλήρωμα τοῦ χρόνου. Ὡς λέοντες τότε ἡγωνίσθησαν. Καί, συνευδοκοῦντος πλήρως καὶ συντρέχοντος ἐξ ὀλοκλήρου τοῦ Θεανθρώπου Λυτρωτοῦ καὶ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ,

έμριαμθευσαν. Κατώρθωσαν «τὰ ἀδύνατα παρ’ ἀνθρώποις», ἄτινα «δυνατὰ ἐστὶ παρὰ τῷ Θεῷ» (Λουκ. ιη' 27), δηλαδὴ τὴν ἐπανάκτησιν τῆς πολυποθήτου καὶ πολυφιλήτου Ἐλευθερίας. Οὕτω δὲ — καὶ μόνον οὗτοι, οὐχὶ ἀλλαζοῦσι — συνετελέσθη, καὶ ἐχαρίσθη εἰς τὸ εὔσεβες ἡμῶν Γένος ἡ ἐθνικὴ αὐτοῦ ἀναγέννησις καὶ ἀποκατάστασις.

Ἡ ἀπειπόλησις τῆς πατρογονικῆς ταύτης ἀετῆς, τῆς εὐσεβείας, ἀποτελεῖ αὐτόχρημα προδοσίαν! Εἶναι δὲ χαρακτηριστικόν, ὅτι εὐθὺς μετὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν ὁ σοφώτατος διδάσκαλος τοῦ Γένους Ἀδαμάντιος Κοραῆς, ὁ ἱατρός, ἐκραύγαζε πλήρης ἀγωνίας καὶ ἀπελπισίας: «Ἡ ταλαίπωρος Ἐλλὰς δὲν ἀνεστάθη ἀληθῆς, ἀλλὰ τάφον μόνον ἢ λαξεῖ, καὶ ἐπέρασεν ἀπὸ νεκροθαπῶν τούρκων χειραρχεῖς εἰς χριστιανοὺς νεκροθάπατας!(¹) Ἐννοεῖ προφανῶς τοὺς ἀναλαβόντας τὴν διακυβέρνησιν τῆς Πατρίδος ἔνοντες τε καὶ ἡμετέρους, οἵτινες τότε κατέπνιξαν τὰ δίκαια τῆς Ἐλευθερωτρίας τοῦ "Ἐθνους" ἡμῶν Μητρὸς Ἐκκλησίας,(²) καὶ ἔδοσαν σαφῶς ἀντορθόδοξον γραμμῆν πλεύσεως εἰς τὰ καθ’ ὅλου Ἑλληνικὰ πράγματα!

Γενικῶς ὅμως ἡ ἀρνητική, κατὰ βάθος, τῶν ἐψίστων ἰδεῶν καὶ ἡ ὑλιστική καθ’ ὅλου θεώρησις τῆς ζωῆς, αὐτὴ ἡ ἀσέβεια καὶ ἡ ἀχάριστος καὶ ἀνερμάτιστος διαγωγὴ ἐ-

1. Κοραῆς, Ἀπαντα τὰ πρωτότυπα ἔργα, τόμ. Α2, σελ. 781.

2. Ἐπιθεὶς Κωνσταντίνου Πρεσβυτέρου καὶ Οἰκονόμου τοῦ ἐξ Οἰκονόμων, Τὰ Σωζόμενα ἐκκλησιαστικὰ Συγγράμματα (Τριακονταετηρίς ἐκκλησιαστικὴ ἡ συνταγμάτιον ίστορικὸν τῶν ἐν τῷ Βασιλείῳ τῆς Ἐλλάδος συμβεβηκότων ἀπὸ τοῦ 1821 μέχρι τοῦ 1852), τόμ. Β' Ἀθήνησι φωξδ', ἔνθα διὰ μελανῶν γραμμάτων ἐκτίθησιν τὰ ἀντορθόδοξως διαπραχθέντα!

νίων ἐκ τῶν ἐλευθερωθέντων Ἑλλήνων, συντελεῖ εἰς τὴν ἐπαναφοράν, ὑπὸ χειροτέραν ἀσυγκρίτως μορφήν, τῆς πνευματικῆς καὶ ψυχικῆς δουλείας!

Διὰ τοῦτο ἀκριβῶς τονίζει ἡ θεόσδοτος Γραφή· «ἐ-
ἀ ν ὁ Τί ὁ σ (τοῦ Θεοῦ) ὑ μᾶς ἐ λ ε υ θ ε ρώ-
ση, δντως ἐ λ ε ύ θ ε ροι ε σε σθε» ('Ιωάν.
η' 36). Τότε μόνον ἡ ἐλευθερία τοῦ ἀνθρώπου κατασφα-
λίζεται, ὅταν θεμελιοῦται ἐπὶ ἀδιασείστων βάσεων,(3) με-
ταξὺ τῶν ὅποιων πρωτίστη εἶναι ἡ πρὸς τὸν Θεὸν ἀρρα-
γῆς πίστις καὶ ἡ ἄλλῃ ἀρετῇ, δηλαδὴ «ἡ ε ὑ σέ βεια»,
ἥτις «πρὸς πάντα ὠφέλιμος ἔστιν ἐπαγγελίαν ἔχουσα ζω-
ῆς τῆς νῦν καὶ τῆς μελλούσης» (Α' Τιμοθ. δ' 8).

Ἐνεκα τούτου ἐπάναγκες εἶναι, ὅπως, καὶ εἰς τὰς ἡ-
μέρας ἡμῶν, τὰς ἀπὸ πάσης ἐπόψεως κρισίμους, διὰ τὴν
ἐκτόνωσιν ἐν πολλοῖς τῆς εὐσεβείας καὶ ἐπικράτησιν παρὰ
πλείστοις, δυστυχῶς, ὑλιστικῶν καὶ ἀθεϊστικῶν θεωριῶν,
τούτεστι τὴς ἀσεβείας, γίνη ως τάχιστα μία
ἀναθεώρησις καὶ μία εἰλικρινής στροφὴ πρὸς τὸ πεῦ-
μα, τὸ ὅποιον ἦτο τὸ χαρακτηριστικὸν γνώρισμα τῶν
ἐνδόξων ἐκείνων προγόνων μας ἐπαναστατῶν κατὰ τῆς
βίας καὶ τῆς τυραννίας τῶν βαρβάρων, τῶν ἡρωϊκῶν ἐ-
κείνων προγόνων ἡμῶν καὶ ἐλευθερωτῶν τῆς Ἑλλάδος,
κατὰ τὸ '21, οἵτινες συνηγοράνεντο πρωτίστως ὅτι ἥσαν
δρυόδοξοι Χριστιανοὶ καὶ κατόπιν ὅτι ἥσαν "Ἑλληνες.
Πάντως αἱ δύο αὗται ἔννοιαι τελικῶς παρ' ἡμῖν κατέστη-
σαν ταύτοσημοι, χωρὶς νὰ δύναται νὰ ὑπάρξῃ ἡ μία ὀνευ-
τῆς ἐτέρας.

Κατὰ συνέπειαν, ὁ καλύτερος ἐօρτα-

3. Πρβλ. Μπερδιάγιεφ Ν., Πνεῦμα καὶ Ἐλευθερία, δοκίμιον
χριστιανικῆς φιλοσοφίας, μεταφρ. Μητροπολίτου Σάμου Εἰρηναίου, (†) Αθῆναι 1952.

σ μὸς θὰ ἦτο ἀσφαλῶς τὸ ἀναβάπτισμα
ὅλων τῶν νεοελλήνων, καὶ ὁ πλήρης φωτισμὸς αὐτῶν εἰς
τὸ ἀθάνατον τοῦτο πνεῦμα τοῦ ἀγίου '21. "Αλλως ἀπο-
δεικνύμεθα, δυστυχῶς ἡ κιστα ἄξιοι τοῦ διτ-
τῶς ἐλευθερώσαντος ἡμῶν Σωτῆρος Χριστοῦ, τῶν ἐλευ-
θερωτῶν ἡμῶν εὐσεβῶν Προγόνων, αὐτῆς τῆς πάντοτε ἐπ'
εὐσεβείᾳ διακρινομένης Ἑλλάδος⁽⁴⁾. Ή δὲ 'Ελευθερία
ἡ μῶν θὰ ἦτο ἀνευ περιεχομένην,
ἀφ' οὗ «πᾶς ὁ ποιῶν τὴν ἀμαρτίαν δοῦλος
ἐστι της ἀμαρτίας» (Ιωάν. η' 34).

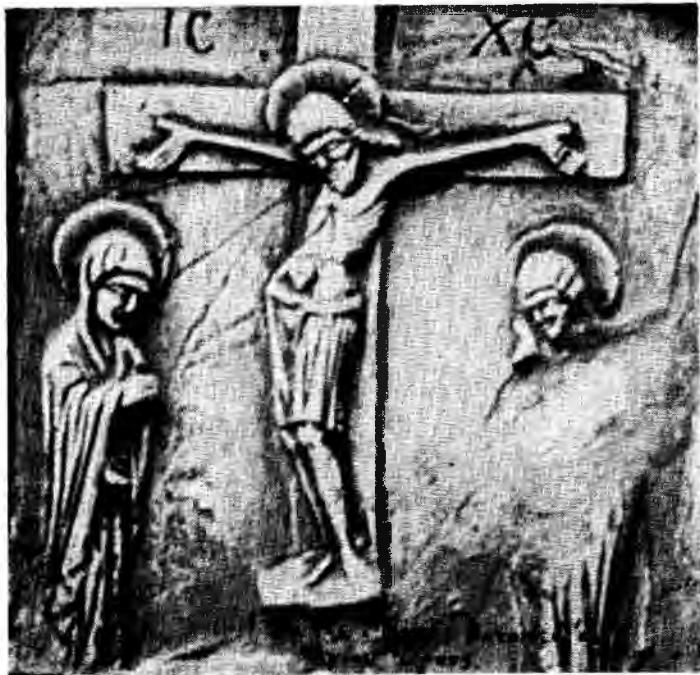
Καὶ πρέπει διὰ τοῦτο νὰ γίνουν ἐπ' αὐτοῦ πολλά. Νὰ
διορθωθοῦν πάρα πολλά. Νὰ καταστῶμεν δῆλοι ὅτι
σταυροφύλοροι, ἀλλὰ πραγματικοὶ σταυρο-
φόροι τῆς μεγάλης· Ιδέας, τὴν ὥποιαν
ἀνέκαθεν ἐκπροσωπεῖ ὁ ἀτίμητος Ἑλληνορθόδοξος Χρι-
στιανικὸς πολιτισμός⁽⁵⁾, τὸν ὥποιον πρέπει νὰ
βιώσωμεν ἐπακριβῶς, οὐχὶ δὲ ἀ-
πλῶς ἐπ' αὐτῷ, νὰ σεμνυνώμεθα!

"Ινα καταδειχθῆ σαφέστερον τοῦ λόγου τούτου τὸ
ἀσφαλές, θὰ παραθέσωμεν εἰς τὸ δεύτερον τοῦτο μέρος
τοῦ παρόντος ἀναμνηστικοῦ τόμου μελέτας καὶ διατριβάς
τινας διαφόρων παρ' ἡμῖν συγγραφέων, οἵτινες δι' αὐτῶν
καὶ ἀλλων πολλῶν ἐπεχειρησαν, καθ' ἅπασαν τὴν διάρ-
κειαν τοῦ ἑορτασμοῦ τῆς 150ετηρίδος, ταύτην τὴν μεγά-

4. Βιτάλη Φιλαρέτου, 'Αρχιμανδρίτου, 'Η εύσεβεια τῶν ἀρχαίων
Ἑλλήνων (ὑπὸ ἔκδοσιν).

5. Βιτάλη Φιλαρέτου, 'Αρχιμανδρίτου, 'Ο Ἑλληνορθόδοξος
Χριστιανικὸς Πολιτισμὸς καὶ τὰ ἐπιτεύγματά του (ὑπὸ δημοσίευσιν)
πρβλ. 'Αγρέβη 'Αντωνίου, Πρεσβυτέρου - Θεολόγου, 'Ο διαλεκτικὸς
ἄγων διὰ τὴν σύνθεσιν Χριστιανισμοῦ καὶ Ἑλληνισμοῦ καὶ ἡ ἔκβασις
αὐτοῦ (δ 'Ἑλληνοχριστιανικὸς πολιτισμός), 'Αθῆναι 1970.

λειαν ἀλήθειαν νὰ προσβάλλουν, πρὸς διαφώτισιν τοῦ τε λαοῦ καὶ παντὸς ἀρμοδίου, τονίζοντες, εύκαιρως ἀκαίρως· «Γνώσε σὺ εἰ τὴν ἀλήθειαν, καὶ οὐκ ἀλήθεια εἰλέυθερός εστιν» (Ἰωάν. η' 32).

I.

Ο ΑΓΙΟΣ ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ Ε'
Ο ΜΑΡΤΥΡΙΚΟΣ
ΠΑΤΡΙΑΡΧΗΣ ΚΑΙ ΕΘΝΑΡΧΗΣ

Υπό^ο
Αρχιμ. ΦΙΛΑΡΕΤΟΥ ΒΙΤΑΛΗ

«Γίγου πιστὸς ἄχρι θανάτου,
καὶ δώσω σοι τὸν στέφανον τῆς
ζωῆς».

(*Αποκ. β', 19*)

Eik. 33.

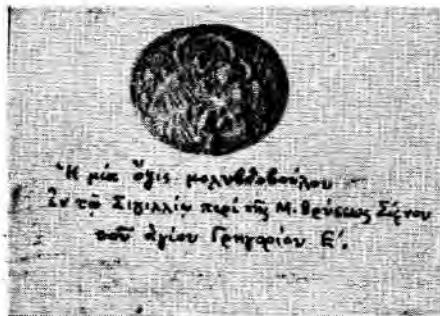

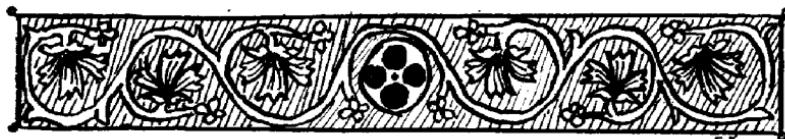
ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ

Τὸ "Εθνος ἡμῶν μετ' ἴδιαιτέρας εὐλαβείας καὶ τιμῆς περιβάλλει ἔκπαλαι τόν, ἀλήστου μνήμης, ἔνδοξον Γενάρχην καὶ Πατριάρχην τῶν τοῦ Χριστοῦ πενήτων, Γρηγόριον τὸν Ε'. Ἐπ' αὐτῷ δικαίως ἐγκαυχᾶται καὶ σεμνύνεται, διότι, χάριν αὐτοῦ καὶ τῆς κατὰ Χριστὸν καὶ καθ' Ἑλλάδα ἐλευθερίας, εὐθαρσῶς ἡγωνίσθη καὶ τὸν τῆς ἀγχόνης μαρτυρικὸν θάνατον ὑπέστη. Ως κορυφὴ τῆς Ὁρθοδοξίας καὶ τοῦ Ἑλληνισμοῦ, διὰ τῆς τοιαύτης θυσίας αὐτοῦ, ἔδειξε τὸ καλὸν παράδειγμα, μετὰ τὸ ἐγερτήριον σάλπισμα καὶ τὴν προαιώνιον ἴαχὴν «ν ὅ ν ὑπὲρ πάντων δαγών». Κατὰ συνέπειαν, εὐλόγως ἀνὰ πᾶν τὸ Ἑλληνικὸν προβάλλεται, ἔκτοτε, καὶ γεραίρεται, οὐ μὴν καὶ ὡς "Αγιος — Ιερομάρτυς — τιμᾶται οὗτος δι μαρτυρικὸς Πατριάρχης καὶ Ἐθνάρχης, δστις, κατὰ τὸ παράδειγμα τοῦ μεγάλου Ἀρχιποίμενος Ἰησοῦ Χριστοῦ, τὴν ψυχὴν αὐτοῦ ἔθυσεν ὑπὲρ τῶν προβάτων ('Ιωάν. ι' 15).

'Οφειλετικῶς, ἄρα, καὶ ἡμεῖς, ἐκ τῆς ἡρωοτόκουν

’Ηπείρου, γράφομεν τ' ἀκόλουθα προθάλλοντες, τοιουτοτρόπως, τὸν ἐνθεον τῆς Ἐκκλησίας καὶ τοῦ Ἐθνους ἡμῶν Πρωθιεράρχην, πρὸς εὐλογίαν πάντων ἡμῶν τῶν νεοελλήνων καὶ διδεσκαλίαν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α'.

Ο ΑΝΘΡΩΠΟΣ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ

α) Πέννησες — σπουδαίες.

Ἡ πολύφημος καὶ εὔανδρος ἐν τῇ Ἀρχαδίᾳ τῆς Πελοποννήσου Δημητσάνα, ἡ πλειάδα ἀναδεῖξασα Ἀρχιερέων καὶ Πατριαρχῶν, ὑπῆρξεν ἡ ἴδια γενέτειρα τοῦ ὑπὸ ὄψιν Πατριαρχού. Γονεῖς δ' αὐτοῦ ἐγένοντο οἱ κατὰ κόσμον ἄσημοι, ἀλλ' εὐσεβέστατοι καὶ λίαν ἐπίσημοι κατὰ Θεόν, Ἰωάννης καὶ Ἀσημίνα Ἀγγελοπούλου, οἵτινες, μεταξὺ τεσσάρων τέκνων, ἔφερον εἰς τὸν κόσμον καὶ τὸν Γεώργιον, ἐν ἔτει 1746, τὸν ὁποίον καὶ ἀνέθρεψαν, κατὰ τὰς εὐσεβεῖς τοῦ τόπου παραδόσεις, «ἐν παιδείᾳ καὶ νουθεσίᾳ Κυρίου», καὶ δὴ καὶ ἐλληνοπρεπέστατα. Καίπερ δ' ἐνησχολεῖτο εἰς τὴν ποιμενικήν, κύριον ἔργον τοῦ πατρὸς αὐτοῦ, ἐν τούτοις ἥτο προσκεκολλημένος θερμῶς εἰς τὴν ζωὴν τῆς Ἑκκλησίας. Καὶ ἐξεδήλου αὐτοῖς ἵεραν πρὸς τὰ γράμματα καὶ τὸ ἱερατικὸν στάδιον, ἐκ τοῦ ὁποίου ἡδύνατό τις εὐχερῶς καὶ ὑπὲρ τοῦ "Ἐθνους νὰ ἐργασθῇ. Ἐντεῦθεν, παρὰ τὴν πτωχείαν καὶ ἀνέχειαν τῶν γεννητόρων αὐτοῦ, ἐνεγράφη εἰς τὴν πεφημισμένην σχολὴν τοῦ Φιλοσόφου (Δημητσάνης). Είτα δ' ἐκπατρισθεὶς συνέχισεν ἐπὶ διετίαν εἰς τὰς Ἀθήνας διδασκόμενος παρὰ τῷ ἐξ Ἡπείρου Ἱεροκήρυκι Δημ. Βόδα. Ἐκεῖθεν (1767) ἀπέρχεται

εἰς Σμύρνην, ἔνθ' ἐφαίτησεν εἰς τὴν Εὐαγγελικὴν Σχολὴν (Γυμνάσιον) διαμένων παρὰ τῷ θείῳ αὐτοῦ Χατζή-Μελετίῳ, ἐκκλησιάρχῃ τοῦ αὐτού 'Ι.Ν. Ἀγίου Γεωργίου. Εἶναι δὲ χαρακτηριστικόν, ὅτι πανταχοῦ ὁ Γεώργιος διεκρίθη, ώς μαθητής, διά τε τὸ ἥθος καὶ τὴν ἀρίστην αὐτοῦ ἐπίδοσιν, μάλιστα δ' εἰς τὴν εὐσέβειαν.

β) Καθοσίωσις — διακονέα.

1. "Αμα τῇ περατώσει τῶν γυμνασιακῶν σπουδῶν, ὁ Γρηγόριος μεταβαίνει εἰς τὴν τῶν Στροφάδων 'Ι. Μονῆν τεῦ Ἀγίου Διονυσίου. Ἐνώπιον τοῦ ἡγουμένου ἔκει ἐκμυστηρεύεται τοὺς βαθυτέρους ψυχίκους πόθους καὶ τὴν ἀκλινῆ αὐτοῦ ἀπόφασιν, ὅπως ἀκολουθήσῃ τὸ τοῦ μοναχικοῦ θίου στάδιον. Δι' ὃ καὶ μετ' ὀλίγον, δεκτὸς γενόμενος, βάλλει «μετάνοιαν», περιβάλλεται τὸ τῶν μοναχῶν σεμνὸν τριβώνιον, καὶ καθοσιοῦται τειουτορόπως, ἀφοριζόμενος εἰς τὴν ζωὴν τοῦ Χριστοῦ, εἰς τὸ ἔργον τῆς Ἐκκλησίας, οὐ μὴν καὶ εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τῆς Πατρίδος. Κατὰ τὴν τοιαύτην μοναχικὴν ἀπόκαρσιν ὁ Γεώργιος μετωνομάσθη εἰς Γρηγόριον, ὅστις θραχύ τι διάστημα διαμείνας εἰς τὴν Μετάνοιαν αὐτοῦ, ἀκολούθως ἀπέρχεται εἰς Πάτμον, ἔνθα προσέλαβεν εὐρυτέραν θεολογικὴν καὶ φιλοσοφικὴν ἄμα μόρφωσιν, παρὰ τε τῷ σοφῷ Δανιὴλ Κεραμεῖ καὶ τῷ ἔξαιρέτῳ διδασκάλῳ Βασιλείῳ Κουταληνῷ.

2. 'Ἐν ᾧ τοῦ 1775 ὁ Γρηγόριος προσκαλεῖται εἰς τὴν Σμύρνην παρὰ τοῦ ἐν αὐτῇ Μητροπολίτου Προοκοπίου, Πελοποννησίου καὶ τούτου ως πρὸς τὴν καταγωγὴν, παρ' οὗ ἔλαβε τὸν πρῶτον τῆς Ιερωσύνης βαθμόν, καταστάς

’Αρχιδιάκονος αύτοῦ. Ἐπιδείξας δὲ ζῆλον ἔκτακτον, ἐντὸς μικροῦ διαστήματος, ἀνυψώθη εἰς τὴν τιμὴν τοῦ ’Αρχιμανδρίτου, διορισθεὶς ἡμια Πρωτοσύγκελλος τοῦ ὑπεραγαπῶντος αὐτὸν Μητροπολίτου. Ὡς τοιοῦτος δ' ἐπὶ μίαν δεκαετίαν εἰργάσθη δραστηρίως εἰς πάντα τομέα τῆς τε ἐκκλησιαστικῆς, φιλανθρωπικῆς, ἔκπαιδευτικῆς καὶ δὴ καὶ μάλιστα τῆς ἐθνικῆς διακονίας. Τοῦ Γέροντος αὐτοῦ Ποιμενάρχου ἐπ' ἀρκετὸν διατρίβοντος εἰς Κωνσταντινούπολιν, ίδιᾳ ἐν τῇ διακεκριμένῃ θέσει τοῦ Συνοδικοῦ Συνέδρου ὁ ἡμέτερος Γρηγόριος ἐπωμίζετο ἀπάσας τὰς εὐθύνας τῆς διοικήσεως, ἔσχεν ὅμιλος τὴν εὐκαιρίαν ταύτοχρόνως, ὅπως ἀσκῆται εἰς τὴν πηδαλουχίαν τοῦ πνευματικοῦ σκάφους τῆς Ἑκκλησίας, καὶ ἐπιδεικνύῃ οὐτωσὶ ἐν παντὶ τὰ διοικητικὰ αὐτοῦ προσόντα, τὴν ἀδάμαστον θέλησιν, τὸν ἀδαμάντινον χαρακτῆρα, τὴν ἐπιμονήν, ὑπεμονὴν καὶ τὸ πρᾶγμα, δι' ὃν ἡ Θεία Πρόδοντα εἶχεν αὐτὸν πολλαχῶς κατακοσμήσει.

3. ”Ἐργον ἔξαίρετον πνευματικῆς ἀνασυγκροτήσεως αὐτοῦ. κατ' αὐτὴν τὴν περίοδον, ἐπῆρξεν ἡ μετάφρασις εἰς τὴν καθομιλευμένην καὶ ἡ τέποις ἔκδοσις ἐν Βενετίᾳ τῶν περὶ τῆς Ἐξαπημέρου Ὁμηλιῶν τοῦ Μ. Βασιλείου, ὡς καὶ τῶν περὶ Ἱερουσάλης Λόγων τεῦ Ἱεροῦ Χρυσοστόμου. πολύτιμα ἀναγνώσματα διὰ τὴν μιαθητιδσαν νεότητα. Τπέρο ταύτης μέγιστον ἐπέδειξεν ἐνδιαφέρον, πρὸς μόρφωσιν αὐτῆς ἀμφιλαφῆ, ὅσον τοῦτο ἦτο τότε ἐφικτόν. Καθ' ὃσον ἐπίστευεν ἀκραδάντως, ὅτι διὰ τῆς ἐλληνοχριστιανικῆς παιδείας δύναται νὰ δημιουργηθῇ οικουμενική συνείδησις, νὰ καλλιεργηθῇ ἐργομένως ὁ πόθες, ὡς ἀκατανίκητον καὶ ἄσθετον πάθος, πρὸς τὴν τῆς Πατρίδος ἐξανάστασιν, ἐκ τῆς ἀποτροπιαστικῆς δουλείας, καὶ ἡ ἀνά-

ληψις ἐντόνου ἀγῶνος, ἀποφασιστικοῦ κατὰ πάντα, διὰ τὴν ἀνάκτησιν τούτου τῆς ἐλευθερίας τοῦ Ἐθνους ἀνεκτιμήτου ἀγαθοῦ.

γ) Μητροπολέτης Σμύρνης.

1. Τῷ 1785 τοῦ Σμύρνης Προκοπίου ἀνελθόντος ἐπὶ τὸν πάνσεπτον Οἰκουμενικὸν Θρόνον, εἰς διαδοχὴν τοῦ θανόντος Πατριάρχου Γ' αθριῆλ, ὃ εὐσεβὴς λαὸς συμπάσης τῆς τῶν Σμυρναίων Ἐκκλησίας ἔστρεψε τὰ βλέμματα πρὸς τὸν Πρωτοσύγκελλον Γρηγόριον, δοτις πράγματι ἔξελέγη παρὰ τῆς Ἱερᾶς Συνόδου τῶν Πατριαρχείων, ἐχειροτονήθη ἐν Κωνσταντινουπόλει, καὶ τῇ 14ῃ Ἰουνίου 1785 ἐνεθρόνισθη ὡς Μητροπολίτης Σμύρνης, γενόμενος ἐνθουσιωδῶς δεκτὸς παρὰ τοῦ ποιμνίου αὐτοῦ.

2. Πλὴν ὅμως, μετ' οὐ πολύ, παρουσιάσθησαν αἱ σοθαραὶ δυσχέρειαι. Ἐκ μέρους προεστῶν εἶχεν ἐν Σμύρνῃ δημιουργηθῆ ἀπὸ εἰκοσιπενταετίας, ἔνεκα φιλοδοξιῶν καὶ ἀντιζηλιῶν, καθεστώς, ἀντιπολιτευόμενον σφόδρα τὴν ἐκκλησιαστικὴν Ἀρχήν. Τοῦτο ἐγνώριζεν ἄριστα ὁ Γρηγόριος, δοτις διὰ τοῦτο, εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς, ἐπεδίωξε καὶ ἐπέτυχεν ἔνα συνετὸν διακανονισμὸν τοῦ ζητήματος, διὰ μιᾶς γραπτῆς συμφωνίας, παρεχούσης ἑκάστῳ τὸ προσῆκον ἐν τῇ διοικήσει καὶ διαχειρίσει τῶν κοινῶν. Ἀλλὰ δὲν ἦτο τοῦτο τὸ μόνον, δπερ ἐπραξεν ὁ συνετὸς κατὰ πάντα τὴν Ἱεράρχην. Ἐπεβλήθη πλήρως πανταχοῦ καὶ ἐν πᾶσι διὰ τῆς ὑποδειγματικῆς ἐναρέτου, αὐτοῦ ζωῆς, τῆς χρηστῆς καὶ δικαίας διοικήσεως, τῆς στοργικῆς ἀγάπης καὶ πατρικῆς μερίμνης πρὸς ἐξυπηρέτησιν τοῦ λογικοῦ αὐτοῦ ποιμνίου, χάριν τοῦ ὄποιου ἐγίνετο «τὸ πᾶν», ὃστε ἐπιτυ-

γῶς νὰ ἐκπληροῖ τὰ τοῦ ὑψηλοῦ ὑπουργήματος αὐτοῦ ~~τὰ~~
καθήκοντα.

3. Λίαν χαρακτηριστικὸν τῆς ἐχέφρονος καὶ τὰ μά-
λιστα ταπεινόφρονος διαδέσεως τοῦ Γρηγορίου εἶναι τοῦ-
το τὸ γεγονός, πρωτάκουστον καὶ τὰ μάλιστα συγκανη-
τικόν. Ἐν τῇ προσπαθείᾳ αὐτοῦ, ὅπως ἐπιβάλῃ τὴν τάξιν,
καὶ διασφαλίσῃ τὴν εἰρήνην μεταξὺ τῶν Χριστιανῶν τῆς
Σμύρνης, ἐκ κακῆς ἐκτιμήσεως, παρεσύρθη εἰς τὴν ἑτέ-
ραν τῶν ἀντιφερομένων μερίδα, τὴν ἐλάχιστα ἔχουσαν
δίκαιον! "Οθεν ἀναγνωρίζει εὐθὺς τὸ σφάλμα. Καὶ ἐπ'
ἐκκλησίᾳ, ἀμα τῷ πέρατι τῆς Θ. Λειτουργίας, τὴν ἀμέ-
σως πρώτην Κυριακήν, ὡς ἔφερεν ἄπασαν τὴν ἀρχιερα-
τικὴν αὐτοῦ στολήν, ὁμιλήσας περὶ εἰρήνης καὶ διμονοίας
εἰς τὸ πυκνότατον ἐκκλησίασμα, μεταξὺ τοῦ δοπίου παρη-
σαν καὶ πλεῖστοι ἐκ τῶν πρὸς αὐτὸν ἀντιφερομένων, κα-
τέρχεται τοῦ θρόνου, γονυπετεῖ ἐνώπιον πάντων, ἔξομο-
λογεῖται δημοσίᾳ τὸ διαπραχθὲν λάθος, αἴτεῖται ἐν δά-
κρυσιν συγγνώμης παρὰ πάντων καὶ συγχωρῶν καὶ οὗτος
εὐλογεῖ τοὺς πάντας! Τὸ ἐγχείρημα τοῦτο τοὺς πάντας
συνεκλόνισε, κατέρριψε διὰ μιᾶς τὰ ἵεριχούντεια τείχη
τῆς ἐχθρότητος, παρέσχε τὴν ἀλληλοσυγχώρησιν, καὶ ἐ-
χάλκευσε δεσμοὺς ἀρρήκτου ἀγάπης, οὓς ἔνεκα κατησφα-
λίσθη ἡ πολυπόθητος εἰρήνη καὶ διμόνοια.

4. Ἐπὶ δωδεκαετίαν ὅλην δ φλογερὸς Ἱεράρχης
Γρηγόριος ἐπετέλεσεν ἀξιοθαύμαστον ἔργον ἐν Σμύρνῃ,
καλύψαν πάντας τοὺς τομεῖς τῆς πνευματικῆς, ἐκπαιδευ-
τικῆς, φιλανθρωπικῆς, ἐθνικῆς ζωῆς. Ἰδιαιτέρως ἀναφέ-
ρεται ἡ συμβολὴ αὐτοῦ εἰς τὴν ἀπαλλαγὴν τῶν Ἱερέων
ἀπὸ τὴν αὐτοπρόσωπον καταβολὴν τοῦ κεφαλικοῦ φόρου,
ὡς καὶ εἰς τὴν ἴδρυσιν εὐκτηρίων οἰκων καὶ εἰς τὴν ἐπανοι-

κοδόμησιν τοῦ Ἱ. Ναοῦ Ἀγίας Φωτεινῆς, ὑπὲρ οὗ ἔργου τὰ μάλιστα ἐκοπίασεν, ὅπως ὑπερπηδήσῃ τὰ μυρία ἐμπόδια τῶν τυράννων, μηδόλως ἐπιτρεπόντων ἀνέγερσιν ἢ ἀπλῶς ἐπιδιόρθωσιν Ναὸν. Καὶ ἀφ' οὗ ἡδυνήθη καὶ ἀπέσπασε πρὸς τοῦτο εἰδικῶς φιομάνιον διὰ τὸν Ἱ. Ναὸν τῆς Ἀγ. Φωτεινῆς συνήγειρε τὸν χριστιανικὸν λαὸν τῆς Σμύρνης εἰς τὴν ἄμεσον ἐκτέλεσιν καὶ περαιώσιν τοῦ ἴεροῦ ἔργου, διὰ τοῦτος παρέχων τὸ παράδειγμα διὰ τῆς αὐτοπροσώπου πολλάκις συμμιετοχῆς αὐτοῦ εἰς τὰς ἐν λόγῳ ἔργασίας.

δ) Οἰκουμενικὸς Πατριαρχης.

1. 'Ἄλλ' ἵδού· τοῦ Πατριαρχικοῦ Θρόνου Κων)πόλεως κηρεύσαντος, κατόπιν παραιτήσεως Γερασίμου τοῦ Γ', «φωνὴ τοῦ οὐρανοῦ, ἡ φωνὴ τῆς ἀγιωτάτης Συνόδου τῶν Πατριαρχείων ὁμοφώνως προσκαλεῖ τὸν Μητροπολίτην Σμύρνης Γρηγόριον εἰς τὴν Πατριαρχικὴν ἐπίσκεψιν τῆς νέας Σιών, τῆς μυστικῆς πόλεως τοῦ Θεοῦ». Οὕτω, τῇ 12 Ἀπριλίου 1797, ἀνέρχεται εἰς τὸν περίτυστον Θρόνον τῶν Γρηγορίων, Χρυσοστόμων καὶ Φωτίων, καθιστάμενος οὐ μόνος Ἀρχιγέροντα τῆς Ἐκκλησίας καὶ Ὁρθοδοξίας, ἀλλ' ἐν ταυτῷ καὶ Ἐθνάρχης τοῦ δουλεύοντος Γένους.

2. 'Αφ' ἵς ἀνέλαβεν ὁ ἀπὸ Σμύρνης Γρηγόριος τοὺς οἰκανας τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου (καὶ κατὰ τὰς τρεῖς αὐτοῦ πατριαρχείας), ἀκάμιατος, ἀνεπηρέαστος, καὶ ὑπὸ τοῦ Ἅγιου Πνεύματος ὁδηγούμενος, ἔχωρει πρὸς τὰ ἄνω, σημειῶν ἔξιοχον δρᾶσιν, ἐπιτελῶν ἀόνως τὸ πολύμιος φῶν αὐτοῦ ἔργον, ἀποβλέπων εἰς τὴν ἀναστήλωσιν τοῦ κύρους τῆς Μ. Ἐκκλησίας, ἐπιδιώκων τὴν ἀρσινόην τῶν

ἐν αὐτῇ κακῶς κειμένων, τὴν θελτίωσιν τῶν ἐκκλησιαστικῶν πραγμάτων, τὴν ρύθμισιν τῶν τῆς διοικήσεως τοῦ

Εἰκ. 34.

Πατριαρχείου, εὐρισκομένης ἐν χαλιφόσει, συνεπέιται τῆς ἀβουλίας τῶν Πατριαρχῶν, ἔνεκα τῶν συγνῶν ἀλλαξο-

πατριαρχιῶν, τῶν ἐπιφροῶν ἐκ τῶν κατὰ τῆς Ὁρθοδοξίας
βυσσοδομούντων ἐτεροδόξων, ξένων πρακτόρων κτλ. Ἐδει—
καὶ ἐν πολλοῖς ἐπέτυχεν — ἡ διοίκησις τῆς Ἑκκλη-
σίας νὰ ἔχῃ λάμψιν χρηστότητος, ἀκτινοθολίαν παντο-
ειδῆ, ἀκρίβειαν καὶ κανονικὴν ἐν παντὶ τάξιν.

Μεταξὺ ἄλλων, εἰδικώτερον, ὁ Γρηγόριος ἐφρόντι-
σε, καὶ ἐπέτυχε, τὴν ἀνοικοδόμησιν τοῦ Πατριαρχικοῦ Οἰ-
κου, κατεστραμμένου ἐκ πυρκαϊᾶς τοῦ 1701, ὡς καὶ τὴν
διαρρύθμισιν — εὐπρεπισμὸν τοῦ Πατριαρχικοῦ Ναοῦ.
Ἐπίσης δραστηρίως ἐκινήθη καὶ ἐβελτίωσε τὰ εἰς ἀθλί-
αν κατάστασιν εὑρισκόμενα οἰκονομικὰ τοῦ Πατριαρχείου,
ἐξοφλήσας τὰ ὑπάρχοντα χρέη, διπερ κατώρθωσε δι' ιδί-
ας γενναίας εἰσφορᾶς καὶ ἐξ ἐράνου, τὸν ὅποιον ἐπρα-
γματοποίησε μεταξὺ Ἰεραρχῶν, Κληρικῶν καὶ διακεκρι-
μένων Χριστιανῶν, Μονῶν, Ναῶν κ.τ.δ. Ὁργάνωσεν ἐ-
πίσης τὸ τῆς φιλοπτωχείας ἔργον. Ἐμερίμνησε διὰ τὴν,
ὅσον ἔνεστι, μόρφωσιν τῶν Κληρικῶν, ἵνα δύνανται ἀ-
προσκόπτως καὶ ἐπιτελῶσι τὸ ὑψιστον αὐτῶν χρέος ἔ-
ναντι τοῦ ὁρθοδόξου αὐτῶν ποιμνίου, προφυλάττοντες
τοῦτο ἐκ τῶν παντοειδῶν λύκων, τῶν ἐκ τῆς Δύσεως, ιδι-
αιτέρως, ἐφορμώντων κατ' αὐτοῦ, ἐπὶ τῷ τέλει ὅπως, διὰ
τῶν ἀντορθοδόξων αὐτῶν ἐτεροδιδασκαλιῶν, κατασπα-
ράξωσι τὴν λογικὴν ποίμνην τοῦ Χριστοῦ. Καί, διὰ πλεί-
στων πατριαρχικῶν καὶ συνοδικῶν τόμων—ἀποφάσεων
(σιγιλλίων), κανονιστικῶν πράξεων—διατάξεων, δι' ἐγ-
κυκλίων ἐπιστολῶν ἐργάζομεν διαφόρους ἐκκρεμότητας.

3. Ἀλλ' ἔπεισε τοῦ Θρόνου, λίαν ἐνωρίς, τὴν 17ην
Δεκεμβρίου 1798. Ἡ ὑψηλὴ πύλη ὑποψιάζεται τὸν δημη-
τσανίτην Πατριάρχην δι' ἐθνικὴν δρᾶσιν — περὶ ἣς κα-

τωτέρω ὁ λόγος— καὶ ως ἐπικίνδυνον τῆς τουρκικῆς αὐτοκρατορίας, ἔξορίζει αὐτὸν εἰς τὸ "Αθω, ἔνθα, εἰς τὸ Κελλίον τοῦ Ἀγίου Γεωργίου, ἀνωθεν τῆς τῶν Ἰθήρων Μονῆς, διέμεινεν ἐπὶ ὀκταετίαν ὥλην, ἐν ψυχικῇ ἡρεμίᾳ καὶ πνευματικῇ ἐργασίᾳ. Ηολλάκις ἐπεσκέπτετο τὰς Μονᾶς ἵερουργῶν, διδάσκων καὶ στηρίζων τοὺς Μοναχοὺς εἰς τὴν πνευματικὴν ζωήν. Ἐκεῖθεν μετεκλήθη καὶ πάλιν εἰς τὴν πάνσεπτον αὐτοῦ Καθέδραν, τὴν 23 Σεπτεμβρίου 1806, ἐκπεσόντος Καλλινίκου τοῦ Ε', ἵνα συνεχίσῃ τὸ περισπούδαστον αὐτοῦ, ὑπὸ πᾶσαν ἔποψιν, ἔργον, ἐπερ ἀνεστάλη καὶ αὖθις, τὴν 10ην Σεπτεμβρίου 1808, καθ' ὅτι βίᾳ τοῦ τυράννου ἀπεμακρύνθη τοῦ Θρόνου. Κατέφυγε δὲ κατ' ἀρχὴν εἰς τινα νησίδα τῶν Πριγκηπονήσων, μετὰ διετίαν δ' ἀπῆλθεν εἰς τὸ ἄγιόνυμον "Ορος, διαμέων εἰς τὸ αὐτὸ Κελλίον τῶν Ἰθήρων, ἐρημοβιῶν, ἐπὶ μίαν ἔτι ὀκταετίαν, ὅχρις οὗ, τῇ 14 Δεκεμβρίου 1818, διὰ τρίτην φοράν, παμψηφεὶ παρὰ τῆς Ἱ. Συνόδου ἐπανεφερθη ἐπὶ τῆς σκοπιᾶς τῆς Ὁρθοδοξίας. Καίπερ τοῦτο τὸ ἄγγελμα συνεκλόνισε τὸν ἐρημοθιοῦντα Πατριάρχην, διδόντα τὴν νέαν ταύτην ἀνάρρησιν, ώς Γολγοθᾶν καὶ σταύρωσιν αὐτοῦ, ἀφ' οὗ ἐγνώριζεν, εἰπερ τις καὶ ἄλλος, τὸ κυνοφορούμενον ἥδη καὶ ἐν ἔξελιξει εὑρισκόμενον ἐπαναστατικὸν κίνημα τῶν πανελλήνων, ἐν τούτοις δὲν εἶπε τὸ «παρελθέτω ἀπ' ἐμοῦ τὸ ποτήριον τοῦτο». Διότι, ἀκούων εἰς τὰ ἔγκατα αὐτοῦ Θεόθεν τὴν φωνὴν «γίνοντο πιστὸς ἄχρι θανάτου καὶ δώσω σοι τὸν στέφανον τῆς ζωῆς» ('Ἀποκ. β' 11), ἐπειθάρχησεν ἀπολύτως εἰς τὸ θεῖον τῷ ὅντι πρόσταγμα, καὶ πλήρης αὐτοθυσίας ἀνεδέξατο τὰς εὐθύνας τῆς πατριαρχείας.

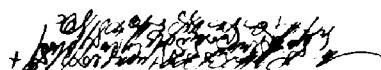
4. Είναι χαρακτηριστικόν, ὅτι σύμπας ὁ ἔλληνος-

θόδοξος λαὸς τῆς Βασιλευούσης ὑπεδέχθη ἐν ἔξαλλῳ ἐνθουσιασμῷ καὶ ἐν ἀλαλαγμῷ τὸν μετακληθέντα εἰς τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον γεραզὸν Πρωθιεράρχην Γρηγόριον τὸν Ε΄, διοιάζοντα κατὰ τοῦτο πρὸς τὸν αἰώνιον τῆς Ἐκκλησίας Ἀρχιποίμενα, ἐνθουσιωδῶς προϋπαντηθέντα ἐν Ἱεροσολύμοις, ὅτ' εἰσήρχετο αὐτόθι θριαμβευτικῶς «πρὸ ἔξη ἡμερῶν τοῦ Ηάσχα» ('Ιωάν. ιβ' 1. ιδ' 36. Ματθ. κς' 39).

Κατὰ τὴν τελετὴν τῆς ἐνθρονίσεως ὁ καλλιρρήμων Ἱεροκήρυξ Κονσταντίνος Οἰκονόμιος, ὁ ἔξ Οἰκονόμων, καταλαβὼν τὸν ἴ. ἄμβωνα τοῦ Πατριαρχικοῦ Ἱ. Ναοῦ, ἐβροντοφώνησε· «...πάντες συμφώνως δοξάζοντες τὸν Θεόν, τίμιε Πάτερ, ὅτι πάλιν ηὐδόκησε νὰ ἀνακαλέσῃ ἐπὶ τῆς ὑψηλῆς καθέδρας Ἄμβος, τὸν μέγιστον τῆς Ἐκκλησίας προστάτην. Ὡσαννά! ἀντικεῖ πανταχοῦ. Δόξα ἐν ὑψίστοις! Εὐλογημένος ὁ Κύριος, ὅτι ἐποίησε δύναμιν τῷ λαῷ αὐτοῦ!...»

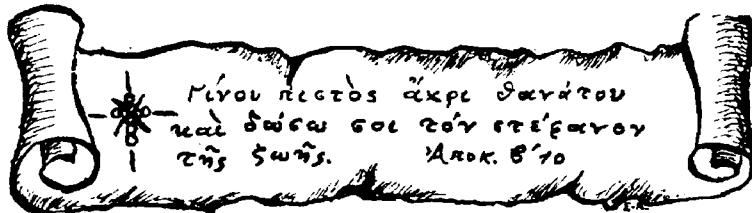
‘Ωσαύτως, τότε, καὶ ἡ τῶν πεφωτισμένων Ἑλλήνων ἥζω, «Ἐρμῆς ὁ λόγιος», ως ἀπὸ ἄλλου βίματος ἐπισημοτάτου ἐξήγγειλε· «σπεύδομεν νὰ κηρύξωμεν εἰς τὸ πανελλήνιον τὰ εὐαγγέλια τῆς μετακλήσεως τοῦ Γρηγορίου εἰς τὸν Οἰκουμενικὸν Θρόνον, ἵνα διευθύνῃ τὸ τρίτον τοὺς εἰς αὐτὸν ἐμπιστευθεῖσαν λαοὺς εἰς τὴν ἀληθῆ τῆς δικαιοσύνης καὶ τῆς εὐθύνητος ὁδού... ἀλλ' ἐπειδὴ ἀπό τινος χούνου ἡ θεία πρόνοια ἰερωτέρῳ τῷ ὅμματι ἐπιθέπει εἰς τὸ δυστυχὲς ἥμισυ γένος, δικαίῳ τῷ λόγῳ συνάγομεν ὅτι ἀρκεύντως θέλει ἐνδιαπρίψῃ εἰς τὸν ὑπέρτατον τοῦτον θρόνον τοῦ γένους διὰ νὰ τελειοποιήσῃ τὸ μέγα τοῦτο ἔργον...»

5. Ό Πατριάρχης Γεργόριος συνέχισεν εἰς τὸν
έκκλησιαστικὸν τομέα ἐπιτελῶν ἀποφασιστικῶς τὸ πάμ-
μεγα αὐτοῦ ἔργον, τὸ ὅποιον ὅμως συνεδυάζετο, μετὰ πά-
σης συνέσεως καὶ φρονήσεως, πρὸς τὸ ἐθνικὸν τοιοῦτο.

Υπογεωργίου ἐν Ἐπικαρδιίδε 277εσέουν
τοῦ Ἱερᾶ Ἀγίου Γεωργίου τοῦ Β'

(Ἀρχῖτος: Μελ. Φιλ. Βιτάλη)

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β'.

Ο ΑΝΘΡΩΠΟΣ ΤΟΥ ΕΘΝΟΤΣ

α) Η Εθνάρχης.

1. Καὶ ως Μητροπολίτης Σμύρνης, ἴδιαιτατα ὅμως ὡς Πατριάρχης τῶν τοῦ Χριστοῦ πενήτων, βαθύτατα ἔσχε τὴν συναίσθησιν, ὅτι πρόπει διὰ τῆς παιδείας ἢ νεότης, τὸ ἀνθρός καὶ ἡ ἐλπὶς τοῦ Ἑλληνισμοῦ, νὰ μορφωθῇ καὶ διαφωτισθῇ ἐπαρκῶς, νὰ χειραγωγηθῇ ἐθνικῶς, εἰς τρόπον ὥστε, σὺν τῷ χρόνῳ, νὰ δημιουργῶνται αἱ κατάλληλοι προϋποθέσεις διὰ τὴν ἐθνεγερσίαν χάριν τῆς πατροθύτου ἐλευθερίας. "Οὐδεν ἔξι ιδίων ἐνίσχυσε γενναίως, πρὸς τοῦτο, κατ' ἀρχήν, τὴν ἐν Δημητσάνῃ τῆς πατρίδος αὐτοῦ Σχολήν. Μετέπειτα ἔδωκεν ὁλόκληρον αὐτοῦ τὸ εἶναι εἰς τὴν προπάλθειαν ταύτην πρὸς ἀναγέννησὶν τῆς ἐκπαιδεύσεως, ὅπερ καὶ ἐπετεύχθη διὰ βελτιώσεως τῶν ὑπαρχόντων σχολείων καὶ ιδρύσεως νέων. "Ενεκα τούτου ἰδρυσε καὶ τὸ περίφημον Πατριαρχικὸν Τυπογραφεῖον, ἐν ᾧ ἔξετυποῦντο βιβλία, ἐκκλησιαστικά τε καὶ σχολικά, ἐλλείποντα πρίν, ἄτινα ως φέροντα τὴν ἔγκρισιν - σφραγίδα τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου ἡδύναντο εὐχερῶς πανταχοῦ νὰ κυκλοφοροῦν. Διὰ τὴν ὅλην συμβολὴν τοῦ Γρη-

γορίου πρὸς βελτίωσιν καὶ ἀνάπτυξιν τῆς παιδείας ὁ σοφὸς διδάσκαλος τοῦ Γένους Ἀδ. Κοραῆς εὐφημότατα ώμῆλησε, καὶ συγχαρητήρια ὑπέβαλεν αὐτῷ.

2. Ἐτέρα ἀξιέπαινος προσπάθεια τοῦ Πατριάρχου ἦτο ὅπως πάσῃ θυσίᾳ διαφυλαχθῇ ἡ Ἑλληνικὴ οἰκογένεια, τοῦ ἵεροῦ θεσμοῦ τοῦ γάμου παραμένοντος ἀπαραβιάστου, συνῳδὰ τοῖς ἴ. Κανόσι. Ἐγνώριζεν ὡς ὅριστα, ὅτι τοῦτο τὸ κύπταρον τῆς κοινωνίας, τοῦ Ἐθνους, ἡ οἰκογένεια, ἀν κλονισθῇ, ἡ συμφορὰ καὶ ἐκ χριστιανικῆς καὶ ἐξ ἐθνικῆς ἐπόψεως θὰ εἶναι ἀνευ ὁρίων, μηδεμιᾶς ἐλπίδος παραμενούσης περὶ προσεχοῦς τοῦ Ἐθνους ἀναστάσεως. Ἐν τῇ προσπαθείᾳ, ἄρα, ὅπως προστατευθῇ ὁ Ἑλληνισμὸς ὁ Πατριάρχης εἰργάζετο νυχθημέρως καὶ ἐμόχθει διὰ τὴν διατήρησιν ἀλωβήτου τοῦ γάμου, ὡς μυστηρίου μεγίστου καὶ ἐθνισσωτηρίου.

3. Εἰς τὸ ἐπτανησιακόν, ἐπίσης, ζήτημα ἀπέδειξεν οὗτος τὴν πολιτικὴν αὐτοῦ ὡριμότητα καὶ δεξιότητα. Διότι εἶδε τοὺς γάλλους κατακτητάς, ὡς ἐπιζημίους διὰ τὸν καθ' ὅλου Ἑλληνισμόν. Ἡδη αἱ τρεῖς δυνάμεις Ἀγγλίας, Ρωσίας, Τουρκίας είχον συμμαχήσει πρὸς ἀποτροπὴν τῆς τοιαύτης τῶν Γάλλων ἐνεργείας, ὁ σουλτάνος δὲ ἥπειλει ἀντίποινα εἰς βάρος τῶν ὑποδούλων Ἑλλήνων, ἐπειδὴ οἱ ἐπτανήσιοι είχον ἐνθουσιωδῶς δεχθῇ τοὺς γάλλους, ὡς ἐλευθερωτάς. Ἐντεῦθεν ὁ Γρηγόριος ἐνήργησεν ἀστραπιαίως, πρὸς καταστολὴν τοῦ ἀδικαιολογήτου τούτου ἐνθουσιασμοῦ. Οὐ μὴν προέτρεπε τοὺς ἐκεῖ ἀδελφοὺς εἰς τὸν ἀποτινάξουν τὸν γαλλικὸν ζυγόν, καθ' ὃσον εἶχε ζητήσει καὶ λάβει κατηγορηματικὴν ἐπίσημον παρὰ τοῦ Τσάρου τῆς Ρωσίας ὑπόσχεσιν, ὅτι αἱ νῆσοι τοῦ Ἰονίου θὰ διατηρήσωσι τὴν αὐτονομίαν αὐτῶν, τούθοπερ καὶ αὐτὸς ὁ ναύ-

αρχος του ρωτικου στόλου 'Οξακώφ είχε διακηρύξει εις προκήρυξιν αύτου πρὸς τοὺς ἑπτανησίους. «Τῇ ἀξιώσει τοῦ Πατριάρχου —ἔλεγε— ἀπεφασίσθη ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορός μου, νὰ ἔχετε αὐτονομίαν ἀλλὰ σεῖς οἱ Ἑλληνες τῶν νήσων θὰ ἐλευθερώσητε τὴν πατρίδα σας καὶ ἀπαντας τοὺς συναδέλφους σας Ἐλληνας χριστιανούς». Παρομοίως δ' ἐβεβαίου, δι' ιδίας ἐπιστολῆς πρὸς τοὺς ἑπτανησίους καὶ ὁ Τσάρος Παύλος, ὅστις προσέθετεν, ὅτι «ἡ Ρωσία ἀπεφάσισεν ἡδη νὰ ἐλευθερώσῃ τοὺς ὄμοδόξους διὰ τῶν ὅπλων της».

Τοιουτορόπως ἔξεδιώχθησαν οἱ γάλλοι ἐκ τῶν Ἰονίων νήσων, αἵτινες διὰ τοῦ Ἰω. Καποδιστρίου συνέταξαν σύνταγμα αὐτοδιοικήσεως. Ἐν τῷ μεταξὺ δ' ὅμως ἥλλαξαν τὰ ἐν Εύρωπῃ θανόντος τοῦ Τσάρου Παύλου. 'Ο δὲ Γρηγόριος εὐρέθη ἔξοριστος εἰς τὸ "Ἀγιον" Ορος, διότι οἱ Τούρκοι ἐποψιάσθησαν αὐτόν, πληροφορηθέντες τὰ τῆς κυκλοφορίας εὐρύτατα ἐν Ἡπείρῳ, Στερεῷ καὶ Πελοποννήσῳ προκηρύξεων περὶ ἐπαναστάσεως τοῦ ἐθνεγέρτου Ρήγα Βελεστινῆ, τοῦ Φεραίου, ὑπὲρ σωτηρίας τοῦ ὅποίου εἶχε παρὰ τῇ ὑψ. πύλῃ παρέμβει αὐτὸς ὁ Πατριάρχης. Καὶ τελικῶς οἱ ἄγγλοι μετὰ τῶν γάλλων συνεφάνησαν, ὅπως κρατήσουν τὴν τῶν ἑπτανήσων αὐτονομίαν, μεταβληθείσαν είτα εἰς ἀγγλικὴν κατοχήν.

4. Εἰς τὸν Πατριάρχην Γρηγόριον τὸν Ε΄ ὁφείλεται, ἐπίσης, ἡ διαφύλαξις ἀκεραίου τοῦ πατρώου ἐδάφους, κινδυνεύσαντος κατὰ Φεβρουάριον τοῦ 1807, ὅτε ἔξερράγη ἀγγλο - ρωσο - τουρκικὸς πόλεμος. Τότε ὁ ρωσικὸς στρατὸς εἰσέβαλεν εἰς τὰς ἡγεμονίας Μολδανίαν, Βλαχίαν, ὁ δ' ἀγγλικὸς στόλος εἰσῆλθε θριαμβευτής εἰς τὴν Προποντίδα ἀπειλῶν κατάληψιν τῆς Κωνσταντινου-

πόλεως, ἂν μὴ ἐδέχετο ὁ σουλτᾶνος Σελῆμ τοὺς τεθέντας
ὅρους, καθ' οὓς ἔδει νὰ παραχωρηθῶσιν εἰς τὸν ἄγ-
γλονος αὐθωρεὶ τὰ φρούρια τῶν στενῶν ('Ελλησπόντου),
ώς καὶ ὁ τουρκικὸς στόλος, εἰς δὲ τὸν ωρόσυνος νὰ παρα-
δοθῶσι τὰ φρούρια τῆς Μαύρης Θαλάσσης, καὶ νὰ δια-
κόψῃ ἡ Τουρκία πᾶσαν πρὸς τὴν Γαλλίαν σχέσιν.

'Ο Πατριάρχης Γρηγόριος εἶχε τὴν πληροφορίαν,
ὅτι οἱ ἀγγλορῶσι εἶχον ἀποφασίσει τὸν διαμελισμὸν τῆς
Τουρκίας, ὅπερ ἐπειθεβαίουν οἱ βαρεῖς ὅροι, συνεπαγό-
μενοι ἀσφαλῶς αὐτοκτονίαν ταύτης! "Αν δὲ συνετελεῖτο ὁ
διαμελισμὸς ἦτο πλέον ἡ βέβαιον, κατὰ τὸν ύπολογισμὸν
τοῦ Γρηγορίου, ὅτι ἐνεταφιάζετο διὰ παντὸς τὸ 'Ελληνι-
κόν, ἀφ' οὗ ἄπαντα τὰ ἐδάφη τῆς Τουρκίας ἥσαν ἐλληνι-
κά, πλὴν τῆς κρατικῆς ἔξουσίας. Καὶ συνεπῶς ἐδαφικὸς
διαμελισμὸς μετὰ καθόδου τῶν ωρών ίδιᾳ εἰς τὴν νευ-
ραλγικὴν ταύτην περιοχήν, ἐσήμαινε δλοσχερῆ καταστρο-
φὴν τοῦ 'Ελληνισμοῦ, ἀνευ ἐλπίδος τινὸς ἀναστάσεως αὐ-
τοῦ ποτε.

'Εντεῦθεν προέρχεται εἰς ἐπαφὴν μετὰ τῆς τουρκικῆς
ἔξουσίας καὶ συμπράττει, σὺν παντὶ τῷ 'Ι. Κλήρῳ καὶ
τῶν ἐλληνορθοδόξων τῆς Κων)πόλεως πρὸς κατασκευὴν
ὄχυρωματικῶν ἔργων ἐν αὐτῇ. Τούτου γενομένου ἐν τά-
χει, κατ' εἰσήγησιν τοῦ Πατριάρχου, οἱ τεθέντες ὅροι ἀ-
περρίφθησαν, οὐ μὴν καὶ ἐντέχνως τὰ τῆς ὄχυρωσεως
τῆς ΚΠόλεως διεβιβάσθησαν πρὸς τὸν εἰρημένον ναύαρ-
χον, φοβηθέντα ἀποκλεισμὸν καὶ ἀποπλεύσαντα αὐθωρεί.
Ἡ 'Ελλὰς τότε εἶχε σωθῆ ἐκ βεβαίου κινδύνου.

5. Τέλος, κατὰ τὴν τρίτην αὐτοῦ πατριαρχίαν, ἐνή-
μερος πλήρως ὃν εἰς τὰ τῆς Φιλικῆς 'Εταιρείας —εἶχεν
ἄλλως τε πρὸς τοῦτο αὐτὸν ἐπισκεφθῆ εἰς τὸ "Αγιον" Ο-

ρος δὲ Ἰω. Φαρμάκης, χωρὶς νὰ δεχθῇ μύησιν, ώς ἄκρως ἐπικίνδυνον διὰ τὸν Ἑλληνισμόν— κρύφα ὑπὲρ αὐτῆς εἰργάζετο. Προϊδρευσε μάλιστα συσκέψεως, θέμα ἔχούσης τὴν ἐν Πελοποννήσῳ ἴδρυσιν μεγάλου Σχολείου (ἐπρόκειτο περὶ τῆς Ἐταιρείας ταύτης), διὰ τὴν ἐνίσχυσιν τοῦ ὅποιου διεξήχθησαν ἔρανοι καὶ εἰς τοῦτο ἐγγράφως παρεκίνει, ὅπως οἱ συμπατριῶται ἀπαντες συντρέξωσι. Τοῦτο σημαίνει, ὅτι ὁ Γρηγόριος ἐνεστερνίζετο πλήρως τοὺς σκοποὺς καὶ τὴν ἀποστολὴν τῆς Ἐταιρείας περὶ ἐθνεγροσίας, εἰς κατάλληλον στιγμήν. 'Ἄλλ' ἦτο προσεκτικὸς καὶ τὰ μάλιστα ἐπιφυλακτικός. Δὲν μετεῖχε ἐκ τοῦ ἐμφανοῦς, οὐδὲ ἐλάμβανε ἡγετικὸν ρόλον εἰς τὴν προπαρασκευὴν διὰ τὴν ἔναρξιν τοῦ Ἀγῶνος, καθ' ὃσον ἐγνώριζε καλῶς ὅποια ὑὰ ἦτο ἡ τύχη τοῦ Ἑλληνισμοῦ, ἀνὴρ ἡ ὑψ. πύλη ἐπληροφορεῖτο ἢ ἔστω ὑποπτεύετο τὴν ἀνάμιξιν τοῦ Πατριάρχου καὶ Ἐθνάρχου τῶν «φαγιάδων» εἰς τὰ τῆς, προδοθείστης ἄλλως τε, Φιλικῆς Ἐταιρείας. 'Ἐκ τοῦ ἀφανοῦς ὅμως ηὐλόγει τὰ πάντα, εὐρίσκετο ἐπὶ τῶν ἐπάλξεων, ἐμψυχῶν, συμβουλεύων, ἀσυνειδήτως προκινδυνεύων.

6. Εἰς, ἵδιωτικοῦ χαρακτῆρος, ἐπιστολάς, ὁ Γρηγόριος συμβουλεύει, συγκεκαλυμμένως πάντοτε, «ἄνδρας θήτω σαν, ὥσπερ λέοντες (οἱ ἡμέτεροι)· ἐγγὺς δὲ στὶς τὸν Σωτῆρος Πάσχα». Εἰς δὲ τὸν Πετρόμπεην Μαυρομιχάλην, ἐρωτήσαντα σχετικῶς, παρέσχε τὴν διευκρίνισιν, ὅτι ὁ Ἄλ. Τψηλάντης εἶναι ὁ ἀναδεξάμενος τὴν ἀρχηγίαν τῆς εὐλογητῆς διὰ τὸ Γένος προσπαθείας, ἐνεθμάρρυνε καὶ παρώρμα αὐτὸν καὶ δι' αὐτοῦ ἀπαντας τοὺς κατοίκους τῆς ἡρωϊκῆς Μάνης, ὅπως συμπαρασταθῶσι αὐτῷ. 'Επίσης εἰς γράμμα πρὸς τὸν

Μητροπολίτην Σαλώνων ('Αμφίσσης) Ἡσαΐαν — τὸν μετέπειτα Ἐθνομάρτυρα — συνίστα προσοχὴν μεγάλην εἰς ἀπάσας τὰς ἐκδηλώσεις ὑπὲρ τοῦ ποιμνίου. Εἰδικῶς δὲ διὰ τὸ θέμα τοῦ Ἱερέως Παπανδρέου, φονεύσαντος τὸν ἀτιμάσαντα τὸ ἔξαετὲς θυγάτριον αὐτοῦ τοῦρκον ἀξιωματικὸν καὶ εἴτα καταφυγόντος εἰς τὰ ὅρη, ὡς «κλέφτης», παρήγγελε: «Ἄργυρα ὑπερασπίζου αὐτόν, ἐν φανερῷ δὲ ἄγνοιαν ὑποκρίνου, ἔστιν δ' ὅτε καὶ ἐπέκρινε τοῖς θεοσεβέσιν ἀδελφοῖς καὶ ὁμοφύλοις ίδιᾳ. Πραῦνον τὸν θεζύρην λόγοις καὶ ὑποσχέσεσιν, ἀλλὰ μὴ παραδοθήτω εἰς λέοντος στόμα.» Ασπασαι σὺν ταῖς ἐμαῖς εὐχαῖς τοὺς ἀνδρείους ἀδελφούς προτρέπων εἰς κρυψίνοιαν διὰ τὸν φόβον τῶν Ἰουδαίων...»

Εἰς τὸν Μητροπολίτην Π. Πατρῶν Γερμανόν, ἐρωτήσαντα αὐτὸν ἐγγράφως, μετὰ τῶν περὶ αὐτὸν προκρίτων, περὶ τοῦ δέοντος γενέσθαι, ἀπήντησεν: «Εἶναι περιττὸν νὰ μοῦ ζητᾶνε συμβουλὰς γιὰ πράγματα ποὺ ξέρουν καλὰ πῶς είναι.» Έχομε χρέος νὰ ποιμάνωμε καλὰ τὰ ποίμνιά μας καὶ ἐν ἀνάγκῃ νὰ κάνωμε δπως ἔκαμε ὁ Χριστὸς γιὰ νὰ μᾶς σώσῃ: 'Ο Ἱησοῦς δὲν δέχθηκε τὸ μαρτύριο γιὰ τὴν σωτηρία τοῦ κόσμου;»

Εἰς ἐπιστολὰς αὐτοῦ πρὸς τὸν Ἄλ. Ὑψηλάντην, ἀρχηγὸν τοῦ σχεδιαζομένου καὶ ὑπὸ ἔκκρηξιν τελοῦντος ἵ. Ἀγῶνος, καὶ Ἰω. Ζωσιμᾶν, πλούσιον πατριώτην, ἀστινας ἔστειλεν εἰς Ρωσίαν μέσῳ τοῦ, ἐκεῖ μεταθαίνοντος, Ἰω. Παπαρηγοπούλου, παρέθετεν, εἰς μὲν τὸν πρῶτον, εἰς ὄλοκληρον σελίδα, τὴν λέξιν «φρόνησις, φρόνησις...», ὑπονοῶν, δτι ἔδει μετὰ πάσης συνέσεως καὶ προσοχῆς νὰ ἐνεργῇ τὰ τῆς Ἐθνεγερσίας, εἰς δὲ τὸν δεύτερον, ὥσπερτως διὰ μιᾶς λέξεως, ὄλοσελίδως, «ὦ-

ή θεια, ή ο ή θεια...» έπεδείκνυε τὴν ἀμεσον ἀνάγκην ἐξασφαλίσεως τῶν ύλικῶν μέσων διὰ τὸν Ἀγῶνα, ὑπὲρ οὐ σκοποῦ εἶχεν ἰδρύσει καὶ τὸ γνωστὸν «κιθώτιον τοῦ ἐλέους», πρὸς συγκέντρωσιν χρημάτων ἵκανῶν, διορίσας ἄμια ἐπιτροπὴν καὶ ἀπολύσας πατριαρχικὰ καὶ συνοδικὰ ἔγγραφα πρὸς τοὺς Ἀρχιερεῖς, Κληρικούς, Ναούς, Μονάς, ὅπως συνεισφέρωσι. Καὶ συνεισέφερον, καταθέσας καὶ ὁ Ἰδιος, ἐξ ἴδιων, ἀλλὰ καὶ παραδόσας τὰ 20.000 ρουβλια, τὰ ὅποια ἐκ παρεξηγήσεως τοῦ γράμματος αὐτοῦ «βοήθεια...» ἀπέστειλεν αὐτῷ ὁ Ζωσιμᾶς. Δυστυχῶς καὶ ὁ Ἀλ. Τψηλάντης παρεξῆγησε τὸ συνθηματικὸν γράμμα «φρόνησις...», ἐξ οὐ εἰδοποίησεν αὐτόν, διὰ τοῦ Παπαρρηγοπούλου, ὅτι πλοιον ἔτοιμον εὑρίσκεται εἰς τὴν διάθεσιν αὐτοῦ ἔτοιμον, ὅπως μεταφέρῃ αὐτὸν ἀσφαλῶς εἰς Μάνην ἢ εἰς Ὁδησσόν, πρὸς διάσωσιν αὐτοῦ. Καὶ ὁ Πατριάρχης - Ἐθνάρχης εἰς τὸ μήνυμα τοῦ οὗτος ἀπήντησε· «Τὸ σῶμα μονεκρόν ἀσφαλῶς εἰς Φέρεινα φέρεινα μεταφέρεινα μεταφέρεινα γῆνα!.. Ο Παπαρρηγόπουλος κατάπληκτος ἤκουσε τὴν τοιαύτην τοῦ Πατριάρχου ἀπόκρισιν βεβαίωσαντος, ὅτι δι' αὐτὸν καὶ διὰ τὸ "Ἐθνος εἶναι ἀναμφιβόλως «τὸ ἀπὸ οὗ ανεῖν κέρδος». Διότι ἐξ ἐνὸς ὁ Ἐλληνισμὸς διὰ τῆς παραμονῆς αὐτοῦ μέχρις ὑστάτης στιγμῆς ἐπὶ τοῦ θρόνου, θὰ διεψυλάσσετο ἐκ βεβαίας σφαγῆς παρὰ τοῦ θηριώδους τυράννου, ἐξ ἑτέρου ὁ μαρτυρικὸς αὐτοῦ θάνατος θὰ συνεκλόνῃ τοὺς πανέλληνας, οἵτινες θὰ προσέδιδον εἰς τὴν ἐθνεγερσίαν θρησκευτικὸν χαρακτῆρα. Όμοιώς οὗτος θὰ συνεκίνει τὴν παγκόσμιον κοινὴν γνώμην καὶ τοὺς ισχυροὺς τῆς γῆς, τούθιπερ θὰ ἐθοίθει τὸν Ἀγῶνα, ἀλλὰ τὸ αἷμα αὐτοῦ ἐκχεόμενον καὶ συνενούμενον μετ' ἐκείνου τῶν λοιπῶν ἡρώων τοῦ Ἐθνους, θὰ συνετέλει εἰς

τὸ νὰ ἀναπτυχθῇ καὶ καρποφορήσῃ τὸ ἀγλαόκαρπον δένδρον τῆς ἐλευθερίας!

7. Εἶναι γνωστόν, ὅτι ὁ διορατικὸς οὗτος ἐθνικὸς Πρωθυβάρχης εἶχε διὰ τοῦ προσωπικοῦ αὐτοῦ φίλου - τούρκου Χατζῆ - 'Ομέρο, ἐπηρεάσει σοθαρῶς τὴν ὑψηλὴν πύλην, διὰ τὴν ἐκστρατείαν τῶν σουλτανικῶν κατὰ τοῦ 'Αλῆ πασᾶ τῆς Ἡπείρου. Τοῦτο ἐπῆρξε πάμμεγα γεγονός, τὰ μάλιστα ἐνισχύσαν τὴν τῶν Ἑλλήνων Ἐπανάστασιν, καθ' ἃ οἱ ἴστορικοὶ βεβαιοῦν.

8. 'Ἐν τούτῳ τῷ μεταξὺ τὰ πρῶτα νέφη παρουσιάζονται εἰς τὸν ὄργανον περὶ τῶν μυστικῶς τεκταινομένων: ἡ προδοσία τοῦ Ἀσημάκη Θεοδώρου, ἡ σύλληψις ὥρισμένων ἑταίρων - φιλικῶν, ὡς τοῦ Πρεβεζαίου Βλαχοπούλου, τοῦ Ἀριστείδου Παπᾶ — ἀπεσταλμένου τοῦ Ψυχλάντου πρὸς Ὁθωνούς — τοῦ Τπάτρου ἐν Μακεδονίᾳ κ. ἢ. 'Εξ ἄλλου εἰς τὴν Πελοπόννησον ποιά τις κίνησις ἔνεισε τὸν τύραννον. Πρό τινος εἶχεν, ὡς σχέδιον προταθῆ ἐις τὸν σουλτανὸν παρὰ τῶν ἐν αὐτῇ κρατούντων τούρκων, ὅπως χάριν ἀσφαλείας, ἀπαντα τὸν Ἑλληνικὸν πληθυσμὸν τῆς Πελοποννήσου μετακινήσουν ἀναγκαστικῶς ἐκεῖθεν καὶ ἐγκαταστήσουν εἰς τὰ βάθη τῆς Μικρασίας, ἔνθεν ἀμιγεῖς τούρκους θὰ μετέφερον εἰς τὴν Πελοπόννησον. Τοῦτο μαθὼν ὁ Πατριάρχης Γρηγόριος ἐφριξε καὶ «τὰ γᾶν» ἐκίνησε, μέχρις οὖν ἐπέτυχε τὴν ματαίωσιν τούτου τοῦ φοβεροῦ καὶ ὀλεθρίου διὰ τὸν Ἑλληνισμὸν πλήγματος. 'Ἐντεῦθεν ὁ τύραννος ἐρεθίζεται πολλῷ μᾶλλον τώρα, πληροφορούμενος τὰ ἐκεῖ καὶ ἀλλαχοῦ προμηνύματα ἀνταρσίας τῶν «ραγιάδων». 'Ανήσυχος ὁ μέγας βεζύρης καλεῖ τὸν Πατριάρχην Γρηγόριον καὶ τὸν Κων(τίνον) Μουρούζην, μέγαν διερμηνέα τῆς ὑψ. Πύλης,

πρὸς οὓς θέτει τὸ ἐρώτημα, ἂν γνωρίζουν τί περὶ τῶν φημολογιουμένων ταραχῶν τῶν «ραγιάδων». ‘Ως ἦτο φυσικὸν ἀμφύτεροι προσεποιήθησαν πλήρῃ ἄγνοιαν, ἐγγυηθέντες — κατὰ βεζυρικὴν προσταγὴν — δι’ αὐτῆς τῆς ζωῆς αὐτῶν, περὶ τῆς ἡσυχίας τῶν χριστιανῶν.

9. Ἀρχομένου τοῦ Μαρτίου 1821 ἐκδόγγυνται ἡ Ἐπανάστασις εἰς τὴν Μολδοβλαχίαν, ὅπερ ἀκούει τρέμων, ἔξι ὁρῆς καὶ φόβου, ὁ συντατόνος, διατάττων ἄμεσον σφαγὴν πάντων τῶν ἐν Κων.] πόλει χριστιανῶν, τῶν ἔχοντων συγγενεῖς εἰς τὰς ἡγεμονίας. Ἐπειδὴ δὲ οὐδεὶς ἔξι αὐτῶν εὑρέθη ἔχόντων ἐνωρὶς διαφύγει, ἀποθηριοῦται ὁ τύραννος. Καὶ διανοεῖται φονικὸν ξῖφος, νὰ χρησιμοποιήσῃ ἐναντίων ὅλων τῶν «ραγιάδων» τῆς ΚΠόλεως. Τοῦτο τὸ τραγικὸν πληροφορεῖται ὁ Γρηγόριος, ὅστις παρεμβαίνει εὐθὺς δραστηρίως παριστῶν τὰς ταραχάς, ώς συνέπειαν τοπικῶν κακοδιοικήσεων. Τί πταιει ὁ φιλήσυχος χριστιανισμὸς τῆς Κων.) πόλεως; Κατόπιν τούτου ἀποσωθεῖται ὁ κίνδυνος, πλὴν προσκαίρως. Διότι νεώτερα μηνύματα βεβαιοῦν, περὶ γενικεύσεως τῆς Ἐπαναστάσεως. Καὶ ὁ τοῦρκος λυσσᾶ. «Θάνατος στοὺς ραγιάδες!» κραυγάζει. Διφῆ ἐκδίκησιν. Ἀκονίζει τὰ ξίφη. ‘Αξιοί δ’ ἀφορισμὸν τῶν ἀρχηγῶν τῆς Φ. Ἐπαιρείται καὶ δὴ τοῦ Ἀλ. ‘Τψηλάντου παρὰ τοῦ Πατριάρχου, ὅστις καίπερ βαρύθυμος καὶ μὴ θέλων, καθ’ ὃ διμόψυχος, πράττει τοῦτο συνοδικῶς, βέβαιος, διτὶ οὐδεὶς τῶν Ἑλλήνων θὰ πιστεύῃ ποθαρῶς περὶ τῆς πραγματικῆς καὶ εἰλικρινοῦς τοῦ πράγματος ἐνεργείας κατ’ ἐπιταγὴν καὶ ὑπὸ τὴν μάχαιραν τοῦ τυράννου γενομένης. ‘Ο Πατριάρχης Γρηγόριος, ὁ μέγας οὗτος πατριώτης, κατ’ οἰκονομίαν, καὶ πρὸς παραπλάνησιν τοῦ ἀφηνιάσαντος δυνάστου πράττει, δ πράττει. ‘Αλλ’ οὕτω πράττων

προφυλάττει ἐκ τῆς θεβαίας σφαγῆς τὸν ἄμιαχον χριστιανικὸν πληθυσμὸν τοῦ Ἑλληνισμοῦ.

10. Νεωτέρα εἰδησις ἐκ Πελοποννήσου, περὶ ἐπαναστάσεως ἀπὸ ἄκρου εἰς ἄκρον τῶν ἐν αὐτῇ «ραγιάδων», ἔκαμε τὸν συντάνον νὰ φρυάξῃ. Διέταξε δὲ εὐθὺς τὸν ἀποκεφαλισμὸν τοῦ μεγάλου διερμηνέως τῆς ὑψ. πύλης Κωνυτίνου Μουρούζη.

Τινὲς τῶν συνοδικῶν Ἀρχιερέων, καθὼς καὶ ὁ σύμβουλος τῆς ἐν ΚΠόλει ρωσικῆς πρεσβείας — κατ’ ἐντολὴν τοῦ αὐτοκράτορος αὐτοῦ — πιέζουν ἀφορήτως τὸν Πατριάρχην, δπως πάραντα ἀναχωρήσῃ ἐκ τῆς βασιλευούσης. ‘Ο Γεργόριος ἀποκρούει μετὰ βδελυγμίας τὴν πρότασιν. «Ο ποιηὴν ὁ καλὸς τὴν ψυχὴν αὐτοῦ τίθησιν ὑπὲρ τῶν προβάτων» (Ιωάν. ι' 1). Σύνοδος καὶ Πατριάρχης ὀφείλουν, ἐν ἀνάγκῃ, νὰ θυσιασθοῦν. Τὸ ὑπέρτατον καθῆκον ἀπαιτεῖ, δπως παραμείνουν ἀκλόνητοι εἰς δὲτάχθησαν, πρὸς παραδειγματισμόν, ἐνίσχυσιν καὶ προστασίαν τῶν πιστῶν.

11. Τοιουτορόπως ἀρχεται ἡ Μ. Ἐβδομάς. Οἱ ἀκολουθίαι ψάλλονται ἐν καιρῷ ἡμέρας. Ἐν τῷ Πατριαρχῆ ἡ Ναφ ὁ Πατριάρχης πρωτοστατεῖ αὐτῶν, συναισθανόμενος, δτι συνακολουθεῖ τὸν Σωτῆρα πρὸς τὸ πάθος, καὶ ὅτι ὁ ἴδιος εἶναι ἔτοιμος, δπως σταυρωθῇ!...

Τὸ Μ. Σάββατον δέχεται σουλτανικὴν διαταγὴν ἀπαγορεύουσαν τὸν εὐφρόσυνον παρὰ τῶν Χριστιανῶν ἐορτασμὸν τοῦ Πάσχα. Τοῦτο ἡρμήνευσεν, ως προανάκρουσμα τοῦ τέλους! Παρὰ ταῦτα μετὰ πάσης λαμπρότητος, καίτερο ἔξησθενημένος ἐξ ἀπνίας συνεχοῦς καὶ ἀγωνίας, ἐτέλεσε τὴν πατριαρχικὴν Θ. Λειτουργίαν εἶπερ ποτὲ ἄλλοτε, συγκεκινημένος. Ήνδογησεν ὀλοψύχως καὶ με-

τὰ δακρύων τὴν αίμασσους ταν ἥδη «άμπελον» τῆς ἀγωνιζομένης Πατρίδος, εὐχηθεὶς ὑπὲρ αὐτῆς καὶ σωτηρίας τοῦ Ἐθνους, διὰ τῆς ἐπικρατήσεως καὶ πλήρους ἐπιτυχίας τῆς Ἐπαναστάσεως. Καὶ ἔψαλλε θριαμβευτικῶς τὸ «Χριστὸς Ἀνέστη», καθὼς καὶ τὸ θυόριον «Ἀναστήτῳ οὐρανῷ θεός καὶ διεσκορπισθήτωσαν οἱ ἔχθροι αὐτοῦ καὶ φυγέτωσαν ἀπὸ προσώπου αὐτοῦ οἱ μισιοῦντες». Αὐτόν· ώς ἐκλείπει καπνὸς ἐκλειπέτωσαν, ώς τίρκεται κηρὸς ἀπὸ προσώπου πυρός...» (Ψαλμ. ξε' 1 - 2).

12. Μετὰ τὸ πέρας τῆς ἀναστασίμου Ιερουργίας πληροφορεῖται, ὅτι γενίτσαροι περικυκλώνουν τὸ Πατριαρχεῖον. Ὁ Πατριάρχης ἥρεμος, ἐννοῶν τὸ «διατί», ἀσπάζεται τοὺς ὄκτὼ συλλειτουργοὺς Ἀρχιερεῖς, ψελλίζων μετὰ δακρύων «δεῦτε τελευταίον ἀσπασμόν», εὐλογήσας τοὺς ὀλίγους πιστούς, ἀποχαιρετῶν τοὺς πάντας, καὶ λέγων, ὅτι δὲν θὰ κατέλθῃ εἰς τὴν Β' Ἀνάστασιν, διὰ τὸν Ἐσπερινὸν τῆς Ἀγάπης, ἀποσύρεται εἰς τὰ ἴδια πατριαρχικὰ διαμερίσματα, καὶ παραδίδεται εἰς ὑπνον ἐλαφρόν. Εύθυνς ὅμως μετ' ὀλίγον φίλιον πρόσωπον ἔξυπνῷ αὐτόν, καὶ ἐπιχειρεῖ νὰ τὸν μεταπείσῃ, ὅπως μεταμφιεῖ ὁμένος ἀναχωρήσῃ ἀμέσως καὶ ἐπιβιβασθῇ πλοίου ὑπὸ ξένην σημαίαν, ἑτοίμου δ' ὅντος εἰς τὴν παραλίαν τοῦ Φαναρίου. Ὁ μαρτυρικὸς Πατριάρχης ἀρνεῖται καὶ τὴν ὑστάτην στιγμὴν νὰ διαφύγῃ, ἐπιλέγων «τὸ θέλημα τοῦ Κυρίου γινέσθω». (Πρᾶξ. κα' 14). Ἡ θέσις μου εἶναι μεταξὺ τοῦ ποιμνίου μου, ἡ δὲ ζωή μου ἀνήκει εἰς τὸ Ἐθνος μου, μετὰ Θεόν. Μὴ μὲ προτρέπετε νὰ φύγω. Μάχαιρα θὰ περάσῃ τοὺς δρόμους τῆς Κων.) πόλεως καὶ τῶν ἄλλων πόλεων τῶν χριστιανικῶν ἐπαρχιῶν. Θέλετε νὰ καταφύγω μετημφιεσμένος εἰς ἓνα πλοίον, ἢ νὰ κλεισθῶ εἰς ἓνα σπίτι

κάποιου εύεργετικοῦ πρεσβευτοῦ καὶ ν' ἀκούω πῶς οἱ δῆμοι κατακρεούσγοῦν τὸν χηρεύσαντα λαόν; Θέλετε νὰ διασωθῶ εἰς τὴν Ὁδησσὸν ἢ ἀλλοῦ εἰς τὴν ξένην, καὶ περιπατῶν εἰς τοὺς δρόμους νὰ μὲ δακτυλοδείχνουν λέγοντες οἱ ἄνθρωποι: ἴδοὺ ὁ φονεὺς Πατριάρχης; "Οχι, θὰ μείνω εἰς τὸ καθῆκον μου, θὰ βαστάσω μέχρι τέλους τὸν Σταυρόν μου!"

13. Καὶ ἴδοι, περὶ ὥραν 10ην πρωΐνήν, καταφθάνει εἰς τὰ Πατριαρχεῖα ὁ νέος μ. Διερμηνεὺς τῆς ὑψ. πύλης Σταυράκης Ἀριστάρχης, μετὰ τοῦ τούρκου γεν. γραμματέως τοῦ ὑπουργείου ἐξωτερικῶν. Κομίζει δύο φιρμάνια, ἀτινα ἀναγνώσκει εἰς τοὺς οὓς ἐσπευσμένως συνεκάλεσεν ἐν τῇ αἰθούσῃ τῶν συνεδριῶν Σινοδικούς, μεταξὺ τῶν ὅποίων τελευταῖος ἥλθε καὶ ὁ Οίκουμενικὸς Πατριάρχης. Διὰ τοῦ πρώτου φιρμανίου ὁ Γρηγόριος Ε' ἐκηρύσσετο ἐκπτωτες ώς «ἀνάξιος τοῦ Πατριαρχικοῦ θρόνου, ἀγνώμων πρὸς τὴν ὑψηλὴν πύλην καὶ ὅπιστος»(!), διατασπέμενος, ὅπως ἀπέλθῃ εἰς ἔξορίαν, ἐν Χαλκηδόνι (ἐναντὶ τῆς ΚΠόλεως). Διὰ τοῦ δευτέρου διετάσσεται ἡ ἀμεσος ἐκλογὴ νέου Πατριάρχου, ἀναδειχθέντος — μετὰ κόπου, ως μηδενὸς θέλοντος — τοῦ Πισιδείας Εὐγενίου.

β) Τὸ Μαρτύριον.

1. Εὔθυς ως ἀνεγνώσθη τὸ περὶ ἐκπτώσεως καὶ ἔξορίας αὐτοῦ φιρμάνιον, ὁ Πατριάρχης Γρηγόριος συνελήφθη ὑπὸ τούρκου ἀξιωματικοῦ καὶ στρατιωτῶν, καὶ μετ' ἀσυνήθους ἀγριότητος ἀπήχθη, οὐχὶ εἰς τὸν ὄρισμέντα τόπον τῆς ἔξορίας, ἀλλ' εἰς τὰς φυλακὰς Μποσταντζήπαση,

καθ' ἂ μυστικαὶ διαταγαὶ προσέταπτον. Δὲν διεσώθησαν ἐπακριθῶς τὰ ὅσα ἔκει τὸ ἴερὸν θῦμα ὑπέστη. Κατά τινας εἰδήσεις ἐπιέσθη δεινῶς, ὅπως ἀποκαλύψῃ τὰ τῆς ἐθνεγροίας μυστικὰ καὶ πάντας τοὺς ἐνεχομένους εἰς αὐτὴν πρωτοστάτας, τὰ σχέδια αὐτῶν, κ.τ.δ. 'Αλλ' ὁ Πατριάρχης παρέμεινε σιωπῶν. 'Η τοιαύτη σιωπὴ ἡρέθισε τοὺς δημίους, οἵτινες ἐπρότειναν αὐτῷ, ὅπως ἀλλαξιοπιστήσῃ, ἀσπαζόμενος τὸν μωαμεθανισμόν, ἵνα διασωθῇ! 'Αλλ' ὁ Γρηγόριος ἔξανέστη. «Οἱ Πατριάρχης τῶν Χριστιανῶν, Χριστιανὸς ὃδε ἀποθάνῃ — ἐβροντοφώνησε — κάμετε σεῖς τὸ ἔργον σας! Καὶ ἔδειξε τὰ πρὸ αὐτοῦ ὅργανα τῶν βασανιστηρίων. Οἱ τοῦρκοι δῆμοι καὶ ὁ στρεβλωτάρχης (ἀρχιβασανιστὴς) εἰς τὴν εὐθαρσῆ ταύτην καὶ στερράν διμολογίαν, ἔξηγριώθησαν. Τὸν ἐμαστίγωσαν ἀνηλεῶς. Τὸν ἔβασανισαν «μὲ στρέβλας, μὲ στεφάνους ἀλυσσοειδεῖς, μὲ σιδηροὺς ὄνυχας, μὲ πυράγρας». Καὶ εἴτα — καθ' ἂ γράφει ὁ σοφὸς Κ. Οἰκονόμος — «κατακλίναντες αὐτὸν ἐπέθηκαν εἰς τὰ νῶτά του πλάκα βαρεῖαν, τῆς ὁπίας ὑστερον εἶδον τὰ σημεῖα πολλοὶ τῶν Χριστιανῶν, ὅτε γυμνωθεὶς ἐσύρετο νεκρὸς εἰς τὰς ὄδοντας ὑπὸ τῶν ἐθραίων». Προούνησαν πάντως, ὥστε νὰ μὴ ἐκ τοῦ τοιούτου μαρτυρίου ἀποθάνῃ. Τὸ μέγιστον θῦμα ἔδει ζῶν νὰ ἀνέλθῃ ἐπὶ τοῦ ἱκριώματος τῆς ὑπερτάτης θυσίας.

2. Καὶ ἥδη ἐγγίζει ἡ ὥρα. Δεδεμένος τὰς χεῖρας ὅπισθεν, δι' ἀκατίου ἐκ τῆς φυλακῆς, μεταφέρεται (ῶραν 2 μ.μ., εἰς τὸ Φανάριον, ὑφιστάμενος νῦν, κατὰ τὸ σύντομον ταξίδιον πάντα χλευασμὸν παρὰ τούρκων, περικυκλωσάντων δι' ἀκατίων τὸ φέροντα τὸ σεπτὸν σφάγιον. «Βοή παμμιγῆς ἀνέβαινε — κατὰ τὴν ζωηράν περιγραφὴν τοῦ αὐτοῦ Οἰκονόμου — κυμαίνουσα τὸν ἀέρα· ἐγέμισεν ὁ Κε-

ράτις κόλπος πλοῖα καὶ τιάρας· ἔβραζε τρομερὰ τῆς κω-
πηλασίας ὁ φύγος· ἐστενοχωροῦντο τὰ παράλια ὑπὸ πλή-

Eik. 35.

θους θεωρῶν».

Εἰς τὴν ἀποβάθμον ὁ Πατριάρχης ἐθεώρησεν, ὅτι

ἔφθασεν εἰς τὸν τόπον τοῦ μαρτυρίου. Δι’ ὁ γονυπετήσας καὶ προσευχθεὶς ἔτεινε τὸν τράχηλον εἰς τὸν δήμιον. 'Αλλ’ ἀντὶ ξίφους δέχεται ισχυρὰ λακτίσματα καὶ ὑδρεῖς.

Μετά τινα προσμονὴν εἰς ἐν παραπλήσιον καφενεῖον, διότι δὲν εἶχεν εἰσέτι ἐνθρονισθῆ ὁ νεοεκλεγεὶς Εὐγένιος, ἡ συνοδεία ἔκκινῃ πρὸς τὰ Πατριαρχεῖα. 'Ο Μέγας Κατάδικος, ὑθριζόμενος παρὰ τὸν συρρεύσαντος τουρκικοῦ καὶ ίουδαικοῦ ὄχλου ἄγεται, «ώς πρόθατον ἐπὶ σφαγῆν». 'Ἐκ τῆς ἔξαντλήσεως καὶ τῶν κακοπαθήσεων - βασανιστηρίων κλονίζεται. Καὶ πίπτει εἰς τὴν ἀνωφερῆ ὁδὸν τοῦ νέου τούτου Γολγοθᾶ. Δύο τοῦρκοι στρατιῶται ὑποχρεωτικῶς αὐτὸν ὑποβαστάζουν καὶ οὕτως φθάνουν εἰς τὰ Πατριαρχεῖα, εἰς τὴν μεσαίαν πύλην τῶν ὅποιων, προσδέσαντες σχοινίον, ἀπηγγόνισαν Γρηγόριον τὸν Ε', τὸν ἐνθεον τῆς Ὁρθοδοξίας Προκαθήμενον, τὸν ἐμπνευσμένον Ἐθνάρχην τοῦ Ἑλληνισμοῦ, ἀντιμετωπίσαντα τὸ φρικαλέον αὐτοῦ μαρτύριον μετ’ ἐγκαρτερήσεως θαυμαστῆς καὶ χρισιανικοῦ ἥρωϊσμοῦ, προσευχόμενον διαρκῶς, μέχρις οὗ περιεβλήθη εἰς τὸν τράχηλον τὸν βρόγχον, μετὰ γενναιοψυχίας καὶ ἀνεξικακίας ἀντιπαρελθόντα καὶ τοὺς τελευταίους προπηλακισμοὺς τῶν ἀντιχρίστων καὶ ἀπίστων.

3. Μετέωρος, ἐπὶ τῆς ἀγχόνης, νεκρὸς καὶ ἀπνοῦς, ὁ Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης Γρηγόριος ὁ Ε', ἐπὶ τριήμερον, λιθοβολεῖται, ὑθρίζεται, ἀναθεματίζεται, ρύποι κατὰ τοῦ τιμίου αὐτοῦ λειψάνου ρίπτονται, καὶ πυροβολεῖται! Πρὸ δ’ αὐτοῦ διέρχονται, μετὰ περισσῆς χαιρεκακίας, τοῦρκοι ἄρχοντες, δ. μ. βεζύροις καὶ αὐτὸς ἔτι ὁ σουλτᾶνος Μαχμούτ Β', μετημφιεσμένος εἰς δερβίσην. Διαταγῇ αὐτοῦ, κατόπιν, δὲν δίδεται εἰς τὸν θερμοπαρακαλοῦντα νέον Πατριάρχην Εὐγένιον, πρὸς ἐνταφιασμόν, ἀλλὰ

πωλεῖται, ἀντὶ 800 γροσίων, πρὸς ἔξευτελισμόν, εἰς τοὺς ἑβδαίους, παρ' ὧν γυμνὸς σύρεται ἀνὰ τὰς ὁδοὺς τῆς Κονιώπολεως, ἐν μὲσῳ ἀλαλαγμῶν, ἀρδν, βλασφημῶν, πρὸς μείζονα διαπόμπευσιν. Ἐν τέλει, εἰς τὸν Κεράτιον κόλπον, προσδέσαντες ὄγκωδη λίθον, ἐπεχείρησαν, ὅπως τοῦτο καταβυθίσουν. Πλὴν εἰς μάτην. Δι’ ὃ προσέδεσαν δύο εἰσέτι ὄγκολίθους εἰς τοὺς πόδας, καὶ δι’ ἐγχειριδίους κατατρυπήσαντες τὸ σκάμνωμα, κατώρθωσαν ἐν τέλει νὰ ἔξαποντίσουν τοῦτο εἰς τὸν βυθόν.

4. Μετ’ ὀλίγας ὅμιως ἡμέρας τὸ τίμιον λείψανον τοῦ Πατριάρχου, θαυμαστῶς ἀποσπασθὲν ἐκ τῶν ὄγκωδεστάτων λίθων οὐ μόνον ἐπέπλευσε, ἀλλὰ καὶ ἀπαρατήρητον, διηλύθεν ἐκ τοῦ Κερατίου καὶ ἔφθασεν πρὸ τῆς ἀποθάνατος τοῦ Γαλατᾶ, ἐκεῖ ἔνθα ἡτοιμάζετο πρὸς ἀπόπλευν διὰ Ὁδησσὸν τὸ ὑπὸ ρωσικὴν σημαίαν πλοῖον «Ἄγιος Νικόλαιος». Ὁ κεφαλῆν πλοίαρχος αὐτοῦ, τοῦνομα Μαρίνος Σκλάβος νύκτωρ ἀντελήφθη τοῦτο ἐπιπλέον, καὶ ἀνέσυρεν αὐτὸν ἐπὶ τοῦ πλοίου, ἐφ’ οὗ ὁ κρυπτόμενος — μεθ’ ἑτέρων 80 φυγάδων — μὲν γας Πρωτοσύγκελλος τῶν Πατριαρχείων Ἀρχιμ. Σωφρόνιος Δελεγραμμάτικας, ἐξ Ἀνδρου, ἀνεγνώρισε τὸν Ἀγιώτατον Πατριάρχην αὐτοῦ Γρηγόριον ἀνακράξας· «Θαῦμα, θαῦμα, εἶναι ὁ πατήρ μου, ὁ Πατριάρχης». Ωσαύτως καὶ οἱ λοιποί, ἐν οἷς ὁ Ἀρχιμανδρίτης τοῦ Πατριαρχείου Παΐσιος, ἐπιθεβαίωσαν τὸ γεγονός. Μεθ’ ὃ ἀποπλεύσαντες (20 Ἀπριλίου) ἀφίκοντο μόλις τῇ 5 Μαΐου — ἔνεκα σφοδρᾶς θαλασσοταραχῆς — εἰς τὴν Ὁδησσόν. Ἐκεῖ γνωσθείσης τῆς μετακομιδῆς τοῦ τιμίου σκηνώματος, μηδεμίαν ἔχοντος ἐν τούτῳ τῷ μεταξὺ ὑποστῇ ἀλλοίωσιν, τοῦ ἀπαγχονισθέντος Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου Γρηγορίου, ἀναγνωρισθέντος καὶ παρὰ

τοῦ αὐτόθι τότε διατρίβοντος Κωνσταντίνου Οἰκονόμου τοῦ ἐξ Οἰκονόμων καὶ ἄλλων, προεκλήθη ἡ εαυτάτη αἰσθησις, συγκίνησις, μεταξὺ τοῦ Ἑλληνισμοῦ καὶ αὐτοῦ τοῦ ρωσικοῦ λαοῦ. 'Ο τσάρος διέταξεν, ὅπως αηδευθῆ ὁ ἐθνομάρτυς Πατριάρχης μεγαλοπρεπῶς, ἀπονεμομένων αὐτῷ τιμῶν γερουσιαστοῦ. 'Ἐφ' ὃ ἀπὸ τοῦ πλοίου, ἐν πομπῇ, ἐν μέσῳ πενθίμων κωδωνοκρουσιῶν καὶ πένθους, διὰ πολλῶν δακρύων Ἑλλήνων τε καὶ φύσων, μετεκομίσθη ἡ σωρὸς καὶ ἐκηδεύθη εἰς τὸν αὐτόθι ἑλληνικὸν Ἰ. Ναὸν τῆς Ἀγίας Τριάδος, ἐν ᾧ ἐξετέθη εἰς λαϊκὸν προσκύνημα. Τῇ δὲ 16 Ἰουνίου, ἐν ἡμέρᾳ Κυριακῆ, αὐτόθι ἐνεταφιάσθη, τοῦ μελιόρούτου Οἰκονόμου ἐκφωνήσαντος ἡαρσήμαντον λόγον, προκαλέσαντα τὴν συγκίνησιν πάντων.

5. 'Ο οὗτοι μαρτυρικὸς θάνατος τοῦ Οἰκ. Πατριάρχου Γρηγορίου τοῦ Ε', καθ' ἀ οὗτος προεῖδε καὶ προείπε, ἐπέφερεν εὐεργετικὰ ἀποτελέσματα εἰς τὸ "Ἐδνος. Διότι — ως γράφει ὁ ιστορικὸς Χρυσ. Παπαδόπουλος Ἀρχιεπ. Ἀθηνῶν — «οὐδεμία ἐπηρεσία αὐτοῦ, ἣν τυχὸν ἦδυνατο νὰ προσφέρῃ εἰς τὸ ἐξεγερθὲν "Ἐδνος, ἦδυνατο νὰ είναι ἵση πρὸς τὴν ἀνυπολεγίστου ἀξίας θρησκευτικὴν καὶ ἐθνικὴν ἐπηρεοίαν, ἣν προσήνεγκεν ἐν ἐπιγνώσει τοῦ ἐπικρεμαμένου κινδύνου, παραμείνας ως πιστὸς πατήρ ἐν μέσῳ τῶν τέκνων του καὶ θυσιασθεὶς ὑπὲρ αὐτῶν. Τὸ ἀπὸ τῆς ἀγχόνης ἥψικὸν μεγαλειόν του ὑπῆρξεν ἀνυπέρβλητον. Ἡ παγκόσμιος ίστορία ἔχει σπάνια τοιαύτης ἀπαραμίλλου θυσίας παραδείγματα. 'Ως δὲ ὁ ἴδιος ὁ Πατριάρχης προέβλεπεν ὁ βίαιος θάνατος αὐτοῦ, ως πρᾶξις τῶν τυράννων τούρκων ἀποτρόπαιος, καὶ αἱ πρὸς τὸ ιερὸν πρόσωπον αὐτοῦ ὑβρεῖς, διήγειραν τὴν συμπάθειαν τοῦ χριστιανικοῦ κόσμου πρὸς τὸ ἑλληνικὸν "Ε-

θνος, τὸ ἀναλαβὸν ἀπεγνωσμένον ὑπὲρ ἐλευθερίας αὐτοῦ ἀγῶνα, καὶ ἔτι μᾶλλον προσέδωκεν εἰς τὸν ἀγῶνα τοῦτον χαρακτῆρα θρησκευτικόν. 'Τπῆρξεν ἀνεκτίμητος ἡθικὴ δύναμις διὰ τοὺς ἀγωνιστὰς ὁ θάνατος τοῦ Πατριάρχου, τοῦ καθαγιάσαντος δι' αὐτοῦ τὸν πολυνῦμνητον καὶ μοναδικὸν ἐν τῇ παγκοσμίῳ ιστορίᾳ ἀγῶνα ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας».

'Αλλὰ καὶ αὐτὸς οὗτος ὁ μαρτυρικῶς τελειωθεὶς μεγαλομάρτυρς τῆς Ὁρθοδοξίας καὶ τοῦ "Εθνους προσεπορίσθη, προσωπικῶς, δόξαν ἄφιτον, αἰωνίαν, «ἥς ἦτο ἄξιος, ἔνεκα τῶν ἀρετῶν καὶ τῆς ἀγιότητος τοῦ βίου αὐτοῦ».

γ) **Ἡ Ἑλλὰς τεμᾶς εὐλαβούμενη τὸν Πατριάρχην.**

1. Μετὰ πεντηκονταετίαν, ὁ ἔξ ἀδελφοῦ ἀπόγονος τοῦ ἐθνομάρτυρος Πρωθιεράρχου, φερώνυμος, Γεώργιος Ἀγγελόπουλος, ἀναφέρεται τῷ Μητροπολίτῃ Ἀθηνῶν καὶ Προέδρῳ τῆς Ἱερᾶς Συνόδου Θεοφίλῳ, ζητῶν, ὅπως ἐνεργηθῶσι τὰ δέοντα καὶ μετακομισθῇ εἰς τὴν ἐλευθεραν γῆν τῆς Ἑλλάδος τὸ τίμιον σκήνωμα τοῦ Πατριάρχου. Κατόπιν τούτου συνυπογράψουν σχετικὸν ἔγγραφον - πρότασιν (10 Φεβρ. 1871) πρὸς τὴν θουλὴν τῶν Ἑλλήνων, ἵτις ἀποδέχεται πλήρως. Καὶ ὑποβάλλουσα ἀρμοδίως, ὁ Βασιλεὺς Γεώργιος ὁ Α΄ τηλεγραφικῶς ἡτήσατο τὴν ἀπόδοσιν τοῦ τιμίου λειψάνου, παρὰ τοῦ τσάρου τῆς Ρωσίας, οὗ συγκατανεύσαντος, ἐπιτροπείᾳ ἐκ τῶν Ἀρχιερέων Φθιώτιδος Καλλινίκου, Ζακύνθου Νικολάου, τοῦ Γραμματέως τῆς Ἰ. Συνόδου καὶ τοῦ εἰρημένου Γεωργίου Ἀγγελοπούλου, ἀπῆλθεν εἰς τὴν Ὁδησσὸν (26 Μαρτίου 1871).

Τοιουτορόπως — παρὰ τὴν τότε προβληθεῖσαν ἀ-
ξίωσιν τοῦ σουλτάνου 'Αβδούλ 'Αζίζ, ὅπως οὗτος παρα-
λάβῃ καὶ εἰς τὴν Κων.) πολιν τιμητικῶς ἐνταφιάσῃ πρὸς
ἐπανόρθωσιν δῆθεν τοῦ ἀδικήματος τοῦ Μαχμούτ Β', ἦν
ἀπέρριψεν δὲ τσάρος, εὐλόγως —οἵ ήμέτεροι ἔκθαμβοι εἴ-
δον, ὅτι δὲ ωσικὸς λαὸς ἀπέδιδεν εἰς τὸν Πατριάρχην
Γρηγόριον καὶ ἀπὸ τοῦ 1821, ἴδιαίτατα δὲ εἰς εὐρεῖαν κλί-
μακα ἀπὸ τοῦ 1848, τιμᾶς 'Αγίου, 'Ιερομάρτυρος, καὶ
σφραγίσαντες τὴν λάρνακα, φοβηθέντες μὴ οἱ ωδοῖ ἐκ
πόθου καὶ εὐλαβείας κατακρατήσουν μέρος τοῦ λειψάνου,
τελέσαντες ἂμα παννυχίδας, ἐν τιμῇ καὶ δόξῃ, ἐν συρροῇ
πλήθους εὐλαβεῖς ωσικοῦ λαοῦ, ἀπαρηγορήτου διὰ τὴν
στέρησιν τοιούτου θησαυρίσματος, παρέλαθον καὶ μετεκό-
μισαν αὐτὸν εἰς Ηειραιά (14 'Απριλίου) καὶ ἐκεῖθεν
εἰς Ἀθήνας (25 'Απριλίου) δι' ἐπισήμου πομπῆς. Ἀπὸ
τοῦ σιδηροδρομικοῦ σταθμοῦ αὕτη ἐκκίνησε καὶ κατέλη-
ξεν εἰς τὸν καθεδρικὸν 'Ι. Ναόν, ψαλλομένου τοῦ κανό-
νος τῆς 'Αναστάσεως, καὶ ἀναγνωσθέντων εἰς τρεῖς στά-
σεις εὐαγγελικῶν ἀναγνωσμάτων, ἐνὸς ἑωθινοῦ καὶ δύο
προσιδιαζόντων εἰς 'Ιεράρχην καὶ 'Ιερομάρτυρα.

'Ἐν τῷ Μητροπολιτικῷ Ναῷ ἐναποτεθέντος τοῦ 'Α-
γίου Λειψάνου, ἐωρτάσθη ἡ 50ετηρὶς ἀπὸ τῆς 'Ελληνι-
κῆς 'Επαναστάσεως τοῦ 1821 ὅτε τὸν πανηγυρικὸν ἐξε-
φώνησεν δὲ διαπρεπὴς 'Ιεράρχης τῆς Σύρου 'Αλέξανδρος,
ὁ Λικοῦργος.

Εἴτα ἀνεῳχθείσης τῆς λάρνακος, παρουσίᾳ τῆς 'Ιε-
ρᾶς Συνόδου καὶ τῶν Βασιλέων, τῇ 29ῃ 'Απριλίου, εύρε-
θη τὸ ιερὸν Λείψανον κατὰ μέγα μέρος συγκρατούμενον.
Μεθ' δὲ ἐνεταφιάσθη ἐντὸς τοῦ Μητροπολιτικοῦ 'Ι. Ναοῦ
Εὐαγγελισμοῦ τῆς Θεοτόκου 'Αθηνῶν, ἐνθα ἄχρι τοῦ νῦν

προτίθεται εἰς προσκύνημα παντὸς εὐλαβοῦς καὶ ὁρθοδόξου Χριστιανοῦ.

2. Τέλος, τῇ 8 Ἀπριλίου 1921, ἡ Ἑλλαδικὴ Ἐκκλησία, διὰ τῆς σεπτῆς αὐτῆς Ἱεραρχίας ἐπὶ παρουσίᾳ καὶ συμπράξει τοῦ Πάπα καὶ Πατριάρχου Ἀλεξανδρείας καὶ πάσης Ἀφρικῆς Φωτίου, τοῦ Τηνίου, διὰ κανονικῆς Πράξεως, ἀνεκήρυξε τὸν Οἰκουμενικὸν Πατριάρχην Γρηγόριον τὸν Ε', ὃς Ἱερομάρτυρα "Αγιον τῆς Ἁγιωτάτης ἡμῶν Ἐκκλησίας, ὁρίσασα, ἐπως τελῆται ἡ σεβασμία αὐτοῦ μνήμη τῇ 10 Ἀπριλίου ἑκάστου ἔτους, γενέθλιον αὐτοῦ ἡμέραν ἐπὶ τῇ τότε γενομένῃ ἀθλήσει αὐτοῦ.

'Η σχετικὴ Πρᾶξις διαλαμβάνει μεταξὺ ἄλλων, ὅτι «εἰδότες... Γρηγόριον τὸν Ε' ὅσιόν τε τῷ βίῳ παντὶ δεδειγμένον, δι' ἀρετὴν παντοίαν, καὶ τῷ Οὐρανίῳ Πατρὶ καθωπιωμένον, καὶ θεοφιλοῦς τελειότητος ἀγαστὸν παράδειγμα ἐν τῷ Εὐαγγελίῳ θείᾳ χάριτι, εἰς φωτισμὸν τῶν πιστῶν ὡς λύχνον φαεινὸν ἐπὶ τὴν λυχνίαν τεθειμένον, ἵνα πάσῃ τοῖς ἐν τῇ οἰκίᾳ, ἥτοι τῇ τοῦ Θεοῦ ἀγίᾳ Ἐκκλησίᾳ... ὑπὸ μελέτῃ δ' εἴτα τὸν ἱερὸν βίον Γρηγορίου τοῦ Ε' θέμενοι, καὶ ἰδόντες ἐν ἀληθείᾳ τὴν τε ἄλλην ἀρετήν, τὴν καθ' ἄπαντα τὸν βίον αὐτοῦ ἀγλαῶς διαλάμπουσαν, εἴθ' ὡς ἀπλοῦ μαθητοῦ τοῦ Εὐαγγελίου, εἴθ' ὡς τῆς Ἐκκλησίας λειτουργοῦ, εἴθ' ὡς αὐτοῦ ποιμένος, ἐν παντὶ βαθμῷ διακονίας, ἰδόντες, ὅτι τῆς ἀγάπης τοῦ Χριστοῦ οὐδὲν ἐν αὐτὸν ἔχωρισεν, οὐ θλίψις, οὐ στενοχωρία, οὐ διωγμός, οὐ λιμός, οὐ γυμνότης, οὐ κίνδυνος, οὐδὲ μάχαιρα, οὔτε θάνατος... ἀλλὰ μυρίους ὑπομένων ὀνειδισμοὺς καὶ μυρίους ὑφιστάμενως διωγμούς, καὶ καθ' ἑκάστην ἡμέραν τοῦ Κυρίου ἔνεκεν θανατούμενος οὐκ ἀπεδειλίασεν... ἰδόντες ὅτι ἐπὲρ πάντας καὶ παρὰ πάντας τοὺς διωγμούς, τὰς ἀντιθέσεις, τοὺς κινδύνους, τὰς ἀπειλάς,

χάριτι Θεοῦ ἐπερενύησεν ἐν πᾶσι τούτοις διὰ τοῦ ἀγαπή-
σαντος ἡμᾶς... καθιρῶντες, ὅτι ἀποστὰς ἀπὸ τοῦ κακοῦ
καὶ τὸ ἀγαθὸν ἐγκολπωσάμενος, ἀπέδειξεν ἐαυτὸν σκεῦος
εἰς τιμὴν ἡγιασμένον... ἐγένετο "Ἄγιος κατὰ τὸν καλέ-
σαντα ἡμᾶς "Ἄγιον... ἔγνωμεν καθιερωθῆναι ἀπὸ τοῦ
νῦν καὶ ἐπισῆμως τὴν ἔως τοῦδ' αὐθορμήτως ἀναφερομέ-
νην τιμὴν τῷ ἀειδίμῳ 'Αρχιεπισκόπῳ Κων)πόλεως καὶ
Οἰκουμενικῷ Πατριάρχῃ Γερηγορίῳ, τῷ δι' ἀγχόνης ὑπὲρ
τοῦ Χριστοῦ καὶ τοῦ ποιμάνου μεμαρτυρηθότι τῇ Ι' 'Αποι-
λίου τοῦ σωτηρίου ἔτους φωκαί καὶ συντετάχθαι τοῦ λοι-
ποῦ τὸ ἱερὸν αὐτοῦ ὄνομα ἐν ταῖς μνήμαις τῶν 'Αγίων...
ώς 'Αγίου ἕορταζομένου ἐν πᾶσι τοῖς Ἱεροῖς ναοῖς τῆς ἀνὰ
τὴν Ἑλλάδα πᾶσαν 'Εκκλησίαν, αὐτῇ δὴ τῇ ἡμέρᾳ τοῦ
μαρτυρίου, τῇ δεκάτῃ δῆλον ὅτι 'Αποιλίου παντὸς ἔτους,
εἰς αἰῶνα ἅπαντα, εἰς δόξαν τοῦ ἀγιάσαντος αὐτὸν οὐρα-
νίου τῆς 'Εκκλησίας νυμφίου, μεγάλου Θεοῦ καὶ Σωτῆ-
ρος ἡμῶν 'Ιησοῦ Χριστοῦ...»

Τοῦτο σχεδὸν αἴρεται καὶ στοιχεῖ τοῦτο γένος.

Ὕπορεας ησάντεν Σιγιλλίου τοῦ Ἀγίου
Γενησίου τοῦ Ε'.

(Ἀρκτος: Ἀρχ. φιλ. Βιτάλη)

Ε Π Ι Λ Ο Γ Ο Σ

1. Τοῦ ἰστορουμένου Πατριάρχου ἡ διαθήκη, συνταχθεῖσα ἐν Ἀγίῳ Ὁρει, τῇ 5 Ἀπριλίου 1813, βεβαιουμένη «ἰδίᾳ χειρὶ» αὐτοῦ καὶ ἀποτελουσα ἔξοχον ἀντικατοπτρισμὸν τῶν ἐνθέων αὐτοῦ πιστευμάτων καὶ φρονημάτων, διαλαμβάνει ταῦτα·

«† Ἐπειδὴ ἡ ὥρα τῆς ἑκάστου τελευτῆς ὑπάρχει ἀδιόριστος κατὰ τὴν θείαν ἀπόφασιν, διὰ τοῦτο κάγὼ ὁ ἀμαρτωλὸς καὶ ἀνάξιος τοῦ Θεοῦ δοῦλος διατίθημι τὴν παροῦσαν διαθήκην καὶ ζητῶν παρὰ πάντων συγχώρησιν, συγχωρῶ κάγὼ πᾶσι καὶ διορίζω ἐπίτροπόν μου τὸν λογιώτατον χαρτοφύλακα κὺρο Νικηφόρον Ἰθηρίτην, ἵνα ἐκτελέσῃ μετὰ θάνατόν μου τὰς κάτωθεν παραγγελίας μου· καὶ πρῶτον δύο χιλιάδας γρόσια, ὅπου ἔχω δάνεια εἰς τὸ κοινὸν τοῦ Ὁρους, ἄφες εἰς τὸ κοινὸν τὸ δεδουλευμένον διάφρον, τὰ μὲν χίλια γρόσια νὰ ἀποστείλῃ εἰς τὸ Νοσοκομεῖον Κωνσταντινουπόλεως τὰ δὲ πεντακόσια τῷ κατὰ καιρὸν Πατριάρχῃ, ἵνα ἐκτελέσῃ ἐν μνημόσυνον ὑπὲρ τῆς ἀμαρτωλῆς μου ψυχῆς καὶ τὰ ἄλλα πεντακόσια τῇ Ἱερᾷ Συνόδῳ, ἵνα συλλειτουργήσωσιν, ὅτι ταῦτα ἐπὶ τούτῳ εἴχον ἐν τῷ κοινῷ πεφυλαγμένα· τὰ δὲ εὑρεθέντα ἐν τῷ κιθωτίῳ μου ἐναπομείναντα ἐκ τῶν ἔξοδων τοῦ ἐτησίου μου νὰ μοιρασθῶσιν εἰς τοὺς ἴερεis τοῦ Ὁρους καὶ πτωχοὺς

άμέσως καὶ εἰς τὴν θανήν μου· ἄλλην χρηματικὴν περιουσίαν δὲν ἔχω εἴμην μόνον τὰ φυρέματά μου παλαιόγουνα καὶ λοιπὰ ὑποκαμισόθρακα, ἀντεροκάθαδα, τὰ δόποια νὰ μοιρασθῶσιν ὅσοι εὐρεθῶσιν εἰς τὴν ὑπηρεσίαν μου, ἐξ αὐτῶν δὲ ὁ ἀρχιδιάκονος, ἀνεψιός μου, θέλει λάβει τὰ τιμιώτερα, φάσον, γούναν καὶ ἀντεροκάθαδα καὶ οἱ λοιποὶ κατὰ τὴν τάξιν των· τὰ στρώματα τοῦ ὄντα καὶ παπλώματα νὰ δοθῶσιν εἰς τὸ νοσοκομεῖον τῶν Ἰθήρων, ὁμοίως καὶ μπακιρικά. Ταῦτα διατάσσω νὰ γίνωσιν ἀπαρασάλευτα, μηδεὶς δὲ τῶν συγγενῶν τολμήσθω νὰ ζητήσῃ ἡ παρασαλεύσῃ τι τῶν διαταχθέντων, ὅτι ἐστὶ πῦρ καταναλίσκον εἰς αὐτόν· καὶ διότι εἴτι εύρισκεται εἰς ἐμὲ ὑπάρχει ἐκκλησιαστικὸν καὶ οὐδὲν πατρικὸν ἡ μητρικόν. Οὗτω διατάσσω καὶ μὲ ἀράν μεγίστην ἀποφαίνομαι νὰ ἐνεργηθῶσιν ἀπαρασάλευτα».

2. Πολλαχῶς μεμαρτύρηται, κατὰ ταῦτα, τοῦ ἀγίου τούτου Ἀνδρὸς ἡ ἀρετή, ἡ περὶ τὸν βίον αὐστηρότης, λιτότης καὶ ἀσκητικότης, ἡ πλήρως συνέπεια καὶ πρὸς τὸ ἴερώτατον καθῆκον ἐμμονή, ἡ ἀπαρέγκλιτος προσήλωσις εἰς τοὺς περὶ τὴν θείαν λατρείαν καὶ ἐκκλησιαστικὴν εὐταξίαν Ἱεροὺς Κανόνας. Δουλεύσας εἰς τὸ Εὐαγγέλιον τοῦ Χριστοῦ καθηγιάσθη ἐν τῇ ἐπακριβεῖ παρ' αὐτοῦ ἐφαρμογῇ πασῶν τῶν εὐαγγελικῶν ἐντολῶν καὶ ἀρετῶν. Καὶ διὰ τοῦ μαρτυρικοῦ, τέλος, θανάτου, δὲν ὑπέστη ἐν πλήρει ἐγκαρτερήσει, περιεβλήθη τὸν τοῦ Ἱερομάρτυρος ἀμαράντινον στέφανον, ἐφαρμοσθέντος ἐν προκειμένῳ τοῦ Ψαλμικοῦ: Δίκαιος (τ. ἔ. Ἀγιος) πεφυτευμένος ἐν τῷ οἴκῳ Κυρίου, ἐν ταῖς αὐλαῖς τοῦ Θεοῦ ἡμῶν, ἐξήνθησε δικαίως, ὡς φοίνιξ ἀειθαλής, ὡς ἐλαία κατάκαιρος.

3. Δικαίως, ἄρα, σεμνύνεται ἡ ἀγιωτάτη ἡμῶν Ἐκκλησία γεραιόσουσα καὶ τιμῶσα μεγάλως τὸν μέγαν ἐν Πατριάρχαις Γρηγόριον τὸν Ε'.* Ἀξίως δὲ καὶ τὸ ἡμέτερον, εὐλογημένον καὶ παρὰ Θεοῦ ἡλεημένον, "Ἐθνος ἐγκαυχᾶται τὰ μέγιστα ἐπ' αὐτῷ, τῷ ἐνδόξῳ Ἐθνάρχῃ καὶ Ἐθνοῖερομάρτυρι, διὰ τῆς πολυσχιδοῦς ἐθνικῆς δράσεως καὶ τῆς ὑπερτάτης θυσίας τοῦ Ὁποίου συνετελέσθη, καὶ διὰ τῶν ἡρωϊσμῶν καὶ τοῦ πεταμηδὸν ἐκχυθέντος αἷματος τῶν τε ἐλλήνων Κληρικῶν καὶ λοιπῶν ἀγωνιστῶν, πρὸ τοῦ 1821 καὶ μετά, ἐπετεύχθη — χάριτι Θείᾳ —

* Ἐκ τῆς πλουσίας, ἐπὶ τοῦ ἐν λόγῳ θέματος βιβλιογραφίας, ἡς ἐπωφελήθημεν, ἀναφέρομεν ὅμε: 'Α γ γ ε λ ο π ο ύ λ ο u Γ. καὶ Π α π α δ ο π ο ύ λ ο u Γ., εἰς δύο τόμους τὰ κατὰ τὸν Πατριάρχην Γρηγόριον τὸν Ε' ἐν Ἀθήναις 1856)66, Β α φ ε i δ o u Φιλαρέτου, Μητροπολίτου Ἡρακλείας (†), Ἐκκλησιαστικὴ ιστορία, τόμ. Γ' β, ἐν Ἀλεξανδρείᾳ 1928, σελ. 16, 249 κ.ά., Β i t á λ η Φιλαρέτου, Ἀρχιμανδρίτου, Λόγοι ἐπὶ τῶν Ἑορτῶν καὶ τῶν Μνημῶν τῶν Ἀγίων, τόμ. Α', ἐν Ἀθήναις 1960)61, σελ. 222 — 226, Γ ε δ ε ὧ ν Μ., Πατραρχικοὶ πίνακες, ἐν ΚΠόλει, σελ. 675—677, 680—81, 684—685, Γ ο ύ δ α Α., Βίοι παράληποι τῶν ἐπὶ τῆς ἀναγεννήσεως τῆς Ἑλλάδος διαπρεψάντων ἀνδρῶν, τόμ. Α' — Κλῆρος —, ἐν Ἀθήναις 1869, σελ. 39—90, Γ ρ i t σ ο π ο ύ λ ο u Τ., Γρηγόριος Ε' δ Πατριάρχης τοῦ Ἐθνους, ἐν «Δελτίον ιστορικῆς καὶ ἐθνολογικῆς Ἐταιρίας», ἔτ. 1Δ' (1959), σελ. 164 — 229 καὶ ἐν «Θρησκευτικὴ καὶ Ἡθικὴ Ἐγκυκλοπαιδία» τοῦ Ἄθ. Μαρτίνου, τόμ. 4ος, στ. 736 — 741, Κ α ν δ η λ ώ ρ ο u Τ., Ἰστορία τοῦ ἐθνιμάρτυρος Γρηγορίου τοῦ Ε', ἐν Ἀθήναις 1906, Κ ο κ κ i n o u Δ., Ἡ Ἑλληνικὴ ἐπανάστασις, τόμ. Α', τὸ 1821, Ἀθῆναι 1931, σελ. 371 — 387, Κ ω ν σ τ α ν τ i n o u Οἰκονόμου τοῦ ἔξι Οἰκονόμων (Τὰ ἄπαντα), τόμ. Α', Λόγοι, ἐπιμέλεια - εἰσαγωγὴ Θεοδ. Σ π ε ρ ἄ ν τ σ α, Ἀθῆναι 1971, Μ α θ ἄ Ζαχαρίου, Ἐπισκόπου Θήρας (†), Κατάλογος ιστορικὸς τῶν πρώτων ἐπισκόπων καὶ τῶν ἐφεξῆς πατριαρχῶν τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει Ἀγίας καὶ Μεγάλης τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας, ἐν Ἀθήναις 1884, σελ. 160 — 61, 163 — 64, 166 — 70, Μ e λ ἄ Σπ., Ματωμένα Ράσσα, Πατριάρχης Γρηγόριος, δ Μάρτυρας, ἐν Ἀθήναις 1934, σελ. 197 — 289, Π α π α δ ο π ο ύ λ ο u Χρυσοστόμου, Ἀρχιεπισκόπου Ἀθηνῶν (†), Γρηγόριος Ε' Πατριάρχης Κωνσταντινου-

τὸ ἔξαισιον θαῦμα τῆς θαυμαστῆς ὅντως ἔξαναστάσεως καὶ παλιγγενεσίας τῆς φιλτάτης ἡμῶν καὶ πολυπαθοῦς Πατρίδος, τῆς Ἑλλάδος.

πόλεως ἐν «Μεγάλη Ἑλληνικὴ Ἔγκυκλοπαιδείᾳ» τοῦ Π. Δραυδάκη, τόμ. Η' σελ. 722 — 25, τοῦ αὐτοῦ, 'Η Ἐκκλησία Κωνσταντινουπόλεως καὶ ἡ μεγάλη ἐπανάστασις τοῦ 1821, ἐν «Θεολογίᾳ», ἔτ. ΚΑ' (1950), σελ. 487 ἐξ., Συνοδινοῦ Πολυκάρπου, Μητροπολίτου Μεσσηνίας, τοῦ ἀπὸ Γόρτυνος (†), Λόγος εἰς Γρηγόριον τὸν Ε', ἐκφωνηθεὶς ἐν Δημητσάνῃ, κατὰ τὰ ἑγκαίνια τοῦ, μερίμνη αὐτοῦ, ἀνεγερθέντος αὐτόθι 'Ι. Ναοῦ τοῦ Ἅγιου Γρηγορίου, (1924), ἐν Ἀθήναις 1925, σελ. 1 + 24, τοῦ αὐτοῦ, Οἱ ἀγῶνες τοῦ ἑλληνικοῦ Κλήρου ὑπὲρ τῆς Πατρίδος καὶ τῆς ἐλευθερίας, ἐν Ἀθήναις 1930, σελ. 11, 18, 46, 75, Τρικούπη Σπ., 'Ιστορία τῆς ἑλληνικῆς ἐπανάστασεως, τόμ. Α', ἐν Ἀθήναις 1888, σελ. 63 — 71.

II.

Ο ΕΘΝΕΓΕΡΤΗΣ ΤΗΣ ΗΠΕΙΡΟΥ
ΑΓΙΟΣ ΚΟΣΜΑΣ Ο ΙΣΑΠΟΣΤΟΛΟΣ

Υπό^{τιμής}
Αρχιμ. ΦΙΛΑΡΕΤΟΥ ΒΙΤΑΛΗ

Eik. 36.

ΠΡΟΛΕΓΟΜΕΝΑ

’Ανάμεσα στίς ἄλλες συγκινητικές ἐκδηλώσεις, τὶς δποῖες συμπεριέλαβε στὸ ἐπίσημό της πρόγραμμα — ἐγκεκριμένο ἀπ’ τὴν Ἱερὰ Σύνοδο — ἡ ἀποστολικὴ Μητρόπολίς μας τοῦ πανευφήμου Χριστοκήρυκος ἀγίου Παύλου, μὲ τὴν εὐκαιρία τοῦ πανελλήνιου ἑορτασμοῦ τῶν 150 χρόνων τῆς ἐθνικῆς μας ἀνεξαρτησίας, εἶναι καὶ ἡ σημερινή, ἀφιερωμένη στὸν μεγάλο μας ἐθνεγέρτη καὶ ἴσαπόστολο, τὸν ἄγιο Κοσμᾶ, ὁ ὅποιος ἐπονομάζεται Αἰτωλός, ἀλλ’ εἶναι ἀναμφισβήτητα καὶ Ἡπειρώτης.

”Τοτερα ἀπ’ τὸν πρωΐνὸν πανηγυρικὸν ἑορτασμὸν καὶ τὴν ἐπίσημη παρουσίασι τοῦ ὁραίου, καλλιτεχνικοῦ, προσκυνηταριῶν — «Βήματος» τοῦ ἐμπνευσμένου καὶ ἀγίου αὐτοῦ Ἱεροκήρυκος — μὲ τὴν ἐπιβλητικὴν ψηφιδωτὴν Εἰκόνα του, στὸν ἱερὸν καὶ ἴστορικὸν χῶρο, ἀπ’ ὅπου ἐδίδαξε τὰ «ρήματα ζωῆς αἰωνίου», πρὸς τὸν Ἑλληνορθόδοξο πληθυσμὸν τῆς πόλεως μας, καὶ τῆς περιφερείας μας φυσικά, ἐπακολούθει καὶ ἡ ἀποφινὴ χαρούμενη συγκέντρωσίς μας, μὲ τὴν ὅποια, κατὰ πανηγυρικὸν τρόπο, μαζὶ μὲ τὶς εὐλογίεις τοῦ Ἰσαπόστολον, ἐπισφραγίζομε τὸν κύκλο τῶν διαφόρων αὐτῶν ἑορταστικῶν μας, γιὰ τὴν ἐπέτειο τῆς Ἐθνεγερσίας, ἐκδηλώσεων.

”Ο ἐμπνευσμένος ἐθναπόστολος καὶ ἴσαπόστολος Κοσμᾶς, τοῦ ὅποιου ἀνυψώθηκε σεμνὸ κι’ ἐπιβλητικὸ Προσ-

κυνητάρι, ἐκεῖ ὅπου στάθηκε κι' ἐδίδαξε τοὺς προγόνους μας Πρεβεζάνους καὶ λοιποὺς εὐσεβεῖς ὁρθοδόξους χριστιανούς μας, μπροστὰ ἀπ' τὸ ὅποιο κάθε μέρα παρελαύνει κόσμος πολὺς καὶ ίδιαίτερα ἡ σπουδάζουσα στὸ Γυμνάσιο μας νεολαία τῆς Πρεβεζῆς, στὶς ψυχές της καὶ στὶς ψυχές μας ὁ φωτισμένος αὐτὸς ἄγιος καὶ διδάσκαλος τῶν ὀραιοτέρων καὶ ὑψηλοτέρων ιδανικῶν μεταλαμπαδεύει ἀκατάπαυστα τ' ἄσθεστο φῶς, ποὺ μᾶς ἔδειξε τὸ σωστὸ δρόμο γιὰ τὴν ψυχικὴ καὶ ἐθνικὴ μας ἐλευθερία, τὴν ὅποια καὶ θὰ διατηρήσωμε, ἀν ἀπ' τὸ ἕδιο ἐκεῖνο ἄγιο φῶς ἐξακολουθητικὰ φωτίζεται καὶ θερμαίνεται ὀλόκληρος ὁ ἐσωτερικός μας κόσμος.

Γιὰ τὸν φωτοδότη αὐτὸς ἄγιο Κοσμᾶ, ποὺ θὰ μᾶς ἀπασχολήσῃ τὴν εὐλογητὴν αὐτὴν ὥρα, ἔγραψε — ἀμέσως μετὰ τὸ μαρτύριό του — ὁ συνοδὸς καὶ μαθητής του Σάπφειρος Χριστοδούλης, σὲ μορφὴ συναξαρίου. Παρὰ ταῦτα, τοῦτο τὸ κείμενο εἶναι ἡ πρώτη αὐθεντικὴ πηγή, στὴν ὅποια βασίσθηκαν ὅλοι, ὅσοι ἀξιέπαινα ἀποφάσισαν, καὶ βιογράφησαν τὴν ἀξιοσπύδαστη αὐτὴ Μορφὴ τῆς Ἐκκλησίας καὶ τοῦ Ἐθνους μας.

Στὴν δική μας προσπάθεια ζητούμενο εἶναι νὰ γνωρίσωμε καλλίτερα τὸν Ἅγιο, σὰν ἰσαπόστολο καὶ σωτῆρα εἰδικὰ τῆς Ἡπείρου μας. Σ' αὐτὴν ἀνήκει, κατὰ πρῶτο καὶ κύριο λόγο, ὁ ἱερομάρτυρας - ἐθναπόστολος, κι' ὑστερα σ' ὀλόκληρο τὸ Ἐθνος μας. Καὶ ἡ Πρέβεζα διατηρεῖ, μὲ τὸ δίκηο της πολλά, ἀναφαίρετα, δικαιώματα γι' Αὐτόν. Γι' αὐτὸς ἔκτοτε Τὸν εὐλαβεῖται. Τὸν γιορτάζει. Καὶ ξεχωριστὰ σήμερα τὸν τιμῆ, ζητώντας ἀδιάκοπα νᾶχη — κι' ἔχει λόγους νὰ τὴν ἐπικαλεῖται ὀλόθερμα — τὴν εὐχὴν κι' εὐλογία Τού, τὴ θεία βοήθειά Τού.

Α' ΗΠΕΙΡΟΣ

1. Ἡ Ἡπειρός μας πέρασε πολλὲς φορὲς χρόνια δύσκολα, καθὼς ἡ ἴστορία ἀναγράφει. Γνώρισε βαρβαρικὲς ἐπιδρομές. Ἀντίκρυσε φρικτὰ ἐρείπια καὶ συντρίμια. Ἄλλ’ ὅλα αὐτὰ δὲν μποροῦν νὰ συγκριθοῦν μ’ ἐκεῖνα, ποὺ δοκίμασε στὰ ὄλόμαυρα χρόνια τῆς ἀπαίσιας τουρκοκρατίας, κατὰ τὴν ὅποια ὅλα «τᾶσκιαζε ἡ φοβέρα καὶ τὰ πλάκωνε ἡ σκλαβιά!» Τὸ δύσμοιδο Γένος μας βρισκόνταν στ’ ἀποκορύφωμα τῆς ὁδύνης του. Διέτρεχε τὸν ἔσχατο κίνδυνο ν’ ἀφανισθῇ δλότελα ἀπ’ τὸ προσκήνιο τῆς ζωῆς. “Ἐνοιωθε ζωηρὰ πῶς ἦταν καταδικασμένο ἀπ’ τοὺς ἰσχυροὺς τῆς γῆς, ποὺ τοὺς δέρνει ἀνελέητα τὸ πνεῦμα τῆς ἀδικίας καὶ ἡ ἀθεοφοβία! Ὁ ἀντίχριστος κατακτητὴς καιροὶ πλῆγμα τούδινε, κάτω ἀπ’ τὴν ἀπάθεια καὶ ἀδιαφορία τῶν λεγομένων χριστιανικῶν δυνάμεων, μὲ τὴν δόλια προσπάθειά του ν’ ἀφανίσῃ τὴν ἄχραντη ὁρθόδοξη πίστι μας στὸν πανάγαμο Θεὸ τῶν πατέρων μας, νὰ ξερριζώσῃ τὴν ὁρθόδοξη ζωὴ καὶ ὑπεραιωνόθια παράδοσί μας· νὰ καταστρέψῃ πέρα γιὰ πέρα τὸν ἀτίμητο ἐλληνοχριστιανικό μας πολιτισμό. Θέλησε δηλαδή, καὶ ἐπεδίωξε δυὸ πράγματα: “Ἡ νὰ μᾶς ἔξοντώσῃ ὀλότελα· ἢ νὰ μᾶς ἀφομοιώσῃ σπρώχνοντας τὸν ἐλληνισμὸ στὴν προδοσία, στὴν ἐπαίσχυντη ἄρνησι τῆς ιερᾶς παρακαταθήκης, ἀσπαζόμε-

νο ἔτσι τὸν ἀντίχριστο μωαμεθανισμό, ποὺ ἐκπροσωπεῖ μιὰ ἀλόγιστη φευδομορησκεία, γνωστὴ γιὰ τὴν παχυλότητα καὶ ἀνθρωπιστικὴ κατωτερότητά της.

2. Στὴν "Ηπειρό μαζ, δυστυχῶς, τὸ κῦμα τοῦτο τοῦ ἔξισλαιμισμοῦ πῆρε τεράστιες διαστάσεις. Χάος θρησκευτικὸ διαστήνει τότε σ' αὐτήν. 'Ολόκληρες χριστιανικὲς πολιτείες καὶ χωριά τῆς προσχώρησαν ἀδίστακτα στὴν παράταξι τοῦ ἀντιχρίστου! Σὲ πληθυσμὸ 350.000 — ἡ μαζὶ μὲ τὴν Ἀλβανία 550.000 — μόνο 50.000 εἶχαν μείνει πιστοὶ κι' ἀκλόνητοι στὶς ἀγιες χριστιανικές τους θέσεις. "Ολοὶ οἱ ἄλλοι εἴτε ἀπὸ φόβο, εἴτε φοβερὰ καταπιεζόμενοι ἡ καὶ ἀπὸ ὑπολογισμό, γιὰ νὰ διατηρήσουν τὴν περιουσία τους, γιὰ νὰ ἔξισφαλίσουν τὴν καλοπέρασί τους, ἀρνήθηκαν τὴν ὁρθόδοξη χριστιανική τους πίστι. Ταῦτο-χρονα ὅμως — θέλοντας καὶ μὴ — ἀρνήθηκαν κι' αὐτὸ τὸν ἔθνισμό τους, ἀφοῦ τούρκεψαν. Καὶ τὸ κακὸ παράδειγμα τῶδιναν οἱ τσιφλικάδες (γαιοκτήμονες - «κοτσαμπάσηδες»). Κι' ἀκολουθοῦσαν οἱ λοιποί, οἱ πτωχοὶ κι' ἀδιαφώτιστοι χριστιανοὶ ποὺ τὸ θρησκευτικό τους συναίσθημα εἶχε πάρα πολὺ καταπέσει. Μ' αὐτὸ ὅμως τ' ὅρμητικὸ κι' διμαδικὸ κῦμα τῶν ἔξισλαιμισμῶν καὶ ἔξωμόσεων, κινδύνευε νὰ τουρκεύσῃ μιὰ γιὰ πάντα δλῆ ἡ "Ηπειρος, καὶ κατ' ἐπέκτασι δλῆ 'Ελλάδα, ἡ ὅποια ὠδηγεῖτο ἔτσι στὴν τελειωτικὴ ἐκθαρθάρωσι καὶ κατάπτωσί της, στὸν ὄλο-ακληρωτικὸ ἀφανισμό της δχι μόνο σὰν κράτος, ἄλλὰ καὶ σὰν ἔθνος!

3. 'Ο φλογερὸς 'Ηπειρώτης — γιατὶ ἀπ' τὰ Γραμμενοχώρια τῆς 'Ηπείρου κατάγονταν οἱ γονεῖς του, οἱ ὅποιοι καταπιεζόμενοι ἀπ' τὸν τούρκους ἀφησαν τὸν τόπο τους κι' ἐγκατεστάθηκαν πρῶτα στὸν Ταξιάρχη κι' ὕστε-

ρα στὸ Μεγαδένδρο τῆς Αἰτωλίας, ὅπου ἔφεραν στὸν κόσμο τὸν Κώνστα, τὸν κατοπινὸν Κοσμᾶ — αὐτὸς λοιπὸν ὁ ἐμπνευσμένος ἀγιορείτης ἵερομόναχος μάθαινε τὸ δρᾶμα τῆς Ἡπείρου, καὶ μάτωνε ἡ ψυχή του ἀπὸ ἀγωνία τρομακτική. Τί θὰ γίνῃ ἡ Ὁρθοδοξία μας; Ποῦ θὰ καταντήσῃ τὸ "Ἐθνος μας, ὃν μὲ τὸν Ἰδιο ρυθμὸν συνεχισθῇ κι' ἐπεκταθῇ ὁ ἔξισλαμισμός; Πυρίκαυστο τοῦτο τὸ ἐρώτημα, τὸν ἀνεστάτωνε. Στὸ ἥρεμο περιβόλλον τῆς Μονῆς τοῦ Φιλοθέου, μέσα σ' ἐκείνη τὴν παραδεισένια ἀτμόσφαιρα, στὴν ἀνείπωτη γλυκύτητα τῆς πνευματικῆς ζωῆς, τοῦ κατέτοιγε αὐτὴ ἡ σκέψις τὰ σωθικά. Ζοῦσε διαρκῶς μ' ἐφιάλτες. Στὸν ὑπνὸν του ἔεπεταγόνταν ἀπ' τὴν ἔμμονη ἰδέα, πῶς τὸν φωνάζουν σπαρακτικὰ οἱ ὁρθόδοξοι χριστιανοὶ τῆς Ἡπείρου, καλῶντας τὸν σὲ θοήθειά τους, γιὰ τὴν διάσωσί τους. Τ' ὁμοιογεῖ κι' ὁ Ἰδιος· «ἀκούοντας καὶ ἐγώ, ἀδελφοί μου, τοῦτον τὸν γλυκύτατον λόγον, ὃποῦ λέγει ὁ Χριστός μας, νὰ φροντίζωμεν καὶ διὰ τοὺς ἀδελφούς μας, μ' ἔτρωγεν ἐκεῖνος ὁ λόγος μέσα εἰς τὴν καρδίαν τόσους χρόνους, ώσαν τὸ σκουλήκι, ὃποὺ τρώγει τὸ ξύλον». Αἰσθανόνταν ἐπιτακτικὴ τὴν ἀνάγκην, μὲ κάθε θυσία, ν' ἀγωνισθῇ. Ἡ φλογερὴ ἀγάπη του στὸ Χριστὸ καὶ τὴν Ὁρθοδοξία μας, ἡ πατριδολατρεία του ἀπ' τὸ ἄλλο μέρος, τὸν ἔκαναν νὰ νοιώθῃ, πῶς κάθεται σ' ἀναμμένα κάρδιουνα. Τὰ μαθήματα ἔπειτα, ποὺ πῆρε στὴν Ἀθωνιάδα Σχολὴ ἀπ' τὸ σοφὸ διδάσκαλο τοῦ Γένους Εὐγένιο Βούλγαρη, ἡ μύησί του, ποὺ τοῦγινε ἀπ' αὐτὸν στὴ μεγάλη Ἱδέα, γιὰ τὴν ἐθνική μας ἐλευθερία, δλα αὐτὰ τοῦ ἐδημιούργησαν τὴν πεποίθησι, ποὺ στερέωσε μέσα του σὰν συνείδησι, πῶς ἀπ' τὸ Θεὸν εἶναι ν' ἀναλάβῃ αὐτὸς τὴν ἄγια ἀποστολή, γιὰ τὴν διπλῆ, θρησκευτικὴ καὶ

έθνική σωτηρία τῶν οὐρανούλων ἀδελφῶν, μάλιστα τῶν προσφιλῶν Ἡπειρωτῶν.

4. Ἔτσι ὁ ἵερομόναχος Κοσμᾶς ἐγκαταλείπει τὴν γαλήνη τῆς μοναστικῆς ζωῆς τοῦ Ὁρους. Ηροσφεύγει (1760) στὸν ἡπειρώτη οἰκουμενικὸν πατριάρχη Σεραφείμ Β' (1757 - 1761). Τοῦ διεκτραγωγεῖ τὴν κατάστασι τῶν χριστιανῶν, καὶ μάλιστα τῆς πολυθασανισμένης Ἡπείρου. Τοῦ ἀποκαλύπτει τὸν μύχιο πόθο του ν' ἀφιερωθῆ στὸ ἔργο τῆς ἴεραποστολῆς. Τοῦτο ἐνθουσιάζει τὸν φιλόπατρον πατριάρχη. Καὶ τὸν ἐφεδιάζει μὲ τ' ἀπαραιτητα πατριαρχικά του γράμματα, μὲ τὰ δόποια τὸν διορίζει καὶ ἀναγνωρίζει σὰν γενικὸν ἴεροκήρυκα τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου, ὥστε ἐλεύθερα νὰ περιοδεύῃ παντοῦ, καὶ νὰ ἀσκῇ τὸ μεγαλεπήθιο ἔργο του.

5. Τὸ μεγάλο ἔκείνημα γίνεται ἔτσι ἐπίσημα ἀπ' τὴν δυναστευομένη βασιλεύοντα. Στόχο ἔχει, παρὰ ταῦτα, ἀποκλειστικὰ τὴν Ἡπειρο. Ἀλλὰ δὲν θέλει νὰ γίνῃ ὁ Ἰδιος στόχος στὸν ἀδυσώπητο δυνάστη. Γιὰ νὰ τὸν παραπλανήσῃ, κινεῖται συστηματικά, καὶ στὶς τέσσαρες ἴεραποστολικὲς περιοδείες του, ἀπὸ διάφορα σημεῖα:

Πρώτη ὁδοιπορεία (1760 - 65): Μετὰ τὴν Κωνσταντινούπολι κι' ὁρισμένα μέρη τῆς Θράκης, Στερεάς, φθάνει στὴν Αίτωλία κι' ἀπ' ἐκεῖ ἔρχεται στὴν Ἀρτα, δηλαδὴ στὴν Ἡπειρο, χωρὶς ν' ἀναφέρωνται μὲ τ' ὄνομά τους τὰ ὅσα μέρη τῆς ἐπισκέφθηκε.

Δεύτερη ὁδοιπορεία (1765 - 75): Ξαναγυρίζεται στὴν Κωνσταντινούπολι γι' ἀνανέωσι τῆς πατριαρχικῆς ἐντολῆς ἀπ' τὸ νέο πατριάρχη Σαμουήλ (α' 1763 - 68). Μετὰ ξεκινᾶ καὶ περνώντας Θράκη, Δυτικὴ Μακε-

δονία, "Αγιο Ὀρος, Θεσσαλία, καταλήγει πάλι στὴν ἀγαπημένη του Ἡπειρο. Τὸ Μέτσοβο κι' ἡ Κόνιτσα, τὰ Ζαγοροχώρια κι' ἡ Ζίτσα, τὸ Συρράκο κι' οἱ Καλαρύτες, ἡ Ἄρτα καὶ τὸ Νιοχῶρι τῆς, ὁ Λουᾶρος καὶ τὸ Σούλι, ἀναφέρονται κατ' ὄνομα, ἐνῷ βέβαια συμπεριλαμβάνονται κι' ὅλα ταῦλα ἐνδιάμεσα χωριά. Τὸν δέχθηκαν καὶ τὸν ἀκουσαν. Κι' εὐφρόσανθηκαν πνευματικά. "Τστερα ἀπομαρτύνθηκε πρὸς τὴν Αίτωλοακαρνανία. Νὰ πέρασε τότε ἀπ' τὴν Πρέβεζα, ποὺ εἶναι πέρασμα γιὰ τὸ Ἄκτιο τῆς Αίτωλοακαρνανίας; 'Ο καθηγητὴς Ἡλ. Βασιλᾶς τὸ πιθανολογεῖ αὐτό. 'Ως τόσο δὲν ἔχεμε αύθεντικὴ ἀπόδειξι.

Τρίτη ὁδοιπορεία (1775 - 77): Γιὰ ἄλλη μιὰ φορὰ ἔρχεται στὴν πόλι τοῦ Κωνσταντίνου. Ξαναπαίρνει εὐλογία ἀπ' τὸ νέο πατριάρχη Σωφρόνιο Β' (1774 - 80), καὶ συνεχίζει τὴν ιεραποστολή του στὴ Θεσσαλία, ἀπ' τὴν ὁποία ἐπανέρχεται στὴν Ἡπειρο, στὰ Γιάννινα καὶ τὰ γύρω χωριά. Μετὰ κατεβαίνει στὰ Κυκλαδονήσια Μῆλο, Σέριφο, Νάξο καὶ Μύκονο. Περιοδεύει κατόπιν στὰ μοναστήρια τοῦ Ἅγιου Ὀρούς, στὴ Χαλκιδική, Θεσσαλονίκη, Βέροια, Σιάτιστα, μὲ κατακλεῖδα πάλι τὴν Ἡπειρο. Ἡ Κορυντοῦ, κι' ἡ Μοσχόπολι, τὸ Δέλβινο, οἱ Συρακάτες, Δρυμάδες καὶ Φιλιάτες, ἡ Δρυϊνούπολι κι' ἡ Δερβιεσάνη, τ' Ἀργυρόκαστρο, Τεπελένι, ἡ Βήσσιανη κι' ἡ Δρόβιανη, πάλι τὸ Δέλβινο, τὸ Μαργαρίτι Θεσπρωτίας, ἡ Πάργα Πρεβέζης καὶ τὸ Σούλι, τὸν ὑποδέχονται. 'Απ' ἐκεῖ καταλήγει στὴν Ἀκαρνανία, καὶ τὸν Ἀπρίλιον 1777 φθάνει, γιὰ πρώτη φορὰ στὴν ἐνετοκρατουμένη Πρέβεζα. "Εξω ἀπ' τὸν Ναὸν τοῦ Ἅγιου Κωνσταντίνου στήνει ἔνα Σταυρό. Καὶ ἀρχίζει τὰ πυρί-

καυστα χριστιανικά του κηρύγματα. 'Απ' ἐδῶ φεύγει κατόπιν γιὰ τὰ Ἰόνια νησιά.

Τετάρτη ὁ δοιπορεία (1777 - 79): 'Επιστρέφει στὴν Ἡπειρο, ἀποκλειστικὰ γι' αὐτὴν τώρα, καὶ ἀπ' τὸν Ἀγίους Σαράντα ξεκινᾶ τὴν καινούργια του προσπάθεια. Χειμάρρα, Βοῦνο, Βεράτι, Δρυμάδες, Παλάσσα, Δουκάτες, Κάννινα, Αύλωνα, πάλι Βεράτι, Καράγιο, Κορυτσᾶ τὸν καλοσσορίζουν. Φθάνει μέχρι τὴν Καστοριὰ καὶ τὸ Μοναστήρι. Καὶ ξανάρχεται στὴν Ἡπειρο. Λαφίστα, Κρανία, Καλαρύτες, Συρράκο, Μέτσοβο, Ζίτσα, Τεπελένι, Ἰωάννινα, Παραμυθιά, Μαργαρίτι, Πάργα, Ζάλογγο, Παπαδάτες, Ἀσσος, καὶ πάλι Ηρέβεζα ('Απρίλιος 1779), Φλάμπουρα, Λούρος, Ἀρτα, Ἀηδονιὰ καὶ λοιπὰ χωριὰ στὸ Φανάρι, Πάργα, Ἀγιά, Μαυρολίθαρο, Σαγιάδα, Φιλιάτες, Πωγώνι, Δροκιανη, Ἀθαρίτσα, Ἰωάννινα, Χειμάρρα καὶ τελευταῖα Βεράτι, Κολικόνδαση, ὅπου καὶ κλείνει μαρτυρικὰ ὁ κύκλος τῆς καταπληκτικῆς δραστηριότητάς του.

Β' Η ΟΡΘΟΔΟΞΙΑ ΜΑΣ

1. Ὁ φλογόψυχος ἰεροκήρυκας Κοσμᾶς, ποὺ τὸν διακρίνει πύρινος ἔῆλος, ἀμετρος ἐνθουσιασμός, γιὰ χρόνια πολλά, ἀκάματος, ἀσταμάτητος, μέσα σὲ λιοπύρια ἡ χιόνια, ἀνεμπόδιστος ἀπὸ βροχὲς ἢ καταιγίδες, τρέχει κι' ἀσυγκράτητος παλαίει γιὰ νὰ φέρῃ εἰς πέρας τὴν ἐθνοσωτήρια ἀποστολή του. Τὸ λάθιαρο τῆς Ὁρθοδοξίας στὰ στιβαρά του χέρια κρατεῖ. Καί, ἴδιαίτερα στὴν Ἡπειρο, — κέντρο τῆς ὅλης δράσεώς του — δὲν ἀφίνει οὔτε σπιθαμὴ ἀπ' τὴν αἵματοθαμμένη καὶ χιλιοτραγουδισμένη γῇ της, ποὺ νὰ μὴν τὴν πατήσῃ. Καὶ μιὰ ἢ δυὸ ἢ καὶ περισσότερες φορές, κατὰ τὶς ἀνάγκες, νὰ τὴν ἐπισκεφθῇ. Σκαρφαλώνει καὶ σ' αὐτὲς τὶς ἀετοφωλιές τῶν βουνῶν της. Ψάχνει νὰ βρῇ καὶ τὸ τελευταῖο χαμένο πρόβατο, γιὰ νὰ τὸ στηρίξῃ στὸ Χριστό, καὶ νὰ τὸ σώσῃ. Τὸ δυσπερίγραπτο κι' ὀλέθριο κακὸ τοῦ ἔξισλαμισμοῦ πρέπει δπωσδήποτε νὰ σταματήσῃ. Ἡ θρησκευτικὴ ἀδιαφορία μαζὶ μὲ τὴν κοινωνικὴ ἀνισότητα πρέπει νὰ λείψουν μιὰ γιὰ πάντα στὶς τάξεις τῶν ὁρθοδόξων χριστιανῶν, γιὰ νὰ γλυτώσῃ τὸ ἔθνος ἀπ' τὴν βαρβαρωσύνη.

2. Τὸ κήρυγμά του φέρει θρησκευτικὸ καὶ ἡθικοκοινωνικὸ χαρακτῆρα. Τὸ παρουσιάζει κατὰ τρόπο ὄλως διό-

λον λαῖκό, μὲ νέφος ἀπλοῦν καὶ ἀπέριττο, πρᾶγμα ποὺ κατορθώνει μὲ τὴ δημοτικὴ γλῶσσα. Ἔτσι γίνεται καταληπτὸς σ' ὅλους. Κι' αὐτὰ τὰ μικρὰ παιδιὰ ἄνετα παρακολουθοῦν τὴν φωτισμένη διδασκαλία του, κέντρο τῆς δοπίας εἶναι ἡ ἀτίμητη Ὁρθοδοξία μας, πρὸς τὴν ὥποια κηρύγτει παντοῦ ἀπόλυτη ἐμμονή, μέχρι θανάτου ἀγάπη σ' αὐτὴν καὶ ἀπέραντη ἀφοσίωσι, ἀμετακίνητη σ' ὅ, τι αὐτὴ διδάσκει προσήλωσι, χωρὶς καμμιὰ παραχάραξι, γιατὶ αὐτὴ ἐκπροσωπεῖ ὁλάκερη τὴν ὑπέροχεια ἀλήθεια τοῦ Θεοῦ, ποὺ μᾶς τὴν ἀποκάλυψε, καὶ μᾶς τὴν ἐμπιστεύθηκε ὁ Ἱδιος, τὴν δίδαξε καὶ τὴν καθιέρωσε στὸν κόσμο ὁ μονογενῆς Του Σίδος καὶ Σωτήρας μας, μὲ τὴν ἀνεπανάληπτη σταυρικὴ θυσία Του στὸ φρικτὸ Γολγοθᾶ, τὴν κήρυξαν κατόπιν οἱ θεοφώτιστοι Ἀπόστολοι, οἱ θεοφόροι Πατέρες τῆς Ἑκκλησίας, καὶ γιὰ τὴν ὥποια στρατιὲς Μαρτύρων — ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν, ἀκόμη καὶ παιδιῶν — εἶκοσι αἰῶνες τώρα, ἔχυσαν καρτερικὰ τὸ αἷμά τους! «Ἐγὼ ἐδιάβασα — δροντοφωνοῦσε ὁ Ἅγιος Κοσμᾶς — καὶ περὶ ιερέων, καὶ περὶ ἀσεβῶν, αἱρετικῶν καὶ ἀθέων· τὰ βάθη τῆς σοφίας ἡρεύνησα, ὅλαι αἱ πίστεις εἶναι ψεύτικες· τοῦτο ἐκατάλαβα ἀληθινόν, ὅτι μόνη ἡ πίστις τῶν ὁρθοδόξων χριστιανῶν εἶναι καὶ ἡ καλὴ καὶ ἡ ἀγία, τὸ νὰ πιστεύωμεν καὶ νὰ βαπτιζώμεθα εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Πατρός, τοῦ Τίοῦ καὶ τοῦ Ἅγίου Πνεύματος. Τοῦτο σᾶς λέγω τώρα εἰς τὸ τέλος νὰ εὖφροινεσθε διπούεισθε δοκόξοι, καὶ νὰ κλαίετε διὰ τοὺς ἀσεβεῖς καὶ αἱρετικούς, ὃποιοι περιπατοῦν εἰς τὸ σκότος».

3. Βαθειὰ αἰσθανόνταν τὴν παμμέγιστη τιμή, ποὺ ἦταν καὶ παρέμενε ὁρθοδοξος. Τὸ διατυμπάνιζε αὐτό, μὲ

ύπερηφάνεια περισσή. Καὶ τὸν χαροποιοῦσε τὸ γεγονός, πὰς κι' ὀλόκληρη ἡ γενιά του ἀπ' τὴν ἀρχὴ ἦταν ὁρθόδοξη. «Ο πατέρας μου, ἡ μητέρα μου, τὸ γένος μου» ἦταν ἀνέκαθεν «εὐσεβεῖς ὁρθόδοξοι χριστιανοί». Ἐπομένως κι' ἐγὼ δὲ ἕδιος συνεχίζω, μὲ κάθε αἱρίθεια, τὴν ώραιάν αὐτὴν πατρογονικὴν παραδόσιον. Εἴμαι τέκνον πιστότατο τῆς ἀκριβῆς μας Ὁρθοδοξίας. Κι' ἔκει, στὸ ἄγιον Ὅρος, τὴν ἀκρόπολι τοῦ Μοναχισμοῦ καὶ τῆς Ὁρθοδοξίας μας, καλλιέργησα, ὅσο μποροῦσα περισσότερο, αὐτὴ τὴν ἀτίμητην Ἰδέαν, ποὺ μ' ἀπερρόφησε ὁλότελα. Κι' αὐτὸν σᾶς διδάσκω, μ' ὅλη τῇ δύναμι τῆς ψυχῆς μου. Πάνω ἀπὸ κάθε τι ἄλλο ἐπίγειο ἴδανικό, ἡ Ὁρθοδοξία πρέπει νὰ βαρύνῃ στὴν συνείδησι ὅλων μας. Γιατί, δὲ ἀληθινὸς τὸ ἀνθρώπου προορισμὸς νοίσκεται ἀποκλειστικὰ στὸν ὁρθόδοξο χριστιανισμό. «Τοῦτο σᾶς λέγω καὶ σᾶς παραγγέλω κανὸν δὲ οὐρανὸς νὰ κατέβῃ κάτω, κανὸν δὲ γῆ νὰ ἀνέβῃ νὰ μὴ σᾶς μέλλῃ τί ἔχει νὰ κάμῃ ὁ Θεός. Τὸ κορμί σας ἄσ τὸ καύσον, ἄσ τὸ τηγανίσον, τὰ πράγματά σας ἄσ τὰ πάρον, μὴ σᾶς μέλλῃ. Δώσετε τα· δὲν εἶναι ἴδια σας· ψυχὴ καὶ Χριστὸς σᾶς χρειάζονται. Αὔτα τὰ δύο ὅλος δὲ κόσμος νὰ πέσῃ δὲν ἡμιπορεῖ νὰ σᾶς τὰ πάροι, ἐκτὸς καὶ τὰ δώσετε μὲ τὸ θέλημά σας. Αὔτα τὰ δυὸ νὰ τὰ φυλάττετε, νὰ μὴ τὰ χάσετε. Τώρα, ἀδελφοί μου, τί σημεῖον καρτεροῦμεν; Δὲν καρτεροῦμεν ἄλλο παρὰ πότε νὰ λάμψῃ ὁ πανάγιος Σταυρὸς εἰς τὸν οὐρανὸν περισσότερον ἀπὸ τὸν ἥλιον, καὶ νὰ λάμψῃ ὁ γλυκύτατός μας Ἰησοῦς Χριστὸς καὶ Θεὸς ἐπτὰ φορὰς περισσότερον ἀπὸ τὸν ἥλιον, μὲ χέλιες χιλιάδες καὶ μύριες μυριάδες ἀγέλλους, μὲ δόξαν θεῖκήν. Καὶ ἔχει ν' ἀναστήσῃ ὁ Κύριος ὅλον τὸν κόσμον καὶ οἱ καλοὶ θὰ εἶνε ώς ἀγγελοι, καὶ οἱ κακοὶ ώστεν δαιμονες... τώρα χρειάζεται ἡ πίστις (ἡ ὁρθόδοξος πίστις μας). Διὰ

τοῦτο, ἀδελφοί μου, καλότυχοι καὶ τρισμακάριοι οἱ Χριστιανοὶ ὅποῦ πιστεύουν τώρα, καὶ ἄλλοιμον εἰς τὸν ἀπίστους· καλύτερα νὰ μὴ εἶχον γεννηθῆ εἰς τὸν κόσμον... Καὶ θὰ ἀνοίξῃ ὁ Κύριος ἔνα πύρινον ποταμὸν ὡς θάλασσα νὰ φύψῃ ὅλους τὸν ἀσεβεῖς, ἀπίστους, αἰρετικούς, ἀθέους καὶ ἀμαρτωλοὺς μέσα καίωνται πάντοτε· καὶ θὰ βάλῃ τὸν εὐσεβεῖς καὶ ὀρθοδόξους χριστιανοὺς καὶ δικαίους μέσα εἰς τὸν Παράδεισον νὰ χαίρωνται πάντοτε».

4. Μὲ τέτοιο δυνατὸ κήρυγμα προσπαθοῦσε νὰ στηρίξῃ ὁ Ἰσαπόστολος στὴν ὁρθόδοξη πίστι μας τὸν σκληρωμένους καὶ τυραγνισμένους προγόνους μας ἥπειρωτες, ζητώντας νὰ τὸν ἀναχαιτίσῃ ἀπ' τὴν συμφορὰ τοῦ ἔξισλαμισμοῦ. Σ' αὐτὴ τὴν φοβερὴ μανία καὶ στὶς καταπιέσεις τοῦ ἀπιστού κατακτητοῦ, γιὰ νὰ ξερριζωθῇ ἀπ' τὶς συνειδήσεις τῶν φαγιάδων ἡ χριστιανικὴ ὁρθόδοξη πίστις, χρειάζονταν μιὰ ἀνασχετικὴ δύναμι, ὥστε νὰ μπορέσουν οἱ χιλιοθασανισμένοι ἔλληνες νὰ ξεπεράσουν τὸν πειρασμό, νὰ δεῖξουν, μὲ τὴν σταθερότητα κι' ἀποφασιστικότητά τους, πῶς δὲν ἀνταλλάσσουν μὲ τίποτε τὴν ἀκριβῆ ὁρθόδοξη θρησκεία τῶν πατέρων τους. 'Αλλ' ὅτι αὐτὸ τὸ θάνατο μύριες φορὲς προτιμοῦν, παρὰ νὰ ἔξιωμόσουν. Κι' αὐτὴ ἡ ἀνασχετικὴ δύναμις δὲν ἦταν παρὰ ὁ ἄγιος Κοσμᾶς, τοῦ ὅποίου ἡ ἀγιότητα, αὐταπαρηγήσια, ἀκεραιότητα, κι' ὁλόκληρη ἡ πολύπλευρη δραστηριότητα ἀκτινοβολοῦσε παντοῦ. Καὶ μεταλαμπάδενε ἀβίαστα τ' ἀπλετοφῶς τῆς χριστιανικῆς μας Ὁρθοδοξίας. Τόνοιωθαν αὐτὸ ὅλοι οἱ ἀκροατές του, πῶς μέσα του τὴν ἔκλεινε, σ' ὅλο της τὸ βάθος καὶ τὸ ὑψος. 'Επάξια τὴν ζοῦσε. Καὶ τὴν ἐκπροσωποῦσε. Τὰ λόγια του, ἡ πάμφωτη ζωή του, τὰ θαύματά του, κι' ἡ τέλεια αὐτοθυσία του, τὸ μαρτυροῦσαν ὀλοκάθαρα. Ναί. Ἡταν ὁ ζηλωτὴς καὶ ὁ φιλογερός

της ἐκπρόσωπος καὶ πρόμαχος. Ἐποτελοῦσε θεόσταλτο δργανο γιὰ τὴν διαφώτισι καὶ τὴ σωτηρία τοῦ χριστιανικοῦ λαοῦ τῆς μαρτυρικῆς Πατρόδοξης μας, τὸν ὅποιο πραγματικὰ παρηγόρησε, στήριξε, ἐμψύχωσε.

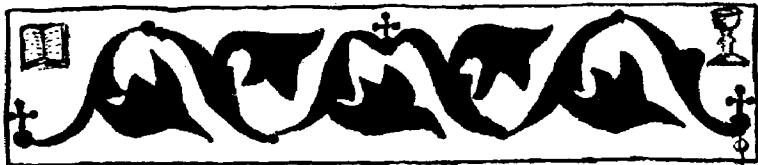
5. Δεκαεννιὰ ὀλόκληρα χρόνια ἐργάζεται κι' ἀγωνίζεται ἐντατικά, ὑπεράνθρωπα, ὁ Ἡγιος, μὲ ἀκράδαντη πίστι, μὲ ἀσυγκράτητο πάθος καὶ πεῖσμα, μὲ ἀνυπόκριτο φανατισμὸ γιὰ τὴν Ὁρθοδοξία μας. Θαυματουργεῖ, σὲ πολλὲς περιπτώσεις, γιὰ νὰ τονώσῃ τὴν ἀγία πίστι τῶν χριστιανῶν. Τρεῖς περιπτώσεις ἀναφέρω, ποὺ σχετίζονται μὲ τὴν Ἡπειρο. α' Στοὺς Χαλκιάδες Κάμπου Ἀρτης κάποιος χριστιανὸς ἔμπορος ἀντιστάθηκε πείσμονα στὴν προσπάθεια τοῦ Ἅγιου νὰ ἐπιβάλῃ τὴν ἀργία τῆς Κυριακῆς. Δὲν πρόλαβε ὅμως ν' ἀπομακρυνθῇ, κι' ἔνοιωσε πῶς ξεράθηκε τὸ χέρι του. Τρομαγμένος τώρα γύρισε πίσω. Ἔπεισε στὰ πόδια τοῦ Ἅγιου παρακαλώντας τον μὲ δάκρυα νὰ τὸν συγχωρέσῃ. Καὶ πράγματι τὸν συγχωρησε. Μαζὶ καὶ τὸν θεράπευσε! β' Ηαρόμοιο θαῦμα, γιὰ τὸν ἕδιο λόγο, ἔκαμε καὶ στὴν Πάργα. γ' Στοὺς Φιλιάτες δὲ τῆς Θεσπρωτίας, ποὺ εἶχαν δυστυχῶς ἐκεῖ πολλοὶ χριστιανοὶ ἐξωμόσει, θαυματούργησε σὲ τοῦρκο ἄγα, ἄρρωστο σοθιαρά. Τοῦ ξήτησε αὐτὸς βοήθεια μ' ἔνα του ἀπεσταλμένο. Ὁ Ἡγιος ἀρνήθηκε. Ἐκεῖνος ἐπανῆλθε θερμοπαρακαλώντας. Καὶ τότε ὁ Ἰσαπόστολος τὸν ἔκαμε καλά, μόνο μὲ τὸ νερό, ποὺ εὐλόγησε καὶ τοῦστειλε. Κι' ἀπέδειξε μπροστὰ σ' ὅλους πόσο κίνδηλη καὶ ψεύτικη εἶναι ἡ θρησκεία τοῦ Μωάμεθ, ἀφοῦ καὶ ὀπαδοί του ἀνικανοποίητοι ἀπ' τὸν ψευδοποεφίτη τους, σ' αὐτόν, — σὰν ἐκπρόσωπο τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, τ' ἀληθινοῦ Θεοῦ τῆς σωτηρίας μας — καταφεύγουν, καὶ τὴν σωστική του βοήθεια ξη-

τοῦν. Μάλιστα, ἐκεῖ στοὺς Φιλιάτες, ποὺ κάποιο θράδυ στὸ ὑπαιθρό κοιμήθηκαν δὲ, παμπληθῆς χριστιανικὸς κόσμος ἀπ' δῆλη τὴν περιοχή, ἀνάμεσα στοὺς ὄποίους καὶ μερικοὶ περιέργοι ἀγάδες, εἶδαν σὰν ξύπνησαν, κατὰ τὶς 5 τὸ πρῶτον «ἔνα φῶς οὐρανιού ὥστὲ σύννεφο, ποὺ ἐσκέπα-
ζε τὸν τόπον, ὅπου ἐκάθητο ὁ Ἀγιος». Τοῦτο τὸ θέαμα ἐδημιούργησε σ' δλους κατάπληξι καὶ φόβο μαζί. Γιατὶ ἀντελήφθησαν πᾶς ὁ θεόμορφος αὐτὸς ιεροκήρυκας ἐκ-
προσωπεῖ πραγματικὰ τὴν δόλοζώντανη θρησκεία τῆς χρι-
στιανικῆς Ὁρθοδοξίας.

6. Ἐάλλ' ἡ Ὁρθοδοξία ἀπαιτεῖ δρθιορραξία, κατὰ τὴν διδασκαλία καὶ τοῦ ἀγίου Κοσμᾶ. Πίστις ἀκράδαν-
τη κι' ἀγάπη ἀνυπόχριτη στὴν ἀγία Τοιάδα, ποὺ εἶναι ὁ Θεὸς τῆς σωτηρίας μας, χρειάζεται ἀπ' δλους τοὺς δρθο-
δόξους χριστιανούς· προσευχὴ ἐπίσης καὶ ἐκκλησιασμός,
γιὰ τὴν ἔμπρακτη συμμετοχὴ μας στὴν μυστηριακὴ ζωὴ
τῆς Ἐκκλησίας, χωρὶς τὴν ὄποια ὁ χριστιανὸς ἀπονεκρώ-
νεται. Ἡ ἀργία τῆς Κυριακῆς, γι' αὐτό, εἶναι ἐπιβλημέ-
νη, κατὰ τὴν θεϊκὴν ἐντολὴν «ἔξη ἡμέρας ἐργᾶ καὶ ποιήσης
πάντα τὰ ἔργα σου». Ἡ ἐργασία αὐτή, ποὺ γίνεται
νόμιμα, εἶναι ἀληθινὴ εὐλογία Θεοῦ. Γι' αὐτὸ δι-
δάσκει· «ἀδελφοί μου, νὰ χαίρεσθε, ὅσοι βγάνετε τὸ
ψωμί σας μὲ τὸν κόπον σας, διότι ἐκεῖνο τὸ ψωμὶ εἶνε εὐ-
λογημένο, καὶ ἀν τὸν θέλῃς δῶσε δλίγον, ἀπὸ ἐκεῖνο τὸ ψωμί,
τοῦ πτωχοῦ. Μὲ ἐκεῖνο ἀγιοράζεις τὸν παράδεισον. Ὁμοί-
ως πάλιν νὰ κλαίετε καὶ νὰ θρηνήτε μὲ μαῦρα δάκρυα, ὅ-
σοι ζῆτε μὲ ἀρπαγὰς καὶ ἀδικίας. Θέλει σᾶς θανατώσει
ὁ Θεὸς καὶ σᾶς βάλει εἰς τὴν κόλασιν. Ἐδῶ πᾶς πηγαί-
νετε, Χριστιανοί μου; "Ολοὶ μὲ τὸν κόπον σας ζῆτε, ἢ μὲ
ἀδικίας; "Αν εἴσθε χριστιανοί, μὲ τὸν κόπο σας νὰ ζῆτε,

έκεινο τὸ εὐλογεῖ ὁ Θεός, τὸ δὲ ἄδικον τὸ καταράται». 'Η ἀγάπη ἐπίσης στὸ συνάνθρωπο, ἡ στοργὴ πρὸς τοὺς δυστυχισμένους, στὰ ὄφανὰ καὶ στὶς χῆρες, ἀποτελεῖ τὸ στεφάνωμα τοῦ χριστιανοῦ. 'Η ἴερότητα τοῦ γάμου πρέπει νὰ παραμένῃ ἀπαραβίαστη, μὲ τὸν ἀπαιτούμενο ἀλλήλοσεβασμὸ τῶν συζύγων, ποὺ διατηροῦν πλήρη ἰσοτιμία στὸ ψυχικό τους κόσμο καὶ γι' αὐτὸ εἶναι ἀντιχριστιανικὸ νὰ ὑποτιμᾶται ἡ γυναίκα. 'Η τεκνοποΐα στὸν γάμο εἶναι ἐπιβεβλημένη καὶ γι' αὐτὸ ἀπ' τὸ Θεὸ εὐλογημένη. 'Η ἀποφυγὴ κάθε αἰσχρουνργίας, πολυτελείας, ἀδικίας, τοκογλυφίας, ληστείας, μ' δποιο τρόπο κι' ἀν γίνεται, ἀμείλικτα καταδικάζεται. «Νὰ κλαίετε — λέγει — καὶ νὰ θρηνήτε δσοι ζῆτε μὲ ἀρπαγὰς καὶ μὲ ἄδικον διάφορον τῶν ἀσπρῶν (τοκογλυφία), διότι δλα αὐτὰ εἶναι ἀφωρισμένα καὶ καταραμένα. Καὶ ἐλεημοσύνην νὰ δώσετε ἀπὸ αὐτά, δὲν σᾶς ὠφελεῖ, ὅτι φωτιὰ εἶναι καὶ σᾶς καίει». 'Η ἀγιωτάτη Ὁρθοδοξία μας ἀπαιτεῖ ἀπόλυτη κι' ἀνεπιτήδευτη ὁρθοπραξία, ἀκρίβεια κι' εύταξία, συνέπεια καὶ χρηστότητα, πνεῦμα θυσίας. Αὐτὸ δοξάζει, χαροποιεῖ, σώζει.

Γ' ΤΟ ΕΘΝΟΣ ΜΑΣ

1. Τὸ "Ἐθνος, ἡ Ἑλλάδα μας ὀλόκληρη, ποὺ ῳσκούνταν ὑρονιασμένη στὴν ἀμόλεφτη καρδιὰ τοῦ ἐθναποστόλου, ἥξερε πολὺ καλά, πὼς θὰ σωζόνταν ἀποκλειστικὰ καὶ μόνο μὲ τὴν παντοδυναμία τῆς Ὁρθοδοξίας μας. Αὐτὴ κι' ἀποδείχθηκε ἡ ἀκαταγώνιστη δύναμις του, ἡ ὁποία τὸ φωτίζει, τὸ καθοδηγεῖ, καὶ τὸ σώζει. Ὁ ἐθνεγέρτης "Ἄγιος τ' ἀγαποῦσε βαθειά, καὶ τὸ πονοῦσε ἀφάνταστα γιὰ τὰ φοβερὰ δεινά του. Ποθοῦσε τὸ λυτρωμὸ καὶ τὴ λευτεριά του. Καὶ γι' αὐτὸ ἐργάσθηκε ἔντονα, ἐπίμονα. Φρόντισε, καὶ μὲ ὑπεράνθρωπες προσπάθειες κατώρθωσε καὶ τὸ συσπείρωσε ὀλόκληρο, ὁργανωμένο, γύρω ἀπ' τὴν ὁρθόδοξη ἄγια Ἐκκλησία μας, ποὺ τοῦ ἔγινε — καὶ παραμένει παντοτεινὰ — ἡ κιθωτὸς τῆς σωτηρίας του, τὸ μοναδικὸ κέντρο συνοχῆς τοῦ Ἑλληνισμοῦ.

2. Δὲν ἀποτελεῖ τοῦτο ἀπλῇ φιλολογία. Εἶναι τρανόφρονγγη ἀλήθεια, τεκμηριωμένη ἰστορικά. "Οσοι τὸ λησμονοῦν ἡ θεληματικὰ τ' ἀγνοοῦν μεγάλο λάθος κάνουν, καὶ στὴν παράταξι τῶν ἀχαρίστων καὶ σκληροτράχηλων περνοῦν. Κάθε σωστὸς καὶ τίμιος Ἑλληνας τ' ὅμολογεῖ καὶ τὸ διακηρύττει ἀπερίφραστα. Ἡ ἐθνικὴ μας συνείδησις, ἡ μητρικὴ ἑλληνικὴ γλῶσσα μας, ἡ ἀγωνιστικὴ δύνα-

μίς μας, αὐτὴ ἀκέραια ἡ σωτηρία τοῦ "Ἐθνους μας ὁφείλεται στὴν ἑλληνορθόδοξη Ἐκκλησίᾳ μας, ποὺ τὸ πλήρωσε μὲ ποταμοὺς αἰμάτων τῶν ἀγνῶν πατριωτῶν κληρικῶν της. Γι' αὐτό, ἀκόμη καὶ σήμερα, ὁ τύραννος βλέπει τὸ ράσο μας, τόσο τιμημένο καὶ αἵματοβαμμένο ράσο μας, σὰν ὁ ταῦρος τὸ κόκκινο μαντήλι. Καὶ τὸ ἐχθρεύεται. Κι' ἔχει ὄρκισθῇ νὰ τὸ ἔξοντώσῃ ἀπ' τὴν αἰώνια πόλι τῶν ὀνείρων μας. Πόσο χειμάζεται ἐκεῖ τὸ πάνσεπτο Οἰκουμενικὸ Πατριαρχεῖο μας κι' ὁ μαρτυρικὸς Ἐλληνισμός, εἶναι ἀδύνατο νὰ σᾶς τὸ πῶ τώρα. Σὲ συνεχῆ διωγμὸ καὶ ἐπιθυουλὴ θρίσκεται, μὲ τελευταία ἐχθρικὴ ἐπιδρομὴ τὸ κλείσιμο τῆς πολύφημης θεολογικῆς σχολῆς τῆς Χάλκης!

3. Στὴν ἐποχή, ποὺ σήμερα μᾶς ἀφορᾷ, ὅπως προειπώθηκε, δχι μόνο ἀπὸ θρησκευτικὴ καὶ κοινωνική, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ ἐθνικὴ πλευρά, ὁ ἑλληνισμὸς θρισκόνταν σὲ κατάστασι οἰκτρή. «Δὲν βλέπετε ὅτι ἀγρίωσε τὸ γένος μας ἀπὸ τὴν ἀμάθειαν καὶ ἐγίναμεν ὡσὰν θηρία;» ἐτόνιζε ὁ δοιος Κοσμᾶς. Καὶ δὲν ἦταν μόνο, ίδιαίτερα στὴν "Ηπειρο", ἡ ἔλλειψι δρομοδόξων ιερέων, πρᾶγμα ποὺ συντελούσε, στὸ νὰ πεθαίνουν ἔλληνες χωρὶς νὰ ἔχουν κἀντα διατησθῆ!, ἀλλ' ἐστεροῦντο καὶ ἀγωγῆς, γιατὶ δὲν ὑπῆρχαν σχολεῖα. "Ετσι ἐθριάμβευε ὁ πρωτογονισμός. Ἡ θρησκότητα ἔπαιρνε διαστάσεις. Ἡ ἀπόγνωσις ἦταν ὁ ἀχώριστος σύντροφος, ποὺ γινόνταν καὶ παγκάκιστος σύμβουλος. Γι' αὐτὸ οἱ ἔξισλαμισμοὶ ἔπαιρναν κι' ἔδιναν. "Αρνησις τῆς χριστιανικῆς πίστεως, ποὺ δὲν τὴν γνώριζαν. "Αρνησις τῆς ἑλληνικῆς πατριόδος, ποὺ τοὺς φαινόνταν, πῶς εἶχε γιὰ πάντα ἀφανισθῆ. Γι' αὐτό, ἀποκαμψμένοι ἀπ' τὶς ὑλικὲς στεργήσεις, ἀπ' τὶς σφαγὲς καὶ τὰ δεινά, μαστιζόμενοι ἐλεεινὰ ἀπ' τὶς καταθλιπτικὲς φορολογίες τοῦ

κατακτητοῦ, πιεζόμενοι συνέχεια, κι' ἀφοῦ τοὺς ὑποσχόνταν πλήρη ἴστοιμία μὲ τοὺς τούρκους, ἀπόλυτη ἐλευθερία, ἀφθονία ἀγαθῶν, ἔβρισκαν μοναδικὸ διέξοδο στ' ἀσύγαστο δρᾶμά του τὸν ἔξισλαμισμό. Γράφει κάπου ὁ ἴστορικός: «ἴκετευτικῶς πολλάκις ἔζητον νὰ γίνουν μωαμεθανοί. 'Ολόκληρα χωριὰ καὶ περιοχαὶ (τῆς Ἡπείρου καὶ τῆς Ἀλβανίας) ἔξισλαμίζοντο διμαδικῶς! πρᾶγμα τραγικὸ καὶ γιὰ τὴν Ὁρθοδοξίαν βέβαια, ἀλλὰ καὶ γιὰ τὸ Ἔθνος μας, ποὺ ἔτσι σπάραζε κυριολεκτικά, ἔτοιμο νὰ πεθάνῃ μιὰ γιὰ πάντα!

4. Στὴν περίστασι αὐτὴ ὁ ἔνθερμος πατριώτης καὶ ἄγιος, ὁ ἱερομόναχος Κοσμᾶς, ἀποδείχθηκε πραγματικὸς ἔθνοσσωτήρας. Μὲ τὸ πολύπλευρο ἔργο του, μὲ τ' ἀπλᾶ, ἀλλὰ τόσο θεόπνευστα κηρύγματά του, ἀφυπνίζει ἀπ' τὸν θρησκευτικὸ καὶ ἐθνικὸ λήθαργο «τὶς συνειδήσεις τῶν φαγιάδων. Ἀναπτερώνει τὸ φρόνημά τους. Θερμαίνει τ' ἀγνὸ συναίσθημά τους. Τοὺς τονώνει πνευματικά. Καὶ ζωντανεύει τὴν ἐλπίδα τους γιὰ τὴν μελλοντικὴ ἀνάστασι τοῦ γένους, ποὺ ὑπέρεπε γι' αὐτὸ ἐπίμονα νὰ προετοιμασθῇ, καὶ στὴν κατάλληλη στιγμῇ, μ' ἀποφασιστικότητα καὶ ἡρωϊσμό, ν' ἀγωνισθῇ.

5. Ἡ ἀναγέννησι τῆς ἐλληνικῆς παιδείας ἦταν τὸ πρώτιστο μέλημα τοῦ ἐθναποστόλου. Μὲ πάθος φλογερὸ προχωροῦσε πρὸς αὐτὴ τὴν κατεύθυνσι γιὰ τὴ μόρφωσι τῶν ἐλληνοπαίδων. Θεωροῦσε τὰ σχολεῖα σὰν τὸ πρῶτο θεμέλιο γιὰ τὴν ἐθνικοθρησκευτικὴ ἀναγέννησι τοῦ Ἔθνους μας. Γι' αὐτὸ ἐπίμονα συνιστοῦσε: «Νὰ σπουδάζετε καὶ σεῖς, ἀδελφοί μου, νὰ μανθάνετε γράμματα ὅσον ἥμπορεῖτε. Καὶ ὃν δὲν ἐμάθετε οἱ πατέρες, νὰ σπουδάζετε τὰ παιδιά σας νὰ μανθάνουν τὰ ἐλληνικά, διότι καὶ ἡ

Ἐκκλησία μας εἶνε εἰς τὴν ἑλληνικήν. Καὶ ὃν δὲν σπουδάσῃς τὰ ἑλληνικά, ἀδελφέ μου, δὲν ἡμπορεῖς νὰ καταλάθῃς ἐκεῖνα ὅπου ὄμιλογει ἡ Ἐκκλησία μας. Καλύτερον, ἀδελφέ μου, νὰ ἔχῃς ἑλληνικὸν σχολεῖον εἰς τὴν χώραν σου, παρὰ νὰ ἔχῃς βρύσες καὶ ποτάμια· καὶ ὡσὰν μάθης τὸ παιδί σου γράμματα, τότε λέγεσαι ἀνθρωπος. Τὸ σχολεῖον ἀνοίγει τὰς Ἐκκλησίας· τὸ σχολεῖον ἀνοίγει τὰ μοναστήρια». Κι' εἶναι καταπληκτικό, πῶς μπόστα σ' αὐτῇ τὴν ἀκατάσχετη ἐπιμονή του, ἀμφὶ μεγάλο ἐπέτυχε, παρακαλώντας ἡ ἐπιτακτικὰ ἀξιώνοντας, καθὼς ὁ Ἰδιος τ' ὄμιλογει σὲ γράμμα του πρὸς τὸν ἀρχιμανδρίτη ἀδελφό του Χρύσανθο, διδάσκαλο τοῦ Γένους: «Ἔως τριάντα ἐπαρχίας περιῆλθον, δέκα σχολεῖα ἑλληνικὰ (σὰν γυμνάσια) ἐποίησα, διακόσια διὰ κοινὰ γράμματα (δημοτικά), τοῦ Κυρίου συνεργοῦντος καὶ τὸν λόγον μου βεβαιοῦντος διά τινων ἐπακολουθητάντων σημείων». Ἀνάμεσα σ' αὐτά, εἶναι καὶ τὰ σχολεῖα ποὺ ἰδρυσε στοὺς Παπαδάτες, στὸ Ζάλογγο, στὴν Πρέβεζα, γιὰ τὸ ὅποιο, μέσα σὲ τρεῖς μέρες ἀπὸ ἔρανο ποὺ διενήργησε, ἔξασφάλισε 10.000 γράσια. Τὸ σπίτι ποὺ στεγάσθηκε τὸ Σχολεῖο σώζεται μέχρι σήμερα, χρησιμοποιούμενο σὰν φύγρονος (τοῦ κ. Τζάκου) κοντὰ στὴν ἐκκλησία τοῦ ἀγίου Ἰωάννου, Χρυσοστόμου.

6. Πάσχεις ὁ Ἡγιος νὰ μάθουν τὰ σκλαβόπουλα τῆς Ἡπείρου μας, κατὰ κύριο λόγο, ἑλληνικά, ποὺ τ' ἀγνοοῦσαν. Μ' ὅλη τὴ δύναμί του κατέκρινε παντοῦ τὴν ἔνογλωσσία, τὴν ὥποια θεωροῦσε πάρα πολὺ ἐπικίνδυνη γιὰ τὸ ἔθνος.. Πρόβλεπε προφητικά, πῶς στοὺς μελλοντικοὺς ἀγῶνες του, στὶς ἐθνικές μας διεκδικήσεις, ἡ γλῶσσα θάπαιζε πρωτεύοντα ρόλο. «Ἔτσι ἔξηγεῖται γιατὶ μὲ τόσο πάθος προσπαθοῦσε νὰ ξερριζώσῃ ὀλότελα τὰ τούρκικα,

τ' ἀρθανίτικα καὶ τὰ βλάχικα, ποὺ σὲ πολλοὺς φαγιάδες εἶχαν καταντήσει γλῶσσα μητρική. Τὰ σχολεῖα γι' αὐτὸ ήταν ἐθνικὰ φυτώρια, κολυμβῆθροις ἀναβαπτισμοῦ τῶν ἐλληνοπαίδων, ποὺ θὰ σπουδαζαν, κοντὰ στ' ἄλλα, κι' αὐτὴν τὴν ἔνδοξή ίστορία τοῦ γένους μας. Κι' ἔτσι θάνατε μέσα στὶς καρδιές τους ἀσθεστη ἡ φλόγα γιὰ τὴν ἐθνική μας ἑλευθερία, ποὺ θὰ κερδιζόνταν μ' ἔνα τραχὺ ἀγῶνα, μ' ἔνα γενικὸ ἐπαναστατικὸ ἔκεινημα κατὰ τοῦ τυράννου.

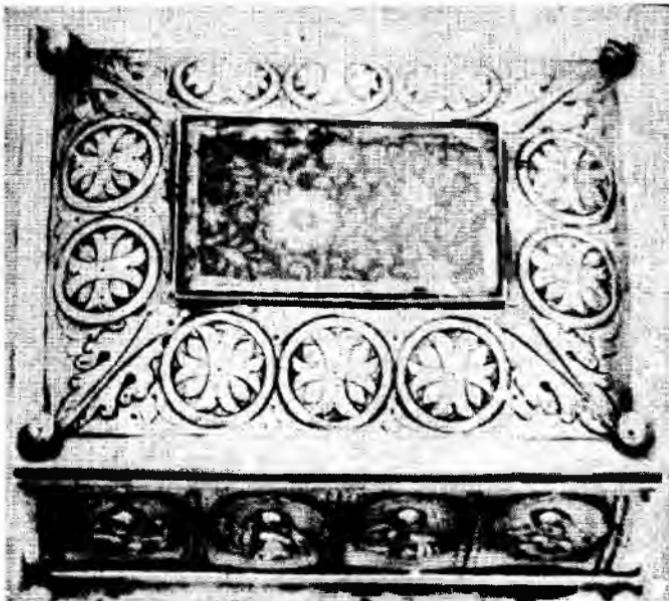
7. Διασαλπίστηκε κάποτε ἀπὸ ἔλληνα διανοούμενο, πώς «στὴν Ἐπανάσταση συνέβαλαν καὶ ἄλλοι, ποὺ δὲν ἐκράτησαν αὐτοὶ σπαθὶ καὶ τὸ καρυοφύλλι, ἀλλὰ μεταχειρίσθησαν τὴν πέννα καὶ τὸ λόγο, ὅπως ήταν ὁ Κοσμᾶς ὁ Αἴτωλὸς καὶ ὁ Ρήγας Φερραίος. Ὁ Κοσμᾶς μάλιστα προσέφερε τόσα, ὅσα δὲν προσέφεραν ὅλοι οἱ ἄλλοι ἄνδρες τῆς Ἐπαναστάσεως μαζί. Ἐὰν ἀπὸ τὸ ἔνα μέρος θέσωμεν τὸν Κοσμᾶν καὶ ἀπὸ τὸ ἄλλο ὅλους τοὺς ἄλλους, ἡ πλάστιγξ θὰ κλίνῃ πρὸς τὸν Κοσμᾶν». Αὐτὸ εἶναι ή μόνη κι' ἀδιάφευστη ἀλήθεια. Κι' ἄλλοι σημειώνει ὁ ίστορικός, πώς «ὅ προεπαναστατικὸς διαφωτισμὸς τελειώνει μὲ τὸν Νικηφόρο Θεοτόκη. Κι' ἀρχίζει κατόπιν ὁ «ἐπαναστατικός». Ὁ πρῶτος εἶχε γιὰ κύριο σκοπὸ του τὴ μάθησι, ὁ δεύτερος θὰ προσθέσῃ, δίπλα καὶ ἰσάξια μὲ τὴ μάθησι, τὴν ἀπελευθέρωσι τοῦ ἔθνους ἀπ' τὴν σκλαβιά...»

Τὸ δρόμο πρὸς τὸν «ἐπαναστατικὸ» διαφωτισμὸ ἄνοιξε μ' ἔνα καλόγηρο τὸν (ίερομόναχο) Κοσμᾶ, ποὺ κατεχόνταν ἀπὸ ἔνα βαθύ, ἀληθινὸ καὶ ζωντανὸ ἀνθρωπισμό. Λύτος ἡλέκτρισε πραγματικὰ τὸ γένος μας. Τπῆρε πρόδρομος τοῦ Ρήγα. Συνέβαλε δὲ ἀσύγκριτα περισσότερο ἀπ' ἐκεῖνον στὴν ἐθνικὴ ὑπόθεσι. Μὲ τὶς περιοδείες του καὶ τὴν πολυποίκιλη - ὑπεράνθρωπη δρᾶσι του προπαρα-

σκεύασε τὴν ἐθνεγερσία τοῦ '21, τῆς ὥποίας ἀποδείχθη-
κε ὁ κυριώτερος συντελεστής.

8. Σ' αὐτὴ τὴν ἐνδόμυσχη, «χρυφή» του, διακονία προχωροῦσε μὲ πολλὴ σύνεσι, ποὺ τὸν φανερώνει ἄνδρα μ' εὐχρασία νοῦ καὶ πολιτικὴ δεξιότητα ἰδανική. Εἶχε ν' ἀντιμετωπίσει πολλοὺς ἔχθροὺς τῆς δύσμιοις πατρίδος μας. Τοῦρκοι, Ἀλβανοί, Ἐνετοί, ἐκτὸς ἀπ' τοὺς δικούς μας, «προσκυνημένους», ἐξωμότες, προδότες, ποὺ ἄγρυπνα τὸν παρακολουθοῦσαν. Γι' αὐτὸ στὰ δημόσια κηρύγματά του μιλοῦσε πολὺ ἔντεχνα. Γιὰ τὴν μελλοντικὴ ἀνάστασι τοῦ Γένους ἔκανε λόγο χρησιμοποιώντας συμβολικὲς φράσεις, ποὺ εἶχαν πολλὰ ὑπονούμενα. «Τὸ ποθούμενο» ἦταν αὐτό, ποὺ βρισκόνταν θρονιασμένο στὴν καρδιά του, στὴν καρδιὰ ὅλου τοῦ ἑλληνισμοῦ. Τοῦτο ἐσήμαινε: τὴν παμπόθητην ἀνάστασι τῆς σκλαβίας φροδά, γιὰ νὰ παραπλανήσῃ τοὺς ἑλλοχεύοντας ἔχθρούς συνιστοῦσε στοὺς σκλάβους νὰ πληρώνουν τοὺς φόρους καὶ νᾶναι φρόνιμοι. Κι' ἔλεγε· «τριακόσιους χρόνους μετὰ τὴν Ἀνάστασιν τοῦ Χριστοῦ μας ἔστειλεν ὁ Θεὸς τὸν "Ἄγιον Κωνσταντῖνον καὶ ἐστερέωσε Βασίλειον Χριστιανικόν. "Τετερὸν τὸ ἐστίκωσεν ὁ Θεὸς ἀπὸ τοὺς χριστιανοὺς καὶ ἔφερε τὸν Τοῦρκον καὶ τοῦ τὸ ἔδωσε, διὰ τὸ ἴδικόν μας καλὸν καὶ τὸ ἔχει ὁ Τοῦρκος τριακοσίους εἰκοσι χρόνους. Καὶ διατί ἔφερεν ὁ Θεὸς τὸν Τοῦρκον καὶ δὲν ἔφερεν ἄλλο γένος; Διὰ τὸ ἴδικόν μας συμφέρον. Διότι τὰ ἄλλα ἔθνη θὰ μᾶς ἔβλαπτον εἰς τὴν πίστιν, τὴν ὁρθόδοξην πίστιν μας, ποὺ εἶναι ἀνέκαθεν στόχος τοῦ πατρισμοῦ καὶ τῶν λοιπῶν αἱρετικῶν, ποὺ σὰν τὸν διάβολο συνέχεια πλανοῦν τὴν οἰκουμένην!» Παρὰ ταῦτα ἔβρισκε

τρόπο νὰ στηλιτεύσῃ τὸν «άντίχριστο», τὸν τοῦρκο δηλαδή, κατὰ τοῦ ὁποίου μιλοῦσε ὀλοκάθαρα σ' ἀπόμερα χωριὰ καὶ στὰ ὁρεινά. «Ἄντιχριστος εἶναι ἐτοῦτος, ποὺ ἔχομε στὸ κεφάλι μας, καταλαβαίνετε ποῖον λέγω», ἔλεγε. 'Ιδιαίτερα ὅμως, ὅρες βραδυνές, στὰ σπίτια ὅπου ἔμενε — ὅπως ἐδῶ στὴν Πλέθεζα, σ' αὐτὸ ποὺ τοῦ παρεχώρη-

Εἰκ. 37.

σε ὁ Ἱ. Ναὸς τοῦ ἄγίου Κωνσταντίνου ἡ στοῦ προεστοῦ Χρῆστου Μαμιάτη — συγκέντρωνε τοὺς πιὸ ἔμπιστους, τοὺς καπεταναίους τῆς Ηρεβέζης καὶ τοῦ Ξηρομέρου, τοὺς ὁποίους διαφώτιζε στὴ μεγάλη ἵδε α. Ἐμφυσοῦσε τότε στὶς ψυχές τους τὴν ἀνάγκη γιὰ ἐπανάστασι, ποὺ ἔπρεπε νὰ γίνῃ μιὰ μέρα ἀνεξάρτητα μ' ὅποιεσδήποτε θυσίες. Βεβαίωνε κατηγορηματικά, πῶς ὁ Θεὸς τὸ θέλει, καὶ

εύλογει ἀπὸ ψηλά, καὶ θὰ βοηθήσῃ νὰ ἐλευθερωθοῦμε. Γι' αὐτὸ δὲν πρέπει νὰ διστάζωμε, ἀλλὰ σιγὰ - σιγὰ νὰ προετοιμαζόμαστε. Τοῦτο τὸ μήνυμα τάκουνγαν μ' ἀγαλλίασι ἔχωριστὰ οἱ κλέφτες κι' οἱ ἀρματωλοί, αὐτοὶ ποὺ βάσταζαν ψηλὰ στὰ δύσκολα τοῦτα χρόνια, τὸ λάθαρο τῆς λευτεριᾶς. "Ετσι ἔξηγεῖται πῶς ὁ μαθητής του Σαμουήλ, ὁ θρυλικὸς αὐτὸς ιερομόναχος τοῦ Σουλίου, οἱ Κατσαντωναῖοι κι' οἱ Βλαχαβαῖοι πέθαναν μαρτυρικὰ προφέροντας τ' ὄνομα τοῦ μεγάλου αὐτοῦ ἐθναποστόλου, τοῦ ἀγίου Κοσμᾶ.

9. Γι' αὐτὴν τὴν ἀνάστασι τῆς Ἑλλάδος μας προεφήτευσε ὁ ἄγιος αὐτὸς ἀνθρωπος, πολλὲς φορές, σὲ πολλὰ μέρη. Θ' ἀναφέρω μερικὲς ἀπ' τὶς προφητεῖες τους αὐτές, ποὺ εἰπώθηκαν στὴν Ἡπειρο καὶ μιλοῦν γιὰ τὴν ἀπελευθέρωσί της. α' Καὶ πρῶτα - πρῶτα στὴν Πρέβεζα: Δείχνοντας τὸ μέρος τῆς Στερεάς, ἀπ' ὅπου θὰ προήρχετο ὁ στρατὸς τῆς ἐλευθερίας — πρᾶγμα ποὺ ἔγινε τὸν Ὁκτώβριο τοῦ 1912 — εἶπε στοὺς Πρεβεζανοὺς ἀκροατάς του: «ἔκεῖθε θάρση τὸ Ρωμαϊκό». β' "Οταν τὸν ρώτησαν, στὰ Βασιλικὰ τῆς Κονίτσης, «πότε θαρρή τὸ ποθούμενο; «ἀπάντησε: «ὅταν σμίξουν αὐτά», κι' ἔδειξε δυὸ δενδράκια, ποὺ μεγάλωσαν κι' ἔσμιξαν τὸ 1912. γ' Στὴν ἵδια περιοχὴ εἶπε ἄλλοτε, πῶς «τὸ ποθούμενο θὰ ἔρθῃ, ὅταν θαρροῦν δυὸ Πασχαλιὲς μαζί», τὸ ὅποιο καὶ πραγματοποιήθηκε τὸ 1912, γιατὶ τότε συνέπεσαν μαζὶ οἱ γιορτὲς τοῦ Εὐαγγελισμοῦ (ποὺ θεωρεῖται σὰν Πάσχα στὸ χριστιανικὸ ἑορτολόγιο) καὶ τοῦ ἀγίου Πάσχα. δ' Ἐπίσης στὸ ἵδιο μέρος προεῖπε καὶ τοῦτο: «Τὰ βάσανα εἶνε ἀκόμη πολλά. Θυμηθῆτε τὰ λόγια μου· προσεύχεσθε, ἐνεργεῖτε καὶ ὑπομένετε στερεά. "Εως ὅτου νὰ κλείσῃ αὐτὴ ἡ πληγὴ τοῦ πλατάνου, τὸ χωριό σας θὰναι σκλαβωμένο καὶ

δυστυχισμένο». Ή πληγή αυτή του πλατάνου, καθώς όμοιογείται, έκλεισε τό 1912 τότε άκριβως ποὺ άπελευθερώθηκε ή μισή — δυστυχώς, γιατί ἔτσι τόθελαν οἱ κατὰ κόσμον ἴσχυροὶ — "Ηπειρός μας. ε' Στὴ Χειμάρρα τὸν ρώτησαν, ἐπίσης, γιὰ τὸ Ἰδιοῦθέμα, κι' ἀπάντησε· «τὸ ποθούμενο θὰ γίνῃ στὴν τρίτη γενεά. Θὰ τὸ ἰδοῦν τὰ ἐγγόνια σας», δπως κι' ἔγινε. Γιατί, στὰ χρόνια τοῦ ἀγίου '21, ή τρίτη γενεὰ ἦταν πραγματικὰ στὸ προσκήνιο τῆς ζωῆς, ἀπὸ τότε ποὺ εἰπώθηκε αὐτὴ ή προφητεία. σ' Στὴν "Ἄρτα προεῖπε, πῶς «τὰ ὄρια τοῦ Ρωμαϊκοῦ θάναι ή Βωθοῦσα» (δηλ. δ' Αῶος ποταμός). Κι' ἀπ' ὅπου περνοῦσε δὲν παρέλειπε νὰ προλέγῃ· «αὐτὸ μιὰ μέρα θὰ γίνῃ Ρωμαϊκό καὶ καλότυχος ὅποιος ζήσῃ σὲ ἐκεῖνο τὸ βασίλειο».

Πέρα τούτων ὁ θεοφώτιστος αὐτὸς 'Ιεραπόστολος, μ' ἔκτακτο προφητικὸ χάρισμα προεῖπε κι' ἄλλα πολλά, ποὺ θὰ συνέβαιναν στὸν τόπο μας καὶ στὸν κόσμο, γενικώτερα. α' Στὸ Σούλι π.χ. προεφήτευσε τὴν καταστροφή του. Στὴν ἐκκλησούλα τ' ἡ Δονάτου μιλώντας εἶπε· «Σᾶς λυπᾶμαι γιὰ τὴν περηφάνεια, ὅπου ἔχετε. Τὸ ποδάρι μου ἐδῶ δὲν θὰ ξαναπατήσῃ. Καὶ ἐὰν δὲν ἀφήσετε αὐτὰ τὰ πράγματα ποὺ κάνετε, τὴν αὐθαιρεσία καὶ ληστεία, θὰ καταστραφῆτε. Σὲ κεῖνο τὸ κλαρί, ποὺ κρεμᾶτε τὰ σπαθιά σας, θάρρη μιὰ μέρα ποὺ θὰ κρεμάσουν οἱ γύφτοι τὰ δργανά τους». β' Στοὺς δικούς μας Παπαδάτες, δείχνοντας, μετὰ τὸ κήρυγμά του, τὸ περιβόητο Νταλαμάνι, εἶπε κινόντας θλιψμένα τὸ κεφάλι του «κατημένοι ἄνθρωποι! Αὐτὸν τὸν τόπο θὰ τὸν ποτίσετε μὲ αἷμα». Ποιὸς δὲν θυμᾶται τὸ κρεούργημα ἀπ' τοὺς αἵμοβόρους κομμουνιστὰς τῶν τετρακοσίων περίπου πατριωτῶν μας κατὰ τὸ ἀπαίσιο αἷματοκύλισμα τοῦ 1944; γ' Στοὺς Μελισσουργοὺς τῆς "Άρτης κάποιο βράδυ, ὕστερα ἀπὸ τὴν ἐμπιστεύ-

τικὴ κατίχηση γιὰ τὴν μεγάλη ἵ δέ α, ποὺ ἔκανε στὸ σπίτι τοῦ ἐφημέριου πρὸς τοὺς προεστοὺς τοῦ χωριοῦ, εἶπε· «Στὸ Σταυρὸ τοῦ λάλησε»: «Μὴ χαλᾶτε τὰ δάση, αὐτὰ θὰ σᾶς κρύψουν, θὰ σᾶς σώσουν. Μὴν τὰ χαλᾶτε γιατὶ ὁ τόπος σας θὰ γίνῃ γκρεμίσματα. Αὔτὸ τὸ πλάϊ θὰ γίνῃ μεγάλο γκρέμισμα». Κι' ἔγινε ἀληθινὰ τὸ «κόκκινο στεφάνι». δ' Στὸ Συρρᾶκο, ἐπίσης, συναπάντησε στὸ δρόμο μιὰ γιναίκα μὲ τὸ μωρὸ στὴν ἀγκαλιά της. Σταμάτησε, κι' εὐλογώντας τὸ εἶπε· «τὸ παιδὶ αὐτὸ θὰ προκόψῃ, θὰ κυβερνήσῃ τὴν Ἑλλάδα καὶ θὰ δοξασθῇ». Πρόκειται γιὰ τὸν κατοπινὸ ἔλληνα πρωθυπουργό, τὸν Ἰωάννη Κωλέττη. ε' Τέλος, μιὰ ἄλλη φορὰ ἀποκάλυψε τὸ δρᾶμα τῆς Ηπατίδος μας γιὰ τὸ διχασμὸ καὶ τὴν ἀντάρᾳ, μ' ὅλες τὶς τραγικὲς συνέπειες γιὰ τὸ "Ἐθνος μας, τὸ εὐλογημένο, ἄλλὰ γιὰ τὶς ἀμαρτίες μας πολλὲς φορὲς δοκιμαζόμενο σκληρά· «Θὰ ἔρθῃ καιρὸς ποὺ οἱ Ρωμηὶ θὰ τρώγωνται ἀναμεταξύ τους. Ἐγὼ συστήνω ὁμόνοιαν καὶ ἀγάπην». Ποιὸς δὲν θυμᾶται τὶς χίλιες δυὸ περιπέτειες τῆς ἀγαπημένης μας πατρίδος πρὶν καὶ μετὰ τὸ διχασμό; Αὐτὴ ή θρυλικὴ Ἐπανάστασις τοῦ '21 δὲν κινδύνευσε πέρα γιὰ πέρα νὰ καταστραφῇ καὶ τὸ "Ἐθνος μας μαζὶ γιὰ πάντα νὰ ἐνταφιασθῇ ἐξ αἰτίας τοῦ ἀλληλοσπαραγμοῦ τῶν στρατιωτικῶν καὶ πολιτικῶν; Ποιὸς ξεχνᾷ τὴν δολοφονία τοῦ ἥρωα τῆς Γραβιᾶς, ποὺ ἔσωσε τὴν Ἑλλάδα, τοῦ δικοῦ μας Πρεβεζάνου Ὀδυσσέα τ' Ἀνδρούτσου; Κι' αὐτὸς ὁ θρυλικὸς γέρος τοῦ Μωρηά, ὁ Κολοκοτρώνης δὲν κινδύνευσε ἀπ' τοὺς δικούς μας δυὸ φορὲς πολὺ σοβαρά; Καὶ χίλιες δυὸ φορὲς ἄλλες δὲν δημιουργήθηκαν παρόμοιες τραγικότητες, γιὰ τὶς διποῖες πλήρωσε ἀκριβὰ τὸ δύσμοιρο "Ἐθνος μας; Νά ή προφητεία τοῦ Ἀγίου Κο-

σμᾶ! Κι' ό ἐθνικὸς ποιητὴς γι' αὐτὸ μὲ πίκρα τραγούδη-
σε αὐτὴ τὴν τραγωδία μας:

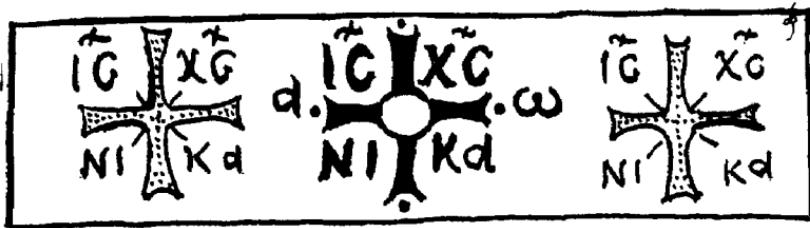
«Ἡ διχόνοια ποὺ βαστάει,
ἔνα εκῆπτρο ἢ δολερή·
Καθενὸς χαμογελάει,
πάρ' το, λέγοντας, καὶ εύ...

Ἄπο ετόρια όπου φθονάει,
παλληκάρια, ἃς μὴν ἵωθη,
πὼς τὸ χέρι σας κτυπάει
τοῦ ἀδελφοῦ τὴν κεφαλή...

Στὸ αἷμα αὐτό, ποὺ δὲν πονεῖτε
γιὰ πατρίδα, γιὰ θρησκειά,
εᾶς ὅρκίζω, ἀγκαλιασθῆτε
εὰν ἀδέλφια γκαρδιακά...».

Πόσο λοιπὸν εἶχε δίκηο ό θεόπνευστος "Αγιος συνι-
στώντας «ὅ μόνοι αν καὶ ἀγάπην»;

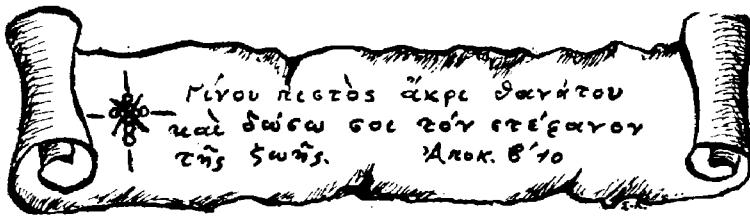
Δ' ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ

1. Τ' ἀποτελέσματα ὅλης αὐτῆς τῆς εὐλογημένης προσπαθείας τοῦ Ἰσαποστόλου καὶ Ἐθναποστόλου ἦταν, χωρὶς καμμιὰ ὑπερβολή, τεράστια σ' ἔκτασι καὶ βάθος. Ἐπέδρασε καταπληκτικὰ στὸ λαό μας, στὸν ὅποιο τὰ κηρύγματά του προκαλοῦσαν ἀληθινὸ σεισμὸ βαθειὰ στὴ συνείδησί του. "Ἐτσι κόπαισε πρῶτ' ἀπ' ὅλα ἡ ἀποστασία, τ' ὀλέθριο φαινόμενο τοῦ ἐξισλαμισμοῦ. Φρόντισε μετὰ καὶ 4.000 κολυμβῆθρες ἀγοράσθηκαν καὶ δόθηκαν σὲ ναοὺς τῶν χωριῶν τῆς Ἡπείρου μας, κυρίως, γιὰ νὰ βαπτίζωνται τὰ χριστιανόπαιδα. Ἡμέρωσε κι' ἐφώτισε τοὺς σκλάβους καὶ τὰ σκλαβόπουλα, μὲ τὸ νὰ ἴδρυσῃ τόσα καὶ τόσα σχολεῖα. Προκάλεσε αἰσθήματα μετανοίας σὲ πολλούς, ὥστε ἔχθροι νὰ συμφιλιωθοῦν, ληστὲς νὰ μετεγνώσουν κι' ἄλλαξιον διαγωγῆ, κλέφτες νὰ ἐπιστρέψουν τὰ κλοπιμαῖα, ὅπως π.χ. στὴν Ἀηδονιά, χωρὶὸ τῆς περιφερείας μας, ὅπου δίδαξε καὶ κοιμήθηκε στὸ σπίτι κάποιου Στύλου. "Οταν τὴν ἐπομένη τοῦδωσε κι' εὐλόγησε τυρί, κατὰ τὸ κόψιμο δρῆχε μέσα δυὸ μεγάλα σκουλήκια. Τὸν κύτταξε τότε στὰ μάτια τοῦπε· «καλότυχε, ξέρεις τί φανερώνουν αὐτά; Στὸ κοπάδι σου ἔχεις δυὸ κλεμμένα πρόσθατα! Μὲ μιᾶς αὐτὸς ἔπεσε στὰ πόδια του, μετανοώνοντας καὶ λέγοντας, πὼς θ' ἀποκαταστήσῃ τ' ἄδικο. Φεύγοντας

ἄφησε σ' αὐτὸ τὸ χωριὸ κάποιο βιβλίο στὸ Β. Τοιπούκη ἔνα θρησκευτικὸ βιβλίο, γιὰ νὰ διαβάζουν ὅσοι μποροῦν τὸ νόμο τοῦ Θεοῦ, καὶ ν' ἀποφεύγουν τὶς ἀδικίες καὶ παρανομίες.

2. Μ' ὅλες αὐτὲς τὶς ἐνέργειές του, καὶ μάλιστα μὲ τὰ θαύματα καὶ τὸν ὄλοζώντανο συναρπαστικὸ του λόγο, ἔφερνε σ' ἀληθινὴ θεογνωσία τὶς παραστρατημένες ψυχές. Τὶς ἐξάγνιζε κι' ἐδρόσιζε. Τὶς ἐμψύχωνε πραγματικὰ καὶ τὶς στερέωνε στὸ δρόμο τοῦ Θεοῦ. «Οἱ χωριάτες — γράφει κάποιος βιογράφος του — μ' ἀλαφιασμένο τὸ νοῦ καὶ τὴν ψυχὴ τους, ἀφουγκράζονταν πρωτόφαντα λόγια, ποὺ κύλαγαν, φουσκωμένο ἀπ' τὸ πάθος ποτάμι, ἀπ' τὰ χείλια του. 'Αποξεχνίονταν καὶ κάθονταν ὅρες κι' ώρες καὶ τὸν ἀκουγαν». Κι' αὐτὲς οἱ προφῆτεῖς τοῦ ἐθνεγέρτου ἰερομονάχου, ποὺ προεξήγγειλαν γεγονότα γιὰ τὴν ἐθνεγερσία καὶ ἐθνικὴ μας ἀποκατάστασι, ἐθέρμαιναν τὶς καρδιὲς τῶν ὑποδούλων προγόνων μας, τοὺς ὄποιους μετέβαλεν σ' ἐλευθέρους πολιορκημένους, μὲ ἀναπεπταμένες τὶς γλυκειὲς ἐλπίδες καὶ προσδοκίες, τοὺς συγκρατοῦσαν, μ' ἀνείπωτη καρτερία, στὴν ἀγίᾳ ὁρθόδοξη Πίστι καὶ στὸν ἀτίμητο ἐθνισμὸ τῶν πατέρων μας. Κι' ἔτσι σιγὰ - σιγὰ ἐτοιμάσθησαν, κι' ἀρπαξαν — σὰν κτύπησε ἡ καμπάνα τῆς λευτεριᾶς ἀπ' τὴν ἀγιὰ Λαύρα — μ' ἀσυγκράτητο ἐνθουσιασμὸ τὰ ὅπλα τὰ ἰερά. Καὶ πολέμησαν ἀντρείκια, ἡρωϊκὰ γιὰ τοῦ Χριστοῦ τὴν πίστι τὴν ἀγία καὶ γιὰ τῆς πατρίδος τὴν γλυκειὰ ἐλευθερία.

Ε' ΔΙΩΓΜΟΙ — ΜΑΡΤΤΡΙΟ

1. "Ἄς μὴ νομισθῇ, πὼς ὁ ἄγιος Κοσμᾶς, ὑστερα
ἀπὸ τέτοια πολυμερῆ καὶ πολύκαρπη ἴεραποστολή, πέρα
τῶν στερήσεων, τῶν κακοπαθήσεων, ἀπ' τίς δυσμενεῖς
καιρικὲς συνθῆκες καὶ λοιπὲς ἀντιξοότητες, δὲν ἀντιμε-
τώπιζε κι' ἄλλες, πιὸ σοβαρές, δυσχέρειες. Κάθε ἴεραπό-
στολος, σύμφωνα μὲ τὴν πρόδρομη τοῦ Ἀρχηγοῦ τῆς Πί-
στεώς μας, τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, ὑπόκειται σὲ διωγμούς,
σὲ κινδύνους φοβερούς. «Εἰ ἐμὲ ἔδιωξαν, καὶ ὑμᾶς διώ-
ξουσι». «Ίδοὺ ἀποστέλλω ύμας ώς πρόδρομα ἐν μέσῳ λύ-
κων». «Προσέχετε ἀπὸ τῶν ἀνθρώπων ἐπιβαλοῦσι γὰρ
ἐφ' ύμας τὰς κεῖρας αὐτῶν καὶ διώξουσι, παραδιδόντες
εἰς συναγωγὰς καὶ φυλακάς... ἔνεκεν τοῦ ὀνόματός μου.
Ἀποβήσεται δὲ ύμὶν εἰς μαρτύριον». "Ἄν αὐτό, ἐπὶ εἴκο-
σι αἰτνες, συμβαίνῃ ἀδιάκυπα — χωρὶς νὰ ἔξαιρηται
δυστυχῶς καὶ ὁ αἰώνας μας, παρὰ τὴν λεγόμενη πρόοδο
κι' ἀνάπτυξῆ του — σ' ὅλους ἐκείνους ποὺ ἀσκοῦνε τὴν
ἱερατικὴ ἀποστολή, πολὺ περισσότερο ἔχει τὴν ἐφαρμογή
του σ' ἐκείνους ποὺ ταύτοχρονα ἐπωμίζονται καὶ τὴν ἐθνι-
κὴ διαφώτισι, γιὰ τῆς πατρίδος τὴν τιμή, τὴν ἐλευθερία.
Στὸ πρόσωπο τοῦ ἀγίου Κοσμᾶ, ποὺ ἄριστα συνδυάζονται
κι' οἱ δυὸ — ὅπως εἴπαμε — ἰδιότητες, τοῦ ἵεραποστόλου
καὶ ἐθναποστόλου, βλέπομε ὀλοκάθαρα τὴν τραγικότητα
τῆς θέσεώς του.

2. Σὲ πολλὰ μέρη, ὅπως στὴ Λάρισσα, Ἀκαρνανίᾳ, Ζάκυνθῳ, Κέρκυρᾳ, ἐδῶ στὴν Ἡπειρὸ περισσότερο: Πρέβεζα, Φλάμπουρα, Ἀσσο, Ἀρτα, Πάργα, Ἰωάννινα, Δρυϊνούπολι, Ἀργυρόκαστρο, Βεράτι, διώχθηκε ὁ Ἀγιος. Οἱ διωγμοὶ του αὐτοὶ προήρχοντο ἀπ’ τοὺς τοπικοὺς ἄρχοντες, τοὺς κοτσαμπάσηδες καὶ τοὺς Ἐβραιίους, ποὺ γιὰ τὰ ἀτομικὰ τους εὔτελῇ συμφέρονται, ἐναντιώνονταν στὸ κήρυγμά του καὶ τὴν καθόλου ἀποστολή του. Τὸν κατασκόπευαν. Καὶ τὸν κατέδιδαν σὰν ἐπικίνδυνο δημεγέρτη, στὶς τουρκικὲς ἢ ἑνετικὲς ἀρχές, οἱ ὅποιες τοῦ ἀπηγόρευαν τὸ κήρυγμα, καὶ τὸν ἔδιωχναν ἀπ’ τὴν περιοχή, ποὺ διαφέντευαν. Βλέπετε, ὁ ἀγνὸς ἀγώνας του ν’ ἀφυτνήσῃ τὴν συνείδησι τοῦ μαστιζόμενου καὶ ἀπ’ ὅλους ἀδικούμενου λαοῦ, ὁ ὅποιος δίκαια τὸν ἀποθέωντε· τὰ φλογερὰ κηρύγματά του, ποὺ ἦταν καταπέλτης κατὰ τῶν ἀδικούντων πλουσίων καὶ τῶν φαύλων γενικὰ ἴσχυρῶν ἡ ἀλήθεια, τὴν δόπια πιστὰ ὑπηρετοῦσε, κι’ ἀπάρεσκε στοὺς ἐπιτηδείους, ποὺ δὲν εἶχαν ἀρχές, πεποιθήσεις, καμμιὰ ἰδεολογία, καὶ δὲν ντρέπονταν τοὺς ἀνθρώπους μηδὲ φοβώνταν τὸ Θεό, ὅλ’ αὐτά, ἐπόμενο ἦταν, ἀντὶ νὰ τοὺς συνετίσουν καὶ σὲ μετάνοια νὰ τοὺς ὅδηγήσουν, τοὺς μεγάλωναν τὴν ὁργὴ καὶ τὸ μῖσος κατὰ τοῦ Ἰσαποστόλου. Γι’ αὐτὸ προκαλοῦν ἐναντίον του διωγμούς. Κι’ ἐπιδιώκουν τὴν ἔξοντωσί του!

Στὴν Πρέβεζα, εἰδικά, γράφει ὁ ἴστορικός «ἡ ἀνώτερη τάξη μαζὶ μὲ τοὺς Ἐβραιίους δὲν τὸν ἀφῆσε νὰ κηρύξῃ καὶ τὸν ἀπόδιωξε! Αὐτὸ συνέβη, κατὰ τὴν τελευταία του ἐπίσκεψι (Ἀπρ. 1779). Τὴν ὥρα ποὺ μιλοῦσε, ἔξι ἀπ’ τὸν ναὸ τοῦ Ἀγ. Κωνσταντίνου, κι’ ἦταν ἀπ’ τὰ χεῖλη του κρεμασμένα τὰ πλήθη τῶν ὀρθοδόξων χριστιανῶν τῆς Πρέβεζης, ὁ ἑνετὸς προβλεπτὴς (διοικητὴς) τῆς

πόλεως μαζὶ κι' οἱ ἔλληνες πλούσιοι τῆς — ἀν καὶ χρι-
στιανοὶ — καὶ οἱ ἑβραῖοι, συνώμοσαν καὶ ἀπεργάσθηκαν
τὸν διωγμό του, κακὴν κακῶς, ἀπ' τὴν Ηρέβεζα. Βέβαια,
τὸ πλήθος τοῦ εὐλαβικοῦ χριστιανικοῦ λαοῦ της, τὸν ἀ-
κολούθησε μὲ ἀγάπη καὶ ἐμπιστούνη, πικραμένος γιὰ τὴν
κακομεταχείρισι τοῦ Ἀγίου, καὶ τὸ κατάντημα ἐκείνων
ποὺ ἀπάνθρωπα τὸν ἔδιωξαν. Τὸν εἶδαν, τότε, βγαίνον-
τας ἀπ' τὴν πόλι, νὰ τινάζῃ ἀπ' τὰ πόδια του τὴν σκόνη,
καὶ ν' ἀπαγγέλῃ κατὰ τῶν διωκτῶν του, κατάρα!

4. Μέχρι σήμερα διασώζεται ζωηρὰ αὐτὴ ἡ παράδο-
σις, ποὺ τεκμηριώνεται ίστορικά. Γιατί, σὲ πολλὲς περι-
πτώσεις ἀναγκάσθηκε νὰ χρησιμοποιήσῃ αὐτὸ τὸ μέ-
σο, ὅχι γιὰ προσωπικὴ ἄμυνα ἢ ἐκδίκησι καὶ ἐμπάθεια.
Ἄλλὰ γιατὶ ἐπεδίωκε νὰ μὴ κλονισθῇ τὸ κῦρος του στὸν
ἀπλοὶκο λαό. Καὶ νὰ μὴ θρυμματισθῇ, ἔτσι, τὸ τεράστιο
ἐθνικοθρησκευτικό του ἔργο. Γι' αὐτὸ καὶ στὸν "Ασσο τῆς
Πρεβέζης ἀπήγγειλε κατάρα, γιατὶ κι' ἐκεῖ τὸν ἔδιωξαν.
Καὶ εἶναι χαρακτηριστικό, πῶς σήμερα ἀκόμη οἱ κάτοι-
κοί του, κάτω ἀπ' τὸ βάρος αὐτῆς τῆς κατάρας, ζητών-
τας ἐξιλέωσι, ἔκτισαν τελευταῖα ὠραιούτατο ναῖδροι, πρὸς
τιμὴν καὶ δόξαν τοῦ ἀγίου Κοσμᾶ. Ἀναφέρω ἀκόμη τὸ
πόσο αὐστηρὰ ἐπετίμησε τοὺς Συρρακιῶτες καὶ παρὰ λί-
γο νὰ τοὺς καταρασθῇ, ἐπειδὴ ἀμέλησαν, καὶ δὲν πειθάρ-
χησαν στὴν προσταγὴ του νὰ ἰδρύσουν Σχολεῖο στὸ Συρ-
ράκο, γιὰ νὰ μάθουν ἐλληνικὰ καὶ ν' ἀφήσουν τὰ βλάχι-
κα. Αὐτὸ ἀκριβῶς φανερώνει πέρα γιὰ πέρα τὴν ἀδολό-
τητα τῶν αἰσθημάτων του, ποὺ δὲν μπορεῖ κανεὶς νὰ τὴν
ἀμφισβητήσῃ.

5. Μερικοὶ τολμοῦν ν' ἀμφισβητοῦν τὴν χριστιανικό-
τητα τῆς ἐνεργείας αὐτῆς, ποὺ — λένε — ἔρχεται σὲ ἀν-

τίθεσι μὲ τὸ κήρυγμα τῆς ἀγάπης καὶ τὸ γραφικὸ «εὐλογεῖτε καὶ μὴ καταρᾶσθε». Ξεχνοῦν ὅμως τὸν σαφῆ καὶ κατηγορηματικὸ λόγο τοῦ ἐνσαρκωτοῦ τῆς μοναδικῆς - ἰδανικῆς ἀγάπης, τοῦ Ἰησοῦ, ὁ ὅποιος κατ' ἐπανάληψιν ἐτόνισε στοὺς Ἀποστόλους, προκειμένου νὰ φέρουν σὲ πέρας τὴν σωτήρια ἀποστολή Του: Σ' ὁποιαδήποτε πόλι μπῆτε καὶ δὲν σᾶς δεχθοῦν οἱ κάτοικοι, ὅφευ unctionate στὶς πλατεῖες της, νὰ πῆτε δημόσια γιὰ νὰ σᾶς ἀκούσουν ὅλοι: Καὶ τὴν σκόνη, ποὺ κόλλησε στὰ πόδια μας ἀπ' τὸ χῶμα τῆς πόλεώς σας τὴν σφογγίζομε, καὶ τὴν ἀφίνομε γιὰ σᾶς. Τίποτε δὲν θέλομε δικό σας νὰ μείνῃ ἐπάνω μας, οὔτε καμμιὰ σχέσι νᾶχωμε μαζί σας. Νὰ ξεύρετε ὅμως αὐτό· δτι ἡ βασιλεία τοῦ Θεοῦ πλησίασε, καὶ εἶναι κοντά σας. Ἀλλοίμονο δὲ σ' ἔκείνους, ποὺ δὲν τὴν δέχονται. Καὶ συνεχίζει, στὴν προσταγὴ του αὐτὴ ὁ Κύριος τὴ δήλωσι: Κατὰ τὴν ἡμέραν ἔκείνη τῆς κρίσεως θὰ ἐπιβληθῇ στὰ Σόδομα περισσότερο ὑποφερτὴ τιμωρία παρὰ στὴν πόλι ἔκείνη, ποὺ δὲν δέχθηκε τοὺς ἀπεσταλμένους. Ἰδοὺ κατὰ λέξιν πῶς τοῦτο διατυπώνεται ἀπ' τὸν εὐαγγελιστὴ Λουκᾶ: «Εἰς ἦν δ' ἂν πόλιν εἰσέρχησθε καὶ μὴ δέχωνται ὑμᾶς, ἔξελθόντες εἰς τὰς πλατείας αὐτῆς εἴπατε· καὶ τὸν κονιορτὸν τὸν κολληθέντα ἡμῖν ἀπὸ τῆς πόλεως ὑμῶν εἰς τοὺς πόδας ἡμῶν ἀπομασόμεθα ὑμῖν· πλὴν τοῦτο γινώσκετε, δτι ἥγγικεν ἐφ' ὑμᾶς ἡ βασιλεία τοῦ Θεοῦ. Λέγω δὲ ὑμῖν δτι Σοδόμοις ἐν τῇ ἡμέρᾳ ἔκείνῃ ἀνεκτότερον ἔσται ἢ τῇ πόλει ἔκείνῃ».

6. Διωγμένος ὁ Ἰσαπόστολος ἀπ' τὴν Πρέβεζα, ἀναγκάσθηκε νὰ σταματήσῃ ἔξω στὴ Νικόπολι, γιὰ νὰ δείξῃ τὴν πατρική του ἀγάπη καὶ συμπάθεια στὸν ταπεινὸ καὶ εὐσεβῆ, μὰ καὶ φιλόπατρι, λαὸ τῆς Πρεβέζης, ποὺ σύσσωμος καὶ δακρυσμένος τὸν ἀκολούθησε, καὶ τὸν ἐ-

κλιπαροῦσε νὰ τοῦ ἀποτελειώσῃ τὸ κήρυγμα, τὸ ὅποιο διέκοψε ἡ κακοπιστία τῶν «μεγάλων»! Αὐτὸς κι' ἔγινε, ὥρα πολλή. Κι' ὅταν τέλειωσε, κι' εὐλόγησε τὸ χριστώνυμο λαὸς τοῦ Κυρίου, δείχνοντας τὴν Στερεά, προεφήτευσε, πὼς ἐπ' ἐκεῖ θάνατείλῃ μιὰ μέρα ἡ ποθητὴ ἐλευθερία, γιὰ ν' ἀγκαλιάσῃ κι' αὐτὸν τὸν εὐλογημένο ἀπ' τὸν θεόμορφο 'Απόστολο Παῦλο τόπο, γιὰ νᾶναι πάντα τόπος νίκης καὶ εὐλογίας. Εἶτε, κι' ἔφυγε πρὸς τὰ Φλάμπουρα, ὅπου ἀπὸ φόρο δὲν τὸν δέχθηκαν, κι' ἀναγκάσθηκε δ "Αγιος νὰ μείνῃ ἔξω, στὸ ὑπαίθρῳ, ἐκεῖ ποὺ λέγεται καὶ σήμερα ἀκόμη σὰν τοποθεσία «Μαῦρο μανδῆλι». καὶ πικραμένος εἶπε φεύγοντας, τὴν ἄλλη μέρα: ὅσα σπίτια εἶναι ἐδῶ τόσα καὶ νὰ μένουν πάντα, πρᾶγμα τὸ ὅποιο γίνεται συνέχεια· γιατὶ ὑστερα ἀπὸ 194 χρόνια τὸ χωριὸ αὐτὸς δὲν μπόρεσε μήτε ἔνα σπίτι νὰ προσθέσῃ στὴ δύναμί του. "Ισως οἱ κάτοικοι τοῦ χωριοῦ αὐτοῦ ἐπηρεάσθηκαν καὶ φοβήθηκαν μαζί, γιατὶ κι' ἐκεῖ τὸν πρόφθασε τὸν "Αγιο ἡ κακοπιστία τῶν «μεγάλων» τῆς Πρεβέζης. "Εστειλε τὸν γνωστὸ σὰν περιβόητο κατάσκοπο τῆς Βενετίας, κόμη Μακμωνᾶ, κερκυραῖο, μὲ τὴ συνοδεία δυὸ πρεβεζάνων, ἐνὸς ιερωμένου κι' ἐνὸς ἀρματωλοῦ, γιὰ νὰ συγκεντρώσῃ δρισμένες πληροφορίες. Νύκτα προσπάθησε καὶ εἰδε, γιὰ νὰ ψαρέψῃ, τὸν 'Ιεραπόστολο, ποὺ καλὰ τὸν περιποιήθηκε! Αὐτὸς ὅμως κατόπιν ἔκαμε σχετικὴ ἔκθεσι στὸ γενικὸ προβλεπτὴ τῶν 'Ιονίων νήσων, κι' ἐκεῖνος μετὰ στὸ Δόγη τῆς Βενετίας, καταγγέλλοντας τὸ κήρυγμα τοῦ 'Αγίου περὶ τοῦ «ἀντιχρίστου», γιὰ τὸ ὅποιο φαίνεται ἔμαθαν τ' ἀληθινό του νόημα.

'Απὸ τὰ Φλάμπουρα δ 'Ισαπόστολος πῆγε στὸ Λούρο, ὅπου ἴδρυσε Σχολεῖο καὶ συνέχισε περιοδεύοντας πρὸς τὸ Φανάρι καὶ τὴν Θεσπρωτία.

7. Άλλα και οι ένδραίοι τῆς Ἡπείρου, ποὺ ἔτρεφαν μῖσος ἀσπόνδιο ἐναντίον του, γιὰ τὰ φλογισμένα κηρύγματά του γιὰ τὸ Χριστό, κι' ἐπειδὴ κατώρθωσε και καθιέρωσε τὴν «Κυριακὴ ἀργία», μεταφέροντας τὸ παῖξαρι τὴν παραμονή, δηλ. τὸ Σύββατο, μέρα ἀργίας τῶν ἑβραίων,

Εἰκ. 38.

τὸν κατήγγειλαν στὶς τουρκικὲς ἀρχὲς σὰν μυστικὸ δργανὸ τῶν ρώσων και ὑποκινητὴ ἐπαναστάσεως. Λύτῃ ή καταγγελία και ή δωροδοκία τους μαζὶ στὸν Κοὺρτ πασᾶ τοῦ Βερατίου εἶχε ἀποτέλεσμα νὰ συλληφθῇ ὁ "Αγιος ἐ-

κεῖ καὶ νὰ ὁδηγηθῇ στὸ μαρτυρικὸ θάνατο. Κοντὰ στὸ "Α-
ψο ποταμό, στὶς 24 Αὐγούστου 1779, ἀφοῦ τοῦ ἐπέτρε-
ψαν οἱ δῆμοι του τοῦρχοι, καὶ προσευχήθηκε γονατιστός,
δοξολογώντας τὸ Θεὸν καὶ εὐχόμενος νὰ εὐλογήσῃ πλού-
σια γιὰ νὰ καρποφορήσῃ μιὰ μέρα ὁ σπόρος ποὺ ἄφθονα
ἔσπειρε, εὐλογώντας μετὰ τὰ τέσσερα σημεῖα τοῦ ὁρίζον-
τος, θέλοντας ἔτσι ν' ἀφήσῃ τὴν εὐλογία του σ' ὅλη τὴν
αἵματοπότιστη ἑλληνικὴ γῆ, πρότεινε τὸ κεφάλι γιὰ νὰ
τὸ κόψουν! 'Αλλ' οἱ δῆμοι τοῦ πέρασαν σχοινί. Καὶ τὸν
στραγγάλισαν! Τὸ τίμιο λείψανό του, κατόπιν, τῶροιξαν
στὸ ποτάμι, ἀπ' ὅπου τ' ἀνέσυρε ἔνας ιερέας καὶ τὸ ἔθναψε
εὐλαβικά.

"Ετσι ὁ μεγάλος αὐτὸς ιεραπόστολος καὶ ἔθναπό-
στυλος, ποὺ τόσο τὴν Ἡπειρὸν ἀγάπησε, καὶ γι' αὐτὴν ἴ-
διαιτερα μόχθησε, πρόσφερε τώρα καὶ τὸ ἵδιο τὸ αἷμά του,
γιὰ νὰ φυτρώσῃ, ἀναπτυχθῇ καὶ καρποφορήσῃ σ' αὐτὴν
τὸ καλλίκαιρο δένδρο τῆς χριστιανικῆς καὶ ἔθνικῆς ἐλευ-
θερίας. Κι' ἀν μέχρι σήμερα δὲν ὀλοκληρώθηκε ἀκόμη τὸ
θαῦμα, καὶ βαρειαναστενάζει τὸ βόρειο κι' ἀναπόσπαστο
ἀπ' τὸ δικό μας τμῆμά της, θὰ φθάσῃ ὅπωσδήποτε μιὰ
μέρα ἡ εὐλογημένη στιγμή. Θὰ ἐκπληρωθοῦν, τότε, οἱ
προφητείες γιὰ τὴν ἀνάστασί της τοῦ 'Αγίου Κοσμᾶ, ποὺ
τὴν φρουρεῖ ἄγρυπνα. Καὶ γι' αὐτὴν παρακαλεῖ ἀπ' τὰ
οὐράνια τὸν μόνο Δικαιοκρίτη καὶ Ἐλευθερωτή μας, τὸν
Σωτῆρα μας Χριστό.

8. 'Αξιοθαύμαστο εἶναι, πὼς ἀμέσως σὰν "Αγιος
τοῦ Χριστιανισμοῦ, σὰν νεομάρτυρας, ἀναγνωρίσθηκε,
καὶ τιμήθηκε ἀπ' τὴ συνείδησι τοῦ λαοῦ τῆς Ἡπείρου μας
— πρῶτα — καὶ γενικώτερα ὕστερα. Γι' αὐτὸν γιορτα-
ζόνταν ἐπίσημα τὴν ἡμέρα τοῦ μαρτυρικοῦ του θανάτου,

χωρὶς νὰ χρειασθῇ εἰδικὴ πρᾶξης ἀγιοποιήσεως, ποὺ πάρα πολὺ καθυστέρησε ἀπ’ τὸ Οἰκουμενικὸ Πατριαρχεῖο, κι’ ἐπὶ τέλους ἔγινε, μετὰ ἀπὸ 182 χρόνια, στὶς 21 Ἀπριλίου 1961.

Στὴν Πρέβεζά μας πολὺ γρήγορα καθιερώθηκε λαμπρὸ πανηγύρι, στὸν Ἱ. Ναὸ τοῦ ἀγίου Κωνσταντίνου, ὃπου καὶ μεγάλη καὶ χαρακτηριστικοτάτη Εἰκόνα — μιὰ ἀπ’ τὶς πρῶτες εἰκόνες τοῦ Ἀγίου — τοποθετήθηκε καὶ μέχρι τώρα διασώζεται, μὲ τούτη τὴν ἐπιγραφή, στὸ κάτω μέρος, δεξιά της: «1817 μηνὸς Μαΐου ἐν ἀγίᾳ Μαύρᾳ διὸ συνδρομῆς Χρίστου Μαμάτη, χεὶρ δὲ Βασιλείου Ἀρχαλί». Ἐπίσης στὸν Ἱδιο Ναὸ φυλάσσεται τὸ «ὑποκάμισο» τοῦ Ἀγίου, μὲ θαυματουργικὲς ίδιότητες. Ὁ Μαμάτης τοῦχε προσφέρει καινουργιορραμένο, κι’ Ἐκεῖνος χάρισε σ’ αὐτὸν τὸ δικό του παλιό, ποὺ κατόπιν προσφέρθηκε ἀπὸ τὸν Ἱδιο σ’ αὐτὸν τὸ Ναό, κι’ εἶναι ἀποθηκαρισμένο μέσα σ’ ἀσημένιο κυτίο.

9. Τὰ θαύματα τοῦ ἀγίου Κοσμᾶ ἦταν καὶ εἶναι τρανὴ ἀπόδειξη τῆς ἀγιότητός του, μὰ καὶ ὁ βίος του ὁ ἔνθεος καὶ ἡ ὅλη ψυχοσωτήρια δραστηριότης του, ὅλα τὸν ἐπιβάλλουν ἀπὸ τότε σὰν Ἀγιο. Κι’ αὐτὸς ὁ Ἀλήτασας, ὁ δοποῖος πολὺ τὸν ἐκτιμοῦσε καὶ μὲ σεβασμὸ τὸν περιέβαλλε, γιατὶ τοῦ εἶχε κάποτε στὸ Τεπελένι προφητεύσει τὴν κατοπινὴ ἔξελιξί του («θὰ γίνης μεγάλος ἄνθρωπος, θὰ κυριεύσῃς ὅλη τὴν Ἀρβανιτιά, θὰ ὑποτάξῃς τὴν Πρέβεζα, τὴν Ηάργα, τὸ Σούλι, τὸ Δέλβινο, τὸ Γαρδίκι καὶ αὐτὸ τὸ τάχτι τοῦ Κούντη Πασᾶ. Θὰ ἀφήσῃς μεγάλο ὄνομα στὴν οἰκουμένη. Καὶ στὴν Πόλη θὰ πῆς... μὰ μὲ κόκκινα γένεια. Αὐτὴ είνε ή θέληση τῆς θείας Προνοίας. Ἐνθυμοῦ δμῶς εἰς ὅλην τὴν διάρκειαν τῆς ἔξουσίας σου νὰ ἀγαπᾶς

καὶ νὰ ὑπερασπίζεσαι τοὺς χριστιανούς, ἃν θέλῃς νὰ μείνῃ ἡ ἔξουσία εἰς τοὺς διαδόχους σου»), αὐτὸς λοιπὸν ὁ τύραννος τῆς Ἡπείρου, εἶναι ὁ πρῶτος, ποὺ τοῦ ἀνήγειρε στὸν τόπο τοῦ μαρτυρίου του ναὸ καὶ μοναστήρι ὀλόκληρο. μὲν χρήματα δικά του καὶ ἀπὸ ἐράνους ποὺ διέταξε κι' ἔγιναν στὴν Ἡπειρὸν καὶ Ἀκαρνανία, Στερεά. Τὴν ἀγία του κάρα ἐτοποθέτησε σ' ἀδαμαντοκόλλητη πολύτιμη λειψανοθήκη. Καὶ μὲν βεζυρικὴ διαταγή του ἐπέβαλε γενικὴ ἀργία στὸ Δεβλέτι του, τὴν 24 Αὐγούστου, γιὰ νὰ γιορτάζεται ἐπίσημα ὁ ἄγιος Κοσμᾶς. Μάλιστα διωργάνωσε τὸ 1815 περίλαμπρη γιορτὴ στὰ Γιάννινα, λιτανεία, ἀπ' τὶς λίγες, κατὰ τὴν ὁποία ἔκαμε τὴν μετακομιδὴ τῶν τιμίων λειψάνων τοῦ Ἅγιου στὴν ἡπειρωτικὴ πρωτεύουσα.

Καὶ αὐτὰ ἔκαμε ἔνας ἀντίχριστος μωαμεθανός, ἔνα ἀνήμερο θηρίο. Τί ἔκαμε ὅμως τὸ ἐλεύθερο ἐλληνικὸ Κράτος μετὰ τὴν ἀπελευθέρωσί του, γιὰ τὸν ἄγιο τοῦτο Ἐθναπόστολο, ποὺ τόσο συννετέλεσε στὴν ἀπελευθέρωσί του; Δυστυχῶς, τίποτε, τίποτε! Τὸν ἀγνόησε ὀλότελα . . .

1779: αφοδ' μήν αγίσσας

† Κοσμᾶς ἱερομόναχος

Εγχέλις ας

(Αντόχραρον τοῦ Φεορᾶ Κοσμᾶ).

ΕΠΙΛΕΓΟΜΕΝΑ

Αύτός, σε λίγες ἀδρὲς γραμμές, εἶναι ὁ Ἰσαπόστολος Κοσμᾶς, ὁ ἐθνεγέρτης τῆς Ἡπείρου, τοῦ ὄπιούν ἡ φυσιογνωμία, ἐπιβλητικὴ καὶ πάμφωτη, ἀκτινοβολεῖ. Διδάσκει. Καί, μὲ τὴν τόσο γόνιμη, πολύπλευρη, δραστηριότητά του, μὲ τὴν φλογερὴ καὶ παθολογικὴ ἀγάπη καὶ προσήλωσί του στὴν ἀκήρατη Ὁρθοδοξία μας καὶ στὴν πανένδοξη Πατρίδα μας, μᾶς δείχνει τὸν δρόμο καὶ τὸν τρόπο τῆς ἴδικῆς μας πορείας, γιὰ τὴν πλήρη ἐπιτυχία μας στοὺς ἴδιους πανόμορφους στόχους.

"Αν ἔλειπε αὐτὸς ὁ ἐμπνευσμένος ἱερομόναχος, κι' ὅλοι οἱ λοιποὶ ἀμέτρητοι ἐθνομάρτυρες κληρικοὶ τῆς Ἐκκλησίας μας, εἶναι ἀμφίβολο ἂν θὰ γλύτωνε τελικὰ τὸ Γένος μας ἀπ' τὴν γενοκτονία καὶ τὸν τραγικὸ ἀφανισμό· ἂν θάφθανε ποτὲ στὴν εὐλογητὴ ἐθνεγερσίᾳ· ἂν θὰ κατόρθωνε τὴν παμπόθητη ἐλευθερία καὶ ἀνεξαρτησία. Χωρὶς τὴν ἀνεκτίμητη προσφορὰ τῆς ἐλληγορθοδόξου Ἐκκλησίας μας — κατὰ τὴν ὁρθὴ παρατήρησι καὶ βεβαίωσι τῆς ἀδεκάστου ἰστορίας — δίχως τὴν θεῖκὴ ἐνίσχυσι πρὸς τοὺς χιλιοβασανισμένους προγόνους μας, ἥταν ἀδύνατο τῶν ἀδυνάτων ν' ἀνθέξουν στὶς ἄγριες καταπέσεις τοῦ τυράννου, στὶς ἀνήκουστες ἀτιμώσεις καὶ σφαγές στὸ πολυχρόνιο κι' ἀδυσώπητο μαρτύριο τους. Εἴδαμε πῶς ἀρχισε τρομακτικὰ νὰ λιγῆσε! ..

”Ομως ἡ φιλόστοργη μητέρα ’Εκκλησία, μὲ τοὺς τα-
πεινοὺς ιεροφάντες τῆς κληρικούς, πρωτοστάτησε καὶ γιὰ
τὴ διαφύλαξί τους, καὶ γιὰ τὴν ἀπελευθέρωσι κι' ἀποκα-
τάστασί τους. Αὐτὴ εἶναι ἡ τρανὴ κι' ἀδιαφιλονίκητη ἀ-
λήθεια. ’Αλλ' ἀτυχῶς πόσοι ἀπ' τὸν μετέπειτα ἔλληνες
τὴν παραδέχονται; Μήπως δὲν τῆς ἀνταποδίδουν πολλοί,
πολλὲς φορές, «ἀντὶ τοῦ μάννα, χολήν ἀντὶ τοῦ ὄδατος
δῖξος»; Ἡ ύπεροψία, αὐτὴ ὁδηγεῖ στὴν περιφρόνησι τοῦ
ιεροῦ μας Κλήρου, ποὺ ἀν ἔλειπε, σὰν φρουρὸς ἀκοίμη-
τος, σὰν προασπιστὴς τῶν δικαίων τοῦ ”Ἐθνους, τί θὰ
ἡσπαν ὅλοι αὐτὸὶ οἱ ἀνόσιοι ὑβριστὲς καὶ καταφροντές
του; τί ἄλλο, παρὰ πάμπτωχοι φαγιάδες, ἀτιμασμένοι
σκλάβοι, ἡ τουρκευμένες - πανάθλιες ὑπάρξεις; . . .

Μπροστά μας ὅμως ἔχομε τὸ πόσο διώχθηκε κι' αὐ-
τὸς ὁ ἄγιος Κοσμᾶς * ὃχι μόνο ἀπὸ ἔχθροὺς τοῦ Γένους
μας, ἀλλὰ κι' ἀπ' αὐτὸὺς τοὺς συμφεροντολόγους πλου-
σίους ἀδελφούς μας Ἑλληνες, ποὺ στ' ὄνομα τούλαχιστο
ἔλέγοντο χριστιανοί! Κλῆρος μας ὅμως εἶναι τοῦτο. Γι'
αὐτὸ φέρομε καὶ τὴν ὄνομασία αὐτή. Τὸ ξέρομε πολὺ κα-
λά. ’Ο δρόμος θάναι πάντα δρόμος μαρτυρικός, ἀλλ' ἰε-
ρός, ὑπέροχος. Θὰ τὸν βαδίζωμε ἀκάθεκτοι, πράττοντες
πάντοτε, μ' ἀκρίβεια καὶ πίστι, τὸ ιερὸ καθῆκόν μας ἀπέ-
ναντι στὴν ἀγία μας ’Ορθοδοξία καὶ στ' ἀγαπημένο ”Ε-

* 'Εκ τῆς πλουσιοτάτης βιβλιογραφίας περὶ τοῦ 'Αγίου Κοσμᾶ,
παραθέτομεν ὅδε, τὰ ἄπερ κατέστησαν δι' ἡμάς προσιτά: Β α σ 1-
λ ἀ 'Ηλ., 'Ο πάτερ Κοσμᾶς στὴν Πρέβεζα (1778 - 1779) καὶ ὁ ιε-
ρὸς ναὸς 'Αγίου Κωνσταντίνου καὶ 'Ελένης, ἐν περιοδ. «Ηπειρωτικὴ
'Εστία», ἔτ. ΣΤ' (1957), Κ' (1971), καὶ εἰς τὴν ἐφημ. «Φωνὴ τῆς
Πρεβεζῆς» 20ῆς Νοεμβρίου 1956, Β α σ 1 λ ο π ο ύ λ ο υ Χαραλάμ-
πους, 'Αρχιμανδρίτου, Κοσμᾶς Αἰτωλός, ὁ Ἑλλην 'Ιεραπόστολος, 3
'Αθῆναι 1968, σελ. 57, 70—75, 77—78, 90—91, Ζαλοκώστα
Χρ., Τὸ περιβόλι τῶν θεῶν — Θεσσαλία, Βορεία "Ηπειρος, Μακεδονία,

θνος μας, ἀδιαφοροῦντες ὅλότελα γιὰ τὶς συμιχρότητες τῶν ἀνθρώπων, ποὺ μᾶς ἀδικοῦν! .. Μοναδική μας ἵκανοποίησι θ' ἀπομένῃ ὅ,τι καὶ στὸν ἄγιο, ἴσαπόστολο καὶ ἐθναπόστολο Κοσμᾶ. Ἡ δόξα τοῦ Θεοῦ, τὸ μεγαλεῖο τῆς γλυκειᾶς μας Πατρίδος.

'Αθήνας 1944, Κ α ν τ ι ώ τ ο υ Αύγουστίνου, 'Αρχιμ. (νῦν Μητροπολίτου Φλωρίνης), 'Ο "Άγιος Κοσμᾶς ὁ Αἰτωλὸς (1714 - 1779), Συναξάριον - Διδαχαὶ - Προφητεῖαι - Ἀκολουθίαι, 2, 'Αθήναι 1959, τοῦ αὐτοῦ, 'Ο 'Ιεραπόστολος, 'Αθήναι, 1959, Παπακυριακοῦ Σωφρονίου, 'Αρχιμανδρίτου (†), Κοσμᾶς τοῦ Αἰτωλοῦ, 'Ιερομάρτυρος καὶ 'Ισαποστόλου, Διδαχαί, Ἐπιστολαὶ καὶ Μαρτύριον, 'Αθήναι 1953, τοῦ αὐτοῦ, Συμβολὴ εἰς τὸν βίον Κοσμᾶς τοῦ Αἰτωλοῦ ιερομάρτυρος καὶ Ισαποστόλου, ἑκδ. ὑπὸ 'Αρχιμ. Θ. Σιμοπούλου, 'Αθήναι 1952, Σ α ρ δ ε λ ἡ Κ., Κοσμᾶς Αἰτωλοῦ, ἀναλυτικὴ βιβλιογραφία, 1765 - 1967, 'Αθήναι, Σ ω τ η ρ ο π ο ύ λ ο υ Ν., Κοσμᾶς. 'Ιερομόναχος, 'Ιεραπόστολος, Μάρτυς, ἐν «Θρησκευτικὴ καὶ Ἡθικὴ Ἐγκυκλοπαιδεία», τόμ. 7ος, στ. 894 - 898, Φωτιάδη Δ., 'Η 'Επανάσταση τοῦ Είκοσιέννα, τόμ. Α', 'Αθήναι, σελ. 164 - 167.

γνογραφή τοῦ ιερομάρτυρος Μαρτοπούλου
Θεσσαλονίκης Καστρί^ρ
(Αρκετον: Άρκ. φιλ. Βιτσάλη)

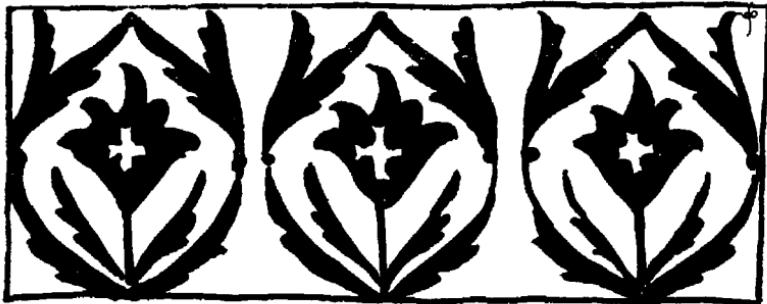
III.

ΙΩΣΗΦ Ο ΡΩΓΩΝ ΚΑΙ ΚΟΖΤΑΗΣ
ΕΘΝΟΜΑΡΤΥΣ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ
ΕΙΠΑΝΑΣΤΑΣΕΩΣ

‘Υπὸ

Ἄρχιπ. ΦΙΛΑΡΕΤΟΥ ΒΙΤΑΛΗ

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ

1. Κατὰ τὴν, ὅλως ἐπισήμως λαμπρῶς, συνεορταζομένην, καθ' ἄπασαν τὴν ἐπικράτειαν, 150αμφιετηρίδα, ἀπὸ τῆς μεγάλης καὶ ἀξιοῦντος Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως (1821 - 1971), μεταξὺ ἀλλων ἴστορικῶν γεγονότων, ἐν τῇ καθ' ἡμᾶς περιφερείᾳ τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως Νικοπόλεως καὶ Πρεβέζης, ἀξίων ἑορτασμοῦ καὶ ἔξαρσεως,⁽¹⁾ εἶναι καὶ ἡ ἔκπαγλος μυρδφὴ τοῦ τῆς Ἑλληνικῆς παλιγγενεσίας γενναίου ἀθλητοῦ καὶ ἐθνωμάρτυρος Ἰωσήφ φ, τοῦ τῆς, πάλαι ποτὲ διαλαμψάσης, ἐπισκοπῆς Ρωγῶν καὶ Κοζύλης Ἱεράρχου. Οὕτως ἐπρογραμματίσθη προσφυγῶς διὰ τὴν Κυριακὴν 21 Μαρτίου 1971: «ἐπιμημόσυνος δέησις ἐν τῷ Ἱερῷ Ναῷ Κοιμήσεως Θεοτόκου, τοῦ φρουρίου Ρωγῶν, ὑπὲρ ἀναπαύσεως τοῦ ἀοιδίμου ἐπισκόπου Ρωγῶν καὶ Κοζύλης Ἰωσήφ, καὶ ἀποκάλυψις τῆς ἔξωθι τοῦ καθολικοῦ ἐντοιχισθησομένης μαρμαρίνης

1. Τὸ δλον-«Χρονοδιάγραμμα ἑορτίων ἐκδηλώσεων κατὰ τὸ 1971 ἐν τῇ Ἱερᾷ Μητροπόλει Νικοπόλεως ἐπὶ τῷ 150ετηρίδι τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως 1821» συμπειελήφθη ἡδη εἰς τὸν παρόντα ἀναμνηστι-

πλακὸς⁽²⁾ πρὸς τιμὴν τοῦ ἐθνομάρτυρος τούτου 'Ιεράρχου'.⁽³⁾

2. Οἱ Ῥωγοὶ⁽⁴⁾ καὶ ἡ Κοζύλη,⁽⁵⁾ ἀποτελέσασαι τὸ πάλαι ὁμογύμους Ἐπισκοπάς, ἅμα τῇ καταστροφῇ καὶ ἐ-ρημώσει τῆς περιδόξου Νεκοπόλεως Ἡπείρου (929) μ. Χρ.),⁽⁶⁾ συνενωθεῖσαι εἴτα εἰς μίαν τοιαύτην, ὑφίστανται σήμερον, ὡς ἔρείπια, ἐντὸς τῆς μητροπολιτικῆς ἡμῶν πε-ριφερείας, ἐν τῷ νομῷ Πρεβέζης. Ἀλλὰ καὶ ὁ θεήλατος Ἐπίσκοπος Κοζύλης καὶ Ῥωγῶν ἀօίδιμος Ἰωσήφ, τούτου ἔνεκα, ἔχει ἀπόλυτον σχέσιν πρὸς τὴν Πρέβεζαν, οὖ-σαν, τότε, τμῆμα τῆς αὐτῆς Μητροπόλεως, ἥτοι τῆς Ναυ-πάκτου, Ἀρτης καὶ Πρεβέζης, παρὰ τῇ ὅποιᾳ βοηθὸς Ἐ-πίσκοπος τοῦ οἰκείου 'Ιεράρχου εἶχεν οὗτος ἀναδειχθῆ.

3. Εὐλόγως, ὅθεν, συμπεριελάθομεν τὴν σεμνὴν ταύ-την μορφὴν τοῦ ἐθνομάρτυρος Ἀρχιερέως Ἰωσήφ εἰς

κὸν Τόμον καὶ εἰς τὰ «Δίπτυχα τοῦ νέου Ἑλληνισμοῦ, ἐκκλησιαστικὰ πρόσωπα καὶ γεγονότα», Ἀθῆναι 1971.

2. «Ἐν ταύτῃ τῇ πάλαι ποτὲ Μονῇ καὶ Ἐπισκοπῇ Ῥωγῶν ἀρχιε-ράτευσεν 1820—1826 δὲ ἐθνομάρτυρς Ἰωσήφ, σπουδαιοτάτας ὑπηρεσίας προσενεγκὼν τῇ Πατρίδι ἐν Μεσολογγίῳ ἀγωνισθεὶς καὶ θυσιασθεὶς † 13-4-1826».

3. Διπτυχία, ἔνθ' ἀνωτ. σελ. 48. 'Εκτενέστερον δ' ἔπιθι περὶ τῆς ἐν Ῥωγοῖς τελετῆς εἰς τὴν σελ. 51 ἔξ. τοῦ παρόντος ἀναμνηστικοῦ Τό-μου.

4. Βιτάλη Φιλαρέτου, Ἀρχιμανδρίτου, Ῥωγῶν ἐπισκοπή, ἐν «Θρησκευτικὴ καὶ Ἡθικὴ Ἐγκυκλοπαιδείᾳ», τόμ. 10ος, στ. 867—68, ὡς καὶ ἐν «Δρανδάκη Π., Μεγάλη Ἑλληνικὴ Ἐγκυκλοπαιδείᾳ», τόμ. Δ' (συμπλήρωμα), ἄρθρον τοῦ αὐτοῦ, ὑπὸ τὸν τίτλον 'Ῥωγοὶ [Ἐκκλησιαστικὴ ἱστορία], σελ. 382—383, Κονιδάρη Γ., ἐπίτομος ἐκκλησιαστικὴ ἱστορία τῆς Ἑλλάδος (49/50—1938), ἐν Ἀθήναις 1938, σ. 236, 297, 314.

5. Ἐπίθι: Βιτάλη Φιλαρέτου, Ἀρχιμανδρίτου, Κοζύλης ἐπι-σκοπή, ἐν «Μαρτίνος Α., Θρησκευτικὴ καὶ Ἡθικὴ Ἐγκυκλοπαι-δείᾳ», τόμ. 7ος, στ. 704—705, πρβλ. Κουλούρη Α., Πρωτοπρε-σβυτέρου - καθηγητοῦ, Κοζύλης Μονή, Αύτόθι.

6. Κονιδάρη Γ., Παλαιά καὶ Νέα Ἡπειρος: Πότε παρήκμα-σεν ὡς Μητρόπολις ἡ Νικόπολις, Ἀθῆναι 1955, σελ. 167, 204.

τὸν κύκλον τῶν ἡμετέρων ἑορτίων ἐκδηλώσεων, καύχησιν καὶ δι' αὐτόν, ἐν Κυρίῳ, αἰσθανόμενοι, καὶ τὸ ὑπέροχον παράδειγμα τῆς ὁσιακῆς αὐτοῦ ζωῆς, τῆς τε ἐκκλησιαστικῆς καὶ ἐθνικῆς ἀμαρτίας δραστηριότητος, τῆς ὑπέρ τῆς ἀγιωτάτης ἡμῶν ὁρθοδόξου Πίστεως καὶ τῆς παμφιλιάτης Πατρίδος ἡμῶν ἔξόχου αὐτοῦ θυσίας προθάλλοντες.

4. Ἐντεῦθεν, ὡς ἐπιστέγασμα τοῦ παρ' ἡμῖν, πρὸς τιμὴν αὐτοῦ, οὕτωσὶ ἑορτασμοῦ, ἐπάναγκες ἐθεωρήσαμεν, ὅπως παρουσιάσωμεν, ἐπικαίρως, τὴν ἀπέριττον ἡμῶν ταύτην ἴστορικὴν μονογεναφίαν, βάσιν ἔχουσαν τὸν ἐν τῷ φρουρῷ τῶν Ρωγῶν, κατὰ τὴν ὡς εἴρηται ἐπίσημον τελετήν, ἐκφωνηθέντα παρ' ἡμῶν λόγον, βέβαιοι, ὅτι πάντες, καὶ δὴ ἡ φρέρελπις νεότης τῆς Ἑλλάδος, θὰ αἰσθανθῶσι συγκίνησιν καὶ ὑπερηφάνειαν ἐπὶ τῇ ἀναγνώσει τῶν κατὰ τὸν πανσέβαστον, ἀείμνηστον δὲ κλέος καταλιπόντα, θεοφιλῆ Ιεράρχην Ρωγῶν καὶ Κοζύλης Ἰωσήφ, οὗτινος — κατὰ τὴν θεόσδοτον Γραφὴν — «τὸ μὲν ημέρα συνονούντος μὴ ἐκλίπη ἐκ τῶν γενεῶν, ἔως τοῦ αἰώνος ἐν εὐλογίαις ἔσται ... γενεὰ δὲ καὶ γενεὰ ἐπαισέσει τὰ ἔργα αὐτοῦ».⁽⁷⁾

7. Ἐσθῆτος θ' 27—28, Μακαβ. γ' 7, Ψαλμ. κη' 13. ριά' 12. ρε' 31. ρλδ' 13. ρμδ' 4, Σοφ. Σειρ. με' 1. μς' 11.

† Θεοφιλῆ Ιεράρχη
Ὑποχειρὸν τοῦ Ιερουσαλήμων Ρωγῶν Ιωσήφ
(Λεκάνη Η. Μελετοπούλου)

α) Πέννησις - σπουδαίε.

1. Τὰ Ἀμπελάκια τῆς ἐριθώλακος Θεσσαλίας ἀναφέρονται, ώς γενέτειρα πατρὶς τοῦ ἴστορουμένου Ἱεράρχου, καίπερ τινὲς τῶν ἴστορικῶν ἀναφέρουσι, ὅτι «κατήγετο ἀπὸ τὴν πόλιν Τσαρίτσανην», διότι νίοθετεῖ καὶ ὁ διάσημος Κωνσταντίνος Οἰκονόμος, ὁ ἐξ Οἰκονόμων.⁽⁸⁾ Ὡς ἔτος δὲ γεννήσεως αὐτοῦ μνημονεύεται τὸ 1776, «νίστος τινος Παρασκευᾶ» ὑπάρχων.⁽⁹⁾ Ηέρα τούτων, ἡτοι περὶ τῆς κατὰ κόσμον οὐκογενειακῆς αὐτοῦ προελεύσεως καὶ καταστάσεως οὐδὲν ἀτυχῶς διέσωσεν ἡ ἴστορία.

2. Τὰ περὶ σπουδῶν αὐτοῦ εἶναι σαφέστερα. Καθ' ὅσον, ἐν Ἀμπελακίοις, παρὰ τῷ Ἱερεῖ Πολυζώῃ,⁽¹⁰⁾—τῷ μετέπειτα ἐθνομάρτυρι, ώς μετασχόντι ἐνεργῶς, ἐκ πατριωτικοῦ πάθους, ἐπαναστατικοῦ κινήματος ('Ορλώφ - Λ. Κατσώνη) καὶ ἀποκεφαλισθέντι (1790) — γαλουχεῖται, τὸ πρῶτον, θρησκευτικῶς τε καὶ ἐθνικῶς. Ἀκολού-

8. Κωνσταντίνος Πρεσβυτέρου καὶ Οἰκονόμου τοῦ ἐξ Οἰκονόμων, Τὰ σωζόμενα ἐκκλησιαστικὰ συγγράμματα, ἐκδιδόντος Σοφοκλέους... τόμ. Β' 'Αθήνησι φωξδ', σελ. 20, Φραντζή 'Ἀμβροσίου, Πρωτοσυγκέλλου, Ἐπιτομὴ ἱστορίας τῆς ἀναγενηθείσης Ἑλλάδος, τόμ. Β', 'Αθῆναι 1839, σελ. 416.

9. "Ενθ' ἀνωτ. 'Αφεντάκη Ν., 'Ο 'Ρωγῶν Ιωσήφ, ὁ 'Ἐπίσκοπος τῶν ἐλευθέρων πολιορκημένων, 'Αθῆναι φωνδ', σελ. 16 ὑποσ. 1, 2.

10. Βοσσίνη Κ., 'Η Ἐκκλησία εἰς τὸν ἄγωνα τῆς ἐλευθερίας (1453—1953), 'Αθῆναι, σελ. 66.

θως ἀπέρχεται εἰς τὴν Τσαρίτσανην, εἰς τὴν περίφημον σχολὴν τῆς ὁποίας φοιτᾷ, μαθητὴς γενόμενος — κατὰ τὴν δευτέραν φάσιν τῶν ἐν αὐτῇ σπουδῶν αὐτοῦ, ὅντος ἦδη Ἱερομονάχου — τοῦ σοφοῦ διδασκάλου τοῦ Γένους Κωνσταντίνου Κούμα,(¹¹) μεθ' οὗ στενότατα συνεδέθη καὶ συνειργάσθη. Μετέπειτα προσῆλθε καὶ εἰς τὸν ἔτερον σοφώτατον διδάσκαλον τοῦ Γένους Γρηγόριον, τὸν Κωνσταντῖνον, Ἱεροδιάκονον, παρ' οὗ ἐδιδάχθη ἀνώτερα καὶ δὴ θεολογικὰ μαθήματα.

Τοιουτορόπως ὁ Ἰωσήφ, δι' ἐκτάκτου ἐπιμελείας αὐτοῦ καὶ ἐπιμονῆς, δι' αὐτομελέτης καὶ σπουδῆς πατερικῶν συγγραμμάτων, καὶ δὴ τῶν «περὶ Ἱερωσύνης» λόγων τοῦ Ἱεροῦ Χρυσοστόμου, προσέλαθε καὶ ἐκαλλιέργησεν ἀξιόλογον μόρφωσιν, ἀναγνωριζόμενος, τούτου ἔνεκα, παρὰ πάντων, ὡς Κληρικὸς πεπαιδευμένος, «λόγιος» καὶ χρησιμώτατος.(¹²)

6) Καθοσέωσις.

1. «Χάριτι μᾶλλον ἢ γάλακτι τραφεὶς» ἐξ ἀπαλῶν δύνχων ὁ Ἰωσήφ, καθ' ὃσον τό τε οἰκογενειακὸν αὐτοῦ περιβάλλον ἀφ' ἐνὸς καὶ ἀφ' ἔτέρου ἡ ζωηρὰ θρησκευτικὴ ἀτμόσφαιρα τῆς ἴδιας αὐτοῦ πατρόβιος, τῷ παρέσχον τηνέημένα τὰ ζώπυρα τῆς εὐσεβείας· διαμέτων, ἐξ ἄλλου,

11. Γούδα Α., Βίοι παράλληλοι τῶν ἐπὶ τῆς ἀναγεννήσεως τῆς Ἑλλάδος διαπρεψάντων ἀνδρῶν, τόμ. Β', Παιδεία, Ἀθήνησι 1874, σελ. 263—283.

12. Συνδινοῦ Πολυκάρπου (άποθ. Μητροπολίτου Μεσσηνίας), Ἀνθίμος Γαζῆς, Γρηγόριος Κωνσταντᾶς, Νέόφυτος Δαύκας, Νέόφυτος Βάμβας, ἐν Ἀλεξανδρείᾳ 1917, σελ. 28, πρβλ. Σπερντσά Θ., 'Ο Γρηγόριος Κωνσταντᾶς ὡς ἔφορος τῆς παιδείας ἀνὰ τὰς Κυκλαδας, ἐν Ἀθήναις 1960, σελ. 8 ἐξ.

καὶ ἔμφυτον ίερὰν κλίσιν πρὸς «τὸ Θεῖα», προσηνατολίσθη, ἐνωρίζ, καὶ δὴ σταθερῶς, πρὸς τὸ πολύμοχθον καὶ πολυεύθυνον ίερατικὸν στάδιον.

”Ηδη εἰς αὐτὴν τὴν ἡλικίαν τῶν 13 ἑτῶν χειροθετεῖται Ἀναγνώστης. Καί, ώς τοιοῦτος, ἀναλαμβάνει, αὐτόκλητος, ἔνζηλον ἀξιοθαύμαστον ίεραποστολικὴν διακονίαν. Εἰς τε τὰ Ἀμπελάκια καὶ εἰς τὰ πέριξ χωρία, ώς ἄλλος μικρὸς Ἰεροκήρυξ, εὐκαίρως ἀκαίρως, σπεύδει καὶ ἐκφωνεῖ ἐπιτυχῶς κηρύγματα ἐθνικοθρησκευτικά, τὰ δοποῖα αὐτὸς οὗτος ἐκ προτέρων ἐπιμελῶς ἡτοίμαζε. Καὶ κατώρθουν, δι’ αὐτῶν, ὅπως τροφοδοτῇ τοὺς πιστοὺς πνευματικῶς, ἐνισχύων καὶ παρηγορῶν αὐτοὺς ἐν ταῖς ποικίλαις αὐτῶν δοκιμασίαις, ιδίᾳ ἔνεκα τῶν καταθλιπτικῶν καὶ χαλεπῶν, ὑφ’ ἂς ἔξων οἱ δύσμοιροι, περιστάσεων.

2. Μετὰ ταῦτα, ἀσπαζόμενος τὸν μοναχικὸν βίον, ἀφιεροῦται παντάπασιν εἰς τὸ τίμιον καὶ πολυσχιδὲς ἔργον τῆς μητρὸς Ἐκκλησίας. Καὶ χειροτονεῖται, περὶ τὸ ἔτος 1798, Διάκονος καὶ Πρεσβύτερος ὑπὸ τοῦ Ἐπισκόπου Ἐλασσῶνος Ἰωαννικίου τοῦ Α',(¹³) παρ’ οὓς καὶ διορίζεται ως Ἐφημέριος, ἐν Τσαριτσάνῃ. Λόγῳ δὲ τῶν ἔξαιρέτων αὐτοῦ προσόντων, τῆς μορφώσεως καὶ ἔμπειρίας εἰς τὸ κηρύσσειν τὸν τοῦ Θεοῦ λόγον, τῆς αὐστηρότητος τοῦ χρακτῆρος καὶ ἀγιότητος τοῦ βίου, καὶ τῆς ἐμμονῆς αὐτοῦ εἰς τὰ πάτραια, δι’ Ἰωσὴφ ἐπεβλήθη πανταχοῦ τῆς Θεσσαλίας, καὶ τὸ διττὸν — θρησκευτικόν τε καὶ ἐθνικὸν — ἔργον αὐτοῦ πολλοὺς γλυκεῖς καρποὺς ἐπέφερε, ποιῶν καὶ ζητῶν, καὶ πρὸς τοῦτο ἀδιακόπως ἐργαζό-

13. Οὗτος ἀρχιεράτευσε μεταξὺ τῶν ἑτῶν 1798—1806 (,), δρα: Κωνσταντινίδος Ἐμ., Ἐλασσώνος μητρόπολις, ἐν «Θρησκ. καὶ Ήθικὴ Ἐγκυλ.», τόμ. 5ος, στ. 547, πρβλ. Ἀφεντάκη, ἐνθ' ἀνωτ., σελ. 21.

μενος, τὴν σωτηρίαν τῆς αἵμασσούσης Πατρίδος, σὺν τῷ, ἐθνομάρτυρι κατόπιν, Ἱερεὶ Εὐθυμιῷ Βλαχάῳ. Ὅτο πᾶγγελος τῆς παρηγορίας τῶν πασχόντων καὶ δεδιωγμένων, ἡ ἐλπὶς τῶν τοῦ Χριστοῦ πενήτων.⁽¹⁴⁾

3. "Ων, ως ἐκ τούτου στυλοβάτης ἔνθερμος τῶν ἑλληνορθοδόξων ίδεωδῶν, ὁ Ἰωσήφ, ἐν ἔτει 1914, συλλαμβάνεται παρ' ὀργάνων τυῦ 'Αλῆ πασᾶ καὶ δέσμιος ὀδηγεῖται, «ώς πρόσθατον ἐπὶ σφαγὴν» εἰς τὰ Ἰωάννινα, ἔνθα δῆμος διασώζεται καὶ ἐκεῖνην φυγαδεύεται, τῇ σιθεναρᾷ παρεμβάσει τοῦ ἡπειρώτου Μάνθου Οίκονόμου, γραμματέως τοῦ ἐν Ἡπείρῳ τυράννου.

4. 'Εξ Ἰωαννίνων ὁ Ἰωσήφ δὲν ἐπιστρέφει εἰς τὰ ἴδια, ἔνθα εἶχεν ἐκτεθῆ καὶ ὑπὸ ἄγρυπνον παρακολούθησιν τοῦ δυνάστου κατανοεῖ, ὅτι ἐφεξῆς θὰ διατελῇ. Καταφεύγει διὰ τοῦτο, χάριν ἀσφαλείας, εἰς τὴν "Αρταν, ἔδραν τοῦ κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην ἔθνικοῦ Ἱεράρχου Πορφυρίου, Μητροπολίτου Ναυπάκτου, "Αρτης καὶ Πρεβέζης, τοῦ ἐπὶ τετραετίαν ὑπηρετήσαντος (Μάρτ. 1809 — Ἰούν. 1813) ως Ποιμενάρχου τῆς ἐπαρχίας Ἐλασσωνος.⁽¹⁵⁾ Οὗτος γνωρίζων διὰ τοῦτο ἀριστα τὸν Ἱερομόναχον Ἰωσήφ, ως ἐνάρετον κατὰ πάντα καὶ ἐνθουσιώδη Κληρικόν, οὐ μὴν καὶ ως φλογερότατα ἐμψυχωμένον πατριώτην, λαβὼν δ' ὑπ' ὅψει καὶ τὰ συστατικὰ γράμματα

14. Βολίνη, ἔνθ' ἀνωτ., σελ. 85, 91—92, 165, Σάθα Κ., Τουρκοκρατουμένη Ἑλλάς, 1453—1821, σελ. 588 ἔξ., Συνοδινόν Πολυκάρπου (ἀποθ. Μητροπολίτου Μεσσηνίας), Κωνσταντίνος Οίκονόμος ὁ ἐξ Οίκονόμων, Ἀλεξάνδρεια, σελ. 5, Μπαλάνος Δ. Σ., Αιθυσίαι τοῦ Κλήρου ὑπέρ τῆς ἔθνικῆς ἀποκαταστάσεως μέχρι τοῦ 1821, ἐν «Ημερολόγιον τῆς Μ. Ἐλλάδος» Γ. Δροσίνη, ἔτ. 1922, σελ. 258.

15. Βιτάλη Φιλαρέτου, Ἀρχιμανδρίτου, Ἡ ιερὰ Μογή Ζαλόγγου, ἐν Ἀθήναις 1959, σελ. 23—24, τοῦ αὐτοῦ, Ἱεράρχαι Ἀθηνῶν ἐξ Ἡπείρου ὄρμώμενοι, Ἀθῆναι 1962, σελ. 25, ὑποσ. 44.

τοῦ εἰρημένου Μάνθου Οίκονόμου, προσέλαθεν αὐτὸν εὐ-
θὺς ἀσμένως, καὶ ἐνέταξεν εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τῆς Ἱερᾶς
Μητροπόλεως, διὸ χειροθετήσας ἀμα 'Αρχιμανδρίτην, δι-
ώρισε Πρωτοσύγκελλον αὐτοῦ.

5. Ἡ αὐτόθι ὑπηρεσία τοῦ θερμουργοῦ Ἰωσὴφ ὑπῆρ-
ξε πολύμιορφος καὶ λίαν ἀποδοτική. «Τοῖς πᾶσι τὰ πάντα»
ἐγένετο, κατὰ τὸ ἀποστολικόν,(¹⁶) ἴδιαίτατα κατὰ τὴν φρι-
κὴν ἐπὶ ἐν ἔτος περίπου (Μάϊος 1816 - ἄνοιξις 1817)
δοκιμασίαν τῆς Ἀρτης ἐκ τῆς πανώλους, ὅτε ἐπέδειξε τὸν
μέχρις αὐτοθυσίας λεπταίσθητον αὐτοῦ χαρακτῆρα τῆς
φιλανθρωπίας καὶ φιλαλληλίας, πρὸς περίθαλψιν τῶν
πανωλοβλήτων χριστιανῶν.

6. Ωσαύτως ὁ Ἰωσὴφ διατελεῖ ἐν ἀγαστῇ συμπνοίᾳ
καὶ σινεργίᾳ μετὰ τοῦ ἐν Ἀρτῃ, ἀπὸ τοῦ ἔτους 1814, ὑ-
πηρετοῦντος Ἐπισκόπου Κοζύλης καὶ Ῥωγῶν Μακαρίου,
βοηθοῦ τοῦ Πορφυρίου, ὃντος μεμυημένου εἰς τὰ τῆς Φι-
λικῆς Ἐταιρείας,(¹⁷) ἐν οἷς καὶ αὐτόν, μικρὸν πρὸ τῆς
παραιτήσεως καὶ ἀναχωρήσεως αὐτοῦ (1818) ἐξ Ἀρτης,
ἔμυησεν. Οὗτος ἔφθασεν εἰς τὸ κατακόρυφον τὸ πατριω-
τικὸν συναίσθημα τοῦ φλογεροῦ πατριώτου Ἰωσὴφ, συμ-
παριστάμένου πλήρως εἰς τὸν Ποιμενάρχην αὐτοῦ Πορ-
φύριον, ἐν ἕτοιμασίᾳ ἥδη τοῦ κυοφορούμενου καὶ προητοι-
μαζομένου ἐπαναστατικοῦ τῶν Πανελλήνων κινήματος
πρὸς ἀνάκτησιν τοῦ πολυτιμοτάτου ἀγαθοῦ τῆς ἐλευθε-
ρίας.

16. Ἀπ. Παύλος, Πρὸς Κορινθ. Α' θ, 22.

17. Ἀφεντάκη, ἔνθ' ἀνωτ., σελ. 36—37, Βοσολίνη, ἔνθ'
ἀνωτ., σελ. 171.

1. Ό Ναυπάκτου, "Αρτης καὶ Πρεβέζης Πορφύριος, ὅμα τῇ ἀποχωρήσει τοῦ Ἐπισκόπου αὐτοῦ Μακαρίου εἰς Κέρκυραν, ἐν ᾧ ὡρίσθη Τοποτηρητὴς τοῦ χηρεύοντος μητροπολιτικοῦ θρόνου, (¹⁸) ἐσκέφθη, ὅπως ἀντ' αὐτοῦ προαρχῆ διόπερ καὶ ἀνηνέχθη τῇ Μ. Ἐκκλησίᾳ ἐν Κανονικούπολει, ἣτις ἐπέτρεψε τήν, κατ' ἔκδοσιν, ἐκλογὴν αὐτοῦ εἰς Ἰωάννινα, (¹⁹) καὶ χειροτονίαν αὐτοῦ, τούθοτερ καὶ ἐγένετο ἐντὸς τοῦ ἕτους 1820. (²⁰)

2. Οὕτως ὁ Ἰωσήφ κατέστη τιτουλάριος Ἐπίσκοπος τῆς πάλαι ποτὲ διαλαμψάσης Ἐπισκοπῆς Κοζύλης καὶ Ρωγῶν. 'Αλλ' εὐρέθη μετ' οὗ πολὺ ἐμπερίστατος, πρὸν ἦ ἀναλάβει τὰ οἰκεῖα ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ καθήκοντα. "Ηδη συνεπείᾳ ἀντιξόων ἐν Ἡπείρῳ γεγονότων μεταξὺ τοῦ 'Αλῆ πασᾶ καὶ τοῦ σουλτάνου, καθ' οὗ ἐπανεστάτησε, καὶ ἐπέδραμεν ἐναντίον αὐτοῦ ὁ Χουρσίτ πασᾶς, ἐν ὃψει δὲ καὶ τῶν προετοιμασιῶν τῆς ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως, ὁ Πορφύριος ἐθεωρήθη λίαν ὑποπτος, διόπερ ἡ ὑψηλὴ πύλη

18. Εἴτα διωρίσθη παρὰ τοῦ... ἀρμοστοῦ Μαίτλαν «δικαιώματι χάριτος!» ὡς Μητροπολίτης Κερκύρας ὁ πρώην Ρωγῶν Μακάριος (1824—27), βλ. 'Α δ ο ύ ρ η Σ., Τὰ ἑκκλησιαστικὰ τῆς Ἐπτανήσου, Ἀθήναι 1966, σελ. 13.

19. Καὶ ἄλλοτε τοῦτο ἐγένετο ἐν Ἰωαννίνοις, ὡς λ.χ. κατὰ τὴν ἀνάδειξιν τῶν Ἐπισκόπων Γαβριὴλ Δρυϊνουπόλεως, Ἰωσήφ Βελλάς (ἔπιθ.: Βιτάλη Φιλαρέτου, Ἀρχιμανδρίτου, Ἡ ἐπισκοπὴ Δρυϊνουπόλεως καὶ δι Σίφνιος Ἐπίσκοπος αὐτῆς Γαβριὴλ, ἐν «Κυκλαδικά», τόμ. Α', ἔτ. 1956, τοῦ αὐτοῦ, δι Μητροπολίτης Βελλάς Ἰωσήφ, ὁ Νάξιος, ἐν «Κυκλαδικὸν Φῶς», ἔτ. 1966) κ.ἄ.

20. 'Α φεντάκη, ἔνθ' ἀνωτ., σελ. 41, Σεραφεὶ μ (Μητροπόλιτου Ἀρτης †), Δοκίμιον ἱστορικῆς τινος περιλήψεως τῆς ποτὲ ἀρχαίας καὶ ἐγκρίτου ἡπειρωτικῆς πόλεως Ἀρτης καὶ τῆς ὥσπαντως νεωτέρας πόλεως Πρεβέζης, ἐν Ἀθήναις 1884, σελ. 119.

προύκάλεσε τὴν παρὰ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου παῦσιν, διατάξασα, ἐν συνεχείᾳ, τὴν ἄμεσον ἔξορίαν αὐτοῦ εἰς "Αγιον" Ορος.⁽²¹⁾

3. Τοῦ ούτωσὶ Ποιμενάρχου παυθέντος καὶ ἔξορισθέντος, ως διάδοχος ἐπέμφθη παρὰ τῶν Πατριαρχείων, ὁ παρὰ τῆς Ἱερᾶς αὐτόθι Συνόδου ψηφισθεὶς καὶ χειροτονηθεὶς Ἱερομόναχος "Ανθιμος", εἰς Μητροπολίτην Ναυπάκτου, "Ἄρτης καὶ Πρεβέζης, κατὰ Σεπτέμβριον τοῦ 1820.⁽²²⁾ Άλλ' ὁ Ἐπίσκοπος Ἰωσήφ ἀπολέσας διὰ μιᾶς τὸν προστάτην αὐτοῦ, εὐρέθη ἐνώπιον νέου, καὶ δὴ πάντῃ ἀγνώστου αὐτῷ Ἱεράρχου, ἡ μετὰ τοῦ ὁποίου συνεργασία καθίστατο εὐλόγως λίαν προβληματική. Πρὸν ἡ διμος σκεφθῆ καὶ ἀποφασίσει περὶ τοῦ πρακτέου, ἐπισυνέθησαν γεγονότα ἐθνεγερσίας ἐν τῇ δυτικῇ Ἑλλάδι, συνεπείᾳ τῶν ὁποίων ὁ Χουρσίτ πασᾶς διέταξε τὴν ἄμεσον σύλληψιν καὶ φυλάκισιν ἀπάντων τῶν ἐν τῇ περιοχῇ ταύτῃ Ἱεραρχῶν, Κληρικῶν καὶ τῶν προεστώτων, ἐν οἷς ἦτο καὶ ὁ ἡμέτερος Κοζύλης καὶ Ῥωγῶν Ἰωσήφ, προφυλακισθείς, μεθ' ἑτέρων πολλῶν, εἰς "Ἄρταν. Εὔτυχῶς διμος, διτὶ προσῆλαθον ἔλληνες ἐπαναστάται, κατέλαθον τὴν πόλιν ταύτην, καὶ οὕτως ἡλευθέρωσαν τοὺς — ὅσους δὲν εἶχον ἐν τῷ μεταξὺ σφαγῇ — κρατουμένους, μεταξὺ τῶν ὁποίων καὶ τὸν κλεινὸν Ἰωσήφ.⁽²³⁾

6) Ἐθνικὴ δράσεις.

1. Εἰς λόγος, ἐπὶ πλέον, προσετέθη, ὅστις ἡνάγκα-

21. Αὐτόθι, Βοσλίνη, ἔνθ' ἀνωτ., σελ. 146, Κωνσταντίνοις Οικονόμου..., ἔνθ' ἀνωτ., σελ. 20.

22. Βιτάλη, Ἱερ. Ἀθηνῶν, ἔνθ' ἀνωτ., σελ. 25 ἐξ., Τσακεπούλοις Αιμιλιανοῦ (νῦν Μητροπολίτου Μιλήτου), Ἐπισκοπικοὶ Κατάλογοι, ἐν «Ὀρθοδοξίᾳ», ἔτ. ΛΑ', σελ. 438.

23. Ἀφεντάκη, ἔνθ' ἀνωτ., σελ. 42—43.

σε τὸν ἐμπερίστατον αὐτὸν Ἀρχιερέα, ὅπως πάραντα καὶ δριστικῶς ἐγκαταλείψῃ τὴν Ἀρταν, καταλαβόντα τὴν Ἀκαρνανίαν. Ἐκεῖ προσέφυγε κατ' ἀρχὰς εἰς τοὺς ἐν Βάλτῳ γνωστοὺς ἀγωνιστὰς ἀδελφοὺς Ἀνδρέαν καὶ Ἰωάννην Ἰσκον. Είτα ἐνετάχθη εἰς τὸ ὑπὸ τὸν Ἀλέξανδρον Μαυροκορδάτον ἐλληνικὸν στρατόπεδον, ἐν ᾧ κατὰ τὰς διαφύρους κατὰ τῶν τούρκων μάχας ἥγωνται πολλάκις, γενναιότατα, ώς κοινὸς μαχητής, συμβοηθούμενος παρὰ τοῦ Ἰησοῦ Πήγα, ἐξ Ἀμπελακίων καὶ τούτου καταγομένου, ὅντος δ' ἐπάρχου ἐν Βάλτῳ.⁽²⁴⁾

2. Ἡ συμβολὴ τοῦ Ἰωσῆφ γενικώτερον εἰς τὸν ὑπὲρ πάντων ἴερὸν ἄγῶνα ἦτο σπουδαιοτάτη. Διότι συνεσκέπτετο μετὰ τῶν ἀρχηγῶν ἀγωνιστῶν, τοὺς δοτοίους, ἐργάζοντας πολλάκις, συνεφιλίωνε. Μετὰ τοῦ ἀνωτέρῳ μάλιστα Ἀλ. Μαυροκορδάτου εὑρίσκετο ἐν στενοτάτῃ ἀγαστῇ συνεργασίᾳ εἰς διπλάσια τὴν Ἐπανάστασιν. Κυρίαν ἀποστολὴν εἶχεν, ὅπως, διὰ παντὸς τρόπου, καὶ δι' ἐμπνευσμένων κηρυγμάτων, ἐμψυχώνη πάντας τοὺς ἡρωῖκοὺς μαχητάς, οἵτινες ἔξ αὐτῶν, κατ' ἔξοχὴν δ' ἐκ τοῦ παμφύτου τῆς φιλοπατρίας καὶ ἐθελοθυσίας παραδείγματος αὐτοῦ, ἐμπνεόμενοι, συνέχιζον ἐνθουσιωδῶς ἀγωνιζόμενοι «ἕπερ Πίστεως καὶ Ημερίδος».

3. Τελικῶς ὁ περικλεής Ἰεράρχης Ἰωσῆφ, καταδιωκόμενος ὑπὸ τουρκικῆς δινάμεως μεθ' ἑτέρων ἀγωνιστῶν, εἰσῆλθεν εἰς τὸ Μεσολόγγιον. Αὐτόθι ἐπανασυναντήθη μετὰ τοῦ ἡρωῖκοῦ Μητροπολίτου αὐτοῦ, πρώην Ναυπάκτου, Ἀρτης καὶ Πρεβέζης, Πορφυρίου, δοαπετεύσαντος, ἐν τούτῳ τῷ μεταξύ, ἐξ Ἀγίου Ορούς καὶ ἐλθόντος

24. Αὐτόθι, σελ. 46—47.

εἰς τὴν Δυτικὴν Στερεάν, (25) ἔνθα ἐνεργῶς συμμετέσχε τοῦ διεξαγομένου Ἀγῶνος. "Οταν δ' οὗτος, ἀργότερον, ἀπῆλθεν εἰς Ναύπλιον, ἐν φ' καὶ ἐγκατεστάθη, ὁ Κοζύλης καὶ Ἄριστος Ἰωσήφ ἀπέμεινεν εἰς τὸ Μεσολόγγιον, ἡ ψυχὴ τῶν ἐλευθέρων ἐν αὐτῷ πολιορκημένων. Κατὰ τὸν Χρ. Εὐαγγελάτον, οὗτος «προσήνεγκε κατὰ τὰς πολιορκίας ὑψίστας πρὸς τὴν ἀγωνίζομένην πόλιν ὑπηρεσίας». «Εἰς τὴν δεινὴν ἐκείνην τοῦ Μεσολογγίου περίστασιν ἐφάνη ἄξιος τῆς ἀποστολῆς του. Ἐνίσχυε τοὺς μαχομένους περιτρέχων τοὺς προμαχώνας καὶ κατὰ τὰς ὥρας τῆς διακοπῆς τῶν πυροβολισμῶν καὶ κανονιοβολισμῶν ἐπὶ κεφαλῆς

25. Ἡ Γερουσία τῆς Δυτικῆς χέρσου Ἑλλάδος (διοίκ. προσωρινή) παρὰ πᾶσαν κανονικὴν ἀρμοδιότητα καὶ ἔχουσίαν ἀπεφήνατο (25 Φεβρ. 1822) περὶ τῆς τοῦ Πορφύριου ἀποκαταστάσεως, ἔγγραφως, διαλαμβάνουσα σὺν τοῖς ἄλλοις καὶ τὰ ἀκόλουθα: «...θεωροῦσα, ὅτι ἡ ἀπαρχία Ναυπάκτου καὶ Ἀρτης χρεεύει πραγματικῶς νομίμου Ἀρχιεπισκόπου, καθότι ὁ ἄγιος Ἀρτης Κύριος Ἀνθιμος ἐδιορίσθη κατὰ προσταγὴν τῶν ἔχθρῶν τῆς πατρίδος, ἐναντίον τῆς θελήσεως τοῦ ποιμνίου του, καὶ ἡδη εὑρίσκεται σφαλισμένος εἰς Ἀρταν μετὰ τῶν ἔχθρῶν, εἰς τῶν ὅποιων τὰς προσταγὰς εἴτε ἐκών εἴτε ἄκων ὑπόκειται... θεσπίζει».

α'. 'Ο πανιερώτατος Κύριος Ἀνθιμος παύει ἀπὸ τῆς ἡμέρας ταύτης τοῦ νὰ ἴναι τῆς Ναυπάκτου καὶ Ἀρτης ἀρχιεπίσκοπος.

β'. 'Ο πανιερώτατος πρώτης Ἀρτης Κύριος Πορφύριος ψηφίζεται προσωρινῶς ἀρχιεπίσκοπος τῆς ἔως τοῦ νῦν ἐλευθέρας Δυτικῆς χέρσου Ἑλλάδος...

γ'. 'Ο τίτλος, τὸν ὅποιον εἰς τὸ ἔξης θέλει φέρει ἡ Πανιερότης του, είναι Πορφύριος θείφ ἐλέει ἀρχιεπίσκοπος τῆς ἐλευθέρας δυτικῆς Ἑλλάδος.

δ'. 'Η Πανιερότης του θέλει γνωρισθῆ παρὰ πάντων...».

'Αλλ' ὁ Πορφύριος ἔχέφων 'Ιεράρχης δὲν ἀπεδέχθη τὸν τίτλον, συνεχίζων παρὰ ταῦτα προσφέρων τὰς πολυτίμους θρησκευτικάς καὶ ἔθνικάς ὑπηρεσίας του (ἔπιθι: Βιτάλη Φιλαρέτου, Ἀρχιμανδρίτου, Πορφύριος Μητροπολίτης Ναυπάκτου καὶ Ἀρτης, καὶ Πρεβέζης, ἐν «Θρησκ. καὶ Ήθ. Ἑγκυκλοπ.», τόμ. 10ος, στ. 555, πρβλ. Κονιδάρη Γ., 'Εκκλ. Ἰστορία, ἔνθ' ἀνωτ., σ. 358, Μπαλάνου Δ.Σ., Αἱ ὑπὲρ τοῦ Ἐθνους θυσίας τοῦ Κλήρου, ἔνθ' ἀνωτ., ἔτ. 1923, σελ. 193, Παπαδόπουλος Χρυσοστόμου ('Αρχιεπισκόπου Ἀθηνῶν †), 'Ιστορία τῆς Ἑκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, τόμ. Α', Ἀθήναι 1920, σελ. 22.

τῶν γινναικοπαίδων καὶ τῶν γερόντων τιθέμενος, ἐπεσκεύαζε τὰ ρήγματα τῶν πρυμαχώνων καὶ τῶν ἀμυντικῶν γραμμῶν».⁽²⁶⁾

Ἡ πρώτη νίκη κατὰ τῶν ὄρδῶν τοῦ Ὁμέρο Βρυώνη (25 Δεκεμβρίου 1823) ἐχαροποίησε τὰ μέγιστα τὸν ἔνθεον πατριώτην Ἰεράρχην. Ἀλλ' ὑπῆρξεν ἀποκορύφωμα ταύτης τῆς χαρᾶς ἡ, διὰ τῆς ἐνεργοῦ μεσολαβήσεως αὐτοῦ, ἐπελθοῦσα συμφιλίωσις τῶν διισταμένων καὶ δὴ τοῦ Μητροπολίτου Περφυρίου μετὰ τῶν Σουλιωτῶν, ὅντων παρ' αὐτοῦ, ἀπὸ τετραετίας «ἀφωρισμένων», ἀξιώσει τοῦ Ἀλῆ πασᾶ. Τοῦτο τὸ θαῦμα τῆς διαλλαγῆς συνετέλεσθη, ἐπ' εὐκαιρίᾳ τῆς μεγαλοπρεπεστάτης κηδεύσεως παρὰ τοῦ Πορφύρίου καὶ τοῦ Ἰωσήφ τοῦ νεκροῦ τοῦ πεσόντος ἐν τῷ ἰερῷ Ἀγῶνι ἀρχηγοῦ τῶν Σουλιωτῶν ἥρωος Μάρκου Μπότσαρη.

4. Ὁ Κοζύλης καὶ Ῥωγῶν Ἰωσήφ, σὺν τῷ Μητροπολίτῃ Πορφύρῳ, τοῖς δημογέροις καὶ στρατιγοῖς καὶ τῷ λαῷ, ὑπερέχθη τὸν Ἰανουάριον τοῦ 1824, εἰς τὸ Μεσολόγγιον, τὸν ἐξ Ἀγγλίας ἀφιχθέντα μεγάλον φιλέλληνα λόρδον Βύρωνα (G. BYRON), εἰς ὃν ἐπ' Ἐκκλησίᾳ ἀπέδωκαν οἱ δύο Ἰεράρχαι «τὸ σπαθίον καὶ τὸ δίπλωμα τῆς ἀρχιστρατηγίας».⁽²⁷⁾ Καὶ τοῦτο, διότι εἰς τὸ πρόσωπον αὐτοῦ εἶδον ἄπαντες μίαν σωτήριον διὰ τὸ Ἐθνος ἔξιωθεν ἐνίσχυσιν, Ἰκανήν, ὅπως συμβάλῃ μὲν ἐσωτερικῶς διὰ τὴν ἐξασφάλισιν τῆς παμποθήτου νίκης, συνεγείρῃ δὲ

26. Βούλινη, ἔνθ' ἀνωτ., σελ. 150.

27. Βελιανίτου Θ., Ἡ ἐκαπονταετηρίς τοῦ Βύρωνος (1824—1924), ἐν «Ημερολ. Μ. Ἐλλάδος» Γ. Δροσίνη, ἔτ. 1924, σελ. 435 ἐξ., Γούδα, ἔνθ' ἀνωτ., σελ. 267 πρβλ. Χέρτσεργ Ζ. Φρ., Ἰστορία τῆς Ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως, μετάφρ. Καρολίδου, τόμ. Β', ἐν Ἀθήναις 1916, σελ. 142 ἐξ.

καὶ κόσμου ίκανὸν ἐν τῷ ἔξωτερικῷ ὑπὲρ τοῦ ἐλληνικοῦ ἀπελευθερωτικοῦ κινήματος. Καὶ ἔγινε βεβαίως τοῦτο μέχρις ἐνὸς σημείου, συμβαλῶν τὰ μέγιστα εἰς τὸν Ἀγῶνα, ἀφ' οὗ ὁργάνωσε στρατιωτικὰ σώματα πρὸς ἐνεργὸν συμμετοχὴν εἰς αὐτόν, ἀναλόσας πρὸς τοῦτο σημαντικὰ ποσὰ ἐκ τῆς ίδίας αὐτοῦ περιουσίας καὶ διὰ τῆς προσωπικότητος αὐτοῦ πολλαχῶς ἐπεβλήμῃ ἔσωθεν καὶ ἔξωθεν.⁽²⁸⁾ Ἐλλ' ἀτυχῶς ἀνέκοψε τὴν ἐλπιδοφόρον ταύτην προσπάθειαν δι μετὰ τετράμηνον περίπου ἐπισυμβάζεις, ἐκ τῶν δοκιμασιῶν καὶ κακούχιῶν θάνατος αὐτοῦ (20-4-1824), οὕτινος τῆς κηδείας προέστη δι τε Μητροπολίτης Πορφύριος καὶ δι τοῦ Ἀρχοντος Ιωσήφ.

5. Ο ἐν λόγῳ διαπρεπής ἐλλην Ἰεράρχης, πλὴν τῆς στενῆς φιλίας, ἦν ἔσχε μετὰ τοῦ ἄγγλου τούτου βαρώνου, συνῆψε τοιαύτην καὶ μετὰ τοῦ ἱατροφιλοσόφου Ἰωάννου Ἰακώβου Μάγερ (MATER), ἐτέρου θερμουργοῦ φιλέληνος, ἐξ Ἐλβετίας. Η συνεργασία τῶν δύο τούτων ἀνδρῶν ἐπὶ ὁργανωτικῶν διὰ τὸν ί. Ἀγῶνα ξητημάτων ὑπῆρξε μεστὴ ἐγκαρδιότητος καὶ γονιμότητος. Ως γνωστὸν δι Μάγερ ἐξέδιδεν ἐν Μεσολογγίῳ τὰ περιώνυμα «Ἐλληνικὰ Χρονικά», ἐν οἷς πλείσται πληροφορίαι καταχωροῦνται καὶ περὶ τοῦ ἡμετέρου Ἰωσήφ.⁽²⁹⁾

6. Πενόμενος καὶ ὁρακέγνυτος δι σεβάσμιος οὗτος Ἀρχιερεὺς, πλὴν ἀκατάβλητος καὶ ἐνθουσιώδης κατὰ πάντα, συνέχιζεν ἐπιτελῶν τὸ ἐθνικοῦρησκευτικὸν αὐτοῦ χρέος. Καὶ βαστάζων σταυρὸν περιήρχετο εἰς τοὺς προμα-

28. Μεγ. Ἑλλ. Ἐγκύλ., τόμ. Ζ', σελ. 936—940, λέξ. «Παπύροι», στ. 2066.

29. Ἀννινός Μ., Ἰστορικὰ σημειώματα, Ἀθῆναι 1925, σελ. 189 ἐξ., Μεγ. Ἑλλ. Ἐγκύλ., τόμ. ΙΣΤ', σελ. 424.

χῶνας, εὐλογῶν καὶ ἐνθαρρύνων τοὺς ἀγωνιστάς, μάλιστα κατὰ τὴν τελευταίαν φάσιν τοῦ Ἀγῶνος,⁽³⁰⁾ ὅτε ὁ Ἰμβραῖμ καὶ ὁ Κιουταχῆς εἶχον πανταχόθεν, τελευτῶντος τοῦ 1825, περιέώσει τὸ Μεσολόγγιον. Τότε ὁ γενναῖος ἐπέδειξε πολλῷ μᾶλλον τὸν ἀπαράμιλλον ἡρωϊσμὸν αὐτοῦ. Κατὰ τὰς γενομένας ἐφόδους πρὸ τοῦ ὅποιου ἀπαντεῖς οἱ προασπισταὶ τῆς θρυλικῆς πόλεως, καίτερο ἔξηντλημένοι, ἀνελάμβανον καὶ ἐνεδυναμοῦντο, ὥστε εἰς οὐδὲν νὰ ὑστερήσουν ἔναντι ἐκείνου. Ἰδοὺ δὲ μία ἐγκώλιος ἐπιστολὴ αὐτοῦ, ἀναγνωσθεῖσα ἐπ’ ἐκκλησίαις καὶ ἐπενέγκουσα ἄριστα ἀποτελέσματα (19 Δεκεμβρ. 1825) τὶ ἐπὶ τοῦ προκειμένου διηγόρευε·

«Ἐύλαβέστατοι Ἱερεῖς, ἐντόπιοι καὶ ξένοι, Ἱερομόναχοι, Μοναχοί, Εὐγένεστατοι Πρόκριτοι ἐντόπιοι καὶ ξένοι καὶ λοιποί, πάντες εὐλογημένοι χριστιανοὶ τῆς Θεοσάστου ταύτης πόλεως, χάρις εἰη πᾶσιν ὑμῖν καὶ εἰρήνη ἀπὸ Θεοῦ, παρ’ ἡμῖν δὲ εὐχή, εὐλογίᾳ καὶ συγχώρησις!

“Ολοι κοινῶς γνωρίζετε ὅτι εἰς τὴν κατάστασιν ὅπου εἶναι τὸ φρούριόν μας κατὰ τὸ παρόν, δὲν ἡμπορεῖ νὰ ἀντιπαραταχθῇ καὶ νὰ ἀνθέξῃ εἰς τὴν πρώτην καὶ μόνην ὁρμὴν τοῦ ἐχθροῦ, ὅστις ἐνεδυναμώθη πολὺ τώρα μὲ τὸν ἐρχομὸν τῶν Ἀράβων καὶ μολονότι ὅλον τὸ στρατιωτικόν μας ἀπὸ μεγάλου ἔως μικροῦ εἶναι πρόθυμον νὰ πολεμήσῃ καὶ τώρα καθὼς καὶ προτήτερα μὲ πατριωτισμὸν μέγαν, διὰ τὸ σεσαθρωμένον φρούριόν μας ἔχει ὑπεροφίαν μὴν εἰσχωρήσῃ ὁ ἐχθρὸς ἀπὸ κανὲν τῶν κρημνισθέντων μερῶν τοῦ φρουρίου (ὁ μὴ γένοιτο) καὶ ἔσται ἡ ἐσχάτη πλάνη χείρων τῆς πρώτης.

30. Πρβλ. Φραντζῆ, ἐνθ' ἀνωτ., τόμ. Δ', σελ. 418.

“Οθεν ώς ἀρχιερεὺς ταπεινός, ὅπου εύρεθην ἐδῶ καὶ ἐκινδύνευσα μαζύ σας, ώς τὸ ἡξεύρετε, κατὰ χρέος σᾶς συμβουλεύω αὐτοιν, μετὰ τὸ τέλος τῆς θείας λειτουργίας, οἱ μὲν Ἱερεῖς, Ἱερομόναχοι καὶ μοναχοὶ νὰ συνταχθῆτε εἰς τὴν κατοικίαν μου ὅλοι διὰ νὰ πηγαίνωμεν εἰς τὴν μεγάλην τάμπιαν οἱ δὲ πρόκριτοι ἐντόπιοι καὶ ξένοι μὲ δόλον τὸν λαόν, χωρὶς νὰ φροντίσουν καφέδες καὶ ρακία, νὰ τρέξουν εἰς τὴν ἴδιαν τάμπιαν μὲ δόλην τὴν προθυμίαν ὃ μὲν μὲ τσαπί, ὃ δὲ μὲ φτιάρι καὶ ἄλλος μὲ καλάθι ὅποιος ἔχει, καὶ νὰ δουλεύωμεν ὅλοι μὲ πατριωτισμὸν καθὼς καὶ ἄλλοτε, διορθώνοντες αὐτὴν τὴν τάμπιαν ἥ καὶ ἄλλην κρημνισμένην διὰ νὰ ἴδῃ τὸ στρατιωτικόν μας, καὶ τὴν ἀπὸ μέρους μας δυνατὴν προθυμίαν καὶ δούλευσιν καὶ νὰ διπλασιάσῃ τὸν πατριωτισμὸν καὶ ἡρωϊσμόν του, ὅστις βέβαια θέλει μᾶς ἀπαλλάξει καὶ ἀπὸ τοῦτον τὸν κίνδυνον, ώς καὶ ἀπὸ τοὺς ἄλλους, μὲ τὴν δύναμιν τοῦ τιμίου καὶ ξωοποιοῦ Σταυροῦ. ”Αν ὅμως δὲν ἀκούσητε τὴν ἀρχιερατικὴν συμβουλήν μου, καὶ μερικοὶ μὲν πηγαίνουν εἰς τὴν τάμπιαν χωρὶς ὅρεξιν, ώς εἰς ἀγγαρείαν, ἄλλοι δὲ κρυφθοῦν εἰς τὰ σπίτια των, καὶ ἄλλοι πηγαίνουν εἰς τὰ ἴδια κά των ἐντερέσια μηδὲν λογιζόμενοι τὸν προφανῆ τῆς πατρίδος κίνδυνον ἐκείνους μὲν ὅπου ἀκουσαν τὴν συμβουλήν μου ὁ Θεὸς νὰ εὐλογήσῃ αὐτούς τε καὶ τὰς οἰκογενείας των ἐκείνους δὲ ὅπου κάμουν παρακοήν καὶ δὲν πηγαίνουν εἰς τὴν μεγάλην τάμπιαν εὐθὺς μετὰ τὴν λειτουργίαν, τοὺς καταρριμαι ἐκ βάθους ψυχῆς αὐτούς τε καὶ τὰς οἰκογενείας των (ἐκτὸς γερόντων, γραιῶν, γυναικῶν, ἀνικάνων, παρθένων καὶ ἀνηλίκων παιδιῶν), ώς ἀναξίους τῆς ἐλπιζομένης ἐλευθερίας καὶ ἀναισθήτους τῆς περιστάσεως αὐτῆς τῆς φρικώδους.

’Ακούσατε λοιπὸν ἀπαντες τὴν συμβουλήν μου τὴν

’Αρχιερατικὴν διὰ νὰ λάβητε εὐλογίαν καὶ ὅχι κατάραν,
νὰ λάβητε τὸν ἔπαινον παρὰ τῶν ἀνθρώπων.

1825 Δεκεμβρ. 19 Μεσολόγγιον,

† Ο Ρωγῶν Ἰωσὴφ καὶ ἐν Χριστῷ εὐχέτης Ἐμῶν. ⁽³¹⁾

Τοιουτορόπως ἑργαζόμενοι καὶ ὕσπερ λέοντες ⁽³²⁾ μαχόμενοι, ἀντέκρουν ἐπιτυχῶς τὰς ἀλλεπαλλήλους καὶ λυσσώδεις ἐφόδους τῶν βαρβάρων. Τὸ δὲ Μεσολόγγιον, ἡ θεοφρούρητος πόλις, παρέμεινεν ἀπόρθητον φρούριον.

7. ’Ατυχῶς ὅμως! ”Ο, τι ἥτο πάντῃ ἀδύνατον εἰς τοὺς ἀπίστους ἀγαρηνούς, ἐπέτυχεν ὁ λιμός, ἡ πεῖνα, ὅπως τοῦτο κατορθωτὸν ποιῆσῃ τ. ἐ. τὴν τοῦ Μεσολογγίου καταστροφήν!

Ἡ πολιορκία παρετείνετο καὶ ὄλοὲν καὶ περισσότερον συνεσφίγγετο, τῶν ἡμετέρων μὴ δυνηθέντων, ἵνα διασπάσωσι τὸν κλοιὸν πρὸς ἀνεφοδιασμὸν εἰς πολεμοφόδια καὶ τροφὰς τῶν ἐλευθέρων πολιορκημένων.

Συνεπῶς ἐκάμφθη — δεδικαιολογημένως — τὸ ἡθικὸν αὐτῶν, οὗ ἔνεκα, ἐξ ἀδηρίτου ἀνάγκης, ἐτέθη ἐπὶ τάπητος τὸ θέμα τῆς ἔξόδου.

Εἰς τὰ γενόμενα, πρὸς ὁργάνωσιν ταύτης, πολεμικὰ συμβούλια τῶν ὀπλαρχηγῶν ὁ Ἀργῶν Ἰωσὴφ λαμβάνει ἐνεργότατον μέρος, ὑποδεικνύων τὰ προσήκοντα εἰς τὴν περίστασιν, ἀπερ καὶ υἱοθετῆθησαν παρὰ πάντων, ὡς ὑποδείξεις πρακτικῶς ἐφαρμόσιμοι καὶ κατὰ πάντα συνεταί.

31. Ἄφεντάκη, ἔθ' ἀνωτ., σελ. 63—64, Κοκκίνου Δ., Ἡ Ἑλληνικὴ Ἐπανάστασις, τόμ. Θ', Ἀθῆναι 1959, σελ. 340—341.

32. Ὁμολογία αὐτῶν τούτων τῶν πολιορκητῶν Ἰμβραῆμ - Κιουταχῆ, ἐπιθι: Γ. Κρέμμου - Α. Πολυζωΐδου, Νεωτάτη γενικὴ ιστορία, τόμ. Δ' (συμπληρωματικός), ἐν Ἀθήναις 1890, σελ. 881.

Εις ἐν καὶ μόνον σημεῖον ἦτο ἀνένδοτος: νὰ παραδοθῶσιν εἰς τὸν ἔχθρόν, ἐγκαταλείποντες τὸν ὑπὲρ πάντων ἴ. Ἀγῶνα.

“Οταν, κατὰ Φεβρουάριον τοῦ 1826, ὁ Ἰμβραῖμ ἐξήτησε τὴν παράδοσιν τοῦ Μεσολογγίου διὰ συνθηκολογῆσεως τῆς ἐν αὐτῷ φρουρᾶς, καὶ ἐξητήθη ἡ γνώμη αὐτοῦ παρά τε τῶν πολιτικῶν καὶ στρατιωτικῶν ἀρχηγῶν, «ἢ ἡ νατος μὲν τὰ ὅπλα εἰς χεῖρας! ἀπήντησε, (33) ὅπερ συγκεκινημένοι καὶ οὗτοι ἤκουσαν καὶ ἐδέχθησαν, ἀντὶ προδοσίας, ἀποκριθέντες ἐγγράφως εἰς τὴν περιθήτην «ἀποθνήσκομεν, ἀλλὰ δὲν προσκυνοῦμεν ὅπτῳ χιλιάδες αἵματωμένα ἄρματα δὲν παραδίδονται. Θὰ γίνῃ ὅτι ἀπεφάσισεν ὁ Θεός». (34)

8. Καὶ ὅτε ἐρρίφθη, τὴν ὑστάτην στιγμήν, ἡ ἰδέα παρὰ τῶν στρατιωτικῶν ἐν συμβουλίῳ καὶ υἱοθετήθη ὡς ἀπόφασις, καίπερ «σκληρὰ καὶ ἀπάνθρωπος», νὰ θανατωθῶσι ἀπαντα τὰ γυναικόπαιδα(!) πρὸς τῆς ἔξοδου, ἵνα μή, κατ’ αὐτήν, διὰ τῶν κλαυθμῶν καὶ φωνασκιῶν αὐτῶν καταπροδιθῶσι, καὶ πάντες οὕτω παρὰ τοῦ ἔχθροῦ καταεφχγῶσι, ὁ μόνος, ὅστις «ἐν τῷ ἀμα» ὑψώσε τὸ πελώριον ἀνάστημα αὐτοῦ, ἐρρωμένως ἀντιταχθεὶς εἰς τὸ μελετώμενον ἔγκλημα, ως πατήρ φιλόστοργος καὶ προστάτης τῶν ἀδυνάτων, ἦτο ὁ Ἐπίσκοπος τῶν Ρωγῶν·

33. Γούδα, ἔνθ' ἀνωτ., τόμ. B', σελ. 258.

34. Τρικούπη Σπ., Ἰστορία τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως, τόμ. Γ', ἐν Ἀθήναις 1888, σελ. 253 πρβλ. Κρέμου, ἔνθ' ἀνωτ., σελ. 883: «Δὲν ἐλπίζουμεν ποτὲ νὰ σᾶς ἀπεράσῃ μιὰ τέτοια φαντασία, δπου ὁπτῷ χιλιάδας ἄρματα αἵματωμένα νὰ τὰ ζητήσετε καὶ νὰ σᾶς τὰ δώσωμεν μὲ τὰ χέρια μας, τὰ ὅποια ἄρματα συμφωνοῦν μὲ τὴν ζωήν. Ὅθεν, καθὼς βλέπομεν τὸν σκοπόν μας καὶ τὴν ἀπόφασιν ὃποῦ ἔχομεν ἡμεῖς, νὰ γείνη ἐκεῖνο ὅτι ἀπεφάσισεν ὁ Θεός, τὸ ὅποιον δὲν τὸ ἡξεύρετε οὔτε ἡ ὑψηλότης σας οὔτε ἡμεῖς καὶ ἡς γείνη τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ».

«Ἐν ὄνόματι τῆς ἀγίας Τριάδος, — ἐθροντοφώνη-
σε — εἶμαι Ἀρχιερεύς, ἃν τολμήσετε νὰ πράξετε τοῦτο,

Εἰκ. 39.

πρῶτον μυσιάσατε ἐμένα! Καὶ σᾶς ἀφήνω τὴν κατάραν
τοῦ Θεοῦ καὶ τῆς Παναγίας καὶ ὅλων τῶν Ἅγιων, καὶ

τὸ αἷμα τῶν ἀθώων νὰ πέσῃ εἰς τὰ κεφάλια σας!» Ταῦτα ἔδηλωσε κατηγορηματικῶς, καὶ καθίσας «ἀρχισεν νὰ κλαίῃ». (35)

‘Η ἀδάμαστος καρδία τῶν γενναίων πολεμαρχῶν τοῦ Μεσολογγίου ἐκάμφη πρὸ τῆς τοιαύτης κεραυνοθόλου παρεμβάσεως. ‘Ο φόβος τοῦ Θεοῦ, εἰς “Ον καὶ μόνον ἐπίστευον καὶ ἥλπιζον, τὰ πυρίκαυστα δάκρυα καὶ ἡ αὐτοθυσία τοῦ γενναίου Ἐπισκόπου, συνετέλεσαν, ὥστε νὰ ματαιώσουν διὰ μιᾶς τὴν ὄντως σκληρὰν καὶ φοβερὰν ταύτην ἀπόφασιν. (36) Ἐπομένως ὁ ἄμαχος πληθυσμὸς ἔγινε δεκτόν, ὅπως συνακολουθήσῃ κατὰ τὴν ἡρωϊκὴν ἐκείνην ἔξοδον, ἥτις καὶ συνετελέσθη τὴν δευτέραν μεταμεσονύκτιον ὥραν τῆς 10ης Ἀπριλίου 1826. (37) Εἶναι δὲ λίαν συγκινητικὰ τὰ ὅσα διασώζει ὁ ἴστορικὸς περὶ τῶν προηγηθέντων τῆς ἔξοδου: «ὑπὸ τὸν ἥχον τῶν κωδώνων τῆς ἑσπερινῆς ἀκολουθίας μετὰ βραχεῖαν παρήγορον προσλαλιὰν τοῦ Ῥωγῶν ἐπισκόπου Ἰωσῆφ περιστοιχίζομένου ύ-

35. ‘Α φεντάκη, ἔνθ’ ἀνωτ., σελ. 71, Κασομούλη Ν., ‘Ενθυμήματα στρατιωτικά, τόμ. Β’, Ἀθήναι, σελ. 253, καὶ εἰς τ. Α’ «ΤΟ ΑΠΟΜΝΗΜΟΝΕΥΜΑ» 1453—1953, ἐπιμέλεια Γ. Κουριούτου, Ἀθῆναι 1953, σελ. 311—318, Μηλίου Σπ., ‘Απομνημονεύματα. Αὐτόθι, σελ. 316—354, ὄρα: Δίπτυχα, ἔνθ’ ἀνωτ., σελ. 48.

36. «Μὲ ταίς κατάφαις τοῦ Ἀρχιερέως Ἰωσῆφ καὶ παρατηρήσεις ἐμπόδισε τὴν ὄρμὴν τῶν ἀξιωματικῶν, καὶ οὕτως ἀρχισαν νὰ σκέπτωνται πῶς ὅλως δύνανται νὰ προφυλαχθοῦν ἀπὸ τὰ αἴτια τῆς ἐνδεχομένης προδοσίας» (ὄρα, ὡς ἀνωτέρω).

37. Τὸ περὶ τῆς ἔξοδου σύμφωνο, τὸ ὑπογραφὲν ὑπὸ τῶν ἀρχηγῶν καὶ τῶν ἀξιωματικῶν τῆς φρουρᾶς Μεσολογγίου, καὶ τὸ ὅποιον ἀρχεται διὰ τῆς φράσεως: «Ἐν δύμαστι τῆς Ἀγίας Τριάδος», ἐγράφη μὲν ὑπὸ τοῦ Κασομούλη, ἀλλὰ καθ’ ὑπαγόρευσιν τοῦ Ἐπισκόπου τῶν Ῥωγῶν Ἰωσῆφ (Κοκκίνου, ἔνθ’ ἀνωτ., σελ. 400—402), πρβλ. Καρολίδου Π., ‘Ιστορία τῆς Ἑλλάδος, ἐν Ἀθήναις, 1925, σελ. 699—700, Παπαρηγοπούλου Κ., ‘Ιστορία τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἐθνους τόμ. ΣΤ’ α, σελ. 167—168, Τρικούπη, ἔνθ’ ἀνωτ., σελ. 238 ἔξ., Χέρτσεργ, ἔνθ’ ἀνωτ., σελ. 52 ἔξι:

πὸ πάντων τῶν κληρικῶν περὶ σωτηρίας τῶν ψυχῶν τῶν ἀγωνίζομένων ὑπὲρ πίστεως καὶ πατρόδος ἐτελέσθη οἵονεὶ μνημόσυνον ὑπὲρ τῶν πεσόντων προμάχων τοῦ Μεσολογγίου καὶ παράκλησις ὑπὲρ ὑγείας καὶ σωτηρίας τῶν ἐπιζώντων. Οἱ πλεῖστοι δὲ καὶ ἔξωμοι ογήθησαν καὶ ἐκοινωνησαν τῶν ἀχράντων μυστηρίων καὶ παρεσκευάσθησαν κατὰ πάντα εἰς θάνατον καθάπερ ποτὲ ἐν βαθείᾳ νυκτὶ οἱ τριακόσιοι ἐν Θεομοπύλαις ὑπὸ τοῦ ιερέως Μεγιστίου τοῦ Ἀκαρνανος. Κατὰ δέ τινας καὶ ἡ νεκρώσιμος ἀκολουθία ἐψάλη καὶ μάλιστα ὅτε ὁ Ἅρωγῶν Ἰωσὴφ ἔνδακρος καὶ ἐν λυγμοῖς ἐντόνως ἥρξατο ψάλλων τὸ τροπάριον «Δεῦτε τελευταῖον ἀσπασμὸν» πάντες ἀνελύθησαν εἰς δάκρυα καὶ πανταχοῦ ἤκουε τις «Συγχώρα με καὶ ὁ Θεὸς συγχωρέσει». (38)

ε) Τὸ μαρτυρικὸν τέλος.

1. 'Αλλ' ὁ «πολεμιστὴς» — ως παρὰ τοῦ ἴστορικοῦ Κοκκίνου χαρακτηρίζεται — 'Ἐπίσκοπος Ἰωσὴφ εἶχεν ἀποφασίσει, ὅπως μὴ ἐγκαταλείψῃ τὸ θρυλικὸν κάστρον τοῦ Μεσολογγίου. 'Ἐντὸς αὐτοῦ θὰ περέμενον, κατ' ἀνάγ-
πην, οἱ ἀσθενεῖς, οἱ γέροντες, οἱ βαρέως τραυματισμένοι μαχηταί, οἵτινες πάντες ἔδει νὰ ἔχωσι ποιάν τινα παρηγορίαν. 'Εσκέφθη δ' ὅτι «ὅ ποιμὴν ὁ καλὸς τὴν ψυχὴν αὐτοῦ τίθησιν ὑπὲρ τῶν προβάτων». Εἰς τὴν περίστασιν δὲ ταύτην ἐθεώρει, ὅτι δι' αὐτὸν ἦτο τῷ ὄντι «τὸ ἀ π ο θ α-
ν ε ī ν κ ἐ θ δ ο ζ», (39) τούθιπερ σημαίνει, ὅτι «εἶχεν ἀχθῆ μέχρι τῆς ἀποφάσεως τῆς ὑπερτάτης προσφορᾶς διὰ τὸν ἀγῶνα... μολονότι γέρων ἥδη καὶ ἔχων τὸ ἀξίωμα

38. Κρέμου, ἔθ' ἀνωτ., σελ. 889—890.

39. Ἰωάν: ἰ 11.15; Φιλίπ.: α' 21.

τοῦ βουλευτοῦ ἡμποδοῦσε νὰ εἶχε φύγει» πρὸ πολλοῦ. Ἐντεῦθεν εἶχε τὸ ψυχικὸν σθένος νὰ ὑποσχεθῇ πρὸν κατηγορηματικῶς, ἐνώπιον πάντων, «νὰ μείνῃ πρὸς παρηγορίαν τῶν πληγωμένων καὶ ἀρρώστων καὶ νὰ συναποθάνῃ». (40)

2. Ἐμεινεν, ως ἐκ τούτου, μετὰ τοῦ γέροντος προκρίτου Χρήστου Καψάλη, ἔχων εἰς τὸ πλευρὸν αὐτοῦ τὸν ἐμψυχωμένον Πρωτοσύγκελλον Γεράσιμον, τὸν Ζαλογγίτην, ἡρωϊκῶς ἀγωνισάμενον εἰς ἄπαντα τὰ πεδία τῶν μαχῶν καὶ πεσόντα ἐν τέλει εἰς τὸν Ἀνεμόμυλον. Καὶ πάντες οὗτοι, οἱ ὀλιγάριθμοι ἀλλ' ἔνδοξοι ἡρωες, προσπισταὶ τοῦ Μεσολογγίου, μετὰ τοῦ Ἱερέως Ἀδαμαντίου τοῦ Σουλιώτου, ἔγραψαν σελίδας δόξης καὶ ὑπερόχου μεγαλείου, κατὰ τὰς τελευταίας ἴστορικὰς καὶ συγκινητικὰς στιγμὰς τῆς ἱερᾶς Πόλεως. Διότι, ὁ Καψάλης, μετὰ τῶν γυναικοπαίδων — τῶν εἰς τὸ κάστρον λόγῳ συγχύσεως κατὰ τὴν ἔξοδον ἐπανακαμψάντων — εἰς τὴν ἦν ἐπυρπόλησεν ὁ γέρων, ἀναφωνῶν τὸ «μνήσιμητί μου, Κύριε» πυριτιδαποθήκην, ἀνετινάχθησαν! Ὁ δὲ Ἀρωγῶν καὶ Κοζύλης Ἰωσήφ ἀρνούμενος κατὰ τὴν ὑστάτην στιγμήν, ὅπως διαφύγῃ καὶ σωθῇ, ἀπεσύρθῃ, μετ' ὀλίγων μαχητῶν καὶ ἐνεκλείσθη εἰς τὴν νησίδα τοῦ Ἀνεμομύλου. Ἐκεῖθεν ἔδωσε τὰς τελευταίας ἀπεγνωσμένας κατὰ τοῦ ἔχθροῦ μάχας καὶ τελικῶς, ὅτε ἀτέλιπε πᾶσα ἐλπίς, εἰπὼν «Ο δὲ Κύριος ἀποθάνετας ἡμᾶς ὑπὲρ τοῦ αὐτοῦ γόμου, εἰς αἰώνιον ἀναβίωσιν ζωῆς ἥμας ἀναστήσει», ἔθεσε πῦρ εἰς τὴν πυρίτιδα. (41) Καὶ τό-

40. Γούδα, ἔνθ' ἀνωτ., τόμ. Β', σελ. 267, Κοκκίνου, ἔνθ' ἀνωτ., σελ. 341.

41. Συνοδινοῦ Πολυκάρπου, Μητροπολίτου Μεσσηνίας (†), Οἱ ἀγῶνες τοῦ Ἑλληνικοῦ Κλήρου ὑπὲρ τῆς Πατριόδος καὶ τῆς Ἐλευθερίας, ἐν Ἀθηναῖς 1930, σελ. 11. Ὁ Τρικούπης (ἔνθ' ἀνωτ., σελ. 263)

τε «ἀπὸ τὴν γῆν, τὴν θάλασσαν, ἀπὸ τὸν θυμὸν τῶν φλογῶν, ἐξεχέοντο στρόβιλοι ψυχῶν, πιπτουσῶν εἰς τὴν ἄθυσσον ἢ ἰσταμένων εἰς τοὺς οὐρανούς».⁽⁴²⁾

3. Παρὰ ταῦτα ὁ Ἰωσὴφ δὲν ἔξεμέτρησεν οὔτωσί, θιαίως, τὸ ζῆν. 'Ανεσύρθη ἐκ τῶν ἐρειπίων αἰμόφυρτος, ήμίκαυμτος. Οἱ ἀντίχριστοι ἀγαρηνοί, οἵτινες ἐγνώριζον καλῶς τὴν ἐν Μεσολογγίῳ καὶ ἀλλαχοῦ πολεμικὴν δραστηριότητα αὐτοῦ, διψῶντες ἐκδίκησιν, ἐν μέσῳ ἀλαλαγμῶν καὶ βαναυστήτων, ἥρχισαν νὰ τὸν μαστιγώνουν καὶ κακοποιοῦν. Καὶ μετὰ ταῦτα, στήσαντες ἀγχόνην, ἐπὶ τοῦ 'Ανεμούλου, ἀνεβίβασαν ἐπ' αὐτῆς τὸν πολιόν καὶ ἡρωἴκὸν Ἱεράρχην παραδόντες αὐτὸν εἰς τὸν ἀτιμωτικὸν αὐτὸν θάνατον.⁽⁴³⁾ Πλὴν ἐκεῖνος διετήρησε πλήρη αὐτοκυριαρχίαν, ἀκεραίαν τὴν τῆς συνειδήσεως ἡρεμίαν, ἐπὶ τῇ ἀψευδεῖ πληροφορίᾳ, ὅτι ἔναντι τοῦ Ἅγιου Θεοῦ καὶ τῆς φλτάτης Πατρίδος ἐπετέλεσε πλήρως τὸ ιερώτατον αὐτοῦ καθῆκον, τούθοπερ εἶχεν ἥδη αὕτη ἀναγνωρίσει καὶ δὴ ἔγγράφως διὰ τοῦ Ἄπουργείου τῆς Θρησκείας, ὑπουρ-

καὶ ὁ Μ. Οικονόμου ('Ιστορικὰ τῆς Ἑλληνικῆς παλιγγενεσίας ἢ ὁ ιερὸς τῶν Ἐλλήνων ἀγῶν, ἐν Ἀθήναις 1873, σελ. 613) ισχυρίζονται, ὅτι ὁ γενναῖος Ἰωσήφ, ὁ καθ' ὅλην τὴν πολιορκίαν διακριθεὶς διὰ τὸν ἔνθερμον πατριωτισμὸν τού, προθέμενος μὲν νὰ συνεχέλθῃ καὶ φθάσας ἐπὶ τοῦ τείχους, ἀλλὰ μὴ προφθάσας νὰ ἔξελθῃ, διότι εἰσήρχοντο ἥδη οἱ ἔχθροι παρά τινι πίθῳ πυρίτιδος ίσταμενος, περικυκλωθεὶς καὶ πῦρ εἰς τὴν πυρίτιδα δουὺς ἐκάπι καὶ ήμίκαυστος, κατόμενος, ἀπετμήθη τὴν κεφαλήν. 'Ωσαύτως καὶ ὁ Κόκκινος (ἐνθ' ἀνωτ., σελ. 404, 409) διατείνεται, ὅτι ὁ Χρ. Καφάλης μετέβη εἰς τὸν Ἀνεμόμυλον, ὃν καὶ ἀνετίναξε. Πιθανώτερα πάντως εἶναι ἡ ἐκδοχή, ἣν ἀκολουθοῦμεν, καθ' ὅτι περισσότερον πραγματικά καὶ φυσιολογικά φάίνονται τὰ γεγονότα.

42. 'Α φεντάκη, ἔνθ' ἀνωτ., σελ. 79 πρβλ. Εὔαγγελά τοι ο Χρ., Τὸ Μεσολόγγιον, ἐν 'Μεγ. Ἐλλ. Ἔγκυκλοπ.', τόμ. ΙΣΤ', σελ. 960.

43. «Ἀπεκεφαλίσθη», γράφει ὁ Καθηγητὴς Γερ. Κονιδάρης, στηριζόμενος προφανῶς εἰς τὸν Τρικούπην ("Ἐπιθι: Ἐπιτ. Ἐκκλ. ίστορία τῆς Ἐλλάδος, ἐν Ἀθήναις 1938, στ. 351).

γοῦντος τοῦ Ἐπισκόπου Δαμαλῶν Ἰωνᾶ, καὶ εἶχεν ἀπευθύνει αὐτῷ (Μάρτιος 1825) τὴν εὐχαριστίαν καὶ εὐγνωμοσύνην τοῦ Ἔθνους.⁽⁴⁴⁾ Ἀπέβλεπεν ὅμως, ὡς Ἀρχιερεὺς, ἴδιαίτατα πρὸς τὴν ἐκ Θεοῦ, ὡς δικαίου Κριτοῦ καὶ μισθαποδότου, δικαίωσιν ἐν τῇ αἰώνιᾳ Πατρίδι, ἔνθα «τὸν τῆς δικαιοσύνης στέφανον»,⁽⁴⁵⁾ ἐπιφυλάσσει διὰ πάντα τίμιον ἀγωνιστὴν ὑπὲρ Πίστεως καὶ Πατρίδος, ὑπὲρ ὃν καὶ οὗτος ἐγένετο «πιστὸς ἄχρι θανάτου».⁽⁴⁶⁾

44. Κωνστ. Οἰκονόμου, Τὰ Σωζόμενα, ἔνθ' ἀνωτ., σελ. 38
—39.

45. Β' Τιμοθ. 8' 8.

46. Οὕτως «ό παντὸς ἐπαίνου ἄξιος» Ἰωσήφ προσήνεγκεν ἑαυτὸν ὄλοκαύτωμα ἐν Μεσολογγίῳ, καὶ οὕτω —κατὰ τὸν ποιητὴν— «τὸ ράσσο τοῦ Δεοπότη του φορεῖ γιὰ σάβανό του» καὶ «τίς δύναται —γράφει ὁ Ἀρτ. Μίχου— νὰ περιγράψῃ τὸν ἀκραίφην πατριωτισμὸν τοῦ Ποιμενάρχου τούτου; 'Οπωσδήποτε καὶ ἐν οἰφδήποτε χρόνῳ ἐγίγνοντο ἐργασίαι πρὸς ὑπεράσπισιν τοῦ φρουρίου ὁ ἀείμηντος οὗτος λειτουργὸς τοῦ 'Υψιστον παρίστατο μετὰ τοῦ Κλήρου, προτρέπων τοὺς ἐργαζομένους καὶ μετακομίζων ὁ ἕδιος ἐπὶ τῶν ὕμων του πέτρας, ξύλα καὶ χώμα καὶ λοιπὸν ύλικόν. Εἰς πᾶσαν ὑπὲρ τῶν ἀγωνιζομένων δοξολογίαν πρὸς τὸν 'Υψιστον ἦτο πρῶτος. 'Εκαποντάκις δὲ εῖδομεν αὐτὸν ἐν καιρῷ μαχῶν περιερχόμενον τοὺς προμαχῶνας τοῦ φρουρίου καὶ εὐλογοῦντας καὶ ἐνθαρρύνοντα τοὺς πολεμιστάς. Κατὰ τὴν ὀλεθρίαν στιγμὴν τῆς εἰσόδου τοῦ ἔχθρου εἰς τὴν πόλιν ἔπεσε καὶ οὗτος θύμα τοῦ πατριωτισμοῦ του, θέστας ὁ ἕδιος πῦρ εἰς τὴν πυρίτιδα ἐντὸς τοῦ 'Ανεμομύλου. Καὶ ἐν τοιούτῳ δὲν ηύτυχησε κανὸν ν' ἀναγραφῇ καὶ τὸ σῶμα αὐτοῦ μεταξὺ τῆς χορείας τῶν λοιπῶν ἐν τῇ αἰθούσῃ τῆς ἐν Ἀθήναις Ἐθνικῆς Συνελεύσεως καὶ τοῦ Βουλευτηρίου! 'Αξιοκατάκριτος τωάντι ἔλλειψις». (*"Ἐπιθι: Ἀποκ. 6' 10, Μπαλάνου, Αἱ περὶ τοῦ Ἔθνους θυσίαι, ἔνθ' ἀνωτ., «Ἡμερολ.» ἔτ. 1923, σελ. 189, πρβλ. Χ. Γ. Εὐσηγγελάτου, Ἰωσήφ ὁ Κοζύλης καὶ Ρωγών, ἐν «Μεγ. Ἐλλ. Ἐγκυκλ.», τόμ. ΙΓ', σελ. 407, Μίχος Ἀρτ., Ἀπομνημονεύματα, ἐν «Τὸ Ἀπομνημόνευμα 1453—1953, ἐπιμ. Γ. Π. Κουρνούτου, τόμ. Β', σελ. 29, ὑποσ. 2, Παπαδόπούλου Χρυσοστόμου, Ἀρχιεπισκόπου Ἀθηνῶν (†), Η Ἐκκλησία τῆς Ἐλλάδος ἐπὶ τῇ 1900ῇ ἐπετείῳ τῆς ιδρύσεως αὐτῆς ὑπὸ τοῦ Ἀποστόλου Παύλου, ἐν «Θεολογία», ἔτ. ΚΔ' (1953), σελ. 17, Παπαρρηγόπουλου, Ἰστορίας, ἔνθ' ἀνωτ., σελ. 168.*

Ε Π Ι Λ Ο Γ Ο Σ

‘Ο περὶ οὗ ὁ λόγος περίσεμνος ‘Ιεράρχης ‘Ρωγῶν καὶ Κοζύλης ‘Ιωσήφ ἀπεδείχθη, ἔργῳ τε καὶ λόγῳ, ὑπεράξιος ἐκπρόσωπος, σεπτὴ εἰκών, τοῦ ἀρχιπούμενος καὶ ἀγωνοθέτου Ἰησοῦ Χριστοῦ, ἀντάξιος δὲ κατὰ πάντα καὶ τῆς φιλτάτης ἡμῶν Πατρίδος θεράπων καὶ ταγός.

Δικαίως, ἄρα, ἡ μιρφὴ αὐτοῦ διασώζεται περίλαμπρος, ἀεὶ ζῶσα, εἰς τὸ πάνθεον τῆς ἴστορίας καὶ τῆς ἀθανασίας. Πάνυ ἀξίως δ' ἐθαυμάσθη παγκοσμίως, καὶ δι' ἐγκωμίων ὑμνήθη, μάλιστα δὲ διὰ τῆς μούσης τοῦ διασήμου τῆς Γαλλίας ποιητοῦ Βίκτωρος Ούγκω. Καὶ διὰ παντὸς γεραιόρεται ὁ ‘Ρωγῶν καὶ Κοζύλης ‘Ιωσήφ, ώς ἐξέχουσα, ἐκ τῶν κορυφαίων, ἡγετικὴ Ἱεραρχικὴ φυσιογνωμία τῆς ἐπαναστάσεως τοῦ 1821, ώς πρωτοπόρος καὶ ἰδανικὸς ἀγωνιστής, ώς ἀποτελεσματικὸς ἐμψυχωτής, ώς «όλοκαύτωμα ἥρωϊσμοῦ καὶ αὐταπαρνήσεως».

IV.

ΝΕΟΜΑΡΤΤΡΕΣ ΚΑΙ ΑΓΙΟΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ
Ο ΕΝ ΙΩΑΝΝΙΝΟΙΣ

Τύπο

τοῦ Πρωτοπρεεβ. ΑΝΤΩΝΙΟΥ Ν. ΚΟΥΛΟΥΡΗ π.θ.
Γεν. Ἀρχιερατικοῦ Ἐπιτρόπου Ἰ. Μητροπόλεως.

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ

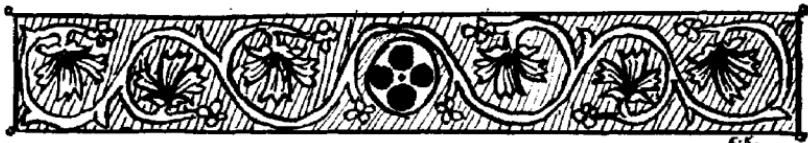
Μὲ τὴν εὐκαιρία τῆς 150ετηρίδος ἀπὸ τῆς Ἐθνεγροσίας καὶ ἐξ ἀφορμῆς τῶν ἑορτῶν καὶ ἐν γένει τῶν ιερῶν ἐκδηλώσεων, ποὺ ἔγιναν εἰς τὴν δοξασμένην πόλιν τῶν Ἰωαννίνων, κατὰ τὸν Ὁκτώβριον τοῦ 1971,

Ἐπειδὴ ὁ Ἀγιος τῶν Ἰωαννίνων εἶναι πολὺ θαυματουργός, Ἐπειδὴ ἴδιαιτέρως τιμᾶται ἐδῶ εἰς τὴν Ἡπειρον, θεωρεῖται δὲ καὶ Ἡπειρώτης — ὑπό τινα ἔποψιν, καὶ

ἀκόμη ἐπειδὴ καὶ οἱ Χριστιανοὶ τῆς Πρεβέζης (ἔστω καὶ ἂν ἀγνοοῦν τὰς λεπτομερείας τοῦ βίου τοῦ Ἀγίου Γεωργίου) πολὺ εὐλαβοῦνται τὸν Νεομάρτυρα,

χρέος μου, ἡμικὸν καὶ θρησκευτικὸν ἐθεώρησα νὰ ἐνδιατρύψω ἐπ' ὀλίγον περὶ τῶν ἀγίων Νεομαρτύρων μας καὶ περὶ τοῦ ἐγκαυχήματος τούτου τῆς Ἡπείρου μας, τοῦ Ἀγίου Γεωργίου, τοῦ ἐν Ἰωαννίνοις ζήσαντος καὶ μαρτυρήσαντος.

Ἀνάγκη εἶναι, τὸ εὐρὺ κοινὸν νὰ γνωρίζῃ τὰ μεγαλεῖα τοῦ Θεοῦ καὶ νὰ Τὸν λατρεύῃ μὲ ἀγνὰ συναισθήματα καὶ βιώματα.

ΜΕΡΟΣ Α'

ΝΕΟΜΑΡΤΤΡΕΣ

1. Μετὰ τὴν ἄλωσιν τῆς βασιλίδος τῶν Πόλεων ὁ Μωχάμετ, Β' ὁ κατακτητής, παρεχώρησεν εἰς τὴν Ὁρθόδοξον εἰδικῶς Ἐκκλησίαν — καὶ διὰ λόγους πολιτικοὺς κυρίως — ὡρισμένα δικαιώματα διὰ βασιλικοῦ διατάγματος. Ταῦτα — τὰ λεγόμενα καὶ ὄλλως Πατριαρχικὰ προνόμια — παρεῖχον μὲν εἰς τοὺς ὑποδούλους Χριστιανοὺς μίαν στοιχειώδη ἀνεξαρτησίαν, ἀλλὰ φαινομενικῶς! Δι' αὐτῶν ὁ Πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως ἐθεωρήθη ἀνώτατος Ἀρχων τοῦ Ἰ. Κλήρου καὶ τῆς Ἐκκλησίας, κεφαλὴ τῶν Ἰ. Ναῶν καὶ Μονῶν, εἶχε δὲ καὶ ὡρισμένην δικαιοστικὴν ἔξουσίαν, καθὼς καὶ τὴν διαχείρισιν τῆς ἐκκλησιαστικῆς περιουσίας, ἡ ὥποια καθίστατο ἀφορολόγητος.

Τὰ ἐν λόγῳ προνόμια, κατωχυρωμένα βεβαίως διὰ τὸν τύπον, κατεπατοῦντο καὶ ἀπὸ τὸν ἑκάστοτε σουλτᾶνον καὶ ἀπὸ τοὺς λοιποὺς τούρκους ἀρχοντας. Δυστυχῶς δὲ πλὴν τῆς Ἑλλάδος καὶ ὅλα τ' ὄλλα Χριστιανικὰ κράτη τῆς Ἑλληνικῆς χερσονήσου ἐστέναζον ὑπὸ τὸν βάρθαρον ξυγόν. Αἱ αὐθαίρετοι λοιπὸν ἐνέργειαι τοῦ σουλτάνου ἦσαν πολλαὶ καὶ φοβεραί. Ἐπενέθαινε π.χ. εἰς τὰς ἐκκλησιαστικὰς καθαρῶς ὑποθέσεις, ὡς εἰς ἐνθρονίσεις καὶ ἐκθρονίσεις καὶ καθαιρέσεις Πατριαρχῶν, ἀλλὰ καὶ εἰς ἔξορίας καὶ θανατώσεις ἀκόμη προέθαινε, ἐβασάνιζε καὶ

παντοιοτρόπως ἐκακοποίει Κληρικοὺς παντὸς βαθμοῦ, ἄνευ οἵασδήποτε αἰτίας. 'Αλλὰ καὶ Χριστιανὸς φιλησύχους ἔξεβίαζον, ἥρπαζον τὰ τέκνα των, ἐκακοποίουν καὶ διήρπαζον τὰς περιουσίας, ἰδιωτικὰς καὶ ἐκκλησιαστικάς. Τοιουτοτρόπως ἡ ζωὴ τῶν ὑποδούλων Ἐλλήνων ἦτο πράγματι μαρτυρική. 'Ως ἐκ τούτου πολλοὶ ἔξι αὐτῶν ἔφευγον εἰς τὰ ὅρη ἢ καὶ ξένας χώρας. "Αλλοι ὑπέκυπτον ὑπὸ τὴν καταθλιπτικὴν πίεσιν τῶν τούρκων καὶ ἔξισλαμίζοντο. "Αλλοι δὲ — οἱ γενναιότεροι πάντων — προετίμων τὸν θάνατον παρὰ τὸν ἔξισλαμισμὸν καὶ τὴν ἴκανοποίησιν ἀντιχριστιανικῶν ἢ καὶ ἀνθελληνικῶν ἐπιθυμιῶν καὶ ἐπιδιώξεων τῶν κατακτητῶν.

2. Καὶ εἶναι γεγονός, ὅτι ὁλόκληρος ἡ τουρκοκρατούμένη Ἐλλὰς ἡγωνίσθη σθεναρῶς διὰ τὴν περίσωσιν παντὸς τοῦ Χριστιανικοῦ καὶ Ἐλληνικοῦ, ἵδιᾳ δὲ ἡ "Ηπειρος. 'Η "Ηπειρος, ἡ ὁποία ὑπέστη τόσας δοκιμασίας καὶ τόσας θυσίας . . .

Αὕτοί, ποὺ μὲ τὴν κεφαλὴν ὑψηλὰ ἐβάδισαν τὸν δρόμον τῆς Ἐθνικῆς καὶ Θρησκευτικῆς Τιμῆς, καὶ δὲν ἐλύγισαν, οὔτε καὶ ὑπελόγισαν κινδύνους καὶ ἀπειλὰς καὶ ἐθανατώθησαν, εἴναι οἱ νεομάρτυρες.

'Η Ἐκκλησία μας τοὺς τιμῆς, ὅπως ἀκριβῶς τοὺς ἀρχαίους Της μάρτυρας, δηλαδὴ μὲ τὴν ἰδίαν καὶ αὐτοὺς τιμὴν καὶ εὐλάβειαν. Αὕτη ἀνεκήρυξε πολλοὺς ἔξι αὐτῶν ὡς ἀγίους, ἀν καὶ μερικοὺς ἔξι αὐτῶν ὁ Λαὸς τοῦ Θεοῦ ἐτίμα καὶ ἐώρταζε πολὺ ἐνωρίτερον.

"Ενας ἀπὸ τοὺς νεομάρτυρας, ποὺ ἀνεκήρυξεν ἀμέσως μετὰ τὸ σεπτὸν μαρτύριον του, εἶναι καὶ ὁ "Άγιος τῶν Ιωαννίνων Γεώργιος.

3. 'Αλλὰ — θὰ μὲν ἐρωτήσετε ἵσως — ποία ἦτο ἡ αἰτία τῆς θανατώσεως τῶν ἀγίων Νεομαρτύρων; Καθὼς ἡ Ἰστορία ὁμολογεῖ: ἡ μισαλλοδοξία καὶ ὁ θρησκευτικὸς φανατισμὸς τῶν τούρκων. Ἐνίστε ὅμως τὰ αἴτια ἡσαν σύμμικτα. Χωρὶς βεβαίως νὰ ὑπάρχῃ σχετικὸς Νόμος ἢ Δ) γμα περὶ θανατώσεως τῶν μὴ ἔξισταμιζομένων Χριστιανῶν, οὗτοι ἐσύροντο εἰς τὰ ιεροδικεῖα καὶ κατεδικάζοντο — ἄπαντες δὲ εἰς θάνατον!!.. Σινήθως ἡ ἀφορμὴ ἦτο μιὰ συκοφαντία· ὅτι δῆθεν ὕβριζον τὸν Μωχάμετ. Καὶ οἱ Ἰουδαῖοι δυστυχῶς ἐγίνοντο συνεργοί τοῦ κατακτητοῦ. Οἱ δὲ τοῦρκοι ἡσαν «μεγάλοι ἐφευρέται» εἰς τὰ βασανιστήρια καὶ τὰς ψυχικὰς καὶ σωματικὰς κακώσεις καὶ σκληροὶ ὡς θηρία ἀνήμερα.

'Αλλ' ἦτο ἀξιοθαύμαστος ἡ καρτερικότης τῶν 'Αγίων νεομαρτύρων. Κάποτε μάλιστα — ἴστορει ὁ πολὺς Χρυσός. Παπαδόπουλος — ἔνοι παρευρεθέντες καὶ παρακολουθήσαντες μαρτύριον, τόσον συνεκινήθησαν, ὥστε παρέλαβον μαζῇ των τὸ ιερὸν λείψανον εἰς τὴν Εὐρώπην.

"Απειροι οἱ νεομάρτυρες τῆς 'Ελληνοχριστιανικῆς ἰδέας κατὰ τὴν περίοδον τῆς τουρκοκρατίας. Κάθε ἑλληνικὸς τόπος ἔχει ἀναδείξει γενναίους καὶ δαφνοστεφεῖς μάρτυρας. Μόνον οἱ γνωστοὶ μάρτυρες τοῦ 1821 ἀνέρχονται εἰς τὸν ἀριθμὸν τῶν 10.000, κατὰ τὸν προαναφερθέντα ἴστορικόν.

'Η πίεσις ὅμως, ποὺ ἡσκήθη εἰς τοὺς 'Ηπειρώτας, ἦτο πρωτοφανής. Διὰ τὸν λόγον αὐτὸν καὶ ἐδῶ ἀνεφάνησαν καὶ ἔλαμψαν διὰ τοῦ μαρτυρίου πλείστοι ἄγιοι.⁽¹⁾

1. 'Η κατάστασις ἐν 'Ιωαννίνοις κατά τὸν 19ον αἰῶνα ἦτο ἀθλία ὑπὸ πᾶσαν ἔποιφν. Οἱ ἔξισταμισμοὶ εύρισκοντο εἰς ἡμερησίους διάταξιν. Οἱ κίνδυνοι πλείστοι καὶ ἄμεσοι. Οἱ θάνατοι πολλοὶ καὶ ἀναίτιοι!

Οἱ τούρκοι ἐτυραννοῦσαν θλιβερῶς καὶ βασανιστικῶς, ἀγριώς δέ,

4. Άπο τὸ μέγα πλῆθος τῶν Ἡπειρωτῶν ἀγίων νεομαρτύρων ἀναφέρω κατωτέρῳ ἐλαχίστους, καὶ μόνον διὰ μίαν ἐντύπωσιν:

- 1.—'Ιωάννης, ὁ Ἰωαννίτης (†1526)
- 2.—Νικόλαος, ὁ Μετσοβίτης (†1617)
- 3.—Θεοφάνης, ὁ πολιούχος Ναούσης (†1544)
- 4.—Νεκτάριος, αὐτάδελφος τοῦ προηγούμενου (†1550)
- 5.—Αὐξέντιος, ὁ Βελαΐτης
- 6.—Ἀναστάσιος, ὁ ἐξ ἀγίου Βλασίου Ἡγουμενίτος (†1743)
- 7.—Χρῆστος, ὁ Β. Ἡπειρώτης

ἴδια μετὰ τὴν καταστροφὴν τῶν Ἰωαννίνων, τοὺς Χριστιανούς, εἴτε διότι εἶχον ἐπικρατήσει οἱ "Ἐλληνες ἐπαναστάται εἰς τὴν Πελοπόννησον, εἴτε διότι οἱ Χριστιανοὶ εἶχον κερδίσει κάποιαν θέσιν εἰς τὴν ἐπικράτειαν τοῦ Ἀλῆ. Καὶ ίδιον μερικαὶ περιπτώσεις χαρακτηριστικαῖ:

«1822. Οἱ Χριστιανοὶ τῆς Ἡπείρου —γράφει ὁ Μέκιος— ὑφίστανται τὴν ἐποχὴν αὐτὴν τὰ πάνθεινα ὑπὸ τῶν δθωμαῶν τυρανίσκων, ὑποβαλλόμενοι ὑπ' αὐτῶν εἰς διαφόρους ἄγγαρίας καὶ ὑπὸ τῶν ἀκολάστων δθωμαν. στιφῶν, ἄτινα προέβαινον εἰς παντοίας διαρπαγάς ἀσυστόλως...».

1827: 29 Ἰουνίου, «150 λησταὶ εἰσήλασσαν περὶ τὸ λυκαυγὲς εἰς τὴν Κοινότητα Νεγάδων (Ζαγορίου), ἔκρουσαν τὸν μέγαν κώδωνα, ἵνα συναχθούν οἱ ἀνθρώποι εἰς τὴν ἐκκλησίαν, εἴτα δὲ εἰσελθόντες εἰς διαφόρους οἰκίας ἐλαφυραγώγησαν αὐτάς, ἐπυρπόλησαν 7 καὶ ἐφόρτωσαν 16 μουλάρια, ἀπήγαγον δὲ καὶ ἡμιαλώτισαν 15 καὶ ὠδήγησαν εἰς Χάσια» (Ι. Λαμπρίδου, Ζαγοριανά, Β' σελ. 80).

1830: 'Η τουρκία διὰ τῆς διπλωματίας της εἶχε διατάξει ὅλους τοὺς Ἀξιούς νὰ τουρκέψουν ὅλους τοὺς χριστιανούς, ὅσους ἔχουν εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τῶν, ὅλων τῶν μεθορίων τῆς Ἐλλάδος ἐπαρχιῶν... ὅπως μὴ ἔχωσιν οἱ "Ἐλληνες ἀπταιτήσεις ἐπὶ τῶν ἐπαρχιῶν τούτων (Π. Ἀραβαντινός, Χρονογραφία τῆς Ἡπείρου).

1868: «Πολλαχοῦ —γράφει ὁ τότε Αύστριακὸς πρόξενος ἐν Ἰωαννίνῃς— δὲν ὑπολογίζεται ἡ μαρτυρία τῶν Χριστιανῶν εἰς τὰ δικαστήρια ἐναντίον τῶν μουσουλμάνων. 'Ο κατῆς τὴν προσαγωγὴν τίτλων θεωρεῖ παράνομον. Οἱ χριστιανοὶ ἐκτοπίζονται ἀπὸ τὰ κτήματά των ἐπὶ τῇ βάσει ἐνὸς ἴλιαμ (ἀποφάσεως), ἐκδιδομένου κατόπιν δωροδοκίας (Ζδέεντινεκ, ἐν Ἡπειρωτ. Χρονικά, ἔτους 1937, σελ. 133).

8.—Κοσμᾶς ὁ Αἰτωλός, Ἡπειρώτης ὅμως τὸ γένος, (†1779)

9.—Δημήτριος, ὁ ἐκ Σαμαρίνης (ὑποστὰς φρικτὰ μαρτύρια 10 ἡμερῶν!!)

10.—Ιωάννης, ὁ Κονιτσιώτης

11.—Ζαχαρίας, ὁ Ἀρταῖος

12.—Χρῆστος,(²) ὁ Πρεβέζαιος ναύκληρος (†1668)

5. Κατάλογον νεομαρτύρων ἔχει συντάξει ὁ Κωνστ. Σάθας (1880;). Μικρὰν μυονγραφίαν ἐπὸ τὸν τίτλον «Οἱ Νεομάρτυρες», Ἀθῆναι, 1934, ὁ κυρὸς Χρυσ. Παπαδόπουλος, ὁ Κωστ. Ἄμαντος ὄμοιώς, καὶ λεξικὸν νεομαρτύρων ὁ Ἰ. Περαντώνης, ἐνῷ προσφάτως ἔγραψεν ὁ Ιωαννίτης καθηγ. Πανεπιστημίου Ιωάννης Ε. Ἀναστασίου βιβλίον μὲ τίτλον «Σχεδίασμα περὶ τῶν νεομαρτύρων Θεσ» νίκη. 1971».

2. Πλήρη ἀσματικὴν Ἀκολουθίαν τοῦ Νεομάρτυρος τούτου παρήγειλεν ἦδη ὁ Σεβ. Νικοπόλεως Στυλιανὸς εἰς τὸν ὑμνογράφον Γεράσιμον Μικραγιαννίτην ('Ἄγιορείτην).

Eik. 40.

ΜΕΡΟΣ Β'

Ο ΑΓΙΟΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ

1. Η γέννησις καὶ ἡ ἀνατροφὴ του.

Ο Νεομάρτυς μας ἐγεννήθη τὸ 1808 εἰς τὸ χωρίον Τσούρχλι (σήμερον Αγ. Γεώργιος) τῆς περιοχῆς τῶν Γρεβενῶν. Οἱ γονεῖς του ἦσαν γεωργοὶ πάμπτωχοι ἀλλ' εὐσέβεστατοι, εἰς τοὺς ὅποιους ὀφείλεται ἐν πολλοῖς καὶ ἡ εὐσέβεια καὶ ἡ ἀνατροφὴ τοῦ Γεωργίου. Αὐτὸς δὲ λόγῳ τῆς πτωχείας τῆς οἰκογενείας του παρέμεινεν ἀγράμματος.

Οταν ἔγινεν ὁκτὼ ἔτῶν, ἐμεινεν ὁρφανὸς ἀπὸ πατέρα καὶ μητέρα. Μέχρι δέκα τριῶν ἔτῶν ἐμεινεν εἰς τὴν γενέτειράν του, δόπτε προσεκολλήθη εἰς ἀξιωματούχους τούρκους (ἀγάδες) τῶν Γρεβενῶν, ἐργαζόμενος «ἀντὶ πινακίου φακῆς». Ἐκεῖθεν τὸν παραλαμβάνει τοῦρκος ἀξιωματικός, ὃς ὑποκόμιον του. Ἐκτοτε δὲ εἶναι πλέον γνωστὸς ὡς φουστανελλοφόρος «Ι'κιασούρ Χασάν».

Τὸ 1828 εἰσῆλθεν εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ Ἀβδουλάχ, ἀξιωματικοῦ τοῦ πασᾶ τῶν Ιωαννίνων. Ὁμως τὸ ἄλλοθρησκον περιβάλλον δὲν κατέστη ἱκανὸν νὰ τὸν ἔξισλαμίσῃ. Ἀλλὰ ὑπὸ μίαν ὅψιν συνέτεινε μᾶλλον εἰς τὸ νὰ μείνῃ Χριστιανός. Ὁλοι δὲ οἱ τοῦρκοι ἐπίστευον, ὅτι

έπρόκειτο περὶ μουσουλμάνου. "Ητο ἥδη κατ' ἐπιφάνειαν μουσουλμάνος καὶ κατὰ βάθος Χριστιανός. «'Ασφαλῶς δὲ — συμπεραίνει ὁ Δ. Σαλαμάγκας — κάποτε θὰ εύρεθη εἰς τὴν ἀνάγκην νὰ ἔξομιλογηθῇ εἰς τὸν ἀφεντικόν του, ὅτι δὲν ἥτο μουσουλμάνος... Πάντως ἔξεμυστηρεύθη τοῦτο καὶ εἰς ὁμοδρήσκους του Ἰωαννίτας».

Τότε «ἡγαλλίασε τὸ πνεῦμά» του, τὸν διεπέρασε καὶ τὸν ἐπλημμύρισεν ἐν φῶς, τὸ φῶς τῆς Πίστεως, διότι ἥρχισε νὰ συνδέῃ τὸν ἑαυτόν του μὲ τὸν Γεώργιον τῶν παιδικῶν του χρόνων.

Οἱ βιογράφοι χαρακτηρίζουν τὸν "Ἄγιον ως ἀπλοῦν, ταπεινόν, ἐσωτερικὸν τύπον (ένδοστρεφῆ), ὀλιγόλογον, πλούσιον εἰς Χριστιανικὰ βιώματα, ὀλιγογράμματον, ἀκατήχητον ὅμιως ως πρὸς τὰς Χριστιανικὰς ἀληθείας.

"Ητο ὑψηλὸς νέος, σεμινός, εὔρωστος, μελαχροινός, μὲ μαλακὰ μαλλιὰ καὶ ἐλκυστικὰ χαρακτηριστικά.

2. Ὁ Γάμος του.

"Ως Χριστιανός, ὁ Γεώργιος ἀπεφάσισε νὰ νυμφευθῇ Χριστιανὴν κόρην. "Ητο τώρα 28 περίπου ἐτῶν. 'Εμνηστεύθη λοιπὸν μίαν πτωχὴν ἄλλ' ἐνάρετον νέαν, τὴν Ἐλένην, ἡ ὁποία καὶ τοῦ ἔγινεν ἀργότερον σύζυγος. Τώρα ὁ "Άγιος νοιώθει νὰ τὸν πιέζῃ ἡ κρυπτοχριστιανική του ἰδιότης. Εἰς τὴν αλῆσιν τοῦ ὀνόματος «Χασάν» δυσφορεῖ. 'Αναπολεῖ τὰ περασμένα, τὰ βάσανα, τὴν πτωχείαν, τὰς στερήσεις, τὴν ὀρφανίαν... Καὶ τὸν Γάμον θεωρεῖ ως νεκρανάστασιν!

"Οταν ὁ Γεώργιος ἐμνηστεύθη, τὸ ἐπληροφορήθη ὅλη ἡ πόλις, διότι διεδόθη ἀστραπαίως ἡ εἰδῆσις.

Τὸν καλεῖ τότε ὁ Χότζας καὶ τοῦ λέγει:

— «Μπρέ, έσύ είσαι τοῦρκος, καὶ τώρα παίρνεις Χριστιανή;»

Καὶ ἡ ἀποφασιστικὴ ἀπάντησις:

— «Ἐγὼ ως Χριστιανὸς όπου είμαι, ζητῶ νὰ πάρω Χριστιανὴ γυναῖκα!»

Καὶ ἐνώπιον τοῦ ἰεροδικαστοῦ (τούρκου) ὁμολογεῖ:

— «Είμαι Χριστιανός. Μὲ λένε Γιᾶργο!»

— «Μπρέ, ἐδῶ ὁ χότζας μαρτυρεῖ, ὅτι είσαι τοῦρκος»

— «”Οχι, Χριστιανὸς ἥμουν καὶ είμαι». Καὶ ἔκαμε τὸ σημεῖον τοῦ Σταυροῦ. Καὶ ἐπαναλαμβάνει πολλάκις τὴν ὁμολογίαν: «Είμαι Χριστιανός! Μὲ λένε Γιᾶργο!»

‘Οδηγεῖται ἔπειτα εἰς τὸν βεζύρην Ἐμὸν Πασᾶν, νίὸν τοῦ Ρεσίτ Κιουταχῆ. Ἀλλ’ ἡ παράστασίς του ἐμπρὸς εἰς τὸν ἄρχοντα κατ’ οὐδὲν ἐπτόησε τὸν Γεώργιον. «Είμαι Χριστιανὸς» θὰ βροντοφωνήσῃ κι’ ἔκει.

Ἐγινε δὲ καὶ αὐτοψία ἀκόμη, διὰ νὰ διαπιστωθῇ, ὅτι ἦτο ἀπερίτιμος καὶ ἄφα ὅχι μουσουλμανὸς. Καὶ τότε ἀπῆλευθερώθη, μετὰ μιαρὰν ὅμως διαδικασίαν.

Διότι ζῶν εἰς τουρκικὸν περιβάλλον ὡς «σαϊτέζης» τοῦ Ἀβδούλάχ, εἶχε πιστευθῆ, πὼς ἦτο ἀμιγῆς τοῦρκος.

Μετὰ τὴν πρώτην ἀποφυλάκισίν του ὁ Γεώργιος νυμφεύεται τὴν ὁρφανὴν καὶ ἐνάρετον Ἐλένην, συνδέεται δὲ μὲ τὴν ἀγίαν Θρησκείαν τῶν πατέρων του ἀρρήκτως, ἐνῷ δημιουργεῖ ἀκαταλύτους δεσμοὺς μὲ τὴν χριστιανικὴν Κοινότητα. Χαίρει τώρα κάθε Θρησκευτικὴν ἑορτήν, καὶ ἀπολαμβάνει ἐλευθέρως τὰ πνευματικὰ ἀγαθὰ τοῦ Θεοῦ. Πρὸν μάλιστα ἀπὸ τὸν Γάμον μετέλαβε τῶν Ἀχράντων Μυστηρίων, ἀφοῦ μαζὶ μὲ τὴν γυναῖκα του ἔξωμολογήθησαν τὴν παραμονήν.

Καθημερινῶς πλέον ἐγέμιζε τὸ εἶναι του καὶ ἡ ψυχὴ του ἀπὸ τὴν ἡθικὴν καὶ πνευματικὴν ἐπαφήν του μὲ τοὺς

δόμιοθρήσκους του. Μάλιστα δὲ ἥρχισε νὰ παρουσιάζῃ κάποιαν κοινωνικὴν καὶ θρησκευτικὴν δραστηριότητα, ἡ ὁποία καὶ καθημερινῶς ἐμεγάλωνε. Ἐσωτερικῶς ἦτο πλήρης γαλήνης καὶ συγκινήσεως. Ἐξωτερικῶς ὅμως τὰ πράγματα ἐκψιαίνοντο. . .

Εἶχε γίνει μέγα σκάνδαλον τὸ γεγονὸς τῶν ἀρραβώνων του καὶ οἱ τοῦρχοι καὶ ἀλβανοὶ ἐκαραδόκουν εὐκαιρίαν διὰ νὰ τὸν συλλάβουν καὶ κακοποιήσουν.

3. Αἱ πρώται ἀνησυχίαι.

”Ηδη εἶχε γίνει κάποια ἀναφορὰ εἰς τὸν σουλτᾶνον καὶ ἐθίγετο καὶ τὸ ὄνομα τοῦ Ἀγίου.

Τὸ 1826 ὅμως τὸν Ἐμὸν Ἀγᾶ διεδέχθη ὁ φοβερὸς Χριστιανομάχος πασᾶς τῆς Θεσσαλίας Μουσταφᾶ Νουρί. Ἐνῷ αὐτὸς μιᾶς μὲ τὸν Ἀβδουλάχ μετατίθεται εἰς τὴν Προῦσσαν, ἕπου παίζοντον καὶ τὸν Γεώργιον, ώς χρῆσιμον. Μάλιστα ἐπέμενε — παρὰ τὴν ἀρνησίν του — ἐπέμενε νὰ τὸν πάρῃ ὁ Ἀβδουλάχ, διότι τὸν εἶχε πολὺ συμπαθήσει καὶ ἀκόμη εἶχεν ἀντιληφθῆ τοὺς κινδύνους, ποὺ διέτρεχεν ὁ Γεώργιος. Καὶ αὐτὸς εὑρέθη πάλιν εἰς μουσουλμανικὴν κοινωνίαν, εἰς ζωὴν μαρτυρικήν, μαρκὸν τῆς πατρίδος του, χωρισμένος ἀπὸ τὴν σύζυγόν του.

Καὶ ἡ σκέψις του τώρα δὲν εἶναι μόνον εἰς τὴν γυναῖκα του, ἀλλὰ καὶ εἰς κάποιον ἄλλον, ποὺ ἐπρόκειτο νὰ ἔλθῃ μετ' ὀλίγους μῆνας εἰς τὴν ζωὴν, καθὼς τοῦ εἶχεν ἐκμυστηρευθῆ ἡ γυνή του, ὁ καρπὸς τῆς στοργῆς των, ὁ καρπὸς τοῦ εὐλογημένου Γάμου των.

Παρέμεινε λοιπὸν εἰς τὴν Προῦσσαν, ἀλλ’ ἡ σκέψις του ἐταξίδευε συνεχῶς εἰς τὴν νέαν του πατρίδα, τὰ Ἰωάννινα. Καὶ τόσον συχνὰ ἐξέφραζε τὸν πόθον του εἰς τὸν Ἀβδουλάχ, νὰ ἐπιτρέψῃ δηλαδὴ εἰς τὰ Ἰωάννινα, ὥστε

τὸν συνέστησεν αὐτὸς εἰς τὸν νέον διοικητὴν Φιλιατῶν, ἀκόλουθον τοῦ βαλῆ Ἰωαννίνων. Τοῦ εἶπε μάλιστα, νὰ παραμείνῃ ὅλιγας ἡμέρας μόνον εἰς τὴν οἰκίαν του καὶ ἔπειτα νὰ μεταβῇ εἰς Φιλιάτες.

Ἡ χαρὰ τοῦ Ἀγίου ἐκορυφώθη, ὅταν ξημερώνοντας Πέμπτη, 30 Δεκεμβρίου τοῦ 1837 ἐγέννησεν ἡ σύζυγός του τέκνον ἀρσενικόν. «Καὶ ἔχαρη ὁ εὐλογημένος, ὅτι ἡξιώθη νὰ γίνῃ πατήρ».

Τὴν τὴν Ἰανουαρίου — κατὰ τὴν εὐλαβῆ συνήθειαν τῶν Χριστιανῶν — ἥτοι 7 ἡμέρας μετὰ τὴν γέννησιν, ὁ Ἀγιος βαπτίζει τὸ παιδί του, καὶ τοῦ δίδει τὸ ὄνομα Ἰωάννης, πρὸς τιμὴν τοῦ Τιμίου Προδόρου καὶ Βαπτιστοῦ.

4. Περιπέτειαι καὶ κένδυνοι.

Δὲν παρῆλθον εἰμὴ τέσσαρες ἡμέραι ἀπὸ τὴν Βάπτισιν τοῦ μικροῦ Ἰωάννου καὶ ὁ Θεὸς ἥτοι μαῖζε τὸν πνευματικὸν στέφανον τοῦ Ἀγίου.

Τὴν Τρίτην τὸ πρωΐ — 11 Ἰανουαρίου — «ἔδόθη εἰς ἐν ὑπνον τόσον βαθύν, ὥστε δὲν ἐξύπνησεν ὅλην τὴν ἡμέραν καὶ πολλάκις τὸν ἐτάραττον καὶ δὲν ἐννόει καθόλου». Τὴν ἡμέραν ἐκείνην τὸν εἶχεν ἀντιληφθῆ ὁ χότζας, ὁ ὅποιος τοῦ ἔκαμε μίαν κίνησιν, ὅτι τὸν ἐγνώρισε καὶ ὅτι τὸν περιμένει τιμωρία.

Τὴν νύκτα, ποὺ ἡκολούθησεν, ἥτο γεμάτος ἀπὸ σκέψεις, ὡσὰν νὰ ἐπρόκειτο κάτι κακὸν νὰ γίνῃ, καὶ ἔμεινεν ἄυπνος καὶ ἀνήσυχος.

“Ομως δὲν ἥθελησε νὰ εἰπῇ τίποτε εἰς τὴν σύζυγόν του. Τὸ πρωΐ πάλιν περιέπεσεν εἰς λήθαργον καὶ μόλις τὸ ἐσπέρας ἐξύπνησεν. “Οταν δὲ ἥλθεν ἡ ὥρα τοῦ δείπνου των, ἐνῷ συνήθως ἔλεγον: «εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Χριστοῦ...» Τώρα ὁ Ἀγιος εἶπε: «Δόξα Σοι ὁ Θεός! ..» Ποῖος ἐγνώ-

ριζες τους διαλογισμούς, που έταραπτον τὸν ἐσωτερικόν του κόσμον; "Ισως ἔσκεπτετο τὸ μαρτύριον, που τὸν ἐπεργίμενεν. Μήπως δὲν θὰ ἥθελε νὰ ζήσῃ ἀκόμη μέσα εἰς τὴν εὐτυχίαν του, ώσταν Χριστιανός, ώσταν στοργικὸς πατέρας, ώσταν φωτισμένος οὐκογενειάρχης; 'Άλλ' ὅμως «Τὸ θέλημα του Κυρίου γινέσθω». «Δόξα Σοι ὁ Θεός!»

'Ο "Αγιος γνωρίζει, δτι ὁ Θεὸς τὸν καλεῖ. Γνωρίζει, δτι δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ συνεχισθῇ αὐτῇ ἡ ζωὴ ἐπὶ πολὺ. Εἶχε γενναιοψυχίαν καὶ ἀποφασιστικότητα. «Σέ, Νυμφίε μου ποθῶ... καὶ θνήσκω ὑπὲρ Σοῦ, ἵνα καὶ ζῆσω ἐν Σοί! . . .» "Ωδεινε πρὸς τὸν Γολγοθᾶν του, πρὸς τὸν θεῖον προορισμὸν του.

Καὶ διηγεῖται ὁ βιογράφος του:

—«Ξημερώνοντας ἡ Τετάρτη, ζητεῖ τὰ φορέματά του, τὰ καλά. Τὰ ἔδωσαν καὶ ἐνδύθη καὶ ἐνδύοντάς τα, ἐκίνησε νὰ φύγῃ, ἐπὶ προφάσει νὰ εῦρῃ καμμίαν τύχην (ἐργασίαν). Πηγαίνοντας λοιπὸν εἰς τὴν πόρταν, ξαναγυρίζει, καὶ θεωρεῖ μὲ ἔκστασιν μεγάλην τὸν υἱόν του, καὶ σύζυγον καὶ ὅλους. Αὐτοὶ βλέποντες ἐν τοιοῦτο πρᾶγμα, ἀποροῦν καὶ λέγουν: Τί μᾶς θεωρεῖς οὗτος; καὶ αὐτὸς τους λέγει: Τί σᾶς πειράζει; (Καὶ αὐτὸ τὸ ἔκαμε δίς).

"Ισως νὰ ἦτο ἡ τελευταία φορά, που τους ἔβλεπεν...

Κατόπιν προχωρεῖ, φθάνει εἰς τὴν ἀγορὰν καὶ ἐκεῖ τὸν συναντᾶ ὁ χότζας.

—"Εως πότε γελᾶς μὲ τὴν πίστιν; "Η τοῦρκος ἡ Χριστιανός».

Τυχαίως ἐκείνην τὴν στιγμὴν διήρχετο ἀπ' ἐκεῖ καὶ ὁ γυναικάδελφος του Ἀγίου, ὁ Ἀλέξιος, ὁ ὅποιος ἴδων τὸν χότζαν νὰ κρατῇ σφιγχτὰ τὸν ἄγιον, καὶ χωρὶς νὰ ὑπολογίσῃ ἄλλο τι, ὁρμᾷ κατὰ τοῦ χότζα, διὰ νὰ ἀποσπάσῃ καὶ διασώσῃ τὸν ἀγαπητόν του Γεώργιον.

‘Ως δ’ ἡτο φυσικόν, ἐδημιουργήθη τότε ἐπεισόδιον μέγα, συνεκεντρώθη εἰς τὸν πλάτανον πλῆθος, τοῦρκοι, ἀλβανοί, χριστιανοί, καὶ ὀλόκληρος ἡ τουρκικὴ φρουρὰ ἀπηγολήθη μὲν αὐτό.

5. Η σύλληψις καὶ ἡ φυλάκισις.

‘Ο χότζας, ὁ “Ἄγιος καὶ οἱ συκοφάνται του ἐνώπιον τοῦ Νταούτη πασᾶ. Ή συκοφαντία: «αὐτὸν τὸν ἄνθρωπον, ἐνῷ τὸν ἡξεύρομεν ὅλοι, ἡτον τοῦρκος καὶ ἔγινε Χριστιανὸς καὶ ἴδού, ἔχει στὸ φέσι του τὸ σημεῖον τὸ δοποῖον βάζουν οἱ Χριστιανοί (δηλ. σταυρός)».

‘Ο πασᾶς ἐρωτᾷ καὶ ὁ “Ἄγιος θαρραλέως ἀπαντᾷ:

«Χριστιανὸς γεννήθηκα, Χριστιανὸς είμαι, Χριστιανὸς θὰ πεθάνω».

Μετὰ τὴν διμελογίαν του αὐτήν, μία βαθεῖα ἵκανοποίησις διαχέεται εἰς τὴν ψυχήν του καὶ μία πνευματική, οὐρανία αὔρα τὸν δροσίζει καὶ τὸν ἀναπτερώνει.

6. Διαδικασία - καταδίκη.

Μὲ τὰς χειροπέδας τώρα ὁ “Άγιος ὀδηγεῖται εἰς τὸν τοῦρκον ἱεροδικαστὴν (καδῆν), ἀριθρὸιν νὰ τὸν δικάσῃ. Είναι ὁ ἴδιος, ποὺ τὸν ἐδίκασε ποδὸν ἐνὸς ἔτους.

— Χριστιανὸς είσαι σύ;

— Ναί, ἀπαντᾶ ὁ Γεώργιος.

— “Ἐνα καιρὸν ἦσουν Χριστιανός. Μὰ τώρα είσαι τοῦρκος.

— “Οχι, ὅχι !! Χριστιανὸς είμαι, καθὼς καὶ σὺ ὁ ἴδιος τὸ μαρτυρεῖς καὶ μ’ ἔχεις στὸ Καϊδί σου (κώδικα ἀποφάσεων), ἀπερασμένον ἀπὸ πέρυσι.

— Πρέπει, ἢ νὰ τουρκίσῃς ἢ νὰ χαλασθῆς, προσθέτει ὁ δικαστής.

— "Ο, τι θέλεις κάμε, ἀπαντᾶ ὁ ἥρως.

Ἡ κατηγορία τὸ 1836 ἔλεγε: «Ἐίναι τοῦρκος καὶ θέλει νὰ πάρῃ γυναῖκα Χριστιανήν». Τώρα ὁ ἴδιος ὁ χότζας τὸν κατηγορεῖ: «"Ολοι τὸν ἡξευραν τοῦρκον, τώρα ἐμφανίζεται Χριστιανός». Τώρα παραθεωροῦν οἱ συκοφάνται του, ὅτι μὲ ἀπέφασιν τοῦ ἰδίουν ἵεροδικαστοῦ εἶχε καθορισθῆ καὶ ἀποδειχθῆ ἡ Χριστιανική του ἰδιότης. Ὁ κατῆς ἀντιλέγει - ἀκυρώνει τὴν προηγουμένην του ἀπόφασιν «Τότε ἦταν ἕνας μάρτυς. Τώρα εἶναι πολλοί».

'Ο χότζας εἶχεν ἐκμιανῆ. Τὰ κτυπήματα τοῦ 'Αλεξίου ἀποτελοῦσαν στοιχεῖον, ποὺ ἐδικαιολογοῦσε τὴν ἀγανάκτησίν του. Πάντως —ἔστω καὶ ἂν ἥθελεν ὁ ἵεροδικαστὴς νὰ δῶσῃ λύσιν, ποὺ νὰ ίκανοποιῇ τοὺς συκοφάντας, δὲν ἡμπόρεσε, διότι ὁ Γεώργιος καὶ ἀπερίτητος ἦτο καὶ πρὸ δὲ λίγων μόλις ἡμερῶν εἶχε βαπτίσει Χριστιανικῶς τὸ παιδί του.

'Ἐν τῷ μεταξὺ ὁ Χριστιανικὸς κόσμος καὶ ἡ 'Ι. Μητρόπολις 'Ιωαννίνων καὶ οἱ συγγενεῖς τοῦ 'Αγίου συσκέπτονται, διὰ τὸ τί δέον γενέσθαι. 'Ο ἵεροδικαστὴς ἔξετάζει, κατ' αἰτησιν μάλιστα ἀπεσταλμένου τῆς Μητροπόλεως, ἐπανεξετάζει τὸν "Αγιον καὶ διαπιστώνει, ὅτι οὐδέποτε εἶχε γίνει ὁρθόδοξος μουσουλμάνος.

"Ἀγεταὶ λοιπὸν ἐνώπιον τοῦ πασᾶ καὶ ἀνακρίνεται. Δίδει τὴν καλὴν ὄμολογίαν καὶ εὐτυχῶς ἀπολύτεται. * Ήτο 12 Ἱανουαρίου τοῦ 1838, ἡμέρα Τετάρτη.

'Ο "Αγιος ὁδηγεῖται τὴν ἐπομένην καὶ μεθετομένην πάλιν εἰς τὸν ἵεροδικαστήν. 'Ομολογεῖ μὲ παρρησίαν πάντοτε: «Χριστιανὸς εἴμαι, Χριστιανὸς ἀποθνήσκω!».

Τοῦ κάνονυν δελεαστικὰς προτάσεις. Χρησιμοποιοῦν διάφορα βασανιστικὰ μέσα, ἀλλ᾽ ἐκεῖνος παραμένει ἄκαμπτος. Μάλιστα ἕνας πρώην μοναχός, ἀρνητήχοριστος 70

έτῶν τοῦ προτείνει: Βρέ, ἐγὼ εἶχα 70 έτῶν εἰς αὐτὴν τὴν πίστιν καὶ τὴν ἀφῆσα, κι' ἔγινα μουσουλμᾶνος!».

'Ο "Αγιος πάλιν φυλακίζεται. Τοῦ βάζουν εἰς τοὺς δύνυχας χειρῶν καὶ ποδῶν ἀκάνθας καὶ ἀγγίδας καὶ ἐπὶ τοῦ σώματός του μίαν πλάκα πενήντα ὅκαδων.

«Αὐτὸς ὅμως ἐκοιμήθη τόσον ἐλαφρὰ καὶ γλυκά, ὅστε δὲν ἡσθάνθη τελείως· ἀλλ' ὡς νὰ ἥτον εἰς παπλώματα».

Τὴν πρωῖαν οἱ ἄλλοι φυλακισμένοι τὸν ἐρωτοῦν: «'Αδελφέ, πῶς ἐπέρασες τὴν νύκτα; ἡμεῖς ἐφοβήθημεν μὴν ἀποθάνης μὲ τὸ βάρος τῆς πέτρας». 'Ο δὲ "Αγιος εἶπεν: «Ἐγὼ δὲν ἡσθάνθην τινα πόνον ἀλλὰ νὰ σᾶς διηγηθῶ καὶ μίαν ὁπτασίαν ὃποῦ εἶδα. "Ἐνας νέος ἀσπροφορεμένος ἦλθε καὶ μοῦ εἶπε τουρκικά: «Μπὲν σελιμὲτ σενὶ θερίουμ» (=ἐγὼ σὲ σένα τώρα γρήγορα σωθηρίαν δίδω). 'Ητο Παρασκευή. 'Αργία διὰ τοὺς τούρκους, βασανιστήρια διὰ τὸν Μάρτυρα.

Τὴν ἄλλην ἡμέραν, τρίτην φορὰν ὁδηγεῖται πρὸς τὸν ἱεροδικαστήν. 'Απειλεῖται, μὲ χαλασμόν, καὶ ἐκεῖνος ἀποκρίνεται: «"Οτι θέλεις κάμε. "Οχι μίαν ἀπόφασιν, ἀλλὰ ἑκατόν!». Οἱ δὲ 'Ιωαννῖται τοῦρκοι ἔκραζον ἔξω ἀπὸ τὸ δικαστήριον καὶ τὸ διοικητήριον: —Νὰ χαλασθῇ! "Τθρισε τὸν Μωχάμετ». 'Εν τούτοις τὸ δικαστήριον δὲν εἶχε τολμήσει ἄδικον καὶ παράνομον δικαστικὴν ἀπόφασιν. 'Αλλὰ τελικῶς ὁ πασᾶς, ὃς πολιτικὸς ἀρχῶν καὶ ἀνώτατος δικαστής, πιεζόμενος, καὶ διὰ θρησκευτικὸν σέβας, συγκατένευσεν». 'Ο "Αγιος πάλιν φυλακίζεται.

7. Τὸ σεπτὸν μαρτύριον.

'Ητο πρωΐ, 17 'Ιανουαρίου 1838, 10 περίπου ἡ ώρα, ὅταν καταφθάνουν εἰς τὴν φυλακὴν πέντε δήμοι —ό

έκτελεστής καὶ οἱ βοηθοί του. Οἱ συγχρατούμενοι τοῦ 'Αγίου —διὰ κεφαλικὸν φόρον— Χριστιανοὶ φοβοῦνται καὶ ἀρχῖζουν θερμὴν προσευχήν. 'Ο "Αγιός μας, βυθισμένος εἰς σκέψεις, δὲν τοὺς ἀντιλαμβάνεται. "Ενας κρατούμενος ἐρωτᾶ· διατί ἥλθον οἱ δῆμοι; καὶ τὸν πληροφοροῦν: «διὰ τὸν Γεώργιον!». Τότε οἱ σύγκλειστοι πλησιάζουν τὸν "Αγιον καὶ τοῦ λέγουν: «Μή φοβηθῆς, ἀλλὰ ἀνδρίζου. 'Ολίγος εἶναι ὁ πόνος, καὶ ἔπειτα χαίρεσαι εἰς τὸν αἰῶνα τὸν ἄπαντα».

Μὲ τὸ ἀκουσμα τῆς καταδικαστικῆς θανατικῆς ἀποφάσεως ὁ "Αγιος χαίρει ὑπερβαλλόντως καὶ δοξάζει τὸν Θεόν, ποὺ τὸν ἡξίωσε ν' ἀποθάνῃ διὰ τὸ ὅνομά του.

'Ο δεσμοφύλαξ καταφθάνει καὶ διατάσσει: «Σήκω!».

'Ο "Αγιος στηώνεται χαρούμενος καὶ δίδει τὸν τελευταῖον ἀσπασμὸν εἰς τοὺς συνδεσμώτας καταδίκους (Χριστιανοὺς) καὶ κινεῖ διὰ τὴν σφαγήν, ὡσὰν νὰ μὴν ἐγνώριζε τί τὸν περιμένει. Οἱ δῆμοι τοῦ λέγουν: «Θὰ σὲ κρεμάσωμεν!». Καὶ ἔκεινος: «Ο, τι θέλετε, κάμετε», ἀπαντᾷ. Ἐφαίνετο δὲ ἐκδήλως εἰς τὸ πρόσωπόν του ἡ ψυχικὴ ἀγαλλίασις.

Μόλις ἡ συνοδεία ἔφθασεν εἰς τὸν ὠρισμένον τόπον τῆς ἔκτελέσεως —ἥτο δὲ πολυσύχναστος καὶ κεντρικός, καὶ ἡ ἀγγόνη ἐτοίμη— τὸν ἐρωτοῦν:

— «Τί εἶσαι σύ?».

— «Χριστιανός! Προσκυνῶ τὸν Χριστόν μου καὶ τὴν Δέσποινάν μου Θεοτόκον».

Καὶ μόλις εἶπε τοὺς λόγους αὐτούς, παρεκάλεσε νὰ τοῦ λύσουν τὰς χεῖρας. Τὰς ἔλυσαν, ἔκαμε τὸν σταυρόν του καὶ ἔκραξε πρὸς τοὺς παρευρισκομένους Χριστιανούς:

«Συγχωρήσατέ με, ἀδελφοί, καὶ ὁ Θεὸς συγχωρέσει σας!...».

Αμέσως δὲ τοῦ ἔβαλαν τὴν τριχιὰν εἰς τὸν τράχη-
λον, ποὺ ἦτο δεμένη εἰς τὸ δένδρον, καὶ τραβώντας τὸν
παρέδωκε τὸ πνεῦμα.

«Οὕτως ἐτελεύτησεν ὁ γενναιότατος, ὃν εἰς ἡλικίαν
30 ἐτῶν». ¹⁾ Οἱ δὲ ἄπιστοι ἐφώναζον: "Ἄς κατέβῃ τώρα
ὁ Χριστός, νὰ σὲ σώσῃ, Γκιαοὺρ Χασάν!

Τὸ ἄγιον Λείψανον παρέμεινε τοία ἡμερονύκτια
κρεμασμένον εἰς τὴν ἀγχόνην, κατὰ διαταγὴν τῶν τούρ-
κων. Ἐν δὲ οὐράνιον φῶς ἐκάλυπτε τοῦτο πᾶσαν νύκτα,
τὸ ὅποιον ἔβλεπον καὶ οἱ φύλακες καὶ οἱ μακρὰν εὑρισκό-
μενοι Χριστιανοὶ καὶ οἱ ἔχθροι, οἱ ὅποιοι μάλιστα κατη-
σχύνοντο. Τὸ ἄγιον Λείψανον παρέμεινεν ἀφθαρτον καὶ
εὐωδιάζον.

Πρὸς ἐκφοβισμὸν τῶν Χριστιανῶν οἱ τοῦρκοι ἥθε-
λησαν εἰς ὅραν κινήσεως καὶ δημοσιότατα νὰ ἐκτελέσουν
τὴν ἀπόφασίν των. Εἰς τὸν ἴδιον ἐκεῖνον τόπον ἀκριβῶς
εἶχον ἄλλοτε γδάρει ζῶντα τὸν ἐπίσκοπον Διονύσιον, τὸν
φιλόσοφον. Καὶ διὰ ποῖον ἔγκλημα; Διότι ἦσαν Χριστια-
νοὶ καὶ Ἔλληνες! Καὶ ἐπόθουν τὴν Ἐλευθερίαν των. Ἐ-
κεῖ δὲ ἔμεινε καὶ τὸ σκήνωμα τοῦ Ἀγίου νεομάρτυρος, φι-
πιζόμενον ὑπὸ τοῦ ἵσχυροῦ ἀνέμου, ἐνῷ ἀνωθεν ἀπὸ τὸ
φρούριον «ἐκροτάλιζον — ὅπως χαρακτηριστικῶς γράφει
ὁ βιογράφος του — αἱ χαλύβδινοι λόγχαι καὶ πανοπλίαι
τοῦ βλοσφεῦ κατακτητοῦ».

Τὰ Ἰωάννινα στενάζουν! Ἐν τούτοις μία μερὶς Ἐλ-
λήνων μὲ μεγάλας θυσίας εἶχε κατορθώσει ν' ἀποτινάξῃ

1) Ὁ Ἅγιος Γεώργιος κατέλιπεν ἔνα μόνον, ὡς εἰκός, υἱόν, τὸν
Ἰωάννην, ὅστις ἔσχε σύζυγον ὀνομαζομένην Ἐλένην, τὴν ὅποιαν πολ-
λοὶ ἡλικιωμένοι Ἰωαννίται καὶ σήμερον ἐνθυμοῦνται καλῶς. Λέγουν μά-
λιστα δτὶ ὁ υἱός του «δὲν ἐβγῆκε καλός ἀνθρωπός καὶ καλὸς Χριστια-
νός»!!

τὸν σκληρὸν ζυγόν. Διὰ τοὺς Ἡπειρώτας ὅμως δὲν εἶχε σημάνει ἀκόμη ἡ ὥρα διὰ «τὸ ποθούμενο».

Οἱ Χριστιανοί, οἱ ὅποιοι ἥθελον νὰ παραλάβουν τὸ σεπτὸν λείψανον τοῦ Ἀγίου, ἔχρειάσθη νὰ δωροδοκήσουν, καὶ νὰ πληρώσουν πολλά, οἱ δὲ αἰσχροκερδεῖς τοῦρκοι ἔξεβίαζον αὐτούς. Κατεβλήθη λοιπὸν μέγα ποσὸν χρυσοῦ! Καὶ τότε οἱ πιστοί, μὲ προφύλαξιν μεγάλην, ἀφοῦ ἔξεκρέμασαν εὐλαβικῶς τὸν "Ἀγιον, τὸν ἐτύλιξαν ἐντὸς «βελέντζας», τὸν μετέφεραν δὲ ἐν πάσῃ εὐλαβείᾳ καὶ συγκινήσει εἰς τὸν μητροπολιτικὸν Ναόν. Ἐκεῖ ἔξωθι τοῦ Ἀγίου Βῆματος τὸν ἐνεταφίασαν. "Ετσι, ἀφ' ἐνὸς μὲν ἀπέφυγον τὴν λιτάνευσιν, ποὺ θὰ ἔδιδε λαβὴν διὰ σκάνδαλα εἰς τοὺς τούρκους, ἀφ' ἑτέρου δὲ ἔξησφάλισαν περὶ τὸν Τάφον τοῦ Ἀγίου Μάρτυρος τὸ ἀπαραβίαστον, τὸ ἄσυλον, καθ' ὃ περίβολος Ναοῦ.

8. Τὰ θαύματα τοῦ ἀγίου μας.

Τὸ Πανάγιον Πνεῦμα, ποὺ θαυμαστώνει τοὺς ἀγίους, καὶ δίδει εἰς ἕνα ἔκαστον ἐξ ἡμῶν τὰς δωρεὰς τοῦ Θεοῦ, ἐδόξασε καὶ ἐτίμησε τὸν Νεομάρτυρα "Ἀγιόν μας διὰ θαυματουργικῆς χάριτος.

Πρῶτον θαῦμα ἀναφέρεται, ὅτι ἔκαμεν ὁ «"Ἄη - Γιώργης» εἰς μίαν τούρκισσαν. Ἡ ὁποία, ὅταν ἀκόμη εὐρίσκετο κρεμασμένον ἐπὶ τῆς ὄγχοντος τὸ τίμιον λείψανον, ἔσπευσεν, ἐπῆρε μὲ εὐλάβειαν μίαν κάλτσαν τοῦ Ἀγίου, τὴν μετέφερεν εἰς τὴν οἰκίαν της, τὴν ἔβαλεν ἐπάνω εἰς τὴν παράλυτον θυγατέρα της, καὶ ἀμέσως ἐκείνη ἐσηκώθη, καὶ ἥρχισε νὰ περιπατῇ.

Κολυμβήθησα τοῦ Σιλωάμ, πηγὴ ἀένναος θαυμάτων ἀνεδείχθη ὁ Τάφος τοῦ Ἀγίου, ἰατρεῖον ψυχῶν καὶ σωμάτων. Οἱ πάντες, ἐπικαλούμενοι μὲ θέρμην τὴν βοήθειάν

του, ἐλάμβανον — καὶ λαμβάνοντα — τὴν χάριν καὶ ἐθεραπεύοντο: χωλοί, ἄλαλοι, τυφλοί, κωφοί, παράλυτοι, δαιμονισμένοι καὶ ἄλλοι κακῶς πάσχοντες καὶ κατατρυχόμενοι σκληρῶς. Καὶ τότε προσῆλθον πλεῖστοι τοῦρκοι, ἄλλὰ καὶ Ἰουδαῖοι ἀκόμη, βλέποντες τὰ θαύματα, καὶ ἐβαπτίσθησαν, δοξάζοντες τὸν Θεόν.

Ἐνταῦθα ἀναφέρω μερικὰ ἀπὸ τὰ ἄπειρα θαύματα τοῦ Ἀγίου Γεωργίου, διὰ νὰ λάβετε μίαν περίπου ἰδέαν τῆς θαυματουργικῆς του ἴδιότητος.

α') Σταμάτα, ἀπὸ τὴν Λεσινίτσα(;) , β') ἔνα παιδί ἀπὸ τὰ περίχωρα τῶν Ἰωαννίνων, γ') δύο παράλυτα ἀδέλφια, δ') ὀκταετὲς ἀκόρι ἀπὸ τὸν Λόγγον(;) , ε') ἄλλο παιδί ἀπὸ τὰ Δολιανά, στ') ἡ Κατερίνα ἀπὸ τὰ Πράμαντα, ζ') ἡ Στασινὴ ἀπὸ τὸ Γρίμποβον, η') ὁ Ἰωάννης ἀπὸ τὸ Ρωμανόν, θ') ἡ Παρασκευὴ ἀπὸ τὸ Κοτσανόπουλον Λάμαρης (Πρεβέζης), ι') ἡ Χάϊδω ἀπὸ τὴν Καστανέαν Ἀσπροποτάμου Κονίτσης, ια') ὁ τριετὴς Γεώργιος Στουρνάρας τοῦ Ἀναστασίου καὶ τῆς Θεοδώρας (1919), γεννηθεὶς εἰς Ἰωάννινα ἀτροφικὸς καὶ παράλυτος, καὶ ἄλλοι πολλοί.

Θ. Τὰ σημασία τοῦ μαρτυρέου.

Ἡ σταθερότης τῆς πίστεως τοῦ θαυμαστοῦ μας Ἀγίου πρὸ καὶ κατὰ τὸ πολλαπλοῦν καὶ πολυάδυνον μαρτύριον, ἡ μεγαλοψυχία κατ' αὐτό, αἱ ὀπτασίαι, τὰ θαύματά του, ὑπῆρξαν ἡ βαθυτέρα ἀνακούφισις καὶ παρηγορία τῶν ὑποδούλων Χριστιανῶν. Ὡς ἀστραπὴ διεδόθη, ὡς προελέχθη, τὸ μαρτύριον. Ὁ Τάφος του ἔγινεν ἀμέσως γενικὸν προσκύνημα τῶν Ἰωαννιτῶν καὶ Ἡπειρωτῶν καὶ τῶν Ἑλλήνων γενικώτερον. Τὸ θρησκευτικὸν συναίσθημα ἀνεπτερώθη, καθ' ὅσον ἀπὸ τοῦ γενναίου τούτου μάρτυ-

ρος ἔπαυσαν αἱ ἀθρόαι ἐν Ἡπείρῳ ἔξωμοισίαι, αἱ δόποιαι μέχρι τότε ἐγίνοντο καθημερινῶς σχεδὸν (Κ. Μέκιος). Καθ' ὅτι «οἱ νέοι οὗτοι Μάρτυρες εἰναι ἀνακαινισμὸς δλῆς τῆς Ὁρθοδόξου πίστεως» (κατὰ τὸν "Οσ. Νικόδημον Ἀγιορείτην). Ὁ πληθυσμὸς ἀνεῳδόρησε, ἀνυψώθη δὲ τὸ Ἐθνικὸν φρόνημα.

'Ο Νεομάρτυς εἶναι "Αγιος καὶ Ἐθνομάρτυς.

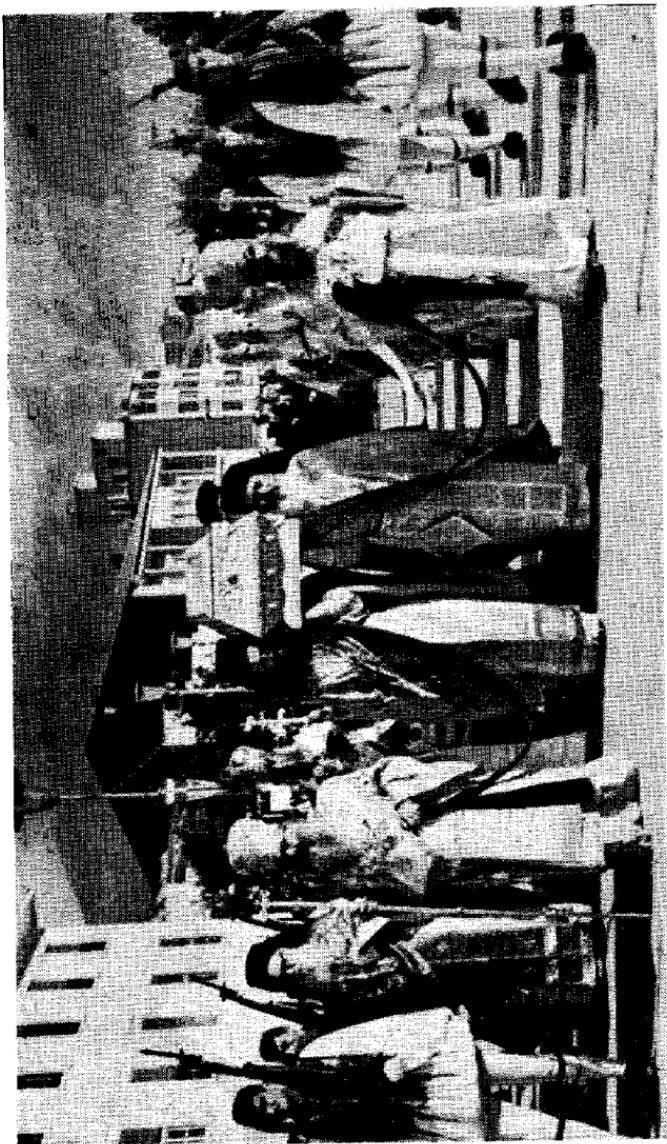
Κατὰ τὸ 1839 ὁ νέος τότε Μητροπολίτης Ἰωαννίνων δι' ἀναφορᾶς του πρὸς τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον ἐζήτησε τὴν ἐπίσημον ἀνακήρυξιν τοῦ Νεομάρτυρος ὡς Ἀγίου! Ἡδη οἱ Χριστιανοὶ τὸν εὐλαβοῦντο, καὶ τὸν ἑώρατον καὶ προηγουμένως. Πράγματι δὲ ἀπόφασις τῆς Μεγάλης Ἑκκλησίας (Κον/πόλεως), ἀπὸ 19 Σεπτεμβρίου τοῦ 1939, καθιερώνει παγχριστιανικὴν (πανορθόδοξον κάλλιον) ἑορτὴν τοῦ Ἀγίου Γεωργίου, ἀγομένην τὴν ἡμέραν τοῦ μαρτυρικοῦ του θανάτου, ἥτοι 17 Ιανουαρίου —ἄλλο θαῦμα καὶ τοῦτο! ἐν ἕτος μετὰ τὸν θάνατόν του ὁ Ἀγιος νὰ ἀναγνωρίζεται ἐπισήμως ὑπὸ τῆς Ἑκκλησίας καὶ νὰ τιμᾶται μὲ ίδιαιτέραν ἀκολουθίαν.

10. Ἡ ἀνακομιδὴ τῶν τιμέων λειψάνων (26 Οκτωβρίου 1971).

Εἰς τὰς ἡμέρας μας, προνοίᾳ τοῦ Σεβ. Ιεράρχου Σεραφείμ, Μητροπολίτου Ἰωαννίνων, ἔγινε μὲ πᾶσαν ἐκαλησιαστικὴν ἐπισημότητα καὶ μεγαλοπρεπῆ σεμνότητα καὶ εὐλαβικὴν τιμὴν ἡ ἀνακομιδὴ τῶν λειψάνων Λειψάνων τοῦ Νεομάρτυρος Ἀγίου Γεωργίου.

Εἰς τὰς ἑορτὰς συμμετέσχον πολλοὶ τῆς Ἑλλάδος Ιεράρχαι, πάντες τῆς Ἡπείρου, ἀπαντες οἱ Ιερεῖς τῆς Ἐπαρχίας Ἰωαννίνων, ὅλοι Ἰωαννίται, ἄλλοι Ἡπειρῶται, ἐκπρόσωποι τοῦ Κράτους καὶ τοῦ Στρατοῦ.

Eik. 41.

Ἡκολούθησεν ἡ λιτανευτικὴ μετακομιδὴ ἀπὸ τοῦ μητροπολιτικοῦ Ναοῦ εἰς τὸν φερώνυμον καὶ καλλιμάρμαρον Ναὸν τοῦ Ἅγίου, ἐν συνεχείᾳ δὲ ἔγινε τὸ λαϊκὸν προσκύνημα.

Τὰ ἵερὰ Λείψανα τώρα φυλάσσονται πρὸς πᾶσαν πνευματικήν μας χρείαν καὶ πρὸς δόξαν τοῦ θαυμαστώσαντος αὐτὸν Θεοῦ, ἐντὸς δὲ πολυτίμου ξυλογλύπτου θήκης, εἰς τὸν Ναόν του.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

«Αλλ' φή "Αγιε Νεομάρτυρος τοῦ Χριστοῦ καὶ θαυματουργὲ Γεώργιε, σύ, ὅστις ἐν τοῖς ζοφεροῖς τούτοις χρόνοις, ἐν οἷς ἐψύχη ἡ ἀγάπη τῶν πολλῶν, καὶ ἐσβέσθη ὁ λύχνος τῶν χριστιανικῶν ἐν ἡμῖν ἔργων, σύ, λέγω, ὅστις ἀνέτειλας ως ἑωθινὸς καὶ λαμπρὸς ἑωςφόρος (=ῆλιος), καὶ κατηγάσας πᾶσαν τὴν Ἐκκλησίαν τοῖς ἀπείροις σου θαύμασι, λάμψον καὶ ἡμῖν διὰ τῶν φαεινῶν σου πρεσβειῶν τῆς θεϊκῆς εὐσπλαγχνίας τὴν ΑΙΓΑΛΗΝ...». (Λειμωνάριον Ἡπειρωτικόν, Ἀθῆναι, 1968, σελ. 35). Σκέπε τῇ ἐκ Θεοῦ εὐλογίᾳ σου τὸ "Ἐθνος ἡμῶν καὶ ὄδήγει πάντας τοὺς ὑμνητὰς καὶ προσκυνητάς σου εἰς τὸν δρόμον τοῦ Χριστιανικοῦ ἡμῶν προορισμοῦ. Ἀμήν.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

1. Ἀναστασίου Ι., Σχεδίασμα περὶ τῶν νεομαρτύρων, Θεσσαλονίκη 1971.
2. Βοδολίνη Κ., Ἡ Ἐκκλησία εἰς τὸν ἀγῶνα τῆς Ἐλευθερίας, Ἀθῆναι 1952.
3. Ἡπειρωτικὸν Λειμωνάριον, Ἀθῆναι 1968.
4. Μνήμη 1821, Ἀφιέρωμα εἰς τὴν Ἐθνικὴν παλιγγενεσίαν ἐπὶ τῇ 150ῃ ἐπετείῳ, ἐπιμελείᾳ Ἀναστασίου Ι.-Γερομιχάλου Α., Θεσσαλονίκη 1971.
5. Οἰκονόμου Κωνστ., Πρεσβυτέρου, Λόγοι Α', ἐπιμελείᾳ Θεοδ. Κ. Σπεράντσα, Ἀθῆναι 1971.
6. Παπαδοπούλου Χρυσοστόμου, Ἀρχιεπισκόπου Ἀθηνῶν, Οἱ νεομάρτυρες, Ἀθῆναι 1934.
7. ΠΑΠΥΡΟΥ Ἐπίτομον Ἐγκυκλ. - Γλωσσ. Λεξικόν.
8. Περαντώνη Ι., Νεομάρτυρες, ἐν Θρησκευτ. - Ἡθικῇ Ἐγκυκλοπαίδειᾳ, τόμ. 9ος.
9. Πνευματικὴ Πορεία, Ἐκδ. Ἀποστολ. Διακονίας, Ἀθῆναι 1962.
10. Σαλαμάγκα Δ., Ὁ ἄγιος Γεώργιος ὁ νέος μάρτυς ἐξ Ἰωαννίνων, συναξάρι, Ἀθῆναι 1954.

V.

ΓΝΩΡΙΜΙΑ ΜΕ ΤΟ ΣΩΤΑΙ
ΚΑΙ ΤΟΤΣ ΣΩΤΛΙΩΤΕΣ

‘Υπό

Άρχιμ. ΜΕΛΑΕΤΙΟΥ ΣΥΡΜΑΚΕΣΗ, Ἡγουμένου
Άρχιερ. Ἐπιτρόπου Φιλιμουάδος

Τὸ Σούλι, εἶναι πανάκριβο στολίδι τῆς νεοελληνικῆς Ἰστορίας, ποὺ στέκεται ἀγέρωχο στὸν Ἡπειρωτικὸ χῶρο, καὶ ποὺ φαντάζει σὰν κάτι ἀπίστευτο, γιατὶ λίγοι Χριστιανοὶ κυνηγημένοι ἀπὸ τὸν τόπο τους θεμέλιωσαν μέσ' στὴν καρδιὰ τῆς Ἡπείρου τὸ Σούλι τὸ ἀθάνατο. Στὴν πιὸ ψηλὴ κορφὴ τῶν κακοτράχαλων βουνῶν τῆς καινούργιας πατρίδος τους στήσανε τὸ φλάμπουρό τους. Φλάμπουρο ἀνεξαρτησίας καὶ λευτεριᾶς. Κι' ἀπὸ κεῖ, λίγα χιλιόμετρα ἀπὸ τὰ Γιάννινα, ποὺ ἔβραζε ἡ τουρκιά, καὶ μιὰ σπιθαμὴ ἀπ' τὴν Παραμυθιὰ καὶ τὸ Μαργαρίτη, τουρκοἀρθανιτομένες περιοχές, ἀνέμιζε περήφανο διακόσια πενήντα χρόνια, χωρὶς οὔτε μιὰ μέρα νὰ κατέβῃ. Κι' ἔστησαν στὸ σταυροδρόμι τῆς ζωῆς καὶ τοῦ θανάτου τὸ Σούλι καὶ τοὺς Σουλιώτες μὲ τὰ προνόμια καὶ τὴ μοίρα τῆς Ἰστορίας. Καὶ στάθηκαν οἱ Σουλιῶτες μὲ τὴ δύναμι νὰ σκοπεύουν, πέρα ἀπὸ τὶς βιοτικὲς ἀνάγκες, στὸν ἴδανικὸ κόσμο τοῦ πόθου, τῆς ὁμορφιᾶς καὶ τῆς ἀρετῆς, μὲ τὴν κοινωνικότητα, ποὺ ἤταν κάτι πέρα ἀπὸ τὴν ἀπλῆ συμβίωσι, μὰ ποὺ ὁ δεσμός τους ὁ ἐσωτερικὸς ἤταν ἡ θρησκεία, ἡ γλώσσα, ὁ μῦθος καὶ τὰ ἔθιμα, καὶ ἡ συνείδησι τῆς συνέχειας. Μιὰ συνείδησι, ποὺ νὰ πειθαρχοῦν δλεῖς οἱ Σουλιώτικες γενιὲς στὸ νόμο τῆς θύελλας, ὥστε ὅπου Σουλιώτικο κουφάρι καὶ περπατησιά, κι' ἔνα ἀληθινὸ

μνημεῖο. Γιατὶ καὶ σήμερα καὶ αὔριο καὶ συνέχεια στὸν κόσμο τοῦτο, στὶς δοξασμένες βουνοκορφὲς τῶν Σουλιωτικῶν αἰώνιων κορυφῶν, ποὺ ὅταν τὸ φῶς τῆς μέρας, χάνεται στὸ ἄπειρο μὲ τ' ἀσύληπτα κι' ἀποσπιόριστα χρώματα, ποὺ στὴν ἀρχὴ φαίνονται ρόδινα, ὑστερα ωχρὰ πορτοκαλλένια καὶ τελευταῖα μενεξεδένια, καὶ ὅταν χάνενται τὰ χρώματα τῆς μέρας ἀρμονικά, θαρρεῖς πὼς εἶναι μιὰ ἀπόκοσμη μουσικὴ συμφωνία, ἀπέριως γλυκειὰ καὶ ἔαρινή, ποὺ οἱ τελευταῖοι τόνοι σθήνουν ἀπαλὰ ἀπαλά, καὶ σιγὰ σιγὰ ἔρχεται ἡ ξάστερη νύχτα μὲ τὸ φεγγάρι γιομάτο, ποὺ τὸ φῶς του σκορπιέται γλυκὸ καὶ κρύο μέσα στὴν ἐφημιὰ τῆς νύχτας, ποὺ ὅλα παίρνουν μακρινὴ φανταστικὴ ὄψι. Τότε θαρρεῖς πὼς ξυπνοῦν οἱ Σουλιώτικες σκιὲς καὶ στήνουν τὸ χορὸ καὶ ζωντανεύουν τὴν ἀμάραντη μνήμη τους. Γιατὶ ἔλαμψε ἐκεῖ ἡ θεῖκὴ ὄμορφιά, μὲ τὴν μορφὴ τῆς νίκης γιὰ νὰ στήσῃ τὰ σύμβολά της αἰώνια, καὶ γιὰ νὰ κάνῃ τὴν ἀπομακρυσμένη ἐκείνη ἐποχὴ ἴστορία καὶ μῆδο, γιὰ νὰ διαιωνίσῃ τὴν ἐλληνικὴ ἀθανασία. Γιατὶ ἡ Ἱστορία τοῦ Σουλίου εἶναι μιὰ ἀπίστευτη ἴστορία καὶ διαβάζοντάς την κανεὶς δὲν παρακολουθεῖ μιὰ ἀνθρώπινη ἴστορία, παρὰ ἔνα μῆδο γιγάντων, ποὺ παλεύουν μ' ἐνάντιες δυνάμεις. Οἱ ἀνθρώπινες δυνατότητες, μέσα σ' αὐτὴ τὴν ἴστορία φτάνουν στὴ μεγαλύτερή τους ἐντασι κι' ἐνεργοῦν σὰν φυσικὰ στοιχεῖα, ὅπως ἡ θύελλα κι' ὁ κεραυνός. Ἡ ἴστορία τοῦ Σουλίου εἶναι ἔνα κομμάτι ἀπὸ τὴν νεώτερη ἐλληνικὴ ἴστορία, χαρακτηριστικὸ γιὰ τὶς συνθῆκες τῆς ζωῆς καὶ γιὰ τοὺς κινδύνους καὶ τὶς καταστροφές, ποὺ γνώρισε ὁ ἐλληνικὸς λαὸς στὸ πέρασμα, ἀντιρύζοντας τὴν βίᾳ ἀνελέητων ἐχθρῶν. Καὶ ἡ ἴστορία τοῦ Σουλίου παρουσιάζει ἐξαιρετικὸ ἐνδιαφέρον καὶ σὰν ἐθνικὸ θέμα καὶ σὰν μιὰ ἰδιάζουσα περιπέτεια μιᾶς χούφτας

ἀνθρώπων, ποὺ γιὰ διακόσια πενήντα χρόνια, μέσα σὲ ἀδιάκοπους ἥρωϊκους πολέμους, ἀγωνίζονται μ' ὅλους τοὺς τρόπους γιὰ τὴ ζωὴ, γιὰ τὴ λευτεριά τους, καὶ εἶναι ἔξοχα δραματικές. Γιατί, οἱ ἀνάγκες τῆς ζωῆς κι' ἡ ἀγάπη τῆς ἐλευθερίας, οἱ ἀδιάκοποι ἀγῶνες γιὰ τὴν ὑπαρξίη, πλάθουν ἀνθρώπους μὲ γιγάντια ἀναστήματα. Ἡ ἀποφασιστικότητα τῶν ἀνθρώπων αὐτῶν, ἡ περιφρόνησι τοῦ θανάτου καὶ τὸ ἀντίκρυσμα χιλιάδων ἔχθρῶν ἀπὸ τοὺς τούρ-

Εἰκ. 42.

κους καὶ τουρκαρθανίτες, ποὺ τοὺς χυκλώνουν ἀδιάκοπα καὶ τοὺς πολεμοῦν, αὐτὸ τὸ καθημερινὸ πάλεμα λίγων ἀνθρώπων γιὰ ζωὴ καὶ θάνατο, ἀποτελοῦν μιὰ μεγαλειώδη σύνθεσι ἀπὸ πράξεις κι' ἀνθρώπινα φαινόμενα, ποὺ ζωντανεύουν τὸ θρύλο, ποὺ ἀργοδιαβαίνουν κάποιες ἀραχνούφαντες σκιές, σκιές μὲ τὴν ὄμιορφιὰ τῆς αἰωνιότητος. Οἱ σκιές τῶν ἥρωων σέρνουν τὸ θλιβερὸ χορό τους καὶ δείχνουν τὴν παντοτεινὴ παρουσία τους. Ἀνώνυμοι οἱ Σουλιώτες, χωρὶς τὸ ἀκόνισμα τῆς μόρφωσης, λευτερω-

μένοι ὅμως ἐσωτερικά, ἐτόλμησαν. Τοῦτο στάθηκε ἡ δόξα τους, γιατὶ ἔδειξαν πώς χωρὶς τὴν τόλμη, χωρὶς τὴ μεγάλη ἀπέφασι, τίποτε δὲν ἀξίζουν οἱ πόθοι. Καὶ μὲ τὴν τόλμη ἡ συλλογικὴ προσφορά τους στὸν "Αδη, μιὰ ποὺ πίστεψαν πώς ὁ θάνατος εἶναι ἀρχὴ τῆς ζωῆς. Κι' ἔκει ψηλὰ στὰ βράχια ἔκαναν ν' ἀνθίσῃ τὸ εὐωδιαστὸ κρίνο. Κι' ἀνάγκασαν τὴ στοργαρόπετρα νὰ παντρευτῇ τὴ διάρκεια μὲ τὴ θεοποίησι τοῦ θανάτου, γιατὶ τὰ ἄγρια πουλιὰ φωλιάζουν σὲ τόπους θανάτου. Κι' ἔκει, στὴν πιὸ ψηλὴ κορφὴ φωλιάζει τὸ πιὸ ἀδηφάγο ἄγριο πουλὶ ἡ λευτεριά, ποὺ τρέχει θεληματικὰ τὶς βουνοκορφὲς καὶ δίνει μὲ τὰ φτερά της τὸ παρὸν στὸ ἥθιος, στὴν ἀρετὴ καὶ στὸ ἥθιος, στὴν ἀρετὴ καὶ στὸ πνεῦμα. "Αγριὰ πουλιὰ κι' οἱ Σουλιῶτες φώλιασαν στὶς ἀετοφωλιὲς στὸ σταυροδρόμι τῆς ζωῆς καὶ τοῦ θανάτου, μὲ τὴν αἰσθησι τῆς λιγοστῆς διάρκειας τοῦ ἀνθρώπου καὶ τὴν πίστι στὴν αἰωνιότητα τοῦ κόσμου. Καὶ τοῦτο γιατὶ στὴ θυσίᾳ φτερουγίζει ἡ δόξα καὶ τὸ οὐράνιο φωτοστέφανο σκεπάζει τὴν παλληκαριὰ τῶν ἀνθρώπων ἐκείνων, ποὺ ἔζησαν ἔκει κι' ἔστησαν ζωντανὸ τὸ θρύλο.

Σκοτεινιάζει ὁ ἀγέρωχος "Ολυμπος καὶ κλονίζεται μπρὸς στὸ μεγαλεῖο τῶν ἀγριωπῶν βουνῶν τοῦ Σουλίου, ποὺ δὲν γέννησαν ἀνθρωπόμοις φωνεύσι, ἀλλὰ τὴν Αὔλη καὶ Ἀκατάλυτη, τὴ μιὰ καὶ αἰώνια θεά, τὴ Λευτεριά, ποὺ μὲ τὸ ἴλαρὸ φῶς της ἀκτινοβολεῖ πάντα τὴν ἀρετὴ καὶ τὴν ἥθική. Τὴ λευτεριά, ποὺ γέννησε τὸ λαϊκὸ βίωμα, ὁ ἀπλὸς καὶ τίμιος λόγος, ποὺ φτερουγίζει ἀπὸ τότε τὴ δόξα της σὲ κάθε μεριὰ τῆς Ἑλληνικῆς γῆς γιὰ νὰ κυριαρχοῦν οἱ ἀληθινὲς ἀξίες τῆς ζωῆς. Κι' ἥρθαν κι' ἔκτισαν ἔκει τὰ σπίτια τους στὶς ἀρχὲς τοῦ 16ου αἰώνα ὅλοι ἐκεῖνοι, ποὺ δὲν ὑπόμεναν τὸν τύραννο, στὴν περιοχὴ τοῦ Σου-

λίου μὲ τοὺς ἀπόκρημνους, ὑψηλούς, διαβόητους θράχους, ποὺ φαίνονται σὰν ἔνα γιγάντιο φρούριο. Οἱ ψηλὲς κορφὲς τῶν βουνῶν αὐτῶν μποροῦν νὰ λογαριαστοῦν σὰν οἱ πύργοι κι' οἱ ἐπάλξεις τοῦ θεόρατου τούτου φυσικοῦ φρουρίου. Ἡ ἄγρια φύσις, οἱ θεόρατοι σπασμένοι πέτραινοι δῆκοι, θράχοι, γκρεμοὶ καὶ χαράδρες ποὺ φαίνονται σὰν ἐρείπια ἐνὸς σμιαραλιασμένου κόσμου, σοῦ παρουσιάζουν τὴ μυθικὴ εἰκόνα ποὺ γιγάντια χέρια τιτάνων σωριάσαν τὰ βουνὰ τὸ ἔνα ἐπάνω στ' ἄλλο.

Στ' ἀγέρωχα κι' ἀπόκρημνα αὐτὰ βουνὰ ἔστησαν τὶς ἔστιες τους τὸ 1553 γιὰ νὰ συνεχίσουν τὶς παραδόσεις καὶ τοὺς θρύλους τῆς Φυλῆς. Οἱ Ἡπειρώτες, τοὺς ὅποιους ἐκδικεῖται ὁ τοῦρκος, γιατὶ ἔδωσαν βοήθεια, σὲ στρατιῶτες καὶ ὅπλα, στὸ Γιωργοῦ Σκεντέριπεη, ποὺ — μετὰ τὴν ἄλωσι τῆς Πόλης — ὀλάκερες δεκαετίες ἀντιστάθηκαν στὴν τουρκικὴ ἐπέκτασι κι' ἔσμιξαν μὲ τὶς κτηνοτροφικὲς πατριὲς καὶ δημιούργησαν τὸ Σουλιώτικο κράτος. Καὶ πάνω στὰ φυσικὰ αὐτὰ κάστρα δημιουργοῦνται κατ' ἀρχὴν τὰ χωρία Σούλι ἡ Κακοσούλι, Σαμονίβα, Κιάφα καὶ Ἀθαρίκος. Τὰ τέσσερα πρῶτα χωριὰ ποὺ νωρὶς δὲν χωροῦν τὸν πληθυσμό, ποὺ ὅλο αὐξάνει, καὶ σκορπίζονται στὶς ἀντίπερα πλαγιὲς γιὰ νὰ δημιουργηθοῦν ἄλλα ἐπτὰ χωριὰ τὸ Τσεκουράτι, τὸ Περιχάτι, Βίλλια, Ἀλποχώρι, Κοντάτες Γκιόναλα καὶ Τσιφλίκι. Ἀνάμεσα σ' αὐτὰ ὑψώνονται δυὸ λόφοι τὸ Κούγκι, ποὺ εἶναι κτισμένη ἡ ἐκκλησιὰ τῆς Ἁγίας Παρασκευῆς, καὶ ψηλότερα ἀπ' τὰ χωριὰ ὑψώνεται ὁ θράχος τῆς Μπύρας, ποὺ λέγεται καὶ θράχος τῆς ἀστραπῆς, γιατὶ ἐκεῖ πέφτουν συχνὰ ἀστροπελέκια. Κι' ἀντίκου ἔχωροῖς εἶναι λόφος, ποὺ εἶναι χτισμένη ἡ Ἐκκλησία τοῦ Ἀη - Δονάτου, ὃπου γινόταν οἱ γενικὲς συνελεύσεις τῶν Σουλιωτῶν.

Ἐκεῖ λοιπὸν δημιουργεῖται, ὅταν ὁ βραχνᾶς τῶν τούρκων ἔπινιγε ὅλη τὴν ἐλληνικὴν Πατρίδα, ἓνας μῆνος ἐλληνικός, ποὺ συμβολίζει τὴν μοίρα μιᾶς πανάρχαιας Φυλῆς, ποὺ ζωντανεύει τὴν παράδοσι μὲ τὸ λεύτερο Σουλιώτικο Κράτος, ποὺ εἶχε κατ’ ἀρχὴν 6.000 κατοίκους ἀπὸ τοὺς ὅποιους οἱ δυὸ χιλιάδες μποροῦσαν νὰ κρατήσουν ὅπλα, καὶ μὲ τὴν παλληκαριά τους κατόρθωσαν καὶ ἄλλα 60 χωριά νὰ ὑποταχθοῦν στὸ Σουλιώτικο Κράτος καὶ νὰ πληρώνουν φόρο ὑποτελείας. Καὶ στὸ Σουλιώτικο Κράτος δὲν νομοθετοῦν σοφοὶ νομοθέτες. Καὶ δὲν διδάσκουν σοφοὶ καὶ μεγάλοι δάσκαλοι. Ἀλλὰ θαυματουργεῖ τὸ ἀπλὸ καὶ σύνθετο πνεῦμα τοῦ τόπου, γιατὶ ἡ ὁροσειρὰ τοῦ Σουλίου, τὸ φυσικὸ περιβάλλον, ἐπέδρασε πολὺ στὴ διάπλασι τῶν Σουλιωτῶν καὶ τὸ πνεῦμα αὐτὸ τὸ ἀνθρωπιστικὸ καὶ λεύτερο κάνει ζωντανὴ τὴν παρουσία τοῦ Γένους καὶ μὲ τὸν ἄγραφο νόμο πλάθει τὸ μακρὺ νόημα τῆς ἀτομικῆς ἀξιοπρεπείας καὶ τῆς ἐλληνικῆς λευτεριαῖς.

Τὴ Σουλιώτικη συμπολιτεία τὴ διοικεῖ ἕνα Συμβούλιο «Τὸ Κριτήριο τῆς Πατρίδος». Καὶ τὸ ἀποτελοῦν ἀντιπρόσωποι ἀπὸ διάφορες φάρες (γενιές) καὶ κυρίως ἀπὸ τὴ φάρα τῶν Μποτσαραίων καὶ τῶν Τζαβελαίων. Σ’ αὐτὸ συγκεντρώνεται ἡ ἀνώτατη νομοθετικὴ καὶ δικαστικὴ ἔξουσία. Γιατὶ τὴ Σουλιώτικη συμπολιτεία τὴν κυβερνᾷ ἡ ἰδέα, ποὺ τὴ δημιουργησε ὁ πόνος τῆς ζωῆς ἐνὸς λαοῦ, ποὺ ἔζησε μιὰ μόνη φορά, γιὰ νὰ δημιουργήσῃ δική τους παράδοσι, γιὰ νὰ κερδίσῃ μὲ τὴν αὐταπάρνησι καὶ τὸν ἡρωϊσμό του τὴν ἀμανασία.

Οἱ πρῶτοι, ποὺ κατοίκησαν στ’ ἀπόκρημνα καὶ βραχώδη βουνὰ τῆς Ἡπείρου, ποὺ ἀργότερα πῆραν τὴν ὀνομασία Σούλι ἢ Κακοσούλι, ἥταν Χριστιανοὶ ἀρθανίτες. Κι’ ὅταν κατέβηκαν χαμηλώτερα γιὰ νὰ ὑποτάξουν τὰ

60 χωριὰ ὀμολόγησαν κι' οἱ ἕδιοι καὶ εἶπαν στοὺς χωριάτες Χριστιανούς: Εἴμαστε ἀδέλφια σας Χριστιανοὶ κι' ἐμεῖς. Τοῦρκος δὲ θὰ ξαναπατήσῃ στὸ χωριό σας. Ἐμεῖς εἴμαστε ἐδῶ. Ἀπὸ σήμερα καὶ πέρα εἰστε ἐλεύθεροι. Μόνον τὰ δοσίματα θὰ μείνουν καθὼς ἦταν ώς τώρα. Μὰ ἀντὶ νὰ τὰ δίνετε στοὺς μπέηδες καὶ στοὺς ἀγάδες θὰ τὰ δίνετε ἀπὸ δῶ καὶ πέρα σὲ μᾶς. — Καὶ οἱ Χριστιανοὶ σκέφθηκαν: Τί στοὺς μπέηδες τί στοὺς Σουλιῶτες, ἀφοῦ θὰ πλήρωναν τὸ χαράτσι. Ἀλλὰ σκέφθηκαν καλύτερα: Οἱ τοῦρκοι εἶναι ἀλάδοτοι. Καλύτερα στοὺς Σουλιῶτες, ποὺ ἦταν Χριστιανοί.

Οἱ Σουλιῶτες δὲν ἦταν μόνο παλληκάρια. Ἡταν κι' ἔξυπνοι ἄνθρωποι. Τακτικώτατα πλήρωναν στὸ Σουλτανᾶτο τὸ φόρο τὸ δικό τους καὶ τὸ φόρο ποὺ ἀναλογοῦσε στοὺς παρασουλιῶτες. Μὰ τοῦτο δὲν τὸ χώνευαν οἱ μπέηδες καὶ οἱ ἀγάδες καὶ τὸ ἔφεραν πολὺ βαρειά, ἀλλὰ δὲν ἡμιποροῦσαν νὰ κάνουν καὶ τίποτε.

Ἡ ὄνομασία Σούλι — κατὰ τὸν ἀλβανολόγο Φουρίκη — προέρχεται ἀπὸ τὴν ἀλβανικὴ λέξι, ποὺ σημαίνει βίγλα ἢ σκοπιά. Καὶ πῆρε αὐτὸ τὸ ὄνομα, γιατὶ στὴ θέσι ποὺ θρίσκεται τὸ Σούλι εἶναι ξάγγαντο καὶ μπροστὰ ἀπ' ὅλα τὰ Σουλιωτοχώρια.

Ἄλλ' ἂς πλησιάσωμε κοντύτερα πρὸς τοὺς Σουλιῶτες γιὰ νὰ τοὺς γνωρίσουμε καλύτερα.

Πρωτεύουσα τῆς Σουλιώτικης Συμπολιτείας ἦταν τὸ Σούλι. Σὰν Φυλὴ ἦταν ξανθοί, γαλανομάτιδες. Οἱ ἄνδρες σπάνια κόβαν τὰ μαλλιά τους. Τ' ἄφιναν νὰ πέφτουν στοὺς ὅμοιους ἢ τὰ σκέπαζαν μὲ τὸ φέσι τους μὲ μιὰ ἢ δυὸ φούντες, ποὺ ἦταν μικρὸ καὶ κολλητὸ στὸ κεφάλι, δχι σὰν τὰ τούρκικα ἢ τὰ ἑλληνικὰ φέσια τῆς ἐποχῆς ἐκείνης. Φοροῦσαν φουστανέλλα, κάλτσες καὶ τσαρούχια. Οἱ φλοκά-

τες τους πολλές φορές ήταν ἀτέφιες προσθιές ἢ τομάρι
τράγου, καθώς καὶ τὰ τσαρούχια τους. Στὴ μέση ζωνάρι
καὶ σελάχι γιὰ τὶς κουμποῦρες τους. Στὸ στῆθος ἀσημέ-
νια τσαπράγια γιὰ ἐπίσημες μέρες. Δὲν ἔλειπε τὸ γιατα-
γάνι ἀπ’ τὸ πλευρὸν καὶ τὸ τουφέκι ἀπ’ τὸν ὄμο. Οἱ γυναι-
κες τὰ μαλλιὰ τὰ κάνινε κοτοίδες, φοροῦσαν κεντητὸ
φουστάνι καὶ δὺο ποδιές μιὰ μπροστὰ καὶ μιὰ πίσω, κον-
τογούνι καὶ μανδήλι στὸ κεφάλι. Ἀπαραίτητα γι’ αὐτὲς
τὰ τσαπράγια στὸ στῆθος. Τὰ σπίτια τους ήταν δίπατα.
Τὸ ἴσογειο ήταν ψυλόκτιστο. Τὸ χρησιμοποιοῦσαν γιὰ
σταύλο ἡ γιὰ ἀποθήρη. Τὸ ἄλλο γιὰ κατοικία τους. Οἱ
πλούσιοι εἶχαν μεγάλα σπίτια, σωστοὺς πύργους. Ἡ τρο-
φή τους ήταν πολὺ ἀπλῆ: Ψωμί, τυρί, λαχανικά, φρούτα
— ὅσα κατόρθωνταν νὰ ἔχουν — καὶ κρέας. Ἡ μαγειρικὴ
καὶ τὰ καρυκεύματα ήταν ἄγνωστα σ’ αὐτούς. Καφὲ δὲν
ἔπιναν ποτέ. Τιμοῦσαν τὴν παλληκαριά. Ξενοχωρίτης γιὰ
νὰ παντρευθῇ Σουλιώτισσα ἔπρεπε πρῶτα ἀπ’ ὅλα νὰ εἰ-
ναι παλληκάρι. Τὸν δειλὸν τὸν περιφρονοῦσαν οἱ γυναῖκες.
Δὲν τὸν ἥθελαν γιὰ ἄνδρα τους. Κι’ ἀν καμιμιὰ ἀποφάσι-
ζε νὰ παντρευθῇ δειλὸν ἄνδρα, γρίγορα τὸ μετάνοιωνε.
Στὴ βρύση ἔπρεπε νὰ περιμένῃ νὰ γεμίσουν οἱ ἄλλες γυ-
ναῖκες καὶ τελευταία αὐτῆ. Ἡ γυναικα τοῦ δειλοῦ προσ-
παθοῦσε μὲ κάθη τρόπο νὰ κάμῃ τὸν ἄνδρα τῆς νὰ δείξῃ
κάπου μιὰ παλληκαριὰ γιὰ νὰ ξεντροπιασθῇ κι’ αὐτός, καὶ
γιὰ νὰ μπορῇ νὰ ζήσῃ κι’ αὐτὴ σὰν τὶς ἄλλες γυναῖκες.
Τὴν τιμὴ τους τὴ βάζουνε πάνω ἀπ’ ὅλα. Στὸ λόγο τους,
στὴν περίφημη «μπέσα», στεκόταν σταθεροί. Ἡ ἀντεκδί-
κησις (Βεντέτα) ήταν γι’ αὐτοὺς νόμος ἀπαράβατος. Τὴ
γυναικα τὴν σεβόταν ἀπόλυτα κι’ ήταν ντροπή τους ν’ ἀν-
τισταθοῦν σὲ γυναῖκες. Καὶ σὰν γινόταν καυγᾶς ἀνάμε-
σα τους γυναῖκες τρέχανε κι’ ὅχι ἄνδρες γιὰ νὰ τοὺς ξε-

χωρίσουν. Καὶ ποὺν σιμώσουν ὁ καυγᾶς τελείωνε. 'Ο φόνος τῆς γυναικας τιμωριόνταν αὐστηρότερα ἀπ' τὸ φόνο τῶν ἀνδρῶν. Κι' ἡ δικαιολογία ἦταν πώς μὲ τὸ φόνο μιᾶς γυναικας τὸ Σούλι ἔχανε μελλοντικοὺς πολεμιστές, αὐτοὺς ποὺ θὰ γεννοῦσε. Τὴν γυναικα τὴν ἥθελαν ἀπόλυτα ἥθική. 'Η ποινὴ τῆς ἀνήμυντης ἦταν θάνατος. Καὶ μάλιστα ἀτιμωτικός. Τὶς ἀνύπαντρες γυναικες τὶς λιθοβολοῦσαν. Τὶς παντρεμένες τὶς κλείνανε σ' ἕνα σακκί καὶ τὶς γκρέμιζαν ἀπ' τὰ ψηλὰ θράχια ἢ τὶς ἔριχναν στὸ ποτάμι. 'Η καταδίκη ἔβγαινε μὲ ἀπόφασι ὅλης τῆς φάρας. Τιμοῦσαν τοὺς προγόνους τους. "Αστραφταν τὰ μάτια τους ἀπὸ χαρὰ καὶ περηφάνεια σὰν ἀνιστοροῦσαν προγονικοὺς ἡρωῖσμούς. Μὰ καὶ δικές τους παλληκαριὲς τὶς διηγόταν χωρὶς μετριοφροσύνη. Ἡταν σκληραγωγημένοι ἀπὸ μικροί. Οὕτε κόπους, οὔτε κινδύνους λογάριαζαν. Περιφρονοῦσαν καὶ τὸ θάνατο ἀκόμη. Στὴν εὐτυχία τους ἦταν περήφανοι. Στὴ δυστυχία τους ἀπτόητοι. Τὶς γιορτὲς τὶς ἐπίσημες μέρες χορὸς καὶ τραγοῦδι. Μουσικό τους ὅργανο ὁ ταμπουρᾶς. Τὴν ἀνεξαρτησία καὶ τὴ λευτεριά τους δὲν τὴν ἀλλάζανε μὲ τίποτε. Οὕτε μὲ χρήματα.

Δὲν περνάει ἐδῶ φλουρὶ
δὲν περνάει ἀσῆμη.
'Εδῶ περνάει τὸ σπαθὶ¹
τὸ κλέφτικο ντουφέκι.

Αὐτὰ γιὰ τὴν εἰρηνική τους ζωή. "Ας τοὺς πλησιάσωμε ὅμως καὶ στὸν πόλεμο.

Στὸν ἀρχηγό τους πειθαρχοῦσαν τυφλά. "Ομως μποροῦσαν νὰ τὸν παρατήσουν καὶ νὰ πᾶνε μὲ ἄλλον, χωρὶς αὐτὸ νὰ θεωρῆται πρᾶξις ἀντίθετη μὲ τὴν τιμή τους. "Αν τύχαινε νὰ σκοτωθῇ ὁ ἀρχηγὸς στὴ μάχη, τὴν ἴδια

στιγμὴ ὁρίζειν ἄλλον. Σὰν φέρει τὴν πρώτην ντουφεκιὰν
ξεμάκρυναν ἀμέσως γιὰ νὰ μὴ προδώσῃ ὁ καπνὸς τὴν θέ-
σι τους, καὶ κρυβόνταν σὲ ἄλλο κοτρώνι, ώσπου νὰ γεμί-
σουν τὸ ντουφεκί τους, καὶ παίρνανε μετὰ ἄλλη θέσι. Ήο-
τὲ δὲν φέρει τὴν δεύτερην ντουφεκιὰν ἀπ’ τὸ ἴδιο μέρος.
Καὶ ποτὲ τὴν τρίτην ἀπ’ ἐκεῖ ποὺ εἶχαν φέρει τὴν δεύτερην.
Μετὰ τὴν τρίτην ντουφεκιάν, γιατὶ τετάρτην ντουφεκιὰν γιὰ
τὸ Σουλιώτη δὲν ὑπῆρχε, ξεθηραρώνταν τὰ γιαταγάνια
καὶ χυμοῦσαν καταπάνω στὸν ἔχθρο, ἀπ’ ὅλες τὶς μεριὲς
κι’ ἀπὸ κεῖ ποὺ δὲν τοὺς περίμεναν. "Αν δημοσίες οἱ ἔχθροι
ήταν πολλοί, τοὺς κτυποῦσαν κορματιαστὰ κρατώντας
πάντοτε ἐφεδρεῖες. "Οσο κρατοῦσε ἡ μάχη δὲν φρούσαν
τὶς σκούφιες τους, μὰ τὶς ἄφιναν πλάι τους λίγο παράμε-
ρα. 'Ο ἔχθρὸς ξεγελιώταν κι’ ἔριχνε πάνω στὶς σκούφιες,
ποὺ δημοσίες κεφάλι δὲν ὑπῆρχε.

Οἱ γυναικεῖς στὴ μάχη κουβαλοῦσαν μπαρούτοβολα
καὶ τροφές. Στὶς κρίσιμες στιγμὲς ἀρπάζειν κι’ αὐτὲς τ’
ἄρματα. "Ετσι ζοῦσαν οἱ Σουλιώτες. 'Αλλὰ καὶ τὴ μου-
σικὴ τοῦ ἀγέρα καὶ τὴν ἀρμονία τῆς ὁροσειρᾶς τοῦ Σου-
λίου καὶ τοῦ γκρίζου πολλὲς φορές οὐρανοῦ συμπλήρωναν
οἱ δροσερὲς καὶ χαρούμενες φωνὲς τῶν μικρῶν παιδιῶν,
ποὺ μεγάλωναν μὲ τὸ νανούρισμα τοῦ πολέμου καὶ γινόν-
ταν οἱ αὐριανοὶ ἥρωες καὶ ποὺ οἱ ἀμαζόνες μάνες τὰ ἐ-
γαλούχοις μὲ τὴν περιφρόνησι τοῦ θανάτου. 'Απὸ κά-
θε πέτρα καὶ ἀπὸ κάθε στουφαράρι ξεπεταγόνταν δεκάδες
Σουλιώτόπουλα ξαναμένα ἀπὸ τὰ γυμνάσματα στὴ σκο-
ποβολὴ καὶ στὴν ἀντοχὴ τῆς πείνας. Καὶ ζοῦσαν άναμε-
σα στὰ στοιχεῖα τῆς φύσεως, ἀκούνταν τὰ μυστικά της, καὶ
ἀποχτοῦσαν μὲ ἀγῶνα τὸ φιλελεύθερο πνεῦμα καὶ ἔνοια-
θαν μέσα τους τὸν ἔνα καὶ μοναδικὸ παλμό, τὸν παλμὸ
τῆς παλληραριᾶς. Κι’ ἔτσι ἀδελφωμένοι μὲ τὴ φύσι δημι-

ουργοῦσαν τὸν ἀνίκητο ἐλληνικὸ στρατό. Καὶ ἡ ἀρρενωπὴ αὐτὴ φύσι γεννάει τὴν ἐπομονή, τὴν ἀντοχή, τὴν τόλμη, τὸν ἀνώτερο ἄνθρωπο, τὸν ἀληθινὰ ἐλεύθερο ἄνθρωπο, γεννάει τοὺς περίφρανους, τοὺς ἡμιθέους, τοὺς Σουλιῶτες.

Στὴ Σουλιώτικη ὁροσειρά, στὴ μοναδικὴ αὐτὴ ὁροσειρά, ἀκούγεται σὲ παναρμόνια νότα ὁ ὑμνος «Χαῖρε, ὅ χαῖρε, λευτεριά». Κι' ἀντιλαλοῦν τὰ βουνὰ καὶ οἱ λόγγοι καὶ οἱ λαγγαδιὲς καὶ γίνεται ἡ γλυκειὰ αὐτὴ νότα ἔνας πανελλήνιος παιάνας, ποὺ συνταράσσει καὶ συνεγείρει τοὺς σκλάβους, ποὺ διαλύει τὰ σκοτάδια, ποὺ μεθάει καὶ ἀνασταίνει. Στὴν ὁροσειρὰ αὐτὴ τοῦ Σουλίου πρωτοπερπάτησε ἡ δόξα κι' ἄνθισε μεθυστικὸ τὸ λεβέντικο δένδρο τῆς λευτεριᾶς, καὶ γεννήθηκε ἀπὸ τὰ ἥπειρωτικὰ κόκκαλα ὁ ὑμνος τῆς λευτεριᾶς, καὶ δημιουργεῖται τὸ θαῦμα τοῦ νέου ἐλληνικοῦ ἀνεξάρτητου κράτους μετὰ ἀπὸ τόσους μακρινοὺς αἰλῶνας σκλαβιᾶς. Καὶ τὴν διοίκησι τοῦ ἀνεξάρτητου αὐτεῦ κράτους τὴν εἶχαν οἱ ἀρχηγοὶ ἀπ' τὶς 47 φάρες (γενεές), ποὺ ἀπέτελοῦσαν «Τὸ Κριτήριον τῆς Πατρίδος». Αὐτοὶ συνεδρίαζαν γιὰ νὰ βγάλουν τὶς διάφορες ἀποφάσεις, οἱ ὅποιες ἦταν ἡ προφορικὲς ἢ γραπτές. Στὴ συνεδρίασι πρῶτος ἔφερνε τὸ λόγο ὁ Μπότσαρης. Δεύτερος ὁ Τζαβέλας. Τρίτος ὁ Κουτσονίκας καὶ συνέχεια οἱ ἄλλοι ἀρχηγοί. Κάθε Σουλιώτης εἶχε ὑποχρέωσι νὰ συμμορφωθῇ στὴν ἀπόφασι. Καὶ τὸ Κριτήριο τῆς Πατρίδος εἶχε καὶ σφραγίδα μὲ σταυρὸ στὴ μέση καὶ πάνω ἔνα ἀετὸ καὶ ὀλόγυρα τὶς λέξεις «Κριτήριο τῆς Πατρίδας». Εἶχαν ἀκόμη οἱ Σουλιῶτες καὶ διπλωματίᾳ καὶ κάνανε συμμαχίες μὲ τοὺς ἀγαδομπένδες τῆς Τσαμουριᾶς καὶ μὲ τοὺς Βενετσιάνους ἀκόμη. Κι' ἔφθασαν ἀκόμη νὰ στείλοιν ἀντιρροσωπεία καὶ στὴν Πετρούπολι τῆς Ρωσίας, ὅπου ἐ-

παρουσιάσθηκε στὴ Μεγάλη Αἰκατερίνη Β', ἡ δούια τοὺς ὡμίλησε γιὰ τὴν Βυζαντινὴ Αὐτοκρατορία. Ἀλλὰ αὐτοὶ δὲν καταλάβαιναν. Καὶ τῆς ζήτησαν κάμποσο μπαρούτι. Αὐτὴ ἦταν ἡ ὁργάνωσι τοῦ Σουλίου. Ἐνα μικρὸ κράτος ὅχι τελείως ἀνεξάρτητο γιατὶ πλήρωνε φόρο στὸ Σουλτᾶνο. Καὶ τοῦτο ἀπὸ διπλωματία καὶ ὅχι ἀπὸ καλὴ διάθεσι, γιατὶ ποτὲ τοὺς τούρκους δὲν τοὺς χώνευαν. Ὁ Σουλτᾶνος κι' αὐτὸς πονηρός, ποὺ γνώριζε τὴν παλληκαριὰ καὶ τὸ ἀνίκητο τῶν Σουλιωτῶν μὲ φιρμάνι ἀνεγνώρισε καὶ ὠνόμασε τὸ Σούλι: ΑΣΙ ΒΕΛΑΕΤ, δηλαδὴ ἀντάρτικη περιοχή. Γιατὶ ἐγνώριζε τὶς καταστροφὲς ποὺ εἶχαν πάθει κατὰ καιροὺς οἱ τουρκαρέβανίτες, ποὺ κατὰ χιλιάδες κτυποῦσαν τὸ Σούλι καὶ ποὺ δὲν κατόρθωναν ποτὲ τίποτε. Τὸ μόνο ποὺ ἔκαμαν μὲ τοὺς πολέμους αὐτοὺς ἦταν νὰ πλουτᾶσιν τοὺς Σουλιῶτες μὲ γρόσια, μὲ λάφυρα καὶ μὲ δόξα. Καὶ τοῦτο τὸ ἔφερναν πολὺ βαρειά. Τί νὰ ἔκαναν; Οἱ Σουλιῶτες ἦταν ἀνίκητοι. Ἐτσι περνοῦσε ὁ καιρός. Οἱ Σουλιῶτες ζοῦσαν μὲ τὴν παλληκαριὰ καὶ τὴ δόξα, δόξα ποὺ ἄνθιζε πάντοτε καὶ δὲν φιλορροοῦσε.

Οἱ Σουλιῶτες εἶχαν ἐμπιστοσύνη στὴ δύναμί τους καὶ στὸν ἑαυτό τους. Καὶ ἦταν πάντα ἀποφασισμένοι νὰ κρατήσουν τὴν ἀνεξαρτησία τους καὶ τὴ λευτεριά τους μὲ κάθε θυσία. Καὶ κάνονταν μερικοὶ μεγάλο λάθος ποὺ ἀποδίδουν τὴ νίκη τῶν Σουλιωτῶν στὰ βράχια τοῦ τόπου τους. Ἄν δὲν πίστευαν οἱ Σουλιῶτες στὴ δύναμί τους, κι' ἀν δὲν στηριζόνταν σ' αὐτήν, ὅλα τὰ βράχια τῆς γῆς δὲν τοὺς ἔσωζαν, γιατὶ ἡ ζωὴ τοῦ Σουλίου ἦταν ἔνας ἀδιάκοπος πόλεμος μὲ πολλὲς - πολλὲς χιλιάδες ἀντιπάλους πάντοτε. Ἀλλὰ ἡ ἐμπιστοσύνη στὴ δύναμί τους τοὺς ἔκανε πάντοτε νικητάς καὶ μάλιστα δοξασμένους νικητάς. Καὶ οἱ νίκες αὐτὲς ἦταν τόσο μεγάλες καὶ ξακουστές, ποὺ φαίνον-

ταὶ ἀπίστευτες. Γιατὶ ἔειπερνοῦν καὶ τὸ μῆδο ἀκόμη. Ἡ-
ταν δικιας ἀληθινές. Γιατὶ οἱ Σουλιώτες ἦταν οἱ γίγαντες
τῆς νεωτέρας Ἑλλάδος. Καὶ τὰ στήθια τους φούντωναν
ἀπὸ παλληκαριὰ κι' ἀπὸ ἄγνὸ ἐθνικὸ παλμό, ποὺ ἔσαναζω-
τάνευαν τοὺς ὑρύλους. Καὶ ἡ ἀρχὴ τους ἦταν τόλμη καὶ
λεβεντιὰ καὶ φιλοπατρία. Καὶ μπαρουτοκαπνισμένοι τρα-
βοῦσαν πάντοτε τὸ δρόμο τῆς αὐτοθυσίας, ποὺ ὁδηγοῦσε
σταθερὰ στὴ δόξα.

Κανένα ἐπάγγελμα δὲν είχαν οἱ Σουλιώτες. Γιατὶ κανέ-
να δὲν τοὺς ταίριαζε. Λίγοι κτηνοτρόφοι στὶς βουνοκορφές
καὶ ὅλοι οἱ ἄλλοι μόνιμη δουλειά τους είχαν τὴν χρῆσι
τῶν ὅπλων, γιατὶ μ' αὐτὰ ἀνατρέφονται, μ' αὐτὰ κοιμοῦν-
ται, μ' αὐτὰ πηγαίνουν σὲ χαρὲς καὶ σὲ λύπες, μ' αὐτὰ
στὴν ἐκκλησιά. Τὸ σπαθὶ καὶ τὸ ντουφέκι εἶναι οἱ ἀχώρι-
στοι φίλοι - σύντροφοί τους. Κι' ἔτσι περήφανοι καθὼς
ἦταν δημιούργησαν τὴν ἀρχὴν τοῦ δημοσίου δικαίου. Κι'
ἔλεγαν πάντοτε. Οἱ τόποι ποὺ κατέχουν οἱ τοῦρκοι δὲν
ἀνήκουν σ' αὐτούς. Εἶναι οἱ τόποι τῶν πατέρων μας. Οἱ
πατέρες μας στερήθηκαν αὐτὸν διὰ τῆς βίας. Καὶ μεῖς τὰ
παιδιά τους, οἱ κληρονόμοι τους, ἔχομε δικαίωμα νὰ ζή-
σωμε, καὶ ὅτι μποροῦμε μὲ τὴν δύναμι μας ν' ἀποκτήσω-
με. Γιὰ τοὺς ἔλληνας καὶ λοιποὺς χριστιανούς, ποὺ μο-
χθοῦσαν γιὰ τοὺς τούρκους — ἔλεγαν — ἃς πάρουν ντου-
φέκια καὶ μαζύ μαζί ἃς ἔρθουν γιὰ νὰ ἔσαναπάρωμε τὸν
τόπο μας, γιατὶ μᾶς ἀνήκει καὶ γιατὶ εἶναι δικός μας καὶ
ὅχι τῶν τουρκαλάδων. Καὶ μὲ τόλμη καὶ μὲ περηφάνεια
τηροῦν τὴν ἀρχὴ αὐτὴ τοῦ δικαίου μας. Κι' ἔτσι βλέπομε
μιὰ δράκα ἔλλήνων νὰ δίνῃ τὴν ζωή της ἀρραβώνα στὴν
ἰδέα τῆς λευτεριᾶς. Καὶ μαζεύονται γρήγορα κι' ἄλλοι
ἀρματωλοὶ καὶ κλέφτες καὶ ἐντάσσονται στὰ Σουλιώτικα
σώματα καὶ δημιουργεῖται ἔτσι ἀξιόλογος καὶ πολυάρι-

θμος στρατός. Έδω ἀτενίζει ὁ μεγάλος δραματιστής Ρήγας, ὅταν φλογίζεται ὥπο τὴν ἀνάστασι τοῦ Γένους. Καὶ ̄λέπει τὸ Σούλι σὰν ἀνέσπερο φῶς Ἑλληνικό, ποὺ θὰ συγχλονίσῃ τὴ Δύσι, ποὺ θὰ ζωντανέψῃ τὴν ἴδεα τοῦ Ἐλληνικοῦ "Εθνους. Καὶ πραγματικά. Τὸ Σούλι τὸ ὑπολογί-

Εἰκ. 43.

ζουν στὶς διαπραγματεύσεις τους μὲ τὸ Σουλτᾶνο ἢ τὸν Ἀλῆ πασᾶ οἱ "Αγγλοι, οἱ Γάλλοι κι' οἱ Ρῶσοι. Τὸ ὑπολογίζουν ἀκόμη πολὺ οἱ μεγαλύτεροι πασάδες τῆς Ἡπείρου, οἱ δοποῖοι συνάπτουν ἴδιαίτερες στρατιωτικὲς καὶ οἰκονομικὲς συμφωνίες. Στὸ Σούλι ἀτενίζει καὶ ἡ Ρωσικὴ διπλωματία, ὅταν τὸ 1769 παρακινῇ τοὺς "Ἐλληνας νὰ

έκδιώξουν τοὺς ἔχθροὺς τῆς χριστιανικῆς πίστεως ἀπὸ τὴν χώραν, τὴν ὅποιαν αὐτοὶ ἔχουν σφετερισθῆ καὶ ν' ἀποκτήσουν τὴν ἐλευθερία τους.

Καὶ ξεσηκώνονται γιὰ νὰ κατατροπώσουν σὲ Σουλικὲς μάχες τὰ πολυνάριμα στρατεύματα τοῦ Ἀλῆ πασᾶ, λείψανα τῶν ὅποιων μὲ τὴν φυγὴν τους σώζονται στὰ Γιάννινα. Καὶ πλέκεται στὶς ἐπαναστατικὲς αὐτὲς μάχες, ὃπου χάνεται κι' ἔνα παιδί τοῦ Ἀλῆ πασᾶ, τὸ πρῶτο ἀμάραντο στεφάνι τῆς Σουλιώτικης λεθεντιᾶς.

'Ο Ἀλῆ πασᾶς πούθοῦσε νὰ ὑποτάξῃ τὸ Σούλι μὲ κάθε τρόπο. Καὶ μὲ δόλο προφασίζεται, ὅτι θὰ κτυπήσῃ τὸ Ἄργυρόκαστρο καὶ στέλνει γράμμα στοὺς Σουλιώτες καὶ τοὺς ζητάει βοήθεια. Αὐτοὶ τοῦ στέλλουν 70 ἄνδρες μὲ ἐπικεφαλῆς τὸ Λάμπρο Τζαβέλα. Μὲ δόλο τοὺς συλλαμβάνει ὁ Ἀλῆς, τοὺς ἀφοπλίζει καὶ ἐπιτίθεται κατὰ τοῦ Σουλίου. Οἱ Σουλιώτες εἰδοποιήθηκαν τρεῖς μόλις ὥρες πρὶν ἀπ' τὴν ἐπίθεσι ἀπὸ ἔνα Σουλιώτη Νάσιο τοῦ σώματος τοῦ Τζαβέλα, ποὺ κατόρθωσε νὰ ξεφύγῃ τὴν σύλληψι. Κι' ἀφοῦ ἄδειασαν τὴν Σαμονίβα καὶ τὸν Ἀβαρίκο, περιμένουν τὸν ἔχθρο ταμπουρωμένοι στὴν Κιάφα. 'Ο σκληρὸς Ἀλῆ πασᾶς ἐν τῷ μεταξὺ λευτερώνει τὸν Λάμπρο Τζαβέλα καὶ κρατάει τὸ παιδί του Φῶτο Τζαβέλα γιὰ ἐγγύησι καὶ τοὺς προτείνει νὰ παραδοθοῦν. Οἱ Σουλιώτες τότε γράφουν τὴν ἀθάνατη ἐποποίια τους μὲ συναρχηγὸ τὸ Λάμπρο Τζαβέλα, ὁ ὅποιος ὑψώνεται σὲ ἀπαράμιλλο Γενάρχη μὲ τὸν ἡρωϊσμό του καὶ τὸ ὑδριστικὸ γράμμα, ποὺ στέλνει στὸν Ἀλῆ πασᾶ. Εἶμαι ἐδῶ — τοῦ γράφει — νὰ διαφεντεύω τὴν Πατρίδα μου ἐναντίον εἰς ἔνα κλέπτην. 'Ο νίός μου θέλει ἀποθάνη, ἐγὼ δῆμος ἀπελπίστως θέλω τὸν ἐκδικήσω πρὶν ν' ἀποθάνω, ἢν καὶ εἴναι νέος θὰ εἴναι εὐχαριστημένος νὰ θυσιασθῇ γιὰ τὴν Πατρίδα. 'Ε-

άν δχι δὲν ήτο ἄξιος νὰ ζήσῃ οὕτε νὰ θεωρῆται παιδί ἴδικόν μου. Θὰ ύπομείνη τὸν θάνατον μὲ θάρρος· ἐὰν δχι δὲν θὰ ἄξιζε νὰ θεωρῆται παιδί τῆς Ἑλλάδος τῆς Πατρίδος μας». Ἡ καρδιὰ τοῦ πατέρα θρηνεῖ, μὰ προσφέροντα τὸ σπλάγχνο τῆς θυσία στὸ δένδρο τῆς λευτεριᾶς. Καὶ ἀντικεῖ ἡ προαιώνια μελωδία τοῦ «Μολὸν λαβέ!» Μὲ τὴν ἀρρενωπὴ αὐτὴ ἀπάντησι ἀρχίζει ἡ φονικὴ μάχη τῆς 20 - 7 - 1792, ὅπου οἱ Σουλιῶτες στὶς ὁκτὼ χιλιάδες τουρκαλβανῶν παρατάσσουν τριακόσια παληκάρια μὲ ἀρχηγὸ τὸ Γιωργο τζαβέλα. Τὸ πεῖσμα εἶναι φοβερὸ κι' ἀπὸ τὶς δυὸ μεριές. Τὰ παλληκάρια γίνονται ἡμίθεοι. Τὰ κύματα τοῦ ἔχθροῦ σπάζουν τὴν ἄμυνα καὶ κινδυνεύει ἡ Κιάφα. Τότε ἡ Μόσχω, ἡ γυναίκα τοῦ Λάμπρου Τζαβέλα παίρνει καὶ ζόνει τ' ἄρματα καὶ τὸ σπαθὶ στὴ μέση καὶ μὲ τὶς γενναίες συντρόφισσες χυμάει στὴ μάχη μὲ γυμνὸ σπαθί, ἐνθαρρύνει τοὺς λίγους Σουλιῶτες κι' ἀφίνει κατάπληκτους τοὺς Τουρκαλβανούς, ποὺ ύποχωροῦν καὶ φεύγουν πανικόβλητοι καὶ πέφτουν στὴν ἐνέδρα τοῦ Λάμπρου Τζαβέλα κι' ἀφίνουν χιλιάδες κουφάρια στ' ἄγρια κοράκια, ποὺ πετοῦν θλιβερά. Καὶ μόνο χίλιοι κατορθώνουν καὶ γρίζουν στὰ Γιάννινα.

Στὴ μάχη τοῦ 1792 κυριαρχεῖ ἡ φωτισμένη μορφὴ τῆς αἰώνιας ἑλληνίδος, ποὺ γαλούχισε ἥρωας μὲ τοὺς θρύλους καὶ τὶς παραδόσεις τῆς Φυλῆς καὶ ποὺ μοιράζεται μὲ τὸν ἄνδρα τὸ μεθύσι τῆς μάχης.

Ἡ πανωλεθρία αὐτὴ ἀναγκάζει τὸν Ἀλῆ πασᾶ νὰ ξητήσῃ νὰ συνθηκολογήσῃ μέσω ἐνὸς Ἐπισκόπου, καὶ νὰ πετύχῃ εἰρήνη μὲ τοὺς ἔξῆς ὄρους:

1) Νὰ ἀφεθοῦν ἀπὸ τοὺς Σουλιῶτες, ἀφοῦ πληρώσῃ 100.000 γρόσια, ὅλοι οἱ αἰχμάλωτοι. 2) Νὰ παραχω-

ρήσῃ εἰς τοὺς Σουλιῶτες ἐφορικὴ ἔκτασι γιὰ ἐλεύθερη χρῆσι, 3) Νὰ ἀπελευθερώσῃ τοὺς Σουλιῶτες, ποὺ ἔξουσίαζε καὶ τὸ νεαρὸ Φῶτο Τζαβέλα.

’Αλλὰ ἡ εἰρήνη δὲν ɓάσταξε πολύ. Στὶς 2 Ιουνίου 1800 ἐκστρατεύει καὶ πάλι κατὰ τοῦ Σουλίου μὲ 15000

Εἰκ. 44.

τουρκαλβανούς. Τὴν φορὰ αὐτὴ οἱ Σουλιῶτες ɓρέθηκαν ἀποετοίμαστοι καὶ μὲ τὴν ἔλλειψι τροφίμων. Ὁ ἀρχηγὸς τοῦ προηγουμένου πολέμου ἐλκύεται ἀπ' τὸν Ἀλῆ πασᾶ καὶ φεύγει μὲ τὴ φάρα του ἀπ' τὸ Σούλι, ποὺ εἶχε 200

πολεμιστές. Κι' ὅταν ἔφυγε ὁ Γιῶργος Μπότσαρης τὸν
ρώτησε ὁ Ἀλῆ πασᾶς, τί λέσι μπάσιο Γιῶργο θὰ πάρω τὸ
Σουύλι τώρα, ποὺ ἔφυγες ἐσύ; Κι' ὁ Μπότσαρης ἀπήντη-
σε: Θὰ τὸ πάρῃς, Πασᾶ μου. Ἀλλὰ δὲν τὸ πῆρε γιατὶ οἱ
Σουλιώτες δὲν ἀπογοητεύθηκαν. Ἐκλέγουν ἀρχηγὸ τὸ
νεαρὸ στὴν ἡλικία, μόλις 25 ἑτῶν, Φῶτο Τζαβέλα, καὶ
μὲ διακόσια παλληκάρια γίνεται ἀετός, κρατάει τὴν ἄμυ-
να καὶ αἰφνιδιάζει τὰ στρατεύματα τοῦ Ἀλῆ Πασᾶ, ποὺ
ὑποχωροῦν ἀτακτα καὶ μὲ μεγάλες ἀπώλειες. Οἱ τουρ-
καλβανοὶ καταλαμβάνονται ἀπὸ πανικὸ καὶ ἀρνοῦνται νὰ
κτυπηθοῦν μὲ τοὺς Σουλιώτες. Τότε ὁ πανούργος Ἀλῆ
πασᾶς ἀποφασίζει νὰ κατακτήσῃ τὸ Σουύλι μὲ ἀτοκλει-
σμό. Κτίζει δώδεκα πύργους στὰ ἐπίκαια σημεῖα γιὰ νὰ
ἐλέγχῃ τὶς ἀρτηρίες, ποὺ ὀδηγοῦν στὸ Σουύλι. Καὶ προτεί-
νει στοὺς Σουλιώτες νὰ παραδώσουν τὸ Σουύλι σὲ ἀνταλ-
λαγὴ νὰ τοὺς δώσῃ ἄλλη χώρα νὰ κατοικήσουν χωρὶς νὰ
πληρώνουν φόρο. Καὶ τότε ἡ φιλοπατρία τοὺς ὑπαγόρευ-
σε τὴν ἔξῆς ἀπάντησι: «Ἀλῆ πασᾶ, σὲ χαιρετοῦμε. Ἡ
πατρίδα μας εἶναι δι' ἡμᾶς ἀπολύτως πολυτιμωτέρα ἀπὸ
τὰ χοήματά σου καὶ ἀπὸ τοὺς εὐτυχεῖς τόπους, τοὺς δού-
ους ὑπόσχεσαι νὰ μᾶς παραχωρήσῃς. Ἄδικως λοιπὸν κο-
πιάζεις. Ἡ ἐλευθερία μας δὲν ἔξαγοράζεται μὲ χοῆμα.
Ολος ὁ χρυσὸς τῆς γῆς δὲν θὰ τὴν ἔξαγόραζε».

Ἡ πολιορκία μακραίνει. Τὰ τρόφιμα λιγοστεύουν. Τὸ φάσμα τῆς πείνας ξαπλώνεται παντοῦ. Τὸ Σουύλι βρί-
σκεται σὲ δεινὴ θέσι. Ἀλλὰ στέκεται ὀλόρρυθμο. Κι' οἱ σκο-
τωμένοι ἥρωες θρηνοῦν μὲ τὰ στοιχεῖα τῆς φύσεως γιὰ
τὴ συμφορά, ποὺ σὲ λίγο θὰ βρῇ τὸ Σουύλι. Ὁ ἀγέρας οὐρ-
λιάζει στὶς χαράδρες. Ἡ φύσι σιγοκλαίει ἀπὸ πρωΐ καὶ
καταργιέται τοὺς προδότες. Ἡ τροφοδοσία συντάσσει τὸ
σχέδιο τῆς συντριβῆς τοῦ Σουλίου καὶ μένει πιστὰ μυστι-

κό. 'Ο Έφιάλτης δὲν ἀργεῖ νὰ φανῆ μὲ τὴ μορφὴ τοῦ Κατσονίκα καὶ τοῦ Πήλιο Γούση. Καὶ μὲ τὰ ἀργύρια τῆς προδοσίας, τὴ νύκτα τῆς 25 Σεπτεμβρίου 1803 κυριεύεται τὸ Σούλι. 'Αλλὰ κυριεύεται μὲ συνθήκη καὶ ἔξαναγκάζεται σὲ τοῦτο ἀπὸ τὴν ἔλλειψι τροφῶν καὶ νεροῦ. Καὶ στὶς 15 τοῦ Δεκέμβρη οἱ Σουλιώτες φύρωσαν στὰ μουλάρια τὰ νεικοκυριά τους, τοὺς πληγωμένους, τοὺς ἀρρώστους, τοὺς γέροντας, τὰ μικρὰ παιδιά, φίλησαν τ' ἄγια βράχια τῆς πατρίδας τους, ποὺ μὲ τὸ αἷμά τους κρατοῦσαν λεύτερη 250 χρόνια. Μοιράσθηκαν σὲ τοία μπουλούκια καὶ ἔσκινησαν μὲ δάκρυα στὰ μάτια. Θλιβερὸ κοπάδι. Οἱ ώς χιλίες ἀντρειωμένοι, παίρνονται τὸ δρόμο τῆς ἔνεητιᾶς, μὲ τὶς πίκρες καὶ τὰ φαρμάκια τῆς. Καθὼς προχωράει τὸ θλιβερὸ καραβάνι, γυρνοῦν κάπου - κάπου οἱ Σουλιώτες πρὸς τὰ πίσω νὰ δοῦν ἀκόμη μιὰ φορὰ τὸ Σούλι τους τ' ἀγαπημένο, νὰ τοῦ στείλουν τὸ στερνό τους χαιρετισμό. «Ἐχε γειὰ Σούλι. Ἐχε γειὰ Σούλι, γλυκὸ κι' ἀγαπημένο». Καὶ τοὺς παίρνει ὁ θρῆνος. Καὶ γίνεται ὁ θρῆνος μοιρολοΐ καὶ κατάρα!

«Ἀνάθερά σε Μιάτιερι κι' ἐδένα Κατσονίκα
μὲ τὴ δουλειὰ ποὺ κάματε τοῦτο τὸ καλοκαίρι.
Βάλατε τὸ Βελῆ παεῖ μέδα στὸ Κακοσούλι».

Καὶ φεύγουν ἀπ' τὸ Σούλι μὲ τὸ γλυκὸ ἀρωμα τῆς σύντομης ἐπιστροφῆς στὴ γῆ τῶν προγόνων τους, ποὺ τόσο λάτρεψαν. Μὲ σκυφτὸ κεφάλι, οἱ προδότες ποὺ εἶναι κι' αὐτοὶ ἀνάμεσά τους ἀκοῦν μὰ δὲν ἔχουν τὸ φιλότιμο νὰ περάσουν ἔνα σχοινὶ στὸ λαιμό τους. Τοὺς τὸ πέρασε δῆμος ἀργότερα ὁ Ἀλῆ πασᾶς.

Στὸ Σούλι μένει ὁ Καλόγερος Σαμουὴλ μὲ τέσσερις Σουλιώτες γιὰ νὰ παραδώσῃ τὸ Κάστρο τοῦ Κουνγκίου μὲ

λίγα πολεμοφόδια. Ἡ σκληρὴ πραγματικότητα καὶ οἱ εἰ-ρωνεῖς τῶν τουρκαλβανῶν τὸν βγάζει ἀπὸ τὰ λικνιστά του ὄνειροπολήματα καὶ μὲ γενναία χειρονομία τινάζει στὸν ἀέρα τὸ Κούγκι, ὅφεν ἔβαλε φωτιὰ στὸ μπαροῦτι καὶ βρίσκει τὸν ἡρωϊκὸν θάνατον αὐτὸς κι' οἱ δυὸ Σουλιώτες συμπαρασύροντας καὶ τοὺς Ἀλβανούς. Κι' ἔτσι ἀνυψώνεται ὁ ἐθνομάρτυς! Καὶ μὲ διπλωμένα τὰ φτερὰ οἱ ἀετοὶ τοῦ Σουλίου συνεχίζουν τὸ δρόμο τῆς φυγῆς τους. Ἐνα μπουλοῦκι κατευθύνεται πρὸς τὴν Πάργα. Τὸ ἄλλο πρὸς τὸ Σέλτσο. Καὶ τὸ τρίτο πρὸς τὴν Λάμαρη τῆς Πρεβέζης. Μὰ ὁ καταχθόνιος Ἀλῆ πασᾶς καταπατεῖ τὴν είρηνη καὶ οἱ τουρκαλβανοὶ τοὺς ἐπιτίθενται καὶ προλαβαίνουν τὸ σῶμα τοῦ Κίτσου Τζαβέλα καὶ τοῦ Κουτσονίκα στὰ στενὰ τοῦ Ζαλόγγου. Οἱ δυὸ ἀρχηγοὶ ἔξαγνίζονται μὲ τὸν ἀπαράμιλλο ἡρωϊσμό τους. Γύρω τους γυναικόπαιδα καὶ ἀποστάτευτοι γέροι ἀγωνίζονται γιὰ τὰ Ἱερὰ καὶ τὰ ὅσια. Ἐξῆντα ἀτρόμιτες γυναῖκες σὰν βλέπουν πῶς ὁ ἀγῶνας κρίθηκε, κλονίζονται στὴν ἰδέα τῆς ντροπῆς καὶ τῆς σκλαβιᾶς καὶ στήνουν τὸ χορὸ τοῦ θανάτου. Καὶ τότε στὸ Ζάλογγο γίνεται ἡ ἀποθέωσι τῆς γυναικας. Ψηλὰ στὴν κορφὴ τοῦ Ζαλόγγου, ἔξῆντα χῆρες μικρομάνες μὲ τὰ παιδιὰ στὴν ἀγκαλιὰ σέργουν τὸ χορό. Πάνω ὁ ἔλληνικὸς οὐρανός, ἡ τιμὴ κι' ἡ δόξα. Στὸ στεφάνι ὁ θάνατος. Στὸ βάραθρο ὁ θάνατος. Βάραθρο, βονοκορφὴ καὶ οὐρανὸς παιανίζουν τὴν ώδὴ τῆς θυσίας καὶ τῆς λευτεριᾶς. Καὶ σὲ ἔξῆνται γυναῖκες μὲ τὰ παιδιὰ στὴν ἀγκαλιὰ στήνουν τὸ χορὸ τὸν πρωτόγνωρο. Καὶ πέφτουν στὸ γκρεμὸ τραγουδώντας: «Ἐχε γειὰ καῦμένε κόσμε...» Στὸ βάραθρο ἀγκαλιαστὲς οἱ σάρκες. Γυναῖκες καὶ παιδιὰ σφικταγκαλιασμένα. Τοῦτος ὁ χορὸς γράφτηκε στὶς 20 Δεκέμβρη τοῦ 1803. Τὸν ἐπαλήθευσε ἡ ἴστορία μὲ τὸ

γλυτωμὸ τῆς Βαρσάμως τῆς θειᾶς τοῦ Γιάννη Βλαχογιάννη.

Στὴν κορυφὴ τοῦ Ζαλόγγου φύτρωσε ἔνα λουλούδι, ποὺ εὐθωδιάζει. Στὰ οὔρανια ἀπλώθηκε ἔνα πέπλο κάτασπρο, ποὺ τυλίγει τὴν Ἡπειρο, τὴν Ἑλλάδα, τὸν κόσμο, ποὺ τρόμαξε. Κι' ἐπάνω στὸ πέπλο ταξίδεψε ἔνα ὄνειρο, ποῦδωκε ὁμορφιὰ στὸ θάνατο. Κι' ἔστησε τὴν ἡρωϊκὴ ἑλληνίδα στὸ ἀνέσπερο φῶς μὲ τὴ μορφὴ τῆς Σουλιώτισσας. Καὶ τὴν ἀνέβασε στὴν ψηλότερη καὶ τρανότερη κορυφὴ τῆς ἀθανασίας. Καὶ τὸ παρελθὸν θὰ στέκεται πάντοτε ἐνδοξὸ κι' ἀγέρωχο. Καὶ θὰ δίνῃ στὴ γῆ τούτη φῶς, ἰστορία, θρυλο, ἀρετὴ καὶ παράδειγμα. Μὰ ὁ χορὸς τοῦ Ζαλόγγου δὲν ἔκλεισε. Τὸν ἔσυρε τὶς ἵδιες μέρες, στὶς 22 Δεκέμβρη, ἡ γυναίκα τοῦ Γιωργάκη Μπότσαρη, ἡ Δέσποι, ἀπ' τὴ γενιὰ τῶν Σεχαίων, μὲ τὶς ἑφτὰ θυγατέρες της Τάσω, Μάρω, Κίτσα, Ηανάγιω, Κατέρω καὶ τὴν ἐγγονιὰ τῆς Δέσπω, ὅπως μᾶς σώζει ὁ Περδαΐβος, στὸ χωρὶὸ Ρηνιάσσα. Τότε, ποὺ κρινόνταν ἡ μάχη στὸν πύργο τοῦ Δημουλᾶ, ποὺ ἀμυνόνταν, κι' ἔβαλε φωτιὰ στὰ φυσίγγια, γιὰ νὰ γίνουν ὅλες καπνὸς κι' ἀγέρας. Κι' ἡ δεκαπεντάχρονη κόρη τοῦ Κίτσου Μεντάρα, ἡ Λένω, ἡ κορυφαία τῶν φιλενάδων της στὰ νερὰ τοῦ Ἀχελώου. Τότε πούπεσε τὸ Μοναστῆρι τοῦ Σέλτσου καὶ τὸ ποτάμι ἀγκάλιασε τὰ κορμιά τους. Ἀπὸ τὶς θυσίες τοῦτες ἔνα φῶς χύνεται μέσα στὸ μυαλὸ τοῦ ἀνθρώπου. Καὶ τὸ μεγάλο μυστικὸ φλογίζεται καὶ ἐρμηνεύεται ἡ κόκκινη γραμμή, ποὺ ἀκολουθεῖ ὅποιος ἀγωνίζεται. Εἶναι ἡ μετουσίωσι τῆς ὑλῆς σὲ πνεῦμα. Ἡ λύτρωσι ἀπ' τὴν ὑλη. Καὶ τὸ Σούλι ἀφίνει τὴν τελευταῖα του ἀναλαμπή. Στὸ Ζάλογγο, στὰ νερὰ τοῦ Ἀχελώου, κοντὰ στὸ Μοναστῆρι τοῦ Σέλτσου, στὸ χωρὶὸ Ρηνιάσσα. Μιὰ τελευταία σπίθα ζωῆς, ἔνα σκίρτημα ἀξιοπρεπείας,

ἔνα παλιὸ λεθεντιᾶς. Μὲ τὴ μορφὴ τῆς γυναικας, ποὺ κρατοῦσε τὴν τιμὴ τῶν νικημένων καὶ περιφρονοῦσε τὴν ἀτιμία τοῦ κατακτητῆ.

’Απὸ τὴ μάχῃ τοῦ Σέλτσου μόνο ὁ Κίτσος Μπότσαρης μὲ τὸ παιδί του τὸ Μάρκο, τὸν κατοπινὸ στοὺς χρόνους τῆς Παλιγγενεσίας τοῦ 1821 ἀρχιστράτηγο καὶ τὸν δόποιο στὴ συνέχεια θὰ γνωρίσωμε, γιατὶ ὑπῆρξε μοναδικὸ φαινόμενο ἡ προσωπικότητά του, μόνο λοιπὸν αὐτὸς μαζὶ μὲ 48 ἄνδρες καὶ μιὰ γυναικα σώμηκαν στὴν Πάργα. Τοὺς ἄλλους δλους τοὺς σκέπασε μὲ τὰ φτερά τῆς ἡ ἀθάνατη μνήμη.

’Η ξενητιὰ τοὺς γέμισε θλίψι καὶ νοσταλγία. ’Η ἀγάπη γιὰ τὴν Πατρίδα τους εἶναι μιὰ συγγενικὴ διάθεσι τῆς ψυχῆς, ποὺ τραβάει στὸν κύκλο τῆς παραδόσεώς τους, τοὺς στοχασμοὺς καὶ τὰ συναισθήματα. Ζοῦνε μὲ τὸ ὅραμα τοῦ ἱρωϊκοῦ Σουλίου καὶ προσμένουν μὲ ὑπομονὴ τὴ γλυκεὶ ἐπάνοδο. Οἱ καταφρόνιες τῆς ξενητιᾶς καὶ οἱ στεργήσεις δὲν τοὺς λυγίζουν. Ζοῦνε σκορπισμένοι ἄλλοι στὴν Πάργα, ἄλλοι στὴν Κέρκυρα μισθεφόροι τῶν Ρώσων καὶ τῶν Γάλλων καὶ ἄλλοι στὰ μαρτύρια τῶν φυλακῶν τοῦ ’Αλῆ πασᾶ ἡ στὴν αὐλή του. Μὰ ὁ συνδετικός τους κρίκος εἶναι στενός. Τοὺς συνδέοντος οἱ ἵδεες, οἱ ἀναιμησεις, οἱ ἵδιες νοσταλγίες, ἄλλὰ καὶ ἡ κοινὴ ιερὴ παρακαταθήκη τοῦ παρελθόντος, ποὺ τὸ ἐδημιούργησαν οἱ ἐπικοὶ ἀγῶνες τους, ποὺ συνταίριαζαν τὸ χρέος, τὸ ὑπέρτατο καθῆκον μὲ τὴν ὀμορφιὰ τῆς ζωῆς. ’Η παράδοσις αὐτῆ, μιὰ βαθειὰ φιλομένη πίστις καὶ δύναμις γιὰ τὸν ἀγῶνα καὶ τὶς νίκες τοῦ λευτέρου ἀνθρώπου, λικνίζει τὴ νέα Σουλιώτικη γενιά, ποὺ ἀναστατώνεται μακρυὰ ἀπὸ τὴν ἀρχενωπὴ ὁροσειρὰ τοῦ Σουλίου.

Καὶ ὅταν τὸ ἔθνοσωτήριο σάλπισμα τῆς 25 Μαρτίου

1821 ἀντήχησε μελωδικὰ καὶ τὸ "Ἐθνος γεννιέται, κι' οἱ ψυχὲς ἀνασταίνωνται, ἡ ἄνοιξῃ προβάλλῃ μυρωδάτη καὶ μυριόχρωμη κι' οἱ παγετῶνες τῆς σκλαβιᾶς τόσων αἰώνων λύσθουν, καὶ κυλίουν μικρές δροσοσταλίδες, ποὺ πυκνώνουν καὶ γεύονται ποτάμια καὶ γίνονται φλογισμένα πέλαγα, ποὺ φέρουν ὥς τὰ πέρατα τοῦ κόσμου τὸ χαρμόσυνο τραγούδι τῆς λευτεριᾶς, οἱ Σουλιώτες, μὲ ἐπικεφαλῆς τὸν ἔνδοξο, τὸν ἀτύμητο, τὸν μοναδικὸ στὴν παλληκαριὰ καὶ στὸ ἥθος Μάρκο Μπότσαρη, θρῆκαν τὴν εὐκαιρία νὰ τὴν ἀγκαλιάσουν. Γιατὶ ἡ λευτεριὰ ἔπειδησε ὄλόλαμπον ἀπ' τὴν Ἱερὴ γῆ τους. Γιατὶ ἡ ίαχὴ τοῦ πολέμου τοὺς ἦταν πολὺ γνώριμη καὶ μεθυστική. Γιατὶ ἀκόμη ἡ ἐπανάστασι τοῦ Γένους στὸ Εἴκοσιένα ἤταν ἀντιφέγγισμα σὲ σμικρογραφία τοῦ Σουλιώτικου ἡρωϊσμοῦ. Καὶ πυκνώνουν τὶς τάξεις τοῦ λευτέρου σκλάβουν καὶ κάνουν οἱ ἴδιοι δικά τους σώματα. Καὶ γίνονται πάλι οἱ ἴδιοι καπεταναῖοι καὶ ἀρχιστράτηγοι. Κι' ἀψήφισαν τοὺς κεραυνοὺς οἱ Σουλιώτες καὶ δρόσισαν μὲ τὸ αἷμά τους τὸ Ἱερὸ δένδρο τῆς λευτεριᾶς, ποὺ ἀνθίσε καὶ σκόρπισε τ' ἄρωμά του σ' ὅλες τὶς ἄκρες τῆς ἑλληνικῆς γῆς καὶ γαλήνεψε τὶς θάλασσες τοῦ Αιγαίου καὶ τοῦ Ἰονίου γιὰ ν' ἀκούγεται ἀπὸ τότε ἡ μεθυστικὴ μελωδία τῆς ἀθάνατης Ἐλλάδος καὶ ποὺ στὸ ἐθνικό της Πάνθεο φεγγοβολεῖ καὶ ἀστράφτει ἡ μεγάλη καὶ φωτεινὴ μορφὴ τοῦ Μάρκου Μπότσαρη, τοῦ Σουλιώτη.

"Ο Μάρκος ἀποτελοῦσε προσωπικότητα μὲ σπάνιες ἀρετές. Δὲν ἤταν μόνο ἔξοχο στρατηγικὸ μυαλό. Δὲν ἤταν μονάχα δεξιότατος πολιτικὸς καὶ διπλωμάτης. Δὲν ἤταν μονάχα ἀτρόμητος ἡρωας, καὶ ἀφιλοκερδῆς ἀγωνιστής. Ἡταν ταύτοχρονα καὶ κατὰ κυριολεξίαν ἀνώτερος ἀνθρωπος μ' εὐγενέστατα αἰσθήματα στὴν καρδιὰ καὶ ὑψη-

λότατα φρονήματα στὴν ψυχὴν. "Αν ἦταν δειπνὸς καὶ τραχὺς στὸν πόλεμο, ἦταν ἄλλο τόσο ἀθρόος καὶ τρυφερός στὴν εἰρήνη. Λίγοι ἵσως ξέρουν πῶς ὁ Μᾶρκος ἦταν φύσις ποιητική, ρωμαντική, ὀνειροπόλος. Γιὰ τὴν ἀξία τοῦ Μάρκου δὲν ὑπάρχει ἀντίθετη, δεύτερη γνώμη. Καὶ μὲ τὰ πολλά του χαρίσματα εἶχε ἐπιτύχει, κατόπιν καὶ τοῦ ὑπερόχου παραδείγματός του, νὰ σηκωθῇ πάνω ἀπ' τὴν θύελλα τῶν προσωπικῶν ταπεινῶν παθῶν, ποὺ καταξέσχισε τὸ μαχόμενο Γένος σ' ὅλη σχεδὸν τὴ διάρκεια τῆς Ἐπαναστάσεως. «Σὰν τὸν Μᾶρκο ἡρωα μάννα δὲν ξαναγεννάει», ἔλεγε ὁ Καραϊσκάκης. Σὲ ἥλικια εἴκοσι ἐτῶν παντρεύτηκε τὴν κόρη τοῦ ἀρματωλοῦ τῆς Πρέβεζας Χρηστάκη. Τὴ λέγανε Χρυσούλα. 'Απὸ τὸ δεύτερο γάμο του ἀπόχτησε πέντε παιδιά. Τὰ δυὸ πρῶτα πέθαναν σὲ βρεφικὴ ἥλικια. Τὰ ἄλλα τρία ποὺ ξήσανε λεγόταν Δημήτρης, Βασιλικὴ καὶ Ρόζα.

'Ο Μᾶρκος ἦτανε ώραιος ἄντρας. Μὲ μέτριο ἀνάστημα, κάπως κοντός, καστανός, γλυκύς, μὲ μεγάλα ἐκφραστικὰ μάτια, ποὺ φανερώνανε ἐξυπνάδα, καλωσύνη, ὀνειροπόλο διάθεσι. Εἶχε τὸ χάρισμα τῆς φωνῆς κι' ἔπαιζε κιθάρα. «Τὰ λόγια του ἐμπνέανε πάντοτε ἐμπιστοσύνη, κι' οἱ τρόποι του συμπάθεια. Καὶ κατὰ τὸν Παπαρρηγόπουλο, ἦτο ἀρνίον μὲ καρδίαν λέοντος. Οἱ δὲ ἀλβανοὶ ἔλεγον, ὅτι ἂν ἦτο μουσουλμάνος ἥθελον πιστεύσει, ὅτι ὁ προφήτης Ἀλῆς ἐπανῆλθεν εἰς τὴν ζωὴν».

'Απὸ τὴν ἔνδοξη καὶ λαμπρὴ ζωὴ τοῦ Μάρκου ἔνα μόνο περιστατικὸ τῆς ζωῆς ἀναφέρω, ποὺ στάθηκε μοιραῖο, γιατὶ ἦταν τὸ τελευταῖο τῆς ζωῆς του. Προτοῦ ἔκινήσῃ γιὰ τὴ μάχη κατὰ τοῦ 'Ομερού Βρυώνη, ἔγραψε ἀπὸ τὸ Μεσολόγγι στὸ λόρδο Μπάϋρον, ποὺ βρισκόταν στ' Αργοστόλι. «Ἡ ἔξοχότης σας εἶναι ἀκριβῶς ὁ ἀνθρωπός,

ποὺ μᾶς χρειαζόταν. Κανένα ἐμπόδιο ἀς μὴ σταματήσῃ τὸν ἐρχομό σας σὲ τοῦτο τὸ μέρος τῆς Ἑλλάδος. Πολυάριθμος στρατὸς μᾶς ἀπειλεῖ. Ἀπόψε σκοπεύω κάτι νὰ ἐπιχειρήσω ἐνάντια σ' ἓνα σῶμα Ἀρβανιτάδων ἀπὸ ἔξι ὁδὸς ἑφτὰ χιλιάδες ποὺ εἶναι ἀραδιασμένοι σιμὰ σὲ τοῦτο τὸ μέρος. Μεθαύριο θάρυθω ν' ἀνταμώσω τὴν ἐξοχότητά σας. Μὴν ἀργῆσθε πολὺ ναρθῆτε. Σᾶς εὐχαριστῶ γιὰ τὴν καλὴ γνώμη, ποὺ ἔχετε γιὰ τοὺς πατριῶτες μου κι' ἐλπίζω νὰ μὴ τὴν δρῆτε ἀδικαιολόγητη. Σᾶς εὐχαριστῶ καὶ πάλι γιὰ τὴ φροντίδα ποὺ τόσο γενναῖα πήρατε γι' αὐτούς».

”Οπως φαίνεται ἀπὸ τὸ γράμμα ἡταν αἰσιόδοξος. Πίστενε πὼς θὰ γυρνοῦσε ζωντανὸς ἀπ' τὴ μάχη, ποὺ σχεδίαζε, ὥστε νὰ πάῃ μετὰ ν' ἀνταμώσῃ τὸν Μπάυρον. Καὶ ὅμως ἐρχόταν στιγμές, ποὺ εἶχε βαθειὰ συνείδησι, πὼς βάδιζε γιὰ τὸ θάνατο.

Τὴν τελευταία μέρα πρὶν ἀπὸ τὸ μοιραίο γιουρούσι δρῆκε ἐκεῖ κοντὰ ἔνα ἐκκλησάκι καὶ μπῆκε νὰ προσκυνήσῃ. Βγαίνοντας ἔδωκε στὸν ἄγνωστο καλόγερο τοῦ μοναστηριοῦ κάμποσα γρόσια, λέγοντάς του. Μοίρασέ τα αὐτὰ στοὺς φτωχοὺς γιὰ τὴν ψυχὴ τοῦ Μάρκου Μπότσαρη.

— Τί, πέθανε ὁ Μᾶρκο Μπότσαρης; ζώτησε ὁ Καλόγηρος.

— ”Οχι, τώρα πάει νὰ πεθάνῃ, τοῦ ἀπήντησε.

Στὸν Κίτσο Τζαβέλα, ποὺ τόσο πολὺ εἶχε πασχίσει νὰ τὸν κάμῃ ν' ἀλλάξῃ γνώμη, γιατὶ ἔβλεπε τὸ μεγάλο κίνδυνο ποὺ τοὺς ἀπειλοῦσε, σὰν χωριζόταν πρὶν ἀπ' τὸ γιουρούσι γιὰ νὰ πάῃ καθένας στὴ θέσι του, εἶχε πεῖ: «στὸν ἄλλο κόσμο, δὸρε Κίτσο, θὰ ἀνταμώσωμε πειά!»

Στὶς 9 Αὐγούστου 1823 οἱ ἐτοιμασίες εἶχαν τελειώ-

σει. Τὴ νύχτα πρὸν ἀπὸ τὸ Γιουρούσι ὁ Μᾶρκος ἔμαθε ἀπὸ κάποιο χωριάτη, πῶς στὰ Πλατάνια εἶχαν ἔρθει κείνη τὴ μέρα κι' ἄλλοι τοῦρκοι, ὡς ὅκτὼ χιλιάδες. Τοῦτο δὲν ἀπογοήτευσε τὸ Μᾶρκο. Ἐξῆγησε μὲν ἐπιμονὴ στοὺς Σουλιώτες τί ἔπρεπε νὰ κάμουν καὶ τέλειωσε μὲν τοῦτα τὰ λόγια:

*Ἀν μὲν χάσετε, θὰ μὲν βρῆτε στὸ Τσατῆρι τοῦ Πασιᾶ.

Οἱ τουρκαλάδες δὲν τὸ χωροῦσε ὁ νοῦς τους νὰ τολ-

Εἰκ. 45.

μῆσον τόσοι λίγοι γκιαούρηδες νὰ τοὺς χτυπήσουν. Καὶ ἡ ἀπορία τους γινόταν μεγαλύτερη γιατὶ δὲν ἀκούαν ντουφεκιές. Ἡ ὥρα περνοῦσε. Ἡταν νύχτα. Ἐπρεπε πρὸν ξημερώσει νῦχον τελειώσει ὅλα. Κι' ἀρχισε τὸ ντουφεκίδι. Στὶς ντουφεκιές τῶν Σουλιωτῶν ἀπήντησαν οἱ ἀρβανίτες. Καὶ μιὰ σφαῖδα βρῆκε τὸ Μᾶρκο στὸ μάτι καὶ τὸν ἔρριξε νεκρό!

Τὸν πῆρε στὴν ἀγκαλιά του ὁ ξάδερφός του ὁ Τούσιας. Καὶ πνίγοντας τὸν πόνο του γιὰ τὸ μεγάλο χαμὸ τὸν τύλιξε μὲ τὸ μανδύα του καὶ τραβήχθηκε πάρα πίσω, χωρὶς νὰ πῇ τίποτε σὲ κανένα γιὰ νὰ μὴ χάσουν τὸ θάρρος τους οἱ Σουλιῶτες. Μονάχα ὁ ἀδελφός του, ὁ Κώστας, ἐμαθε τὸ χαμὸ κι' ἀρχισε κι' αὐτὸς ν' ἀποτραβιέται. Ἡ μάχη συνεχίζεται, οἱ ἀρβανίτες ἀναγκάσθηκαν νὰ γυρίσουν πίσω. Τὸ γιοφύρι ἔμεινε στὰ χέρια τῶν Σουλιωτῶν. Κι' ἀπ' ἐκεῖ πέρασαν σὲ λίγο θλιψμένοι, βουβοί, καὶ πικραμένοι, κρατώντας στὴν ἀγκαλιά τους τὸ νεκρὸ ἀρχηγό! Στάθηκαν στὸ ἐκκλησάκι, ποὺ εἶχε προσευχήθη τὴν προηγούμενη μέρα ὁ Μάρκος. Ἐκεῖ ἔφθασε σὲ λίγο ἄρρωστος κι' ὁ Καραϊσκάκης πάνω σὲ φορεῖο γιὰ νὰ δώσῃ τὸ στερνὸ φρίλι στὸ μεγάλο νεκρό. Μὲ δάκρυα στὰ μάτια καὶ μ' ἀναψυλλητά, ποὺ δὲν μποροῦσε νὰ κρατήσῃ, τὸν φίλησε στὸ μέτωπο καὶ εἶπε: «Ἄμποτε ἥρωα Μάρκο κι' ἐγὼ ἀπὸ τέτοιο θάνατο νὰ πάω».

Ἡ τελευταία αὐτὴ μάχη τοῦ Μάρκου στούχισε στοὺς ἀρβανίτες χίλιους πεντακόσιους σκοτωμένους καὶ πολλοὺς πληγωμένους. Ἀπ' τοὺς Σουλιῶτες σκοτώθηκαν ἑξῆντα καὶ πληγώθηκαν σαράντα δυό! Πῆραν δύμας οἱ Σουλιῶτες ἔφθονα λάφυρα, δπως 1600 ντουφέκια, 1.800 πιστόλια, 300 σπαθιά, 1.200 ἄλογα, πολλὰ μουλάρια, πλῆθος γιδοπρόβατα καὶ τέσσερις σημαῖες. Ἄλλ' δλα αὐτὰ δὲν ἀξίζουνε τίποτε μπρὸς στὸ χαμὸ τοῦ ἥρωα ἀρχηγοῦ τους.

Τὴν θλιβερὴ εἰδῆσι γιὰ τὸ χαμὸ τοῦ Μάρκου πρῶτος τὴν ἔμαθε ὁ ἐπαρχος Μεταξᾶς, στὶς 10 Αὔγουστου τὸ πρω̄. Ἀμέσως οἱ καμπάνες ἀρχισαν νὰ κτυποῦν πένθιμα. Στὸ Μεσολόγγι μάθανε πῶς ὁ Μάρκος δὲν ζοῦσε πιά. "Ολος ὁ κόσμος ξεχύθηκε στοὺς δρόμους γιὰ νὰ ὑποδεχθῇ τους Σουλιῶτες, ποὺ ἔρχονταν φέροντας μαζί τους τὸ με-

γάλιο νεκρό! Τὸν πῆγαν στὸ σπίτι τῆς ἀδελφῆς του Μάρω. Ἐκεὶ ἔσπευσε ὁ ἔπαρχος Μεταξᾶς γιὰ νὰ συλληπηθῇ τὴν ἀδελφὴ τοῦ μεγάλου Νεκροῦ. Καὶ εἶπε: Ἐχάσαμε ἔνα ἀπὸ τοὺς ἰσχυρότερους προμάχους τῆς ἐλληνικῆς ἐπαναστάσεως.

Μὲ δάκρυα στὰ μάτια ἡ χαροκαμένη ἀδελφὴ ἀπήντησε: «Ἐμεῖς εἴμαστε συνηθισμένοι σὲ τέτοιους θανάτους. Ἀπ’ τὴν μέρα, ποὺ νοιώσαμε τὸν κόσμο οὕτε βλέπομε, οὕτε ἀκοῦμε ἄλλο ἀπὸ πολέμους καὶ σκοτωμοὺς στοὺς πατεράδες μας, στ’ ἀδέλφια μας, στοὺς συγγενεῖς μας ὅλους. Ἀπὸ τέτοιο θάνατο ἥταν γραμμένο νὰ πάῃ κι’ ὁ ἀτυχος Μάρκος».

Σ’ ὅλη τὴν πόλι ἀκούστηκαν στεναγμοὶ κι’ ὄλολυγμοί. Κι’ οἱ Μεσολογγίτες αὐτοσχεδίαζαν μοιρολόγια, θρηνολογώντας τὴν ζωὴ τοῦ Μάρκου. Κάθε τέταρτο πέφτανε 33 κανονιές, ὅσα τὰ χρόνια τοῦ νεκροῦ. Ἀπ’ ἐκεῖ ὁ νεκρὸς τοῦ ἥρωα μεταφέρθηκε στὸ σπίτι τοῦ ἐπάρχου, ντυμένο τὴν ἐλληνικὴ φορεσιὰ καὶ τὸ μέτωπο στεφανωμένο μὲ δάφνη, ἔχοντας γιὰ σάβανο τὴ γαλάζια χλαμύδα του καὶ γιὰ παράσημο τὸ σπαθί του. Ὁ λαὸς πήγαινε καὶ τοῦ φιλοῦσε τὸ χέρι καὶ τὸ μέτωπό του ἀποκαλώντας τὸν ἐλευθερωτὴ τῆς Πατρίδος.

Τὴν ἕδια μέρα γίνηκε ἡ κηδεία. Ἀπὸ τὸ σπίτι τοῦ ἐπάρχου ώς τὴν ἐκκλησία οἱ δρόμοι ἥταν στρωμένοι μὲ δάφνες καὶ λουλούδια. Οἱ καμπάνες κτυποῦσαν πένθιμα. Τὰ κανόνια βροντοῦσαν. Τὸ φέρετρο ἥταν σκεπασμένο μὲ τὸ γαλάζιο μανδύα τοῦ νεκροῦ καὶ στολισμένο μ’ ἀνθοδέσμες ἀπὸ ἀθανάτους καὶ τριαντάφυλλα. Τὸ κρατοῦσαν στοὺς ὄμοιους τους δώδεκα ἀπ’ τὰ παλιὰ παλληκάρια. Μπροστὰ ἀπ’ τὴν πομπὴ ἥταν οἱ τοῦρκοι αἰχμάλωτοι μὲ

δεμένα τὰ χέρια. Μετὰ τὰ ἄλογα τῶν πασάδων στολισμένα καὶ οἱ τούρκικες σημαῖες. Ἀκολουθοῦσαν ὅλοι οἱ παπάδες τοῦ Μεσολογγίου μὲ τὸ Δεσπότη Ρωγῶν Ιωσήφ. “Τιστερά ό νεκρὸς στὰ χέρια τῶν παλληκαριῶν του, ή ἀδελφή του, ό ἔπαρχος καὶ οἱ συγγενεῖς του τριγυρισμένοι ἀπὸ καπεταναίους κι' ὅλος ό λαός, οἱ γυναικες τοῦ Μεσολογγίου ἀκολουθοῦσαν ἐπίσης μὲ λυμένα τὰ μαλλιὰ καὶ φιγμένα στοὺς ὤμους. Παραπίσω ἀκολουθοῦσαν ὅλα τ' ἄλογα καὶ τὰ μουλάρια, ποὺ εἶχαν πιάσει στὶς μάχες φορτωμένα μὲ ντουφέκια καὶ σπαθιὰ κι' ὀκτὼ χιλιάδες γιδοπρόβατα. Ή ὅλη εἰκόνα θύμιζε πρωτογόνους ἥρωϊκοὺς θριάμβους μεγάλων πολεμιστῶν. Μόνο ποὺ στὴν περίστασι τούτη ό θριαμβευτῆς ἦταν νεκρός!

Αφοῦ ϕάλληκε ή ἀκολουθία ή πομπὴ ξεκίνησε γιὰ τὴν τελευταία κατοικία τοῦ ἀδάνατου Σουλιώτη. ‘Ο τάφος του εἶχε ἀνοιχθῆ μπροστὰ στ' ἄγιο βῆμα τοῦ Ναοῦ τῆς Παναγίας. Καὶ δικαίως. Γιατὶ κι' αὐτὸς ἦταν ἔνας λειτουργὸς στὴν ἄχραντη καὶ δοξαστικὴ Τράπεζα τῆς τιμῆς τῆς Πατρίδος, ὅπου οἱ ἔνδοξοι ἄνδρες προσφέρουν στὸ θυσιαστήριό της θυσία «τετελειωμένη» τὸ αἷμά τους!

Εύτυχισμένη καὶ τρισμακάριστη σκιὰ τοῦ Μάρκου Μπότσαρη, καθὼς πετῷ στὰ αἰθέρια κι' ἑλληνικὰ ὑψη καὶ βλέπεις κι' ἀκοῦς τὶς γενεὲς νὰ διασαλπίζουν τὴν παλληκαριά σου καὶ νὰ προφέρωμε τὸ ἔνδοξο καὶ λαμπρό σου ὄνομα μὲ τὴ γλυκειὰ συναίσθησι τῆς εὐγνωμοσύνης καὶ τοῦ θαυμασμοῦ. Ή δόξα τοῦ Μάρκου ξεπέρασε τὰ ἑλληνικὰ σύνορα. Οἱ εἰκόνες του κυκλεφροῦσαν σ' ὅλα τὰ εύρωπα ἥκατη. Οἱ Γάλλοι δώσανε τ' ὄνομά του σ' ἔνα δρόμο τοῦ Ηαρισιοῦ. Ποιητὲς καὶ καλλιτέχνες ἐμπνεύσθησαν ἀπ' τὴ ζωὴ καὶ τὸ θάνατό του. Ο γλύπτης Ντανίντ ντ' Ανζέ ἔκαμε ὠραῖο ἔργο γιὰ τὸ μνῆμα τοῦ Μάρ-

κου: Μιὰ ἐλληνοπούλα στὸν τάφο τοῦ Μάρκου Μπότσαρη. 'Ο Βασιλιᾶς τῆς Βαβαρίας πῆρε ἀργότερα τὸ γυνό του Δημήτρη στὴ χώρα του γιὰ νὰ σπουδάσῃ. "Οσοι ἔγραψαν γιὰ τὸ Μάρκο Μπότσαρη δικοὶ μας καὶ ξένοι ὅλοι ὁμόφωνα μίλησαν γι' αὐτὸν μὲ τὸ μεγαλύτερο θαυμασμὸ μὲ τὴν πιὸ βαθειὰ εὐλάβεια. Γιὰ τὴν ἀξία τοῦ Μάρκου δὲν ὑπάρχει ἀντίθεση, δὲν ὑπάρχει δεύτερη γνώμη.

"Οταν ἔπεισε τὸ Μεσολόγγι ἀπὸ τοὺς τούρκους, ἀπὸ περιέργεια θέλησαν νὰ ξεθάψουν τὸ λείψανό του. Σὰν τῶμαθε ὁ Μουστακῆς πασᾶς ἔτρεξε κι' ἐμπόδισε τὴν ἀνίερη πρᾶξι. Καὶ μροὸς στὸν τάφο τοῦ Μάρκου εἴπε τοῦτα τὰ λόγια: 'Ορε Μάρκο, ἥθελα νᾶχα τὴν παλληκαριά σου μὰ δχι καὶ τὴν πίστι σου.

'Ο Μάρκος ἀν ξοῦσε σ' ὅλη τὴν ἑπταετία τοῦ 'Αγῶνα θὰ ἔκανε τέρατα καὶ σημεῖα. Εἶχε νοῦ διπλό, πολεμικὸ καὶ πολιτικό. Τιμοῦσε τοὺς μορφωμένους ἀνθρώπους καὶ ὄγαποῦσε τὴ συντροφιά τους. Τὸ σεμνό του χαρακτῆρα καὶ τὴν τίμια συναναστροφὴ μαζὶ μὲ τὴν κομψότητά του τὰ κρατοῦσε καὶ στὸ στράτευμα. Τὰ λόγια του ἦταν λίγα καὶ μετρημένα. Εἶχε σὰν ἀρχὴν ἀκούῃ πολλὰ καὶ μ' ἔνα μετρημένο λόγο κάθε φορὰ ἔδινε τέλος στὴν ὑπόθεσι. Ήταν τακτικὸς στὰ φερσίματά του. Μὰ δὲ φανέρωνε τὶς σκέψεις του. Πρὸς τοὺς μεγαλυτέρους του ἦταν ντροπαλὸς καὶ σεμνός. Τὰ λόγια του πέφτανε σὰν κεραυνός. Καὶ κάθε λόγος του ἦταν σὰν οητὸ ἀρχαίου σοφοῦ κι' ἂς μὴν εἶχε μόρφωσι. 'Ο Μάρκος ὅταν ἔγινε ἀρχιστράτηγος ἔλεγε στοὺς Σουλιῶτες του: Δὲν θέλω νὰ είμαι ἀνώτερος ἀπὸ κανένα σας. Μὰ θέλω νὰ είμαι ὁ Μάρκος ἐκεῖνος, ποὺ τὸν βλέπατε νὰ πολεμάῃ ὡς τώρα στὸ πλευρό σας. "Εμεινε ἀπλὸς καὶ ταπεινός. Κι' ἂς εἶχε ἀνεβῆ μὲ τὴν ἀξία του πολὺ ψηλά.

Μετὰ τὴν ἐπανάστασι σ' ὅλη τὴν Ἑλλάδα εἶχαν μείνει ξωντανοὶ Σουλιῶτες ἀπὸ 2.000 πολεμιστές, μονάχα 200. Ἐχομε τὴ δύναμιν νὰ ἐκφράσωμε θαυμασμὸ ἥ νὰ σιωπήσωμε; Οἱ Σουλιῶτες πέθαναν καὶ οἱ πεθαμένοι δὲν ξωντανεύουν. Ζοῦν ὅμως στὴ μνήμη μας καὶ στὴν καρδιά μας. Γιατὶ ἄφισαν μεγάλα καὶ τρανὰ διδάγματα. Κι' ἡ ἱστορία τους θὰ εἶναι σὰν κάτι ἀπίστευτο. Καὶ ἡ μνήμη τους θὰ εἶναι πάντοτε ξωντανή. Καὶ τὰ Σουλιώτικα βουνὰ στέκονται περήφανα καὶ σιωπῆλά στὸ γαλάζιο καὶ ξαφυρένιο οὐρανό, καὶ τὸ καθάριο φῶς, ὃπος χύνεται ἄφθονο, χαράζει στὸ πνεῦμα μας τὴ θύμησι πὼς στὰ βουνὰ αὐτὰ εἶχε ὑφανθῆ κάποια ζωὴ πούπερνε πνοὴ μὲ τὸ φῶς καὶ τὴ φωτιὰ καὶ τὴ δράσι. Γιατὶ οἱ Σουλιῶτες ἔνοιωθαν χρέος τους νὰ βαστάξουν δυνατὰ τὸν πόνο καὶ τὴ χαρὰ τῆς Φυλῆς, ποὺ μὲς στὸ πέλαγο τοῦ χρόνου τὰ θεωροῦσαν ἀπλᾶ σημεῖα. Μὲ σωστὴ ἀκόμη ἐπύγνωσι καὶ τῆς ἑλληνικῆς Πατρίδος, ποὺ τοὺς ἔφερνε στὰ ὅριά της. Οἱ Σουλιώτικες γενιὲς βάδισαν στὴ θυσία μὲ τιτανισμὸ καὶ γνῶσι τῆς ἀνθρώπινης μοίρας. Γιατὶ ἡ ζωὴ της πῆρε νόημα, ἀφοῦ ἔπερασε τὰ θνητὰ ὁρόσημα. Κι' οἱ αἰῶνες στάθηκαν σταθμοὶ τῆς λευτεριᾶς, ποὺ τοὺς λευτέρωσε ἀπ' τὴ βουβὴ λογικὴ τῶν ἄλλων ραγιάδων καὶ τοὺς χάραξε τὸ δρόμο γιὰ τὴν αἰώνιότητα. Κι' ἡ ζωὴ τους ἔλαθε μιὰ ἀνώτερη ἔκφρασι. Στὶς βουνοκοςφίς τοῦ Σουλίου, στὶς πιὸ ψηλότερες κορφὲς ἀνέβαινε ἡ ψυχὴ τοῦ σκλάβου, γιὰ νὰ δεῆ τὸ νόημα καὶ τὸ σκοπὸ τῆς ὑπαρξῆς της. Καὶ νὰ σπουδάσῃ πὼς ὁ ἀνθρωπος εἶναι ἀνθρωπος, μόνο σὰν εἶναι λεύτερος. Γιατὶ στὶς ψηλές βουνοκορφὲς τοῦ Σουλίου γεννήθηκε καὶ κυναιρίσθηκε ἡ λευτεριά. Καὶ τὸ Σούλι ὁλομόναχο κράτησε αἰῶνες δοξασμένο τὸ ἑλληνικὸ σκῆπτρο καὶ στάθηκε σύμβολο τῆς ἑλληνικῆς τιμῆς. Καὶ τὰ Σουλιώτι-

καὶ θουνὰ γαλήνια καὶ σιωπηλὰ δείχνουν στὸ πέρασμα τοῦ
χρόνου πώς σ' αὐτὰ τὰ θουνὰ ἀναστήθηκε ἡ Ἑλληνικὴ
λευτεριά, ποὺ τὴν ἀνέστησε ἡ τόλμη κι' ἡ παλληκαριὰ
τῶν ἀνθρώπων, οἵ ὅποιοι ἔζησαν ἐκεῖ καὶ ποὺ φεύγοντας
ἀφῆσαν γιὰ πάντα ἀμάραντη τὴν μνήμη των.

VI.

Η ΔΡΑΣΙΣ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΔΟΣ
ΚΑΤΑ ΤΟΝ ΕΝΔΟΞΟΝ ΑΓΩΝΑ
ΤΟΥ 1821

Ύπὸ

ΠΙΟΛΥΞΕΝΗΣ ΔΕΡΒΕΝΤΣΑ
Κατηχητρίας - Σ/χου Διδασκαλίσσεως

Ἡ ἐπέτειος τῶν 150 ἑτῶν ἀπὸ τῆς μεγάλης Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως τοῦ 1821, ἡ ὁποίᾳ ἀρχισε μὲ τὴν ἀνατολὴν τοῦ νέου ἔτους 1971 νὰ ἔορτάζεται καὶ μὲ λαμπρότητα καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν αὐτοῦ θὰ πανηγυρίζεται, μᾶς δίδει τὴν εύκαιρίαν νὰ παρουσιάσωμεν μίαν ὥραίαν πτυχὴν τῆς ἐθνικῆς μας ἴστορίας. Ἐπειδὴ ἀφορᾷ εἰς τὸν γυναικεῖον κόσμον, ἡ Ἡ. Μητρόπολις, διὰ τὴν σειρὰν τῶν Διαλέξεών της, μᾶς ἐπεστράτευσε διὰ τὸν σκοπὸν τοῦτον.

Ἡ γυναικα τῆς Ἑλλάδος ἀπὸ ἀρχαιοτάτων χρόνων διακρίνεται, ὅχι μόνον διὰ τὰ συνήθη οἰκιακά της ἔργα, ὅχι εἰς τὴν γέννησιν καὶ ἀνατροφὴν παιδιῶν, τὰ ὅποια ἀποτελοῦν τὸ στήριγμα, τὴν ἐλπίδα, τὴν ζωὴν τῆς Πατρίδος μας, ἀλλὰ εἰς ὡραν ἀνάγκης, καὶ ἡ ἴδια παίρνει θέσιν ἐξαιρετικὴν εἰς τὴν προσπάθειαν διασώσεως τῆς Πατρίδος. Δηλαδὴ ἀνάμεσα εἰς τὰ ἄλλα προσόντα, χαρίσματά της εἶναι καὶ ἡ ἀνδρεία. Ξεύρει νὰ ξῆ καὶ νὰ πεθαίνῃ γιὰ τὴν Ἑλλάδα.

Ἐδῶ εἰς τὴν "Ἡπειρον ἔχομε πολλὰ νὰ εἴπωμεν διὰ τὸν ἀπαράμιλλον ἡρωϊσμὸν τῶν γυναικῶν, διὰ τὴν αὐτοθυσίαν, ἡ ὁποίᾳ τὰς διακρίνει. Δὲν ἔχομε παρὰ νὰ ἀνεβοῦμε εἰς τὸ θρυλικὸν Ζάλογγον. Καὶ ἐκεῖ θὰ βεβαιωθῶμεν περὶ τῆς ἀληθείας αὐτῆς.

Αἱ γυναικες τοῦ Σουλίου, νέαι Σπαρτιάτισσαι καὶ Ἀμαζόνες, ξεύρουν νὰ γεννοῦν καὶ νὰ παραδίνουν εἰς

τὴν Πατρίδα γενναίους καὶ ἀτρομήτους "Ηρωας, προασπι-
στὰς τῆς ἐθνικῆς ἐλευθερίας. Ξεύρουν ὅμως καὶ νὰ ἀπο-
θνήσκουν χορεύοντας καὶ τραγουδῶντας τὴν ἐλευθερίαν.
Τὸ παράδειγμα τοῦτο, παγκόσμιον καὶ ἀξιοθαύμαστον
πραγματικά, χωρὶς προηγούμενον, ἔδωσε ὁρμὴν καὶ ὥθη-
σιν εἰς τοὺς σκλαβομένους προγόνους μας διὰ τὸν μεγά-
λον ἀγῶνα, εἰς τὸν ὃποῖον ἔξεκίνησαν ἄνδρες, γυναῖκες

Εἰκ. 46.

καὶ παιδιὰ ἀκόμη, μὲ τὰς εὐλογίας τῆς Ἐκκλησίας, ἀπὸ
τοῦ Μαρτίου τοῦ 1821.

Εἰς τὸν ἡρωϊκὸν ἐκεῖνον ἀγῶνα τῆς ἐθνεγερσίας
πρωτοστατοῦν καὶ Ἑλληνίδες γυναῖκες, παντοῦ καὶ εἰς
τὴν ξηρὰν καὶ εἰς τὴν θάλασσαν. Ἡ δική μας Ἀκριβὴ
Τσαρλαμπᾶ ἔδωσε εἰς τὸ "Ἐθνος τὸν ἥρωα Ὁδυσσέα
Ἀνδροῦτσον, εἰς τὸ πλευρὸν τοῦ ὄποίου εὑρίσκεται ἡ ἀρ-
χοντικὴ σύζυγός του Ἐλένη, ἀπὸ τοὺς Καλαρρύτες. Ἡ
ἀρχοντικὴ ἐπίσης κόρη τῆς Μυκόνου, ἡ Μαντώ Μανδο-

γένους, μὲ ἀσυγκράτητον ἐνθουσιασμὸν ἔεστίκωσε τὸ νησί της, ἐπεστράτευσε μαχητάς, συνεκρότησε δεκαέξι λόχους, καὶ ὕρμησε μὲ αὐτοὺς εἰς τὸν ἄγωνα, εἰς τὴν Εὔβοιαν, τὸ Πíλιον, τὴν Φωκίδα, παρὰ τὸ πλευρὸν καὶ αὐτὴ τοῦ ἀνδρειωμένου Ἀνδρεούτσου. Εἶναι χαρακτηριστικόν, ὅτι ὅλη τὴν ἀτομικήν της περιουσίαν, ἀκόμη καὶ τὰ κοσμήματά της μεγάλης ἀξίας, τὰ διέθεσε εἰς τὸν Ἀγῶνα. Ἡ Λασκαρίνα Μπουρμπουλίνα θαυμάζεται ἐπίτης διὰ τὸ ὑπέροχον ψυχικόν της μεγαλεῖον καὶ τὴν φλογερὰν θρησκευτικήν της πίστιν, φιλοπατούιαν. Καὶ αὐτὴ δλόκληρον τὴν περιουσίαν της διέθεσε, μαζὶ καὶ τὸν ἄνδρα καὶ τὰ παιδιά της, ποὺ ἐθυσιάσθησαν ἐπειτα ἀπὸ γενναίους ἄγωνας, καὶ ἡρωϊκὰς μάχας, διὰ τὴν ἐλευθερίαν τῆς Πατρίδος. "Ας μὴ θεωρηθῇ πώς ἐγόγγισε ποτὲ διὰ τοῦτο. Ἀπεναντίας ἡσθάνετο πολλὴν ὑπερηφάνειαν. Καὶ ἦτο πρόθυμος καὶ ἡ ἴδια νὰ χύσῃ τὸ αἷμα της εἰς τὸν βωμὸν τῆς Πατρίδος. Καὶ πράγματι καὶ ἡ ἴδια προσωπικῶς ἔλαβε μέρος εἰς τὸν ἄγωνα. Διατρησοῦσε πολεμικὰ ἐπηνδρωμένα πλοῖα κατὰ θάλασσαν. Ἄλλὰ καὶ εἰς τὴν Πελοπόννησον εἰς πολλὰς μάχας εὑρέθη, εἰς τὸ πλευρὸν τοῦ Κολοκοτρώνη. Καὶ ἄλλαι πολλαὶ γυναικες, ὅπως ἡ Δόμνα Βισβίζη — ὑστερα ἀπὸ τὸν θάνατον τοῦ πολεμάρχου συζύγου της τὸν διαδέχθηκε εἰς τὴν ἥγεσίαν τοῦ πολεμικοῦ της στολίσκου — ἡ Ζαυπέτα Κολοκοτρώνη, ποὺ ἐχάρισε εἰς τὸ «Ἐθνος τὸν «Γέρο τοῦ Μοριᾶ», ἡ Ἐλένη Λιαροπούλου καὶ ἡ Τρισεύγενη Δεληθοριᾶ, ἀκολουθήσασαι τὸ παράδειγμα τῶν ἡρωΐδων τοῦ Ζαλόγγου, διὰ νὰ ἀποφύγουν τὴν ἀτίμωσιν ἀπὸ τοὺς στρατιώτας τοῦ Ἰμβραήμ, αἱ Μανιάτισσαι ἡρωΐδες Γερακάη, Σάββαινα, Βοζίκη, Μαυρομιχάλη καὶ αἱ Μεσολογγίτισσαι Κορμουμέλη, Ἀλεφάντω, αἱ γυναικες τῶν ὁπλαρχηγῶν τῆς Μακεδονίας

Ζαφειράκη καὶ Καρατάσαινα, οἱ ὁποῖαι ἀπέβησαν ἐθνομάρτυρες γυναικες καὶ τόσαι ἄλλαι τῶν νήσων καὶ μάλιστα τῆς Κρήτης, ὅπως ἡ Μωράκη, ἡ Μαρκάκη, καὶ ἄλλαι πολλαὶ γνωσταί, περισσότεραι δὲ ἄγνωσται, αἱ ὁποῖαι ἔδωσαν τὸ παρόν εἰς τὸν ἔνδοξον ἐκεῖνον ἀγῶνα ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας τοῦ Ἐθνους, μὲ τὸν ἡρωϊσμόν, τὰ κατορθώματα, τὰς θυσίας των, τὰς εὐγενεῖς πράξεις των.

Ἡ φωτεινὴ αὐτὴ δρᾶσις τῶν γυναικῶν τῆς Ἑλλά-

Εἰκ. 47.

δος κατὰ τὸν ἔνδοξον ἐκεῖνον ἀγῶνα τοῦ 1821 ἃς γίνῃ καὶ σήμερα καὶ ἃς παραμένῃ πάντοτε, ὡς φάρος, πρὸς ὑψηλὸν παραδειγματισμὸν τῶν σημερινῶν καὶ αὐριανῶν Ἑλληνίδων γυναικῶν. Διότι, ὅχι μόνον ἐν πολέμῳ, ἀλλὰ καὶ ἐν εἰρήνῃ ἐπιβάλλεται οἱ Ἑλληνίδες νὰ εὑρίσκωνται εἰς τὸ πεδίον τῆς τιμῆς, καὶ τοῦ καθήκοντος, καὶ νὰ προμαχοῦν μὲ σθένος καὶ ἀποφασιστικότητα διὰ τὰ μεγάλα

ἔκεῖνα ἴδανικά, Πίστις, Πατρίς, Οίκογένεια, διὰ τὰ ὅποια
πάντοτε τὸ Ἐθνος μας —ἄνδρες καὶ γυναικες— ἀγωνί-
ζεται, θυσιάζεται, ἀλλὰ καὶ δοξάζεται μέσα στὴν Ἰστο-
ρία, στὴν Ἰστορία ὅλου τοῦ κόσμου.

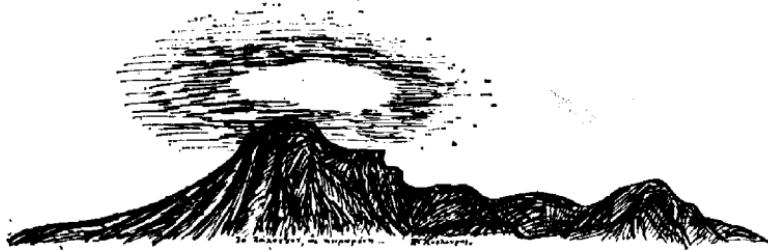

VII.

ΑΙ ΗΡΩ·Ι·ΔΕΣ
ΤΟΤ ΖΑΛΟΓΓΟΤ

Υπό^τ
Αρχιμ. ΦΙΛΑΡΕΤΟΥ ΒΙΤΑΛΗ

1. Ἐπίσημος ἐπισκέπτης - προσκυνητὴς τοῦ θρυλικοῦ μας Ζαλόγγου, σὲ κάποια ἐπίσημη ἐκδήλωσι, βρῆκε τὴν εὐκαιρία, καὶ διετύπωσε τὴν σκέψι στὸν Σεβασμιώτατο Μητροπολίτη μας, πῶς θὰ ἡταν πολὺ ὡραῖο καὶ συγκινητικὸ μαζί, κάτω ἀκριβῶς ἀπ' τὸν ίστορικὸ Βράχο τοῦ Ζαλόγγου, ὃπου κτίσθηκε πρὸ ἐτῶν ἕνα ἀπέριττο προσκυνητάρι. —σὰν θωμὸς— μὲ τὸ καντήλι κρεμασμένο μπροστὰ σὲ μιὰ μαρμάρινη ἐπιγραφὴ ἀπὸ στίχους τοῦ λαϊκοῦ τραγουδιοῦ τῶν Ἡρωΐδων «Ἐχε γειὰ καῦμένε κόσμε...», ἀντὶ τούτου νὰ στηθῇ μιὰ ἀναθηματικὴ στήλη μὲ τὰ ὄνόματα τῶν Σουλιωτισσῶν γυναικῶν.

2. Τοῦτο ὅμως ἀπέτέλεσε ἀντικείμενο ἐρεύνης μας ἀπ' τὴν ἐποχὴ ἀκόμη, ποὺ κτιζόνταν τὸ ἐπιβλητικὸ μνημεῖο τῶν Ἡρωΐδων, καὶ συνθέταμε κι' ἐμεῖς τὴν ταπεινή μας ίστορία γύρω ἀπ' τὴν Μονὴ τοῦ Ζαλόγγου. Ἀλλά, δυστυχῶς, δὲν βρέθηκαν τ' ἀναζητούμενα ὄνόματα τῶν Σουλιωτισσῶν, ποὺ ἔγραψαν μ' ἀνεξίτηλα καὶ ζωηρὰ γράμματα ἐκεῖνο τὸ ὑπέροχο ἔπος γιὰ τὴν Ἐλευθερία στὶς ψηλὲς κορυφὲς τοῦ Ζαλόγγου.

3. Στὸ βιβλίο μας αὐτό, καὶ συγκεκριμένα στὴν παράγραφο 1, «Ἡ Μονὴ Ζαλόγγου εἰς τὴν Ιστορίαν τοῦ

"Εθνους",¹⁾ ἔχομε συμπεριλάβει καὶ τὰ ἐξῆς:

«Ἐντὸς μικροῦ ἐγένετο σφοδρὰ ἐπίθεσις ἐκ μέρους τῶν Τουρκαλβανῶν. Οἱ Σουλιῶται ἡμύνοντο γενναίως

Eik. 48.

μέν, ἀλλ' ἀπεγνωσμένως. Καὶ οὐδεὶς ἔξ αὐτῶν παρέβλεπε τὸ μέγεθος τοῦ κινδύνου. Γυναικες δέ τινες ἐκ τῶν

1. "Ἐνθ'" ἀνωτ., σελ. 104—115.

Σουλιωτισσῶν, περὶ τὰς ἔξήκοντα, προύτιμησαν τὸν θάνατον, ἔστω καὶ δὶ’ αὐτοχειρίας, ἢ τὸν ἔξανδραποδισμὸν καὶ τὴν ἀτίμωσιν. Δι’ δὲ ἔλαβον, διὰ συντόμου συνεννοήσεως, τὴν τολμηρὰν ἀπόφασιν νὰ ρίψουν πρῶτον μὲν τὰ βρεφικῆς καὶ νηπιακῆς ἡλικίας αὐτῶν τέκνα εἰς τὸ χαῖνον βάραθρον, ἔπειτα δὲ καὶ αὗται νὰ κρημνισθοῦν ἐκεῖθεν καὶ οὕτω νὰ ἀποθάνουν. Τοῦθ' ὅπερ καὶ ἐγένετο. Πλὴν ὅμως δὲν ἐτελεύτησαν ἄπασαι αἱ εἰς τὴν ἄβυσσον ριφθεῖσαι Σουλιώτισσαι. Καθ' ὅσον ἄλλαι μὲν ἐπεσον ἐκ τῶν παραπλεύρων ἀποκρήμνων αὐτῆς βράχων ἐμπλακεῖσαι μεταξὺ τῶν συμφύτων δενδρουλίων καὶ ἄλλων ἀκανθῶν καὶ θάμνων καὶ διεσώμησαν ἐπ' αὐτῶν στηριζόμεναι, ἄλλαι δὲ ἐπὶ τῶν ἀσπαιρόντων πτωμάτων τῶν προορηφθεισῶν. Μόνον αἱ ριφθεῖσαι εἰς τὸ κενὸν ἐκ τῆς τοποθεσίας Εἰκὼν ἀπέθανον ἄπασαι, συντριβεῖσαι». «Ἐκ τῶν κρημνισθεισῶν εἰς τὸ φρικῶδες ἐκεῖνο βάραθρον τοῦ Ζαλόγγου ἀπέθανον περὶ τὰς τεσσαράκοντα, αἱ δὲ λοιπαὶ ἑτραυματίσθησαν σοθαρῶς, ἐτεραι δ' ἐλαφρύτερον».

4. Εἶναι πολὺ περίεργο, πῶς δὲν διεσώμησαν τὰ ὄνόματα ἐκείνων ἀπ' τὶς ἀτρόμητες αὐτὲς γυναικες ἢ τὰ παιδιά τους, ποὺ τελικὰ σώμηκαν. Μόνο τριῶν κατωρθώσαμε καὶ βρίκαμε τὰ ὄνόματα, κατὰ τὴν ἐπίμονη ἔρευνά μας.

α') Τῇς Ἀνωγιάτῃ.

Σουλιώτισσα αὐτῇ μητέρα, ποὺ ἐπεσε ἀπ' τὸν ἀπότομο ἐκεῖνο βράχο κάτω στὸ φαράγγι, πλησίασε τὸν τραγικὸ θάνατο, ἄλλὰ τὸν νίκησε στὸ τέλος.

β') Τῇς Λάμπρως.

Ἡ Σουλιωτοπούλα αὐτή, παιδούλα ἐπιτάχρονη, ρίχθηκε μάζι μὲ τ' ἄλλα μικρὰ παιδιά — ἀγόρια καὶ κορί-

τσια— ἀπ' τὶς ἀνδρειωμένες, σὰν λύκαινες, μάνες τους, στὸν γκρεμὸν τοῦ Ζαλόγγου, σὰν σὲ ἄλλο Καιάδα!, στὸν ὅποιο ἔπεσαν κι' οἱ ἵδιες κατόπιν γιὰ νᾶθρουν τὸν θάνατο, ποὺ τὸν ἔνοιωθαν σὰν πραγματική τους λευτεριά.

'Αλλ' ἡ Λάμπρω, στὸ πέσιμό της, μόνο τραυματίσθηκε, γιατὶ ἀγκιστρώθηκε σὲ κάποιο δένδρο. Κατόπιν τὴν πῆραν στὸ κοντινὸ χωριό, κτῆμα τοῦ Μοναστηριοῦ, στὴν Καμαρίνα, ὅπου τὴ φρόντισαν. Καὶ σὰν μεγάλωσε, ἤλθε στὸ Μοναστήρι τοῦτο τοῦ Ζαλόγγου, ὅπου ἀφιερώθηκε σὰν Καλόγρια στὸ Θεό. Κι' ἔζησε ἀσκητικὰ ὅλα της τὰ χρόνια.²⁾

Μαζὶ μ' αὐτὴν γλύτωσαν τότε κι' ἄλλα τέσσερα σουλιωτόπουλα, ποὺ φύγηκαν κι' αὐτὰ στὸ βυθὸ τοῦ Ζαλόγγου. "Ενα δημως ἀπ' αὐτὰ δύνομα διασώθηκε:

γ') Τῇς Βαρσάμως.

Γι' αὐτὴν γράφουν ὁ Βλαχογιάννης κι' ὁ Χάρης μιὰ ίστορία, ὅπως τὴν λέει ἡ ἴδια, ποὺ «εἶναι Σουλιώτισσα, μᾶς ἐρχεται ὀλόῖσια ἀπὸ τὰ «Ζάλογγα», καὶ δὲ λέει ψέματα, οὗτε μιὰ λέξη λιγώτερο:

«Λοιπὸν ἥσουνα στὰ Ζάλογγα;» ρωτοῦσα τὴ Βαρσάμω.

Κι' ἄνοιγα τὰ μάτια μου μεγάλα. Κάθε φορὰ ποὺ θὰ περνοῦσα ἀπὸ τὴν ξώθυρο της, ἥθελα νὰ τὴ ρωτῶ.

— Ναὶ παιδί μου, ἥμουνα, ἔλεγε.

Καθισμένη στὸ πέτρινο θρονί της, ἔζαινε τὸ λινάρι

2. Αὐτόθι, σελ. 33 πρβλ. Ζερλέντη Π., Ἡπειρωτικὰ μελετήματα. Β' Περὶ τῆς ἐν Ζαλόγγῳ καταστροφῆς, τεῦχ. Α', ἐν Ἀθήναις 1889, σελ. 22, Ζιάγκου Ν., Ἡ ἀντίσταση τῶν Σουλιωτῶν καὶ ὁ Λάμπρος Τζαβέλλας, ἔκδ. 1964, Ἀθήνα, σελ. 154.

όλημερίς χρόνια καὶ χρόνια. 'Απ' τὸν καιρὸν ποὺ τὴ θυμᾶμαι, ἔτσι τὴν εἰδα πάντα της, νὰ ξαίνῃ. 'Τπόφερνε καὶ τὰ ρωτήματά μου σὰν τὴ μοῖρα της. Καὶ τὴ δουλειά της

Eik. 49.

δὲν τὴν ἔπαινε.

- Πῶς ἔγινε αὐτό, θειὰ Βαρσάμω;
- Νά, οἱ Τοῦρκοι μᾶς κλείσανε στὰ Ζάλογγα...

— "Τστερα;

— 'Ο πόλεμος δὲ βάσταξε πολύ... Πέρασαν όσοι μπόρεσαν μὲ τὸ σπαθί. Γλύτωσαν καὶ κάμποσες γυναικες... Οἱ ἄλλες πιάσαμε τὴν κορφή, κι' ἅμα ζύγωσαν οἱ Τοῦρκοι δώσαμε τὰ χέρια καὶ πηδήσαμε...

— Καὶ σὺ πῶς ξέφυγες τὸ θάνατο;

— "Επεσα πάνου σ' ἄλλα κορμιά... Κορίτσι πράμα, καὶ λιγόσωμη, μ' ηὗραν οἱ Τοῦρκοι καὶ μὲ πῆραν..." "Τστερα λευτερώθηκα... ἔξηντα χρόνια πέρασαν... καὶ ξῶ.

Κ' ἔξαινε τὸ λινάρι της· καὶ ζοῦσε... "Ητανε στὰ Ζάλογγα ἡ θειὰ Βαρσάμω! Κι' ἄλλοι ἤτανε στὰ Ζάλογγα, τὸ ξέρω. Τὸ πήδημα ὅμως δὲν τὸ γλύτωσε κανείς. Μονάχα ἡ θειὰ Βαρσάμω! Λοιπὸν τὸ θῆμα ἤτανε διπλό. Καὶ τόδα αὐτὸν τὸ θῆμα: Τὴν θειὰ Βαρσάμω Ζαλογγίτισσα καὶ ζωντανή!

Γιὰ μένα ἤταν αὐτὴ ἔνα πλάσμα ἀφάνταστο. Δὲ μποροῦσα νὰ τὴ δεχθῶ σὰ μιὰ κοινὴ γυναίκα. 'Ο νοῦς της ψέμα δὲ χωροῦσε. Κι' ὅλοι οἱ Σουλιώτες τὸ λέγανε... Λοιπὸν ἤταν στὰ Ζάλογγα. Καὶ γλύτωσε... Λοιπὸν ἤτανε μιὰ γυναίκα θεϊκή.

Κι' ἔλεγε τὴν ίστορία της ἥσυχη, σὰ νᾶλεγε κάτι ἀπ' τῆς χαμιζωῆς της τὰ συνηθισμένα. Οὕτ' ἔνα δάκρυ!"³⁾

5. Οἱ ἄλλες ὅμως ὅλες Ζαλογγίτισσες Σουλιώτισσες ἔμειναν στὴν ίστορία ἀνώνυμες. Πέρασαν ἔτσι στὸ θρύλο. Βρίσκονται ὅλες σφικταγκαλιασμένες μὲ τ' ἄκακα παιδιά τους, σὰν σ' ἔνα ἀτέλειωτο χορό, ὅχι βέβαια ἐκεῖ στὸ βάραθρο ποὺ ἔπεσαν καὶ τσακίστηκαν, ἀλλὰ ψηλά, πανύψηλα, στὴν κορφή του, τιμώμενες ἀντάξια ἀπ' τὴν

3. Μνήμη Σουλίου, ἔκδ. «Οἱ Φίλοι τοῦ Σουλίου», Αθῆναι 1971, σελ. 30—31.

Ἐλλάδα μας, ἀπ' ὅλη τὴν ἀνθρωπότητα, ποὺ τὸ πρωτάκουσε τὸ πήδημα τοῦτο τῆς λευτεριᾶς τους. Κι' ἡ ποίηση κατόπιν ἀπ' αὐτὸν ἐμπνεύσθηκε κι' ἔγραψε. Ἰδοὺ τί ἐτραγούδησε, καὶ πρῶτος ὁ ἐθνικός μας ποιητής·

«Τὲς ἐμάζωξε εἰς τὸ μέρος
τοῦ Ζαλόγχου τὸ ἀκρινὸν
τῆς ἐλευθερίας δὲ ἔρως
καὶ τὲς ἐμπνευσε χορό.

Τέτοιο πίδημα δὲν τὸ εἶδαν
οὔτε γάμοι, οὔτε χαρὲς
καὶ ἄλλες μέσα τους ἐπήδαν
ἀθεώρατες ζωές.

Τὰ φορέματα ἐσυρίζαν
καὶ τὰ ξέπλεκα μαλλιὰ
κάθε γύρω ποὺ ἐγυρίζαν
ἀπὸ πάνου ἔλειπε μιά.

Χωρὶς γόγγισμα κι' ἀντάρα
παρὰ ἐκείνη μοναχὰ
ὅπου ἐκάναν μὲ τὸν κάρα
μὲ τὰ στάθια ειὰ γκρεμά.⁴⁾

Παρόμοια καὶ ὁ λαός μας χίλια δυὸς ἄλλα τραγούδια βρῆκε γιὰ νὰ ἐξυμνήσῃ τὴν ἀνδρειωμένη τους, ὅπως τοῦτο τὸ θούριο·

Ἐχε γειὰ καπηλένε κόδρε,
ἔχε γειὰ γλυκειὰ ζωὴ
καὶ σὺ δύστυχη πατρίδα
ἔχε γειὰ παντοτινή.

4. Νάκου Π., 'Ο Σολωμὸς τραγουδιστὴς τῆς Πατρίδος καὶ τῆς Θρησκείας, Ἀθῆναι, σελ. 204—205.

Σὰν νὰ πᾶν σὲ πανηγύρι
μ' ἀνθισμένη Πασχαλιά,
μέσ' τὸν "Ἄδη κατεβαίνουν
μὲ τραγούδια μὲ χαρά.

Στὴν στεριὰ δὲν ζῇ τὸ ψάρι,
οὐδὲν ἀνθὸς στὴν ἀμπουδιά,
κι' οἱ Σουλιώτες δὲν ζοῦνε
δίχως τὴν ἐλευθεριά.

Οἱ Σουλιώτες δὲ μάθαν
γιὰ νὰ ζοῦνε μοναχά·
ξέρουνε καὶ νὰ πεθάνουν
νὰ μὴ μείνουν στὴν οκλαδιά.

"Ἐχετε γειὰ βρυσοῦλες,
λόγγοι, βουνὰ ραχοῦλες...".⁵⁾

"Ἐνας ἄλλος περίφημος ποιητὴς δροντοφωνεῖ θριαμ-
βευτικά, ἔκθαμβος μπροστὰ στὸ τόλμημά τους, ποὺ ἰσο-
δυναμοῦσε μὲ τὸ «θάνατος κι' ὅχι σκλαβιά!» γιατὶ ἀληθι-
νὰ ἡ ξωή, δίχως τὴν ἐλευθερία —ποὺ τὴν σέβεται κι' ὁ
ἴδιος ὁ Θεός, ποὺ τὴν χάρισε— νόημα δὲν ἔχει καθόλου,
μὰ καθόλου·

Σὰν ίδέες μὲς ο' ἐγκέφαλο
ἐνὸς θεεῦ ἀθανάτου,
χορεύουν οἱ Σουλιώτες
τὸ βράχο τοῦ Ζαλόγγου,
μὲ ρυθμὸν ἄγριο.

Μεγαλώνουν, πλατύνονται,
δὲ κωροῦν στὴν Ἑλλάδα.

5. Βιτάλη, ἐνθ' ἀνωτ., σελ. 114—15.

Βγαίνουν ἔξω ἀπ' τὰ σύνορα
τῆς ζωῆς, καὶ τὰ σύμβολα
ἀεροκινοῦνται.

Πάνου στῆς Αἰώνιότητας
τὸ βράχο, οἱ Κρινοδάχτυλες
ἀγγελικὰ χορεύουν
κι' εἴν' ὁ γκρεμνός τους τώρα
ἀθανασία.

Εἰκ. 50.

“Οχι, δὲν ἐτελείωσε,
μόν’ ἀνυψώθη ἀρέτροπα
κι’ ώς νέος ἀστεριμός
ὁ Χορὸς τοῦ Ζαλόγγου
λάμπει στὰ ὑψο. ⁶⁾”

Θὰ προσθέσωμε ἀκόμη τοῦ Κάλβου τοὺς στίχους,
μὲ τοὺς ὅποιους ὁ τρανὸς αὐτὸς ποιητὴς ὑψώνει στὴν τρα-
νότερη κορφὴ τῆς ἀθανασίας τῆς Ζαλογγίτισσες Ἡρω-

6. Σκήπη Σωτήρη, Ἀνθολογία, ἐν Ἀθήναις 1922, σελ. 141.

δες, καὶ τὶς προθάλλει σὰν τὸν πιὸ ιδανικὸ κόσμο τῆς ὁ-
μορφιᾶς καὶ τῆς ἀρετῆς·

Βράχοι ύψηλοί, διαβόπται,
βουνὰ τοῦ Τετραχώρου
ἀπὸ εἳς κατεβαίνουσι
πολλοὶ καὶ δυνατοὶ
ἀδάμαστοι "Ανδρες.

Κάθε χέρι κλαδί.
Κάθε κεφάλι φέρνει
ετέφανόν ἀνδρὸν
πιδάουν εἰς βράχον, ψάλλοντες
πολέμιον δέμα.

Μακρὰν καὶ εκοτεινὴν
ζωὴν τὰ παλληκάρια
μισοῦν δύομα ἀθάνατον
θέλουν καὶ τάφον ἔντυμον
ἀντὶς διὰ στρῶμα. ⁷⁾)

6. Τέλος, θὰ μπορούσαιε νὰ ποῦμε, πῶς τὸ τελευταῖο βῆμα τοῦ θρυλικοῦ χοροῦ τῶν Ἡρωΐδων τοῦ Ζαλόγγου ἔγινε ὅχι στὸ δοξασμένο τοῦτο Βράχο τῆς Ἡπείρου, ἀλλὰ στὸν πύργο τοῦ Δημευλᾶ, σ' ἓνα χωριό μαζ, τὴ Ρινιάσσα (σημερινὰ Ριζᾶ).

Δὲν πέρασαν πολλὲς μέρες ἀπ' τὸν Ζαλογγίτικο θρίαμβο τῆς Ἐλευθερίας, Καὶ νά, συνεχίζεται ἡ ἴδια θυσία στὴ Ρινιάσσα.

'Η Δέσπω τοῦ Γιώργη Μπότση ἐκεῖ μαζὶ μὲ τὶς ἑπτὰ κόρες καὶ νύφες της, Τάσω καὶ Μάρω, Κίτσα καὶ Ηανάγιω, Κατέρω καὶ τὴ μικρή της ἐγγονιὰ Δέσπω, ἀμύνον-

7. Κραψίτη Β., Σουλιώτικα ἀνέκδοτα, Ἀθῆναι 1971.

Eik. 51.

ται σκληρά, στὸν πύργο τοῦ Δημουλᾶ. Ἐμύνονται μὲ σθένος οἱ ἀτρόμητες αὐτὲς Σουλιώτισσες. Μὰ σὰν τέλειωσαν τὰ πυρομαχικά τους, σὰν εἶδαν πῶς θὰ συλληφθοῦν καὶ θ' ἀτιμασθοῦν ἀπ' τοὺς ἀνελέητους ἀγαρηνούς, προτίμησαν τὸν ἡρωϊκὸν θάνατο. Ἡ Δέσπω, μὲ χέρι ἄτρεμο, παίρνει τὸ δαυλὸν καὶ βάνει φωτιὰ στὴν πυρίτιδα. Κι' ἔτσι μὲ μιᾶς ὅλες μαζί, μαζὶ καὶ οἱ ἀγαρηνοί, ἔγιναν καπνὸς κι' ἀέρας!

Τὸ δημοτικὸ τοῦτο ποίημα ἀπαθανατίζει ἄξια τὴν δόξα τους αἰώνια.

Ἄχδος βαρὺς ἀκούγεται, πολλὰ ντουφέκια πέφτουν.

ἡ Δέσπω κάνει πόλεμο μὲ νύφες καὶ μὲ ἀγγόνια.

Μήνα δὲ γάρο ρίχνονται; Μήνα δὲ χαροκόπι;

Οὐδὲ δὲ γάρο ρίχνονται, οὐδὲ δὲ χαροκόπι.

Ἄρβαντιὰ τὸν πλάκωνε ετοῦ Δημουλᾶ τὸν πύργο:

— Γιώργαινα· ρίξε τ' ἄρματα, δὲν είναι ἐδῶ τὸ Σούλι· ἐδῶ είσαι ἐκλάβα τοῦ πασᾶ, ἐκλάβα τῶν Ἀρβανίτων.

— Τὸ Σούλι κι' ἀν προσκύνησε κι' ἀν τούρκεψε ἡ Κιάφα
ἡ Δέσπω ἀφέντες Λιάπιδες δὲν ἔκαμε, δὲν κάνει.

Δαυλὶ στὸ χέρι ἄρπαξε, κόρες καὶ νύφες κράζει:

— Σκλάβες Τουρκῶν μὴ ζήσουμε, παιδιά μὲ μαζί μὲ ἔλατε!
Χίλια φουσέκια ἥταν ἔκει, κι' αὐτὴν φωτιὰ τοὺς βάνει.

Καὶ τὰ φουσέκια ἀνάψανε, κι' δλοι φωτιὰ γινῆκαν.⁸⁾

7. Δὲν σημαίνει τίποτε, λοιπόν, ὅτι δὲν διασώθηκαν τὰ ὄνόματα τῶν Ἡρωΐδων τοῦ Ζαλόγγου. Ἐμεινε ὅμως στὴν ἴστορία, μιὰ γιὰ πάντα, ὁ φλογόψυχος ἡρωῖσμός τους, ὁ ἄθλος τῆς θυσίας τους. Τὸ Ζάλογγο, μὲ τὴν ὑπερ-

8. Ἡπειρωτικὰ Δημοτικὰ τραγούδια, 1000—1958, εἰσαγωγὴ—σχόλια - ἐπιμέλεια Ἀθανασίου Χ. Γιάγκα, Ἀθῆναι, σελ. 58—59, Νεοελληνικὴ ποιητικὴ Ἀνθολογία, Μ. Παναγιωτόπουλος, τόμ. Β', σελ. 512.

κόσμια τραγωδία του, οι Ζαλογγίτισσες ἀπ' τὸ Σούλι γυναικες, σφιχτοδεμένες στέρεα μὲ τὸν ἡπειρωτικὸν μας χῶρο, διαλαλοῦν αἰώνια τὸ θούριο τῆς λευτεριᾶς, ἡ ὅποια μὲ τίποτε δὲν ἡμπορεῖ ν' ἀντικατασταθῇ. Καὶ γι' αὐτό, σ' ἔκτακτη ἀνάγκη, σὰν κινδυνεύῃ ἡ πίστις κι' ἡ τιμή, ὅταν πρόκειται ν' ἀφανισθῇ κι' ἐκμηδενισθῇ ἡ προσωπικότητα τ' ἀνθρώπου, αὐτὸν τὸ ίερὸν τρίπτυχο, ποὺ ἀνέκαθεν εὐλαβικὰ πρεσβεύει ἡ Φυλή μας «Θρησκεία εἰς αὐτόν, Πατρὸς εἰς αὐτόν, Οἰκογένεια εἰς αὐτόν», τότε ὁ θάνατος, ἐπάνω στὶς ἀτίμητες ἑλληνοχριστιανικὲς ἐπάλξεις εἶναι ἀσύγκριτα πιὸ ἐπιθυμητός.

Οι Ζαλογγίτισσες Ἡρωΐδες δὲν ἔφαλλαν ἀπλῶς τὸν ἀποχαιρετιστήριο «Ἐχει γειὰ καημένε κόσμε...». Ἀλλὰ δροντοφώνησαν —καὶ συνέχεια στὸν ἀλλήθεια δροντοφωνοῦν— στὶς πλαγιές τοῦ Ζαλόγγου, τὸ σύνθημά τους: «Θάνατος κι' ὅχι σκλαβιά!».

Τὸ ἵδιο δὲν ἀντήχησε καὶ ἀπὸ τὴν "Αγια Λαύρα, τὸ Μάρτιο τοῦ 1821, ἀπὸ τὰ χείλη τοῦ Παλαιῶν Πατρῶν Γερμανοῦ, ὁρκίζοντας τοὺς "Ελληνες μὲ τὴν προκήρυξι «Ἐλευθερία ἡ Θάνατος;», τὸ ὅποιο κι' ἐπαναλήφθηκε ἀπὸ ὁλόκληρο τὸ "Εθνος μας;

Κι' ἡ ἀπάντησις δὲν μπόρεσε νᾶναι ἄλλη ἀπὸ ἐκεῖνο, ποὺ ὁ ἐμνομάρτυρας Ρήγας ἐσάλπισε στὸ ἐπαναστατικό του θούριο σὰν προανάκρουσμα τῆς Ἐθνεγερσίας.

«Καλύτερα μᾶς ὕρας
ἐλεύθερην ζωὴν
παρὰ βαράντα χρόνια
εκλαβιὰ καὶ φυλακή!»

8. Οι σύγχρονες 'Ελληνίδες ὡφέλιμο θὰ ἦταν νὰ περνοῦσαν ἀπὸ τὸ αἱματόλουστο Ζάλογγο. Τὸ προσκύνη-

μά τους αύτὸν θὰ τοὺς ἐδίδασκε ὅτι σήμερα χρειάζεται ή
ζωὴ γιὰ τὴν συνέχισι τῆς ὡραίας τῆς πορείας, χωρὶς δου-
λοφρέπεια, δίχως ποδοπάτησι τῶν ὑπερτάτων ἀξιῶν, χωρὶς
ἔξευτελισμὸν τῆς γυναικείας προσωπικότητος, ποὺ τείνει
καὶ πάλι νὰ καταντήσῃ στὸ ἐπίπεδο τοῦ R E S !

Χρειάζεται στὴ ζωὴ μας ὁμορφιά· στὴν ψυχὴ μας
φῶς· στὸ χαρακτῆρα μας ἀκεραιότητα, ὁριὴ ἀκατάσχετη
πρὸς τὴν ἀρετὴν. Αὐτὰ τῆς λείπουν σήμερα. Γι' αὐτὸν χα-
ροπαλαίομε. Κι' ἡ Ἑλληνικὴ οἰκογένεια κατήγνησε, δυστυ-
χῶς, σὲ μεγάλο ποσοστό, στὶς μέρες μας «σπήλαιο λη-
στῶν»!...

Ἐτσι ὅμως βρίσκεται πάντα φαρμακομένη ἡ καρδιά
μας ἀπ' τὸν πόνον καὶ τὴν ἀπελπισιά. Ἐπ' τὴν ἀσυνέπεια
καὶ τὴν καταστροφικὴν μας μανία, ποὺ μᾶς συνοδεύει συνέ-
χεια στὸ διάβα μας, ἀνελέητα! Ἡ ἀρνησις αὐτὴ μᾶς ὁ-
δηγεῖ τελικά, μὲ μαθηματικὴ ἀκρίβεια, στὴν πλήρη διά-
λυσι! Κι' ἀλλοίμονο καὶ τρισαλλοίμονο στὸ "Ἐθνος, ἃν τὸ
κύτταρό του, ἡ οἰκογένεια, δηλητηριασθῇ ἀνεπανόρθωτα.
Δὲν θὰ μείνῃ τίποτε ὄρθιο σ' αὐτό. Θ' ἀφανισθῇ ὀλότελα!

Γι' αὐτὸν παρέστησα τὴν ἀνάγκη γιὰ ἔνα πέρασμα -
προσκύνημα στὸ Ζάλογγο, ὅπου ἀκούονται οἱ ψίθυροι ἀπ'
τὰ δένδρα καὶ τὰ κοτρώνια, νὰ ψάλλουν τὴ δόξα τῶν Ἡ-
ρωΐδων του, καθὼς ὁ Ζαλωκώστας σαλπίζει.

«Κτυπᾶτε ἀνδρεῖοι. Φωναὶ ὁμαζόνων
ἀντίκουν ἐν μάχαις πυρὸς μεταξύ...».

Καθὼς ἐπίσης κι' ὁ Κ. Παλαμᾶς στὸν «Τυνο τῶν
ἀνδρείων» βροντοφωνεῖ·

«"Υμνε, ὥς τ' ἀστέρια ἀνασηκώδους!
Τοῦ Σολωμοῦ ἢ Ἀντρειωμένη
μὲ τοὺς ἀνέμους ἔφυγε καὶ τὰ θαλασσοπούλια

πρὸς τὴν ἄγνωριστη Φυλὴ τὴν καταφρονεμένη,
 καὶ νά δου οἱ Σπάρτες φύτρωσαν κι' ἔκει, καὶ νά τὰ Σούλια!
 Μὲ τοῦ Καιροῦ τὸ πλιοβασίλεμα
 καίρετε, αὐγὲς τῶν ἄγνωστων καὶ τῶν παρθένων τόπων!
 "Ω χώματ' ἄδοξα θησαυρόφόρα,
 ἥρθε ὁ μεγάλος θησαυρός, εὐλογημένη ἡ ὥρα!
 Αὔτοῦ εἰν' ἡ λεβεντιά, κι' αὐτοῦ ἡ θυσία,
 κι' αὐτοῦ εἰν' ἡ Δόξα.
 Καὶ φτάνει μιὰ καρδιὰ
 γιὰ νὰ γεννήσῃ Κόρη πάνοπλη τὴν 'Ιστορία! ⁹⁾)

Οἱ Ζαλογγίτισσες ἔκει θὰ μᾶς διδάσκουν παντοτεινὰ
 τρόπους ζωῆς, ἀνδρεία κι' αὐτοθυσία, γιὰ τὴν πλήρη κα-
 τάκτησί της, ἡρωϊσμὸ ἀπ' τὸν ἡρωϊσμό τους. Αὔτες θὰ
 μᾶς ἐμπνεύσουν τὸ πόσο προτιμότερος εἶναι πάντοτε ὁ
 θάνατος ἀπ' τὴν ποδοπάτησι κι' ἀπάρνησι ὅλων τῶν ἀξιῶν
 τῆς ζωῆς, τῆς ἀνεκτίμητης Ἐλευθερίας, σ' ὅλο τὸ βάθος
 καὶ τὸ ὑψος της, τῶν ἀγίων Ἰδανικῶν μας, ποὺ γιὰ μᾶς
 τοὺς Ἑλληνες εἶναι: «Θρησκεία, Ήταρείς, Οἰκογένεια». Καὶ γιὰ τὰ ὅποια πρέπει καὶ ν' ἀγωνι-
 ζώμεθα καὶ νὰ πεθαίνουμε!...

9. "Ενθ' ἀνωτ., σελ. 24.

VIII.

Η ΟΡΘΟΔΟΞΟΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑ ΜΑΣ
ΚΙΒΩΤΟΣ
ΤΗΣ ΕΘΝΙΚΗΣ ΜΑΣ ΕΛΕΤΘΕΡΙΑΣ

Υπὸ

ΘΕΟΔΟΣΙΟΥ Μ. ΣΠΕΡΑΝΤΣΑ

Μεγάλου Λογοθέτου τῆς Ἑκκλησίας τῆς Ἑλλάδος
τ. Βασιλικοῦ Ἐπιτρόπου τῆς Ἱερᾶς Συνόδου

‘Ο φωτισμὸς τῶν ὑποδούλων Ἐλλήνων, ὅπως ὁ σοφὸς Κούμας ἀποφαίνεται, ἥρχισεν ἀπὸ τὸν δέκατον ὅγδοον αἰῶνα. “Εως τότε ἡ Χριστιανικὴ Ὁρθόδοξος πίστις ὑπῆρξε τὸ μοναδικὸν στήριγμα τοῦ δεινοπαθοῦντος καὶ κατασυντριβομένου ὑπὸ τὸ βαρὺ πέλμα φρικτῆς δουλείας τοῦ Γένους μας.

‘Ο πορφητὴς Μωάμεθ, ἐκ πολιτικῆς προνοίας καὶ ὑπολογισμοῦ καθοδηγηθείς, ἐκ τῆς ἀνάγκης ἐπίσης τῶν πραγμάτων, διότι ἐστερείτο στελεχῶν ἐμπείρων διὰ τὴν διοίκησιν τῆς νέας ἀχανοῦς Αὐτοκρατορίας· καὶ ἵσως καὶ ἐκ στιγμαίας καὶ θεοδηγήτου μεγαλοφροσύνης, ἀγεγνώρισε τὴν αὐτοτέλειαν τῆς Ἐλληνικῆς Ἐκκλησίας, παρεχώρησε προνομίας εἰς τὸ ὑποδουλωθὲν Γένος μας, καὶ ἀνέδειξε Πατριάρχην τῶν Ρωμαίων, κατὰ τὰ κεκανονισμένα. τὸν Γεώργιον Σχολάριον εἰς τὸν ὅποιον ἀπέδωκεν ἔξαιρετικὰς τιμάς. Καὶ ἀπέθη ἔκτοτε Ἐθνάρχης καὶ ἄνευ στέμματος καὶ διαδήματος Βασιλεὺς τῶν Ἐλλήνων. Διότι δὲν ἦτο μόνον ὁ ὑπέρτατος Ἐκκλησιαστικός, ἀλλὰ καὶ ἐν πολλοῖς πολιτικὸς τοῦ Ἐθνους ἡγέτης.

‘Τπῆρξε δὲ τοῦτο γεγονὸς σπουδαιότατον καὶ βασικῆς σημασίας. Διότι ἡ πίστις καὶ ἡ θρησκευτικὴ συνείδησις εἶναι ἀναμφισβήτητος ἡ ἴσχυροτάτη ἀπὸ τὰς ἐμψυχωτικὰς ἀνθρωπίνους δυνάμεις. Καὶ ἀσφαλῶς ἡ θεία Πρόνοια ἔνευσε τοῦτο εἰς τὴν καρδίαν τοῦ ὡμοῦ Πορφη-

τοῦ· ἡ ὁποία καὶ ἐτοποθέτησε τὴν Ἑλλάδα ως ρόδον τῶν ἀνέμων, εἰς τὰ μεσόμφαλα τοῦ πολυσημάντου Μεσογειακοῦ αὐτοῦ χώρου, διὰ ν' ἀποπνέη, ὡς μύρον τὸ Πνεῦμα. "Ω, ἀν δὲν συνέβαινε τοῦτο, καὶ ὁ λαός μας ἔμενε τυχὸν χωρὶς ἀγίους ναοὺς καὶ χωρὶς ἴερὸν αλῆρον, ἀς ἀναλογισθῶμεν πρὸς στιγμὴν τὰς συνεπείας! 'Ο ἐθνικὸς θάνατος θὰ ἐπήρχετο μοιραίως ἐντὸς ὥλιγων γενεῶν. Διότι καταλυτικὰ ἥσαν αἱ δυνάμεις τοῦ ἐκπατρισμοῦ, εἰς τὸν δόποιον τὸ φύσει φιλαπόδημον ἄλλως τε Γένος μας ἐξηναγκάζετο, τῆς βαθμιαίας ἀπωλείας τῆς γλώσσης του, καὶ τοῦ βιαίου ἐξισλαμισμοῦ του, ὑπὸ τὸ ἐξανδραποδιστικὸν ἐκεῖνο καθεστώς.

Χάρις ὅμως εἰς τὰς προνομίας ἐκείνας, ὁ Ἐλλην ἀπέβη μὲν Ραγιᾶς, δουλοπάροικος δηλαδή, στερούμενος πολιτικῶν καὶ κοινωνικῶν δικαιωμάτων καὶ κατοικῶν, κατ' ἀνοχὴν τῶν κατακτητῶν, τὴν γῆν τῶν προγόνων του. Διετήρησε ὅμως καὶ ἔσωσε τὴν ψυχὴν του. «Καὶ μὴ φείσθε ἀπὸ τῶν ἀποκτεινόντων τὸ σῶμα, τὴν δὲ ψυχὴν μὴ δυναμένων ἀποκτεῖναι», εἶπεν ὁ Κύριος.

"Οπως δέ, κατὰ τὴν Γραφήν, οἱ Ἰουδαῖοι πρὸς τοὺς Σαμαρείτας «οὐ συνεχρῶντο ἄλλήλοις», τοιουτοῦρποτε Τοῦρκοι καὶ Ἐλληνες παρέμειναν, καθ' ὅλην τὴν Τουρκοχρατίαν, σαφῶς - σαφέστατα καὶ διαχριτικώτατα, ξένοι μεταξύ των. Καὶ ἡ πίστις τοῦ Χριστοῦ ὑπῆρξεν ὁ «ἄρτος ζωῆς» καὶ τὸ «Διοπετὲς Παλλάδιον», διὰ τῶν ὅποιων ἐσώθη ἐκ τοῦ βεβαίου ἀφανισμοῦ του τὸ μαρτυροῦν τὸ γένος μας.

'Η ζωὴ τοῦ Χριστοῦ καὶ τὰ "Αγια Πάθη του, που ἐπροθάλλοντο καθημερινῶς ἀπὸ τὴν λειτουργικὴν ζωὴν

τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας μας, τοῦ ἐνέπνεαν τὸ θάρρος καὶ τὴν καρτερίαν εἰς τὰς ταλαιπωρίας του! Καὶ διετήρουν ἐντὸς τῆς συνειδήσεώς του θάλλουσαν καὶ βεβαίαν τὴν ἐλπίδα διὰ τὴν προσεχῆ του λύτρωσιν. Ἡ ἀγία μας Ἐκκλησία ὑπῆρξεν ἡ εὐεργετικὴ τροφὸς τοῦ λαοῦ μας, κατὰ τὰς φοβερὰς ἔκείνας ἡμέρας τῆς ἐσχάτης ἀθλιότητος καὶ δυστυχίας μας.

Αὐτὴ ἔχαλύθδωνε τὴν ἀντοχήν του. Αὐτὴ τὸν ἐστήριξεν ἡ τὸν ἔχειροκρότει κλονιζόμενον. Καὶ αὐτὴ τὸν ἐπότιζε συνεχῶς μὲ τὸ ἐμψυχωτικὸν γάλα τῆς ἐν Χριστῷ ἐλευθερίας. Καὶ τελικῶς, τὸν ὠδήγησε πρὸς αὐτὴν καὶ πρὸς τὸν πρωτοφανεῖς ἀληθῆς εἰς τὴν Παγκόσμιον Ἰστορίαν ἥρωεσμούς του, κατὰ τὸν ἀπελευθερωτικὸν μας ἄγωνα.

Οὗτοι ἡ ἐπανάστασις τοῦ 1821 ὑπῆρξε ψυχικὸν κίνημα τοῦ Ἐθνους, ποὺ ἐκνοφορήθη εἰς τὸν πνευματικὸν κόλπους τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας του· καὶ ἐγεννήθη καὶ ἤνδροθή μέσα εἰς τὰ σκιόφωτα τῶν ναοῦντων τῶν ἀγίων ναῶν της. Ὁ ἀγωνιστὴς τοῦ 1821, ποὺ τόσον ἐκθαμβωτικῶς προθάλλεται ἀπὸ τὰ γεγονότα πανέτοιμος νὰ θυσιάσῃ τὰ πάντα διὰ τὴν ἐλευθερίαν του, καὶ διὰ τὸν δποῖον γενικὸς εἶναι διαυμασμὸς καὶ ἡ κατάπληξις διὰ τὴν ἀφάνταστον πρὸς τοῦτο δρμήν του, δλως αὐτούθελήτως καὶ μόνος ἐπέλεξε τὴν ἀνάντην καὶ τραχεῖαν ὅδὸν πρὸς αὐτὴν. Διότι διετέλει ἡ δηλεύειν θεοῖς, πολὺ πρὸν ἡ ἀναγνωρισθῆ καὶ ἐπισῆμως ἡ ἐλευθερία του ἀπὸ τὸν ἴσχυρον τῆς γῆς. Ἐπειδὴ ὁ ἄνθρωπος καὶ ἡ μοῖρά του προσδιορίζεται ἐκ τῶν ἔνδον καὶ ἀπὸ τὸν προσανατολισμοὺς τῆς ψυχῆς του. Καὶ τῆς ἐλευθερίας, ὡς καὶ πάσης ἀλληλούχοτης, στίθεος, κονίστρα καὶ ἀστείρευτος πηγὴ εἶναι ἡ συνείδησίς του. Ἐντὸς δὲ τῆς συνει-

δήσεως τοῦ Ραγιᾶ εἶχεν ύψωθῆνη καὶ ἐπλατάγιζεν, φιππόμενον ὑπὸ τῆς πίστεως εἰς τὸν Χριστόν, τὸ λάβαρον τῆς Λαύρας, ποὺ μυστικῶς καὶ ἀσφάτως εἶχε προβληθῆ ἀπὸ τὰς λειτουργικὰς χεῖρας τῶν ταπεινῶν ιερέων τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας του. Αὐτὴ διέπλαισε τοὺς ἰδεώδεις ἀγωνιστὰς τοῦ 1821. Καὶ χάρις εἰς αὐτὴν ἐγνώριζεν ὁ Κολοκοτρώνης, διὰ τοῦτο «νὰ κτυπήσῃ τὸ πόδι του εἰς τὴν γῆν, γιὰ νὰ ξεφυτρώσουν χιλιάδες παλληκάρια...».

Κατὰ τὴν 25ην Μαρτίου ἔξεδηλώθη, ἐπισημότερον, ἡ μεγαλουργὸς Ἐπανάστασις τοῦ 1821. Καὶ ἡ Ἑλλάς, ἡ ὁποίᾳ ἐπὶ τέσσαρας συναπτοὺς αἰῶνες ἔβλεπεν —ὅπως ἡ μήτηρ τῶν Μακκαβαίων— νὰ κατασφίξωνται καὶ νὰ κατατυρωνῶνται τὰ τέκνα τῆς ἀπὸ τὸν βάρβαρον Ἀσιάτην κατακτητὴν της, ἀπέδειξε τὴν ἀνωτέραν της φύσιν καὶ τὴν ἀθανασίαν της.

Ἐνας σεπτὸς Ἰεράρχης τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας μας —ὁ Παλαιῶν Πατρῶν Γερμανὸς — ὑπῆρξεν ἡ ἔκφρασις τῆς ἐσωτερικῆς ζωῆς, τοῦ πνεύματός της, καὶ τὸ πανεύφημον σύμβολόν της. Καὶ τὸ "Ἐμνος ὑπὸ τὰς φιλὰς καὶ τοὺς κυματισμοὺς τοῦ ἄγιου Λαβάρου, ποὺ αὐτὸς ἀνεπέτασεν, ὥρκίσθη «Ἐλευθερία ἡ Θάνατος». Καὶ ἡ ἀγία Λαύρα μετουσιώθη εἰς πνευματικὴν κολυμβήθραν τοῦ μαρτυρικοῦ μας Γένους. Καὶ πρὸ τοῦ ἐκπλήκτου κόσμου κατεδείχθη, διὰ μίαν ἀκόμη φοράν, ἡ ταύτισις τῆς Ἑλληνικῆς Ψυχῆς πρὸς τὴν τρισαγίαν πνοὴν τῆς Ἐλευθερίας· καὶ ἡ ἀπόλυτος ἀφοσίωσίς της

πρὸς τὴν πίστην τοῦ Χριστοῦ.

Γιὰ τοῦ Χριστοῦ τὴν πίστιν τὴν ἀγίαν,
γιὰ τῆς Πατρίδος τὴν Ἐλευθερίαν,
γι' αὐτὰ τὰ δύο πολεμῶ.
Γι' αὐτὰ νὰ ζήω ἐπιθυμῶ.
Κι' ἀν δὲν τὰ ἀποκτήσω,
τί μ' ὥφελεῖ νὰ ζήω;

Αὐτὸς ὑπῆρξεν ὁ νέος θιούριος παιάν τοῦ Γένους
μας· ποὺ ἀπλῶς ἐπαναλαμβάνει — ἐνθυμεῖσθε; — τὸν πα-
λαιὸν περίφημον ἔκεινον τῶν Σαλαμινομάχων «Ἴτε παι-
δες Ἑλλήνων...».

Πῶς ἐπετεύχθη ὅμως, οἱ λεοντόθυμοι καὶ τρισμακά-
ριστοι ἔκεινοι ἄμεσοι πρόγονοί μας, οἱ «πτωχοὶ τῷ πνεύ-
ματι» κατὰ τοὺς σοφοὺς τῆς ἐποχῆς μας, νὰ τρέχουν ὀπί-
σω ἀπὸ τὸν θάνατον «ἀγαλλομένῳ ποδί»;

Ποία ὑπῆρξεν ἡ δύναμις ἔκεινη, ἡ ὅποία ἐνεψύχωνε
τὸν Ἀθανάσιον Διάκονον καὶ τὰς γυναῖκας τοῦ Ζαλόγγου,
ῶστε ἔκεινος μὲν νὰ ψιθυρίζῃ ἄσματα σουθλιζόμενος· αὐ-
ταὶ δέ, νὰ κρημνίζωνται εἰς τὸ φοθερὸν βάραθρον ἄδου-
σαι καὶ χορεύουσαι;

Τπῆρξε λοιπὸν καμία ἄλλη δύναμις, ἐκτὸς ἀπὸ
τὴν τρισαγίαν μας Ὁρὸ δοξίαν; "Οσοι γνωρίζουν,
ἄς τὴν προσβάλλουν καὶ ἄς τὴν ὁμολογήσουν εὐθαρσῶς.

Ναί! ἡ ἀγία μας Ὁρθοδοξία τοὺς ἐνεφύσησε τὴν
βεβαιότητα τῆς Ἀθανασίας. Καὶ ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλη-
σία μας, μὲ τὴν λειτουργικήν της καὶ μόνον ζωήν, ὅχι μό-
νον συνεκράτησε τὸ Ἐθνος ἐπὶ τέσσαρας ὁλοκλήρους
μαρτυρικοὺς αἰῶνας ἐν σφυζούσῃ καὶ δημιουργικῇ ζωτι-

κότητι ἀλλὰ μαζὶ μὲ τὴν πίστιν πρὸς τὸν Ἀναστάντα Χριστόν, τοῦ ἐνεφύσησε καὶ τὴν ἀσάλευτον πεποίθησιν εἰς τὴν Ἐθνικήν Του Ἀνάστασιν, τὴν Ἐλευθερίαν!

Αὐτὴ τοῦ ἐδίδασκε συνεχῶς «ἐν τῷ κόσμῳ θλῖψιν ἔξετε, ἀλλὰ θαρσεῖτε ἐγὼ νενίκηκα τὸν κόσμον». «Μὴ φοβεῖσθε ἀπὸ τῶν ἀποκτεινόντων τὸ σῶμα...». Ἀπόκειται εἰς τοὺς ἀλιοῦντας «ὁ τῆς δικαιοσύνης στέφανος». Καὶ ἡ «στολὴ τῆς ἀφθαρσίας» τὴν ὅποιαν δὲν καταξιώνονται οἱ τρυφῶντες, ἀλλὰ «οἱ θλιβόμενοι, ὑστερούμενοι, κακουχούμενοι καὶ πλανώμενοι ἐν σπηλαίοις, καὶ ὅπαῖς τῆς γῆς», ὅπως ἀκριβῶς οἱ ἀθάνατοι ἐκεῖνοι πατέρες μαζ...

Ἡ ώμὴ αὐτὴ ἀλήθεια δὲν κατενοήθη, δυστυχῶς, ἐπαρκῶς. Καὶ μὲ περίεργον ἀληθῶς ἐπιμονὴν οἱ ίστοριογράφοι —ἰδικοί μας καὶ ξένοι— ἀνεξήτησαν εἰς τοὺς λογίους Ἐλληνας τοὺς προδρόμους καὶ τοὺς πατέρας τῆς Ἐλληνικῆς Ἐπαναστάσεως. Καὶ εἶναι βεβαίως γεγονός, ὅτι ἡ Ἐθνικὴ τῶν Ἐλλήνων συνείδησις ἀνεκαμινεύθη καὶ ἥρχισεν ἀναδημιουργουμένη, ἀπὸ τῆς στιγμῆς, ποὺ ἀντὶ τοῦ τιμίου Σταυροῦ ἐκυμάτισεν ἐπὶ τῆς Ἁγίας Σοφίας ἡ ἡμισέληνος. Τότε εἰς τὰς περιλύπους ψυχὰς τῶν ἀπὸ τοῦ Βυζαντίου φυγάδων ἐπεφάνη ἐξουθενωμένον, γεμάτον ἀπὸ ἀσθόλην καὶ κατάφορτον ἀπὸ ἀλύσεις τὸ ἵερὸν καὶ γλυκὺ τῆς ὑποδουλωθείσης Ἐλλάδος ἵνδαλμα. Πρῶτος δὲ ὁ Ἰανός Λάσκαρις, τοῦ ὅποιου ἡ ἔξοχος παιδεία ἡμιλλάτο πρὸς τὴν φιλογένειαν, ἥρχισε νὰ κηρύττῃ ὅτι, ἀν εἶναι πεπωμένον νὰ ἐπανέλθουν οἱ Ἐλληνες εἰς τὸν ἐλεύθερον βίον, πρέπει νὰ ποτίζωνται ἀφθόνως ἀπὸ τὰ νάματα τῶν Ἐλληνικῶν λόγων. Καὶ τὸ κήρυγμά του υἱοθετήθη ἀπὸ ὅλους τοὺς καταφυγόντας εἰς τὴν Δύσιν Ἐλ-

ληνας, τὰ τυπογραφεῖα τῆς ὄποιας ἀπέβησαν τὰ ὄπλοστά-
σια τοῦ Ἑλληνισμοῦ. Καὶ οἱ πλεῖστοι ἀπὸ τοὺς λόγους
αὐτοὺς ὑπῆρξαν ὅντως μεγάλοι σοφοί, πολύφημοι διδά-
σκαλοι καὶ εὐλαβεῖς καὶ φιλοπάτριδες "Ἑλληνες, τῶν ὄ-
ποιων ἡ ἐπίδρασις ὑπῆρξεν εὐεργετικὴ διὰ τὴν ἀναγέννη-
σιν τῆς Δύσεως· καὶ εἰς τὴν πνευματικὴν κίνησιν τοῦ
Ἑλληνισμοῦ τῆς δεκάτης ὄγδοής ἐκαπονταετηρίδος. Παρ-
έμειναν ὅμως οὗτοι ξένοι, καὶ τὰ κανόνα πρὸς
τὸν λαόν. Καὶ ἤγνοοῦντο παντελῶς ἀπὸ τοὺς ὁρειβί-
ους, οἵ ὅποιοι διεξεδίκουν ἀπὸ τοὺς κατακτητάς, δεινοπα-
θοῦντες καὶ ἡρωϊκῶς μαχόμενοι, τὸ δικαίωμα τῆς πολιτι-
κῆς καὶ τῆς θρησκευτικῆς των ἐλευθερίας. Καὶ ὅταν ἐσή-
μανε ἡ κλητὴ καὶ ἀγία ἡμέρα τῆς ἐπαναστάσεως τοῦ Γέ-
νους μας κατῆλθον ἀετόποδες ἀπὸ τὰ χιονοσκεπῆ καὶ ἀ-
πόδσιτα καταφύγιά των. Καὶ κρατοῦντες ὀλοφεγγῆ καὶ
δλόφλογον εἰς τὰς χεῖρας των τὴν λαμπάδα τῆς Ἐλευθε-
ρίας, ἥναψαν τὴν μεγάλην πυρκαϊάν τῆς Ἐπαναστάσεως.

Πολλοὶ ἄλλως τε ἀπὸ τοὺς λογίους αὐτοὺς ἔζησαν
καὶ εἰργάσθησαν φιλολογικῶς εἰς τὰ μεγάλα κέντρα τῆς
Εὐρώπης καὶ ἔξω τῆς κυρίας Ἑλλάδος. Καὶ τὸ θλιβερώ-
τερον εἶναι, ὅτι μετὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν, ἀπὸ διάπτυχον
θαυμασμὸν πρὸς τὴν Δύσιν, συνέτεινον νὰ περιέλθῃ βα-
θμιαίως εἰς ἀπόσθεσιν ἡ παράδοσις! Λιότι οὐδέποτε ἡδυ-
νήθησαν νὰ ἔλθουν εἰς ἄμεσον ἐπαφὴν μὲ τὴν λαϊκὴν ψυ-
χὴν καὶ πρὸς τὴν βαθυτέραν ἡθικὴν ὑπαρξίαν τοῦ "Ἐθνους.
Καὶ εἶχαν λησμονήσει τὸν διδακτικώτατον ἐκεῖνον μῆδον
τῶν προγόνων μας διὰ τὸν Ἀνταῖον ὁ ὅποιος ὅσάκις ἐπι-
πτε ἡσθάνετο ν' ἀναζωογονοῦνται αἱ δυνάμεις του, μόλις
ἥρχετο εἰς ἐπαφὴν μὲ τὴν μητέρα του γῆν. Καὶ τελικῶς
διὰ τῶν Βαναρῶν, οἱ ὅποιοι ἦσαν ξένοι οὐσιαστικῶς πρὸς
τὸ "Ἐθνος, ἐπετεύχθη νὰ διαλυθῇ τὸ πνεῦμα καὶ ἡ ζωὴ

έκείνη, ή όποια έδημιούργησε τοὺς ἀγωνιστὰς τοῦ 1821, δύος τοῦτο κατεδείχθη ἐναργέστατα ἀπὸ τὴν εἰς θάνατον καταδίκην τοῦ Κολοκοτρώνη! Διότι οὗτοι εἶχον ἀνδρωθῆ εἰς ἀντορθοδόξους καὶ πεπλανημένους ἐντελῶς ἀντιλήψεις περὶ Ἐκκλησίας καὶ συνεταύτιζον τὴν Βασιλείαν τοῦ Θεοῦ πρὸς τὸ Βασίλειον τοῦ Καίσαρος. Ἐντεῦθεν δὲ ὅλη ἡ τραγωδία τῆς μετεπαναστατικῆς πνευματικῆς πορείας τοῦ Ἐθνους. Παρενοίηθη δυστυχῶς τὸ πνεῦμα καὶ ὁ ἐσώτερος παλμὸς τῆς Ὁρθοδοξίας. Καὶ ἡ πρὸς τὸν Γολγοθᾶν καὶ πρὸς τὴν σταυρὸν θεῖσαν ἀλήθειαν πίστις εἴναι καὶ δόδος πρὸς τὴν ἐλευθερίαν. Ἡ πίστις αὐτὴ ἔδημιούργησε τοὺς ἀθανάτους ἔκείνους ἥρωας, οἱ όποιοι θὰ παραμείνουν ἐσαεὶ τὸ ἴδανικὸν πρότυπον ποὺ νοσταλγεῖ καὶ ἀναπολεῖ πάντοτε ὁ λαός μας.

Λὲν χωρεῖ, κατὰ συνέπειαν, καμμία ἀπολύτως ἀμφιβολία, ὅτι τὸ ἔξαίσιον καὶ πολὺνῦμνητον θαῦμα τῆς διασώσεως, ἐκ τῆς τουρκικῆς θεομηνίας —δόσον καὶ ἐκ τῆς δυτικῆς λαϊλαπος!— καὶ τῆς ἔξαναστάσεως καὶ παλιγγενεσίας τοῦ Ἐθνους μας, συνετελέσθη ἀποκλειστικῶς καὶ μόνον διὰ τῆς Ὁρθοδοξίας. Ἀς τὸ βροντοφωνήσωμεν λοιπὸν εἰς ὅλους τοὺς τόνους: Ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία μας ἑπτηρῖζεν —καὶ πρέπει νὰ παραμένῃ ἐσαεὶ— ἡ κιβωτὸς τῆς Ἐθνικῆς μας Ἐλευθερίας.

Χαροκόπειο
Σπύρος Καραγιάννης
Επιδικοῦντες Κπόλη, οἵ? Εμφανίσεις
Γρηγόρειος δ' Ε!

(Αρχῶν: Αρχ. φ.λ. Βιτάλη)

ΑΚΡΟΤΕΛΕΥΤΙΟΝ

Φθάναντες ήδη, χάριτι θείᾳ, ἐπὶ τὸ τέρμα τοῦ παρόντος ἀναμνηστικοῦ τόμου, ἐπιγραφεμένου «Τὰ Ἐλευθερία», ἐν βαθείᾳ συγκινήσει, καὶ γονυκλινῶς, εύχαριστοῦμεν Τῷ Ἐλευθερώνται ήμᾶς Κυρίῳ καὶ Θεῷ τῆς εωτηρίας ήμῶν Ἰησοῦ Χριστῷ, οὐ μὴν καὶ τῇ, Ἐλευθερωτρίᾳ καὶ Ὑπερμάχῳ Στρατηγῷ τοῦ εὐλογημένου ήμῶν Ἐθνους, Ὑπεραγίᾳ Θεοτόκῳ.

Ἐκ βαθέων, καὶ μετὰ καρδίας συντετριμμένης καὶ τεταπεινωμένης, προσευχόμεθα ὅρα, δπως διαρκῶς καὶ δαψιλῶς «ἵ ξάρις τοῦ Θεοῦ ἡ σωτήριος πᾶσιν ἀνθρώποις» (Τιτ. β' 11) ἐπισκιάζῃ ἄπαν τὸ εὐχενὲς καὶ φιλοτιρόδον ήμῶν Γένος, ἵνα ἄπαντες, οἱ τοσοῦτον προνομοῦχοι Ἐλληνες, διαπαντὸς διαμένοντες, ἐκ πάσης ἐπόψεως, λελυτρωμένοι καὶ ἐλεύθεροι, καὶ ἄπαξ διὰ παντὸς «ἀρνηθάμενοι τὴν ἀδέβειαν καὶ τὰς κοινικὰς ἐπιθυμίας σωφρόνως καὶ δικαίως καὶ εὔσεβῶς ζήσωμεν ἐν τῷ νῦν αἰῶνι, προσδεχόμενοι τὴν μακαρίαν ἐλπίδα καὶ ἐπιφάνειαν τῆς δόξης τοῦ μεγάλου Θεοῦ καὶ σωτῆρος ήμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ» (αὐτόθι, 12—13), παρ' Οὐ καὶ νὰ δικαιωθῶμεν, κομιζόμενοι τὸν τῆς δικαιοεύνης ἐν τῇ δόξῃ Αὐτοῦ στέφανον (Β' Τιμοθ. δ' 8, Ἰακ. α' 12, Α' Πέτρ. ε' 4, Ἀποκ. β' 10).

Πρὸς εὐτυχῆ πραγμάτων ὅμως τούτου, τοῦ τελικοῦ τῆς ὑπάρξεως ήμῶν σκοποῦ, δέον κατὰ τὸν παρόντα βίον νὰ εἴμεθα ἄξιοι, κατὰ πάντα, τῆς θεόθεν χαριθείσης ήμην ἐλευθερίας. Διότι, δυστυχῶς, ὑπάρχουν πάντοτε ἄνθρωποι, σῖπινες, κατὰ τὸν πολύφωτον Φῶτον (ἐν Ζητημ. ργθ'), «γνώμη μοχθηρᾶ, τόλμη δὲ πονηρᾶ καὶ ταραχαῖς χαίρουσι, τῇ ἐλευθερίᾳ ἐπιφημίζοντες, καὶ διὰ τοῦτο ειάσει τὴν εὐκοειδίαν

λύσοντες, οὗτοι προκάλυψαν πονηρίας καὶ αὐθαδείας τὴν ἐλευθερίαν προβαλλόμενοι, δοῦλοι μέν είσιν ἀλογίστων παθῶν, δοῦλοι δὲ ταραχῶν καὶ θορύβων, καὶ τῆς ἐλευθερίας κατήγοροι, καὶ διὰ τοῦτο ταύτης ἀνάξιοι!

Οἱ Ἑλληνορθόδοξοι ἡμεῖς Χριστιανοί, ἐπ' ἐλευθερά κληπθέντες παρὰ τοῦ μεγάλου ἐν Τριάδι Θεοῦ τῆς σωτηρίας ἡμῶν, καὶ πολλαχῶς παρ' Αὐτοῦ εὐεργετηθέντες, δόφείλομεν συνεχῶς νὰ ἀγωνιζόμεθα πρὸς ἀξιοποίειν τοῦ πολυτιμοτάτου ἀγαθοῦ τῆς ἐλευθερίας, προσευχόμενοι θερμῶς, ὅπως τούτου, ὡς τάχιστα, καταξιωθοῦν καὶ γευθεῦν καὶ οἱ μήπω, ἀτυχῶς, ἐλευθερωθέντες καὶ πολλαχῶς στενάζοντες εἰσέπι, ὡς μὴ ὥφειλεν, ἀξιοδάκρυτοι καὶ εὔσυμπλάθητοι δραίμονες Ἀδελφοὶ ἡμῶν, μάλιστα δ' οἱ γειτνιάζοντες πρὸς ἡμᾶς πολυπαθεῖς Βορειοπειρῶται!...

Ἐν κατακλεῖδι ἀπείρους ὑποβάλλω υἱῶντας εὐχαριστίας τῷ ἐμῷ Σεβασμιωτάτῳ Γέροντι, Μητροπολίτῃ Νικοπόλεως κ.κ. Στολιανῷ, διὰ τὴν ἐπιδειχθεῖσαν καὶ πρὸς τὸ ἀπέριττον τοῦτο πνευματικὸν ἡμῶν πόνημα πατρικὴν εὔμενιαν, ἔξ οὖν καὶ ἐκδίδεται εἰς τὴν σειρὰν τῶν ἐκδόσεων τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως.

Ωδαύτως θερμότατα εὐχαριστῶ πάντας τοὺς συνεργαθέντας διὰ τὴν ἀρτίαν —ὅδον διον ἦτο ἐφικτὸν— ἔκδοσιν καὶ ἐμφάνισιν τοῦ μετὰ κεῖρας πανηγυρικοῦ - ἕορτίου τόμου, ἴδιαίτατα δὲ τὸν μόλις 13ετῆ μαθητὴν τῆς β' τάξεως τοῦ Γυμνασίου Πρεβέζης Στολιανὸν Κουλούρην —υἱὸν τοῦ λίαν μοι ἐν Χριστῷ ἀγαπητοῦ ἀδελφοῦ Πρωτοπρεσβ. Ἀντωνίου, ἀνεψιὸν δὲ τοῦ Σεβασμιωτάτου— ὡραιότατα καλλιτεχνίδαντα τὰ πλεῖστα τῶν ἐπισελίδων καὶ ὑποβελίδων, διόπερ καὶ συγχαίρω αὐτὸν πατρικῶς, εὐχόμενος αὐτῷ πᾶσαν πρόδον καὶ ἐπιτυχίας συνεχεῖς εἰς ἀπάντας τὰς εὐγενεῖς ἐπιδόσεις αὐτοῦ, τοῦ Ἅγιου Θεοῦ ἐκέποντος, εὐλογοῦντος, διαφυλάττοντος, ἐν παντὶ αὐτόν, εἰς αἰώνα αἰώνος.

βλέπετε την πρόστιμην προσέκλησην

ΠΙΝΑΚΕΣ

α) ΑΛΦΑΒΗΤΙΚΟΝ ΕΥΡΕΤΗΡΙΟΝ

Α.

- ‘Αθαρίτσα 240.
‘Αδέρωφ Γ. 41.
‘Αδούρης Σ. 283.
‘Αδδουλάχ 310, 312, 313.
‘Αγγελόπουλος Γ. 223, 229.
‘Αγγελόπουλος Δ. 46.
‘Αγγελόπουλος, Ἰωάννης - ‘Ασημίνια 195.
‘Αγιοι Σαράντα 240.
‘Αγιος Γεώργιος (Τσούρχλη) Γρεβενών 310.
‘Αρέβης Ἀντώνιος Πρεσβ. 189.
‘Αγυιά 240.
‘Αδαμάντιος Σουλιώτης, Ἰερ. 296.
‘Αηδονιά 240.
‘Αθανασιάδης Ἀθαν. 39.
‘Αθανασιάδης Ἰω. 39.
‘Αθανάσιος Διάκος 138, 146, 392.
Αικατερίνη Β' (Ρωσίας) 340.
Αιμιλιανὸς (Τσακόπουλος), ὁ Μιλήτου 284.
Αἰσχύλος 134.
‘Ακάκιος, νεομάρτυς 117.
‘Αλεφαντοπούλου Σ. 39.
‘Αλέξανδρος (Λυκούργος), ὁ Σύρου 224.
‘Αλήπασας 33, 268, 231, 283, 287, 343 ἔξ.
‘Αλκίσων, ὁ Νικοπόλεως 74.
‘Αμαντος Κ., 308.
‘Αμβρόσιος, ὁ Νικοπόλεως 38, 74.
‘Αμερύ Β. 41.
‘Αμμουδά 33.
‘Αμπελάκια 62, 278, 280, 285.
‘Ανανίας, Ἱερομ. 83, 84.
‘Αναστάσιος, νεομάρτυς 307.
‘Αναστάσιος, ὁ Νικοπόλεως 74.
‘Αναστασίου Ἰω. 117, 308, 326.
‘Αναστασόπουλος Σ. 104.
‘Ανδρακάκος Ἡλ. 120.

- ‘Ανδρέας Α', ὁ Νικοπόλεως 74.
‘Ανδρέας Β', ὁ Νικοπόλεως 39, 74.
‘Ανδρέου Γ. 49.
‘Ανδρούτσου Ἐλ. 364.
‘Ανδρούτσος Ὁδυσσεὺς 30, 44, 50, 86 ἔξ., 124, 164' 257, 364, 365.
‘Ανθιμος, ὁ Ἀρτης 284, 286.
‘Ανθολόγιον 115.
‘Αννινος Μ., 288.
‘Αντωνάτος Σπ. 42.
‘Αντώνιος, ὁ Νικοπόλεως 74.
‘Αντωνοπούλου Ρ. 39.
‘Ανωγιάτη, ἡρωῖς Ζαλόγγου 379.
‘Απόστολος, νεομάρτυς 117.
‘Αραβαντινὸς Π. 307.
‘Αργυρόκαστρον 239, 262.
‘Αργυρόπουλος Π. 41.
‘Αρτα 238, 239, 240, 256, 262.
‘Ασημάκης Θ. 213.
‘Ασημούτης Γ. 92.
‘Ασσος 97, 240, 262, 263.
‘Αττικός, ὁ Νικοπόλεως 74.
Αύγερινὸς Γ. 39.
Αύγουστινος (Καντιώτης) ὁ Φλωρίνης 272.
Αύδικος Μιχ. 105, 106.
Αύλων 240.
Αύξεντιος, νεομάρτυς 307.
‘Αφεντάκης Ν. 278, 280, 282, 283, 284, 291, 294, 297.

Β.

- Βάμβας Νεοφ. 279.
Βαρζέλης Ἀπ. 39.
Βαρσάμω, ἡρωῖς Ζαλόγγου 374.
Βασιλᾶς Ε. 167, 168.
Βασιλᾶς Ἡλ. 239, 271.
Βασιλᾶς Σπ. 39.
Βασιλάκης 132.

Βασίλειος ὁ Μέγας 38, 197.
Βασίλειος, ὁ Νικοπόλεως 74.
Βασιλικὰ 255.
Βασιλόπουλος Χαρ. ἀρχιμ. 271.
Βαρλαμίτης Γ. 108.
Βαρούνης 86.
Βελισανίτης Θ. 287.
Βελκίδου Στ. 42.
Βέμης Ἰγνάτιος, Ἱερομ. 39, 70, 71.
Βεντούρας Γ. 41.
Βεράτι 240, 262, 266.
Βερίστης Ἰω. 40.
Βέτση Κ. 41.
Βήσσιανη 239.
Βιτάλης Φιλάρετος, Ἀρχιμ. 16, 46, 49, 50, 55, 65, 75, 76, 77, 88, 93, 103, 104, 105, 106, 107, 108, 109, 133, 155, 189, 191, 205, 226, 229, 231, 281, 284, 286, 369, 378.
Βισδικη Δόμνα 365.
Βίτσας Χ. 40.
Βοδολίνης Κ. 278, 281, 282, 326.
Βόδας Δημήτριος, Ἱεροκήρυξ 195.
Βούνο 240.
Βλαχάβας Εὐθύμιος, Ἱερ. Ἐθνομάρτυς, 109, 120, 255, 281.
Βλαχογιάννης 374.
Βλαχόπουλος, φιλικὸς ἐκ Πρεβέζης 213.
Βρεττός Ν., 41.
Βύρων λόρδος 287, 352.

Γ.

Γαβριήλ, ὁ Δρυΐνουπόλεως 283.
Γαβριήλ, Ἡγούμενος Ἀρκαδίου 139.
Γαβριήλ, ὁ Οἰκ. Πατρ. ἀρχηγ. 198.
Γαβριήλ, ὁ Νικοπόλεως 39, 74.
Γαβριήλ, ὁ Τήνου 123.
Γαζῆς Ἀνθιμος, Ἀρχιμ. 279.
Γεδέων Μ. 229.
Γενάδιος Γ. 150.
Γεράσιμος Ζαλογγίτης 30, 34, 75 ἔξ., 296.
Γεράσιμος, Οἰκ. Πατριάρχης 200.

Γεράσιμος Μοναχὸς - Δ)λος, ὁ Σίφνιος, 124.
Γερμανός, ὁ Π. Πατρῶν, 137, 145, 150, 211, 392.
Γεωργιάννος Ν. 103, 106, 108.
Γεώργιος Α', βασιλεὺς τῶν Ἑλλήνων, 223.
Γεώργιος (Σχολάριος), Οἰκ. Πατριάρχης, 389.
Γεώργιος, νεομάρτυς, ἐν Ἰωαννίνοις, 301 ἔξ.
Γεώργιος, νεομάρτυς, ἐκ Κύπρου, 117.
Γεώργιος, νεομάρτυς, ἐκ Χιού.
Γεωργόπουλος Γ. 104.
Γιάγκας Ἀθ. 382.
Γιακουμῆς Σπ. 40.
Γιαμαρέλος Κ. 42.
Γιανηγιώργη Σ. 133.
Γιανουλάτος Δ. 167, 168.
Γιώτη Ὄλγα 42.
Γιωτόπουλος Σ. 104, 107, 103.
Γκανίας Σπ. 39.
Γούδας Α. 229, 279, 287, 292, 296.
Γραβίδης Χάνι 30, 90.
Γρηγόριος ὁ Δέρκων, ἐθνομάρτυς, 50.
Γρηγόριος ὁ Ε' Οἰκ. Πατριάρχης, 124, 139, 142, 145, 193 ἔξ.
Γρηγόριος, ὁ Θεολόγος, 79, 20.
Γρίβα Αἰκ. 41.

Δ.

Δανιήλ, ὁ Νικοπόλεως, 74.
Δανιήλ, ὁ Ρωγῶν, 53.
Δελεγραμμάτικας Σωφρ., Ἀρχιμ. 221.
Δέλβινον 239, 268.
Δεληδοριά Τρ. 365.
Δεληγιάνη Α. 39.
Δερβέντζα Πολ. 105, 106, 107, 108, 178, 361 ἔξ.
Δερβιτσάνη 239.
Δίμας Σπ. 44.
Δημήτριος, νεομάρτυς, 308.

Δημητριάδης Γ. 106.
Δημητράνα 195, 206.
Δημουλᾶς πύργος εἰς Ριζᾶ 382.
Διονύσιος (Ψαριανός) ὁ ἀπὸ Φω-
γῶν Μητρ. Κοζάνης, 54.
Δομέτιος Α', ὁ Νικοπόλεως, 74.
Δομέτιος Β', ὁ Νικοπόλεως, 74.
Δονάτος, ὁ Νικοπόλεως, 74.
Δούκας Νεόφ., Δ)λος τοῦ Γένους,
279.
Δουκάτες 240.
Δρανδάκης Π. 51, 230.
Δρόβιανη 239, 240.
Δροσίνης Γ. 281, 287.
Δρυινούπολις 239, 262.
Δρυμάδες 239, 240.
Δωρόθεος, ὁ Νικοπόλεως, 39, 74.
Δωρόθεος, ὁ Ρωγών, 53.

E.

Είρηναίος, ὁ Σάμου - Ικαρίας,
188.
Ἐμὶν πασᾶς, 312,
Ἐρμῆς «Ἄ λόγιος» 204.
Εύαγγελάτος Χρ. 286, 298.
Εύγενιος, ὁ Βούλγαρης, 150,
237.
Εύγενιος, ὁ Οἰκ. Πατριάρχης,
217, 220.
Εύγενιος, ὁ Νικοπόλεως, 74.

Z.

Ζαγοραχώρια 239.
Ζαλογγίτης Κ. 82.
Ζάλογγον 15, 33, 44 ἔξ., 240,
251, 348, 349, 393.
Ζαλοκώστας Χρ., 271, 384.
Ζάνου Δ. 42.
Ζαχαρίας (Μαθᾶς), ὁ Θίρας, 229.
Ζαχαρίας, νεομάρτυς, 308.
Ζαχαρόπουλος Ζ. 105.
Ζερλέντης Π. 374.
Ζήκα Μ. 42.
Ζιάγκος Ν. 374.
Ζίτσα 239, 240.
Ζουμπούλης Ἰω. 41.

Συγούρης Ἀθ. 39.
Συγούρης Θ. 39.
Ζωσιμᾶς Ἰω. 211, 212.

H.

Ἡλίας (Μηνιάτης), ὁ Κερνίκης,
150.
Ἡλιόδωρος, ὁ Νικοπόλεως, 74.
Ἡπειρος 235 ἔξ.
Ἡπειρος Βόρειος 24, 96.
Ἡράδοτος 19.
Ἡσαίας, ὁ Σαλώνων, 138, 145,
211.

Θ.

Θεοφάνης Ἀναστ., φιλικὸς ἐκ Πρε-
βέζης, 33, 39.
Θεοφάνης, νεομάρτυς, 307.
Θεόφιλος, ὁ Ἀθηνῶν, 223.
Θεοχάρης Α. 40.
Θεοχάρης Δ. 104, 105, 106, 109.
Θεσπρωτικὸν 34, 48.
Θουκυδίδης 20.

I.

Ἴδος Ρήγας 285.
Ἴγνατιος, ὁ Ἀρτης, 49, 125.
Ἴγνατιος, νεομάρτυς, 117.
Ἱερόθεος Ἡγούμενος 54.
Ἱερόθεος (Μπάλκος), ὁ Ἀρτης -
Πρεβέζης, 39, 71.
Ἱερώνυμος, ὁ Ἀθηνῶν, 118, 119.
Ἱερώνυμος, ὁ Νικοπόλεως, 38, 74.
Ἱμβραῆι 138, 146, 291, 365.
Ἴππασιος, ὁ Νικοπόλεως, 74.
Ἴστος Ἄνδρ. 285.
Ἴωακεὶμ Α' (Σγουρός), ὁ Νικο-
πόλεως, 38, 74.
Ἴωακεὶμ Β' (Βαλασιάδης), ὁ Νι-
κοπόλεως, 39, 74, 75.
Ἴωακεὶμ (Ζαγοριανός), ὁ Φωτι-
κῆς, 39, 74.
Ἴωάννης (Ἀπόκαυκος), ὁ Ναυπά-
κτου, 32.
Ἴωάννης Α', ὁ Νικοπόλεως. 74.
Ἴωάννης Β', ὁ Νικοπόλεως, 74.

- 'Ιωάννης, νεομάρτυρες, 117, 307,
 308.
 'Ιωάννης, ὁ Χρυσόστομος, 79,
 197, 200, 251, 279.
 'Ιωαννίκιος Α', ὁ Ἐλασσώνιος,
 280.
 'Ιωάννινα 240, 262.
 'Ιωάσσαφ, ὁ Ρωγῶν, 53.
 'Ιωνᾶς, ὁ Δαμαλῶν, 298.
 'Ιωσήφ, ὁ Βελλάς, 283.
 'Ιωσήφ, ὁ Ρωγῶν, 30, 51 ἔξ., 76,
 83, 124, 145, 151, 273 ἔξ.

K.
 Καβάγιας Γ. 167, 168.
 Κακούρης Ἡλ. 105, 106, 107.
 Καλαρύτες 239.
 Καλὸς Ἀν. 40.
 Καλλίνικος Ε', ὁ Οἰκ. Πατριάρχης, 203.
 Καλλίνικος, ὁ Σίφουν, 396.
 Καλλίνικος, ὁ Φθιώτιδος, 223.
 Κανάρχης Κ. 33.
 Κανδήλωρος 229.
 Κανίκη Χρ. 40.
 Κάννινα 240.
 Καποδίστριας Ἰω. 77, 208.
 Καραβέλλα Εὐαγ. 41.
 Καρασκάκης Γ. 352.
 Καλαρύτες 240.
 Καραγιαννοπούλου Π. 39.
 Καράγιο 240.
 Καραδήμας Π. 176.
 Καραμάνης Σπ. 39.
 Καρδακάρης Δ. 77, 131.
 Καρολίδης Π. 287, 294.
 Καρράς Χρ. 45.
 Καρυοτινοῦ Εὐγ. 41.
 Κασομούλης Ν. 294.
 Καστάνης Ἀθ. 42.
 Καστάνης Χαρ. 42.
 Καστορία 240.
 Κατσαντώνης 255.
 Κατσαούνης Μ. 103, 106.
 Κατσικόβροδος Ἰω. 108.
 Κατσώνης Λ. 278.
 Καψάλης Χρ. 296, 297.
- Κεραμεὺς Δανιήλ, Δ)λος τοῦ Γένους, 196.
 Κιουταχῆς 291.
 Κοζύλης ἐπισκοπὴ 32, 53, 54,
 61, 63, 64, 276, 277.
 Κόκκινος Δ. 229, 291, 294, 295,
 296.
 Καλιαδήμας Ἰω. 41.
 Κολικόνδαση 240.
 Κολοδός Κ. 40.
 Κολόκα Κ. 42.
 Κολοκοτρώνη Ἐλ. 40.
 Κολοκοτρώνη Ζαμπ. 365.
 Κολοκοτρώνης Θεόδ. 257, 365,
 392, 396.
 Κονεμένος Γ. 40.
 Κονιδάρης Γ. 276, 286, 297.
 Κόνιτσα 239.
 Κοντογιάννης Εύγ. 41.
 Κοντὸς Χρ. 171.
 Κοραῆς Ἀδ. 187, 207.
 Κορυτσᾶ 239, 240.
 Κορωάτοπουλος Μ. 177.
 Κοσμᾶς Ἀγιος — 30, 32, 90 ἔξ.,
 124, 137, 142, 150, 231 ἔξ.,
 308.
 Κοσμᾶς, ὁ Νικοπόλεως, 39, 74.
 Κουλούρης Ἀντώνιος, Πρωτοπρ.,
 105, 106, 109, 276, 301.
 Κουλούρης Στυλιανός 371, 398.
 Κούμας Κ. 279, 388.
 Κούρτη Ἀθ. 105.
 Κούρτρ πασᾶς 266, 268.
 Κουταληνὸς Β., Δ)λος τοῦ Γένους, 196.
 Κοψιδᾶς Δημήτριος, Κωνσταντῖνος, 41.
 Κρανία 240.
 Κραφίτης Β. 380.
 Κρέμμος Γ. 291, 292, 295.
 Κωλέττης Ἰω. 257.
 Κωνσταντᾶς Γρ. 279.
 Κωνσταντῆς Ε. 40.
 Κωνσταντινίδης Ε. 280.
 Κωνσταντίνος Γ', Πορφυρογέννητος, 53.
 Κωνσταντίνος Οἰκονόμος, ὁ ἔξ Οἰ-

- κονόμων, 187, 204, 218, 222,
 229, 278, 284, 298, 326.
Κωνσταντίνος, ὁ Νικοπόλεως, 38,
 74.
- Α.**
- Λαζάρου** Σπ. 41.
Λασίνας Σ. 167.
Λαμπτρίδης 'Ι. 307.
Λάμπτρου Σπ. 3, 17.
Λάμπτρων, ἡρωῖς Ζαλόγγου, 373.
Λάσκαρις 'Ι. 394.
Λαφύστα 240.
Λέπας Β. 40.
Λέων, ὁ —Νικοπόλεως, 74.
Λεωνίδας 138.
Λιαροπούλου 'Ελ. 365.
Λουκᾶς, νεομάρτυς, 117.
Λούρος 239, 240, 265.
Λυράκης Καλλίστρατος, 'Αρχιμ.,
 107.
- Μ.**
- Μάγερ** 'Ιακ. 288.
Μαζαράκη 'Αλ. 40.
Μαίτλαν 283.
Μακκαθαῖοι 390.
Μακάριος, ὁ Ρωγών, 53, 282.
Μαμμάτης Χρ. 254, 268.
Μαμμωνᾶς 265.
Μαργαρίτη 239, 240.
Μαρτίνος 'Αθ. 51.
Μασοῦρος Σ. 46, 70, 181.
Ματζαμόρτου Σ. 42.
Ματσαϊδόνης Εύ. 104.
Μαντζούκης Α. 42.
Μαυρογένους Μ. 367.
Μαυρογιώργης Α. 41.
Μαυρολίθαρο 240.
Μαύρο Μανδήλι 265.
Μαυρομιχάλης Κ. 33.
Μαυρομιχάλης Π. 210.
Μαυροκορδάτος Α. 285.
Μαχμούτ Β' 220, 224.
Μέκιος 307.
Μελάς Σπ. 229.
Μελισσουργοὶ 256.
Μήλιος Σπ. 294.
- Μηνᾶς Γ. 39.
Μικρούλη Β. 42.
Μιχαηλίδης Ε. 42.
Μιχαλόπουλος Ἀνδρέας; 105, 106,
 108, 109.
Μιχαλοπούλου Μ. 104, 108.
Μίχος 298.
Μεσολόγγι 30, 63 ἔξ., 75, 285.
 ἔξ.
Μέτσοβον 239, 240.
Μονὴ ἀγίας Λαύρας 260, 392.
Μονὴ Βρύσεως Σίφνου 194.
Μονὴ Ζαλόγγου 30, 32, 76, 80
 ἔξ.
Μονὴ Ἡλιοβουνίων 54.
Μονὴ Ἰεράρων = (κελλίον ἀγ. Γε-
 αργίου), 203.
Μονὴ Σέλτσου 349, 350.
Μονὴ Στροφάδων 196.
Μονὴ Φιλοθέου 237.
Μοσχόπολις 239.
Μουρούζη Εύφρ. 139.
Μουρούζης Κ. 213, 215.
Μουτοσίτσα 40.
Μπαϊρακτάρης 174.
Μπάκας Ν. 41.
Μπαλάνος Δ. 281, 286, 298.
Μπάλκος Β. 42.
Μπάλκος Δ. 39.
Μπάλκου Ἀγγελική 42, 155.
Μπαρονάκη Θεοδ. 39.
Μπατσούλη 'Αγ. 41.
Μπέντσος 'Οδ. 104, 106, 107,
 109.
Μπερδιάγιεφ Ν. 188.
Μπερετούλη Ε. 41.
Μπέτζελος Τρ. 44.
Μπότσαρης Γ. 346.
Μπότσαρης Κ. 350.
Μπότσαρης Μάρκος 82, 287, 351.
 ἔξ.
Μπότση Δέσπω 380.
Μπουμπούλινα Λ. 365.
Μπούρος Θ. 40.
Μπούσιος 'Αθ. 118, 132, 133.
Μύρων, νεομάρτυς, 117.
Μωχάμετ (ἢ Μωάμεθ) 304, 306,

N.

Ναθαναήλ, ὁ Νικοπόλεως, 39, 74.
 Ναὸς ἀγίας Τριάδος Ὁδησσοῦ
 222.
 Ναὸς ἀγίας Φωτεινῆς Σμύρνης
 200.
 Ναὸς ἀγίου Βησσαρίωνος Φ)δος
 51.
 Ναὸς ἀγίου Κωνσταντίνου Πρεβέζης
 30, 91, 239, 254, 262,
 268.
 Ναὸς ἀγίου Νικολάου Πρεβέζης
 75.
 Ναὸς ἀγίου Χαραλάμπου Πρεβέζης
 29, 46, 67, 75, 86, 160.
 Ναὸς Κοιμ. Θεοτόκου Κοζύλης
 32.
 Ναὸς Κοιμ. Θεοτόκου Πρεβέζης
 43.
 Ναὸς Κοιμήσεως Θεοτόκου Ρωγών
 30, 275.
 Νάκος Π. 377.
 Νάτσης Γρηγόριος, Ἱερεύς, 71.
 Ναυπάκτου τῆς Νικοπόλεως Μητρόπολις 53.
 Ναστούλης Ἀπ. 40.
 Νέζος Χ. 107, 109.
 Νεκτάριος, νεομάρτυς, 307.
 Νεόφυτος, ὁ Νικοπόλεως, 38, 74.
 Νήφων, ὁ Ρωγών, 53.
 Νικάκη Λ. 40.
 Νικολαΐδης Ἀθ. 104.
 Νικόλαος, ὁ Ζακύνθου, 223.
 Νικόλαος, ὁ νεομάρτυς, 307.
 Νικηφόρος, ὁ Θεοτόκης, 150, 252.
 Νικηφόρος Ἰβηρίτης 227.
 Νικοπόλεως Μητρόπολις 15, 27,
 51, 54, 60, 67, 75, 96, 98,
 103, 111, 119, 129, 131,
 275.
 Νιοχώρι 239.
 Νταλαμάγκας Γ. 167, 168.
 Νταλαμάνι 256.
 Ντούσκας Δ. 108, 1.

E.

Ξέρξης 138.

O.

Ὀθρένοβιτς 213.
 Ὁζακώφ 208.
 Οἰκονομίδης Ἰ. 105.
 Οἰκονόμου Ἰωάννης, Ἱερεύς, 118.
 Οἰκονόμου Μ. 297.
 Οἰκονόμου Μάνθος 281.
 Ὁμέρ Βρυώνης 287, 352.
 Ὁρλώφ 278.
 Ούγκω Β. 299.

III.

Παΐσιος Ἀρχιμ. 221.
 Πολάσσα 240.
 Παλιάτσος Χριστόδ., Ἱερεύς, 71.
 Πάντος Ἰω. 104, 105.
 Παπαγεωργίου Μιχ., Ἱερεύς, 85.
 Παπαδάτες 32, 92, 240, 251,
 256.
 Παπαδημητρίου Ἰω. 176, 178.
 Παπαευθυμίου Β. 132, 147.
 Παπακυριακοῦ Σωφρ., Ἀρχιμ.,
 272.
 Παπακωνσταντίνου 176.
 Παπανδρέας 211.
 Παπαρηγόπουλος Κ. 211, 212,
 294, 298, 352.
 Παπᾶς Ἀρ. 213.
 Παραμυθιὰ 240.
 Παρασκευᾶς 278.
 Πάργα 33, 34, 239, 240, 245,
 262, 268.
 Παρθένιος, ὁ Ρωγών, 53.
 Πάρλας Α. 41.
 Παρούσης Κ. 39.
 Πασσᾶς Λ. 183.
 Πάτμος 196.
 Παχούμης Ἰω. 41.
 Παύλος, τσάρος, 208.
 Περάκης Π. 92.
 Περαντώνης Ἰ. 308, 326.
 Περδικάρης Ν. 40.
 Πεταλᾶς Σπ. 41.

- Πολιτάκης 174.
 Πολυζώνης, Ἱερεύς - ἑθνομάρτυς, 278.
 Πολυζωΐδης Α. 291.
 Πολύκαρπος (Συνοδινός), ὁ Μεσσηνίας, 230, 279, 281, 296.
 Πορφύριος, ὁ Ἀρτης, 63, 75, 83, 281, 282, 283, 285, 287, 288.
 Ποστακίδης Θ., 41.
 Ποταμιάνος Ἀν. 41, 156 ἔξ.
 Ποταμιάνος Γ. 41.
 Πρέβεζα 239, 240, 251, 254, 255, 262, 263, 264, 268.
 Πριμικήριος Κ. 40.
 Προκόπιος, Ἀρχιμ., 103.
 Προκόπιος, ὁ Σμύρνης εἶτα Οἰκ. Πατριάρχης, 196, 198.
 Πρόκος Ἀντ. 104.
 Πρωτόπαπατα Ἀν. 132, 141.
 Πωγώνι 240.
- Σ.**
- Σαγιάδα 240.
 Σάθας Κ. 281, 308.
 Σάκκουλας Νίκ. 42.
 Σαλαμάγκας Δ. 272, 311, 326.
 Σαμοτίλης Ἀρσ. 105, 108.
 Σαμουήλ, Οἰκ. Πατριάρχης, 238.
 Σαμουήλ, Ἱερομ. ἑθνομάρτυς Σουλίου, 142, 146, 255, 347.
 Σαρδελῆς Κ. 272.
 Σελήνη 209.
 Σεραφείμ Β', Οἰκ. Πατριάρχης, 238.
 Σεραφείμ (Ξενόπουλος), ὁ Ἀρτης, 283.
 Σεραφείμ (Τίκας), ὁ Ἰωαννίνων, 323.
 Σερβερῆς Κ. 42.
 Σιώρου Π. 133.
 Σκέφερης Π. 39.
 Σκήπης Σ. 379.
 Σκλάδος Μ. 221.
 Σκουφᾶς 49, 125.
 Σμπόνιας Γ. 41.
 Σούγκας Σωτ. 106, 107.
 Σούλι 239, 256, 268, 327 ἔξ.
- Σπεράντσας Θεοδόσιος 229, 279, 326, 387.
 Σπυρίδων, ὁ Ἀθηνῶν, 54, 175.
 Σπυρίδων (Γκινάκας), ὁ Ἀρτης, 39.
 Σταθόπουλος Δ. 42.
 Στάϊκου Α. 40.
 Σταυράκης Ἀρ. 217.
 Στυλιανὸς (Κορνάρος), ὁ Νικοπόλεως, 16, 27, 28, 37, 44, 45, 46, 47, 55, 71, 76, 92, 93, 106, 110, 118, 129, 131, 155, 160 ἔξ., 308, 398.
 Συγγρός Ἀνδρ. 41.
 Συνέσιος Ἡ. 167, 168.
 Σύνοδος Ἡ. Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, 27, 28, 33, 51, 181, 233.
 Σύνοδος Ἡ. Οἰκ. Πατριαρχεῖου 198, 200, 268.
 Συρακάτες 239.
 Συρράκον 239, 240, 257, 263.
 Συρμακέσης Μελέτιος, Ἀρχιμ., 49, 104, 160, 327.
 Σχολὴ Ἀθωνιάδος 237.
 Σχολὴ Εὔσαγγ. Σμύρνης 196.
 Σχολὴ Φιλοσόφου 195.
 Σωτηρέλης Χρ. 42.
 Σωτήριχος, ὁ Νικοπόλεως, 74.
 Σωτηρόπουλος Ν. 282.
 Σωφρόνιος Β', Οἰκ. Πατριάρχης, 239.
- Τ.**
- Ταράνης Ἀθ. 40.
 Τέντας Ν. 107.
 Τεπελένι 239, 240, 268.
 Τζαβέλας Γεώργ. 344.
 Τζαβέλας Κίτσος 353.
 Τζαβέλας Λάμπρος 343.
 Τζαβέλας Φώτος 342, 345.
 Τζαμαλούκας Ἀθ. 103.
 Τζεβελέκος Π. 49.
 Τζουράκης Π., Ἱερεύς, 39, 71.
 Τούλιας Ζ. 106.
 Τρεμπέλης Γ. 107.
 Τριαντάφυλλος, νεομάρτυς, 117.

Τρικούπης Σπ., 230, 292, 294,
296.
Τσάδος Στ., Ἱερεύς, 105.
Τσαγκαρόπουλος Σπ. 104, 105,
106, 107, 108.
Τσακαλώτος Βασ. 40.
Τσακαλώτος Θρασ. 159, 168 έξ.
Τσακαλώτος Ὁρέστης 158, 166,
168, 181.
Τσαμπάς Κ. 40.
Τσανού Ἀ. 42.
Τσαρίτσανη 62, 278, 279.
Τσαρλαμπάτη Ἀκρ. 364.
Τσιάπαλης Π. 92.
Τσιμπούκης Β. 260.
Τσίντζος Κων. 103, 105, 106.
Τσούμας Π. 41.
Τσιντώσης Θ. 39.

¶.

‘Υψηλάντης Ἀλέξ. 210, 211, 213,
214.
‘Υπάτιος, ὁ Νικοπόλεως, 74.

Φ.

Φαρμάκης Ἰω. 210.
Φασούλης Δ. 41.
Φιλάρετος (Βαφείδης), ὁ Ἡρα-
κλείας, 229.
Φιλιάτες 239, 240, 245, 246,
314.
Φλάμπουρα 240, 262, 265.
Φλέσσας Γρηγόριος, Ἀρχιμ., 138,
146, 150.
Φλούδα Ἀλ. 133.
Φλωρᾶς Δ. 42.
Φουρνιώτης Ἰω. 40.
Φραντζῆς Ἀμβρόσιος, Πρωτοσύγ-

κελος, 278, 289.
Φραντζῆς Δ. 167.
Φωκᾶς Λ. 106.
Φωτιάδης Δ. 272.
Φώτιος, ὁ Μέγας, Πατριάρχης
Κων)πόλεως, 200, 397.
Φώτιος, ὁ Ἀλεξανδρείας, 225.

Χ.

Χαλκιάδες 245.
Χαλντούπη Β. 40.
Χάρος Π. 42.
Χατζῆ-Μελέτιος 196.
Χατζῆ-Ομάρ 213.
Χειμάρρα 240, 256.
Χέρτσθεργ Ζ. 287, 294.
Χούλης Ἰω. 46, 181.
Χουρσίτ 284.
Χρηστάκης, Πρεβεζ. ἀρματωλός,
352.
Χρηστοβασίλης 172.
Χρήστος, νεομάρτυς ἐκ Β. Ἡπεί-
ρου, 307.
Χρήστος, νεομάρτυς ἐκ Πρεβέζης,
308.
Χριστοδουλίδης Σ. 234.
Χρόνης Α. 39.
Χρύσανθος, Ἀρχιμ., 251.
Χρυσόστομος (Παπαδόπουλος), ὁ
Ἀθηνῶν, 117, 222, 229, 286,
298, 308, 326.

Ψ.

Ψαλτήριον 115.
Ψιλοδημήτρης Χρ. 40.

Ω.

Ωρολόγιον Μ. 115.

Σ η μ ε ί ω σ ι σ

‘Η ἔλλειψις —ὅπου ἔδει— ὑπογεγραμμένης ὀφείλεται εἰς καθαρῶς
τεχνικοὺς λόγους.

Τυχὸν τυπογραφικὰ ἀβλεπτήματα ἐπαφίενται εἰς τὴν ἐπιείκειαν
τοῦ ἀναγνώστου.

β) ΕΙΚΟΝΕΣ ΚΕΙΜΕΝΟΥ

1. Ἰησοῦς Χριστός, ὁ Παντοκράτωρ μέγας Λυτρωτής καὶ Ἐλευθερωτής ἡμῶν (ἐκ τοιχογραφίας τοῦ Πρωτάτου Ἀγίου "Ορούς, ιδ' αἰῶνος").

2. Ἡ Θεοτόκος, Ὑπέρμαχος Στρατηγός, εὐαγγελίζεται τὰ Ἐλευθέρια τοῦ Ἐθνους, διὰ τῆς θαυμαστῆς Εὑρέσεως, διαρκοῦντος τοῦ ἡγιών τῆς Ἐθνεγερσίας (30 Ιανουαρίου 1823), ἐν Τήνῳ τῆς θαυματουργοῦ ἀγίας Εἰκόνος τοῦ Εὐαγγελισμοῦ, ἡς πιστότατον ἀντίγραφον εἶναι ἡ παρατιθεμένη ὠδε.

3. Ὁ τίμιος καὶ ζωοποιὸς τοῦ Ἐλευθερωτοῦ ἡμῶν Κυρίου Σταυρός, τὸ πάμμεγα τρόπαιον τοῦ Ἐθνους, διὸ οὖ κατήγαγε νίκας - θριάμβους κατὰ τῶν θαρράρων πολεμίων. Ὁ εἰκονιζόμενος εἶναι ξυλόγλυπτος μεταδυζαντινὸς ἀριστης τέχνης, τῆς ἐν ἀγίῳ Ὅρει ιερᾶς Μονῆς Χελανδαρίου.

4. Ὁ Ἀπόστολος Παῦλος, μέγας φάλτης τῆς ἐν Χριστῷ Ἐλευθερίᾳ ἡμῶν. Φορητὴ εἰκὼν τοῦ ιδ' αἰῶνος ἀποκειμένη εἰς τὸ Πρωτάτον τοῦ Ἀγίου "Ορούς.

5. Τὸ ιστορικὸν λάθαρον τῆς Ἐλευθερίας, τὸ ἀποκείμενον εἰς τὴν ιερὰν Μονὴν τῆς Ἀγίας Λαύρας (Πελοποννήσου).

6. Ὁ Ἐθνεγέρτης Μητροπολίτης Παλ. Πατρῶν Γερμανὸς κηρύσσει τὰ Ἐλευθέρια τοῦ Ἐθνους ὅμιγύων τοὺς δπλαρχηγούς ἐν τῇ Μονῇ τῆς Ἀγίας Λαύρας. Ἄναφέρεται δ' διὰ τότε ἔξέπεμψε ταύτην τὴν ἴκετήριον προσευχὴν πρὸς τὴν Θεομήτορα, ὑψώνων θριαμβικῶς τὸ εἰκονίζον τὴν σεπτήν Αὔτης Κοίμησιν λάθαρον τῆς Ἐλευθερίας: «Παναγία Παρθένε, Ὑπέρμαχε τοῦ Γένους Στρατηγέ, δὲν ἀντέχεις δὲ λαός Σου τὴν σκλασία. Ὕψώνει λοιπὸν μὲ τὰ ταπεινά μου χέρια ἐμπρός Σου τὴν σημαίαν τῆς Ἐπαγαστάσεως. Θέτεις Σὲ ἀρχιστράτηγον καὶ δρκίζεται ἐμπρός Σου δρκον ιερόν: Ἐλευθερία η θάγα τοι!...».

7. «Ἐλευθερία η θάνατος!». Η Ἐλληνορθόδοξος ἡμῶν Ἐκκλησία πρωτοστατεῖ κατὰ τὴν Ἐθνεγερσίαν χάριν τῆς ἑθνικῆς Ἐλευθερίας (Λιθογραφία ἐκ τοῦ πίνακος τοῦ ζωγράφου Deneuveille).

8. Ἡ Ἐλλὰς ὁδηγεῖ τὰ τέχνα αὐτῆς πρὸς τὴν Ἐλευθερίαν

(ἔργον τοῦ γλύπτου Νικόλα, ἐμπνευσμένον ἀπὸ τὸ 1821 καὶ ἀφιερωμένον εἰς τὴν 150ετηρίδα ἀπὸ τῆς ἀνεξαρτησίας).

9. Τὸ θυραικὸν Ζάλογγον, ἐν ᾧ εὑρηται ἡ ἱστορικὴ Ἱ. Μονὴ Ἀγίου Δημητρίου καὶ τὸ Μνημεῖον τῶν Ἡρωΐδων Σουλιωτισσῶν.

10. Μοναχὴ τῆς Ἱ. Μονῆς Ζαλόγγου διὰ κωδωνοχρουσίας ὑποδέχεται τὸν Σεβ. Μητροπολίτην Νικοπόλεως καὶ τὸν Ὅφυπουργὸν Γεν. Διοικήσεως Ἡπείρου κ. Ἀγγελόπουλον.

11. Ὁ Σεβ. Μητροπολίτης Νικοπόλεως κ. Στυλιανὸς καταθέτει στέφαγον πρὸ τοῦ μνημείου τῶν Ἡρωΐδων τοῦ Ζαλόγγου.

12. Ἀναπαράστασις τοῦ χοροῦ Ζαλόγγου ὑπὸ νεανίδων - μαθητριῶν εἰς τὸν πρὸ τοῦ μνημείου τῶν Ἡρωΐδων χῶρον.

13. Μετὰ τὴν ἀπόρριψιν, συμβολικῶς, τῶν στεφάνων εἰς τὸ χαῖνον βάραθρον, ἔξ οὖ σημείου ἐρρίφησαν — ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ — Ἡρωΐδες.

14. Ὁ χορὸς τοῦ Ζαλόγγου (πίναξ τοῦ κερκυραίου ζωγράφου Χαρ. Παχῆ).

15. Ἀγάγλυφος μορφὴ τοῦ Ἐπισκόπου Ρωγῶν Ἰωσῆφ τῆς ἐκ χαλκοῦ προτομῆς αὐτοῦ (Ἐθνικὸν ἱστορικὸν Μουσεῖον).

16. Ὁ Αὐτοῦ Σεβασμιότης δὲ Νικοπόλεως κ. Στυλιανὸς προσέρχεται εἰς τὸν ἐπὶ τοῦ φρουρίου τῶν Ρωγῶν Ἱ. Ναόν.

17. Η εἰς τὸ Φρούριον τῶν Ρωγῶν τελετὴ (μία ἀποφίεται εἰς τὸ έάθος δ. Ἰ. Ναός).

18. Η κατὰ τὴν τελετὴν ἐκφώνησις τῆς σχετικῆς διμιλίας.

19. Η κατάθεσις τοῦ στεφάνου ὑπὸ τῆς Αὐτοῦ Σεβασμιότητος.

20. Ὁ Σεβ. Μητροπολίτης καὶ οἱ μετασχόντες τῆς τελετῆς ἐν Ρωγοῖς Κληρικοί.

21. Η ἔξωθεν τοῦ Μητροπολιτικοῦ Ἱ. Ν. ἀγίου Χαραλάμπους ἐντετειχισμένη ἀναθηματικὴ στήλη.

22. Η διὰ τοὺς ἀοιδόμους Ἀρχιερεῖς τῆς Νικοπόλεως ἀναμηνησικὴ στήλη.

23. Ὁ Ρωγῶν Ἰωσῆφ, παρ' ὃ συμπαρίστατο καὶ δὲ Πρωτοσύγκελλος Γεράσιμος, δρκίζων ἐπὶ τοῦ τάφου τοῦ στρατηλάτου Μάρκου Μπότσαρη, ἐν Μεσολογγίῳ, τὸν μέγαν Φιλέλληνα λόρδον Βύρωνα (ἔργον τοῦ Cappelo, κατὰ σχέδιον τοῦ Matcovich).

24. Ὁ θάγατος τοῦ Μάρκου Μπότσαρη, παρ' ὃ ἥγωνται ετο

καὶ ἔπεισεν τὴν οἰκίαν ὁ αὐτάδελφος τοῦ Γερασίμου Ζαλογγίτου, ὁ Κωνσταντίνος (ἔργον τοῦ Θ. Βρυζάκη, ἀποκείμενον εἰς τὸ μουσεῖον Μπενάκη).

25. Ὁ θρυλικός Ἀγδρούτσος (ἐκ τοῦ ἑθνικοῦ ἱστορικοῦ μουσείου).

26. Ὁ ἀνδριάς τοῦ Ἀγδρούτσου εἰς τὴν διμώνυμιον πλατείαν τῆς Πρεβέζης, ἔργον τοῦ γλύπτου Νικόλα. (Απὸ δέησιν γενομένην, τὴν 10ην Φεβρουαρίου 1972, κατὰ τὴν λιτανεύσιν τῆς σεβασμίας εἰκόνος τοῦ Ἅγιου Χαραλάμπους, Πολιούχου τῆς Πλέωνες. Διαχρίγονται οἱ Σεβ. Μητροπολίται Ἀρτης κ. Ἰγνάτιος, Νικοπόλεως κ. Στυλιανὸς καὶ ὁ Θεοφ. Ἐπίσκοπος Δωδώνης κ. Χρυσόστομος).

27. Ἡ εἰκὼν τοῦ Ἱερομάρτυρος Ἅγιου Κοσμᾶ καὶ τὸ ἱ. δῆμα αὐτοῦ ἐν Πρεβέζῃ ἔξωθεν τοῦ ἱ. Ναοῦ ἀγίου Κωνσταντίου.

28. Τὸ «Κρυφὸ Σχολεῖο» (πίναξ τοῦ Ν. Γύζη).

29. Ἀπὸ τὴν τελετὴν τῶν Κατηχητικῶν Σχολείων, ἐν Πρεβέζῃ.

30. Ἀπὸ τὰ ἐγκαίνια τῆς νέας πτέρυγος (Ποταμιανείου) τοῦ ἐν Πρεβέζῃ Ἐκκλησιαστικοῦ Γηροκομείου.

31. Ἡ Α.Σ. ὁ Μητροπολίτης Νικοπόλεως κ.κ. Στυλιανός.

32. Ἡ πρὸς τὴν Α. Σεβασμότητα προσφερθεῖσα ὑπὸ τοῦ Ἱ. Κλήρου Εἰκὼν τῆς Θεομήτορος.

33. Ὁ "Ἄγιος Γρηγόριος ὁ Ε", Οἰκ. Πατριάρχης Κονσταντινουπόλεως (ἔργον τοῦ Ἀθ. Πιπιλῆ).

34. Ὁ αὐτὸς Ἱερομάρτυρς καὶ Ἐθνομάρτυρς (ἐκ τοῦ μουσείου τῆς Ἐθνολογικῆς Ἐταιρείας).

35. Ὁ δι' ἀγχόνης μαρτυρικὸς θάνατος τοῦ Πατριάρχου Γρηγορίου τοῦ Ε' (ἔργον τοῦ ζωγράφου Ν. Μεσσανλῆ).

36. Ὁ Ἱερομάρτυρς Ἅγιος Κοσμᾶς.

ἢ 37. Εἰκὼν τοῦ Ἅγιου φέρουσα πέρις τὸ μαρτύριον αὐτοῦ (χαλκογραφία τοῦ 1829, ἔργον Καλλιγίκου τοῦ Μυτιληναίου).

ἢ 38. Τὸ ἀργυροῦν κιβώτιον ἐν ᾧ φυλάττεται τὸ ὑποκάμισον τοῦ ἀγίου Κοσμᾶ, ἐν τῷ Ἱ. Ν. Ἅγιου Κωνσταντίου Πρεβέζης.

39. Ὁ Ρωγῶν Ἰωανὴρ μεταλαμβάνων τοὺς ἀγιωνιστὰς δλίγον πρὸ τῆς Ἐξόδου (ἐκ τῆς πινακοθήκης τοῦ Δήμου Μεσολογγίου).

40. Ὁ Νεομάρτυρς Ἅγιος Γεώργιος, ὁ ἐν Ἰωαννίνοις ἀθλήσας.

41. Η μετακομδή τῶν τιμίων Λειψάνων τοῦ Ἀγίου Γεωργίου, ἐν Ἰωαννίνοις 26 Ὁκτωβρίου 1971, ἐκ τοῦ Μητροπολιτικοῦ Ναοῦ (ἔνθα ὁ τάφος τοῦ Νεομάρτυρος) εἰς τὴν νεόδμητον αὐτοῦ Ἱ. Ναὸν. Τὴν Λάρνακα βαστάζουν οἱ Ἀρχιμανδρῖται - Ἱεροχήρυκες Νικοπόλεως καὶ Ἰωαννίνων, ὡς καὶ δύο Ἐφημέριοι, τιμητικῶς δὲ τὰς ταιγίας οἱ συμπαρόντες Σεβ. Ἱεράρχαι.

42. Τὰ δουνά καὶ τὸ κάστρον τοῦ Σουλίου (γκραδούρα τοῦ F. P. Mahatty).

43. Ὁ Φθιτος Τζαδέλας, υἱὸς τοῦ ἡρωϊκοῦ καπετάνιου Λάμπρου.

44. Σουλιώτης ἀγωνιστὴς (σχέδιο τοῦ Lchille Deveria).

45. Ὁ ἐκ Σουλίου στρατηλάτης τῆς Ἐθνεγερσίας Μᾶρκος Μπότσαρης.

46. Ἡ ἡρωΐς τῆς Ἐθνεγερσίας Μαντώ Μαυρογένους.

47. Ἡ ἀνδρειωμένη Λασκ. Μπουμπουλίνα.

48. Ἡρωΐδες Σουλιώτισσαι, ἐπὶ τοῦ πεδίου τῆς μάχης, ἀνδρείως μάχονται διὰ τὴν Ἐλευθερίαν (ἔργον τοῦ Deneuville, συλλογὴ T. Χατζῆ).

49. Αἱ Σουλιώτισσαι εἰς τὸ θρυλικὸν Ζάλογγον, ἀποχαιρετοῦν τὴν ζωὴν χάριν τῆς Ἐλευθερίας (πίναξ τοῦ Ary Scheffer, εἰς μουσεῖον Λούδρου).

50. Ὁ πεισματώδης ἀγῶν Σουλιώτῶν καὶ Σουλιώτισσῶν.

51. Ἔτερος πίναξ παριστῶν τὸν χορὸν καὶ τὴν θυσίαν τῶν Ἡρωΐδων τοῦ Ζαλόγγου.

γ) ΕΡΓΑΣΙΑΙ ‘Αρχιμανδρίτου ΦΙΛΑΡΕΤΟΥ ΒΙΤΑΛΗ

1. ‘Ο Σίφνιος Οίκουμενικὸς Πατριάρχης Γρηγόριος ὁ Ζ’, ἐν «Σιφν. Νέα», ἔτ. Ζ’ καὶ Η’, 1954—55.
2. ‘Ο θριαμβὸς τῆς πίστεως τοῦ Ἑλληνισμοῦ’, Ἀθῆναι 1955.
3. ‘Ομιλίαι ἐπὶ τῇ εἰς Διάκονον καὶ Πρεσβύτερον χειροτονίᾳ’, Ἀθῆναι 1955.
4. ‘Ο Σίφνιος Πάπας καὶ Πατριάρχης Ἀλεξανδρείας Ἱερόθεος ὁ Β’, Σταφυλοπάτης, Ἀθῆναι 1956.
5. ‘Ο Πατριάρχης Ἀλεξανδρείας Φώτιος, ὁ Τήγιος’, Ἀθῆναι 1956.
6. ‘Ἡ Ἐπισκοπὴ Δρυἴγουπόλεως καὶ δ Σίφνιος Ἐπισκοπος αὐτῆς Γαύριήλ, ἐν «Κυκλαδικά» Σύρου, τόμ. Α’ ἔτος 1956.
7. ‘Ο Ἀπόστολος Παῦλος ὡς κήρυξ τῆς ἀγάπης, ἐν Πρεδέζῃ 1956 (β’ ἔκδοσις, ἐπηγειρμένη - δελτιωμένη, ἐν Ἀθήναις 1954).
8. Τὸ ‘Αρχεῖον τὸ ἐν τῇ Ἰ. Μητροπόλεως καὶ Πρεδέζης εὑρισκόμενον, ἐν «Ἡπειρωτικὴ Ἐστία», Ἰωαννίνων, τόμ. Ε’, ἔτ. 1956.
9. Νεόφυτος Γ’, Μητροπολίτης Ἀρτης καὶ Πρεδέζης, ὁ ἐκ τῶν Κυκλαδῶν ἐν «Κυκλαδικὸν Φῶς», ἔτ. Ζ’, 1956.
10. ‘Ἀγέκδοτον Σιγύλλιον τοῦ Πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως Γρηγορίου τοῦ Ε’, περὶ τῆς Ἱερᾶς Μονῆς Βρύσεως Σίφνου, ἐν «Κυκλαδικά», τόμ. Α’, ἔτ. 1956.
11. Κυκλαδίται ‘Ιεράρχαι καὶ ‘Ιεροκήρυκες ἐν Ἡπείρῳ ἐν «Ἡπειρωτικὴ Ἐστία», τόμ. Ε’, ἔτ. 1956.
12. ‘Ο Ἀρχιεπίσκοπος Σίφνου, Μυκόνου, Ἀστυπαλαίας κλπ. Φιλάρετος, ἐν «Κυκλαδικά», τόμ. Α’, ἔτ. 1956.
13. ‘Ο Κῦδος Α’ τῆς ἐν Πρεδέζῃ Ἱερᾶς Μητροπόλεως (1864—1873), ἐν «Ἡπειρωτικὴ Ἐστία», τόμ. ΣΤ’, ἔτ. 1957.
14. ‘Ἡ ιστορικὴ Νικόπολις τῆς Ἡπείρου καὶ αἱ τελευταῖαι

ἀρχαιολογικαὶ ἀνασκαφαῖ, ἐν «Παῦλος, ὁ Ἀπόστολος τῆς Ἑλλάδος» Τριφυλίας, τόμ. Β', ἔτ. 1957.

15. Ὁ Ιερεὺς στὴ Θείᾳ Λατρείᾳ ὡς τελετουργός, ἐν Ἀθήναις 1957.

16. Πολύκαρπος Ἰω. Συνοδινός, ὁ Σίφνιος Μητροπολίτης Μεσσηνίας, ἐν «Κυκλαδικὸν Φῶς», ἔτ. Η' καὶ Θ', 1957—1958.

17. Αἱ πρῶται ποιμαντορικαὶ ἐνέργειαι τοῦ Ναξίου Μητροπολίτου Ἀρτῆς Σεραφείμ Α' ἐπὶ ἐκκλησιαστικῶν καὶ ἐκπαιδευτικῶν ζητημάτων, ἐν Σύρῳ 1957.

18. Ὁ Μητροπολίτης Τήγου Γαβριὴλ, ἐν Ἀθήναις 1957.

19. Φιλόθεος ὁ Σίφνιος, Μητροπολίτης Καισαρείας - Καππαδοκίας (1750—1816), ἐν Ἀθήναις 1958.

20. Ἡ Α' πρὸς Τιμόθεον ἐπιστολὴ τοῦ Ἀποστόλου Παύλου, ἐν Ἀθήναις 1958.

21. Τὸ ἐν Πρεβέζῃ ἐορτολογικὸν ζήτημα κατὰ τὰ μέσα τοῦ ΙΘ' αἰῶνος, ἐν «Ἡπειρωτικὴ Ἐστία», τόμ. Ζ', ἔτ. 1958.

22. Οἱ ἐν τῇ Ἰ. Μητροπόλει Νικοπόλεως διατελέσαντες Ἀρχιερατικοὶ Ἐπίτροποι ἀπὸ τοῦ ἔτους 1854, μέχρι σήμερον, Ἰωάννινα 1958.

23. Ἡ ἀποστολὴ τοῦ Χριστιανοῦ στὴ σύγχρονη κοινωνίᾳ, ἐν Ἀθήναις 1958.

24. Τὸ δλέθριο πάθος τοῦ ἀλκοολισμοῦ, ἐν Ἀθήναις 1959.

25. Ἡ Ιερὰ Μονὴ Ζαλόγγου, μετὰ προλόγου τοῦ Σεβ. Μητροπολίτου Νικοπόλεως καὶ Πρεβέζης κ. Στυλιανοῦ, ἐν Ἀθήναις 1959.

26. Ιερόθεος Μπάλκος, Μητροπολίτης Ἀρτῆς καὶ Πρεβέζης, ἐν «Ἡπειρωτικὴ Ἐστία», τόμ. Η', ἔτ. 1959.

27. Ὁ ἐν Σίφνῳ Διδάσκαλος Στέφανος, Ιεραπόστολος ἐν Αιθιοπίᾳ, ἐν «Ἐκκλησίᾳ», ἔτ. ΑΖ', 1960.

28. Ὁ Ιεροχήρυξ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Θρόνου καὶ Ιεραπόστολος ἐν Ἰγδίαις Γρηγόριος, Ὁ Σίφνιος, ἐν «Ἐκκλησίᾳ», ἔτ. ΑΖ', 1960.

29. Ὁ Ἀρτῆς καὶ Πρεβέζης Σωφρόνιος, ἐν «Ἡπειρωτικὴ Ἐστία», τόμ. Θ', ἔτ. 1960.

30. Κυκλαδίται Οἰκουμενικοὶ Πατριάρχαι ἀπὸ τῆς ἀλώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ ἐξῆς, ἐν Ἀθήναις 1961.

31. Λόγοι ἐπὶ τῶν Ἐορτῶν καὶ τῶν μνημῶν τῶν Ἀγίων, ἔγκρισει καὶ εὐλογίᾳ τῆς Ἱ. Συνόδου τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, τόρ. Α', ἐν Ἀθήναις 1960—61.

32. Τεροφαλτικὸν (Ἀκολουθίαι, Ἐσπερινοῦ, Ὁρθρου καὶ Θ. Λειτουργίας), ἔγκρισει τῆς Ἱ. Συνόδου τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, Ἀθῆναι 1961.

33. Ἡ διασφημία στίγμα θλιβερὸ τοῦ αἰώνος μας, ἐν Ἀθήναις 1962.

34. Ὁ Ἡπειρώτης Πατριάρχης Ἀλεξανδρείας Νικόλαος ὁ Ε', ἐν «Ἡπειρωτικὴ Ἐστία», τόμ. IA', ἔτ. 1962.

35. Ἡ ἐν Χριστῷ ζωὴ καὶ δρᾶσις τοῦ Ἀγίου Ἀποστόλου Παύλου καὶ ἡ Ἀκολουθία τοῦ ἐν Νικοπόλει τελουμένου Μ. Ἐσπερινοῦ, ἐν Ἀθήναις 1962.

36. Τεράρχαι Ἀθηγῶν ἐξ Ἡπείρου δρμώμενοι, ἐν Ἀθήναις 1962.

37. Ὁ τελευταῖος Τεράρχης Σίφνου - Μήλου καὶ αἱ τελευταῖαι ἥμέραι τῆς ἐπισκοπῆς αὐτοῦ, ἐν Ἀθήναις 1963.

38. Ἡ ἐν Ἐλλάδι δρᾶσις τῶν Ρωμαιοκαθολικῶν, ἐν Ἀθήναις 1963.

39. Τὸ Ἀγιον Ὄρος ἔναντι τοῦ Ρωμαιοκαθολικισμοῦ, Ἀθῆναι 1963.

40. Μητρόπολις Σύρου καὶ Τεράρχαι αὐτῆς ἀπὸ τοῦ 1833 μέχρι σήμερον (σύγτομος ἱστορικὴ ἐπισκόπησις), ἐν «Κυκλαδικὸν Φῶς», ἔτ. IA', 1963.

41. Γαθριὴλ ὁ Σίφνιος, Ἀρχιδιάκονος τῶν Παλαιῶν Πατρῶν Γερμανοῦ καὶ Τοποτηρητὴς τῶν Μητροπόλεων Πατρῶν καὶ Κερνίκης, ἐν Ἀθήναις 1963.

42. Ὁ Κληρικὸς ὡς πνευμιατικὴ προσωπικότης, ἐν Ἀθήναις 1964.

43. Οἰκογένειαι, ἐν Ἀθήναις 1964.

44. Ἡ σώζουσα θεία Χάρις κατὰ τὸν Ἀπόστολον Παῦλον, ἐν Ἀθήναις 1964.

45. Ἰγνάτιος, ὁ Λέσβιος, ὡς Μητροπολίτης Ναυπάκτου - Ἀρτης καὶ Πρεδέζης, ἐν «Ἡπειρωτικὴ Ἐστία», ἔτ. IB' καὶ «Ο Ποιμὴν» Μυτιλήνης, ἔτ. ΚΘ', 1964, «Ο Σκουφᾶς» Ἀρτης, ἔτ. 1971.

46. Ἰησοῦς Χριστὸς καὶ Ἀγιοι Τόποι, ἐν Ἀθήναις 1964.
47. Τὰ θρησκευτικὰ Πανηγύρια τῆς Σίφου, ἐν «Κυκλαδικὸν Φῶς», ἔτ. 1957, 1965.
48. Φώτιος Β', διάκονος καὶ εὐκλεής Πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως, ἐν Ἀθήναις 1965.
49. Ὁ Ηπειρώτης Μάξιμος ὡς πρόμαχος τῆς Ὀρθοδοξίας ἐν Ρωσίᾳ, ἐν Ἀθήναις 1965.
50. Προφήτης Ἡλίας, Ὅψηλός - Ιωάννης Θεολόγος, Μονγκού (δύο ἀρχαῖα Μοναστήρια τῆς Σίφου), Ἀθῆναι 1965.
51. Μεθόδιος, διάκονος Νάξιος, Πατριάρχης Ἀντιοχείας καὶ πάσης Ἀνατολῆς, ἐν Ἀθήναις 1965.
52. Ὁ σκοπὸς τοῦ Παύλου, ἐν Ἀθήναις 1966.
53. Πασχαλινὰ θρησκευτικὰ ἔθιμα τῆς Σίφου, ἐν «Ἐφημέριος», ἔτ. ΙΕ' (1966) καὶ «Σιφν. Νέα», ἔτ. 1966.
54. Ὁ Μητροπολίτης Βελλάς Ιωσήφ, διάκονος Νάξιος, ἐν «Κυκλ. Φῶς», ἔτ. 1966.
55. Ὁ Ἀπόστολος Παῦλος καὶ ἡ ἐν Χριστῷ ἀπολύτρωσις, ἐν Ἀθήναις 1966.
56. Νεκτάριος, διάκονος Τριμυθοῦντος καὶ Πρόδρομος Πάφου, ἐν περιοδ. «Ἀπόστολος Βαρυάδας», ἐπίσημον ὅργανον τῆς Κυπριακῆς Ἐκκλησίας, ἔτ. 1966.
57. Οἱ Ἑλληνες Ιεραπόστολοι τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου Κύριλλος καὶ Μεθόδιος καὶ αἱ σχέσεις αὐτῶν μετὰ τῆς Ρώμης, ἐν Ἀθήναις 1966.
58. Ζωὴ καὶ ἔργον τῶν ἐξ Ἡπείρου ὁρμωμένων Οἰκουμενικῶν Πατριαρχῶν, ἐν Ἀθήναις 1966.
59. Ρήματα ζωῆς αἰώνιου Κηρύγματα εἰς τὰ Εὔαγγέλια τῶν Κυριακῶν, ἐγκρίσει καὶ εὐλογίᾳ τῆς Ι. Συνόδου τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, ἐν Ἀθήναις 1967.
60. Ὁ ἀπὸ Νικοπόλεως Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης Νεόφυτος δ. Η', ἐν «Ἡπειρωτικὴ Ἐστία», ἔτ. ΙΣΤ', 1967.
61. Ιεράρχες ποὺ τιμοῦν τις Κυκλαδεῖς, ἐν περιοδ. «Ἡ Πειραική - Πατραική», ἔτ. 1967.
62. Ἀγῶνες καὶ θυσίαι τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου μετὰ τὴν ἀλωσιν, Ἀθῆναι 1967.
63. Ἡ χαρὰ κατὰ τὸν Ἀπόστολον Παῦλον, ἐν Ἀθήναις 1967.

64. Ὁδυσσεύς Ἀγδροῦτος, ὁ Πρεβέζαῖος "Ηρως, 1770—1825, ἐν Ἀθήναις 1967.
65. Η πορεία τοῦ Ἰησοῦ πρὸς τὸ μαρτύριο καὶ τὸν θρίαμβο, ἐν «Ἐφημέριος», ἔτ. ΙΣΤ', 1967.
66. Ὁ πόθος τοῦ Ἀποστόλου Παύλου, ἐν «Ἐκκλησίᾳ», ἔτ. ΜΔ', 1967.
67. Ὁ Σίφνιος Μητροπολίτης Προύσης "Ανθίμος καὶ τὸ θαύμα τῆς Χρυσοπηγῆς, ἐν «Σίφν. Νέα», ἔτ. 1967.
68. Τὰ Ιερά μας Προσκυνήματα: Περὶ τὸν ἑορτασμὸν τῆς Παναγίας Χρυσοπηγῆς Σίφνου, ἐν «Κυκλ. Φῶς», ἔτ. ΙΙΙ', 1967.
69. Ἡ πίστις κατὰ τὸν Ἀπόστολον Παῦλον, ἐν «Ἐφημέριος», ἔτ. ΙΣΤ', 1967.
70. Χριστούγεννιάτικα θρησκευτικὰ ἔθιμα τῆς Σίφνου, ἐν «Σιφν. Νέα», ἔτ. 1968.
71. Τὸν ἑρόν Σύμβολον τῆς Ὁρθοδόξου ἡμῶν Πίστεως, Λευκωσία - Κύπρου 1968.
72. Τὰ ἔργα μας στὸν ἔθνικοθρησκευτικὸν τομέα, ἐν Ἀθήναις 1968.
73. Ἡ ἡθικὴ ἀκτινοθολία τῶν Τριῶν Ιεραρχῶν, Ἀθήναις 1968.
74. Ὁ Ἀπόστολος Παῦλος πρότυπο χριστιανικῆς πίστεως, ἐν Ἀθήναις 1968.
75. Τὸ μεγαλεῖον τῆς Ὁρθοδοξίας μας, Ἀθήναι 1968.
76. Ὁ Ἀρχιεπίσκοπος Σάμου καὶ Ἰκαρίας Φιλάρετος, ὁ Σίφνιος, ἐν περιοδ. «Ἡ Σιφνιακή», ἔτ. 1968—69.
77. Ἡ διὰ τὰ Σχολεῖα ποιμαντορικὴ πρόγοια τοῦ Μητροπολίτου "Αρτης - Πρεβέζης Σεραφείμ Α', ἐν περιοδ. «Σκουφᾶς» Αρτης, ἔτ. 1968.
78. Ἡ τελευταία θέλησις τοῦ Μητροπολίτου Νικοπόλεως Ναθαναῆλ, ἐν «Ἡπειρωτικὴ Ἐστία», ἔτ. ΙΙΙ', 1969.
79. Ἡ κάθισδος τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ εἰς τὸν Ἀδην, Λευκωσία - Κύπρου 1969.
80. Παναγία ἡ ὄνομαζομένη Πορτατίσσα τῆς Μονῆς τῶν Ἱενήρων, Ἀθήναι 1969.
81. Ὁ Ἀπόστολος Παῦλος ἐν διωγμοῖς!..., ἐν Ἀθήναις 1969.
82. Ὁ Κώδιξ Β' τῆς ἐν Πρεβέζῃ Ιερᾶς Μητροπόλεως (1873

—1886), ἐν «Ἡπειρωτικὴ Ἐστία», ἔτ. ΙΗ', 1969.

83. Τὸ ἐνθουσιαστικὸν στοιχεῖον εἰς τὴν ζωὴν τοῦ Ἀποστόλου Παύλου, Λευκωσία 1969.

84. Τὸ Ἐκκλησιαστικὸν Μπάλκειον Γηροκομεῖον Πρεβέζης (1960—1970), πρόλογος τοῦ Σεβ. Μητροπολίτου Νικοπόλεως κ. Στυλιανοῦ, ἐν Ἀθήναις.

85. Ὁ ἀγῶν τοῦ Ἀποστόλου Παύλου, ἐν Ἀθήναις 1970.

86. Ὁρθοδοξία καὶ παράδοσις, ἐν Ἀθήναις 1970.

87. Ἡ κατὰ Παῦλον μίμησις τοῦ Χριστοῦ, Λευκωσία - Κύπρου 1970.

88. Τὰ διὰ τοὺς Εὐεργέτας τῆς Πρεβέζης τελούμενα κατ' ἔτος ἵερα Μνημόσυνα, ἐν «Ἡπειρωτικὴ Ἐστία», ἔτ. ΙΘ', 1970.

89. Ὁ πνευματικὸς ἀγθρωπὸς, ἐν «Μαθητικοὶ ἀντίλαλοι», ἔτ. 1970—1971.

90. Ἄγωνες καὶ θυσίαι τῆς Ἐκκλησίας Νικοπόλεως διὰ τὴν ἀνέγερσιν - λειτουργίαν τοῦ ἐν Πρεβέζῃ Γυμνασίου (ἱστορικὴ πραγματεία), ἐν «Ἡπειρωτικὴ Ἐστία», ἔτ. ΙΘ', 1970.

91. Ἡ κοινωνικὴ δρᾶσις τῆς Ἑλληνορθοδόξου Ἐκκλησίας μας κατὰ τὴν ἑνεικήν κατοχήν, ἐν Ἀθήναις 1970.

92. Πολύτιμον χειρόγραφον τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως Νικοπόλεως, τῆς ἐν Ἡπείρῳ, ἐν «Ἡπειρωτικὴ Ἐστία», ἔτ. ΙΘ', 1970, «Ἀπόστολος Βαρνάβας» τῆς Ἐκκλησίας Κύπρου, τ. Ἰανουαρίου 1971, περιοδ. «Ζάλογγον» Πρεβέζης καὶ ἐφημ. «Ἐθνικὸς Κήρυξ» Πρεβέζης, 1971.

93. Τὸ ἱερὸν Τάμα τοῦ Ἐθνους πρὸς τὸν Σωτῆρα Χριστόν, ἐπὶ τῇ 150ετηρίδι τῆς Ἐθν. Παλιγγενεσίας, ἐν Ἀθήναις 1971.

94. Εἰδήσεις παρ' Ἐνσεβίῳ (Γ' διδλίον), ἐν περιοδ. «Ἀπόστολος Βαρνάβας» Κύπρου, τόμ. ΑΒ' καὶ ΑΓ' (1971 - 1972).

95. Ὁ ἀγῶν ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας τοῦ Ἐθνους ἐν τῇ ἐκκλησιαστικῇ περιφερείᾳ τῆς Νικοπόλεως, Ἰωάννινα 1971.

96. Ὁ Τήγουν Γαθριήλ Συλιβός καὶ ἡ συμβολή του εἰς τὴν Ἐθνεγερσίαν τοῦ 1821, ἐν Ἀθήναις 1971.

97. Παιδεία καὶ ἀρετή, ἐν Α' τόμ. «Χρυσοῦν ἐγκέλπιον» ἐπιγραφόμενον, τοῦ διαπρεποῦς ἐπιστήμονος καὶ συγγραφέως κ. Ἀγρότου Μιχαλοπούλου, ἐν Ἀθήναις 1971.

98. Γρηγόριος Ε' διαπατρικὸς Πατριάρχης καὶ Ἐθνάρχης,

έν 'Αθήναις 1972.

99. Ιωσήφ δ Ρωγών καὶ Κοζύλης, ἐθνομάρτυς τῆς Ἐλληνικῆς Ἐθνεγερσίας, ἐν 'Αθήναις 1972.

100. Ὁ ἐθνεγέρτης τῆς Ἡπείρου "Αγιος Κοσμᾶς, δ Ισαπόστολος, 'Αθῆναι 1972.

101. Ὁ Ἐλληνορθόδοξος Μοναχισμὸς καὶ ἡ Παλιγγενεσία τοῦ Ἐθνους (ἐκδοσις — ἔγκρισις τῆς Ἱερᾶς Συγόδου τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἐλλάδος, ὑπ' ἀριθ. πρωτ. 771/1971— τῆς παρ' αὐτῇ Μονίμου Συνδικῆς Ἐπιτροπῆς), ἐν 'Αθήναις 1972.

102. Τὰ Ἐλευθέρια, τόμος ἀναμνηστικός, ἐπὶ τῷ 150ετηγρίδι τῆς Ἐθνεγερσίας, μετὰ προλόγου τοῦ Σεβ. Μητροπολίτου Νικοπόλεως Στυλιανοῦ, ἐν 'Αθήναις 1972.

103. Αἱ ἡρωῖδες τοῦ Ζαλόγγου, 'Αθῆναι 1972.

α'. Ἀρθρα (Ἐθνικοθρησκευτικοῦ περιεχομένου) καὶ Βιβλιοκρισίαι εἰς Περιοδικὰ καὶ Εφημερίδας.

β'. Ἀρθρα εἰς τὴν Μεγάλην Ἐλληνικὴν Ἐγκυλοπαιδείαν τοῦ Π. Δραγδάκη (Συμπλήρωμα).

γ'. Ἀρθρα εἰς τὴν Θρησκευτικὴν καὶ Ἡθικὴν Ἐγκυλοπαιδείαν τοῦ 'Αθ. Μαρτίγου.

Β' Ὅποι δημοσίευσιν

(παρατίθενται κατὰ σειρὰν ἐγγραφῆς)

1. Κηρύγματα περιστατικά.
2. Λόγοι ἐπὶ τῶν Ἑορτῶν καὶ τῶν Μνημῶν τῶν Ἀγίων, τόμ. Β'.
3. Ἡ ἀμαρτία κατὰ τὴν Παλαιὰν Διαθήκην.
4. Ἡ ἀμαρτία κατὰ τὴν Καινὴν Διαθήκην.
5. Ἐθνικοθρησκευτικοὶ παλιμοί.
6. Ἑορτολογικά.
7. Ὁ Μάρτυς δ πιστὸς (ἥτοι Δέκα πανηγυρικοὶ Λόγοι εἰς τὸν Πολιούχον Ἀγιον τῆς Πρεσβέτης Ἱερομάρτυρα Χαραλάμπηγον).
8. Τὰ παθήματα τοῦ Χριστοῦ (ἥτοι Δεκαπέντε Λόγοι εἰς τὴν Μεγάλην Παρασκευήν).
9. Ἡ Ἐκκλησία τῆς Νικοπόλεως διὰ μέσου τῶν αἰώνων.
10. Οἱ διατελέσαντες Ἱεράρχαι Νικοπόλεως ἀπὸ τῆς ἀνασυ-

στάσεως τῆς Μητροπόλεως μέχρι σήμερον.

11. Ἡ Μοναδική πάλαι ποτὲ διαλάμψασαι ἐν τῇ παροικίᾳ Νικοπόλεως.

12. Ποιὸς δὲ σκοπὸς τῆς ζωῆς μας;

13. Ὁ δρός «Προεδρεία» ή «Προεδρικῶς» ἐν τῇ πράξει τῆς Ἐκκλησίας (ἀγασκευὴ ἴστορικῶν ἀνακριθεῖσῶν).

14. Ἰστορικὰ Δοκίμια.

15. Ἐκκλησιαστικές Μορφές τῆς Σίφου.

16. Ἀντιρωμαϊστικά!

17. Οἱ ἵεροι Ἀποστολικοὶ Κανόνες.

18. Ὁρθοδοξία καὶ αἱρετικοί.

19. Ἄγιοι Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου: Λόγοι τρεῖς, πρὸς Σταγείριον ἀσκητὴν, περὶ ἀθυμίας (Εἰσαγωγὴ - ἑλευθέρα ἀπόδοσις καὶ σχόλια).

20. Κανὼν παρακλητικὸς εἰς τὸν Μεγαλομάρτυρα "Ἄγιον Δημήτριον.

21. Ἀκολουθία τῆς ἐν τῇ Νήσῳ Σύρῳ Εύρεσεως τῆς θαυματουργοῦ Εἰκόνος τοῦ Ἅγιου Δημητρίου (ἐγκεκριμένη παρὰ τῆς Ἱερᾶς Συνόδου τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἐλλάδος).

22. Φωστήρες ὑπέρλαμπροι τῆς Ἐκκλησίας.

23. Φλέγοντα θέματα τῆς συγχρόνου ζωῆς.

24. Τὸ σύρανιο δύγγελμα (Θέματα πνευματικῆς οἰκοδομῆς).

25. Ἡ κατὰ τὴν ξενικὴν κατοχὴν (1941—44) ἔθνοις καὶ φιλανθρωπικὴ δρᾶσις ἐν Σύρῳ τοῦ Ἀρχαίου Στολιανοῦ (νῦν Μητροπολίτου Νικοπόλεως).

26. Τὸ κατὰ τὴν ἐπαρχίαν Νικοπόλεως ἔθνικοθρησκευτικὸν έργον τοῦ Τηνίου Μητροπολίτου Στυλιαγοῦ.

27. Ἀπ' τὰ θρησκευτικὰ ἔθιμα τῆς Σίφου.

28. Οἱ ἐλεοθέται τῆς Ηρεβέζης.

29. Ἡ ψυχικὴ ὑγεία τοῦ παιδιοῦ.

30. Τὸ έραβεῖον τῆς "Αγωνολήσεως".

31. Ἰστορικὸν τοῦ «Κτηματολογίου» Μογῶν καὶ Ναῶν τῆς Ἱ. Μητροπόλεως Νικοπόλεως.

32. Σύγχρονοι προβληματισμοὶ καὶ κατευθύνσεις τῆς Ἐλληνορθοδόξου Ἐκκλησίας μας.

33. Ὁ Ἐλληνορθόδοξος Χριστιανικὸς Πολιτισμὸς καὶ τὰ ἐπι-

τεύγματά του.

34. Γρηγόριος ΣΤ', δ 'Ηπειρώτης Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης.
35. Τὸ Ἀγιον Ὅρος ἐξ ἐπόφεως ἱστορικῆς καὶ ἔθνικῆς.
36. Ἡ ἐν Σίφνῳ γεραρὰ Σχολὴ τοῦ Παναγίου Τάφου.
37. Σίφνιοι Ιεράρχαι.
38. Κατάλογος Ἡπειρωτῶν Ιεραρχῶν.
39. Σεραφείμ, δ Κυκλαδίτης Μητροπολίτης Ἀρτης καὶ Πρεβέζης.
40. Ὁ Ιερεὺς στὴ σύγχρονη Κοινωνίᾳ.
41. Ἡ εὐσέβεια τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων.
42. Αἱ ἐν Σκαφιδακίῳ Πρεβέζης ιεραὶ Μοναὶ Ἀγίας Τριάδος καὶ Ἀγίων Ἀποστόλων.
43. Προσπάθειαι διὰ τὴν ἐνίσχυσιν τῶν ἐν Πρεβέζῃ Σχολείων ἐπὶ τουρκοκρατίας.
44. Τὸ καπίτουλον τοῦ ἐν Πρεβέζῃ Ἰ. Ναοῦ Ἀγίου Δημητρίου.
45. Προσπάθειαι διὰ τὴν ἀνάδειξιν ἐν Πρεβέζῃ μεμορφωμένων Κληρικῶν.
46. Αἱ παρὰ τῇ Ἰ. Μητροπόλει Νικοπόλεως ὑπηρετήσασαι Ἐκκλ. Δημιογερούταις ἐπὶ τουρκοκρατίας.
47. Ὁ Φωτικῆς Ἰωακείμ Ζαγοριανός.
48. Τὸ παρὰ τῇ Ἰ. Μητροπόλει Νικοπόλεως Κηροπλαστεῖον καὶ Κηροπωλεῖον.
49. Θρησκευτικὸν ἔγκλημα πρὸ 50ετίας.
50. Τὰ κατὰ τὴν σύστασιν τοῦ ἐν Πρεβέζῃ Καραμπανείου Νηπιαγωγείου.
51. Τὸ ἔργον τῆς Φιλοπτωχείας ἐν Πρεβέζῃ ἀπὸ τοῦ 1854 μέχρι σήμερον.
52. Τὸ ἐν Πρεβέζῃ Κατηγητικὸν ἔργον μιᾶς 17ετίας (1954—1972).
53. Ὁ Χριστιανικὸς Γάμος.
54. Σύγχρονα θρησκεύματα καὶ Χριστιανισμός.
55. Ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία μας.
56. Λόγοι εἰς τοὺς θείους Χαιρετισμοὺς τῆς Παναγίας.
57. Ἡ δσία Θεοδώρα, ἡ Βασίλισσα τοῦ Δεσποτάτου τῆς Ἡπείρου.

58. Τὸ περὶ ἐλπίδος Κήρυγμα τοῦ Ἀποστόλου Παύλου.
59. Ἡ Βυζαντινὴ Μουσικὴ τῆς Ἐκκλησίας μας.
60. Ἡ διὰ τῶν αἰώνων προδοσία τῆς Ὁρθοδοξίας!
61. Ὁδυσσεὺς Ἀγδροῦτσος, ὁ θρυλικὸς Στρατηγὸς καὶ Ἐθνομάρτυς τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως 1821 (Βραβεῖον τῆς 150ετηρίδος παρὰ τῆς Νομαρχίας Πρεβέζης).
62. Ἡ περὶ δικαιοκρισίας τοῦ Θεοῦ διδασκαλία τοῦ Ἀποστόλου Παύλου.
63. Ἡ ἐν Σίφνῳ ἵερᾳ Μονῇ τῶν Εἰσοδίων τῆς Θεοτόκου, ἐπικεκλημένῃ Παναγίᾳ τοῦ Βουγοῦ.
64. Μεγαλυνάρια εἰς τοὺς κατ' ἔτος ἑορταζομένους Ἅγίους.
65. Δοξαστικὰ καὶ Ἀπολυτίκια ἐλλειποντα ἐν ταῖς μνήμαις τῶν Ἅγίων.
66. Κανὼν παρακλητικὸς εἰς τοὺς Ἅγίους Ἱεράρχας τῆς Νικοπόλεως.
67. Ἀσματικὴ Ἀκολουθία τῶν Θεοφόρων Πατέρων Ἡλιοδώρου, Δογάτου, Ἀττικοῦ καὶ Ἀγαστασίου, Ἀρχιεπισκόπων Νικοπόλεως Ἦπείρου, Προμάχων τῆς Ὁρθοδοξίας ἐν Οἰκουμενικαῖς Συνόδοις (ἐγκεκριμένη παρὰ τῆς Ἱερᾶς Συγόδου τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἐλλάδος).
68. Μορφαὶ διακεκριμέναι εἰν τῇ Ἐκκλησίᾳ τῆς Κωνσταντινουπόλεως.
69. Φότιος ὁ Α' ὡς Προασπιστής καὶ Ὁμολογητής τῆς Ὁρθοδοξίας.
70. Εἰς Μνημόσυνον αἰώνιον!...
71. Ἡ Ἀλήθεια ἐν τῇ Ὁρθοδοξίᾳ!

δ) ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΙΕΡΑΣ ΜΗΤΡΟΠΟΛΕΩΣ ΝΙΚΟΠΟΛΕΩΣ

1. Μητροπολίτου Νικοπόλεως Στυλιαγού, Χριστουγεννιάτικη Ἐγκύλιος, ἐν Πρεβέζῃ 1955.
2. Τοῦ αὐτοῦ, Περιστατικὴ Ἐγκύλιος, ἐν Πρεβέζῃ 1956.
3. Ἀρχιμ. Φιλαρέτου Βιτάλη, Ἱεροκήρυκος, Ὁ Παῦλος κήρυξ τῆς ἀγάπης, ἐν Πρεβέζῃ 1956.
4. Μητροπολίτου Νικοπόλεως Στυλιαγοῦ, Ἡ πρὸς Τίτον ἐπιστολὴ τοῦ Ἀποστόλου Παύλου, ἐν Πρεβέζῃ 1957.
5. Ἀρχιμ. Φιλαρέτου Βιτάλη, Ὁ Μητροπολίτης Τήγου Γαθριήλ, ἐν Ἀθήναις 1957.
6. Τοῦ αὐτοῦ, Ἡ Α' πρὸς Τιμόθεον ἐπιστολὴ τοῦ Ἀποστόλου Παύλου, ἐν Πρεβέζῃ 1958.
7. Τοῦ αὐτοῦ, Ἡ Ἱερὰ Μονὴ Ζαλόγγου, μετὰ προλόγου τοῦ Σεβ. Μητροπολίτου Νικοπόλεως κ. Στυλιαγοῦ, ἐν Ἀθήναις 1959.
8. Τοῦ αὐτοῦ, Ἡ ἐν Χριστῷ ζωὴ καὶ δρᾶσις τοῦ ἄγίου Ἀπ. Παύλου καὶ ἡ ἀκολουθία τοῦ ἐν Νικοπόλει τελουμένου Μ. Ἑσπερινοῦ, ἐν Ἀθήναις 1962.
9. Τοῦ αὐτοῦ, Ἡ σώζουσα θεία Χάρις κατὰ τὸν Ἀπόστολον Παῦλον, ἐν Ἀθήναις 1964.
10. Μητροπολίτου Νικοπόλεως Στυλιαγοῦ, Ἄντιχιλιαστικὴ Ἐγκύλιος, ἐν Ἀθήναις 1965.
11. Τοῦ αὐτοῦ, Ἡ ταπεινὴ Διακονία μου, ἐν Ἀθήναις 1965.
12. Ἀρχιμαγδρίτου Φιλαρέτου Βιτάλη, Ὁ σκοπὸς τοῦ Παύλου, ἐν Ἀθήναις 1966.
13. Τοῦ αὐτοῦ, Ἡ ἡθικὴ ἀκτινοδολία τῶν Τριῶν Ἱεραρχῶν, ἐν Ἀθήναις 1967.
14. Τοῦ αὐτοῦ, Ὁ Ἀπ. Παῦλος πρότυπο χριστιανικῆς Πίστεως, ἐν Ἀθήναις 1968.
15. Τοῦ αὐτοῦ, Ὁδυσσεὺς Ἀγδροῦτος, ὁ Πρεβέζαιος Ἡρως 1790—1825, μετὰ προλόγου τοῦ Σεβ. Μητροπολίτου Νικοπόλεως κ. Στυλιαγοῦ, ἐν Ἀθήναις 1967—68.

16. Τοῦ αὐτοῦ, Τὸ μεγαλεῖον τῆς Ὁρθοδοξίας μας, ἐν Ἀθήναις 1968.
17. Τοῦ αὐτοῦ, Ὁ Ἀπόστολος Παῦλος ἐν διωγμοῖς!... Ἀθῆναι 1969.
18. Στυλιαγοῦ, Μητροπολίτου Νικοπόλεως, Στῶμεν καλῶς, Ηρέζεζα 1969.
19. Ἀρχιμ. Φιλαρέτου Βιτάλη, Τὸ Ἐκκλησιαστικὸν - Μπάλκειον Γηροκομεῖον Ηρεδέζης (1960—1970), μετὰ προλόγου τοῦ Σεβ. Μητροπολίτου Νικοπόλεως κ. Στυλιαγοῦ, ἐν Ἀθήναις 1970.
20. Τοῦ αὐτοῦ, Ὁρθοδοξία καὶ Παράδοσις, ἐν Ἀθήναις 1970.
21. Τοῦ αὐτοῦ, Ὁ ἀγών τοῦ Ἀποστόλου Παύλου, ἐν Ἀθήναις 1970.
22. Ἀνδρέου Μιχαλοπούλου, Ἡ παραχείμασις τοῦ Ἀπ. Παύλου στὴν Νικόπολη, Ἀθῆναι 1971.
23. Τοῦ αὐτοῦ, Ὁ Ἀπόστολος Παῦλος καὶ ἡ Νικόπολις Ἡπείρου, Ἀθῆναι 1971.
24. Στυλιαγοῦ, Μητροπολίτου Νικοπόλεως, Ηρὸς τοὺς ἀποδημοῦντας ἐκ τῆς ἐπαρχίας ἡμῶν εἰς τὸ Ἐξωτερικόν, Ηρέζεζα 1971.
25. Ἀρχιμ. Φιλαρέτου Βιτάλη, Ὁ ἀγών ὑπὲρ Ἐλευθερίας τοῦ τοῦ Ἐθνους ἐν τῇ Ἐκκλησιαστικῇ Ηεριφερείᾳ τῆς Νικοπόλεως, Ἰωάννινα 1971.
26. Τοῦ αὐτοῦ, Τὰ Ἐλευθέρια, τόμος ἀναμνηστικός, ἐπὶ τῷ 150ετηρίδι τῆς Ἐθνεγερσίας, μετὰ προλόγου τοῦ Σεβ. Μητροπολίτου Νικοπόλεως Στυλιαγοῦ, ἐν Ἀθήναις 1972.
27. Τοῦ αὐτοῦ, Αἱ Ἱρωΐδες τοῦ Ζαλόγγου, Ἀθῆναι 1972.
28. Πρωτοπρεσβ. Ἀγιωνίου Κουλούρη, Νεομάρτυρες καὶ ὁ Ἅγιος Γεώργιος ἐν Ἰωαννίνοις.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Σελίς

Πρόλογος (τοῦ Σεβ. Μητροπολίτου Νικοπόλεως κ. Στυλιανοῦ) 15

Α' ΕΟΡΤΙΟΙ ΕΚΔΗΛΩΣΕΙΣ

I. Προγραμματισμὸς

α) Συνοδικὴ Ἐγκύλιος	27
β) Ἀπάντησις - Χρονοδιάγραμμα	28

II. Ἐφαρμογὴ τοῦ Προγράμματος

α'. Γενικὸν

α) Τῶν Τριῶν Ἱεραρχῶν	37
β) Τῆς Ὁρθοδοξίας	38
γ) Τῆς 26ης Μαρτίου	43
δ) Τοῦ Ζαλόγγου	44
ε) Τῆς ἀπελευθερώσεως τῆς Πρεβέζης	46
ζ) Τῆς 28ης ὁκτωβρίου	47

6'. Ειδικὸν

α) Τοῦ Ρωγῶν Ἰωσὴφ	51
β) Τῶν ἑθναρχῶν Ἱεραρχῶν καὶ τῶν Κληρικῶν τῆς Μητροπόλεως	67
γ) Τοῦ Ἀρχ. Γερασίμου Ζαλογγύτου	75
δ) Τοῦ Ὁδυσσέως Ἀνδρούτσου	86
ε) Τοῦ Ἰαπτοστόλου Κοσμᾶ	90

III. Πνευματικὴ κίνησις

α) Διαλέξεις	103
β) Κατηχητικὰ	110
γ) Θεατρικὴ παράστασις	118

IV. Δημοσιεύματα

α) Μελέται	123
β) Ἀρθρα	124

V. Μαθητικαὶ ἐκθέσεις	
α) Προκήρυξις βραβείων	129
β) Οἱ βραβευθέντες καὶ αἱ ἐκθέσεις	132

VI. Ἐπίμετρον	
α) Ἐγκαίνια νέας Πτέρυγος ἐν τῷ Ἑκκλ. Γηροκομείῳ	155
β) Ἐορτὴ τοῦ Σεβ. Μητροπολίτου	160

ΕΟΡΤΙΑ ΜΕΛΕΤΗΜΑΤΑ

I. Ὁ Ἀγιος Γρηγόριος Ε' ὁ μαρτυρικὸς Πατριάρχης καὶ Ἐθνάρχης	
Προοίμιον	

Κεφάλαιον Α'

‘Ο Ἀνθρωπος τῆς Ἑκκλησίας	
α) Γέννησις - σπουδαὶ	195
β) Καθοσίωσις - διακονία	196
γ) Μητροπολίτης Σμύρνης	198
δ) Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης	200

Κεφάλαιον Β'

‘Ο Ἀνθρωπος τοῦ Ἐθνους

α) Ἐθνάρχης	206
β) Τὸ Μαρτύριον	217
γ) Ἡ Ἑλλὰς τιμῇ εὐλαβουμένη τὸν Πατριάρχην	223
Ἐπίλογος	

II. Ὁ Ἐθνεγέρτης τῆς Ἦπειρου Ἀγιος Κοσμᾶς, ὁ Ἰσαπόστολος	
--	--

Προλεγόμενα	233
Α' Ἦπειρος	235
Β' Ἡ Ὁρθοδοξία μας	241
Γ' Τὸ Ἐθνος μας	248
Δ' Διωγμοὶ - Μαρτύριο	261
Ἐπιλεγόμενα	270

III. Ἰωσὴφ ὁ Ρωγῶν καὶ Κοζύλης, ἔθνομάρτυς τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως	
---	--

Προοίμιον	275
α) Γέννησις - σπουδαὶ	278
β) Καθοσίωσις	279

	Σελίς
γ) Ἐπισκοποίησις	283
δ) Ἐθνική δρᾶσις	284
ε) Τὸ μαρτυρικὸν τέλος	295
Ἐπίλοκος	299
IV. Νεομάρτυρες καὶ Ἀγιος Γεώργιος δὲ ἐν Ἰωαννίνοις (Πρωτο- πρεσβ. Α. Κουλούρη)	
Προοίμιον	303
ΜΕΡΟΣ Α'	
ΝΕΟΜΑΡΤΥΡΕΣ	304
ΜΕΡΟΣ Β'	
Ο ΑΓΙΟΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ	
1. Ἡ γένησις καὶ ἡ ἀνατροφὴ του	310
2. Ὁ γάμος του	311
3. Αἱ πρῶται ἀνησυχίαι	313
4. Περιπέτειαι καὶ κίνδυνοι	314
5. Ἡ σύλληψις καὶ ἡ φυλάκισις	316
6. Διαδικασία - καταδίκη	316
7. Τὸ σεπτὸν μαρτύριον	318
8. Τὰ θαύματα τοῦ Ἀγίου μας	321
9. Ἡ σημασία τοῦ μαρτυρίου	322
10. Ἄνακομιδὴ τῶν τιμίων λειψάνων	323
Ἐπίλογος	326
V. Γνωριμία μὲ τὸ Σούλι καὶ τοὺς Σουλιώτες (Ἄρχ. Μ. Σερ- μακέση)	329
VI. Ἡ δρᾶσις τῆς Ἑλληνίδος κατὰ τὸν ἔνδοξον Ἀγῶνα τοῦ 1821 (Π. Δερβέντζα)	361
VII. Αἱ Ἡρωΐδες τοῦ Ζαλόγγου	369
VIII. Ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία μας Κιβωτὸς τῆς Ἐθνικῆς μας Ἐλευθερίας (Θ. Κ. Σπεράντσα)	385
Ἀκροτελεύτιον	395
Πίνακες	
α) Ἀλφαριθμητικὸν Εύρετήριον	
β) Εἰκόνες κειμένου	
γ) Ἐργασίαι Ἀρχιμ. Φιλ. Βιτάλη	
δ) Ἐκδόσεις Ἱ. Μητροπόλεως Νικοπόλεως	

Π στοιχειοθεσία και ή ἐκτύπωσις τοῦ παρόντος βιβλίου
ἔγινεν εἰς τὸ Τυπογραφεῖον Ε. ΧΟΥΛΙΑΡΑ

Ἄγησιλάου 18, Ἄθηνα

Τηλέφωνος 536.835

